

अमदावाद 'सस्तुं साहित्य मुद्रणालय
लिङ्गु-अप्प'डान'दना प्रज'धथी मु

અર્પણ-પત્ર

હિંદુ, મુસ્લીમ, પારસી કે કોઈપણ કોમના
જે જે સમજાવે આવા ધર્મશ્રેયોના વાચન-શ્રવણમાં રસ લેતા હોય
અને પોતાની મતિ-કૃતિનું શોધન-નિરીક્ષણ કરતા હોય; તે તે

મત્સ્યેક મહત્ત્વ અસ્ત્મકંધુન્ને

તેમની તે શ્રેયસ્કર સાધના માટે, અને

લાવી અપાર અહોભાગ્ય માટે

અત્યારથીજ લિખુનાં

અનેક અમિતંદન

જાતિ પાંતિ પૂછે નહીં કોઈ, હરિકો ભજે સો હરિકા હોઈ.

ॐ એકં સત્ વિપ્રા બહુધા વદંતિ ॐ

“ વિપ્રો એકજ સત્યને અનેક પ્રકારે કહે છે. ”

ચાતુર્માસમાં આવતા પુરુષોત્તમ માસ નિમિત્તે

જેઓ સારા ગ્રંથો વહેંચવા કે વાંચવા ઇચ્છે, તેમનેમાટે

આ સંસ્થાનાં બધાં પુસ્તકોમાં આખું ચોમાસું

ખાસ કિફાયત

ખાસ સૂચનાઓ:—(૧) નીચે જણાવેલી ખાસ કિફાયત ચાતુર્માસની આખર સુધી ચાલુ રહેશે. (૨) એક સાથે રૂ. ૧૦૦) થી વધુનાં પુસ્તક એક સાથે સેનારને એમાંથી પણ ૬૬ ટકા કપાશે. (૩) પોસ્ટેજ ઉપરાંત પી. પી. ખર્ચ છુટો સમજવો. (૪) કાચું પૂરું નથી લખ્યું ત્યાં બધે પાકું પૂર્ણ સમજવું. (૫) મંગલવાસનાં જે પુસ્તકો ન આવે તે બધામ સમજવું. (૬) દરેક રૂ. નાં પુસ્તકો રૂબરૂ મંગલવાસી બદલે એકાદ ખર્ચ આવશે. પરંતુ પેકીંગ ઈ. ના રૂ. ૦૧ સાથે ચૂકવવાં નાણાં પ્રથમથી મોકલવાં. (૭) છુટકેસરો ખર્ચ જેટલું મૂલ્ય વધુ લેશે. (૮) બદારગામથી મંગલવાસને અમદાવાદજ લખવું.

અતિ ઉત્તમ વાર્ષિક ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ.	મૂલ્ય.	તરતમાં	પોસ્ટેજ
ચંપૂર્ણ મહાભારત—શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાંતર ૫૨૦૦ ... ૩૬)	૩૨)	...
શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ—૩૨ ચિત્રોસાથે ૧૩૨૦ ... ૬)	૫૧	...
તુલસીકૃત રામાયણ—૪૦ ચિત્રોસાથે ... ૧૩૫૦ ... ૬)	૫૧	...
ગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ ૭૮૪ ... ૨૧	૨)	...
શ્રીયોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ—જે ભાગમાં ૧૬૦૦ ... ૧૦)	૮)	...
મહાભારતનું શાંતિપર્વ—નવી આવૃત્તિ ... ૬૦૦ ... ૫)	૪૧	...
મહાભારતનાં આદિ અને સભાપર્વ (૧લી આવૃત્તિ) ૬૦૦ ... ૨૧	૨)	...
શ્રીમદ્ભગવતી ભાગવત—ઉત્તમ ભાષાંતર ૮૬૪ ... ૪૧	૪)	...
શ્રીમદ્ભાગવત—ઉત્તમ ભાષાંતર ૭૦૦ ... ૫)	૪)	...
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા—નવી આવૃત્તિ ... ૭૦૦ ... ૨૧	૨૧	...
શ્રીદાસબોધ—નવી આવૃત્તિ ૬૨૦ ... ૨૧	૨)	...
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત—બંને ભાગ ભેગા ૬૫૦ ... ૨૧	૨)	...
મહાભારત અને રામાયણ વિશે વિચારો (સાદું) ૨૦૦ ... ૧૧	૧૧	...
શ્રીમહાભારત વિશે—જાણવાને જ વિચારો ... ૩૨૮ ... ૧૧	૧)	...
ધર્મતત્ત્વ—બંદિમચરિત્રસાથે ૨૪૮ ... ૧૧	૧૧	...
યોગતત્ત્વ ૩૮૪ ... ૧૧	૧)	...
સ્વામી રામતીર્થ—ચારે ગ્રંથ ભા. ૧ થી ૧૩ ... ૨૪૨૦ ... ૮૧	૭)	...
,, ,, ગ્રંથોનો ભાગ ૧ થી ૫ ૫૮૦ ... ૨)	૧૧	...

"	"	મંત્ર ૨ કો જાણ ૧ મી કુ ... ૬૬૦ ... ૨૧ ... ૨૧
"	"	મંત્ર ૩ કો જાણ ૧૦૦-૧૧ ... ૧૨૦ ... ૨૧ ... ૧૩૩
"	"	મંત્ર ૪ કો જાણ ૧૨-૧૩ (મંત્રિવંદન) ... ૨૦ ... ૧૩૩

સ્વાર્ગી વિદેહાનાં નવમયા સર્વ જાણે ... ૩૨૦ ... ૨૧ ... ૧)

"	"	મંત્ર ૧ કો જાણ ૧૦૨-૧૦૩ ... ૧૫૫ ... ૨૧ ... ૧૩૩
"	"	મંત્ર ૨ કો જાણ ૧૦૫ ... ૧૫૫ ... ૨૧ ... ૧૩૩
"	"	જાણ ૧૦૫ (સંકટ) ... ૧૫૫ ... ૧) ... ૧૩૩
"	"	જાણ ૪ મો ... ૧૫૫ ... ૨) ... ૧૩૩
"	"	જાણ ૫ મો-૧૦ મો ... ૧૫૫ ... ૨૧ ... ૨)
"	"	જાણ ૧૦ મો-૧૦ મો ... ૧૫૫ ... ૧૧ ... ૧૩૩

ભગવદ્ગીતા-પ્રજ્ઞાની સિદ્ધસાધન નવી આર્ચના જપાપ છે. ... ૬૧ ... ૧)

ભગવદ્ગીતા મહાત્મા કે નિર્દોષ સિદ્ધસાધન ... ૬૧ ... ૧)

ભગવદ્ગીતા-મુક્તમાત્ર-મધ્યમ મહાર ... ૬૧ ... ૧)

પંચરત્નગીતા-મુક્તમાત્ર-નાના, મધ્યમ નવા મોટા અપુર્વાં ૬૧, ૬૨, ૬૩

પ્રભુમય હવન-જપાપ છે. ... ૬૧ ... ૧)

શુભ, સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ ... ૬૧ ... ૧)

સંત-માહાત્માઓની વાણી

અખાની વાણી-મનહરપદ સાથે ... ૫૦૦ ... ૧૧ ... ૧૧
પ્રીતમદાસની વાણી-સર્વથી મોટો સંગ્રહ ... ૪૨૦ ... ૧૧ ... ૧૧
છોટમની વાણી-ગ્રંથ ૧ લો ... ૨૬૪ ... ૧) ... ૧૧
છોટમની વાણી-ગીતો લાગ જપાપ છે ... ૪૦૦ ... ૧૧ ... ૧)
શ્રીભજતસાગર-નવી આદિતિ ... ૨૦૦ ... ૧૧ ... ૧૧

સ્વર્ગનાં પુસ્તકો

સ્વર્ગનું વિમાન ... ૩૮૪ ... ૧૧ ... ૧)
સ્વર્ગની કુંચી ... ૩૭૮ ... ૧૧ ... ૧)
સ્વર્ગનો ખજાનો ... ૩૨૪ ... ૧૧ ... ૧)
સ્વર્ગનો પ્રકાશ ... ૩૩૬ ... ૧૧ ... ૧)

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

શુભસંગ્રહ-લાગ ૧ લો ... ૧૯૨ ... ૧૧ ... ૦)
--

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૦ ૨૧ ...	કયુ ...	કર્યુ
૪૭ ૧૧ ...	પા ...	પાસે
૪૯ ૨૨ ...	છટા ...	છટા
૧૧૫ ૧૬ ...	મલિકે ...	ખલિકે
૧૬૮ ૨૦ ...	માનત ...	માનતાં
૧૭૭ ૧૯ ...	લેખક તે ...	લેખક તે
૧૯૧ ૨૭ ...	બળરમ ...	બળરમાં
૧૯૯ ૧૬ ...	તમારાપર એક ...	એક
૨૨૬ ૧૦ ...	સધાવ ...	સધાવાં
૨૫૪ ૪ ...	વિચાર ...	વિશ્વાસ
૨૬૯ ૯ ...	ડબીજ ...	ડૂબીજ
૨૬૯ ૧૦ ...	અલાકિક ...	અલૌકિક
૨૮૦ ૨૮ ...	અનન્યાશ્ચિત્યતો ...	અનન્યાશ્ચિત્યંતો
૨૯૦ ૧૩ ...	લાલે ...	દલાલે
૩૧૯ ૨૮ ...	વઘ ...	વૈઘ
૩૨૦ ૧૦ ...	વાંકી ...	વાંકો
૩૨૯ ૧૫ ...	છટકો ...	છૂટકો
૩૩૦ ૧૪ ...	“આ “આ ...	“આ
૩૪૦ ૧૦ ...	સમય સમય ...	સમય
૩૫૦ ૩૧ ...	પક્ષ- ...	પક્ષી-
૩૬૫ ૧૯ ...	મારી ...	મારા
૪૦૯ ૯ ...	બોલ્યો. ...	લ્યો.
૪૧૬ ૧૬ ...	બાઇબંધી ...	બાઇબંધી
૪૩૬ ૨૨ ...	ડબી ...	ડૂબી
૪૬૦ ૧૬ ...	તતા ...	તથા
૪૬૬ ૧૭ ...	એટકાવ ...	અટકાવ
૪૭૫ ૧૪ ...	તેને બળ ...	બળ

આ પુસ્તકમાં જ્યાં જ્યાં સરી શક્તિ છે ત્યાં સરી સકતી એમ વાંચવું.
 જે દેહાણે ચરિત્રાના અંકમાં મૂલ હોવાથી અનુક્રમણિકામાં બમ્બે અંક મૂક્યા
 છે. માત્રા કે દીર્ઘ ઉ ઈ છાપતાં ઉટી જાય છે, તે વાંચનારે સુધારી લેવું.

પણ એક મોટા ગ્રંથ થાય, એટલે એ બાબતો પણ આ ગ્રંથમાં આપી નથી.

મને આ ગ્રંથ રચવામાં ઉત્સાહ થવાનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે:—

૧-જે સજ્જનો આ ગ્રંથનો લાલ ઉદાવશે તેમને આ સેવક પણ પ્રસંગોપાત યાદ આવશે અને આ ગ્રંથના વાંચન-મનનથી જેમની હૃદયગ્રંથિઓ છૂટી જશે તેઓ તો આ સેવકને આશીર્વાદ પણ આપશે; જેથી દેહાંત પછી પણ મારા આત્માને લાલજ થશે. જેમકે-એક સજ્જનને એક સદ્ગત મહાત્માનું સ્વપ્નમાં દર્શન થતાં તેણે પૂછ્યું કે, પરલોકમાં આપની સાથે કેવો વર્તીવ થયો? ત્યારે તે મહાત્માએ કહ્યું કે, પ્રથમ તો મારી સારી પેઠે જડતી લેવાઈ; પણ પછી મને કહેવામાં આવ્યું કે, એક વાર એક સભામાં ત્યારે મોઢે પ્રભુના ખંદાઓની કથા-વાર્તા સાંભળીને એક પ્રભુપ્રેમી ભાવમગ્ન બની ગયો હતો; તેથી તને ગુન્હાની મારી અપાઈ છે.

૨-એક વાર સંતશિરોમણિ શેખ અણુ અલ્લિ દક્ષાકને લોકોએ પૂછ્યું કે, અમે મહાત્માઓનાં ચરિત્રો અને વચનો સાંભળીએ, પણ તે પ્રમાણે ચાલી શકીએ નહિ તો એટલાથીજ કાંઈ લાલ થાય? તે મહાત્માએ કહ્યું કે, એટલાથી પણ બે લાલ થાય છે. (૧) જે શ્રોતા સામાન્ય પ્રાર્થના કરતો હશે તેની પ્રાર્થના વધારે તેજસ્વી-અર્થાત્ વધારે શ્રદ્ધા ને લાગણીવાળી બનશે અને સાહસશક્તિ પણ વધશે; અને જે શ્રોતામાં (બીજી-ત્રીજી કુચલી કરતાં કથાવાર્તામાં વખત ગાળવો હીક એવી) સામાન્ય સમજણ હશે, તેને બીજા લાભો પણ સમજાઈને ઉત્સાહ તથા યત્ન જાગશે. (૨) જે શ્રોતા અભિમાની હશે તેનું અભિમાન ટળી જશે અને તેનામાં કૂરતા હશે તો તે પણ આપોઆપ અવગુણનરીકે સમજશે. જેમકે એક વાર એક મહાન પુરુષે એક પ્રસંગે એવા ભાવનું કહ્યું હતું કે “તમે ધાર્મિક પુરુષોને તમારે ત્રાજવે તોળવાનો તથા તમારા આશ્રિત બનાવવાનો અભખરો જવા દઈ તમને પોતાનેજ તેમને ત્રાજવે તોળવાનું અને તેમનાજ આશ્રિત બનવાનું શીખો, કે જેથી તમને પોતાની કુદ્રતા અને તેમની મહત્તા સમજાય.

૩-એક વાર મહાત્મા બુન્નેદને લોકોએ પૂછ્યું કે, શ્રેષ્ઠ આત્માઓની કથા-વાર્તા સાંભળવાથી શો લાલ? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, ઈશ્વરના ખંદાઓની કથાવાર્તાઓ તો એક એવું અસાધારણ ઈશ્વરી લક્ષકર છે, કે જે લક્ષકરો (એવી કથાવાર્તાઓનો) પરિચય થવાથી દુર્ગળ હૃદય બળવાન બને છે અને નિરાશ (આશાભંગ) ઘર્ષ ગયેલું હૃદય આશાવાન બને છે. એટલુંજ નહિ પણ એ પરિચય વધે છે તેમ બીજી રીતે પણ એ લક્ષકરની હુક અને મદદ વધતી ચાલે છે. આ વિષે કુરાને શરીફમાં પણ એવા ભાવનું કહ્યું છે કે “હિ મોહમ્મદ! તારા આગળ પૂર્વકાળના સંતસાધુઓ એટલા મોટા વર્ણવું છું કે એથી તારું મન બળવાન, આશાભર્યું ને તેજસ્વી થશે.”

૪-૧૯૨૨ત મોહમ્મદ સાહેબ (સલ.) એમણે પણ એ વિષે એવા ભાવાર્થનું

કેવું છે કે:—પ્રભુની રૂપા પામેલા સંતસાધુઓના સંગ-પ્રસંગ જે કાંઈ સાધે—સાંભળે, તેના ઉપર પ્રભુ પોતે પણ પ્રેમ અને દયા વરસાવે છે.

૫—સાધુપુરુષોનાં પવિત્ર ચરિત્રોથી આપણામાં પાણુ જ્ઞાન-ચારિત્રની ખીસ-વણી થતી હોવાથી દુર્ભાગ્ય દર થઈ ધન અને કીર્તિ પાણુ પ્રાપ્ત થાય છે.

૬—આમાં આપેલાં મહાત્માઓનાં વચનો કુરાન અને હદીસસિવાયના તમામ ગ્રંથો કરતાં અને વધારે સરસ લાગ્યાં છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ ખુદ કુરાન અને હદીસમાં પણ અને એવા લાવનાં વચનો જણાય છે. આથીજ એ વચનો મેં આ ગ્રંથમાં એકત્ર કર્યાં છે. જો કે હું સંત મહાત્માઓની પંક્તિમાં આવી શકું એટલી લાયકાત ધરાવતો નથી, છતાં તેમને અનુસરવા ઇચ્છનારો અને પ્રયત્ન કરનારો તો હુંજ. એક મહાત્માએ હીકજ કહ્યું છે કે, જે માણસ જેવો થવાનો હોય-અથવા થવા માગતો હોય-તે તેવાજ માણસોના કે તેમના ગ્રંથોના સહવાસ-સમાગમ સેવે છે.

૭—કુરાન અને હદિસને સમજવા માટે વ્યાકરણ અને શબ્દકોષની પણ જરૂર પડે છે, કેમકે તે સિવાય તેનો મર્મ યથાવત સમજી શકાતો નથી. ત્યારે આ ચરિત્રકથાઓ તો સાધારણ માણસ પણ સમજી શકે એવી છે. જો કે પહેલાં તો તે અરબીમાં રચાયેલી હતી, પરંતુ દને તે ચાલુ ભાષામાં ઉતારાતી હોવાથી સર્વ કાંઈને સમજાશે.

૮—આ તો સ્પષ્ટજ છે કે, માણસો એકબીજાની જૂઠી કે વિરોધી વાત સાંભળતાં મરવા-મારવા ઉપર પણ આવી જાય છે અને વર્ગોમુખી કંબ જૂઠી શકતા નથી. આ પ્રમાણે એકાદ અસત્ય કે વિરોધી વચનની પણ માણસ ઉપર આટલી બધી અસર થાય છે, તો પછી આ પુસ્તકમાં તો તદ્દન સાચી, અત્યંત હિતકારી અને અનેકાનેક વાતો કહી છે; છતાં પણ શું માણસો ઉપર તેનો પ્રભાવ નહિ પડે ? પડશેજ. આ કારણથી પણ એ બધાં સત્યો સર્વસાધારણમાં ફેલાવવાને હું પ્રયત્ન થયો છું.

૯—મારા મનની દાલતજ એવી થઈ રહી છે કે, આવી ચરિત્રકથાઓસિવાય બીજા પ્રકારની વાતો હું કહી શકું કે સાંભળી શકું નેમ નથી. પછી ખાસ કારણને લીધે અનિચ્છા છતાં પણ કાંઈ વાર સાંસારિક વાતો બોલવી-સાંભળવી પડે એ જૂદી વાત છે. સ્થિતિ આવી છે તેથી પણ પરમાત્માના માર્ગમાં ઉપયોગી થાય એવીજ હકીકતો બેગી કરીને આમાં યોજી છે. મહાત્મા અણુઅણુ કહે છે કે “મારા મનમાં જે જનની વાસનાઓ તો દજી પણ છે અને રહેશે. એક વાસના એ કે, હું દંધરસંબંધીજ વાતો સાંભળું અને બીજા પ્રકારની વાતો સાંભળું નહિ. એ વાસનાને સતોવવા ખાતર બીજી વાસના મારામાં એવી રહેલી છે કે, મારું આલે લાંબુધી હું માત્ર પ્રભુપ્રેમીએનેજ મળું અને બીજાઓને મળું નહિ. કારણ કે હું એક અજણ માણસ દેહને કશું લખી-તાંચી જાણતો નથી. તેથી એવાજ માણસોનો સમાગમ હુંહું છું કે, તેઓ મને પ્રબુસંજયી વાતો કહે અને હું તે સાંભળું-

આકાશગામી અને પાણી ઉપર ચાલનારાઓ કરતાં શ્રેષ્ઠ છે.” મહર્ષિ ગાયત્રીને કાઠએ પૂછ્યું કે, તમે પાણી ઉપર ચાલી શકો છો? આકાશમાં ઉડી શકો છો? ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે, “પાણી ઉપર તો લાકડું તરી શકે અને આકાશમાં તો પક્ષી ઉડી શકે.”

આ પુસ્તકમાં વર્ણવેલા મુસલમાન મહાત્માઓમાં તપોનિષ્ઠા, ત્યાગ, દૈરાગ્ય, ભક્તિ, પ્રેમમસ્તી અને આધ્યાત્મિકતાના ગુણો અસામાન્ય હતા, તેથીજ તેઓ મુસલમાન ધર્મનાં રતોતરીકે ગણાઈ સર્વના ભક્તિપાત્ર બન્યા છે. એ મહાત્માઓનાં પવિત્ર ચરિત્ર વાંચવા-વિચારવામાં ઘણુંજ હિત અને મદાપુણ્ય રહેલું છે. હું પોતે પણ એ ચરિત્રોનો ઘણો આભારી થયો છું અને તેમનાં જીવનોની સુંદરતા ઉપર મુગ્ધ થયો છું. માનવજાતિને તેઓ જે જે સત્યો આપતા ગયા છે, તેને માટે જગત તેમનું હમેશાં માટે ઋણી રહેશે. એ ચરિત્રો જંગાળીમાં છપાયાથી આ તરફ પણ લોકજીવન ઉપર તેમનાં દૈવી જીવનનો પ્રકાશ પડશે અને ઈશ્વરભક્તિ તથા સંત-ભક્તિથી પુણ્યો વિકસિત થશે તથા મુસલમાન જાતિવિષે જડ ધાત્રી બેઠેલા કુસંસ્કારો-અથવા અવળા વિચારો લોકોના અંતરમાંથી દૂર થશે, એજ ઉદ્દેશથી હું તેનું લાખાંતર કરવા પ્રવૃત્ત થયો છું.

હું એક નવવિધાની બ્રાહ્મસમાજ છું, કે જે નવવિધાન સર્વ દેશના અને સર્વ સંપ્રદાયના સંતસાધુ અને ભક્તાત્માઓપ્રત્યે શ્રદ્ધાભક્તિ રાખવાનું અને વિનમ્ર મસ્તકે સત્યનું શિક્ષણ લેવાનું કહે છે. હું પણ એ ઉદાર ઉપદેશ શિરોધાર્ય કરીને મુસલમાન મહાત્માઓનાં ઉત્તમ ચરિત્રો અને વચનોને પ્રેમપૂર્વક મહારા દેશજંધુઓ સમક્ષ રજુ કરવા પ્રેરાયો છું. કેમકે એ મહાત્માઓ પણ આપણા પરમ મિત્રો અને પૂજ્ય જંધુઓ હોઈને તેમણે દેશાવેલાં સત્યો અમારે માટે પણ આદરણીય સામગ્રી છે. આ ગ્રંથમાં વર્ણવેલા મહાત્માઓ પશ્ચિમ એશિયાના અરબ, તુર્ક અને ઈરિન વગેરે પ્રદેશોમાં જન્મીને પોતાની ઉચ્ચતમ રહેણી-કરણી અને વાણીદારા મનોહર પ્રકાશ દેશાવી ગયા છે. તેઓ સર્વ અનેક સેકાં પૂર્વે આ સંસારમાંથી આજ્યા ગયા છે, છતાં અત્યારે પણ તેમનાજ ગૌરવવડે મુસલમાન લાખઓ ગૌરવવાળા છે. અને સર્વ દેશોના શ્રદ્ધાળુ મુસલમાનોનાં મુખ તેમનાજ પ્રતાપે ઉજળાં છે.

x

x

x

x

x

હેતુ હોઈ શકે નહિ. કારણ કે તેની આત્મા મુજબ ચાલતું; અદ્વિતીયપૂર્વક ચાલતું; અથવા બધુંજ યોગક્ષેમ તેના ઉપર મૂકી દઈ સર્વભાવે તેનાજ ધ્યાન-મજનમાં એકનિષ્ઠ થતું; એજ આવશ્યક વસ્તુસ્થિતિ અપાવાનાં અગત્યનું કારણ હોય છે. “યોગ્ય યાઓ” એટલું તો પ્રયુ માગેજ.

‘ઈસ્લામની ઓળખ’

[" ઈસ્લામની ઓળખ " નામે એક નાટ્ય પુસ્તક શ્રીયુત હરીમ મત્રમદ મારતર (એમ. એ. એલ. એલ. બી. વર્ગીય, મું. નડિયાદ) એમી. નરશી મવા વર્ગમાં બહાર પડ્યું છે. (પૃષ્ઠ ૧૬૦, મૂલ્ય ૧) તે પણ એ ધર્મની ખુબીઓ બહુમા માટે ઠીક ઉપયોગી છે. એ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના ઇ. માં તખાવશી કેટલીક દુષીત સૌ કાઈએ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી હોવાથી તે આ નીચે અપાઈ છે. (મિસ્ત્ર અખ'ડાન'દ)

“સ્વતંત્ર કૃતિઓ રચવા કરતાં બાંધાંતરો કરવાં કેટલાં કઠિન છે, તે સદા-નુભવીઓ સદજ સમજી શકશે. ખીજાઓએ કાંઈ પણ અવતરણને માત્ર ગદ્યમાંજ ઉતારી અખતરો અજમાવી જોવા બસ થશે. મૂળ કૃતિનો નૈસર્ગિક ભાવ બાંધાંતરમાં દસ્ય કરાવી શકનાર કાંઈ વિરલજ હોય છે. પરંપરામાં પારિભાષિક શબ્દોના અભાવે મુશ્કેલીનું પ્રમાણ વધે છે. વળી, ધાર્મિક વિષયોપરત્વે, અનુયાયીઓની નાણુક ધાગણીઓ(સિ-દીને-દેસ)નો વિચાર કરતાં બાંધાંતરકાર્ય કેટલું સાદસ છે, તે કંપી શકાશે. તેમાંયે મુસ્લીમોની ધર્મચુરતતા તો જગજગજીતી છે. સંકુચિત વિચારના (ઓર્થોડોક્સ) મૌલવીઓએ તેને પોષી, પ્રસારી છે. ઇસ્લામસંબંધે હિંદુ-મુસલમાનો વચ્ચે સમજદોર, બંધે ગેરસમજ થાય છે, તે આ મીસાનાંઓને આભારી છે! ખુદ મુસ્લીમોમાં પણ અનેક વિદૂત માન્યતાઓ આવા હિસમાઓ-(ઇકેટર્સ ઇન રીલીજિઅન)ની પ્રસાદી છે!”

x x x x x

“હિંદુઓને ઇસ્લામની અને મુસ્લીમોને સનાતન ધર્મની પરસ્પર ઓળખ થશે, ત્યારેજ હિંદના અર્વાચીન હિંદુ-મુસ્લીમ કલહો વિરામશે, એમ માઈ હદ માનવું છે. કામી નેતાઓ અંકુશ સ્થાપવા અનેક મંત્રણા કરે વા યોજના ધડે, પરંતુ જ્યાંસુધી જનસમૂહ (માત્રીસ) પરસ્પર ધર્મપરત્વે અતિ અચાત છે, ત્યાંસુધી આવા પ્રયત્નો નિષ્ફળ જાય એ સ્વાભાવિક છે.”

x x x x x

“પેગંબરો અને વલી ઓલીઆ વગેરે માટે મુસ્લીમો દમેસાં તેમના નામ સાથે માનસૂચક શબ્દો વાપરે છે. તેમાં દહરત, સલ, અલ, રહી મુખ્ય છે. ‘દહરત’ હિંદુ ‘ધી’ને મળતો છે; ‘સલ’ એ સલ્લુહાહો અલ્લયહું વ સલ્લમ: ‘તેમના ઉપર અધાહની સલામ હો!’ એવું કુંકે રપ છે. આ હદમાર દમેસાં દહરત મોદગમદ પેગંબર સાહેબ(સહ)ના નામ સાથેજ જોડવામાં આવે છે. x ખીજા પેગંબરોનાં

x આ પુસ્તકના અંદરના આદર્માં સુદ ને દેસાણે એ સુ. આ. સ. એ. ઇ. પા. વું છે, તે પણ તાન એવાજ અર્થમાં બંને વધારે સ્પષ્ટ સમજાવે. જનાયું છે, એ સિવાયના

નામ સાથે 'અલ' જોડાય છે; તે અલયુહિરસલામ: તેમના ઉપર (અલ્લાહની) સલામ હો!" એનું 'હું' રૂપ છે. 'રહી' એ રહી અલ્લાહો તજ્જાલા અન્હો: 'અલ્લાહ તજ્જાલા તેમના ઉપર રાજ રહ્યો!' એનું 'હું' રૂપ છે. આ ઉદ્દગાર ધમામો, પક્ષી, આવીંચ્યા વગેરે શુશુર્જો (સંતપુરુષો-હોત્રી પર્સન્સ) સાથે જોડાય છે. હજરત અલીના નામ સાથે રમેશાં કરમ અલ્લાહો વળહું: 'અલ્લાહની ઉદારતા તેમના પર હો!' એ જોડાય છે. તેનું 'હું' રૂપ 'કરમ' છે. આવા માનસ્યક ઉદ્દગારવિના 'કાદ' શુશુર્જનું નામ લેવું એ કર્મકામ અને મુસ્લીમોની નજરે અતિ અપમાન ગણાય છે. તિંદુ લેખકોએ આ આખત ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે."

ઉપરોક્ત પરમકર્મો 'હું' ઉપોદ્ધાત નડિયાદના મેશન્સ જળજળ સેયદ મેં ૪૦ કાદરી સાદોજો લખ્યા છે. તેમનો પણ એક પેરો અહીં આપીએ છીએ.

"હા, મેંની નિસેટે ઇસ્લામ ઉપરનાં પોતાનાં કેટલાંક વિદ્વાત્સર્થોં લાપણોનાં હાથે લે છે. "ઇસ્લામવિષે દુનિયાના મહે' ધર્મોમાં સૌથી વધારે ગેરસમજ અને દોષ પ્રસરીલાં છે; અને મુસ્લીમોની દ્રવજ છે કે, ઇસ્લામનાં સત્ય મૂળતત્ત્વો અને તેમના પંચોપરના હવનની પવિત્રતાવિશે તેમણે પુસ્તકો પ્રગટ કરવાં જોઇએ. કેમ પણ સામાન્ય પરંતુ નિમ્પક્ષપાત નિરીક્ષકને ઇસ્લામનાં ત્રણ મહાન તત્ત્વો અતિ નિરિક્ષતાથી નાસ્તબ રહે. પ્રથમ એ કે, ઇસ્લામ સદ્ગુણ સૃષ્ટિપ્રતિ શાંતિ અને સમત્વાત ધરતો ધર્મ છે. દરમ્યાને પાકમાં કરમાન્યું છે કે "ઇસ્લામમાં લુલ્મ નથી." દ્વિતીય સિદ્ધાંત. પાક પરવરદિગારની પરમ દયા અને કૃપામાં શ્રદ્ધા રાખવા સંભવ છે. તૃતીય લેખ. સ્વીજાતિના સમાજમાં દહક અને સ્થાનપરત્વ છે."

નિવેદન

વિવિધ ગ્રંથમાળાના સત્તરમા વર્ષનું (સંવત ૧૯૮૩નું) આ પહેલું પુસ્તક દોઢ તેના ગ્રંથોંક ૧૯૩ થી ૧૯૬ છે.

પ્રથમ અરબી ગ્રંથો ઉપરથી “તંત્રકરતુષ આંધીઆ” ગ્રંથ દારસીમાં સારાંશરૂપે રચાયેલા; તેના ઉપરથી જંગાળીમાં “તાપસમાળા” ગ્રંથ પણ બાવાપદ્ધતિ વગેરે કારણોથી બાવાઈરૂપે તથા કેટલોક અંશ ટોડી દઇને યોગ્યથશે દતો. એ જંગાળી ઉપરથી આ ગુજરાતી ગ્રંથ પણ એવાજ કારણોથી, એવા ધોરણે ને સારોશ તથા બાવાઈરૂપેજ યોગ્ય રચાયેલ છે. એ જંગાળીમાંનાં ૯૬ પૃષ્ઠો ૯૨ અરિત આમાં લેવાયાં છે; અને બોધવચનો પણ જે સમગ્ર એકસરખા-જેવા અથવા સમજવામાં વધારે કઠિન જણાયાં તે ટોડી દઇ બાકીનાં-કુલ ૧૩૦૦ને શુમારે-લેવાયાં છે.

કેટલાંક વચન એકજ બાવવાળાં હોવા છતાં આમાં એટલામાટે લેવાયાં છે કે, તે છુટ્ટી છુટ્ટી ૯૫-૭૫થી કહેવાપલાં દોવાથી સત્યમેશીઓની વૃત્તિને કંટાળે નહિ આપતાં પ્રયુક્ત બનાવે છે અને શ્રેષ્ઠ બાવના ખીચવે છે.

આવા ઉંચી કોટીના ગ્રંથો અને તેટલીવધુ કાળજીથી ને વધારે વાર વાંચવા-વિચારવા જોઈએ. જેમકે:-લાખો અને કરોડો સંજ્ઞાનો દરદમેશ એનોએજ મીના ગ્રંથ, એકાદશરકંધ, ભાગવત, રામાયણ, શાંતિપર્વ, કુરાન, ગંધ અવરતા, બાહ્યજ કે બીજા ધર્મગ્રંથ નિત્યપાઠ તરીકે વાચે-સાંભળે છે; પરંતુ તેઓમાંના જેઓ પેટા-ચાનચારિત્રને ઉન્નત બનાવી સાચું કિત સાધવાની જરૂર સમજી રહ્યા છે તેઓ તે એ સ્વાધ્યાયનું કાર્ય લપ કાઢવાની પોંડે નહિ કરતાં ધીરજ ને હિંમત રજ કરતા હોય છે અને તેથી તેમને માટે તે કલ્યાણકારી પણ વધારે અને વહેલુંજ દેવે.

દરદમેશ સ્વાધ્યાય-નિત્યપાઠ સામાટે કરવો? એકજ કોળીઆકો દેવના મુખ બરાઈ જવા છતાં તે સામાટે એની એજ વસ્તુના કોળીઆ ઉપરથી જ જાણવું છે? જૂબને ચાંત કરવા માટે. એજ પ્રમાણે જે સંજ્ઞાનોને દેવે દેવ-કોય જાણવા-સમજવાનું, ગતિ-મતિ ફેરવવાનું અને હાંધ વસ્તુ-નિર્ણય-કરવાનું હોય છે; તેમને પણ પોતાની ધારણા પૂરી થવાસુધી એ દેવે સ્વ-અવજી-ચિંતન અને સાધન-અનુસરણ કયાં કરવાનું, તથા એ સ્વ-કે-કીર્તન વાંચવા-સાંભળવાનું ગમ્યા કરે છે. જ્યાંસુધી માણસ-જન-દેવ-પ્રભાવોથી રંગાઈ જઈને જલારની બાજુએ ચારિત્ર્ય-નિર્ણય-કરવાનું બાજુએ ઇતિહાસાત્મકાર સુધી પહોંચી વળે નહિ; સાંકેત-ચિંતન-રૂપે દેવતાત્મા કે જીવનમુક્ત માની ચકેજ નહિ; અને દેવ-વસ્તુ-નિર્ણય-સિમાનમાં ને પામરતામાંજ આગળ વધી જાય છે.

આ પુસ્તકમાં આપાયલાં મુસ્લીમ મદાત્માઓનાં ચરિત્ર અને વગનામૃત દિતાવડ હોવા સાથે અસરકારક પણ એવાં છે કે જેના લક્ષ્યમાં કાંઈ પણ 'શુભેચ્છા' જાગેલી હોય, તેને તો તે આખોઆખજ ગગી જઈ દેખાશે એવાં વાંચના-વિચારવા જેવાં લાગે.

આ પુસ્તક ઉપરથી આ વાત પણ સમજાશે કે, 'મુસલમાન' શબ્દથી કોઈએ જરા પણ ભડકવા જેવું નથી. તેમના ધર્મવિષે આ ગ્રંથ સારો જેનો ખ્યાલ આપી સહલાવ ઉપજાવશે. ખાનપાન તરફ બેઠાંજો તો હિંદુમતિમાં પણ શિંષ, પંચમ, અંગાળ, કાશ્મીર, મદ્રાસ ઇલાદિ તરફ લાખો-કરોડો માંસાધારીઓ પડ્યા છે; અને એમાં ભેખધારીઓ પણ અનેક હોય છે; ત્યારે આ પુસ્તકમાંના મુસ્લીમ મદાત્માઓ તેવા નથી. તેઓ તો લગભગ બધાજ દિંસારી અને માંસાધારી દૂર રહેનારા તથા સંયમ, સચ્ચાઈ, પવિત્રતા, જ્ઞાન, વિરાગ, ભક્તિ, વિશ્વાસ અને સદનશીલતા ઇલાદિ દૈવી સંપત્તિમાં શ્રેષ્ઠ હતા.

આ પ્રમાણે હિંદુઓની પેઠે મુસ્લીમ ભાઈઓમાં પણ અનેકાનેક પવિત્ર ઋષિ-મુનિઓ-સંતસાધુઓ પાડ્યા છે; આ સંસારરૂપી ઘોર જંગલમાં અનેક કષ્ટો વેઠીને જ્ઞાન-ચારિત્રની સુંદર સડક બાંધી ગયા છે; પોતાના હિંદુ જ્ઞાન ને બહોળા અનુભવના પરિણામે સારભૂત ઉપદેશોની અનેકાનેક સ્થાયી ઝંડીઓ એ સડકપર રોપી ગયા છે; અને સાવચેતી તથા સ્ફૂર્તિ આપ્યા કરે એવી અનેકાનેક સલાહ-સૂચનાઓ એ ઝંડીઓ(ધ્વજ-પતાકાઓ)દ્વારા સર્વમુક્તિ બતાવી ગયા છે; કે જેથી એ ઉત્તમ સડકપર લોકો સુગમતાથી ચાલી શકે, આફતોથી બચી શકે અને વચમાં બીજી ત્રીજી બાજતોના મોહ-પાશમાં નહિ પડી જતાં સર્વોત્તમ વસ્તુ-સ્થિતિ તરફ-સચ્ચિદાનંદમય પરમાત્મધામ તરફજ ચાલ્યા જાય.

મનુષ્યજાતિ માટે જુદા જુદા તમામ મુખ્ય ધર્મોમાં આવી અતિઉપકારક સડકો, તથા સલાહ-સૂચનાઓથી ભરપૂર અનેકાનેક ઝંડીઓ અમૂલ્ય વારસાંપે લયાત છે; છતાં પણ આપણે ભારતવાસીઓ તેને વધારે વિસરી ગયા છીએ, તેથીજ અવળે રસ્તે વધારે ચઢી ગયા છીએ અને વધુમાં વધુ દુર્દશા ભોગવી રહ્યા છીએ.

લોકીકત આવી હોવાથી એ લજ પણ આપણે ભારતવાસીઓ એ પવિત્રાત્માઓનાં જ્ઞાન-ચારિત્ર ને આદેશ-ઉપદેશ તાજ કરી ચોખ્ખી રીતે સમજી લઈએ અને અમત્રમાં મૂકવા કમર કસીએ; તો લજ પણ ઉન્નતિનો એ સાચો ને સર્વોત્તમ માર્ગ આપણે માટે ખુલ્લોજ છે. હા, અત્યારે બને છે તેમ દુઃખ-વૃક્ષનાં માત્ર કોઈ કોઈ પાંદડાં તરફજ તાક્યા કરવાને બદલે બે તેની જડ ઉપર ઘા કરવામાં આવે, તોજ ખરા અર્થમાં દહાડો વળે તેમ છે. બાકી કોઈ અણુધાર્યા કારણે અગ્નેને જતા રહેવું પડે, તોપણ જ્યાંસુધી આપણે એ દિવ્ય જ્ઞાન-ચારિત્રનો પ્રકાશ મેળવી રજસ-તમસને લાંઘી મૂક્યું નહિ હોય, ત્યાંસુધી આ અવદશાઓ તો આપણો કેડો

નદિજ મૂકવાની, કામ ને કોઈ આકાર-પ્રકારથી આપજીને દુઃખ-કષ્ટમાંજ રૂપાવી રાખવાની, અને શુભશાંતિ નદિજ આવવા દેવાની.

આરીજ આપણા અત્યારના કેટલાક અદરનાય દાસતવાળા, જડવાદી, જડ-નિરૂપણ, ધનમુક્તિ જડેખાંઓને જડથી પરમકુસળ અને ખરે રસ્તે દોરવી શકે એવા પ્રબળ, પવિત્ર, તગરપર્ણી જુદિવાળા, વ્યવહાર-પરમાર્થ ઉભયના અનુભવી, એક-નિરૂપણ, સુસંપન્ની અને નિરૂપણી ઉપદેશક-અગ્રેસરોની વધુમાં વધુ જરૂર છે. જ્યાંસુધી ભારતીય સંતાનોને દુનિયાજી શુભામાં ને લોકચાલક સીખવનારા શિક્ષકોની તથા બાકી પદાધીમાંજ સર્વ શુભ-ક્રાંતિ સમજવાવાળા જડેખાંઓની અસરમાંથી છોડવવાવાળા દેવમાનવો જદાર આવશે નહિ; ત્યાંસુધી તો એવા-દુઃખદશનાં ચોક્કસ પાંદડાંજ તોડવાનું કદા કરનારા ને એમાંજ મોક્ષપ્રાપ્તિ તથા પ્યાન-ભગ્ન રહેતાં જ્ઞાનવા-મનાવવાવાળા-જડેખાંઓ આપણા નરીજમાં રહેવાનાં !

હિંદુ પાંદડાંજુઓ ! આપણા પ્રાચીન ઋષિમુનિઓ કેવા પ્રભુપ્રેમી, યોગપરા-યજ્ઞ, ધર્મપ્રાણ અને ચારિત્રસંપન્ન હતા ! તેમનાં વેદગાન, ઉપનિષદોના આદેશ, દર્શનશાસ્ત્રોનાં તત્ત્વજ્ઞાન, આધ્યાત્મિક ધ્યેય, અનેકવિધ લાઘ્યો અને વર્ણાશ્રમને લગતાં વર્મશાસ્ત્રો કેટલાં બધાં સાચા મનુષ્યત્વ ને દેવત્વની સૂઝ પાડનારાં, લોક-પરલોકનાં દિનાદિન સમજવનારાં અને સર્વોત્તમ સાધન-સાધનાઓ સીખવી દૃઢકૃત્યતાને પથે પગાવનારાં હતાં ! આપણા પૂર્વજો તેમનાં લૌકિક ને પારમાર્થિક શિક્ષણો કેવા કેવા પારંગત શુરુજનોદારા પ્રાપ્ત કરીને અમલમાં મૂકતા કે જેથી ભારતવર્ષ સર્વ પ્રકારે શુભ-સામર્થ્યસંપન્ન રહ્યા કરતો !

આદા ! એ શિક્ષકો કેવા નિરૂપણી, પ્રભુપ્રેમી, અધ્યાત્મપરાયણ, અનેકવિધ સંસ્કારો ને ઉપદેશોવડે જનસમાજને દિવ્ય લાવનાઓમાં તરળોળ રાખનારા, આદર્શ છવન ગાળી પૂર્વજોના નામ-દામને શોભાવનારા, તથા શુરુપદ-આચાર્ય-પદ અને પુરોદિતપદને હીપાવતા થકા રાગ-પ્રજ સર્વ કોઈને કેવા સન્માર્ગે દોરવી શકનારા હતા ! તેમનાં અલૌકિક જ્ઞાન-ચારિત્ર અને શિક્ષણના પ્રતાપે કેવા કેવા મહાનુભાવ રાગ-મહારાગ, વીર-મહાવીર, સંચાર-લાઘ્યકાર, સમર્થ વ્યાખ્યાના, પ્રેરક કથાકાર, નિરૂપણ રાજગુરુ, મહાન રમૂતિકાર, નિષ્પક્ષ વ્યાપાધીરા, સાચા સાધુ પ્રાણજી અને ઋષિમુનિઓ પાડતા ! જ્યારે રાગ-પ્રજ સર્વ કોઈ તેમજુ સિંધવ સેવવાવાળાં હતાં, ત્યારે આર્યાવર્તમાં કેવા જનદોગલાલીજરેલો જમાનો આજનો હતો ! ભારતવર્ષમાં જ્યારથી આ પથાર્ય શુરુત્વ અને ક્ષેત્ર સિંધવ જન્મે પડતા આપ્યા, ત્યારથી જ્ઞાન-ચારિત્ર પણ પડતા આપ્યાં અને તેના પરિણામે મનોબળ, સંદીરબળ અને હેવડે ધનબળ પણ હીન થતું આપ્યું. આવી રીતે ભારતવર્ષ જગતનો જગતનો અલારે તો જાણે છેક રસાનજીવની પદોંચી ગયો દોષ, તેની પેઠે અનેક પ્રકારની અવદગ્ધો આજીવ્યોજીવી લોભવી રહ્યા છે !

પ્રિય મુસલમાન ભાઈઓ! તમે પણ જુઓ તમારા મહાન પેગંબરો અને ઋષિમુનિઓ તરફ! જુઓ એમનાં સર્વાર્પણ અને ધર્મવીરતાઓ તરફ! અમે આર્પિદિંદુઓની પેઠે તમે ભાઈઓમાં પણ પાયાભૂત જ્ઞાનચારિત્ર ઘટતું ચાલ્યું, તેથીજ વિપરીત જુદી, સ્વાર્થવૃત્તિ, વિપયક્ષોલુપતા, કુસંપ, નિર્જાનતા, નિર્ધનતા, પરવશતા વગેરે અજ્ઞા-ગજ્ઞાઓ આવી વસી છે કે નહિ? તમને પણ આ અવદશાઓના આગ્રહ અનુભવ મળી રહ્યા છે કે નહિ? આટઆટલા અનુભવો છતાં પણ હવે આપણે દિંદુ-મુસ્લીમો એ અવદશાઓનાં મૂળકારણો શોધવા-ટાળવા તરફ વળીએ, એ કેટલું બધું જરૂરી છે? ગુંડાઓની ગુંડાખોરીનો દુરુપયોગ કરવા તરફ, અગ્રેસરોને હણવા તરફ, મનુષ્યહરણ કરવા તરફ અને જળાત્કારે વટલાવવા તરફ દિંદુજાતિ પણ જો વળી ગઈ, તો પછી બંને કામો હજી પણ કેટલી બધી હુદ્દશામાં દૂબી જશે? બંને કામોને હજી પણ કેટલું બધું શોષવું પડશે? લગાવી મારનારાઓ કેવી પાયમાલીએ પહોંચાડી દેશે? શું આ બધું અત્યારથી શોચવા-વિચારવા જેવું નથી? શું બંનેના હિસ્મતમાં હજી વધારે આકરી આફતો ને પરાધીનતા સરજાયલી છે?

સાચી શ્રેષ્ઠતા, સાચી ઉન્નતિ, સાચી મુક્તિ, સાચી ધાર્મિકતા, સાચી વીરતા, સાચો મોક્ષમાર્ગ અને સાચો દેશોદ્ધાર એટલે શું? કેવી રીતે તે સાધ્ય કરી શકાય? એ બાબતોના ઉઠો વિચાર કરવામાં આવે, સાચા ઉપાય શોધવામાં આવે, પોતપોતાના ધર્મના મૂળપુરુષો અને મહાત્માઓના અનુભવ તથા ઉપદેશો ધ્યાવત્ત સમજવામાં આવે, પોતપોતાના ધર્મબંધુઓને સમજાવવામાં આવે અને બંધાજ મુખ્ય ધર્મોની જડ અને ઉન્નતિ સાચા જ્ઞાનમાં અને શુદ્ધ ચારિત્રમાંજ રહેલી સમજાઈને તેનીજ પ્રાપ્તિ ને તેનાજ પ્રચાર પાછળ મચી પડનારાં દેવમાનવો નીકળી આવે, એ હવે દરેક કામ માટે કેટલું બધું જરૂરી છે!

એવા ઉચ્ચક્ષ આત્માઓનાં જ્ઞાન-ચારિત્ર અથવા આચાર-વિચાર કેવાં હોય, એ વિષે આ પુસ્તક પણ સારો જેવો પ્રકાશ આપી શકશે. અલબત્ત, આમાંનાં ચરિત્ર સૈનિક વીરાત્માઓનાંજ નથી, પણ ધર્મવીરોનાં છે. પરંતુ એવા સાચા ધર્મ-ત્માઓ પાયાભૂત હોય તોજ સામાજિક ઉન્નતિ અને સૈનિક વીરતા જાગી-છૂલી-કે છે અને યથાર્થને ઉપયોગ આપી શકે છે; એ બૂલવા જેવું નથી.

આ પુસ્તકમાં વર્ણવાયલા મુસ્લીમ મહાત્માઓ કેટલા બધા ઉચ્ચ કોટિના-અર્થાત્ અસાધારણ જ્ઞાન-ચારિત્રવાળા હતા; એનો વધારે ખ્યાલ તો આ પુસ્તક વાંચવા-સંભળવાથીજ આવી શકશે. ઉચ્ચતા-નીચતાનો આધાર અમુક દેશમાં, કેામમાં કે જાતિમાં જન્મવા ઉપર રહેલો હોય, તેના કરતાં ગુણ-કર્મ-સ્વભાવ ઉપરજ વધારે રહેલો આત્મા છે ને રહેશે. એથીજ ઋષિમુનિઓ “અક્ષને જાણે તે બ્રાહ્મણ” એવું ઉપદેશી ગયા છે. જો એ કથન સાચુંજ હોય તો આ ગ્રંથમાં વર્ણવેલા

મુસ્લીમ મદાત્માઓને શાકણ, તપિ અથવા મદાત્મા કહેવા, એ કોઈ પણ રીતે બોદું કે વંદારા પડતું નહિ ગણાય.

કોઈ કોઈ તરફથી દળરત મદમદ સાહેબ(સમ.)માં દોષો દર્શાવાય છે; પણ એમ તો આપણા મંથોમાં પણ ધાતમેશ કરી-કરાવીને કૃષ્ણ, ઉદ્ર, શક્ત, વિષ્ણુ, તપિ-મુનિ વગેરે પવિત્રાત્માઓના ચરિત્રમાં દલકાપણું ક્યાં ધુસાડી દેવાયું નથી? મુસ્લીમ ભાઈઓના મંથોમાં એવી તેવી જાળતો જણાતી દોષ તો તે પણ કોઈ વિચિત્ર માણસોદારા પાછળથી ધુસાડી દેવાઈ હોય, અથવા એકને બદલે બીજો આવર્થ લઇને ઉપભવી કદાઈ દોષ એ શું જનવાળેમ નથી? ભાગવનના દશમ-સ્કંધમાં રાસકીલાવાળા યોગી અધ્યાયો પાછળથી ધુસાડી દેવાયાનો પૂરાવો મળવા લાગ્યો છે.† પરંતુ બીજી તરફ હિંદુજાતિમાંજ એવી તેવી અનીતિબદી જાળતોના દિમાપતીઓ ક્યાં નથી?

આ પ્રમાણે જેમ કૃષ્ણ ભગવાનને નામે વર્ણવાતી લીલાને અપસપ માની શકાય, તેમ દળરત મદમદ સાહેબ(સમ.)ના ચરિત્રમાં પણ દલકી વાતો કોઈ ઠેકાણે આવતીજ હોય તો તેને પણ એકને બદલે બીજા અર્થમાં લેવાવડી કે પાછળથી ધુસાડી દેવાયડી શામાટે ન કહી શકાય? કેમકે દળરત મદમદ સાહેબ(સમ.)ની પોતાની અને તેમના શિષ્ય-સંગથીઓની અસાધારણ સાધનાઓ, અસૌકીક વીરનાઓ, દિવ્ય સદ્ગુણો અને પવિત્ર આચરણો તથા ઉપદેશો વગેરે તરફ જોઈએ; તથા તેમના પછી ત્રણો-ચારો વર્ષ ફરમિયાન પાકેલા અનેકાનેક ઔસીઆઓમાના હર ઔસીઆઓનાં આ મંથમાં વર્ણવેલાં ચરિત્રો તરફ જોઈએ; તોપણ એ મદાન પેશંબર (સમ.)પ્રત્યે તો કોઈ પણ કોમના સમણ માણોને પૂજ્યભાવજ ઉપજવો જોઈએ. આવું હોય ત્યાં પછી તેમને દમકા ચરિત્રવાળા તો કહેવાયજ કેમ? લગભગ દોઢ દળરત વર્ષસુધી કોઈ પણ અણેજ્ય મદાપુરુષના નામ અને કામ તરફ કરોડો માનવોના હૃદયમાં પૂજ્યભાવ અને પવિત્રતા પ્રેરણા કરે ખરી? કહી પણ નહિ. આ પુસ્તકમાં વર્ણવ્યા છે તેવા સેંકડો સાચા ઔસીઆઓ જેમના પ્રતાપે મુસ્લીમ ભાઈઓમા પાક્યા હતા અને અસરે પણ કોઈને કોઈ-પ્રસિદ્ધ રીતે નહિ તો ગ્રામ રીતેજ પણ-પાકતાજ રહ્યે; એવા મુસ્લીમ ભાઈઓમાં જે લૂંટવાવાળા, જજીયા વેરો લેવાવાળા, મંદિરો

* મુસ્લીમ મંથોમાં ફરકાર થવાવિશે એક વાર કોઈ હિંદી માસિકમાં વાચેલું તે ઉપરથી આ ઉસારો લખ્યો છે. અર્થ-બોદું પ્રભુ નવો.

† આ પ્રકારની હજીકત કીમત્ ભાગવતની નવી આવૃત્તિ સાથે આપી રાજારા આશા છે.

— એવા હચ્ચક્કા આત્માઓની નીતિરીતિ ને લોકોપકારકતા, તેમની પ્રસિદ્ધિ કરતાં પ્રતાપમાંજ વધારે રહેલી હોય છે; અને તેથી પ્રભુ પણ કોઈ વાર નાજરકજ તેમને તેમની ક્ષતિમાં પ્રસિદ્ધિ આપે છે. હા, સાચા સાધકની તો રહેબી-કસલીજ એવી હોય છે, કે તેમને તે એવાઓને પતો ને પ્રેરણ મળીજ રહે છે.

ભાગવાવાળા અને લુલ્લમ વર્ષાવી પરાણે વટાળવાવાળા પાક્યા; તે પેઠાં 'અર સાહેબનાં ઉપદેશથી નહિ, પણ ઉપદેશનો દુરુપયોગ કરનારાઓના પ્રતાપે પાકેલા સમજતાં જેમએ. + જેમણે માત્ર ખલુર ને રોટી ખાધને હજારો અને લાખો માનવાને માયાં આપનારા વીરાત્મા ને ધર્માત્મા બનાવ્યા હતા, એવા મહાન પેઠાં 'અર (સત્.)'નો એવો પરાણે વટાળવા વગેરેનો હલકો હેતુ હોય શકેજ નહિ. વળી એમ તો આપણા કૃષ્ણ ભગવાને પણ ધર્મને ખાતર મરવા-મારવાનો ઉપદેશ આપ્યો હતો; પણ તે કેવા સંયોગોમાં ને કેવા હેતુથી ? છતાં એ ઉપદેશનો અવળો અર્થ લેવો હોત તો હિંદુઓ પણ લઈ શકેત. જેમકે-શિવાઈથી માંડીને મહાદેવ સિંધિયા સુધીના મહાવીરો તેમજ રાજપૂતાનાનાં અનેકાનેક ભંડવીરો ધારત તો તેઓ પણ મુસ્લીમ ભાઈઓને પરાણે હિંદુ બનાવત કે કતલ કરી નાખત; પણ એમ કરવાનો અવળો ધર્મ તેમણે માન્યોજ ન હતો. એટલુંજ નહિ પરંતુ ઉગ્રો એક ભૂતભરેલો વિચાર એ સમયે વધુ ચાલતો હતો કે જેને લીધે, મહાન અકબર બાદશાહે સ્વેચ્છાથી હિંદુનાતિમાં જવા માગ્યું તોપણ તે સ્વીકારી શકાયું ન હતું; અને પરાણે મુસલમાન થનારાઓ પાછા હિંદુમાં આવવા માગતા હોય તેમને પણ લેવાતા નહિ !

પોતાની શ્રેષ્ઠતા દસાવવા સાર વિદેશીઓ ઇતિહાસનું અવળું શિક્ષણ આપે છે, તે તો ભારતીય સંતાનો પૈસા અને સલામો ભરી ભરીને શીખી રહ્યાં છે. એના કરતાં જે આપણા હિંદુઓના અને મુસ્લીમોના પવિત્ર ધર્મ પ્રવર્તકો, વીરાત્માઓ, ઋષિમુનિઓ અને ઔઝીઆઓનાં જ્ઞાતાં તો ને ઉપદેશો તેમને શીખવાય, અને તે શ્રેષ્ઠ આત્માઓને અનુસરવા મથાય, તો તે કેટલું બધું ઉપકારક નીવડે ? જુઓ, અમેરિકા ને જાપાનમાં પણ અનેક મતપંથ હોવા છતાં એકબીજા તરફ કેટલી બધી ઉદારતા ને સદ્ભાવ પ્રવર્તે છે ! ઘરમાં ચાર માણસ ચાર પંથનાં હોય તોપણ તેઓ વચ્ચે જરાય તકરાર કે અણબનાવ હોતો નથી, ત્યાં પછી દેશ-દિશની બાબતમાં તો ઝઘડોજ કેવો ! કેવી ખુબી ! એવી એવી ખુબીઓ આપણે ભારતવાસીઓ નહિ શીખીએ, ત્યાં સુધી હિંદુ-મુસ્લીમો વચ્ચે વ્યાપી ગયેલાં વેરઝેર જામણમાંથી જરો ખરાં ?

આપણા ઋષિમુનિઓ બદ્ધચરિત્રપણાને બદ્ધ વખાણી ગયા છે; કેમકે એ બહુ સુખપણથી જુદી જુદી કેમના, જુદા જુદા વર્ણોત્તમના ને જુદી જુદી અનેક પ્રકારની રિવિતિ-પ્રદુતિવાળા માણસો, વીરાત્માઓ, સંતસાધુઓ અને પંથ-મંત્રદાયો વચ્ચે રહેક, ઔદાર્ય, સહનશીલતા અને સંપ વગેરે જાગે-ખીસે છે. આ કારણથી પણ જુદી જુદી કેમો, જુદા જુદા ધર્મો અને જુદા જુદા દેશોમાં થઈ ગયેલા મહાન

+ એમ તો હિંદુઓના પાત્ર દુરાત્માઓ ક્યા નથી પાક્યા ? કેટલાક મરાડા ભાઈઓ-એ સજાપૂતનાના કેવી દલકારી દેવાંવી હતી ? હજા એથી શું કાંઈ આપણા મહર્ષિઓને દલકારી શકી શકે ?

પુરોનાં યરિત્ર, ઉપદેશ, હેતુ અને પરિણામોને લક્ષની સાચી માદિતીઓ મેળવવી-
ફેલાવવી, એ બહુજી જરૂરી ને કપકારક બાજત છે.

દિંદુ અને મુસલમાનોને દજી પણ વધારે દુર્ગંજ ને દીનદીન બનાવવા માટે તેમના વચ્ચે એક મા બીજી રીત જે વેરઝેર ફેલાવાઈ રહ્યા છે; એવા સમયમાં આ પુસ્તક કાઢવાનો મુખ્ય હેતુ આ પ્રમાણે છે:-દિંદુઓમાંથી મુસ્લીમ ધર્મવિષેની અવળી સમજણ ઓછી થાય; મુસ્લીમ લાઇઓનું ધ્યાન પોતાના ધર્મસિદ્ધાંતો ને ઉત્તમ આદર્શો તરફ વધારે જોવાય અને બને કોમોના લક્ષ્યમાં આ વાત ઉતરતી ચાલે કે, દુનિયાના બધા મુખ્ય ધર્મો પરમાત્માશી એકજ જટામાંથી ને એકજ ઉદ્દેશથી ઉદ્ભવેલાં અનેક ડાળો જેવા છે; તથા જમે તેટલા મતભેદ છતાં તે માત્ર વચગાળાનીજ વાતો હોઈને મરોંપરિ પ્યેય, હેતુ, સાધન અને સાધના તો એક જોવાંજ છે.

આ પુસ્તકમાં સમાવેલાં મુસ્લીમ કોમના પવિત્ર ઋષિ-મુનિઓનાં યરિત્ર અને વચનો દિંદુ, મુસલમાન કે જે કાઇ શુદ્ધલાવથી વાંચે-સાંભળે તેમનામાં સદૃશ્યો વધી દુર્ગંજો ધટે, અને કોમ-કોમ વચ્ચેથી વેરઝેરનો નાશ થઈ સુલેહ-શાંતિ અને માન-મહોબ્બત વધે એવા પ્રકારનાં છે. આ પ્રમાણે આ પુસ્તક જેમ સાર્વજનિક દિન વધારનારું છે, તેમ જિજ્ઞાસુઓ, દરિજનો, સાધકો અને બેખધારી સાધુ-કદી-રોના પણ વ્યક્તિગત જ્ઞાન-આરિત્રમાં, ધર્મસાધનામાં અને આત્મનિરીક્ષણમાં ઉત્તમ પ્રકાશ ને ગતિ-મતિ આપે એવું છે.

આ ગ્રંથમાં અભેદવાદ સ્પષ્ટ કે વિશેષ ન જણાય તો તે દોષરૂપ નથી, પણ શુભરૂપ છે. કેમકે એના અધિકારી વિરલ છતાં 'એને જ્યાં ત્યાં ફેંક્યા કરવાથી મોટે ભાગે તુકસાન અને દુરપયોગજ થાય છે. આ ગ્રંથ તો મોટે ભાગે સાચા સાધક અને સિદ્ધાંતમા બનવા માટેનાં સૂચન-સાધન ને સાધના-પ્રેરણાઓથી ભરપૂર છે; છતાં વચ્ચે વચ્ચે અભેદવાદના પણ ધરાશ ને અનુસય આવે છેજ.

આપારે પણ દિંદુઓની પેઠે મુસ્લીમોમાં અનેકવિધ મતભેદો, કમ'કાંડો, સાધનાઓ, પંથો, સંપ્રદાયો, પાખડો, વહેમો અને રીતરિવાજો વગેરે ચાલે છે; તથા દ્વેતવાદીઓ અને અદ્વેતવાદીઓ પણ અનેક હોય છે. છતાં દ્વેતવાદ કે અદ્વેતવાદને અનુસરતું ઉત્તમ જીવન બાળવાવાળા તો બધેજ અત્યંત દુર્લભ હોઈને પંડિતો, ઔકરીઓ તથા સાધુ-કદીશ વગેરેમાં ધણાખરા તો વાતોનાંજ વડા કરી જાણનારા, જ્ઞાન કે બક્તિને નામે દુનિયાઈ સ્વાર્થ સાધનારા, દુરાચાર વધારનારા અને કેટલાક તો એકબીજાના અવનાર-પેશંબરવિષે પણ અવળા વિચાર ફેલાવી કોમ કોમ વચ્ચે ઝેરવેર વાવનારા હોય છે. દહીકલ આવી હોવાથી દવે તો સાચાં સાધન-સાધનાઓ દર્શાવનારા, ઉત્તમ નીતિરીતિ અને ધર્મવિધિઓનાં સ્વરૂપ દર્શાવનારા, અને સર્વત્ર-સર્વશક્ત-સર્વવ્યાપી-પરમાત્માનો મદિમા અને ઉપયોગ-ઉપકારકતા સમજાવતી દેવી સંપત્તિ (સાચા સદૃશ્ય-સદાચાર) તરફ દોરવાવાળા દિવ્યાત્મા-

થતું નથી. હકીકત આ પ્રમાણે હોવાથી સર્વસામાન્યમાં જ્ઞાનચારિત્રના પ્રચારમાટે તો આવા સાધન-સાધનાનાજ અથો વધારે ઉપયોગી કદી શકાય તેમ છે.

‘પારસભાગ’ નામક હિંદી ગ્રંથ કે જેલખનૌના નવલકિશોર પ્રેસમાં બે કે ત્રણ રૂપિયાથી મળે છે, તે પણ કેટલેક અંશે આવાજ પ્રકારનો હોવાથી અનેક સાધક-અધુઓમાં અને મુક્તાત્માઓમાં ઉપકારક મનાઇ પ્રેમથી વગ્નાતો-વિચારાતો હતો. અલખત, આવાત આજથી વીસ વર્ષ અગાઉની હોઇને તે પછી સાચા વેદાંતીઓ ઘટવાથી તથા વાચક વેદાંતીઓ વધી જવાથી એવા ચારિત્રશુદ્ધિ અને દેવી સંપત્તિને પ્રેરનારા ગ્રંથોનો ઉપયોગ ઘટી ગયો હોય તો તે યનવાન્નેગ છે. કેમકે એવા ગ્રંથોમાં તો વિષયલોભપતા, ચમત્કારો, સિદ્ધિઓ અને લોકપ્રતિષ્ઠાને સુદ્ધાં ચોખ્ખેચોખ્ખી નિષેધેલી હોઇને શુદ્ધ જ્ઞાન, પવિત્ર ચારિત્ર, સાધુ સ્વભાવ, આંતરિક સાધના, પ્રભુ-પરાયણતા, એકનિષ્ઠતા, અપ્રસિદ્ધિ અને સર્વ પ્રકારની દેવી સંપત્તિનાંજ વખાણુ, ભલામણુ ને આગ્રહ કરેલાં હોય છે. આથી એવા ગ્રંથો તો એવાજ માણુસોને વધારે ગમી જાય કે જેઓ પોતાની કૃતિ-પ્રકૃતિનું નિરીક્ષણ-સંશોધન કરવા પહેલાં (અને ક્યો પછી પણ) જગતમાં પોતાને સાચા સાધુ, તીવ્ર જિજ્ઞાસુ, શ્રેયસ્સાધક, પ્રભુને પામનાર, મહાપુરુષ, દેશોદ્ધારક, જગદ્ગુરુ કે કૃતકૃલ સિદ્ધાત્મા કહેવા-કહેવરાવવાનું ઇચ્છે નહિ; અને જ્યાં ઇચ્છાસુદ્ધાં ન હોય ત્યાં પછી કાંકાં મારવાની ને એકજીમનાં “અહોરૂપ” અહોધ્વનિ ” કરવા-કરાવવાની તો વાતજ શી !

ઉપર જણાવેલા પારસભાગનું હિંદી ઉપરથી ગુજરાતીમાં તૈયાર કરાયણું એક ભાષાંતર પૂર્ણ નિષ્કામભાવે આ સંસ્થાને અપાય તેમ હતું; પરંતુ સરખેજ-નિવાસી (હાલ કેંલાસવાસી) સાધુ આત્મા શ્રી હરજીવન ત્રિભુવન ત્રિપાહીજી-જેમનું નામ ચતુર્થાશ્રમમાં હરિહરાશ્રમ પડયું હતું-એમણે એ ભાષાંતર પોતાનો સમય ઉત્તમ

* કોઈ પણ સાચા સાધક કે તીવ્ર જિજ્ઞાસુપરવે આ હકીકત હોઈને સામાન્ય માનવા-માટે તો આ સંસારમાં “લોકકીર્તિ”જ વધારેમાં વધારે આકર્ષક વસ્તુ હોય છે. એ લોક-પ્રતિષ્ઠાને ચુકરી વિષા કહી હોય તે તો માત્ર લાભોમાં કોઈ એવા ઉચ્ચક્ષ આત્માઓ માટે છે. ખીજા બધાઓને તો ત્યાગ-વંશગ, દેશસેવા, દાનધર્મ, વીરધર્મ, યુગધર્મ, સદ્ગુણ, સદાચાર, બ્રહ્મચર્ય ઈં બાળતો તરફ આકર્ષવાવાળી મોટામાં મોટી વસ્તુ લોકકીર્તિજ હોય છે. હકીકત આવી હોવાથી એ લોકકીર્તિને ખાતર જે અનેકનેક સન્નજનો જે કોઈ ચેરો કે વધારે ત્યાગ, પરોપકાર, દેશસેવા ઈં આચરી રહ્યા હોય, તેઓ પણ આ સેવકને મન વંદ-નીયજ છે. આ સેવકના આવા-તેવા લખવાથી એવા સન્નજનો જે કોઈ પોતપોતાની ગતિ-મતિ પ્રમાણે કરતા-કરાવતા હોય કે કરવા ધારતા હોય તેમાં મોળા પડે નહિ, એવી આ ખરાબ સિદ્ધિની ખાસ વિનતિ છે. કેમકે એમાંથી પણ કાળે કરીને જ્ઞાન-ચારિત્ર વધતાં સાચી નિષ્કામતા અને તીવ્ર મોક્ષેચ્છા પ્રકટશે, ત્યારે આપોઆપજ એના કરતાં વધારે સાચી ને આખાદ સાધન-સાધનાઓ શોધારો, મેળવારો ને સેવારો. અને વર્તમાન કામગીરીઓમાંથી ખસી જવાતાં તેના પણ અધિકારી-લોકોનું પૂણ્ય પ્રબળ હશે નો-મળી આવશેજ.

ચિંતનમાં માળવા પૂરતું જ તૈયાર કરેલું હોવાથી દિલ્હી પારસભાગની અરપટના વચેદે એમાં ઉતરી આવેલું હતું; તેથી એ ભાગ્યંતર અથવા તરફથી છપાવી શકાયું ન હતું. x

એ પછી (આજથી આઠ-દસ વર્ષ પર) કલકત્તા તરફ જતું થતાં ત્યાં પારસ-ભાગથી પણ વધારે ઉપયોગી 'તાપસમાળા' મંથ જંગમીમાં નીકળેલા જાણીતાં આગ્યો. એનો યુગરાતી અનુવાદ કેટલાક સંસ્કૃતો પામે થોડા થોડા કરાવી એવા પછી થીલુન જગજગત કાળીદાસ પાઠકને એ કાર્ય ચેષ્ટાવામાં આરંભ્યું હતું. ત્રણેક વર્ષ પર એ અનુવાદ થઈ આવ્યો. પણ સંગ્રામનાદિની વિશેષ તરફ જળાડાયો હતો છતાં પણ સરીરશક્તિ અને બોલ ભાવનો આડે આ પ્રગત તરફમાં કાઢી શકાયું ન હતું. આ વર્ષમાં પણ આના સંગ્રામનાદિ પાળ્ય ત્રણેક મામ નીકળી જવાથી આ પુસ્તક કાગળને બદલે જેઠાંબા પ્રમિદ થવા રોગ આવ્યો છે. સરળતા, સ્પષ્ટતા અને બાવનાદક્ષતા માટે માણસ ગમે તેટલી કાળજી રાખે તોપણ પૂર્ણ નિર્દોષ તે એક પ્રશ્નજ છે; જેથી અનુભવી સંસ્કૃતોને આમાં કાંઈ બૂઝ, દોષ કે જણાય તે તે આ અમળ્ય શિશુ માટે સંભવિત સમજીને તેઓ દરગુજર કરે, તથા શોકદિવાર જે કાંઈ ખાસ દીકરાક કરવા જેવું જણાય તે તૈયાર કરી મોકલી ભવિષ્યત્ પ્રસંગે તેનો યથામતિ સદુપયોગ કરવા સમર્થ આવે, એવી વિનંતી છે.

ઉપરોક્ત જંગમી "તાપસમાળા"ના છ ભાગ પૈકી પહેલો ભાગ યુગરાતીમાં શીલુન શુદ્ધીકભાઈએ સંવત ૧૯૮૧ માં 'ધરસામના ઓલીઆ' એવા નામથી પ્રસિદ્ધ કરાવેલો, તેની પ્રસ્તાવનામાં શીમતી ચારદા સુમત મહેતાએ એ પુસ્તક-વિષે જે કહ્યું હતું તે અહીં પણ ઉગારીશું કે:—

"x x આ પુસ્તક એક રીતે અપવાદરૂપ ગણી શકાય તેમ છે. પુસ્તકના નામ ઉપરથી કોઈને સ્વાભાવિક શંકા થાય કે, ભાઈ 'ધરસામના ઓલીઆ' એને ને આપણે દિંદુ યુગરાતી ભાઈઓને કે બહેનોને શી નીસ્ખત? એમ શંકા લાવીને પુસ્તક અમરાઈ ઉપર ધૂજ ખાધા કરે. માટે જે ઉચ્ચ હેતુથી આ માળા લખાઈ છે તેનો ને સંદેશ ખ્યાલ પહેલેથી આપ્યો હોય તે લેખકની મહેનત સફળ થાય, એટલુંજ નહિ પણ જનસમાજની એક ઉચ્ચ સેવા, પુસ્તક અને મંથકાર બનવી શકે."

"આજ ભારતવર્ષમાં સ્વરાજ્યની ભાવના એમેરે જલમી રહી છે. સ્વરાજ્ય મેળવવાનું એક મોટામાં મોટું સાધન દિંદુ-મુસલમાનનું અંતર, એ ગણાઈ ચૂક્યું

x પાછળથી એ ભાગ્યંતર એક સંસ્કૃતે પાચરોક પ્રતિમા રૂપાયું હતું; પરંતુ હવે તે મળી શક્યું નથી. દિલ્હી "પારસમાળા" નવલકિશોર પ્રેસ મું. લખનૌ. એ ઠેકાણે હજી પણ મળતો દરો વળી એ પુસ્તક હડુંમાં અને ગુરુમુખીમાં પણ નીકળેલું સાંભળ્યું છે. ફારસી "તત્ત્વ-કરુણ ઓલીઆ" ઉપરથી જંગમી "તાપસમાળા" નીકળેલું; તેમ હડુંમાં પણ એ અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થયેલા સાંભળ્યા છે. એક અનુવાદનું નામ 'અનવરૂપ અતકિયા' છે, બીજા અનુવાદનું નામ અજુમા નથી. એ અનુવાદો મુંબઈ અને દિલ્હી વચેરેના હડું છાંસેલો પાસે મળવા સંભવ છે.

છે. એ એક્ય લાવવાનું મોટામાં મોટું સાધન તે અસ્પર્શ સંપૂર્ણ પીછાન-
આચારવિચાર-સર્વની. જે પવિત્રતા-ગહનતા હિંદુધર્મમાં છે, તેજ પવિત્રતા-
ગહનતા મુસ્લીમ ધર્મમાં છે, એ જો એક વાર સમજી જવાય તો ઘણી ગેરસમ-
જ્યુત દૂર થાય. એ ગેરસમજ્યુત આવાં પુસ્તકોથી બહુ સહેલાઈથી દૂર થઈ શકે.
જે પ્રમાણે ગુજરાતી વાચક મીરાંબાઈ, નરસિંદ મહેતા, સુરદાસ, બોડાણી, કબીર
વગેરે લોકોનાં ચરિત્ર વાંચે અને તેમાંથી બોધ ગ્રહણ કરે, તેજ પ્રમાણે આ
ઈસ્લામી લોકગણનાં ચરિત્ર ઉપરથી બોધ લઈ શકાય તેમ છે. હિંદુધર્મના
મહાપુરુષોની પડખોપડખ તેટલાજ ઉત્તર સ્થાનપર ઈસ્લામના તપસ્વીઓ પણ
બેસી શકે એમ છે; અને ઈસ્લામના સાચા આત્માનું દર્શન પણ આ પવિત્ર પુરુષો-
નાં જીવનચરિત્રમાંજ થઈ શકે છે. તેથી આ પ્રકારનું સાહિત્ય ઘણુંજ ઉપયોગી
થાય, એમાં સંશય નથી; અને એ એક્ય સાધવાના હેતુથીજ આ સમયે આ પુસ્તક
તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.” x x x x x

“કહેવાતો સારાંશ એટલોજ છે કે, અધ્યાત્મજ્ઞાન એ મનુષ્યમાત્રનો વારસો
છે. ભારતવર્ષમાં કે પૂર્વમાં કે પશ્ચિમમાંજ કે અમુક ભૂગોળમાંજ એનો ઇજારો
લેવાયો છે એવી માન્યતામાં સત્ય નથી. હિંદુ ધર્મ, બૌદ્ધ ધર્મ, જૈન ધર્મ, ખ્રિસ્તી,
પારસી, મુસ્લીમ ધર્મ—એકેએક ધર્મમાંથી ભગવદ્ભક્તના દાખલા મળી આવે છે.
એક વાર દિવ્ય ચક્ષુ પ્રભુકૃપાથી ખુલ્યાં એટલે પ્રભુપ્રાપ્તિનો પંથ પાળેજ સમ-
જનો; અને એ દરેક પ્રભુપ્રિય વ્યક્તિનો લક્ષ છે. એમાં ભૂગોળરેખા બાધક
નથી. ખ્રિસ્તીધર્મમાંથી અનેક લોકોવિશે જે પ્રમાણે આપણે વાંચીએ છીએ—
મહાન ઈસુ ખ્રિસ્ત, સેન્ટ ફ્રાન્સિસ, સેન્ટ બર્નાર્ડ, ઇન્જેનીયસ લાયોલા—અને બોધ
લઈએ છીએ, તેજ પ્રમાણે આપણા વાચકગણને તપસ્વી અહુ મોર્નાશ, અહુ
અલી મહમ્મદ, તપસ્વી શાહશુજા, મહાત્મા ઇંદ્રાહીમ વગેરેની માહિતી થાય અને
પ્રભુભક્તિનો માર્ગ સરળ થાય તો ધન્યભાગ્ય માનવાં જોઈએ.”

“શાળામાં શીખતાં બાળકોને પણ પાઠ્ય પુસ્તકોમાં આવા લોકોનાં ચરિત્રના
પાઠ શીખવ્યા હોય તો તેમને અતિશય લાભ થાય.”

x x x x x

ઉપલા ઉતારા આપ્યા પછી દુકમાં થોડુંક કહી આ નિવેદન સમાપ્ત કરીશું.

આ સંસ્થાનાં બીજાં પુસ્તકોનાં નિવેદનોમાં જણાવેલા કેટલાક વિચારો આમાં
એટલા મોટે આવવા દીધા છે કે આ પુસ્તકના હજારો વાંચનાર આગલાં નિવે-
દનોથી અજાત હોય તેઓ એ વિચારોથી જાણીતા થાય.

આ પુસ્તકપ્રકાશનની બાબતમાં પ્રથમ પ્રભુનો આભાર માન્યા પછી તેને
સ્ખીમાં, ફારસીમાં તેમજ બંગાળીમાં તૈયાર કરનારા સાધુ આત્માઓનો અને

પ્રસિદ્ધ કરનારા મદાગાસેનો પણ આ રૂઢિને ઉપકાર માનવો જોઈએ.

આ પુસ્તકના મંથોદિનાદિને બધે એમાં વર્ણવેલા પ્રાનરમરણીય ઔર્ધ્વાચારોનો (અનેકાનેક વાંદન દો એ મદાગાસેનો) આ મંથકને જે પરિચય મળે છે; અને દશપથ ત્યારે ત્યારે અર્થિયા ને વચનો વાંચવા-સાંભળવાનું જાને છે ત્યારે ત્યારે જે લાભ થાય છે; તે બદલ તે અંગન રોને પણ એ ઔર્ધ્વાચારોનો અને ઉપકાર લેખક-પ્રકાશક સંતસાધુઓનો જુદું ઉપકાર છે. સાથે વિવિધ મંથમાળાના પાઠક-વર્તનો પણ ઉપકાર માનવો જોઈએ કે જેમના નિમિત્તે જા મંથરથી ધર્મિય તીર્થમાં મદિનાઓ સુધી રાત રિવસ નદાવાનું મળ્યા હતું છે.

જેમ આ મંથમાંનાં અરિય જગ્ય કોટીના મદાગાસેનોનાં છે, તેમ તેના મૂળ લખનાર પણ ઉચ્ચકોટીનાજ હોવા જોઈએ. અરબી ઉપરથી ફારસીમાં કિનારનાર મીઠાના મેલથી રોષ હરીદુદીન અતાર સાહેબ કેવા ઉચ્ચકોટીનાં દના, એ તેા એમનો લેખજ હદી આપશે. એ જે લેખનો સારાંસ આની અમાજ “આ મંથનકે ઉપકારકતા”ના પેટામાં અપાયા પછી “ઈસ્લામની ઐશજીવ”વાળા ઉપયોગી ઉનારા અપાયા છે, તથા આ મંથની ઉવટે પરિશિષ્ટના પેટામાં જણાવા જેવી બાબતો અપાઈ છે, તે પણ પ્રત્યેક પાઠક કાળજીપૂર્વક વાંચશે-વિચારશે એવી આશા છે.

આ પુસ્તક ફારસી ઉપરથી ઉર્દુમાં છપાવડું હોવાની માહિતી, અને તે ફારસી કે ઉર્દુ ઉપરથી ગુજરાતી અનુવાદ વધારે સારા થઈ શકવાની કંપના પાછળથી થઈ; તે જ્ઞે પ્રથમથીજ થઈ હોત તો આ પુસ્તક દાલ કરતાં વધારે સારું નિવડત એમાં શંકા નથી.

દશ પથ કાંઈ ધર્મપ્રેમી આ મંથ ફારસી ઉપરથી ગુજરાતીમાં તૈયાર કરી-કરાવીને ઉત્તમરૂપે પ્રસિદ્ધ કરે-કરાવે, તો તે વધારે ઉપયોગી થાય. ભોટોના દીનબાગ્યે તે ન પણ પ્રસિદ્ધ થાય, તોપણ જે કાંઈ એ કાર્ય પ્રભુપ્રીત્યર્થે પૂરી કાળજીથી બળ-વશે, તેને ચોતાને તો એથી એવા આંતરિક લાભ થવાનો કે જેની કિંમત દુનિમાઈ પદાર્થોથી આંકી શકાય નહિ. એવાજ ધોરણે આ મંથ દિંદીમાં નીકળે તો ધણા વધારે માણસો તેનો લાભ ઉઠાવી શકે એમ હોવાથી અજમેરના દિંદી સરતક સાહિત્ય મંડળને એ વિશે સૂચનું છે, પણ દશ કાંઈ જણાયું નથી. અંતત્સત્

અમદાવાદ. સં. ૧૯૮૪-વૈશાખ સુદ ૧૫ } ખરાબ લિખુ-અખરાનંદ

ક્રમાંક	નામ	પૃષ્ઠાંક
૩૨	તપસ્વી સદસ્ય તરતરી	૨૬૩
૩૩-૩૪	તપસ્વી મારફે ગોરખી	૨૮૩
૩૫	તપસ્વી સરી સકલી	૨૮૯
૩૬	તપસ્વી અણુ સુત્રેમાન દારાધી	૩૦૧
૩૭	તપસ્વી અણુ અસ્થિ શુકિકે	૩૦૮
૩૮	તપસ્વી સુધિયાન સુરી બસરી	૩૧૭
૩૯	તપસ્વી હિમામ આઝમ અણુ હનિકે	૩૨૬
૪૦	તપસ્વી હિમામ શરી મત્સુગી	૩૩૪
૪૧	તપસ્વી હિમામ અદમદ હમ્મલ	૩૪૨
૪૨	તપસ્વી અણુ ઉરમાન સમદ	૩૪૮
૪૩	તપસ્વી અણુલ કાસમ નસરાગાદી	૩૫૪
૪૪	તપસ્વી અણુ અસ્થિ દક્કાકે	૩૬૧
૪૫	તપસ્વી અણુ હસાકે છલાદીમ ખંયાસ	૩૭૦
૪૬	તપસ્વી લમદુન કસાર નેશાપુરી	૩૭૯
૪૭	તપસ્વી દાઉદ તાથી	૩૮૩
૪૮	તપસ્વી હારેસ મદાસવી	૩૯૧
૪૯-૫૦	તપસ્વી અદમદ અજરયા બદખી	૩૯૪
૫૧	તપસ્વી અણુ તોરાળ	૪૦૨
૫૨	તપસ્વી મન્સુર ઉમર	૪૦૬
૫૩	તપસ્વી અદમદ એન્તાડી	૪૧૦
૫૪	તપસ્વી અજુદ્દા અધિક	૪૧૩
૫૫	તપસ્વી અણુ સયિદ ખરાજ	૪૧૪
૫૬	તપસ્વી અદમદ દેવારી	૪૨૦
૫૭	તપસ્વી મદમદ એવાસા	૪૨૨
૫૮	તપસ્વી અણુ હાલમ મકકી	૪૨૪
૫૯	તપસ્વી આગા	૪૨૬
૬૦	તપસ્વી બસર દારી	૪૨૬
૬૧	મદયિ મદમદ એબન સમ્માકે	૪૩૭
૬૨	તપસ્વી મદમદ ગુરી	૪૩૮
૬૩	તપસ્વી અણુ અજુદ્દા દુન્ના	૪૪૧
૬૪	તપસ્વી અણુ મદમદ રખીમ	૪૪૩
૬૫	તપસ્વી એબન આના	૪૪૬
૬૬	દાઉદ રહિના પુત તપસ્વી હમ્મલદીમ	૪૫૨

મુસ્લીમ મહાત્માઓ

૧-તપસ્વી જાકર સાદિક

તપસ્વી જાકર સાદિક એ ઇસ્લામધર્મપ્રચારક હજરત (મહાપુરુષ) પેગમ્બર મહમદ સાહેબના ડોહિત્ર (પુત્રીના પુત્ર) હતા.

“તજકર તુલ-ઝોલિયા” નામે મંથના લેખકે એમની ધણીજ તારીફ કરી છે. તે લખે છે કે, જાકર સાદિક સંતસમાજના શિરોમણિ હતા અને સર્વ લોકો તેમનાપ્રતિ અત્યંત શ્રદ્ધા રાખતા હતા. તેઓ ધર્મમાર્ગના ખરેખર નેતા, એકેધરવાદીઓના શુરુ, ઇસ્લામી સંપ્રદાયના આચાર્ય, પ્રભુલક્ષ્મીના અગ્રેસર, મહાતપસ્વી, પ્રેમી અને પરમ વૈરાગ્યવાન હતા; તેમજ તેઓ તત્ત્વશાસ્ત્રમાં, શાસ્ત્રનું ઉત્તમ વ્યાખ્યાન કરવામાં અને કુરાનનાં શુદ્ધ તત્ત્વો સમજવામાં અદ્વિતીય હતા.

તેમના વખતમાં મન્સુર નામનો એક માણસ અરબસ્તાનનો ખલિફા હતો. તપસ્વી જાકર સાદિકની અપાર ખ્યાતિ સાંભળીને તેના મનમાં ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ. એક દિવસ તેણે પોતાના પ્રધાનને આજ્ઞા કરી કે “જાઓ, સાદિકને પકડી લઈ આવો. હું તેનો વધ કરીશ.” આ આજ્ઞા સાંભળી મંત્રી આશ્ચર્ય પામ્યો અને બોલ્યો કે “આપ આ શું કહો છો ? જે માણસ એક નિર્જન પ્રદેશમાં નિવાસ કરે છે, જે માત્ર તપશ્ચર્યામાંજ સમય ગાળે છે અને સાંચારિક વિષયોથી ઉપરામ છે, તેને માટે આવી આજ્ઞા ?”

આ વચનો સાંભળી ખલિફા નારાજ થયો અને બોલ્યો કે “તમારે તેને લાવવોજ નોંધવો.” મંત્રીએ ખલિફાને આ કામથી અટકાવવા બહુ બહુ નિવેદન કર્યો; પણ કશું ફળ થયું નહિ. આથી નાહટુંકે તે જાકર સાદિકને તેડવા ગયો. ખલિફાએ પોતાના નોકરોને કહી રાખ્યું કે “જ્યારે સાદિક હાજર થાય અને હું મારા માથા ઉપરનો ઝુગટ ઉતારું કે તરતજ તમારે સાદિકનો શિરચ્છેદ કરવો.”

ફેટલાક વખત પછી ખલિફાની ઈચ્છા પ્રમાણે સાદિક ત્યાં આવ્યા, તે

વખતે મન્સુર ઉભો થઈ નમ્રભાવે તેમને સામો લેવા ગયો. સત્કારવચ્ચે કહી તપસ્વીને ઊંચે આસને બેસાડ્યા અને પોતે નમ્રતાથી સામોજ બેઠો. આ જોઈ નોકરો આશ્ચર્ય પામી ગયા. કેટલીક વારે મન્સુરે તપસ્વી સાદિકને પૂછ્યું કે “આપને કંઈ આવશ્યકતા છે ?”

સાદિકે જોલ્યા “માગવાનું તો એજ છે કે, ફરી વાર મને તેડાવીને મારા તપમાં વિદ્ધ નાખશો નહિ.”

તપસ્વી જાફર સાદિકની આ માગણી મન્સુરે મંજુર કરી અને પછી તેમને માનપૂર્વક વિદાય આપી; પરંતુ તપસ્વીને વિદાય કર્યા પછી તરતજ મન્સુરનું શરીર કંપવા લાગ્યું અને તે મૂર્ચ્છિત થઈ પડ્યો. કેાઘ કહે છે કે, ત્રણ દિવસસુધી તે બેભાન રહ્યો હતો; તો કેાઘ કહે છે કે, મૂર્ચ્છાને લીધે તેની ત્રણ નમાઝે રહી ગઈ હતી. પછી જ્યારે તેને જ્ઞાન આવ્યું, ત્યારે મંત્રીએ પૂછ્યું કે “આપને આમ થવાનું કારણ શું ?”

મન્સુરે કહ્યું કે, જ્યારે સાદિકે મારી પાસે આવ્યા, ત્યારે મેં જોયું તો તેમની સાથે એક ભયંકર સર્પ હતો અને એ સર્પ પોતાની ફેણ પહોળી કરી મને સૂચવતો હતો કે ‘જો તું સાદિકને પીડીશ, તો હું તને કરડી ખાઈશ.’ એ સર્પની બીકથી હું શું જોલ્યો, એ પણ ભૂલી ગયો અને મેં તેમની પાસે ક્ષમા માગી તથા તે ગયા પછી હું બેભાન બની ગયો.

એક દિવસ તપસ્વી દાઉદ તાઈ મહાત્મા જાફર સાદિકની પાસે આવી જોલ્યો કે “પ્રભુની પ્રેરણા પામેલા પેગંબર સાહેબના હે સુસંતાન ! મારૂં અંતઃકરણ વાસનાઓથી ભલિન થઈ ગયું છે; મારે આપ કૃપા કરીને મને ઉપદેશ આપો.” આ સાંભળી મહાત્મા સાદિકે કહ્યું કે “તપસ્વી દાઉદ ! તમે એક મહાવિરાગીતરીકે પ્રખ્યાત છો, તમને મારા ઉપદેશની જરૂર ન હોય.”

આ સાંભળી દાઉદ જોલ્યો કે “હે પેગંબરના પ્રખ્યાત વંશધર ! આપ સૌમાં શ્રેષ્ઠ છો; એટલે આપે ઉપદેશ કરવો યોગ્યજ છે. સાદિકે જોલ્યા કે “પ્રિય દાઉદ ! મારેમાટેજ મને શંકા છે કે, કયામતને દિવસે મારા માતામહ

ઃ “મરણ પછી જીવોની શી દશા થાય છે ?” એ વિષે મુસલમાનોની માન્યતા એવી છે કે, આત્મા મરણ પછી પણ કબરમાં દેહનો આશ્રય કરીને રહે છે. એક વખતે જ્યારે પૃથ્વીનો પ્રલય થશે, ત્યારે બધા આત્મા પાછા કબરો-માંથી બેઠા થશે ને ઈશ્વરની પાસે તેમનાં પાપ-પુણ્યોનો ન્યાય થશે. તેમાં પુણ્ય-વાળાને સ્વર્ગ તથા પાપીઓને નરક મળશે. એ સમયે હજરત મહમદ પેગંબર

(તેમની માતાના પિતા હજરન મદમદ સાહેબ) મારા તરફ આંખોની દરીને ઠેરવે છે ' તે' આપણે માણું' અનુભવ નથી કર્યું' ।' વંશપરંપરાને લીધે કાંઈ ઉપદેશક થઈ શકાય નહિ, એ તો જે શત્રુચારપદ્યવત્ રહે તેનાથીજ અર્થ રહે. ”

આ સાંભળી દાઉદનું મનઃકરણ બરાબ આગ્યું, તેનાથી વડી પડાયું. પછી તે બોલ્યો કે “ હે પ્રજો ! પેગંબર સાહેબના પવિત્ર શરીરનાં રક્તકળાં જેના શરીરમાં મિશ્ર થયેલાં છે, તેનું ચરિત્ર ધર્માચાર્યના ચરિત્રનો ઉત્ત-
ચોત્તમ નમુનો છે, જેના માતામહ ખુદ પેગંબર સાહેબ પોતેજ છે ને જેની જનેતા પરમ ધાર્મિક છે, એવા મદ્દમાન્ય તપસ્વી જાદુર સાદિક પોતેજ વ્યસે પોતાના ચરિત્રવિશે આટલા બધા અભિમાનરહિત હોય, તો પછી મારા જેવા રંક દાઉદનું શું મળ્યું, કે તે પોતાના આચરણનું અભિમાન કરી શકે ! ”

એક દિવસે મદ્દરમા જાદુર સાદિક પોતાના જંદુઓને કહેવા લાગ્યા કે “આલો, આપણે માંડોમાંડે એવો દરાવ કરીએ કે, આપણામાંના જે જે ક્યા-
મતને દિવસે મુસ્લિ પામે, તેમણે પરમેશ્વરની પાસે આપણામાંના વાદીના માણસોના પાપની ક્ષમામાટે સિદ્ધારસ કરવી.” આ સાંભળી જાદુર સાદિકને ઓળ મિત્રો કહેજા લાગ્યા કે “હે સાદિક ! અમારી એવી સિદ્ધારસની આપને શી જરૂર છે ? આપના માતામહજ આખી હુનિયાનાં માણસોની સિદ્ધારસ કરનાર છે, તે તમને તો નજ બૂલે ને ? ” સાદિક બોલ્યા કે “હું મારા ચરિત્રમાટે ક્યામતને દિવસે મારા માતામહ તરફ દૃષ્ટિપાત કરવાને થયું શરમાઉં છું.”

સાદિકે એક વાર ઉત્તમ પ્રકારનું વસ્ત્ર ધારણ કરેલું જોઈને કાંઈએ તેમને કહ્યું કે “આપ તો પેગંબર સાહેબના વંશજ છો; આપને આવાં કિંમતી વસ્ત્ર પહેરવાં શોભે નહિ.” આ વચન સાંભળી સાદિકે એ બોલતારનો હાથ મકડી પોતે પહેરેલા એ કિંમતી વસ્ત્રની નીચે રહેલું જીભું જાડું જરખ-
ચડું વસ્ત્ર ઘતાવ્યું અને કહ્યું કે “આ ઉપરનું વસ્ત્ર તો લોકોને માટે છે અને ને નીચેનું વસ્ત્ર છે તે ઇશ્વરને માટે છે.”

એક વાર કાંઈએ સાદિકને કહ્યું કે “આપ ઉત્તમ વંશમાં જન્મેલા કાંઈ સાહેબ અથવા અન્ય કાંઈ ઇશ્વરના કૃપાપાત્ર મદાપુરોજો જેને ક્ષમા આપવાની વિનંતિ કરશે, તેને ઇશ્વર પામેથી ક્ષમા-મગશે. પ્રલય પછી આ પ્રમાણે આત્માનું જે ઉત્થાન થવાનું છે, તેને ‘ક્યામત’ નામ આપેલું છે.

એ વંશની શોભારૂપ છે અને તેથી આપે અભિમાન લેવા જેવું છે.” આ સાંભળી સાદિક બોલ્યા કે “ના, હું એથી અભિમાની થઈશ નહિ; પરંતુ એમાં માફ અહોભાગ્ય સમજીશ.” જ્યારે માણસ પોતાનું અભિમાન વિસર્જન કરે છે, ત્યારેજ તેનામાં ઈશ્વરી પ્રકાશ ઉતરી આવે છે. માણસે પોતાના શરીરનાં કુળ-જાતિનું અભિમાન રાખવું જોઈએ નહિ; પરંતુ ઈશ્વરના મહિમામાં પોતાની પ્રતિષ્ઠા અને અભિમાનને ગાળી દેવામાં ગૌરવ માનવાનું છે.

એક માણસની રૂપીઆની થેલી ખોવાયલી હોવાથી તેણે સાદિકને ચોર સમજી તેમને પકડી લીધા. એ બિચારો, તપસ્વી સાદિકને ઓળખતો ન હતો. સાદિકે તેને પૂછ્યું કે “તમારી થેલીમાં કેટલા રૂપીઆ હતા?” તેણે કહ્યું કે “હજાર રૂપીઆ.” પછી સાદિક તેને સાથે લઈ પોતાને ઘેર ગયા અને ઘરમાંથી હજાર રૂપીઆ તેને આપ્યા. કેટલેક કાળે એ માણસને પોતાના ખોવાયેલા રૂપીઆ બીજે ઠેકાણેથી મળી આવ્યા, ત્યારે તેણે સાદિકે આપેલા રૂપીઆ લઈ પાછો આવીને કહ્યું કે “બંધુ! મેં ભૂલ કરી છે. આપે રૂપીઆ લીધેલા નહિ, તેમ છતાં મેં આપની પાસેથી રૂપીઆ લીધા છે, માટે હવે આપ આપના પૈસા પાછા લ્યો.”

સાદિક બોલ્યા કે “આપેલી વસ્તુ હું પાછી લઈ શકીશ નહિ.” હવેજ પેલા માણસને ખબર પડી કે, આ તો મહાતપસ્વી જાકર-સાદિક છે; અને એથી તે અત્યંત શરમીલો થઈ ગયો !

એક દિવસ તપસ્વી સાદિક, કોઈ રસ્તા ઉપર ઈશ્વરનું નામ મોટેથી ઉચ્ચારતા ચાલ્યા જતા હતા. તેમની પાછળ પાછળ બીજે પણ એક દુઃખી માણસ “હે ખુદા! હે પરવરદિગાર!” એમ બોલતો ચાલ્યો જતો હતો. સાદિક બોલ્યા કે “હે ખુદા! આજે તો પહેરવાને તેમજ ઓઢવાને કશું પણ નથી.” તેજ વખતે ઈશ્વરકૃપાથી અલૌકિકરીતે કેટલાંક ઉત્તમ વસ્ત્રો તેમને પ્રાપ્ત થયાં. તપસ્વી સાદિકે તે વસ્ત્ર સ્વીકારી લીધાં, ત્યારે પેલો દુઃખી બોલ્યો કે “ખુદાનું નામ બોલવામાં તો હું પણ આપની સાથે હતો, એટલે આ વસ્ત્રોમાં હું પણ ભાગીદાર કહેવાઉં; માટે આપનાં જીર્ણ વસ્ત્રો આપ મને આપો.” આ વાત તપસ્વી સાદિકને વ્યાજબી જણાઈ, તેથી તેમણે પોતાનાં જીર્ણ વસ્ત્રો તેને આપી દીધાં.

એક માણસ તપસ્વી સાદિકની પાસે આવી બોલ્યો કે “હું ઈશ્વરનાં દર્શન કરવા ચાહું છું; તમે તેને મારી નજરે દેખાડો.” સાદિક બોલ્યા કે “પરમેશ્વરે

સુસાપ્રતિ જે ફરમાન કરેલું છે, તે શું તમે સાંભળ્યું નથી ? પરમેશ્વરે કહેલું છે કે ‘મને ભેષ શકશે નહિ’ એ વાત શું તમે બૂલી ગયા ?” પેલો માણસ બોલ્યો કે “હા, બરાબર છે; પરંતુ હાલ તો પેગંબર મહમદ સાહેબનો ધર્મયુગ ચાલે છે, સુસાનો સમય તો ચાલ્યો ગયો.” ત્યારે સાદિકે પોતાના અનુચરોને કહ્યું કે “આ માણસને બાંધો અને નદીમાં નાખો.” તપસ્વીની આજ્ઞા પ્રમાણે અનુચરોએ પેલા માણસને બાંધ્યો અને નદીના પાણીમાં નાખ્યો તથા જરા વાર જળમાં રાખ્યા પછી બહાર ખેંચી લીધો; ત્યારે તે માણસે ધાયું કે, મેં એમના આગળ દલીલ કરી, તેથી તેમણે મને આ સજા ફરમાવી હશે. આથી તે કહેવા લાગ્યો કે “હે પેગંબર સાહેબના વંશજ ! મને સમા કરો.” આ પ્રમાણે બોલી આજીજી કરવા લાગ્યો, ત્યારે સાદિક સાહેબે બોલ્યા કે “એને ફરી વાર પાણીમાં ડૂબાડો.” અનુચરોએ તેમ કયું. આ પ્રમાણે અનેક વાર તેને ડૂબાડ્યો અને બહાર કાઢ્યો. આ પ્રત્યેક વખતે તે કરમરીને સમાની પ્રાર્થના કરતો હતો. છેવટે જ્યારે તેને અત્યંત ઉંડા પાણીમાં નાખવાની આજ્ઞા થઈ, ત્યારે તો તે છેક જ નિરાશ થઈ ગયો. તેને લાગ્યું કે, ‘અહીં કોઈ પણ માફ સાંભળનાર નથી અને આ વખતે તો મને અવશ્ય ડૂબાડી દેશે. પછી તો તેણે પ્રભુનું નામ પોકારીને પ્રાર્થના કરવા માંડી. આ બેઠને સાદિકે બોલ્યા કે “હવે એને બહાર કાઢો.” અનુચરોએ તેમ કયું. પછી થોડી વારે તે સ્વસ્થ થયા પછી તપસ્વી બોલ્યા કે “કેમ, ઈશ્વરને જોયો ?” તેણે કહ્યું કે “હું” ત્યાંસુધી બીજાનો આશ્રય પકડી રહ્યો હતો, ત્યાંસુધીજ વચ્ચે આવરણ હતું; પરંતુ જ્યારે હું એક ઈશ્વરનેજ આશ્રય સમજીને તેને ચરણે ગયો અને તેને માટે વ્યાકુળ બની ગયો, ત્યારે દૃઢ્યત્વ દ્વારા ઉઘડી ગયું અને દૃઢ્યમાં પ્રભુનાં દર્શન થયાં તથા મનની અસાંતિ દૂર થઈ ગઈ.”

સાદિકે બોલ્યા:—“બરાબર છે. ત્યાંસુધી તું મને સંભારીને સાદ મારતો હતો, ત્યાંસુધી તું મિથ્યાવાદી હતો; પણ હવે તારૂં દૃઢ્યદ્વારા ઉઘડ્યું છે, તેને બંધ ન થવા દેતાં તેનું સાવધાનીથી રક્ષણ કરજે. માણસે બીજા સર્વ આશ્રય છોડીને એક પ્રભુનેજ આશ્રય લેવો જોઈએ.”

મહાત્મા સાદિકનાં ઉપદેશવચનો

જે પાપનો આરંભ કરતાં પ્રભુનો દર લાગે છે અને જે પાપના અંતમાં પ્રભુ પાસે સમાની પ્રાર્થના થાય છે, તે પાપ પણ સાધકને ઈશ્વરની સમીપ લઈ જાય છે; પરંતુ જે તપશ્ચર્યાના આરંભમાં અહંભાવ અને અંતમાં ‘મેં

તપ કર્યું” એવું અભિમાન ઉપજે છે; તેવી તપશ્ચર્યા પણ તપસ્વી સાધકને ઇશ્વરથી દૂર રાખે છે.

અહંકારી સાધકને સાધક પણ કહી શકાય નહિ. તે તો મહા અપરાધી છે; પરંતુ જે માણસ પાપી હોવા છતાં પણ પ્રભુની પ્રાર્થના કરનારો છે, તે સાધકમાં ગણાવા યોગ્ય છે.

“સહનશીલતાવાળો ઋષિ શ્રેષ્ઠ કે કૃતજ્ઞ ધનવાન શ્રેષ્ઠ?” એવો એક વાર કોઈએ પ્રશ્ન કરતાં આદિકે બોલ્યા કે “સહનશીલતાવાળો ઋષિ શ્રેષ્ઠ છે; કેમકે ધનવંત ગમે તેટલો ભલો હોય, તોપણ તેનું મન લક્ષ્મીના વિચારોમાં રોકાયેલું હોય છે અને તપસ્વી ઋષિનું હૃદય તો ઇશ્વરના વિચારોમાંજ સદા શુદ્ધાયેલું હોય છે.”

પશ્ચાત્તાપવિના સાચી સાધનાનો આરંભજ થતો નથી; માટે પશ્ચાત્તાપનેજ ઇશ્વરની સાધનાનું પૂર્વ અંગ કહેલું છે.

પરંતુ પશ્ચાત્તાપના વિચારો પણ ઇશ્વરસ્મરણ કરતી વખતે તો અંતરાય રૂપજ છે, એટલે તે સમયે તો તે વિચારોને પણ કાઢી નાખવા; એટલુંજ નહિ પણ ઇશ્વરના સ્મરણકાળે બીજા તમામ વિચારો અને પદાર્થોને કાઢી નાખવા, કે જેથી ઇશ્વર પોતેજ, તે તમામ ઇષ્ટ વસ્તુઓનું સ્થાન ગ્રહણ કરે.

ઇશ્વર કહે છે કે “હું મારી પોતાની સ્વાભાવિકી કરુણાથી માણસને તેની ઇચ્છા કરતાં પણ વિશેષ આપું છું.”

જે માણસ જીવનનિર્વાહને માટે નીતિપૂર્વક વ્યવહાર કરે છે, તેને પણ ઇશ્વરનો મદદગાર કહેવાય છે; પરંતુ જે માણસ ઇશ્વરનેજ માટે જીવનને નિર્વાહ કરે છે, તે તો ઇશ્વરનેજ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

અમારાચાની ઘેર અધારી રાત્રે કાળા પથ્થર ઉપર રહેલી ઝીણામાં રંગી ઝીલીની પેઠે ઇશ્વર માનવહૃદયમાં ગૃહસ્થે રહ્યો છે.

ત્યારે મારા નામને લેતા ‘ઉન્નત’ કે ‘મસ્ત’ બોલીને નિંદશે, ત્યારેજ મારા મનમાં રૂઢ વસ્તુમાનનો ઉદય થઈ શકશે. મનુષ્યને જે સમગ્ર શત્રુ મારેલો હોય તો જો પણ તેનું સદાચર્યજ સમજવું.

મુસ્લીમ પેઠા આરબોના સ ભક્તીથી ચિત્તને રહેવું:—(૧) ખુદા બ્રહ્માના રો-
માંને સોંપેલાઈને સદા કમાવાનું છે. (૨) મુખ્ય-અ. મ ભક્ત ભક્ત તમારો
શુભચર્યો જોયો તે પણ તેની મુખ્યત્વે તમારે અશુભજ થવાનું. (૩) કબુલ
અથવા કે જી-અ. મ ભક્ત પોતાના રૂઢને અત્યંત મને કે ક વાર કબુલ કરી
પોતાના રૂઢને જી-અ. મ ભક્ત અપમાનમયે તમારો નાશ કરશે.

૨-તપસ્વી આવિસ-કરણી

મહાપુરુષ મહમદ પેગંબર દયાળ હતા, ત્યારે તપસ્વી આવિસ પણ
 ૨૫૦૦ વર્ષોના હતા. કરણ નામના દેશમાં નિવાસ હોવાથી તેમનું નામ આવિસ-
 કરણી પડ્યું હતું. હજરત મહમદ પેગંબર સાથે જોમનો પ્રત્યક્ષ મેળાપ થયો
 હોતો; તોપણ જોમના શાસ્ત્રીની કમાનના ધણી હતી. પ્રત્યક્ષ મેળાપ ન
 થવા છતાં પણ જો મહાપુરુષો જોકણીજોને સારી રીતે જોળખના હતા તપસ્વી
 આવિસકરણીને જોકણવાસ પ્રિય હતો. આથી લોકોના સદવાસથી તે પણ
 દૂર રહેતા. જોમને કુટુંબવર્તમાં માત્ર જોકે વૃદ્ધ જોમતાજ હતી; ને જો જોમના
 પણ અપાર ધર્મપરાયણા હતી; પણ તે આંખે અંધ હતી. આવિસ-કરણી ઉંટ
 ચારવાનો ધંધો કરી માતાનું તથા પોતાનું ગુજરાન ચલાવના. હજરત મહમદ
 પેગંબરને આવિસના વેદાન્ત ઉપર તથા ધર્મશાસ્ત્ર ઉપર પ્રીતિ હતી, તેથી
 તેઓ ધણી વાર પોતાના મંડળમાં આવિસની વાતો કરતા. પેગંબર સાહેબે
 પોતાના ધર્મપ્રચારક સાથી ઉમર તથા અલિને દરમાન કર્યું હતું કે, તમે
 જરૂર જોકે વાર સમય મેળવી આવિસ-કરણીનાં દર્શન કરવા જાઓ; તેને મારી
 સલામ દેજો અને આપણા સંપ્રદાયના પ્રચારમાટે તેમને પ્રાર્થના કરજો.

મહાપુરુષ મહમદ પેગંબર સાહેબને જ્યારે પરલોકમાં જવાનો સમય
 થયો, ત્યારે શિષ્યોએ તેમને પૂછ્યું કે “આપનાં પવિત્ર વેશાન્ત-વસ્ત્રો અમારે
 કેને આપવાં?” પેગંબર સાહેબે કહ્યું કે “જો વસ્ત્રો આવિસ-કરણીને આપજો.”
 પેગંબર સાહેબના પરલોકગમન પછી ઉમર કુદાશહેરમાં આવ્યા અને ત્યાં
 ખુશો (એક પ્રકારની પ્રભુપ્રાર્થના) પઠતી વખતે જોકડા થયેલા લોકોને
 પૂછ્યું કે “તમારામાંથી કોઈ કરણને રહેવાસી છે?” આ વખતે કેટલાક
 બોલી ઉઠ્યા કે “હા, અમે કરણના રહેવાસી છીએ.” ઉમરે પૂછ્યું કે “તમે
 આવીસની દુકીકત જાણો છો?” તેમણે કહ્યું કે “હા, અમે તેને ઉન્મત્ત ગણીએ
 છીએ. તે લોકસંસર્ગનો ત્યાગ કરી વગડામાં વસે છે.” ઉમરે પૂછ્યું કે
 “તે હમણાં ક્યાં છે?” એલા માણસોએ કહ્યું કે “હમણાં તે સરણના જંગલ-
 માં ઉંટ ચરાવતો હશે. દહાડો આથમી ગયા પછીજ માત્ર જોકે વાર તે
 લૂંટો ચાટલો ખાય છે. તે ગામમાં આવતો નથી, તેમ કોઈ માણસોનો સહ-
 વાચ કરતો નથી. તે સુખ-દુઃખની પણ દરકાર કરતો નથી. લોકો જ્યારે

હસે ત્યારે તે રૂએ છે મે લોકો રૂએ ત્યારે તે હસે છે.” આ સાંભળી ઉમ્મર અને અલિ જે અરણ્યમાં આવિસ રહેતો હતો, તે અરણ્યમાં ગયા. જ્યાં ને જોયું તો આવિસ નિમાજ પઢતો હતો. પોતાની પાસે કેાઈ માણસો આવ્યા છે, એમ જાણતો આવિસે નિમાજ પૂરી કરી અને આવનારને નમન કર્યું. ઉમ્મર અને અલિએ પણ સામું નમન કર્યું અને પૂછ્યું કે “આપનું નામ શું?” તેણે કહ્યું કે, માફ નામ “અબ્દુલ્લો.” (પરમાત્માનો દાસ.) ઉમ્મરે કહ્યું કે “ઈશ્વરના દાસ તો આપણે બધા છીએજ, પણ આપનું ખરેખર નામ શું?” તેણે કહ્યું કે “માફ નામ આવિસ.” ઉમ્મરે કહ્યું કે “કૃપા કરીને આપનો જમણો હાથ બતાવશો?” તેમ કરતાં જોયું તો તેમાં ઘોળાં ઘોળાં ચિહ્નો જણાયાં કે જે નિશાનીથી ઓળખવાનું તેમને પેગમ્બર સાહેબે પણ કહેલું હતું. એધાણે મળતાંજ ઉમ્મરે તેના હાથને ચુંબન કર્યું અને કહ્યું કે “મહાપુરુષ પેગમ્બર સાહેબે આપને સલામ કહાવી છે અને પોતાનાં વૈરાગ્ય-વસ્ત્રો આપને મોકલ્યાં છે. વળી પોતાના સંપ્રદાયમાટે આશીર્વાદ આપવા આપને આગ્રહ કરેલો છે.” આવિસ બોલ્યા કે “આશીર્વાદ આપવાને તો આપજ અધિકારી છો. આપના કરતાં શ્રેષ્ઠ કોણ છે?” ઉમ્મરે કહ્યું કે “અમે તો આશીર્વાદ આપીએજ છીએ; પણ પેગમ્બર સાહેબે આપને આગ્રહ કરેલો છે, તો તેમનું આપ માન રાખો.” આવિસ બોલ્યા કે “લાઇ ઉમ્મર ! ઉંડો વિચાર કરીને જોતાં મને જણાય છે કે, પેગમ્બર સાહેબે જે માણસની વાત કરી છે તે હું નહિ, પણ બીજું કોઈ હશે.” ઉમ્મરે કહ્યું કે “પેગમ્બર સાહેબે આપના શરીર ઉપરનાં જે જે એધાણા કહેલાં હતાં, તે તમામ એધાણા મળ્યાં છે.” આવિસ બોલ્યા કે “પહેલાં એ વૈરાગ્ય-વસ્ત્રો મને બતાવો, પછી આશીર્વાદ આપીશ.” આથી ઉમ્મરે આવિસ-કરણીને વસ્ત્રો આપ્યાં. કેટલીક વાર તે વસ્ત્રો સામું જોઈ રહ્યાં ને બોલ્યા કે ‘જરા થાલો.’ પછી તે થોડે દૂર જઈ લોંચ ઉપર માથું મૂકી બોલ્યા કે “હે ખુદા ! તમામ ઈસ્લામી ધિરાદરો ન્યાંસુધી આ વસ્ત્રો મને આપે નહિ, ત્યાંસુધી એ વસ્ત્રો હું કેમ પહેરી શકું ? હજરત પેગમ્બર સાહેબે, ઉમ્મરે અને અલિએ તો પોતપોતાનું કામ પૂરું કર્યું છે; પણ હે પરવરદિગાર ! હવે આપ આપની આજ્ઞા દર્શાવો.” એટલે તરતજ આકાશવાણી થઈ. થોડી વાતચીત કર્યા પછી ઉમ્મરે તેમને પૂછ્યું કે “હે ધર્મપ્રાણ

×હદયરૂપી આકાશમાંથી અંતર્યામીને અવાજ અથવા પ્રેરણા મદાપુરુષો મેળવે છે, તે પણ “આકાશવાણી” કદી શકાય.

આવિસ ! આપે કોઈ વાર પેગમ્બર સાહેબનાં દર્શન કેમ કર્યાં નહિ ?” ત્યારે આવિસે પૂછ્યું કે “શું તમે તેમનાં દર્શન કર્યાં છે ?” ઉમ્મર બોલ્યા કે “હા.” આવિસ બોલ્યા કે “મને તો લાગે છે કે, તમે પેગમ્બર સાહેબે પહેરેલાં વસ્ત્રોનાં દર્શન કરેલાં હશે; નહિ તો કહો જોઈએ કે, તેમનીં સ્ફુટિયો જોડાયેલી હતી કે નોખી નોખી ?” આવિસના આ પ્રશ્નો યથાર્થ ઉત્તર બંને પૈકી કોઈથી આપી શકાયો નહિ. પછી આવિસે પૂછ્યું કે “શું તમે હઝરત પેગમ્બર સાહેબના સખા છો ?” ઉમ્મરે ‘હા’ કહેતાં આવિસે કહ્યું કે “જે તમે તેમના સખા-સાથી હતા, તો જે દહાડે યત્રુઓએ પેગમ્બર સાહેબના હાંત તોડી નાખ્યા, તે દહાડે તમે તમારા પોતાના હાંત કેમ પાડી નાખ્યા નહિ ?” આટલું બોલી આવિસે પોતાનું મોં પહોળું કર્યું, તો તેમાંના તમામ હાંત પાડી નાખેલા જણાયા. પછી તે બોલ્યા કે “મેં પેગમ્બર સાહેબનાં સ્થૂલદંષ્ટિએ તો દર્શન કરેલાં નથી, પણ તેમના હાંતની જે હાલત થઈ, તેવીજ હાલત મારાં હાંતની કરી છે; મારા તમામ હાંત એક સાથેજ પાડી નાખત, પણ મન કાળુમાં ન રહ્યું જોટલે એકે એકે કરીને તોડી નાખ્યા છે.” આ સાંભળતાંજ ઉમ્મર અને અલિ શર-મીંદા થઈ ગયા. તેમને ખાતરી થઈ કે, જે પ્રભુનો ખરેખરો ભક્ત હોય છે, તેની શુભકાંક્ષિ પણ અફસુસ જ હોય છે. તે બંને પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા કે “આ પુરુષે પેગમ્બર સાહેબનાં દર્શન કર્યાં નથી; છતાં પણ તેમની તેમના ઉપર કેટલી બધી મદદા છે ! આ મહાત્મા પાસેથી આપણે હજી ઘણું ઘણું શીખવા જેવું છે.” પછી ઉમ્મરે કહ્યું કે “આવિસ ! તમે અમારેમાટે ખુદાની બંદગી કરો.” આવિસે કહ્યું કે “વિશ્વાસ અને પ્રેમ એ જાદવી જાદવી વસ્તુઓ છે. એકલો વિશ્વાસ એ કાંઈ પ્રેમ નથી, તોપણ હું મારી દરેક નમાજ-માં પ્રભુની પ્રાર્થના કરું છું કે “હે ખુદા ! તું વિશ્વાસુ સ્ત્રીપુરુષોના શુન્હા માફ કર.” ઉમ્મરે કહ્યું કે “મહાત્મા આવિસ ! આપ અમને કાંઈ ઉપદેશ આપો.” આવિસે બોલ્યા કે “ઉમ્મર ! તમે પ્રભુને તો જાણો છો ને ?”

ઉમ્મર:-“હા.”

આવિસ:-તો હવે તમે બીજું કશું ન જાણો, તોપણ કાંઈ નુકસાન નથી.

ઉમ્મર:-હવે કાંઈ બીજું ઉપદેશ આપો.

આવિસ:-ઉમ્મર ! ઈશ્વર તમને જાણે છે !

ઉમ્મર:-“હા, જાણે છે.

આવિસ:-તો હવે તમને બીજું કોઈ ન જાણે, તોપણ કાંઈ નુકસાન નથી.

ઉમ્મર:-બહુ સાફ, હું આપને આપવાને કાંઈક રકમ પણ લાગ્યો છે.
એમ કહી તેમણે પોટકામાંથી કાંઈક કાઢવા માંડ્યું, ત્યાં તેમને અટકાવી-
ને આવિસ જોડ્યા કે “તરફી લેવી રહેવા દો.” જોટલું જોલી આવિસે
પોતાના ગજવામાંથી જે પેસા બહાર કાઢ્યા ને કહ્યું કે “ઉંટ ચારીને આ
મેળવેલા છે. એ જે પેસા જ્યાંસુધી જૂટી રહેશે નહિ, ત્યાંસુધી મારે કાંઈ
જોઈશે નહિ.” પછી કહ્યું કે “તમે મને શોધવા આવતાં ઘણા શ્રમ વેઠ્યો છે,
હવે પાછા પધારો. ક્યામતના દિવસે આપણે એવા નીરાંતે લોગા થઈશું કે
પછી કદી નોખાજ પડવાના નહિ. અત્યારે તો આપણે પરલોકમાંટેતું ભાતું
તૈયાર કરવા પાછળ કેડે જાંધવાની છે.” આટલું જોલી તેમણે ઉમ્મર તથા
અલિને વિદાય આપી. પછી આવિસ કુશનગરમાં આવ્યા; પણ હરમના પુત્ર
હયાનસિવાય તે જીજ્ઞાસાને મળ્યા નહોતા.

હયાન કહે છે કે, મેં જ્યારે આવિસની હકીકત સાંભળી, ત્યારે તેમને
મળવાને માટે મને ઘણી ઇચ્છા થઈ; જેથી કુશનમાં આવીને હું તેમનો પત્તો
શોધવા લાગ્યો. એક દહાડે મેં આવિસને અચાનક ડેરાત નદીમાં હાથ
અને મોં ઘોતાં જોયા. મેં એમનાં જે જે લક્ષણો સાંભળ્યાં હતાં, તે પ્રમાણે
મેળવતાં હું એમને ઓળખી ગયો અને તેમની પાસે જઈ નમન કરી ઉભો
રહ્યો. તે મારા તરફ એકીનજરે જોઈ રહ્યા ને મને સામું નમન કર્યું. મેં
તેમના હાથનો સ્પર્શ કરવાની ઇચ્છાથી મારો હાથ લાંબો કર્યો, પણ તેમણે તો
પોતાનો હાથ પાછો ખેંચી લીધો; તેથી મેં કહ્યું કે “આવિસ ! ખુદા આપના
ઉપર રહેમ કરે તથા આપને માફી બક્ષે.” આવિસની છેક મુઝલિસ (ગરીબ)
હાલત જોતાં સ્નેહલાવે માફ મન પીગળી ગયું અને મારી આંખોમાં આંસુ
ભરાઈ આવ્યાં. એ જોઈને આવિસ પણ રડી પડ્યા ને જોડ્યા “અરે હરમના
પુત્ર હયાન ! ખુદા તને લાંબી જીંદગી બક્ષે. તું શામાટે આવ્યો છે અને મારો
પત્તો તને કોણ આપ્યો ?” મેં કહ્યું કે “આપે માફ તથા મારા બાપનું નામ
ક્યાંથી જાણ્યું અને મને શી રીતે ઓળખ્યો ? હું કદી પણ તમારી લેજો
તો થયેલો નથી ?” તેમણે કહ્યું કે “જેનાથી કાંઈ પણ અજાણ્યું નથી, તેણે મને
તમારી ઓળખાણ આપી છે, આત્માએ આત્માને ઓળખ્યો છે. શ્રદ્ધાલક્ષિ
વાળા આત્માઓનો પરસ્પર અનાયાસે યોગ થાય છે.” મેં કહ્યું કે “આપ મને
મહાપુરુષ પેગમ્બર સાહેબના કાંઈક સમાચાર કહો તથા કાંઈક ઉપદેશ
આપો.” તેમણે કહ્યું કે “મેં કદી તેમનો દર્શનલાલ તો લીધો નથી, પણ તેમને

સમાચાર મેં બીજાની પાસેથી સાંભળેલા છે. વળી મેં કહી પણ જોવી અભિ-
લાષા કરીજ નથી કે હું ઉપદેશક, વક્તા કે વિવેચક બનું; માફ કામ તો બીજું.
જ છે અને તેથી આવા વિષયમાં હું પડવા ચાહતો નથી; એટલે તમને પણ
સો ઉપદેશ આપી શકું ? ” મેં કહ્યું કે “કુસનતું એક વચન તો બોલો.
આપના મુખથી એટલું સાંભળતાં પણ મને અપાર લાભ થયો.” તેમણે કહ્યું કે
“શયતાનથી છૂટીને ખુદાનો આશરો ગ્રહણ કરો.” આટલું કહેતાં
કહેતાં તો તેમની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ ગયાં. વળી તે બોલ્યા કે “ખુદા કહે
છે કે, મેં માણસો તથા દેવોને મારી ઉપાસના કરવાને સરજેલાં છે. મેં આ
ભૂમંડળ તથા નભોમંડળ અને તેની વચ્ચેના જે જે પદાર્થો સરજેલા છે, તે કાંઈ
ખાલી વિનાશ વાસ્તે રચ્યા નથી, છતાં પણ ઘણાં ખરાં માણસો આ બાબતનું
જ્ઞાન રાખતાં નથી.” પરંતુ આટલું બોલતાંમાં તો બંને કાંઈ ગુન્હો થઈ ગયો
હોય તેમ તેઓ “હે પરવરદિગાર ! હે સુબાન અદલાહ !” એવો ઉચ્ચાર કરી
ચીમ પાડી ઉઠ્યા અને મૃચ્છિત બની ગયા. એ પછી કેટલીક વારે તે સ્વસ્થ થયા
ને બોલ્યા કે “હયાન ! તું અહીં શામાટે આવેલ છે ? ” મેં કહ્યું કે “હું એટલા
વાસ્તે આવેલો છું કે આપની સાથે મારો સ્નેહ થાય ને તેથી હું મુખી થાઉં.”
આવિસ બોલ્યા કે “હું કાંઈ મોટો પ્રસિદ્ધ માણસ નથી. વળી જે માણસ
ઈશ્વરને છોડીને બીજાની સાથે સ્નેહ કરે, તે શું કહી મુખી થઈ
શકે ? ” મેં કહ્યું કે “મને કાંઈક ઉપદેશ આપો.” આવિસ બોલ્યા કે “જ્યારે
સૂઈ જવું ત્યારે મોતને માથા ઉપર ઘેઠેલું સમજવું અને જ્યારે જાગત થવું
ત્યારે મોતને આંખ સામે ઉભેલું સમજવું. નાનામાં નાનો અપરાધ કરતાં
પણ ઈશ્વરથી બહીવું. જે પાપને તુચ્છ માનશે તો પ્રભુને પણ તુચ્છ
માનશે.” મેં પૂછ્યું કે “હવે મારે કયા દેશમાં રહેવું ? ” તે કહે કે
“શામદેશમાં.” મેં પૂછ્યું “ત્યાં મારો નિર્વાહ શી રીતે ચાલશે ? ” તે કહે કે
“જેના દૃઢયમાં ઉદરનિર્વાહની શંકા પ્રત્યક્ષ હોય છે, (અર્થાત્
જેને એ વિષે પ્રભુમાં શ્રદ્ધા નથી બેઠી) તે માણસ ઈશ્વરના માર્ગનો
ઉપદેશ ગ્રહણ કરી શકતો નથી.” વળી તે બોલ્યો કે “એવા માણસો-
માટે દુઃખજન સરજેલું છે. હે હરમના પુત્ર ! તારા પિતા ગુજરી ગયા છે.
આદમ, હવા, તુહ, ઈબ્રાહીમ, મુસા અને દાઉદ વગેરે અનેક આ લોક છોડીને
ચાલ્યા ગયા છે. મહાપુરુષ મહમદ પેગમ્બર પણ પરલોક પરવર્તી છે અને
મારો ભાઈ ઉમ્મર પણ મરણ પામ્યો છે.” આટલું બોલી “હા ઉમ્મર ! ”

એવો નિઃશ્વાસ નાખી આવિસ રડવા લાગ્યા. મેં કહ્યું કે “પ્રભુ આપના ઉપર રહેમ કરે, ઉમ્મર તો જીવે છે.” આવિસે કહ્યું કે “ના ના, એમ નથી. ખુદાએ હમણાંજ મને તેના મરણના સમાચાર આપ્યા છે. લાઈ ! આપણે બધાજ મોતના સૈન્યમાં લખવાના છીએ; માટે આપણે ગાહુજ સાચવી સાચવીને ડગલાં ભરવાનાં છે.” પછી તે મને આશીર્વાદ આપીને તથા પ્રભુની પ્રાર્થના કરીને બોલ્યા કે “હરમ ! મારો તને એ ઉપદેશ છે કે, તું ઈશ્વરી પ્રથમી આજ્ઞા માનજો અને સત્પુરુષોએ આચરેલા માર્ગનું અનુસરણ કરજો. એક પળ પણ મોતને ભૂલીશ નહિ. જ્યારે તું આપણા મંડળમાં જાય, ત્યારે આ ઉપદેશ આપજો. પ્રભુના ચાકરોને ઉપદેશ આપવામાં આજસ કરીશ નહિ. જેઓ પોતાના સંપ્રદાયનાં બંધારણને તોડી એક પગલું પણ અમર્યાદાથી ભરે છે, તે ધર્મબ્રષ્ટ થઈ નરકમાં પડે છે; અને પોતે કેવી અધોગતિમાં પડતો જાય છે, તેતું તેને લાન પણ રહેતું નથી.” વળી આવિસ બોલ્યા કે “હે હરમના યુત્ર ! તું હવે વિદાય થા. હવે તું મને ફરીથી કદી પણ જોઈ શકીશ નહિ, તેમ હું પણ તને જોઈ શકવાનો નથી. તું મને બંદગી વખતે યાદ કરજો. હું પણ તને બંદગીસમયે યાદ કરીશ. તું આ માર્ગે જા, હું આ માર્ગે જાઉં છું.” આટલું બોલી તે ઉભા થયા. મારી પ્રબળ ઈચ્છા હતી કે, હું તેમનો વધારે વખત સમાગમ કરું; પણ મને તેવો લાલ મળ્યો નહિ. જતાં જતાં તે રોવા લાગ્યા ને મને પણ રોવરાવ્યો. આવિસ ચાલ્યા તે માર્ગ તરફ હું આતુર હોયને તાકી રહ્યો. થોડી વારમાં તે અદૃશ્ય થયા અને તે પછી તેમના કાંઈ પણ સમાચાર મળ્યા નહિ.

રણિય કહે છે કે, એક દહાડો સવારની નિમાજ વખતે તેણે આવિસને જોયા હતા. નિમાજ પૂરી કરી તે નામજપમાં પ્રવૃત્ત થયા. બીજી નિમાજનો સમય થયો ત્યાંસુધી તેમણે જપ કર્યાંજ કર્યો અને બીજી વખતની નિમાજ કરી લઈને પણ પાછો જપ આરંભ્યો અને તે પણ ત્રીજી નિમાજનો સમય થયો ત્યાંસુધી ચાલુ રાખ્યો. સમય થતાં ત્રીજી નિમાજ કરી લઈને પણ જપ ચાલુ રાખ્યો. આમ નિમાજે ઉપર નિમાજ અને જપ ઉપર જપ ચાલુજ રાખ્યાં. આ રીતે ત્રણ દહાડા અને ત્રણ રાત્રિસુધી તેમણે કાંઈજ ખાધું નહિ, તેમ શયન પણ કર્યું નહિ. ચોથી રાત્રે મેં આવિસને કાંઈક નિદ્રાવસ્થામાં પડેલા જોયા; પણ થોડી વારમાં તો તે એકદમ ઉભા થઈ ગયા અને બોલ્યા કે “હે પ્રભુ ! આ તંદ્રાભરેલી આંખો અને ભૂખથી હેરાન કરતું પેટ મહારા

ઉપર જીવન શુભરે છે, તેનાથી છાડાવવા હું તારો આશરો આપું છું.” આ સાંભળીને હું તો આશ્ચર્ય ગયો. પછી મ્હારા સાંભળવામાં આવ્યું કે, રાત્રે તે ઠંઠી શયન કરતા નહિ, આખી રાત્રિ બોડબુલેર રહી જપમાંજ ગાળતા ને એકજ આશને તે આખી રાત્રિ પૂરી કરતા. એ દરમિયાન તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે “આવિસ ! તમારી ઉપાસના કેવી ચાલે છે ?” ત્યારે તેમણે જવાબ આપ્યો કે “મારા મનને સંતોષ થાય તેવી તો નહિજ અને તેથી હું પ્રભુ પાસે પગે લાગીને માગું છું કે “મુખડાન રબી ઝન આલા.” (હિ મારા પવિત્ર પ્રભુ ! તું સૌથી શ્રેષ્ઠ છે.) એ વાક્ય બોલતાં બોલતાંજ જાગે સવાર થઈ જાય તો કેવું સાફ ! હું ધન્ય છું કે, સ્વર્ગવાસીઓના જેવી ઉપાસના કરે, પણ તેમ કરી શકતો નથી, એથી અસંતોષી છું.”

કોઈએ આવિસને પૂછ્યું કે “કોઈ માણસ ઉપાસનામાં મસ્ત છે કે કેમ તે શી રીતે જાણવું ?” તેમણે કહ્યું કે “નેતરની સોટી માર્યા છતાં પણ ઉપાસકને તેની ખબર ન પડે, ત્યારે તે બરાબર ઉપાસનામાં મગ્ન છે, એમ સમજવું.” બીજા કોઈએ આવિસને પૂછ્યું કે “તમે હમણાં શું વિચારો છો ?” તેમણે કહ્યું કે “હું એ વિચારું છું કે મેં આજનું સવાર તો જોયું, પણ મોત મને આજ સાંજસુધી બાંધી કરવાની તક આપશે કે કેમ ? તેની મને ખાતરી નથી.” કોઈએ કહ્યું કે “તમે ક્યાંસુધી પહોંચ્યા છો ?” આવિસ બોલ્યા કે “રસ્તો ધણો લાંબો છે, ને હું બાતાવગરનો છું.”

એક વાર એમને ત્રણ દહાડાની લાંબણી થઈ. રસ્તે જતાં લોચે પડી ગયેલી એક મુદ્રા તેમણે જોઈ. કોઈએ તે જોયેલી હશે, એમ ધારી તેમણે તેને હાથ પણ અડાડ્યો નહિ અને પાસેના ગાડવાનાં પાંદડાં ખાવા માંડ્યાં; એટલામાં તેમની પાસે એક ફતરો મોંમાં ઉઠેલો રોટલો લઈને આવ્યો અને તે તેમના આગળ મૂકી દઈને ચાલતો થયો. આ રોટલો પણ કોઈને હશે, એમ માનીને આવિસે તે લીધો નહિ; ત્યારે ફતરો પાછો આવ્યો અને આવિસને લેવાને ઇસારા કરી સૂચવવા લાગ્યો. ત્યારેજ આવિસે તે રોટલો લીધો ને ફતરો આપ્યો ગયો.

આવિસના પાટોશીઓએ કહેલું છે કે “અમે તો આવિસને ગાંડા જેવા-જ માનતા. ઉપવાસ કર્યા પછી પારણું ક્યારે કરવું, તેનો પણ તે કયો નિયમ રાખતા નહિ. તે અબ્બુર વેચી જે પૈસા આવે તેવું અનાજ લઈ પારણું કરતા ને જે કાંઈ વધતું તે ગરીબોને વહેંચી આપતા. ગાલા જેવાં ફાટેલાં કપડાં

પહેરતા અને એજ એમનો હમેશનો પહેરવેશ હતો. સવારની નિમાજના વળતથી તે ઘરખહાર નીકળી જતા અને સાંજની નિમાજનો સમય પૂરો થાય ત્યારે તે પાછા ઓરડીએ આવતા. એ જ્યાં જતા ત્યાં છોકરાંઓ “ગાંડો આવ્યો” “ગાંડો આવ્યો” એવી ખૂમો પાડી એમને પથરા મારતા અને તે વળતે એ હસીને છોકરાંને કહેતા કે “ભાઈઓ ! તમને પથરા મારવામાં આનંદ આવતો હોય તો ખુશીથી મારો; પણ પથરા નાના નાના મારજો કે જેથી લોહી ન નીકળે. જો લોહી નીકળશે તો પવિત્રતા દૂર થવાથી નિમાજ પઢી શકાશે નહિ.” આવી રીતે એમને શરીરને માટે ચિંતા નહોતી, પણ નિમાજને માટે ચિંતા રહેતી.

આવિસને કોઈએ કહ્યું કે “પાસેના શ્મશાનમાં એક માણસ છે તે ત્રીસ વર્ષથી કબ્રસ્તાનમાં તથા શ્મશાનમાંજ રહે છે અને શળ ઉપરનાં લૂગડાંથી ચલવી લે છે તથા વારંવાર રડે છે.” આવિસે કહ્યું કે “તમે મને તેનો મેળાપ કરાવો.” પછી માણસે આવિસને એ શ્મશાનવાસી પાસે લઈ ગયા, કે જ્યાં તે શ્મશાનવાસી હાડપિંજર હોય તેવો બેઠો હતો અને રડતો હતો. ઘણી વાર રડ્યા પછી તે બેલાન જેવો બની ગયો. પછી થોડી વારે તે જાગૃતિમાં આવ્યો ત્યારે આવિસે તેને કહ્યું કે “હે ભાઈ ! આ શ્મશાનનો નિવાસ અને શબવસ્ત્રોનો પહેરવેશજ તને પ્રભુથી દૂર રાખે છે. હજી તું એટલી પવિત્રતા મેળવી શક્યો નથી કે જેથી એ જાને વસ્તુઓની અપવિત્રતા તને હરકત કરી શકે નહિ. તારી હાલની દશામાં તો એવી વસ્તુઓ તારા પ્રભુપંથમાં અટકાયત કરનાર છે.” આવિસના આ શબ્દો તે માણસને સત્ય લાગ્યા. તેને પોતાની અયોગ્યતાનું અને ભૂલનું ભાન થયું. તરતજ તે ચીસ પાડી ઉઠ્યો. ને તે સાથેજ કબર ઉપર પડી પ્રાણરહિત થયો.

આવિસનું પાછળનું જીવન હજરત અલિની સાથે વસવામાં ગયું હતું અને તેમની સાથે ધર્મચુદ્ધમાં સામેલ થઈ તેમણે પોતાના પ્રાણ છોડ્યા હતા. સુસલમાનોમાં એક સંપ્રદાયના માણસે “આવિસી” કહેવાય છે. આવિસી સંપ્રદાયીઓ ગુરુની આવશ્યકતા માનતા નથી; કારણકે આવિસે કદી હજરત પેગંબર સાહેબનાં દર્શન કર્યાં નહોતાં; તોપણ પ્રભુના સંદેશા જાણે તેમને સદા મળ્યાજ કરતા હોય એમ તેમના જીવન ઉપરથી જણાયું છે.

મહાત્મા આવિસનાં વચનો

(૧) ભલે તમે આ લોકના જેવી તો શું પણ સ્વર્ગલોકના દેવોના જેવી

ઇશ્વરોપાસના કરે; પરંતુ જ્યાંસુધી તમને તેના પર શ્રદ્ધા નહિ હોય, ત્યાંસુધી તમારી ઉપાસના માન્ય થનાર નથી.

૨-જે માણસનો આ ત્રણ વસ્તુઓ ઉપર પ્રેમ છે, તેને ને નરકને વધારે છેદું નથી. ૧-સારાં સારાં જોજન, ૨-સારાં સારાં વસ્ત્રો અને ૩-શ્રીમતીનો સહવાસ.

૩-જેને ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થયો છે, તેનાથી કશુંજ અજાણ્યું નથી. જેણે પરમાત્માને જાણ્યો છે, તેણે જાણવાયોગ્ય બધુંજ જાણેલું છે.

૪-બાહ્ય એકાંત એ કંઈ ખરી એકાંત નથી. મનમાં ચિંતા કે શંકાનો પ્રવેશ ન થાય એજ ખરેખરી એકાંત છે ને એવી એકાંતમાં જે રહે છે, તેજ ખરો એકાંતી અને સંગરહિત છે. જ્યારે દ્વેષભાવ જાગ્રત થાય છે, ત્યારેજ શયતાન છગી શકે છે. હૃદયને સદા હાથમાં રાખવું. જે હૃદય હાથમાં હશે તો તેમાં કોઈને પેસવાનો રસ્તો નહિ મળે.

(૫) જેણે ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત કરવી હોય, તેણે વિનયી બનવું; જેણે પુરુષાર્થ પ્રાપ્ત કરવો હોય, તેણે સાચા થવું; જેણે ગૌરવ પ્રાપ્ત કરવું હોય, તેણે ઇશ્વરથી ણીતા થવું; જેણે મહત્ત્વ પ્રાપ્ત કરવું હોય, તેણે ધૈર્યવાન બનવું; જેણે શાંતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય, તેણે વૈરાગ્યવાન થવું ને જેણે સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તેણે મોટાના આશ્રિત થવું.

૩-તપસ્વી અથુ મુર્તિઝ

તપસ્વી અથુ મુર્તિઝ પ્રભુપ્રેમ તથા વૈરાગ્યને માટે અતિશય પ્રસિદ્ધ પુરુષ યથા ગયા છે. તેમણે ઘણી વાર એકાકી દેશપર્યટન કર્યું હતું. નેશાપુરમાં તેમનો નિવાસ હતો, તેમને તપસ્વી અથુ ઉસ્માન તથા અવનિદનો સહવાસ હતો; તેમજ તપસ્વી અથુ હાફેઝનાં પણ તેમણે દર્શન કર્યાં હતાં. શેનજીરા નામના સ્થાનમાં તેમણે ઘણો સમય ગાળ્યો હતો અને બગદાદમાં તેમનું મરણ થયું હતું.

તેઓ દહે છે કે “મેં તેર વર્ષ સુધી લીધંબ્રમણ કર્યું હતું, પણ મને લાગ્યું કે, માફ એ જામણ સાંચારિક ભાવથીજ થયું હતું; કેમકે એક વાર મારાં માનુશ્રીએ પાણી માગતાં મને તે દ્રવ્ય બજાવવામાં જરા કંટાળો

તેમનો એક પડોશી વળતોવળત પથ્થર ફેંકીને મૂકતો હતો. એક દહાડો તેણે ફેંકેલો પથ્થર તપસ્વી અલી મહ જેથી તેમના માથામાંથી ઘણું લોહી વહેવા લાગ્યું. આ જોઈ ભક્તિવાન બંધુએ પથ્થર ફેંકનાર ઉપર ક્રિયાદ માંડી. તપસ્વી યાદ પાછી ખેંચી લેવરાવી અને પોતાના એક શિષ્ય સાથે એક પેલા પથ્થર મારનારપર મોકલી આપીને કહેવરાવ્યું કે “ભાઈ! આમ છુટો પથ્થર મારીને પંખી નહિ ઉરાડતાં આ લાકડીથીજ ઉરાડજ.”

મહર્ષિ અણુ અલી મહમદે એક વાર જોયું કે, ત્રણ સ્ત્રી મળીને એક મઠદાને ખાંધે ઉપાડી લઈ જાય છે. સ્ત્રીને મઠદ ઉપા જોઈ તેમને આશ્ચર્ય થયું. તેઓ પોતે તરતજ ત્યાં ગયા અને આપી તેની જગ્યાએ પોતે ગોઠવાંઈ કબરસ્તાનમાં ગયા. પ્રાર્થનાદિ વિવંક મઠદાને કબરમાં દાટી રહ્યા પછી તેમણે પેલા ત્રણ માણસોને પૂછ્યું “તમે મઠદાને ઉપાડવા માટે સાથે સ્ત્રીને કેમ લીધી? કોઈ પુરુષ ન મળ્યો.” પેલાએ ઉત્તર આપ્યો કે “મરનાર નપુંસક હોવાથી સૌ તેના તરફ ધિક્કાર નજરે જોતા અને તેના શબને અડવા પણ ઇચ્છતા નહોતા; માટે નાહ સ્ત્રીની મદદ અમારે લેવી પડી હતી.” આ સાંભળી મહર્ષિના મનમાં મરનાર તથા તેનાં આશ્રિતોપ્રતિ દયાની લાગણી ઉભરાઈ આવી અને પોતાની પાસેથી કેટલીક રકમ તથા આટો મરનારનાં લાગતાં-વળગતાં મોકલ્યાં. આ મહર્ષિ હીજરી સન ૩૨૮માં નશાપુરમાં પરલોકવાસી થયા હતા.

આ મહાપુરુષનાં વચનામૃત

(૧) માણસ ગમે તેટલાં શાસ્ત્રો શીખે, પણ જ્યાંસુધી તે સદ્ગુરુની દેખરેખ અને સેવામાં રહી આત્મશાસન શીખતો નથી, ત્યાંસુધી તેનું મનુષ્યત્વ ખરેખર ખીલી શકતું નથી.

(૨) જે માણસ સાધુજનોનાં કથાકીર્તન કે ઉપદેશ સાંભળે છે, પરંતુ સેવા તથા સન્માનની કાળજી રાખતો નથી, તેને સત્સંગથી તથા સાધુ દર્શનથી જે શુભ ફળ થવું જોઈએ તે થતું નથી; તેમજ સાધુ પુરુષોની કૃપાથી પણ તે વંચિત રહે છે.

(૩) સાચો પ્રભુપ્રેમ અને સત્યપરાયણતા, એ સર્વ શુભ કાર્યો અને સાધનાઓનું મૂળ છે. શુદ્ધ પ્રેમથીજ શુદ્ધ ધર્માનુદાન થઈ શકે છે. જેનું મૂળ શુદ્ધ નથી, તેનાં ડાળ, પાંખડાં ને ફળ પણ શુદ્ધ હોઈ શકે નહિ.

૫-તપસ્વી અબુલ અખાસ નહાઓન્દી

તપસ્વી અબુલ અખાસ મદાસાની અને વિરાગી પુરુષ હતા. તેઓએ કહ્યું છે કે “મારી સાધનાની શરૂમાં જાર વર્ષ સુધી હું સદા નીચે મોઢે રહેતો. એથી મારા અંતરમાં કેટલીક તત્ત્વપ્રાપ્તિ થઈ. કેટલાકે હાથરદર્શન-અથવા પ્રભુને પોતાનો બનાવવા ઈચ્છે છે; પરંતુ મને તો એજ આકાંક્ષા હતી કે, શુદ્ધર મને ધોરીક શણે પણ એવી આપે, કે જે દરમિયાન હું પરમાત્મદર્શન પામું-અર્થાત્ હું કાણુ છું? કેવો છું? અને ક્યાં છું? એ વાત હું સ્પષ્ટ સમજી શકું.” મારી એ વાસના પણ ઘણા દહાડાસુધી પૂરી થઈ ન હતી.

તપસ્વી અબુલ અખાસ ટોપીઓ શીર્વાને ગુબરો કરતા. તેઓ એક ટોપીના બે પેસા કરતાં વધારે લેના નહિ અને પહેલો જે બિખારી તેમની પાસે આવતો, તેને તેમાંથી એક પેસો આપી દઈ, બાકીનો એકજ પેસો પોતાની ખોરાકીમાં વાપરતા. આવી રીતે બંને પેસા વપરાઈ રહે, ત્યારેજ તેઓ બીજી ટોપી શીવવા બેસતા.

એ મહાત્માનો એક શિષ્ય હતો. તેની પાસે કેટલીક સંપત્તિ હતી. એ સંપત્તિમાંથી ધારા પ્રમાણે જે જઠાત કાઢેલી હતી, તેમાંથી કેને દાન કરવું? તે વિષે તેણે ગુરુજને પૂછ્યું. મહાત્મા બોલ્યા કે “તને જે માણસ સુધાર લાગે તેને આપજે.” શિષ્ય આ વાત સાંભળી ત્યાંથી બહાર આવ્યો. રસ્તામાં તેણે એક ગરીબ આંધળા માણસને જોયો. આ માણસને દાનપાત્ર સમજી તેણે એક સોનામહોર આપી. હકીકત એવી બની કે, બીજે દિવસે તે શિષ્ય ફરી વાર તેજ સ્થળેથી જતો હતો, ત્યારે તેણે પેલા આંધળે એક બીજા આંધળાને કહેતો સાંભળ્યો કે “કાલે એક માણસે મને એક સોનામહોર આપી હતી, તેનાવટે મેં ખીંકામાં જઈ દારૂ પીધો અને અમુક વેશ્યાની સાથે લહર કરી.”

આ સાંભળી પેલા સોનામહોર આપનાર શિષ્યના મનમાં અતિશય ખેદ થયો. ગુરુની પાસે આવી આ હકીકત તેણે નિવેદન કરી. ગુરુએ તેના હાથમાં એક પેસો આપ્યો અને કહ્યું કે “બ, જે માણસને તું પહેલપહેલો જુઓ, તેને આ પેસો આપજે.” આ પેસો ગુરુએ બંને શીવેલી ટોપી વેચી પ્રાપ્ત કર્યો હતો.

શિષ્ય પેસો લઈ બહાર ગયો. અલબિ સપ્રદાયનો એક માણસ તેની નજરે પડ્યો. તેને તે પેસો તેણે આપ્યો. પછી પેલો અલબિ ત્યાંથી આગળ

ચાલ્યો ને આ શિષ્યે પણ તેની પાછળ પાછળ ચાલવા માંડ્યું. ચાલતી એક નિર્જન સ્થાનમાં ગયો અને એક મરેલું પક્ષી પોતાના લગ્નડામાંથી કાઢીને ત્યાં ફેંકી દીધું.

હવે પેલા શિષ્યે તેને પૂછ્યું કે, તમે મરેલું પક્ષી લગ્નડામાં શામાટે છુપાવ્યું હતું ? અને પાછું તેને નાખી શામાટે દીધું ?

ચાલતીએ કહ્યું કે “આજે સાત દહાડાથી મારા કુટુંબને અન્નના સાંસા પડ્યા છે. લિક્ષાવૃત્તિ કરવાનું મને પસંદ નહિ હોવાથી આ સ્થળે એક મરેલું પક્ષી પડેલું જોતાંજ મારી તથા મારા કુટુંબ-જનનેની ભૂખ મટાડવા સારૂ નાઈલાજે મેં તેને લઈ લીધું. એ લઈને ઘેર જતો હતો, ત્યાં તો તમે મને આ પેસો આપ્યો; એટલે હવે મારે એ મરેલા પક્ષીની જરૂર નથી, માટે જ્યાંથી એ મળ્યું હતું ત્યાંજ પાછું મૂકી દીધું.”

પેલો શિષ્ય આ વાત સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને ગુરુજીની પાસે જઈ સર્વ હકીકત જણાવી. ગુરુજી એ સાંભળીને યોદ્યા કે “નક્કી જણાય છે કે, તેં અત્યાચારીને દુરાચારી લોકો સાથે ભળીને ધન મેળવ્યું હશે, તેથીજ એવા ધનનું દાન પેલા દુરાચારણી અંધને થયું અને તેણે તે સુરાપાનમાં તથા વ્યભિચારમાં વાપર્યું. મારા ન્યાયપૂર્વક મેળવેલા એક પૈસાએ એક કુટુંબને નિપિદ્ધ ખોરાકથી જાચાવી લીધો એથી પણ મને નવાઈ લાગતી; કેમકે એમ થવું એ સ્વાભાવિકજ છે.”

એક દહાડો એક નાસ્તિક માણસ કંકની પહેરીને પરીક્ષા લેવા સારૂ તપસ્વી અબુલ અબ્બાસ કર્સારની ઝુંપડીએ આવ્યો. અબુલ અબ્બાસ કર્સાર ઉચ્ચ સ્વભાવના હતા. પેલા નાસ્તિકને જોતાંજ તેને ઓળખી લઈ તે કહેવા લાગ્યા કે “અરે નાસ્તિક! અહીં તારૂં શું પ્રયોજન છે?” અહીંયાં પોતાને સ્થાન ન મળવાથી એ માણસ મહર્ષિ અબુલ અબ્બાસ નહાઓન્દીની ઝુંપડીએ આવ્યો. આ મહાત્મા તેને ઓળખ્યા છતાં કાંઈ પણ યોદ્યા નહિ. ત્યાં તે ચાર માસસુધી રહ્યો. કપટભાવે તે મુસલમાનોની સાથે રાજ અબ્દુ કરતો અને નિમાજ પણ પઢતો. એક દહાડો તેને તે મહાત્માએ કહ્યું કે “આપની સાથે અહીંનાં અન્નજળનો સંબંધ થયો છે, તો અમારા તરફ વિરુદ્ધભાવ રાખીને આપ જાઓ, એમાં આપની કોઈ લાયકાત ન ગણાય.” પછી પૂર્વોક્ત નાસ્તિક અદ્વિતીય ઇશ્વરમાં વિશ્વાસ સ્થાપી મહાત્માના સહવાસમાં રહી સાધન સાધવા લાગ્યો અને એક સિદ્ધ પુરુષ થયો તથા જ્યારે એ મહાત્માએ પરલોકગમન કર્યું, ત્યારે તે એ મહાત્માની જગ્યામાં આવીને રહ્યો.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

(૧) અહંતા-મમતાને દબાવી દઈ ચૌનું બંધુભાવે સન્માન કરવું, એ

પણુ ઋષિપણું છે.

(૨) પહેલું ધર્મજ્ઞાન (કર્તવ્ય-પ્રાપ્તવ્યનું જ્ઞાન) પ્રાપ્ત કરે. અને પછીજ બીજી સાધના કરે.

૬-તાપસ અખુલ હુસેનઅલી

તપસ્વી અખુલ હુસેનઅલી ઇશ્રાહીમ હીજરીના પુત્ર હતા. બગદાદમાં તેમનો નિવાસ હતો. બસરામાં રહીને તે યોગસાધના કરતા. હીજરી સન ૩૬૧ માં બગદાદમાં તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો. તેઓ તરવણીની, સહવળા અને પુણ્યવાન આધ્યાત્મિક પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ હતા.

અહમદ નસીર નામનો એક માણસ તેમનો શિષ્ય થયો હતો. એ શિષ્ય ખોરાસાનનો રહેવાસી હતો. એ અહમદ નસીર સાડ વળત મરકે ગયો હતો. ત્યાં ધાર્મિક ચર્ચા કરતાં એક મસજિદે તે એવા અવિનયથી બોલ્યો, કે જેથી ધર્માચાર્યના અંતરમાં ઉંરો આઘાત થયો. તેના આવા અવિનયમાટે તરતજ તેને કાળામાંથી દૂર કરવામાં આવ્યો અને કહેવામાં આવ્યું કે “અત્યારે આ કાળામાં બસો એજીરી ધર્માચાર્યો હાજર છે, છતાં તું કોણ કે આવી અયોગ્ય ચર્ચા કરી શકે?” પોતાના શિષ્યે મક્કામાં જઈને આવો અવિવેક કર્યો છે, એ વાત જાણતાં તપસ્વી અખુલ હુસેન અલીના મનમાં ઘણું ખેદ થયો. શિષ્ય ઉપર તેઓ નારાજ થયા અને તેમણે પોતાના દ્વારપાળને કહી દીધું કે “હવે ખોરાસાની પાછો અહીં આવે તો મારી પાસે આવવા દેશો નહિ.”

અહમદ નસીર મક્કાથી પાછો બગદાદમાં આવી શુરુજીના દર્શને ગયો, ત્યારે દ્વારપાળે જણાવ્યું કે “મહાત્માની રજા નથી, એટલે હું તમને અંદર લઈ જઈ શકું નહિ. તેઓ તમારે ગેઠાં જોવા આહતા નથી.” આ વાત સાંભળી અહમદ નસીર મૂર્ચ્છિત થઈ લોંબે પડ્યો. જ્યારે તેની મૂર્છા ઉતરી, ત્યારે તે શોકાતુર ચિત્તે એક મરજીદને બારણે જઈને બેઠો ને ત્યાંજ રાત-દેહાટો બજન કરવા લાગ્યો. તપસ્વી અખુલ હુસેનઅલી એક વાર બહાર નીકળ્યા હતા. ત્યાં બાગ્યવશાત આ ખોરાસાની શિષ્યનો તેમને મેળાપ થયો

ને શિષ્યે પૂછ્યું કે, હવે મારે શું કરવું? ત્યારે મહાત્માએ જણાવ્યું કે “ તારા એ અવિનયનું પ્રાયશ્ચિત્ત એ છે કે, તું રોમ તાળાના તર્તુસ નગરમાં જા, ત્યાં એક વરસ રહે અને દહાડે દહાડે ભૂંડ ચારને તથા રાત્રે રાત્રે વગડામાં અને તેટલું વધારે ભગવદ્ભજન કરવે. આટલું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ, તોજ કદાચ તું મક્કાના ધર્મશુરના હૃદયને પ્રસન્ન કરી શકીશ. ”

“ જેવી શુરુની આજ્ઞા ” કહી અહમદ રોમ તરફ ચાલ્યો. શુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે તેણે પોતાનાં મોટાઈનાં વસ્ત્રો ઉતારી નાખ્યાં અને ફકીરીનાં વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં. એક વર્ષસુધી તેણે દહાડે દહાડે ભૂંડ ચાર્યાં અને રાત્રે રાત્રે ઉજગરા કરી પ્રભુનું ધ્યાન કર્યું. પછી શુરુનાં દર્શનમાટે તે બગદાદ ગયો અને શુરુની ઝુંપડીને દ્વારે ઉભો રહ્યો. સમાચાર સાંભળતાંજ શુરુ ઝુંપડીની બહાર આવ્યા અને પ્રેમથી છલકાતે હૃદયે શિષ્યને ગાઠ આલિંગન આપી બોલ્યા કે “ અહમદ ! તું મારો સાચો શિષ્ય છે, તું મારો નયનમણિ છે. ”

શુરુનો આવો પ્રેમ જોઈ અહમદ ઘણાજ પ્રસન્ન થયો. પછી તે મક્કા યાત્રાએ ગયો. ત્યાં પહોંચતાં આચાર્યોએ તથા ધર્માધ્યક્ષે તેનો ઘણાજ સત્કાર કર્યો અને કહ્યું કે “ અહમદ ! તમે મહર્ષિ અબુલ હુસેનઅલીના ઉત્તમ શિષ્ય અને નયનમણિ છો. ”

આ મહાપુરુષનાં વચનામૃત

(૧) એક વાર પ્રભુને મેં કહ્યું કે “ હે પ્રભુ ! હું સર્વે અવસ્થામાં તારા ઉપર સંતુષ્ટ છું. શું તું પણ મારા ઉપર પ્રસન્ન છે ? ” ઇશ્વરે કહ્યું કે “ તું જૂઠું કહે છે. જો તું મારાથી પૂર્ણ સંતોષી હોય, તો પછી મારા સંતોષની પૂછપરછજ કરત નહિ. ”

(૨) તમે (ઇશ્વરસિવાયનું બીજું) જે કંઈ જાણતા હો તે ભૂલી જાઓ; અને એવું તેવું જે ન જાણતા હો તે જાણવા પાછળ ગોથાં મારો નહિ. માત્ર તમે ઇશ્વરમાંજ લીન રહો—રંગાઈ જાઓ.

(૩) જો ઇશ્વર પોતાના દાસ—લક્ષ્મીનોનાજ ઉપર બધું મૂકી દે, તો તો તેમનાથી કેવળ પાપ અને અનિષ્ટ આચરણોજ થયા કરે. ઇશ્વર તરફનો અનુગ્રહ અને અનુકુળ સંયોગોરૂપે જે સહાયતા મળે છે, તેને લીધેજ તેના લક્ષ્મીમાં પ્રેમ અને સદ્ભાવ જન્મે છે.

(૪) જ્યાંસુધી તમારા મનમાં સંસાર વિદ્યમાન છે, ત્યાંસુધીજ તમારે પ્રભુથી છેદું છે. સંસાર તરફની તમારી દોડ બંધ થતાં ઇશ્વર તરફ જરૂર વળાશે, અને

વળાશે એટલે અવશ્ય ઇશ્વરનો પ્રકાશ તમારા અંતરમાં થશે; અને પ્રકાશ થશે એટલે પછી ઇશ્વરસિવાય બીજું દેખાશેજ નહિ. ઇશ્વરસિવાય બીજી દેઈજ વાત તમારી સ્મૃતિમાં કે વાણીમાં આવે નહિ, એજ યોગની ખરી અવસ્થા છે.

૭-તપસ્વી શાહશુભ

તપસ્વી શાહશુભ રાજવંશમાં જન્મેલા હતા. એમનું જન્મસ્થાન કેરમાન દેશ હતો. તેઓ તરવપરાયણ મહાપંડિત અને વૈરાગ્યસંપન્ન હતા. “મીરાત-ઉલ-હકમા” (જ્ઞાનીઓનું દર્પણ) નામક ગ્રંથ એમણે રચેલો છે. તેઓએ ઘણા સાધુપુરુષોની સંગતિનો લાભ લીધો હતો. અણુતોરાણ, ઇપરા વગેરે મહાત્માઓના સહવાસમાં પણ તે રહેલા હતાં. જોકે તેઓ ધનવંતનો પોપાક પહેરતા હતા, પણ તેમનું ચિત્ત સાંસારિક નહોતું. એક દહાડો તેઓ નશાપુર ગયેલા ત્યારે તપસ્વી અણુ હાદેએ તેમને બહુ માન આપ્યું અને બોલ્યા કે “હું ફકીરી ધાળખામાંથી જે વસ્તુ શોધતો હતો, તે વસ્તુ મને આજે શુદ્ધચેતના પોપાકમાં પણ મળી આવી છે.”

શાહશુભને એક પરમ ધાર્મિક સુવાન કન્યા હતી. કેરમાનના પાદશાહે તપસ્વી શાહશુભ પાસે તેને પરણવાનું માથું મોકલ્યું. શાહશુભએ કહ્યું કે, એનો ઉત્તર હું તમોને ત્રણ દિવસ પછી આપીશ. એ ત્રણ દહાડાસુધી તે મસીદે મસીદે ફર્યો. ત્રીજે દહાડે તેમણે મસીદમાં એક સુવાન ફકીરને જોયો. તે અત્યંત ભાવપૂર્વક નિમાજ પઢતો હતો. એની નિમાજ પૂરી થઈ ત્યાંસુધી શાહશુભ ત્યાં ઉભા રહ્યા. નિમાજ પૂરી થયા પછી તે ફકીરને શાહશુભએ પૂછ્યું કે “હે સુવક ! તે નિકા કરેલા છે ?”

ફકીર:-“નાહ.”

શાહશુભ:-તારે નિકા કરવાની મરજી છે ?

ફકીર:-મારા જેવા હન્નિને કોણ કન્યા આપે ? ત્રણ પૈસાથી વધારે સુધી મારી પાસે નથી.

શાહશુભ:-હું મારી પુત્રી તને પરણાવીશ. એ ત્રણ પૈસામાંથી તું એક પૈસાનો લેખાન, એક પૈસાની રોટી ને એક પૈસાની સાકર લઈ આવ ને મારી સાથે આવ. આ પ્રમાણે તે ફકીર સાથે શાહશુભની પુત્રીનો વિવાહ થયો. કેટલું આશ્ચર્ય ! અપાર ધનસંપત્તિવાળા કેરમાનના પાદશાહને પોતાની કન્યા ન આપતાં

શાહશુભનો પરમ આનંદપૂર્વક પોતાની કન્યા એક ઇશ્વરભક્તી અને ધ્યાનપરાયણ ગરીબ કુટુંબને આપી ને તે પણ તેજ રાખીને ।

વિવાહ થયા પછી કન્યાએ પોતાના પતિને જુપડે પગલાં કર્યાં. તેણે આવીને જોયું તો એ જુપડાના એક ખૂણામાં એક જળપાત્ર ઉપર રાક્ષા રોટલાનો ટુકડો પડેલો હતો. કન્યાએ પૂછ્યું કે ‘આ શું ? આ રોટી અહીં શામાટે રાખેલી છે ?’

સ્વામીએ કહ્યું:—“આજે રાત્રે ખાવા કામ લાગશે, એમ ધારી તે ગઈ કાલની મૂકી રાખી છે.” આ વાત સાંભળતાંજ તે સુવતી અત્યંત નિરાશ થઈ અને પિયેર જવા તત્પર થઈ. આ જોઈ કુટુંબ બોલ્યો કે “હું પહેલેથીજ જાણતો હતો કે શાહશુભ જેવા ધનાઢયની પુત્રી મારા જેવા દરિદ્ર કુટુંબની સહચારિણી થઈ શકેજ નહિ.”

સુવતી બોલી:—“પ્રિયતમ ! તમારી નિર્ધનતા જોઈને હું પિયેર જાઉં છું, એમ ધારશો નહિ; પણ તમારી પ્રભુપરાયણતા અને ઇશ્વરપ્રત્યે શ્રદ્ધાની ઓછપને લીધે દિલગીર થઈને જાઉં છું. તમે ‘કાલે શું ખાઈશ ?’ એવી ફિકરને લીધે એ ટુકડો સંગ્રહી રાખ્યો, એ તમારી કેટલી અનાસ્થા છે ! મને આશ્ચર્ય થાય છે કે, મારા પિતાશ્રીએ તમને શા ઉપરથી પસંદ કર્યા હશે ! તેમણે વીસ વર્ષ સુધી મને ઉછેરીને સમજાવેલું છે કે, જે ઇશ્વર ઉપર પરમ આસ્થાવાળો અને પૂર્ણ વૈરાગ્યવાન હશે, તેનીજ સાથે હું તારો વિવાહ કરીશ; પણ અફસોસની વાત છે કે, તમને તો રોટલા પૂરતો પણ ઇશ્વર ઉપર વિશ્વાસ નથી!!”

આ સાંભળીને પેલો કુટુંબ તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને અત્યંત શરમાઈ જઈને બોલ્યો કે “પ્રિયે ! મારા આ પાપનું કાંઈ પ્રાયશ્ચિત્ત હશે ?”

સતી બોલી:—“હા, કાં તો આ ઘરમાં આ રોટલાનો સુકકો ટુકડો રહે, કાંતો હું રહું.”

કુટુંબે તરતજ તે રોટલાનો ટુકડો બહાર ફેંકી દીધો.

એક વાર તપસ્વી અણુ હાથેજે શાહશુભને એવા ભાવનો પત્ર લખ્યો કે:—
“ખંધુ ! મારી ઇદ્રિયોની વિષયવાસના તથા મારાં કાર્યોના અપરાધો વિચારતાં હું નિરાશ થઈ ગયો છું.” આ પત્રનો ઉત્તર આપતાં શાહશુભએ લખ્યું કે “આપના પત્રને મેં હૃદયે ચાંપ્યો છે. ઇદ્રિયાદિ વિષે વિચાર કરીએ, તો તો આપણે ખરેખર નિરાશજ થઈએ છીએ. માત્ર એક ઇશ્વરની મોટાઈજ એવી વસ્તુ છે કે જેને વિચારવાથી આપણી આશા ઉજ્જવળ બને છે. ઇશ્વરપ્રત્યેની આશા ઉજ્જવળ થતાં તેનાથી ડરીને ચાલવાની વૃત્તિ

પણ ઉત્તરવળ થાય છે. કું ત્યારે ઇન્દ્રિયોનો નિમ્ન કંચમાં નિરાશ થાઉં છું, ત્યારે પરમેશ્વરનું સ્મરણ કરું છું; અને ત્યારે કું ઇન્દ્રિયનું સ્મરણ કરું છું, ત્યારે પ્રધિર પણ જરૂર મારી સંભાળ લે છેજ. આજ કાલુખી કું સંસારથી ઉપરામ થઈ ઇશ્વર તરફ વળ્યો છું.”

આ મહાત્માનાં વચ્ચનામૃત

(૧) જે મહાપુરુષ પોતાના મહત્ત્વ તરફ લક્ષ્ય રાખતો નથી, તેના મહત્ત્વ સૌથી વધારે છે; અને જે પોતાના મહત્ત્વ તરફ લક્ષ્ય ગણે છે, તેનામાં મહત્ત્વ રહેતુંજ નથી. જે પ્રભુપ્રેમી પોતાના પ્રેમ તરફ લક્ષ્ય નથી રાખતો, તેના પ્રેમની મદત્તા સર્વોપરિ છે. જે પોતાના પ્રભુપ્રેમ તરફ દષ્ટિ રાખે છે, તેનામાં જશતરા પ્રેમ હોય છે તે પણ નાશ પામે છે.

(૨) વૈરાગ્ય જો ઇશ્વરપ્રાપ્તિમાટેની અતિ મૂઢ સામગ્રી છે, તેને તો ગુપ્ત રાખવામાંજ કસ્યાણુ છે. જેઓ પોતાના વૈરાગ્યને બહાર કઢે છે, તેમની પાસેથી વૈરાગ્ય પસાયન કરી નય છે.

(૩) સાધુતાનાં આ ત્રણ લક્ષણો છે:- (૧) સંસારનાં માન-મેઠાઇતમાસ અંતરમાં સ્થાન પામવાં જોઈએ નહિ. હાખલાતરીકે સોનું, રૂપું તથા પરચર-માટી તમારી નજરે સરખાં લાગવાં જોઈએ. માટી જેમ હાથમાંથી ફેંદી દેવાય છે, તેમ હાથમાં આવેલા સોનારૂપાને માટે પણ થવું જોઈએ. (૨) લોકોના તરફ તમારી દષ્ટિ રહેવી ન જોઈએ. અર્થાત લોકોની પ્રશંસાથી તમારે કુતાર્થ જવું નહિ, તેમજ લોકનિંદાથી ગ્લાનિ પામવી નહિ. (૩) તમારા અંતરમાં કોઈ પણ લૌકિક વિષયની કામના રહેવી જોઈએ નહિ. સંસારી લોકોને ઇન્દ્રિયના વિષયોથી તથા સ્વાદિદ ભોગનથી જેવો આનંદ થાય છે, તેવોજ આનંદ તમને કામનાઓના ત્યાગમાં તથા ભોગોપ્રત્યેના વૈરાગ્યમાં થવો જોઈએ. ત્યારે તમે આવા બનશો, ત્યારેજ સાધુ મુરુપોનો સમાગમ કરવાને લાયક બનશો. તેમ ધ્યાનિના માત્ર સાધુતાની વાતોથીજ તમારું શું વળવાનું છે ?

(૪) સહનશીલતાનાં ત્રણ લક્ષણો છે:- (૧) નિંદાનો ત્યાગ, (૨) નિર્મળ સંતોષ અને (૩) આનંદપૂર્વક ઇશ્વરની આજ્ઞાઓનું પાલન.

(૫) જે માણસ અશુદ્ધ દર્શનથી આંખોને તથા ઘીન ભોગોથી ઇન્દ્રિયોને બચાવે છે, નિત્ય ધ્યાનયોગથી જે અંતરને નિર્મળ રાખીને તથા સ્વધર્મનું પાલન કરીને પોતાના અંતરને શુદ્ધ કરે છે અને સદાય ધર્મથી મેળવેલું ચવિત્ર અન્ન ખાય છે, તેના જ્ઞાનમાં કશી પણ ખામી આવતી નથી.

૮-તપસ્વી અણુ ઉસ્માન હયરી

તપસ્વી અણુ ઉસ્માન હયરીનો નિવાસ ખુરાસાનમાં હતો. તેઓ ઘણા જ હિંમતવાન, ઉત્તમ વક્તા, અદ્વિતીય તત્ત્વવેત્તા અને મહામાન્ય સંત હતા. કુલીન વંશમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. ખુરાસાનમાં સંન્યાસધર્મનો તેમણે જ પ્રચાર કર્યો. મહર્ષિ અવનિદ્ યુસફ અણુલહુસેન અને મહમદ ફઝલેનો તેમણે મહવાસ સેવેલો હતો. માનનીય મહર્ષિ ઇયહા, મહર્ષિ શાહશુબ્ અને અણુ હાફેઝ જેવા ગુરુજનોથી તેમને ઘણા જ લાભ થયો હતો. નશા-યુરમાં તેમણે ઉપદેશપીઠ સ્થાપી હતી અને ત્યાં તેઓ આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનું દાન શ્રોતાઓને આપતા. પોતાના પૂર્વવૃત્તાંતવિષે તેમણે કહ્યું હતું કે:-

“ બાલ્યાવસ્થાથીજ માફે અંતઃકરણ તત્ત્વપ્રાપ્તિ માટે ઉત્સુક હતું. સંસાર-ગ્રેમી લોકોનો સમાગમ મને ગમતો નહિ. મને એવો જ વિચાર આવ્યા કરતો કે, આ બધા લોકો જે વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે મથી રહ્યા છે, તેના કરતાં ડોઢ વધારે મહત્ત્વની વસ્તુ આ સંસારમાં હોવી જ જોઈએ અને આગળ જતાં મને સમજાયું હતું કે, એ વસ્તુ તે ‘ધર્મ’ છે, કે જેનું રહસ્ય સર્વ બાહ્ય બાળતો કરતાં જૂઠું અને શ્રેષ્ઠ છે.”

નાનપણમાં એક દહાડો તે વિદ્યાલયમાં જતા હતા. અંગપર કિંમતી વસ્ત્રો પહેર્યાં હતાં અને ત્રણ-ચાર નોકરચાકરો પણ તેમની પાછળ પાછળ જતા હતા. રસ્તામાં એક વેપારીના મકાનના ખૂણા આગળ એક ગધેડું ઉભેલું તેમણે જોયું. એ ગધેડાના બરડા ઉપર મોઢું લાકું પડેલું હતું, તેના ઉપર કાનરાઓ ચાંચો માર્યા કરતા હતા. ગધેડો પોતાનું મોઢું અને પૂછડું વારં-વાર હલાવ્યા કરતો, પણ તે ચાંદાચુધી પહોંચી શકતાં નહિ. ગધેડાની આવી હદશા જોઈને અણુ ઉસ્માનના હૃદયમાં બહુ જ દયા ઉપજી. તરતજ તેમણે પોતાને કિંમતી અંગરૂખો તથા પાંચડી કાઢી નાખ્યાં અને તે નોકરના હાથમાં આપીને કહ્યું કે “ આ અંગરૂખું આ ગધેડાની પીઠે ઢાંકી દો અને આ પાંચડી-વરે તેને પાંચો બાંધી દો.” આ પ્રમાણે કરાવી તે ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

તે દિવસે અણુ ઉસ્માન પોતાને ઘેર ગયા નહિ; પણ મહર્ષિ ઇયહાની પાસે ગયા અને તેમને ઉપદેશ કરવા પ્રાર્થના કરી. મહર્ષિ ઇયહાએ તેમને ઉપદેશ કર્યો તે સંતોષી તેમના હૃદયમાં કમાલ ઉઘડી ગયાં. એ પછી માતા-પિતાની સમ હાલ તેઓ દેવકોટ સમય મહાત્મા ઇયહાના મહવાસમાં રહ્યા

અને જનતી સાધના કરવા માંડી. એવામાં મંહણિં શાહશુબ પાસેથી કેરમાન-
માંથી કેટલાંક માણસો આપ્યાં અને તેમણે અણુ ઉસ્માનની પાસે શાહશુબ-
વિષે કેટલીક વાતો કરી. આથી મહણિં શાહશુબનાં દર્શન કરવાની અણુ
ઉસ્માનને અભિલાષા થઈ. પછી મહણિં ઇયહાની રબ મેળવી તેઓ કેરમાન-
માં ગયા. પહેલાં તો શાહશુબએ તેમને પોતાની પાસેજ આવવા દીધા નહિ.
અણુ ઉસ્માને તેમને ખારણેજ પછી રહી વીસ દહાડાં સુધી અપાર કાલાવાલા કર્યા,
ત્યારે શાહશુબએ તેમને પોતાની પાસે આવવા દીધા. એ પછી અણુ ઉસ્માન
શાહશુબની સેવા અને સહવાસમાં દીર્ઘકાળ રહ્યા અને તેથી તેમને ઘણાજ
લાભ થયો. પછી શાહશુબ નશાપુર તરફ ગયા. ત્યાં પણ અણુ ઉસ્માન તેમની
સાથે ગયા. ત્યાં અણુ ઉસ્માનને મહાત્મા અણુ હાફેઝને સમાગમ થયો.
ત્યારે શાહશુબ નશાપુરમાંથી પાછા વળ્યા, ત્યારે તેમને અણુ હાફેઝે વિનંતિ
કરી કે “તમે આ જીવાનને (અણુ ઉસ્માન હયરીને) મારી પાસે મૂકતા
જાઓ. મારું મન એથી બહુજ સંતુષ્ટ થશે.” આથી અણુ ઉસ્માનને ત્યાં રહે-
વાની સલાહ આપી શાહશુબ પોતાને સ્થાને ગયા અને અણુ ઉસ્માન, અણુ
હાફેઝ પાસે રહ્યા. અહીં પણ તેમણે ઘણું ધર્મ-શિક્ષણ મેળવી ઉત્તતિ પ્રાપ્ત
કરી. એ પછીને માટે અણુ ઉસ્માન કહે છે કે “મારા ધર્મગુરુ અણુ હાફેઝે
મારી સુવાવરયામાંજ મને પોતાના ઘરમાંથી ફર કર્યો અને કહ્યું કે “હું
જોલાણું નહિ, ત્યાંસુધી તારે મારી પાસે આવવું નહિ.” આથી મારા મનમાં
આત્મંત ક્લેશ થયો; પણ હું કાંઈજ જોઈયો નહિ. ગુરુને મૂકીને આજ્યા જ-
વાનું મને ગમ્યું નહિ, પણ તેમની આજ્ઞા પાળવીજ જોઈએ. તેમના તરફ
જુખ રાખી પાછો પગલે હું દોતો દોતો બહાર નીકળ્યો અને ધીમે ધીમે
તેમની નજરથી વેગળો થયો. કેટલેકે છેટે ગુરુના ઘરની સામેના ભાગમાં
એક ખંડેર જેવું સ્થાન હતું ત્યાં હું સંતાઈ રહ્યો અને બીજાનાં બાકાં-
માંથી ગુરુજી ન જુએ તેમ તેમનાં દર્શન તેઓ જતા-આવતા ત્યારે કરતો. મેં
સંકલ્પ કર્યો હતો કે, ચરીર પડે તો બલે, પણ અહીંથી બીજે જવું નથી. હું
આવી દશામાં છું એવું જ્યારે ગુરુજીએ બળ્યું, ત્યારે તેમણે મને પાસે જોલા-
વ્યો, મારા ઉપર પ્રસન્ન થયા અને મારી સાથે તેમની પુત્રીના નિકા કરી
આપ્યા.” તેઓ કહે છે કે, ગુરુએ ચાળીસ વર્ષ સુધી મને જે જે અવસ્થામાં
રાખ્યો તે તે અવસ્થામાં હું સંતુષ્ટ રિતે રહ્યો હતો. અવસ્થાના દેશદશી
હું કરી પણ અસંતુષ્ટ થતો નહિ.

એક દહાડો એક ધર્મદ્રોહી માણસે તપસ્વી અણુ ઉસ્માન હયરીને જમ-

રાજી થવા લેવું છે. એક અંગે સારો રસ્તો લીધો છે, તો વળત આંખે મન પણ તે રસ્તે ચઢશે.”

ફરગન દેશથી એક જુવાન મહાત્માની યાત્રા કરી નશાપુરમાં આવ્યો. અને તપસ્વી આળુ ઉસ્માન હયરીને મળવા ગયો. ત્યાં જઈ તેણે મહાત્માને સલામ કરી, પણ તેમણે તે સલામ સ્વીકારી નહિ. આથી ગિન્ન ણની પેલો યુવક ધીરે-ધીરે ગણગણવા લાગ્યો કે “મુસલમાન ણનાં ઘઠને મુસલમાન ગિરાદરની સલામ ન સ્વીકારે એ કેવું ખરાબ?” આના ઉત્તરમાં મહાત્મા બોલ્યા કે “તે તારી જનેતાને દુઃખી અવસ્થામાં રખાડતી મૂકીને આ તીર્થયાત્રા કરી છે. એવી યાત્રા પુણ્ય દેનારી નથી.” આ વાત સાંભળી પેલો યુવક પશ્ચાત્તાપ કરતો કરતો તરતજ પોતાના દેશમાં ગયો અને માતા જીવી ત્યાંસુધી તેની બહુજ લક્ષિ-લાવે સેવા કરી. જનેતાના મરણ પછી તે માણસ ફરી આળુ ઉસ્માનની પાસે આવ્યો. આ વખતે તેને મહાત્માએ સન્માનથી પાસે બોલાવ્યો અને પોતાની પાસે રાખ્યો. યુવકે મહર્ષિ પાસેથી તેમનાં ઘર સાચવવાની કામગીરી ઘણી આજીજી કરીને માગી. તેમણે તેની પ્રાર્થના પૂરી કરી. પેલો યુવક આ કાર્યમાં જોડાયા પછી કેટલેક કાળે મહાત્મા આળુ ઉસ્માન હયરીએ શરીર છોડ્યું.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

(૧) સર્વદા વિનય તથા પ્રેમપૂર્વક ઇશ્વરનું સ્મરણ કરજો. ધર્મને અનુ-સરણ તથા પૂજ્યલાવપૂર્વક પ્રેરિત પુરુષોનો સમાગમ કરજો. સેવા અને સન્માન-પૂર્વક સાધુ પુરુષોનો સત્સંગ કરજો. પ્રકુલ્લવદને નિર્દોષ બ્રાતૃમંડળનો સહ-વાસ કરજો. દયાળુ હૃદયથી તથા નમ્ર વાણીથી અજ્ઞાની લોકોસાથે વર્તજો અને નોકરો તથા ઘરનાં માણસો સાથે સન્નજનતા તથા સુશીલતાપૂર્વક વર્તજો.

(૨) જો સાધક જ્ઞાનની વાતો સાંભળે અને તે મુજબ વ્યવહારમાં આચરણ કરે, તોજ તેના અંતરમાં જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રકટે છે. અને તેનું સર્વોત્તમ ફળ મળે છે. જે માણસ સાંભળે પણ તે મુજબ વર્તે નહિ, તેનું જ્ઞાન તો માત્ર મોઢાની વાતોમાંજ રહે છે.

(૩) પોતાના દોષ કોઈ જોઈ શકતું નથી. પોતાનું વર્તન સૌને સાર્જ દેખાય છે. પરંતુ જે માણસ સર્વ જાહ અવસ્થામાં પોતાને કનિષ્ઠ માને છે, તેજ પોતાના દોષો જોઈ શકે છે.

(૪) માન ને અપમાન તેમજ કૃપા અને અવકૃપા, એ બંધાને સરખાં સમજ્યાવિના મનુષ્યમાં સંપૂર્ણતા આવતી નથી.

(૫) પૃથ્વીમાં આ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ છે:- (૧) જે જ્ઞાની જ્ઞાન-મંત્રિનીજ માત્ર વાત કહે છે તે. (૨) જે સાધક સાંસારિક વસ્તુઓમાં આ-કર્ષિત હોય છે તે. (૩) જે કપિ અલોકિક રીતે ઇશ્વરની પ્રશંસા કરે છે તે.

(૬) ઇશ્વર જેને પરમાર્થજ્ઞાનમાં શ્રેષ્ઠ કર્યો છે, તેણે પાપમાં પડીને પોતાને નીચ ન બનાવવો, એ તેનું ખાસ કર્તવ્ય છે.

(૭) નીચેની ચાર બાબતોથી જીવનું કલ્યાણ થાય છે:- (૧) ઇશ્વરપ્રત્યે દીનતા રાખવી. (૨) ઇશ્વરસિવાયના સર્વ પદાર્થોપ્રત્યે નિરપ્રહતા રાખવી. (૩) ઇશ્વરમાં ધ્યાનપરાયણ રહેવું. (૪) વિનયી થવું.

(૮) ઇશ્વરનું 'ન્યાયીપણું' સંભારી હુકમોમાં બચ રાખવો અને ઇશ્વરની કૃપાળુતા વિચારી હુકમોમાં આશાવંત રહેવું.

(૯) અભવસ્થા આપનારનો સાધારણ ઉપકાર સમજો; અને જેનાથી અંતરમાં તપજ્ઞાન પ્રકાશિત થાય, તેનો મહાન ઉપકાર સમજો.

(૧૦) વિનયનાં ત્રણ મૂળ છે:- (૧) પોતાના અજ્ઞાનનું સ્મરણ કરવું, (૨) પોતાનું પાપ સ્મરણ કરવું. (૩) પોતાની ખામીઓ અને આવશ્યકતાઓનું પ્રભુપ્રત્યે નિવેદન કરવું.

(૧૧) જે માણસ લોકોસાથે લજ્જાસંભવે વાતો કરે, પરંતુ ઇશ્વરથી લજ્જાત થાય નહિ, તે જે ખોલે તે સાચું ભાગ્યે હોય છે.

(૧૨) જે આવતી કાલની ચિંતા અને પેરવી ન કરતાં પ્રભુમાં રત રહે છે, તેજ ખરે સહનશીલ કહેવાય.

(૧૩) ઉત્સાહ એ પ્રેમનું રૂપ છે. જેનામાં સાચો પ્રભુપ્રેમ હોય છે તેજ તેનાં દર્શન માટે ઉત્સુક રહે છે.

(૧૪) જે આજસની બહીક રાખે નહિ, તે પ્રેમનું માધુર્ય પણ લોગવી શકેલો નથી.

(૧૫) ઇશ્વરથી બહીતા રહેવું, એજ ભાગ્યશાળી બનવાનું લક્ષણ છે. જે માણસ પાપ કરતો ચાલે, છતાં ઇશ્વરની દયા પામવાની આશા રાખે, તો તે એના હૃદયની નિશાની છે.

(૧૬) જે માણસ વિપત્તિ આવવા પહેલાંજ તે દૂર કરવાના ઉપાય જોઈતી રાખે છે, તેજ ખરે જ્ઞાની છે.

(૧૭) તમે તમારી પોતાની દુનિયાઈ ઇચ્છાઓની તાબેદારીરૂપી જેલમાં પૂરાયેલા છો; તેમાંથી મુક્તિને જે સર્વભાવથી પોતાની બાતને

આર્પણ કરશે, તોજ તમે સર્વ પ્રકારે ઉત્તમ રક્ષણ અને સાચું સુખ પામી શકશો.

(૧૮) જ્યાંસુધી તમે સંસારથીજ સુખ-સંતોષ થવાની આશામાં હશો, ત્યાંસુધી ઈશ્વરપ્રત્યે તમે સંતોષી નહિ બની શકો. જે તમે સંસારીઓનો ભય રાખ્યા કરશો, તો તમારા અંતરમાં ઈશ્વરનો ભય રહેવાનો નથી, એ પણ સમજી રાખજો. જે તમે બીજા તરફથી આશા રાખશો, તો તમારી ઈશ્વર તરફની આશા નિષ્ફળ જશે.

(૧૯) જે માણસ ઈશ્વરસિવાય બીજાથી ષ્ઠીતો નથી, જે ઈશ્વરસિવાય બીજા કોઈની આશા રાખતો નથી, જેણે પોતાના સુખ-સંતોષ કરતાં પ્રભુને રાજી કરવા તરફ વધારે ધ્યાન આપેલું છે; તેજ માણસનો ઈશ્વરની સાથે મેળ છે, એમ નક્કી બાબતું.

(૨૦) ઈશ્વરનો ભય તમને પ્રભુની પાસે લઈ જશે, બાકી દંભ અને અભિમાન તો તમને ઈશ્વરથી દૂરજ રાખશે.

(૨૧) બીજાઓનો તિરસ્કાર કરવો અથવા તેમને નીચ માનવા એ તો મોટામાં મોટો માનસિક રોગ છે. જ્યાંસુધી અવળું આચરણ શરૂ થાય નહિ, ત્યાંસુધીજ મનુષ્ય પોતાની પ્રકૃતિમાં સ્થિર રહે છે. જ્યાં વિરુદ્ધ આચરણ શરૂ થયું કે સારો મનુષ્ય પણ હલકી પ્રકૃતિવાળો બનતો ચાલે છે.

(૨૨) આ ત્રણ વાનાંને પોતાનાં મહાન શત્રુઓ સમજો:- (૧) ધનનો લોભ, (૨) લોકો પાસેથી માન-મોટપ મેળવવાની લાલસા અને (૩) લોકપ્રિય થવાની આકાંક્ષા.

(૨૩) તું તારી જીભથી ઈશ્વરના ગુણોવિષે જે જે બોલે છે, તેની સત્યતા જે તારું હૃદય અને આચરણ સ્વીકારતું હશે, તોજ તારો ઈશ્વર ઉપરનો પ્રેમ શુદ્ધ ગણાશે.

(૨૪) ઈશ્વર તરફ વૃત્તિ રાખવાથી તમે ઉન્નતજ થવાના. એ રસ્તે કદી પણ અવનતિ તો થવાનીજ નહિ.

૯-તપસ્વી હાતમ હાસમ

તપસ્વી હાતમ હાસમ સત્યનિષ્ઠા, પ્રેમ, સહનશીલતા અને વૈરાગ્યમાં અદ્વિતીય પુરુષ હતા. ઘણાંજો ખુશસાનમાં તેમણે છ'ટગી ગાળી હતી. ધ્યાન અને શાસ્ત્રવિચાર તેમના આસોઈ હાસમાં શુધાયેલાં હતાં. સત્ય અને પ્રેમનું ઉત્તમ ધન કરીને તેમણે એક રંગલું પશુ ભર્યું નથી. મહર્ષિ જ્વનિંદ કહે છે કે, હાતમ હાસમ જેવા સત્યનિષ્ઠ મહાત્મા આ દુનિયામાં દુર્લભ છે. તેમના ઉપેક્ષા અનેક ઉત્તમ થયો છે. વળી બોલવા-ચાલવામાં પણ તે ઘણાજ કુશળ હતા.

એક દહાડો તેમણે પોતાના સત્સંગીઓને પૂછ્યું કે “કદાચ તમને કોઈ એમ પૂછે કે, હાતમ પાસેથી તમને શું શિક્ષણ મળ્યું છે? તો શો ઉત્તર આપો?” સત્સંગીઓ—“અમે એમ કહીએ કે, અમે તેમની પાસેથી વિદ્યા મેળવી.” હાતમ—“જો તેઓ કહે કે, હાતમ તો અભણ છે. તો શું કહો?”

સત્સંગીઓ—“કહીશું કે, અમે તપસાન મેળવ્યું.”

હાતમ—“જો તેઓ એમ પૂછે કે, હાતમ તો અસાની છે; તો શું કહો?”

સત્સંગીઓ—“એનો ઉત્તર અમે બતાવતા નથી, આપજા કહો.”

હાતમ—“તમારે કહેવું કે, અમે બે બાળતો શીખ્યા છીએ. પહેલું એ કે, દુનિયાઈ બાળતોમાં જે કાંઈ ગ્રાસ થાય તેમાં સંતોષ રાખવો; અને બીજું એ કે, પાવટી આશ સદા નિરાશ.”

તેમણે એક દહાડો પોતાના સાથીઓને કહ્યું કે “હવે કયાંસુધી હું ઉપદેશક-પણનો તમારો ભાર ઉઠાવી ચકીશ? માટે બીજા કોઈ લાયક માણસને નીમો.”

એક જણ બોલ્યો કે “અમુક માણસ ઉપયોગી થશે? તેણે ઘણી વાર ધર્મપુદ્ધ કર્યા છે.”

હાતમ—“ના, એ તો ગાઝી (કાફરવિજયી) ગણાય. આ ધર્મસંસ્થા-માટે એ ઉપયોગી ન ગણાય.”

તે બોલ્યો—“તારે અમુક માણસ ઉપયોગી થશે? તેણે ઘણું ધન દાનમાં આપેલું હોઈ દાનવીર છે.”

હાતમ—“ના, એ તો માત્ર દાતાજ ગણાય.”

બીજો એક માણસ બોલ્યો—“અમુક માણસ ઉપયોગી થશે? તેણે ઘણી વાર દુર્ગ (મક્કાની યાત્રા) કરી છે.”

હાતમ—“ના, તે તો હાજી છે. હું તો આ સંસ્થામાટે બધી રીતે ઉપયોગી હોય તેવા માણસમાટે કહું છું.”

તે બોલ્યો કે “ત્યારે આપજ કહો કે, કયા કયા ગુણવાળો માણસ હોય તો તે ઉપયોગી કહેવાય ?”

હાતમ—“જે હમેશાં ઈશ્વરનો ભય રાખતો હોય અને પ્રભુ સિવાય બીજાની આશા રાખતો ન હોય તે.”

એક વાર એક ધનવાન માણસે તપસ્વી હાતમ પાસે આવીને પોતાની દેલતનો કેટલોક ભાગ આપવાની ઇચ્છા દર્શાવી.

મહાત્માએ કહ્યું કે “ના, ના. મને એથી ત્રાસ થાય છે; કેમકે તમારા મરણ પછી મારે એવું કહેવું પડે કે, હું સ્વર્ગીય જીવન આપનારા પ્રભો! મારા દુનિયાઈ દાતાનું આજે મરણ થયું.”

એક વાર એક નાસ્તિક મનુષ્યસાથે મહાત્માને આ પ્રમાણે વાતચિત થઈ હતી.

નાસ્તિક—“તમે રોજ આહાર ક્યાંથી મેળવો છો ?”

મહાત્મા—“પ્રભુના અદ્ભુત ભંડારમાંથી.”

નાસ્તિક—“ખાઓ છો લોકોનું, અને નામ ઈશ્વરનું કેમ લો છો ?”

મહાત્મા—“મેં તમારી પાસેથી કદી કાંઈ લીધું છે ?”

નાસ્તિક—“ના, પણ ત્યારે તમારો આહાર શું સ્વર્ગમાંથી આવે છે ?”

મહાત્મા—“હા, મારો એકલાનો નહિ, પણ તમામ પ્રાણીઓનો આહાર સ્વર્ગમાંથી આવે છે.”

નાસ્તિક—“તો તો ખાણું બાંધ કરીને સૂઈ રહેજો અને પછી જોજો કે, તમારા મોઢામાં આહાર કેવોક આવે પડે છે ?”

મહાત્મા—“હીક, હું બાળક હતો, ત્યારે જો વરસ સૂતોજ રહેા હતો; છતાં આહાર મોઢામાં આવેતો આવેતો પડતો હતો.”

નાસ્તિક—“આપે એવો દોષ માણસ જોયો છે કે જે કાંઈ પણ વાળ્યા સિવાય કદી કંઈક લેતો હોય ?”

મહાત્મા—“હા, ઘણા માણસોને જોયા છે. અરે તને પોતાનેજ જોઈ શકે. તારા મસ્તક ઉપર તેં કેશ ક્યાં વાળ્યા છે ? છતાં પણ વારંવાર તેં કંઈક લે ને કંઈક લે રહ્યો ખરો !”

નાસ્તિક—“હીક, ધારે કે, તમે આકાશમાં રહેતા હો તો ત્યાં તમને

આદ્યાર ક્યાંથી મળે ?”

મહાત્મા--“હા, જો આકાશમાં હોઈ તો ત્યાં પણ પંખીની પેઠે મને આદ્યાર તો મળવાનોજ.”

નાસ્તિક--“ધારો કે, તમને પૃથ્વીમાં પૂર્ણ હોય તો ?”

મહાત્મા--“હા, ત્યાં પણ દીડીને મળે છે તેમ મને આદ્યાર મળત.”

આ બધા ઉત્તરો સાંભળીને એ નાસ્તિક તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો ! એની આંખોમાંથી પડ્યાત્તાપનાં આંસુ વરસવા લાગ્યાં. પછી તે દીનભાવે કમા માગતો હોય તેમ બોલ્યો--“મહાત્મા ! આપ કૃપા કરીને મને કાંઈ ઉપદેશ આપો.”

મહાત્મા--“બાઈ ! તું લોકોની પાસેથી કાંઈ પણ આશા રાખતો નહિ; કેમકે એમ કરવાથી લોકો તારી પાસે પણ કશીજ લૌકિક આશા નહિ રાખે. વળી ને કાંઈ આધના કરે, તે પ્રભુમાટે ગુસ્સે રીતે કરજે; એટલે ધન્ય તારૂં ગૌસ્વ (દુનિયાના ભલા માટે પણ) બહોરમાં વધારશે. તું દુનિયાની સેવા કરીશ, તો દુનિયા પણ તારી સેવા કરવા ઇચ્છશે.”

મહર્ષિ હાતમ કહેતા કે “દેવ પ્રાતઃકાળમાં શયતાન આવી મને પ્રશ્ન પૂછતો કે ‘આજ તું શું ખાઈશ ?’ હું જવાબ આપતો કે ‘મહત્ત્વ ખાઈશ.’ શયતાન બીજો સવાલ પૂછતો કે ‘પહેરીશ શું ?’ હું ઉત્તર આપતો કે ‘મહત્ત્વ ઉપર નાખેલું કદન પહેરીશ.’ ત્યારે વળી શયતાન પૂછતો કે ‘તું રહીશ ક્યાં ?’ હું જવાબ આપતો કે ‘કેળદમાં.’ મહારા આ ઉત્તરો સાંભળીને શયતાન ‘તું મોટો અભાગી માણસ છે’ એવું કહીને ચાલ્યો જતો.”

એક દહાડો મહાત્મા હાતમ પરદેશ જવા તૈયાર થયા, ત્યારે તેમણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે “હું પરદેશ જાઉં છું. ત્યાં ચારેક માસ લાગશે. હવે તારેમાટે ખાધા-પોશાકી વાસ્તે કેટલી સામગ્રી મૂકતો જાઉં ?”

તેમની સ્ત્રી બોલી--“મહારા આશુખ્ય બાકી હોય તેટલી.”

મહાત્મા બોલ્યા--“તારૂં આવરણ કેટલું છે, તે જાણવું એ મહારી સ્વાધીનતાની વાત નથી.”

સ્ત્રી બોલી--“તો મહારી આલ્પિકા પણ આવરણ કાળુની વાત નથી.”

સ્ત્રીની પ્રભુ ઉપર આવી દૃઢ આશ્વા જોઈને મહાત્મા પરદેશ જાણી પ્રસન્ન ચિત્તે ચાલ્યો ગયા. તેમના ગયા પછી એક વૃદ્ધ સ્ત્રીએ મહાત્માની પત્નીને પૂછ્યું કે “બાઈ ! હાતમ ત્યારે વાસ્તે શી વ્યવસ્થા કરતો ગયો છે ?”

મહાત્માની ધર્મપત્નીએ ઉત્તર આપ્યો કે “રાશીમાં ! મહારા રાત્રી તે

માત્ર જોરાડીના ખાનાસ હતા. જોરાડી આપનારો તો અહીં આ પ્રથમથી હતો તેમનો તેમજ બેઠેલો છે. ”

તપસ્વી હાતમ પરદેશ જવા તૈયાર થયા તે સમયે એક માણસ તેમની પાસે ઉપદેશ લેવા આવ્યો. મહાત્માએ તેને કહ્યું કે “ જો તારે ખંધુ-મિત્રની આકાંક્ષા હોય, તો તેને માટે પરમાત્માજી ગણ છે; જો તારે સંગી જોઈતો હોય તો વિધાતા ગણ છે; જો તારે માન-પ્રતિષ્ઠાની જરૂર હોય તો સંસાર ગણ છે; સાંત્વના આપનારની આકાંક્ષા હોય તો કુશળ શરીર ગણ છે; જો તારે કાંઈ કામધંધો જોઈતો હોય તો તપશ્ચર્યા ગણ છે; અને ઉપદેશ જોઈતો હોય તો મૃત્યુનું સ્મરણ ગણ છે. અને માફ આ કહેવું તારે ગળે ન ઉતરતું હોય તો તો તારે માટે નરકસ્થાન ગણ છે. ”

એક દહાડો તેમણે હામદ લીકાક નામના માણસને પૂછ્યું:—“ કેમ છે ? ” તે બોલ્યો:—“ કુશળ અને શાંતિમાં છું. ” મહાત્મા બોલ્યા:—“ જે કોઈ સંસારની પાર ઉતરી ગયો હોય, તેજ કુશળ કહેવાય; અને જેણે સ્વર્ગીય જીવન જીવી બહુ હોય, તેજ શાંતિમાં છે એમ કહેવાય. ”

ફેટલાંક માણસોએ મહાત્માને પૂછ્યું કે “ આપને શી અભિલાષા છે ? ” તેમણે કહ્યું:—“ દહાડો અને રાત સુખમાં રહેવાની અભિલાષા છે. હું જે દિવસે ઈશ્વરનો કાંઈ પણ અપરાધ ન કરું, તેજ દહાડો હું સુખનો દિવસ સમજું છું. ”

એક માણસે મહાત્મા હાતમને કહ્યું કે “ અમુક માણસે ધનનો ધણું સંગ્રહ કરેલો છે. ” મહાત્માએ પૂછ્યું “ ધન કમાવા સાથે તે આયુધ્ય પણ કમાયો છે કે ? ” પેલો માણસ બોલ્યો “ નાજી. ” મહાત્મા બોલ્યા “ તો પછી એ ધન મરી ગયા પછી એને શે કામે આવશે ? ”

ટાંધએ મહાત્માને કહ્યું કે “ તમારે કાંઈ જોઈતું હોય તો મને કહો. ”

મહાત્મા બોલ્યા:—“ હા, મારી માગણી એટલી છે કે, તમે મહારી પાસે આવશો નહિ અને હું તમારી પાસે આવું નહિ. ”

એક સાધુ પુરુષે મહાત્મા હાતમને પૂછ્યું કે “ તમે નમાજ કેવી રીતે પઢો છો ? ” મહાત્મા બોલ્યા “ નમાજનો સમય થાય ત્યાર પહેલાં તો હું અબ્જુ કરું છું. બાહ્ય અબ્જુ જળથી કરું છું અને આંતરિક અબ્જુ પશ્ચાત્તાપથી કરું છું. પછી મસીદમાં જઈ છું. ત્યાં હું કાળા મંદિરનું દર્શન કરું છું અને મહાત્મા ઇબ્રાહીમનું સ્થાન મારાં જવાની વચ્ચે નિહાળું છું. સ્વર્ગલોકને

મારી જમણી બાજુએ, નરકલોકને મારી ટાપી બાજુએ, સંસારથી પાર પડેલ-
વાના પૂલને પગ નીચે અને મરણને પીઠ પાછળ ઉભેલું કંઈપણે માથે ઠંડા
ઈશ્વરમાં અર્પણ કરે છું. એ વખતે મહાપૂર્વકે સ્તુતિ કરે છું; પછી સન્માનપૂર્વકે
ઉભો ધાઉં છું. પ્રભુના લયથી મંત્ર જપું છું. વિનય સાથે પીઠ નમાવીને દીનતા-
નાં વચનો ઉચ્ચારી બ્રહ્મિતણે આરૂં મસ્તકે મૂકું છું, પછી ગંભીરતાપૂર્વકે બેસું
છું અને કૃતજ્ઞતાપૂર્વકે સત્તામ કરું છું. મારી નમાજ આ પ્રકારે પૂરી થાય છે.”

એક વાર કેટલાક પંડિતોની સાથે વાત નીકળતાં મહાત્માએ કહ્યું કે, જો
તમારી આ ત્રણ અવસ્થાઓ ન હોય, તો નરકજ તમારે માટે ચોગ્ય છે:-(૧)
તમારી પાસેથી જે વર્તમાન દિવસ વિદાય થાય છે, તેને માટે ખેદ કરવો.
(કેમકે જે હહાડો વાડ્યો ગયો તેમાં હું કાંઈ સંતોષકારક ભજન-સાધન
કરી શક્યો નહિ; અને પાપને માટે પ્રભુની ક્ષમા માગી શક્યો નહિ. જો ગદ્ય
કાલેનો પશ્ચાત્તાપ આવે. કરવાનો રાખીશ તો પછી આવજનો પશ્ચાત્તાપ કયાં
કરીશ ?) (૨) પ્રાપ્ત થયેલા આગના દિવસનેજ સારમાં સારો ગણી પોતાના
આત્માના કલ્યાણને માટે યથાશક્તિ કાર્ય કરવાં અને શત્રુઓને પણ સંતોષ
આપવો. (૩) આવતી કાલે તમારેમાટે મરણ આવશે તે વિષે સદા ચેતતા રહેવું.

ત્યારે મહાત્મા હાતમ બગદાદમાં આવ્યા, ત્યારે ત્યાંના ખલિકાએ સમા-
ચાર આંલભ્યા કે, ખુરાસાનથી એક મહાવિરાગી પુરુષ અહીં આવેલા છે.
આથી ખલિકાએ તેમને માનપૂર્વકે તોડાવ્યા. ખલિકાની પાસે હાજર થઈ
મહાત્મા બોલ્યા:—“વિરાગી પુરુષ ! આપને સન્નમ.”

ખલિકા—“હું વિરાગી નથી, મારી આજ્ઞામાં તો આજો સંસાર ચાલે છે,
હું વિરાગી શાનો ? વિરાગી તો તમે છો.”

હાતમ—“ના, તમેજ વિરાગી છો.”

ખલિકા—“શી રીતે ?”

મહાત્મા—“ઈશ્વર કહે છે કે, સાંસારિક સંપત્તિ તો કશી વિસાતમાં નથી.
તમે સ્વર્ગીય-દેવી-સંપત્તિને જતી કરીને આ તુલ્ય સંસારસંપત્તિને પોતાની
માની લીધી છે; માટે ખરેખરા વિરાગી તો તમેજ છો. મેં તો માત્ર આ અસાર
સંસારની તુલ્ય લાલસાઓજ છોડી છે અને સર્વશ્રેષ્ઠ દેવી સંપત્તિમાં આસક્તિ
બાંધી છે; એટલે તમારા જેવા મોટા ત્યાગીની આગળ હું વિરાગી શાનો ?”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-જે બાળતોથી ચેતતા રહેલો:-(૧)અહંકાર(૨)લોભ. અહંકારી માણસ-
ની તેના પોતાનાજ ચક્રકટકંઠમાંનાં કલકાં માણસોને હાથે હુર્ગતિ થવાની—

અર્થાત્ તેણે તુરંત માનેલાં માણસોનું અપમાન સહન કર્યા પછીજ તે મરવાનો વળી લોભી માણસ પણ જ્યાંસુધી આ દુનિયામાં ભૂખ-તરસની પીડા પામ્યો નથી, ત્યાંસુધી કુદરત તેને સંસારમાંથી જવા દેતી નથી.

૨-પડિતો અને વૈરાગીઓનો અહંકાર જો શ્રીમંતો અને રાજાઓના અહંકાર સાથે તોળવામાં આવે, તો પડિતો ને વૈરાગીઓનો અહંકાર વળનમાં ઘણો વધારે જણાશે.

૩-મન ચાર પ્રકારનાં હોય છે:-(૧)મુરદાલ મન,(૨)રોગી મન,(૩) આળસુ મન અને (૪) સ્વસ્થ મન. એમાં ધર્મદ્રોહીનું મન ધર્મપાલનથી મરી પરવારેલું સમજવું, પાપીનું મન રોગી સમજવું, લોભી તથા સ્વાર્થીનું મન આળસુ સમજવું ને સાધન-લજનમાં તત્પર રહેનારનું મન આરોગ્ય સમજવું.

૪-કોઈ પણ કાર્ય કરતી વખતે યાદ રાખજો કે, હું જે કાંઈ કરું છું તે ખરુંજ પ્રભુ ભુજે છે. જે પણ બોલું છું તે પ્રભુ સાંભળે છે. મૌન ધરતી વખતે યાદ રાખજો કે, હું શામાટે મૌન ધારી રહ્યો છું, તે પણ પ્રભુ તો જાણે છે.

૫-રૂપડા ત્રણ પ્રકારની છે:-(૧) લોગ લોગવવાની રૂપડા, (૨) બોલવાની રૂપડા અને (૩) જોવાની રૂપડા. લોગ લોગવતી વખતે પણ ધ્યાનમાં રાખજો કે, તે પણ પ્રભુ જોઈ રહ્યો છે; બોલતી વખતે પણ ધ્યાનમાં રાખજો કે, સત્યનો વિનાશ ન થાય; અને જોતી વખતે પણ ધ્યાનમાં રાખજો કે, સાધુતા તણાઈ ન જાય.

૬-આ ચાર બાબતોવિષે આત્મપરીક્ષા કરતા રહેજો કે:-(૧) કોઈ પણ શુભ કાર્ય કરતી વખતે તમે તે નિષ્કપટલાવે કરો છો કે નહિ? (૨)હું જે કાંઈ બોલું છું તે નિઃસ્વાર્થ લાવે બોલું છું કે નહિ? (૩) હું કાંઈ પણ દાન-ઉપકાર કરું છું તે બદલાની આશાવિના કરું છું કે કેમ? (૪) હું ધનસંચય કરું છું તે કૃપણતા ત્યજીને કરું છું કે કેમ?

૭-અધાર્મિક મનુષ્ય, આ સંસારમાં જે કાંઈ ગ્રહણ કરે છે તે લોભનેજ લીધે કરે છે; અને જે કાંઈ દાન કરે છે, તે પણ અધર્મમાં આગળ વધવાનેજ કરે છે.

૮-વૈરાગ્યની પહેલી અવસ્થામાં ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ ઉપજે છે, બીજી અવસ્થામાં સહનશીલતા ઉપજે છે ને ત્રીજી એટલે છેલ્લી અવસ્થામાં ઈશ્વરમાં પ્રેમ પ્રકટે છે.

૯-જો તું ઈશ્વરનો પ્રતિપાત્ર થવા માગતો હોય, તો ઈશ્વર જે કાંઈ સ્થિતિમાં રાખે, તે સ્થિતિમાં સંતોષ રાખતાં રીજો.

૧૦-તપસ્વી ઈશ્વારીય આદમ

ઈશ્વારીય આદમ પહેલાં રાજા હતા; પણ પાછલી જીંદગીમાં તેમણે સર્વ-સ્વ છોડીને ફકીરી લીધી હતી. તેઓ પ્રભુથી ઠરનારા, સત્યનિષ્ઠ અને કઠોર સાધક હતા. તેમનો ધર્મપ્રેમ, ઈશ્વરાનુરાગ અને વ્યાકુળતા અનુપમ હતાં. તેમણે અનેક સંતોનો સમાગમ એવો હતો, તેમજ અગ્રય ધર્માચાર્ય અણુ હનિક્ષાના સહવાસમાં તે વધારે રહ્યા હતા. મહર્ષિ જ્ઞવનિદ કહે છે કે “ઈશ્વારીય જ્ઞાનના યગીશાસ્ત્ર હતા.” અણુ હનિક્ષાની સમક્ષમાં તેમના સહવાસીઓએ એક વાર ઈશ્વારીયની અવસા કરી. આથી અણુ હનિક્ષા નારાજ થઈને બોલ્યા કે “એમ ન કરો. ઈશ્વારીય તો આપણા સન્માનને યોગ્ય છે; કારણ એ હમેશાં પ્રભુસ્મરણમાં જ મગ્ન રહેનારા છે અને આપણી પેઠે અન્ય યા-જ્ઞોમાં સમય વેડપ્રી નાખતા નથી.”

ઈશ્વારીય પહેલાં જલદખના રાજા હતા, ત્યારે એક વાર તે રાજમહેલના ઉપલા માળમાં રાત્રે સૂતા હતા. ત્યાં તેમણે કોઈનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળ્યો. એ અવાજ એવો તો જોરમાં થતો હતો કે, આખો માળ કંપતો હતો. આથી ચમકીને તે બોલ્યા કે “કોણ છે એ ?” આવનારે કહ્યું કે “ગભરાશો નહિ, હું તમારો શત્રુ નથી, પણ મિત્ર છું. મારું ઉંટ ખોવાઈ ગયું છે તે શોધવાને હું અહીં આવ્યો છું.” ઈશ્વારીય બોલ્યા:—“આટલે ઉંચે માળ ઉપર ઉંટ આવી શકે ખરું ? એ તું શું બોલે છે ?” આવનાર બોલ્યો:—“તો અરે બોધો ! તું પણ આટલે ઉંચે રાજમહેલ ઉપર સુવર્ણના સિંહાસન ઉપર બેસીને તથા મૃદ્યવાન વસ્ત્રો પહેરીને ઈશ્વરને શોધવા ઇચ્છે છે ? તું વિચારી તો જો કે, તારી રીતભાત પણ મેડીના માળ ઉપર ઉંટિયું શોધવા જેવી નથી ? મારી વાતમાં તને આશ્ચર્ય શાતું થાય છે ?” આટલું કહી આવનાર માણસ જપા-ટાળધ ચાલ્યો ગયો. આ વચનોની ઈશ્વારીયના મનપર અજળ અસર થઈ. તેમના હૃદયમાં અશાંતિનો અગ્નિ સળગી ઉઠ્યો, શોક અને શિંતામાં તે દિવસો ગાળવા લાગ્યા. એટલામાં વળી એક બીજો બનાવ બન્યો. એક દહાડો તે પોતાના સલાસદો સાથે સભામંડપમાં રાજકાર્યની તપાસ ચલાવતા હતા. એટલામાં એકદમ ત્યાં કોઈ તેજસ્વી પુરુષ આવ્યો. એ આવનાર પુરુષને “તમે કોણ છો ?” એટલું પૂછવાની પણ કોઈની હિંમત ચાલી નહિ. સૌ સભાસદો એ પ્રભાવશાળી પુરુષને જોઈ ચિત્રમાં આજેખેલી પ્રતિમાઓ પેરે સ્તબ્ધ બની

ગયા. પેલો તેજ:પુન્ન પુરુષ તો સીધો સિંહાસન પારોજ આવીને ઉભો રહ્યો.

ઈબ્રાહીમે તેને પૂછ્યું કે “આપની શ્રી માગણી છે ?”

આવનાર પુરુષે કહ્યું “બીબું કંઈજ નહિ. આ મુસાફરખાનામાં આવ-
નો દિવસ માત્ર પડી રહેલું છે.”

ઈબ્રાહીમ બોલ્યા:—“આ મુસાફરખાનું નથી, રાજભવન છે.”

આવનાર બોલ્યો:—“તમારા પહેલાં આ મકાનને કોણ વાપરતું ?”

“મારા પિતાજી.”

“ઠીક, તેમના પહેલાં કોણ ઉપયોગ કરતું ?”

“મારા દાદા.”

“તેમનાં પહેલાં ?”

“તેમના પિતા.”

આ પ્રમાણે કેટલીક પ્રશ્નપરંપરા થયા પછી આવનાર બોલ્યો કે “જ્યારે
આ મકાનમાં નવા નવા માણસો આવતા જાય છે ને જૂના જૂના ચાલ્યા જતા
જણાય છે; ત્યારે પછી આને મુસાફરખાનું શામાટે ન કહેવું ?” આટલું
બોલી તે આવનારો ચાલવા લાગ્યો. ઈબ્રાહીમે તેની પાછળ ચાલવા માંડ્યું.
ઘોડે જઈ તેને પકડી પાડીને પૂછ્યું કે “આપ કોણ છો ?” તેણે કહ્યું “મારું નામ
ખખીજર છે.” આટલું કહેતાંમાં તો તે તેજસ્વી પુરુષ અદશ્ય થઈ ગયો. ઈબ્રા-
હીમના અંતરમાં હવે તો વૈરાગ્યનો પાવક પ્રબલ્લી ઉઠ્યો ને તેમને બિલકુલ
સંસારમાં ચેત્ન પડ્યું નહિ. એક દહાડો તેમણે પોતાના નોકર સાથે ઘોડે ચઢીને
વગડામાં પ્રયાણ કર્યું. વનમાં તેમણે આમતેમ ભ્રમણ કરવા માંડ્યું. એટલે તે
નોકરોથી નોખા પડી ગયા. ત્યાં અકસ્માત અવાજ થયો. “જગત્ થા !” ઈબ્રા-
હીમ તો વિર્જલ બની આમતેમ જોવા લાગ્યા; પણ અવાજ કરનાર કોઈ દેખાયું
નહિ. વળી બીજી તથા ત્રીજી વાર પણ એજ અવાજ સંભળાયો. આ અવાજ
કોણ કરે છે ? એ ન જણાવાથી રાજા આશ્ચર્યચકિત થતા હતા, ત્યાં ચોથી વાર
સંભળાયું કે “મૃત્યુ આવીને તને જગાડે તેના પહેલાં તારી મેળેજ
જગત્ થઈ જા.”

આવા આવા વૈરાગ્યસૂચક શબ્દો સાંભળીને તેમણે દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો

× મુસલમાનો ખીજરને એક અમર પેગંબર માને છે; અને એમ પણ માને
છે કે, જે મહાભાગ્યવંત પવિત્ર માણસ હોય, તેનેજ એ પેગંબર દર્શન આપીને
કૃતાર્થ કરે છે.

અને બહુજ વિચારમાં પડી ગયા. મન સંસારથી ઉપરામ થતું ગયું અને જેમ જેમ મનમાંથી સંસારની માયા ખસતી ગઈ, તેમ તેમ અત્યનો પ્રકાશ પડવા લાગ્યો. સ્વર્ગનું દ્વાર તેમને વાસ્તે ખુલ્લું થવા લાગ્યું અને ઇશ્વરી પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો. પશ્ચાત્તાપને લીધે તેમનાં નયનોમાંથી આંસુની ધારાઓ વહેવા લાગી ને એ અશ્રુવારિથી તેમનાં વસ્ત્રાભૂષણો લીંબઈ ગયાં. વનનો રાજમાર્ગ છોડીને તેઓ તેના એક ખૂણા તરફ ચાલ્યા. ત્યાં તેમણે એક રખવાળને જોયો. એ રખવાળે શરીરે ફાટયાં-તૂટયાં કપડાં પહેર્યાં હતાં. એની ટોપી પણ ચૂંથા જેવી થઈ ગયેલી હતી. ઇબ્રાહીમે પોતાનાં કિંમતી વસ્ત્રાલંકાર તથા હીરા-જહિત મુકુટ એ રખવાળને આપ્યાં ને તેનાં ફાટયાં-તૂટયાં કપડાં તથા ટોપી પોતે પહેર્યાં. બદખનો દાળ રાજવેશ છોડીને એક રખડતો ભિખારી બન્યો ! આ પ્રમાણે રાજસિંહાસન છોડીને જ્યારે તે નીચી ભૂમિ ઉપર ઉતર્યા, ત્યારેજ તેમની દષ્ટિમાં દેવલોકનો પ્રકાશ પડ્યો. જ્યારે આ ભૂમિનું રાજ્ય તેમણે ત્યજ્યું, ત્યારેજ તે પરભૂમિનું અલૌકિક અમર રાજ્ય પામવાને લાગ્યવંત બન્યા. તે પગપાળા દીનવેશે અરણ્યોમાં ને પર્વતોમાં ભટકવા લાગ્યા તથા પોતાનાં પાપકર્મોમાટે આકંઠ કરવા લાગ્યા. આમ કેટલોક સમય ભટક્યા પછી નેશાપુર નગરની પાસેની એક શુદ્ધમાં ઇબ્રાહીમે નિવાસ કર્યો ને ત્યાં તેમણે લગભગ નવ વર્ષ કાઢ્યાં. એ એકાંતવાસમાં રહીને તેમણે અંતઃશુદ્ધિ સાથે લાંબા કાળસુધી લડાઈ કરી ને અંતઃશુદ્ધિ (કામ, ક્રોધ વગેરે) ને હર્યા. ત્યાં તે પોતાનું શુદ્ધિદાન શી રીતે ચલાવતા ? એ વિષે કોઈ કહે છે કે, જ્યારે તે ભૂખ્યા થતા, ત્યારે તે શુદ્ધની બહાર આવતા, જંગલમાંથી લાકડાં વીણી ભારે બાંધતા ને એ ભારે માથે ઉપાડી નેશાપુરમાં વેચવા આવતા. એમાંથી જે કાંઈ દ્રવ્ય મળતું તેમાંથી અર્ધાનું તો તે દુઃખી દરિદ્રીઓને દાન કરતા તથા બાકીનું પોતાના ઓરાકમાં વાપરતા. શુક્રવારને દહાડે તે નેશાપુરની મસીદ-માં નમાઝ પઢવા આવતા. આ પ્રમાણે નવ વર્ષ લગી તેમણે પોતાનું જીવન ગાળ્યું. એ શુદ્ધમાંજ તે અનેક વાર સંકટોમાં આવી પડેલા; પરંતુ ઇશ્વર-કૃપાએ તેમનું રક્ષણ કર્યું હતું. એક વાર તે બરફનાં ચોસલાંના બોળ તળે દયાર્દ્ર જવાની હાલતમાં આવી પડ્યા હતા અને બીજી વાર લયંકર અજ-ગરના મુખમાં આવી પડ્યા હતા; પણ રામ રાજે તેને કાણુ ચાળે ?

એમ કહેવાય છે કે, જ્યારે ઇબ્રાહીમ રાજ્યપાટ તણ અરણ્યમાં ચાલી નીકળ્યા, ત્યારે તેમને એક ધર્મપરાયણ પુરુષ મળ્યો. તેણે ઇબ્રાહીમને પ્રભુ-

ગયા. પેલો તેજ:પુન્ન પુરુષ તો સીધો સિંહાસન પાસેજ આવીને ઉભો રહ્યો. ઇબ્રાહીમે તેને પૂછ્યું કે “આપની શી માગણી છે?” આવનાર પુરુષે કહ્યું “ખીલ્તું કંઈજ નહિ. આ મુસાફરખાનામાં આવનારો દિવસ માત્ર પડી રહેલું છે.”

ઇબ્રાહીમ બોલ્યા:—“આ મુસાફરખાનું નથી, રાજભવન છે.”

આવનાર બોલ્યો:—“તમારા પહેલાં આ મકાનને કોણ વાપરતું?”

“મારા પિતાજી.”

“હીક, તેમના પહેલાં કોણ ઉપયોગ કરતું?”

“મારા દાદા.”

“તેમનાં પહેલાં?”

“તેમના પિતા.”

આ પ્રમાણે કેટલીક પ્રશ્નપરંપરા થયા પછી આવનાર બોલ્યો કે “ત્યારે આ મકાનમાં નવા નવા માણસો આવતા જાય છે ને જૂના જૂના ચાલ્યા જતા જાય છે; ત્યારે પછી આને મુસાફરખાનું શામાટે ન કહેવું?” આટલું બોલી તે આવનારો ચાલવા લાગ્યો. ઇબ્રાહીમે તેની પાછળ ચાલવા માંડ્યું. થોડે જઈ તેને પકડી પાડીને પૂછ્યું કે “આપ કોણ છો?” તેણે કહ્યું “મારું નામ xખીજર છે.” આટલું કહેતાંમાં તો તે તેજસ્વી પુરુષ અદૃશ્ય થઈ ગયો. ઇબ્રાહીમના અંતરમાં હવે તો વૈરાગ્યનો પાવક પ્રબલી ઉઠ્યો ને તેમને જિલકુલ સંસારમાં ચેન પડ્યું નહિ. એક દહાડો તેમણે પોતાના નોકર સાથે થોડે ચઢીને વગડામાં પ્રયાણ કર્યું. વનમાં તેમણે આમતેમ ભ્રમણ કરવા માંડ્યું. એટલે તે નોકરોથી નોખા પડી ગયા. ત્યાં અકસ્માત અવાજ થયો. “જાગ્રત્ થા!” ઇબ્રાહીમ તો વિજૈલ ણની આમતેમ જોવા લાગ્યા; પણ અવાજ કરનાર કોઈ દેખાયું નહિ. વળી ખીજ તથા ત્રીજ વાર પણ એજ અવાજ સંભળાયો. આ અવાજ કોણ કરે છે? એ ન જણાવાથી રાજા આશ્ચર્યચકિત થતા હતા, ત્યાં ચોથી વાર સંભળાયું કે “મૃત્યુ આવીને તને જગાડે તેના પહેલાં તારી મેળેજ જાગ્રત્ થઈ જા.”

આવા આવા વૈરાગ્યસૂચક શબ્દો સાંભળીને તેમણે હીઠા નિઃશ્વાસ મૂક્યો

x મુસલમાનો ખીજરને એક અમર પેગંબર માને છે; અને એમ પણ માને છે કે, જે મહાભાગ્યવંત પવિત્ર માણસ હોય, તેનેજ એ પેગંબર દર્શન આપીને કૃતાર્થ કરે છે.

અને બહુજ વિચારમાં પડી ગયા. મન અંશાદથી ઉપરામ થતું ગયું અને તેમ તેમ મનમાંથી સંસારની માયા ખસતી ગઈ, તેમ તેમ સ્થાનો પ્રકાશ પડવા લાગ્યો. સ્વર્ગનું દ્વાર તેમને વાસ્તે ખુલ્લું થવા લાગ્યું અને ઈશ્વરી પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો. પશ્ચાત્તાપને લીધે તેમનાં નયનોમાંથી આંસુની ધારાઓ વહેવા લાગી ને એ અશ્રુવારિયો તેમનાં વસ્ત્રાશ્રુણુ લીંદાઈ ગયાં. વનનો રાજમાર્ગ છોડીને તેઓ તેના એક ખૂણા તરફ ચાલ્યા. ત્યાં તેમણે એક દખવાળને જોયો. એ દખવાળે શરીરે કાટયાં-તૂટયાં કપડાં પહેર્યા હતાં. એની ટોપી પણ ચૂંધા ભેરી થઈ ગયેલી હતી. ઇબ્રાહીમે પોતાનાં કિંમતી વસ્ત્રાલંકાર તથા હીરા-જડિત સુકુદ એ દખવાળને આપ્યાં ને તેનાં કાટયાં-તૂટયાં કપડાં તથા ટોપી પોતે પહેર્યાં. ઇદખનો રાજા રાજવેશ છોડીને એક દખલો ભિખારી બન્યો ! આ પ્રમાણે રાજસિંહાસન છોડીને જ્યારે તે નીચી ભૂમિ ઉપર ઉતર્યા, ત્યારેજ તેમની દષ્ટિમાં દેવલોકનો પ્રકાશ પડ્યો. જ્યારે આ ભૂમિનું રાજ્ય તેમણે ત્યજ્યું, ત્યારેજ તે પરભૂમિનું અલોકિત અમર રાજ્ય પામવાને જાગ્યવંત બન્યા. તે પગપાળા દીનવેશે અરણ્યોમાં ને પર્વતોમાં ભટકવા લાગ્યા તથા પોતાનાં પાપકર્મોમાટે આકેંદ કરવા લાગ્યા. આમ કેટલોક સમય ભટક્યા પછી નેશાપુર નગરની ખાસેની એક શુક્ષ્માં ઇબ્રાહીમે નિવાસ કર્યો ને ત્યાં તેમણે લગભગ નવ વર્ષ કાઢ્યાં. એ એકાંતવાસમાં રહીને તેમણે અંતઃશત્રુઓ સાથે લાંબા કાળસુધી લડાઈ કરી ને અંતઃશત્રુઓ (કામ, ક્રોધ વગેરે)ને હણ્યા. ત્યાં તે પોતાનું શુજરાન શી રીતે ચલાવતા ? એ વિષે કોઈ કહે છે કે, જ્યારે તે બૂખ્યા થતા, ત્યારે તે શુક્ષ્માં બહાર આવતા, જંગલમાંથી લાકડાં વીણી ભારે ખાંધતા ને એ ભારે માથે ઉપાડી નેશાપુરમાં વેચવા આવતા. એમાંથી જે કાંઈ દ્રવ્ય મળતું તેમાંથી અર્ધાનું તો તે દુઃખી દરિદ્રીઓને દાન કરતા તથા બાકીનું પોતાના ભોરાકમાં વાપરતા. શુકવારને દહાડે તે નેશાપુરની મસીદ-માં નમાઝ પઢવા આવતા. આ પ્રમાણે નવ વર્ષ લગી તેમણે પોતાનું જીવન ગાળ્યું. એ શુક્ષ્માંજ તે અનેક વાર સંકટોમાં આવી પડેલા; પરંતુ ઈશ્વર-કૃપાએ તેમનું રક્ષણ કર્યું હતું. એક વાર તે ગરફનાં ચોસલાંતા બોળ તળે કચરાઈ જવાની હાલતમાં આવી પડ્યા હતા અને છીછ વાર ભયંકર અજ-ગરના સુખમાં આવી પડ્યા હતા; પણ રામ રાજે તેને કાણ ચાળે ?

એમ કહેવાય છે કે, જ્યારે ઇબ્રાહીમ રાજ્યપાટ તણ અરણ્યમાં ચાલી નીકળ્યા, ત્યારે તેમને એક ધર્મપરાયણ પુરુષ મળ્યો. તેણે ઇબ્રાહીમને પ્રભુ-

નામના મહામંત્રની દીક્ષા આપી. એજ નામથી ઇશ્રાહીમ જપ કરવા લાગ્યા. થોડાજ સમયમાં તેજસ્વી મહાત્મા “ખિજર”ની સાથે ઇશ્રાહીમનો સમાપન થયો. મહાત્મા ખિજરે કહ્યું કે “હમણું જેણે તમને દીક્ષા આપી, મંત્રજપ કરવાની આજ્ઞા કરી તે મારા ભાઈ અલિયાસ હતા. ત્યારપછી ખિજરની સાથે તેમને ધર્મસંબંધી તથા ઇશ્વરસંબંધી ઘણીક વાતો થઈ. મહાપુરુષ ખિજરના પ્રતાપે ઇશ્રાહીમના જીવનમાં મોટો ફેરફાર થઈ ગયો. એક રીતે ખિજરજ તેમના ગુરુ હતા. એજ મહાત્માના ઉપદેશથી ઇશ્રાહીમે રાજ્યપાટનો ત્યાગ કર્યો હતો તે આગળ કહેવાઈ ગયું છે.

ચૌદ વર્ષસુધી ઇશ્રાહીમ લિન્ન લિન્ન સ્થળે રહ્યા હતા. વગડામાં અને રસ્તામાં અનેક સ્થળે તેમણે પ્રભુની ઉપાસના અને પ્રાર્થના કરી હતી. આ પ્રમાણે ઘણો સમય ગાળ્યા પછી તે મક્કા તરફ ચાલ્યા. તેઓ મક્કાથી થોડે દૂર હતા ત્યાં મક્કાવાસી મહાપુરુષોને મહાત્મા ઇશ્રાહીમના પધારવાના સમાચાર મળ્યા. એટલે મક્કામાં તેમની પધરામણી કરાવવા સારૂ તેમણે ગોઠવણ કરવા માંડી. તપસ્વી ઇશ્રાહીમને એ વાતની ખબર પડી, એટલે ચોતાને કોઈ ન આજળખી થઈ એ કારણથી તેઓ વેપારીના કાફલા સાથે ભળી ગયા. મક્કાવાસીઓએ તો ઇશ્રાહીમની ઘણીયે શોધાશોધ કરી, પણ પત્તોજ ન લાગ્યો.

એક મક્કાવાસી શોધતો શોધતો કાફલામાં રહેલા ઇશ્રાહીમને મળ્યો ને તેમને પૂછ્યું કે “આટલામાં તપસ્વી ઇશ્રાહીમને આપે જોયા ? મક્કાના સત્જનનો તેમનો સંકાર કરવાને ચાહે છે.”

ઇશ્રાહીમ બોલ્યા:—“અરે મક્કાવાસી ભોળા લોહો ! તમારે એ મહાપાખંડી ઇશ્રાહીમનું શું કામ છે ? એથી તમને શો ફાયદો થવાનો છે ?”

આ વચ્ચેના સંભળતાંજ પેલો મક્કાવાસી ઉશ્કેરાઈ ગયો ને તેણે ગળથી પકડી ઇશ્રાહીમને નેત્રીપાક જમાડતાં જમાડતાં કહ્યું કે “નાદાન ! એવા મહાપુરુષને તું પાખંડી કહે છે તે ઉપરથી સમજાય છે કે, તું ચોતેજ મોટો પાખંડી છે.”

આ કેસથી અત્યંત ખચકાતા ઇશ્રાહીમને તો શાંતજ રહ્યા; ને બોલ્યા કે “પાખંડી ! હું જેણે તમને કહ્યું છે, હું પાખંડી છું.” પછી ચોતાના સ્વભાવને કારણે કહ્યું કે “હિ હુક મન ! તને યોગ્યજ શિક્ષા મળી છે.” પછી તેણે મહાત્માને ધન્યવાદ દેવા લાગ્યા. પેલો માણસ સમજ્યો કે, આ પંડેજ મહાત્મા હવે હીન છે, ત્યારે તે રડી પડીને ક્ષમા માગવા લાગ્યો; પણ મહાત્મા

તેને હસતાં હસતાં કહ્યું કે “એમાં શું ? તે” ચોખ્ખું કયું છે. મહાર્જી
પ્રતાપુ મન ફેટ્યું પાળી છે, તે હું સારી રીતે જાણું છું.” આ પછી
એણે મહામાં રહ્યા. ત્યાં તેમને ઘણા તપસ્વીઓનો સમાગમ થયો ને તેઓ
મેળના મિત્રો થયા.

મહામાં પણ તેઓ જાતે પરિશ્રમ કરીને નિર્વાહ ચલાવતા. અરવયમાં
જઈ લાકડાં કાપી પટે જાળરમાં ઉપાડી લાવતા ને તે વેચીને શેરી લેતા.
કેઈ વાર જંગલમાંથી શાકભાજી, ફળફૂલ વગેરે વીણી લાવતા અને તે વેચીને
ખોરાક મેળવતા. રાત્રીપાટ છોડ્યું તે સમયે તેમણે પોતાના ગૃહસ્થાશ્રમમાં
એક ધાવણો પુત્ર મૂકેલો હતો. એ પુત્ર મોટી ઉંમરનો થયો, ત્યારે તે પોતાની
માતાની સાથે મહેલે આવ્યો અને પોતાના પિતાને મળવા તત્કાપક થવા
લાગ્યો. મહાત્મા ઇશ્વાહીમનો એવો નિયમ હતો કે, તે દરરોજ સવારમાં જંગ-
લમાં આદ્યા જતા ને સાંજ પહોંચે મહામાં પાછા ફરતા. પછી લાકડાં કે તરકારી
ને કાંઈ લાવ્યા હોય તે વેચીને ખોરાક લેતા ને ગરીબોને તથા કુદીરોને ખવ-
ડાવી સાંજની નમાજ પછી પોતે ખાતા. કેાઈ કેાઈ વાર લોટ વેચાતો લઈ
સ્વહસ્તેજ તેની શેરી ખનાવતા; ને દીનદંત્રિને ખવરાવતા. રાજકુમારે જોયું
તો પોતાના પિતા માથે લાકડાંનો શારો લઈ ખીરે પગલે મહામાં આદ્યા
આવે છે. આ હૃદયભેદક દૃશ્ય જોઈને પુત્ર બ્યાંકુળ બની જઈ રાવા જેવો થઈ
ગયો. પોતાના સ્વામીનાથની દીન-દંરિદ્ર દશા જોઈને રાણી પણ શેઈ પડયાં.
આ પ્રસંગનું વર્ણન કથી કલમ કરી શકે ? કાળા મંદિરની સમીપમાંજ પિતા-
પુત્રનો આ મેળાપ અને પરિચય થયો હતો. ઇશ્વાહીમે પોતાના પુત્રને રોહ-
ભાવે બેટી કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. પછી તે પુત્ર પણ મહામાંજ રહ્યો અને
સમય જતાં ત્યાંજ એ બાળકનું મરણ થયું હતું.

એક રાત્રિએ ઇશ્વાહીમનો એક સાથી બહુજ બિમાર થયો.
શિયાળાની રાત હતી એટલે ટાઢ કહે કે મહાર્જી કામ. વળી જે જીંપડીમાં તે
હતો તે જીંપડીને ખાસણું પણ નહોતું. આથી ઇશ્વાહીમ સૂર્યોદય થયો ત્યાં-
સુધી ખાસણામાંજ ઉભા રહ્યા. પછી પેલા રોગીએ પૂછ્યું કે “તમે આમ
શામાટે કર્યું ?” ઇશ્વાહીમ બોલ્યા:—“તમારું શરીર દુઃખી અને નબળું છે;
અને એવા શરીરને જે કંટો વા લાગે તો ખીસ બહુ વધી જાય, માટે તેમ ન
બને તેટલાજ સાફ હું ખાસણામાં ઉભો રહ્યો હતો.” કંટલી દયા !

એક બીજો કહે છે કે “હું એક વાર મહાપિં ઇશ્વાહીમની સાથે મુસાફરી

કરતો હતો. રસ્તામાં મને મંદવાડ થયો. એટલે પોતાની પાસે જે કાંઈ હતું તે મહર્ષિએ મારા ચોસડ-વેસડમાં વાપરી નાખ્યું ને પોતાની પાસે કાંઈ ન રહ્યું ત્યારે છેલ્લે મારું ખચ્ચર પણ વેચી નાખ્યું. જ્યારે હું લાનમાં આવ્યો, ત્યારે મેં તેમને પૂછ્યું કે ‘મારું ખચ્ચર ક્યાં ?’ તેમણે કહ્યું “એને તો વેચી નાખ્યું પડ્યું છે.” મેં કહ્યું:—‘હવે મારે શા ઉપર બેસીને સુસાફરી કરવી?’ તે બોલ્યા:—‘મારી ખાંધ ઉપર બેસજો.’ આ પછી એમણે ત્રણ દહાડાસુધી મને ખાંધે બેસાડીને સુસાફરી કરાવી.”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ જંગલમાં નિર્જન પ્રદેશમાં રહેતા હતા, ત્યાં આ પ્રમાણે એક વાર બનાવ બન્યો. એક દહાડો તેમને ખાવાને કશુંજ મળ્યું નહિ. ત્યારે એને માટે ઇશ્વરને તેમણે અત્યંત ધન્યવાદ આપ્યો અને પછી આખી રાત ઉપાસના કરવા લાગ્યા. ખીલે દહાડે પણ કાંઈ ખાવાનું મળ્યું નહિ; ત્યારે તે દહાડો પણ ધ્યાન-લગનમાંજ ગાળ્યો. આ પ્રમાણે અન્નવિના સાત દહાડાના ફાકો ધયા; તેથી તેમનું શરીર તદ્દન અશક્ત થઈ ગયું, ત્યારે તે બોલ્યા કે “હે પ્રભા ! જો હવે ખાવા દે તો.....” આટલું બોલે છે ત્યાં તો એક યુવક તેમની પાસે આવ્યો ને બોલ્યો કે “શું તમે તમારી નબળાઈ દર્શાવવા માટે છો ?” ઇબ્રાહીમે કહ્યું “હા, એવી ઇચ્છા તો છે.” પછી પેલો યુવક ઘણા માનથી ઇબ્રાહીમને પોતાને મકાને લઈ ગયો ને ત્યાં જઈ સારી રીતે ભેટું તે. પોતાના અનિયમ મહાત્મા ઇબ્રાહીમ છે ! એમ જાણી તે ઘણાજ પ્રસન્ન થયો. એને બોલ્યો:—“બાપો કેણું ? મહાત્મા ઇબ્રાહીમ ! પધારો, પધારો ! ધન્ય લાગ્યું મારું, કે આપનાં પવિત્ર પગલાંમારી ઝુંપડીએ થયાં. હું તો આપનો દાસ છું. આ મારું જે કાંઈ ધન છે તે હું આપનાં ચરણોમાં સમર્પણ કરું છું. હું આપનો કિંકર થઈ રહીશ.” ઇબ્રાહીમ બોલ્યા:—“ભાઈ ! તેં મને જે આપવા માહું છે, તે હું તને પાહું આપું છું; ને હવે મને રવ્ત આપ દે હું મારે આત્મિક અર્થે જીવું.” આટલું બોલી તે ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા ને આ કાંઈ તમને લેઈ પ્રભુનું સમરણ કરીને કહ્યું કે:—“હે પાકપરવર દિગાર ખુદા ! મેં તે મત્ર એટલુંજ ઇચ્છ્યું હતું કે ‘આપને ઠીક લાગે તો મને કાંઈક ખાવું આપે’ એટલું સિવાય બીજું માગતો ન હતો; આમ છતાં મને સાંતાનિત્ય ધનમાં રાહી લક્ષ્યનો છે ?”

એક વાર એક મુસ્લિમ હજર મુશબ્બીની યેઠી ઇબ્રાહીમ પાસે ધરીને સ્ત્રી-કરના પ્રદાન કરી મહાત્માએ ઉત્તર આપ્યો કે “ગરીબ પાસેથી પાક પહ

લેવા ઇચ્છતો નથી.”

ધનવાને કહ્યું કે, હું ગરીબ કે નિર્ધન નથી; મારી પાસે તો પુષ્કળ ધન છે. મછી ઇશ્વાહીમે કહ્યું કે “પરંતુ તમારે હજી પણ વધારે ધન તો જોઈએ કેમ ને ?”

ધનવાને કહ્યું કે “હા” એટલે મહાત્માએ કહ્યું કે “ધનવાન છતાં પણ જેની ધનેચ્છા ટળી ગઈ નથી, તેને હું સર્વથી વધારે ગરીબ ગણું છું.”*

કહેવાય છે કે, એક વાર મહાત્મા ઇશ્વાહીમથી લાગલાગટ ચાળીસ હજારા સુધી સ્વસ્થચિત્તે પ્રભુની ઉપાસના થઈ શકી નહિ. આથી તેમનું ચિત્ત અતરની વેદનાથી બળવા લાગ્યું. કારણ તપાસતાં તેમને માલમ પડ્યું કે, મેં બસરામાં એક માણસને ફળ ખવરાવેલું હતું તે ફળ મારું ન હતું છતાં મેં મારું કહેલું હતું. આ પાપથી ચિત્ત અસ્વસ્થ થયું છે ને ઉપાસનાકાળે એકતાર થતું નથી; એટલે તેઓ પાછા બસરા ગયા અને એ ફળનો જે માલિક હતો તેની પાસે જઈ આ વાત નિવેદન કરી તથા એ ફળ બક્ષાવીને હલાલ કરાવ્યું—એટલે કે એ સંબંધી થયેલું પાપ નિર્દોષપણામાં ફેરવાવ્યું, ત્યારે જ તેમના ચિત્તને શાંતિ વળી.

એક વાર મહાત્મા ઇશ્વાહીમ ફરતા હતા. તેમણે રસ્તામાં મૂર્છા પામેલો એક દારૂડીઓ જોયો. દારૂડીઓ અસ્તવ્યસ્ત વએ જોવાન દશામાં પડેલો હતો ને ઉઘટી થવાથી તેનું ડાચું પણ ફાટી ગયેલું હતું. એ મંદા મુખ ઉપર માખીઓ બણબણાટ કરતી હતી. સાધુઓનાં અંતઃકરણ અત્યંત દયાળુ હોય છે. આ નિશાળાજ ઉપર પણ મહાત્માને અત્યંત દયા આવી ને તેથી પાડોશમાંથી જળ લાવીને તેમણે તેનું મોં ધોઈ સાફ કર્યું તથા કહ્યું કે “ઝરે ભાઈ ! જે મુખથી પવિત્ર પ્રભુનું નામ જપાય છે, તે મુખને તેં આવું મંદુ શામાટે કર્યું છે ?” આટલું કહીને મહાત્મા તો ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા; પણ જ્યારે તે દારૂડીઓને ભાન આવ્યું ને કોઈએ તેને ઉપલી વાત કહી કે, મહાત્મા ઇશ્વાહીમે તારું મોં ધોયું હતું ને આ પ્રમાણે કહ્યું હતું; ત્યારે તેને ભારે શરમ લાગી અને ત્યારથી તેણે સદાને માટે દારૂ મૂકી દીધો. આ બતાવ પછી ઇશ્વાહીમને જોવો ઇન્ધરી અવાજ સંભળાયો હતો કે “હે ઇશ્વાહીમ ! તેં તો મારું માટે એક માણસનું મોહુંજ માત્ર યોદી વાર ધોઈને સાફ કર્યું; પણ હું તો તારા આંતરિક અંગને (અંતઃકરણને)× ધોઈને રોજ રોજ સાફ કર્યા

* યો યા દરિદ્રો વિશાલતૃષ્ણા !

× સ્વસ્થમપ્યસ્થ ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહત્તો મયાત્ (ભગવદગીતા)

કેં છું. એક વાર મહાત્મા ઇબ્રાહીમ સડકપર ચાલ્યા જતા હતા, ત્યાં તેમને ચોક્કીદાર સિપાઈએ પૂછ્યું કે “તું કોણ છે ?” મહાત્માએ ઉત્તર આપ્યો “શુલામ.”

સિપાઈએ ફરી પૂછ્યું કે “ક્યાં રહે છે ?”

મહાત્માએ જવાબ આપ્યો કે “કબરસ્તાનમાં.”

સિપાઈને આ ઉત્તર મશ્કરી જેવો લાગવાથી અને એક મેલાઘેલા જેવો માણસ એવો ઉત્તર આપે તેથી શુસ્સો ચઢવાથી તેણે મહાત્માને બે-ચાર સખત ફટકા લગાવી દીધા; પણ પછી તેને માલૂમ પડ્યું કે, આ તો મહાત્મા ઇબ્રાહીમ છે, ત્યારે તેણે ચરણોમાં પડી મહાત્માની ક્ષમા માગી.

મહાત્મા બોલ્યા:—“તેં જે કાંઈ કયું છે, તેથી તો ઉલટો મને લાલજ થવાનો છે; જેથી હું તારા ઉપર શુસ્સે થઈને તારી દુર્ગતિ નહિ ઇચ્છતાં તારે ભલું જ ઇચ્છું છું.” પછી પેલા સિપાઈને એ વાર્તાનો મર્મ સમજાવીને કહ્યું કે “લાઈ ! જ્યાં માણસો પ્રભુનાં દાસજ છે, તેમ હું પણ દાસ છું. વળી શહેરમાંથી માણસો રોજ થોડે થોડે કબરસ્તાન ભણી રવાના થતાં જાય છે, એટલે સર્વ કોઈની પેઠે આ શુલામનું પણ છેલ્લું રહેઠાણ તો કબરસ્તાનજ છે. મેં જરા પણ તને અસત્ય કહ્યું નહોતું; પણ તારી સમજદાર થઈ હતી.”

એક વાર તે હોડીમાં બેઠા હતા અને તેમની બાજુમાં કોઈ દુષ્ટ મુસાફર બેઠો હતો. એ દુષ્ટ માણસે એમને ગળું પકડી ધક્કા મારીને પાણીમાં ફેગાવી દીધા. પછી માંડમાંડ તરીને સેઓ કાંઠે પહોંચ્યા અને ઉગર્યા. આ અવસ્થામાં પણ તેમનું હૃદય અને મુખમંડળ પ્રકુલ્લજ હતાં.

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ એક વાર કોઈ ફકીરને પોતાની ફકીરી માટે તથા ગરીબાઈ માટે ખેદ કરતો જોયો. એ જોઈને મહાત્માને લાગ્યું કે “આ માણસે ફકીરી વગરકિંમતેજ તફાવી લીધેલી લાગે છે અને તેથીજ તેને ફકીરી વસતી પડી ગયેલી જણાય છે. મક્કતના માલથી તો એવું જ થાય.”

પેલે સામું પૂછ્યું:—“શું ફકીરી તે વળી વેચાતી હશે ?”

તેમણે કહ્યું:—“હા. મેં જાણનું રાજ્ય આપીને ફકીરી લીધી છે.”

એક વાર મહર્ષિ ઇબ્રાહીમને કોઈએ પૂછ્યું કે “તમે રાજા હોવા છતાં એવી શી વિપત આવી પડી કે જેથી આવડું મોટું રાજ્ય છોડી દીધું ?”

મહર્ષિએ કહ્યું:—“હું એક દહાડો મહારા સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો. સામે અરીસો ટાંગેલો હતો, મહેં તેમાં જોયું તો મહારા રાજમહેલને સ્થળે

શ્રમશાન ભેયું. ત્યાં મેં એક પણ સુશુલ્કાણું ઉભેલું જોયું નહિ. મારો ત્યાગ કરીને તેઓ સૌ ચાર્ચાં ગયાં હોય અને જાગે હું એકલો પડી ગયો હોઉં એવું ભાન થયું. મુસાફરી કરવા સારૂ મારે માટે લાંબો રસ્તો પડેલો હતો તેનું પણ મને દર્શન થયું; પરંતુ રસ્તામાં કામ આવે એવું મારી પાસે કંઈજ ભાતું હતું નહિ. પછી મેં એક મહાન સિંહાસન ઉપર એક તેજસ્વી ન્યાયાધીશ બેઠેલો જોયો. મારો બચાવ કરવાનું મને ધણુએ મન થયું; પણ એ સ્થળે કામ લાગે એવી એક પણ દલીલ મને જડી શકી નહિ. આથી હું બહુજન મુંઝાયો, મારા મનમાં રાત્રી ઉપર વેરાગ્ય પેદા થયો અને આખરે સઘળું તણ દઈ દીરી ધારણ કરી.”

એક દિવસ એક માણસે મહાત્મા ઇબ્રાહીમની પાસે આવીને કહ્યું કે “મહાત્માન! મેં ધણું પાપ કર્યાં છે, તો મને એવો માર્ગ બતાવો કે જે રસ્તે ચાલવાથી મારું ભણું થાય.”

ઇબ્રાહીમ બોલ્યા:—“ત્યારે તમે પાપ કરો, ત્યારે તમારે ઇશ્વરે આપેલું અન્ન જમવું નહિ.”

પેલો માણસ બોલ્યો:—“ઇશ્વરજ સૌની આલુવિકા ચલાવનાર છે, એટલે પછી એને મૂકીને બીજે કયાંથી આલુવિકા મેળવવી?”

ઇબ્રાહીમ બોલ્યા:—“જો તું એટલું સમજે છે કે, ઇશ્વરજ સૌની આલુવિકા ચલાવનાર છે; તો પછી તું કહે કે ઇશ્વરનું આપેલું ખાવું ને તેની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તવું, એ પણ શી રીતે ચોખ્ખું કહેવાય? માટે ત્યારે પણ તમારે માલિકાના માલિકની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તીને પાપજ કરવું હોય, ત્યારે ઇશ્વરના રાત્ર્યની બહાર જઇનેજ કરવું જોઇએ. કાં તો તેનું આપેલું અન્ન-ફળ તણ દેવું કે કાં તો પ્રભુના રાત્ર્યમાં રહીને પાપ કરવાનું તણ દેવું.”

પેલો માણસ બોલ્યો:—“પણ ઇશ્વરનું રાત્ર્ય છોડીને તો જમુંજ કયાં? આરે બાણ ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં તેમજ ઉપર અને નીચે સર્વે સ્થળે પ્રભુનુંજ રાત્ર્ય પ્રવર્તી રહ્યું છે.”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ—“તો પછી ઇશ્વરના રાત્ર્યમાં રહેવું અને તેની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તવું એ પણ માણસને શોભે ખરૂં? છતાં પણ જો પાપ કરવુંજ હોય, તો તો પછી ત્યાં તને પ્રભુ ન દેખે એવજ કાઈ ઠેકાણે જઇને પાપ કરવું જોઇએ.”

પેલો માણસ કહે કે “પણ એવું શી રીતે બને? પ્રભુ તો સર્વવ્યાપક અને સર્વજ્ઞ છે.”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ—“તો પછી એ પણ જરાય યોગ્ય નથી કે, તેની આ-
પેલી જીવિકા લેવી, તેના રાજ્યમાં વાસ કરવો અને પાછું તેનીજ નજર
આગળ પાપ કરવું!”

“પણ ઠીક, ચાલ; તું એક કહ્યું કર. તે એ કે, જ્યારે તારું મૃત્યુ આવીને
હાજર થાય, ત્યારે તેને કહેજે કે ઘડીક ઉભું રહે; અને મને પસ્તાવો કરવાનો
થોડોક વખત આપ.”

પેલો માણસ બોલ્યો:—“અરે એવું તે જાની શકે? માટે કોઈને પણ
એક પણ જેટલો વખત આપ્યો છે કે મને આપે?”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ—“એમજ હોય તો તો પછી અત્યારે પ્રથમથીજ
પશ્ચાત્તાપ કરી લેવાનું રાખજે.”

પેલાએ કહ્યું:—“એ પ્રમાણે મારાથી જાની શકતું નથી.”

મહાત્માએ કહ્યું:—“તો પછી ન્યાયાધીશ આગળ શો જવાળ આપીશ?
તે પણ અત્યારથી નક્કી કરી રાખ. જ્યારે તારે માટે એવો હુકમ થાય કે ‘આ
પાપાત્માને નરકમાં લઈ જાઓ’ ત્યારે તારે નાજ પાડી દેવી કે હું તો ત્યાં
જવાનો નથી.”

પેલો માણસ—“ના ના. એ તો ના કહું તો પરાણે પણ પકડી જાય!”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ—“તો પછી અત્યારથી એવોજ નિશ્ચય કર કે, હવેથી
હું પાપજ નહિ કરું.”

પેલો માણસ—“મહાત્મનૃ! આપે જે કહ્યું તે ચથાર્થજ છે.”

આ ઉપદેશ સાંભળીને પેલો માણસ પોતાનાં પાપોમાટે બહુજ પસ્તાવો
કરવા લાગ્યો અને પછીથી આખી જીંદગીસુધી તેણે પાપજ કયું નહિ.

એક માણસે મહાત્મા ઇબ્રાહીમને પૂછ્યું કે “મહાત્મનૃ! તમારી સાથે
સ્ત્રી કેમ રાખતા નથી?” તેમણે કહ્યું:—“કયી સ્ત્રી મારા જેવા અન્નવસ્ત્ર વગરના
માણસને પતિતરીકે પસંદ કરે? મારું ચાલે તો મારું પોતાનું શરીર પણ
છોડી દઉં, તો પછી બીજા એક માણસનો બોલો કેવી રીતે ઉઠાવી શકું? વળી
મારું પોતાનું સ્વતંત્ર જીવન જતું કરીને બીજાની પરાધીનતારૂપી બોલો સ્વી-
કારું તો પછી જાનેનીજ હુદ્દશા થાય ને?”

એક વાર કોઈએ મહાત્મા ઇબ્રાહીમને પૂછ્યું કે “હું પ્રભુને રોજ
વિનંતિ કરું છું છતાં પણ તે મારી વાત કેમ સાંભળતો નથી?”

મહાત્મા ઇબ્રાહીમ—“માત્ર પ્રાર્થના બોલી જવાથી કે માથું નમાવી

લેવાથી શું બળે ? એકાદના પૂર્વક પ્રાર્થના કરવી એટલે. તું જેના પાંચ મહા-
પુરુષો (ઈન્દ્રો અવાજને આંખોને અંગુળોને એક પેશાબને)ને તો ભણે છે.
છતાં પણ તેમણે બનાવેલો રસ્તો આ ઉનો નથી; ત્યાં પર્વતોનું વચન-મરણ
કરવા છતાં તેમાં કદા અજ્ઞાન આચર્યું તો કદા નથી; તું ઈન્દ્રનું (પ્રાણ
પાણી, હવા ઉત્પાદિનું) દાનનો ફાજ બહે પડે; લીધા કરે છે; છતાં પણ ને ભગ્ન
તેનો ઉપહાર શુદ્ધ પણ તું માનતો નથી! કુબલોની મહામનિ મન નું મોડેથી
તો તું કહે છે ખરો, પણ ને પોતે જ આજે કેટલો શયે છે ? ખાઈને માટે તો
નરકજ છે, તે જાણવા છતાં પણ તેનાથી લમવાની કાજ છતાં તમે રાખતા નથી !
તમે જાણો છો કે, અવધુણ અમવા અવનાનક એ તમારો કદો મનુ છે, છતાં
પણ તેની સાથે તો તમે અત્રુના જ્યાં પણ નદિ રાખતાં ઉડતા મિત્રનાજ રાખ્યા
કરો છો ! તમે જાણો છો કે, મારે મારે મૃત્યુ તો નહીજ છે, છતાં પણ મોત-
માટે કાંઈ પણ તૈયારી તો તું કરતોજ નથી ! ! તો તારાં માતા, પિતા, મિત્રો અને
બાળકોને પોતાનાજ હાથે કબરમાં સુવાર્યાં છે, તો પણ આ સંસારમાંથી તો
તું જરા કંઈ બાધ પણ ચામાટે નથી લેતો ? તું પોતે તો પાપપ્રપંચમાં મર્યો
રહે છે, છતાં પણ બીજાઓના દોષો તો ચોખ્યાજ કરે છે ! ! તો હવે તમેજ
કહો કે, તમારા જેવા માણસની પ્રાર્થના પ્રભુ કયા કારણથી આંખે ?”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-પ્રભુનુંજ સદા સ્મરણ રાખો. માણસોની વાતો મૂકી દો.

૨-તેં જેને (ધન, સફળતા ઇત્યાદિને) કદમાં પૂરેલ છે, તેને (દાન, ભજ-
નાદિ કરવામાટે) છુટા કર; અને જેને (જીમ, અજ્ઞાન, લોભમોહાદિ શત્રુઓને)
છુટા રાખ્યા છે તેને કદ કર.

૩-આ સંસારની સફર માટે હું ચાર જાતનાં વાહનો રાખું છું:- (૧) જ્યારે
સંપત્તિનો પ્રદેશ આવી પડે છે, ત્યારે કૃતસતાના વાહન ઉપર મુસાફરી કરે છું;
(૨) પૂનઃ-અર્ચનનો પ્રદેશ આવે છે ત્યારે પ્રભુપ્રેમના વાહનનો ઉપયોગ કરું
છું; (૩) વિપત્તિના પ્રદેશ આવતાં સહનશીલતાનું વાહન વાપરું છું અને (૪)
પાપનો પ્રદેશ જોળાવવાનો આવતાં પશ્ચાત્તાપના વાહનનો ઉપયોગ કરું છું.

૧૧-તપસ્વી અહમદ હૃવ્

તપસ્વી અહમદ હૃવ્ મહાન સાધક, વિરાગવાન અને જ્ઞાની પુરુષ હતા. નેશાપુરમાં તેઓ જીવન ગાળતા હતા. મહર્ષિ ઇચિહાએ એક વાર કહ્યું હતું કે, મારા મરણસમયે મારું મસ્તક મહર્ષિ અહમદ હૃવ્નાં ચરણોમાં નમેલું હોય એમ હું ઇચ્છું છું.

નેશાપુરમાં એક વેપારીનું નામ પણ અહમદ હતું. મહાત્મા અહમદ હૃવ્ જ્યારે પરમ ધાર્મિક હતા, ત્યારે વ્યાપારી અહમદ સંસારમાં ગળાપર્યંત રૂબેરૂ માણસ હતો. ધર્મપરાયણ અહમદ હૃવ્ પ્રભુના ધ્યાન-ભજનમાં એવા મસ્ત થતા કે તેમને શરીરનું ભાન પણ રહેતું નહિ. એક વાર એક હજીમ તેમની હજીમત કરવા આવ્યો. તપસ્વી અહમદ હૃવ્ સદા “સુભાન અલ્લાહ”નો જપ કર્યા કરતા હતા અને તેથી તેમના બંને હોઠ હાલતા હતા.

હજીમે વિનંતિ કરી કે “આપ થોડી વાર હોઠ હાલતા રોકો, તો હું તમારા મુછોના બાલ કાતરી લઉં.”

તપસ્વીએ કહ્યું કે “તું તારું કામ કર્યે જા, હું મ્હારું કામ કર્યે જાઉં છું. હજીમતને સારું કાંઈ હું પ્રભુનું નામ જપતો અટકીશ નહિ.” ઇશ્વરનું નામ જપવામાં તેમના હોઠ હાલતાજ રહ્યા અને તેથી વાળ કાપતાં તેમના હોઠ પર પણ કેટલેક ઠેકાણે કાપા પડ્યા.

એક વાર તપસ્વી અહમદ હૃવ્ ઉપર તેમના એક મિત્રે પત્ર લખ્યો કે “ભાઈ! મેં આપને અનેક પત્રો લખ્યા, છતાં આપનો એક પણ ઉત્તર આવ્યો નહિ; તો કૃપા કરીને એક વાર તો ઉત્તર લખો.” આવા પત્રવ્યવહાર તરફ તેમનું ધ્યાન રહેતું નહિ. એક વાર નમાજ પઢતી વખતે આ પત્ર તેમને યાદ આવ્યો; તેથી તેમને આવો પત્રવ્યવહારનો સંબંધ પણ પ્રભુના માર્ગમાં વિઘ્નકારક લાગ્યો. આથી એક દહાડો પોતાના શિષ્યની પાસે તેમણે આ પ્રમાણે ઉત્તર લખાવ્યો કે “તમે ફરીથી મહેરબાની કરીને મ્હારા ઉપર પત્ર લખશો નહિ; કેમકે ઇશ્વરનું સ્મરણ પડતું મૂકીને તમને ઉત્તર લખવાનો અવકાશ હું કહાડી શકતો નથી. તમે પણ ઇશ્વરમાંજ લીન રહો, એમ ઇચ્છું છું. ખસ સલામ !”

અહમદની જનેતા એક દહાડો લોજન રાંધીને તેમની પાસે લાવ્યાં અને કહ્યું કે “ભેટા! આ જોરાકે આપણા ઘરનોજ હોવાથી કાંઈ પણ સંદેક વિના ખાતો.”

અનુમદ—“ ના, મેં એક દહાડો આપણા અન્નમાં પાટોશીનું અન્ન પણ ભળતું જોયું હતું. એ પાટોશીએ અન્યાયથી દ્રવ્ય એકઠું કરીને એ અન્ન મેળવેલું હોવાથી આ ખોરાકે લેવામાં મને બહુ સંકેત થાય છે. ”

હવે વ્યાપારી અનુમદની તરફ જુઓ. ધનના ઉપર તેને અપાર મમતા હતી. રસોઇ કરનારી નોકર સ્ત્રીને એક દહાડો જોલાલીને તેણે કહ્યું કે “ એકદમ જમવાનો થાળ લાવ. ” આટલું જોક્ષી તે પૈસાનો હિસાબ ગણવા લાગ્યો. સંધનારીએ થાળ લઈ આવીને જોયું તો શેઠ હિસાબ ગણવામાં પડેલા જણાયા. આથી તેણે ચાર-પાંચ વાર કહ્યું કે “ આ થાળ લાવી નહીં. ” પણ શેઠનું ચિત્ત પૈસામાં એટલું તો તટલીન હતું કે એ રાખે ઉપર તેનું ધ્યાનજ ગયું નહિ. આથી ગિચારી સંધનારી અન્નનો થાળ લઈ પાછી ગઈ. કેટલીક વાર પછી અહમદને ભાન આવતાં તેણે સંધનારીને હાંક મારી. પેલી બાઈ થાળ લઈ ફરીથી આવી; પણ એટલામાં તો શેઠ પાછા ફરીથી પૈસાના હિસાબમાં અને વિચારમાં રૂખી ગયેલા જણાયા. શેઠને આ પ્રમાણે બાહ્યજ્ઞાનશૂન્ય જોઈને સંધનારી બીજી વાર પણ થાળ લઈને પાછી ગઈ. આવું ત્રણ વાર ચયું. વળી ચોથી વાર પણ શેઠ ખૂબ મારી. થાળ લઈ દાસી આવી; અને જોયું તો આ વખતે પણ શેઠ હિસાબમાં મશગુલ થઈ ગયા છે ! આથી તેણે તેનું ધ્યાન ખેંચવામાટે થોડોક પાતળો પદાર્થ તેના હોઠે લગાડ્યો. આમ છતાં પણ તેનું ધ્યાન ખેંચાયું નહિ. તેથી દાસી પાછી ચાલી ગઈ. એ પછી કેટલીક વારે શેઠ સંવેત થયા; અને જોયું તો હોઠ ઉપર અન્નની એક ચોટેલી જણાઈ ! આથી તેમણે ધાયું કે, મેં ખાયું છે ! પછી ઉભા થઈને મોં ધોઈ લીધું અને ફરી પાછા હિસાબ પાછળ મંડી પડ્યા !

એક વાર નેશાપુરના કેટલાક આખરદાર સંસ્કૃતનો મહાત્મા અહમદને ત્યાં મળવા આવ્યા હતા. મહાત્માને એક તોફાની અને દુરાચારી પુત્ર હતો. એ સમયે તે સુરાપાનમાં મસ્ત થઈને ગાતો ગાતો ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો; પણ પેલા સંસ્કૃતનો તરફ તેણે જરા પણ વિવેક કે દરિયાત પણ કર્યો નહિ ! આ જોઈને પેલા સંસ્કૃતનો મનમાં ને મનમાં આશ્ચર્ય પામ્યા. તેમનો મનોભાવ તરતજ સમજી જઈને મહાત્મા બોલ્યા:—

“ એક રાત્રિએ પાટોશીને ત્યાંથી કાંઈક મિઠાઈ આવી અને તે અમે બંને જણે ખાધી. ખાધા પછીજ બંણવામાં આવ્યું કે, એ મિઠાઈ તો રાજદરબારમાંથી

x જેમી પ્રીતદરામ મેં, એમી દરિ મેં હોય; ચલા ગયવેકુદ મેં, પદ્માન પડકે કોય.

આવેલી હતી. એજ રાત્રે આ બાળકે ગર્ભવાસ કર્યો હતો. રાજ્યના રાજેશુભી અન્નથી તેની ઉત્પત્તિ થઈ છે, તેથીજ આ પુત્ર દુરાચારી થયો છે.

મહાત્મા અહમદને બહેરામ નામનો એક પાડોશી હતો. પરદેશમાં લાખો રૂપિયાનો માલ તે વ્યાપારાર્થે મોકલતો. એક વાર તેનું ઘણું ધન લૂંટારાથી ચોરાઈ ગયું. આ વાત સાંભળીને પોતાના મિત્રો સાથે મહાત્મા અહમદ પણ બહેરામને ઘેર આશ્વાસન આપવાને ગયા. બહુજ સત્કારપૂર્વક બહેરામે તેમને બેસાડ્યા અને સૌના લોજનમાટે તૈયારી કરવા માંડી. એ સમયે દુષ્કાળ ચાલતો હતો; તેથી બહેરામે ધાતું કે, આ મહાત્મા દુષ્કાળને લીધે મ્હારે ત્યાં સર્વ સહિત જમવા આવ્યા હશે.”

મહાત્મા અહમદે કહ્યું કે “લાઈ ! તમે એ વાતની ફિકર ન કરતાં શાંત રહો, હું જમવા નથી આવ્યો. મેં સાંભળ્યું કે, તમારું ધન જતું રહ્યું છે તેથી આશ્વાસન દેવા માટેજ આવ્યો છું.”

બહેરામ—“હા, તેમ થયું છે; પણ તેથી મ્હને અકસોસ થતો નથી. ઉલટો એ ખાતે તો મ્હારે પ્રભુનો ઉપકાર માનવાનો છે; કેમકે (૧) મ્હારું ધન બીજાઓ ભલે લૂંટી ગયા, પણ મેં કોઈનું ધન લૂંટ્યું નથી. (૨) લૂંટારાઓ મારી અધીંજ સંપત્તિ હરી ગયા છે, બાકીની અધીં તો રહી છે ને ! (૩) સાંસારિક અનિત્ય ધનજ લૂંટાયું છે, ધર્મરૂપી સાચું ધન તો રહ્યું છે ને !”

આ વાત સાંભળી મહાત્મા બહુજ પ્રસન્ન થયા અને પોતાના સાથીઓને કહ્યું કે “સાંભળો, આ વાક્યોમાં ધર્મપ્રેમની કેટલી બધી સુગંધ ભરેલી છે !”

મહાત્મા અહમદ રાત્રે પ્રભુસ્મરણજ કર્યા કરતા. એક વાર તેમના એક મિત્રે તેમને પૂછ્યું કે “જો તમે વચ્ચે વચ્ચે એકાદ રાત્રિ સૂઓ તો શી હરકત ?”

મહાત્મા—“જો માણસની નીચે નરકાગ્નિ ભડભડાટ સળગતો હોય અને જોને ઉપરનું સ્વર્ગનું રાજ્ય બોલાવતું હોય, તે તો નિદ્રા પાછળ શી રીતે વખત ખૂએ ?”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧—મારી નિંદા કરનારાઓને તો મારું ચાલે તો ખૂબ ઈનામ આપી દઉં; કેમકે તેમની નિંદા અને દ્રેષથી એક રીતે મારું હિતજ સધાય છે.*

૨—પ્રભુને સદા અને સર્વત્ર હાજર-નાજર સમજીને જેટલું પણ બને તેટલું તેનું ધ્યાન-ભજન અને આજ્ઞાપાલન કરતા રહેજો. આ માયિક દુનિયાએ આજસુધીમાં અસંખ્ય માનવોને છેતર્યા છે, તેમ તમે પણ ન છેતરાઓ તે તરફ સાવચેત રહેજો.

* આ અતિશયોક્તિની વાત નથી, પણ સાવ સાચી વાત છે. લિં અથોન્ય લિહુ

૧૨—તપસ્વિની રાખીઆ

પ્રભુપ્રેમના જનનાનામાં વેરાગ્યરૂપી પડદા પાછળ તપસ્વિની રાખીઆને નિવાસ હતો. પ્રભુના ઉપર જને-દેશની કરવાવાળી એ પરમ અદ્વાવાન સન્નારી હતી. કેાઇને સંકા થાય કે, પુરુષોની પંક્તિમાં તમે આ નારીનું ચરિત્ર કાં મૂક્યું ? તેનો જવાબ એ છે કે, હજારો મહામદ સાહેબ (સં ૨૦ આં ૨૦) હશે છે કે “તમે શ્રોક્ષ્ત્ર સમજાવે છે, પ્રભુ કાંઈ તમારી બાદ આકૃતિ લેવાનો નથી. તમારા મનોભાવ અને ઉદ્દેશ તરફ જ તે જુએ છે.” મનશ્ચળ કે, તમે પુરુષ હો કે સ્ત્રી હો, પરંતુ મહારવની વાત તો તમારી ધર્મનિષ્ઠા છે. પેગંબર સાહેબે કહ્યું છે કે “માણસની સારી કે નકારી વૃત્તિઓ ઉપર જ પારલો-ક્રિકે સારા કે માઠા પરિણામનો આધાર છે.” પેગંબર સાહેબની સદ્ધર્મિણી આદ્યા બીબીના જીવનમાંથી જેમ ધર્મશિક્ષણ લેવા જેવું છે; તેમ તેમની દાસીઓના જીવનમાંથી પણ ધર્મશિક્ષણનો લાભ લઈ શકાય તેમ છે. ધાર્મિક વિષયમાં જે અબળાએ પોતાની વીરતા દર્શાવી હોય, તે અબળા નહિ પણ મરદ છે. મહાત્મા દુસેન બસરાઈ પોતાના શ્રોતામંડળમાં તપસ્વિની રાખીઆને આવતાં વાર લાગે, તો તેમના આવતાં મુખી પોતાનો ધર્મોપદેશ શરૂ કરતા નહોતા. આમ હોવાથીજ અમે પણ તપસ્વી પુરુષોના લેખ તપસ્વિની રાખીઆનું ચરિત્ર મૂક્યું છે. સમજવાનું એજ છે કે, ભક્તાત્માનું હૃદય પરમાત્મામાં એકતાર થવું જોઈએ. પછી તે ભક્ત નર હો કે નારી હો ! તુર્કેસ્તાનમાં ધર્મની ઉચ્ચ ભાવનાની બાળતમાં રાખીઆ તે રાખીઆજ હતી. ભક્તજનોમાં તે શિરો-મણિરૂપ હતી.

તુર્કેસ્તાનમાં આવેલા બસરા નગરમાં કેાઈ ગરીબને ત્યાં રાખીઆનો જન્મ થયો હતો. અરબી ભાષામાં “રાખા” શબ્દનો અર્થ ‘ચોર’ એવો થાય છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે, રાખીઆ તે એની ચોથી પુત્રી હોવી જોઈએ. રાખીઆ માટી થવામાં તેનાં માતાપિતા મરણ પામ્યાં અને તરતજ દેશમાં દુકાળ પડ્યો. આથી રાખીઆને પોતાની બહેનોથી પણ અલડું પડવાનું થયું. એકનીચ માણસે રાખીઆને અસહાય બાલિકા બાળી, ઘોડે પૈસે એક શ્રીમંતને વેચી દીધી. નશીબજોગે એ શ્રીમંત હલકા સ્વભાવનો હતો. દાસીરૂપે ખરીદેલી રાખીઆ પાસે તે ઘણું કામ લેતો; અને તે કામકાજને પહોંચી વળતી નહિ ત્યારે તેને માર મારતો. ઘણાં અપમાન ને કલેશ સહન ન થઈ શકવાથી એક વાર

રાખીઆ શેઠને ત્યાંથી ચાલી નીકળી. લયલીતપણે લાગતાં તે રસ્તામાં પડી ગઈ અને તેનો એક હાથ લાગી ગયો. અંપાર દુઃખમાં આવી પડેલી રાખીઆને ચારેબાજુ અધકાર દેખાયો. આવી દશામાં તેણે જમીનપર મરતક મૂકી આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી કે:—

“હે પરમેશ્વર ! હું માળાપવગરની દુઃખી બાલિકા છું. વળી હું પરાધીન દાસી છું. મારો હાથ લાગી ગયો છે. આવી દુર્દશા છતાં પણ તેનો મને શોક નથી. હું માત્ર આપને ભૂલું નહિ અને મારા ઉપર આપ પ્રસન્ન રહો, એ સિવાય બીજું હું કંઈજ ઇચ્છતી નથી.”

પછી આકાશવાણી થઈ કે “હે પુત્રી ! શોક કરીશ નહિ. થોડા સમયમાં તારૂં ગૌરવ વધશે. દેવો તારો સહકાર કરશે.”

આથી રાખીઆ સાંત્વન પામી અને પાછી શેઠને ત્યાં આવી ને પહેલાંની માફક નોકરી કરવા લાગી. દિવસે તે પોતાના શેઠની નોકરી કરતી ને રાત્રે પોતાના ધર્મગ્રંથનો પાઠ અને ઉપાસના કરતી.

આમ કેટલોક સમય ગયો. પછી એક રાત્રે શેઠ જાગ્યો ને જુએ છે તો રાખીઆ પોતાની ઓરડીમાં બેઠી બેઠી કાંઈક ગણગણી રહી છે. કેટલીક વાર પછી તે મૌનભાવે પ્રભુના ધ્યાનમાં મગ્ન થઈ અને ધ્યાનમાંથી જ્યારે જાગ્રદ થઈ ત્યારે તેણે પ્રાર્થના કરી કે:—

“હે પ્રભો ! તું બધુંજ જાણે છે. તારાથી અજાણ્યું કંઈજ નથી. હું સદા તારી આજ્ઞા પાળતી આવી છું ને તે આજ્ઞા પાળતાં પાળતાંજ મરું, એટલીજ મારી અલિલાપા છે. તારીજ સેવામાં મારાં રાત અને દહાડો જાય, એવી મારી ઇચ્છા છે; પણ હું શું કરું? તે મને પરાધીન દાસી કરી છે. એટલે બધો કાળ હું તારી ઉપાસનામાં કાઢી શકતી નથી. એને માટે હે પ્રભો ! તું મને ક્ષમા આપ.” રાખીઆને આ રીતની પ્રભુની ઉપાસના કરતી જોઈને તેને માટે શેઠના મનમાં બહુજ માન પેદા થયું. વળી રાખીઆ ઉપર દિવ્ય તેજ જગમગી રહેલું દેખાયું. આ અલૌકિક પ્રકાર જોઈને તે સ્તબ્ધ બની ગયો અને એકાંતમાં બેસી વિચાર કરવા લાગ્યો. પછી તેણે મનમાં એવો નિશ્ચય કર્યો કે, આવી પવિત્ર અને પૂજ્ય અને પોતાની સેવામાં જોડવી એ કાંઈ પણ રીતે ઠીક નથી. યોગ્ય તો એજ છે કે, આવી પવિત્ર વ્યક્તિની તો મારેજ સેવા કરવી જોઈએ. આવો વિચાર કરીને તેણે બીજેજ દહાડેથી રાખીઆને દાસીપણાથી મુક્ત કરી ને તેના તરફ અંધાર અદ્વાલકિ દર્શાવવાને કહ્યું કે “જો તમે મારે ઘર રહો

તો હું દાસ થઇને તમારી સેવા કરીશ; ને જો તમે જાણે કશી દેવા ચાહતા હો, તો તેમ કરવાને પણ આપ સ્વતંત્ર છો." આ પ્રમાણે જ્ઞાત્રીના હૃદયમાં ઇશ્વરે પ્રેરણા કરેલી જોઇને રાણીઆ શેઠને નમન કરી ત્યાંથી ચાલી નીકળી અને કોઠાર તપશ્વર્યામાં પોતાનું જીવન ગાળવા લાગી.

રાત્રિદિવસ ધર્મપુસ્તક પાંચવા-વિચારવામાં ને ઉપાસના કરવામાંજ તે લીન રહેતી હતી. એ વખતે બસરામાં મહર્ષિ હુસેન રહેતા હતા. રાણીઆ ઘણી વાર તેમની ધર્મસલામાં આવતી અને ધર્મશર્યામાં ભાગ લેતી. એ પછી તે એક નિર્જન અરણ્યમાં જઇને રહી અને યોગાભ્યાસ કર્યો. ત્યાર પછી એક મરજીમાં તેણે નિવાસ કર્યો હતો. કેટલોક સમય રાણીઆએ ત્યાં રહીને ધર્મ-સાધના કરી. તે પછી તેણે પોતાની છાંદગીનો ઉદ્ધોગ ભાગ મક્કામાં ગાળ્યો હતો ને એ ધર્મભૂમિમાંજ તેનું અવસાન થયું હતું. ઇબ્રાહીમ આદમની સાથે મક્કામાંજ રાણીઆને મેળાપ થયો હતો ને ત્યાંજ તેને ધર્મશર્યા કરવાનો લાભ મળ્યો હતો. જીવનપર્યંત કૌમારવ્રત પાળી ઇશ્વરસેવનમાંજ જીવન ગાળનાર રાણીઆ જેવી પવિત્ર નારીઓ આ જગતમાં ગણીમાંટી મળી આવશે. ઇતિહાસ કહે છે કે, આજથી બારસો વર્ષ પહેલાં રાણીઆ જીવતી હતી. પોતાની સાધનાને બળે રાણીઆએ એવું તો ઉન્નત ધાર્મિક જીવન પ્રાપ્ત કર્યું હતું કે તેનો ઉપદેશ સાંભળવા તથા દર્શન કરવા માણસોનાં ટોળેટોળાં આવતાં. તેનો નિષ્કપટ સ્વર્ગીય પ્રેમ, પવિત્ર ચરિત્ર અને અદ્ભુત પ્રભાવ જોઇને તથા તેનાં તેજસ્વી વાક્યો સાંભળીને ભલભલા માણસો આશ્ચર્યચકિત થતા, માથું નમાવતા અને તેના નામશ્રવણથી પણ પોતાને કૃતાર્થ માનતા.

જો પરમ સાધ્વીમાટે મહર્ષિ હુસેન કહે છે કે, કોઇનું શિક્ષણ કે ઉપદેશ લીધા વિના તથા કોઇને પણ શુરુ કર્યો વિના માત્ર સ્વાનુભવેથીજ રાણીઆએ અહૌકિક રીતે ધર્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

મહર્ષિ હુસેનને રાણીઆપ્રત્યે અત્યંત શ્રદ્ધા હતી. અઠવાડીઆમાં એક દિવસ તેઓ શ્રોતાઓને ધર્મોપદેશ કરતા. એક વાર શ્રોતાસમાજમાં રાણીઆને આવતાં વાર થવાથી મહર્ષિ હુસેન પોતાનો ધર્મોપદેશ શરૂ કર્યો નહિ; ત્યારે કોઇએ તેમને પૂછ્યું કે "અહીંયાં શ્રોતામાં અનેક જ્ઞાનીઓ તથા મોટા માણસો ઉપદેશ સાંભળવા આવી ગયા છે, માત્ર એક પેલાં વૃદ્ધ ડોરસી નથી આવ્યાં. તો હવે આપ આપનું વ્યાખ્યાન શરૂ કરો તો શી હરકત છે?"

મહર્ષિ હુસેન—“જે શરણત હાથીના ઉદરને માટે તૈયાર કરેલું છે, તે

હું કીડીની આગળ મૂકી દઇને શું કહું ?”

ઉપદેશ આપતાં આપતાં મહર્ષિ હુસેન જ્યારે ઉત્સાહના આવેશમાં આવી જતા હતા, ત્યારે તે રાણીઆ તરફ દષ્ટિપાત કરીને કહેતા કે “મારા જોલવામાં જે તેજસ્વિતા આવી જાય છે, તે આ રાણીઆનાજ હૃદયમાંથી આવે છે.

એક દહાડો મહર્ષિ હુસેને રાણીઆને પૂછ્યું કે “તમને વિવાહ કરવાની અભિલાષા છે કે?” રાણીઆએ કહ્યું કે “વિવાહ તો શરીર સાથે થાય છે, પણ મારી પાસે શરીરજ ક્યાં છે? આ શરીર તો ઇશ્વરને અર્પણ કરેલું છે, એટલે તે તો તેનીજ આજ્ઞાને અધીન છે અને તેનાજ કાર્યમાં રહે છે; તો હવે વિવાહ કયા શરીરનો કહું ?”

એક વાર હુસેને રાણીઆને પૂછ્યું કે “તમે આવું ઉચ્ચ પદ શી રીતે પામ્યાં ?”

રાણીઆ—“મને મળેલી બધી વસ્તુઓ ગુમાવીને.”

મહર્ષિ હુસેન—“તમે ઇશ્વરને કેવા સમજો છો ?”

રાણીઆ—“ઇશ્વર આવા છે કે તેવા છે, તે તો આપ જાણો. હું એવું તેવું જાણતી નથી. હું તો તેને અરૂપ ને અમાપ જાણું છું.”

એક દિવસ મહર્ષિ હુસેને તેમને કહ્યું કે “પરલોકમાં જો એક ઘડી વાર પણ ઇશ્વરપ્રસંગમાં મને પ્રમાદ થશે તો હું એવો વિલાપ અને રુદન કરીશ કે જે જોઈને સ્વર્ગના દેવોને પણ મારા તરફ દયા ઉપજશે.”

રાણીઆ—“એ ઉત્તમ વાત છે, પરંતુ જો આલોકમાંજ એકાદ ઘડી ઇશ્વરપ્રસંગથી શિથિલ થતાં એવું આકંઠ આપનામાં પ્રકટયું હોય તોજ પરલોકમાં તેવું બની શકશે; નહિ તો એવું બનવા સંભવ નથી.”

તપસ્વિની રાણીઆ વસંતઋતુમાં એક દહાડો પોતાની ઝુંપડીમાં જઈને સ્વસ્થપણે બેઠાં હતાં; તે વખતે દાસીએ તેમને કહ્યું કે “જા ! બહાર પધારીને હરિજનની શોભા તો જુઓ !”

રાણીઆ—“તું એક વાર અંદર આવીને હરિજનના કર્તાની શોભા તો જો !”

દાસીએ રાણીઆને પૂછ્યું કે “તમે જ્યારે ઇશ્વરની પૂજા કરો છો, ત્યારે તેમને શું જોઈ શકો છો ?”

રાણીઆ—“હું તેને જોઈ નહિ, તો તેની પૂજાજ કરતી નથી ને ?”

એક દિવસ મહર્ષિ રાણીઆને પૂછ્યું કે “પાપરૂપી રાક્ષસને તો તમે

અનુકરણ જાણે છે ને ?”

રાણીઆ—“હવેરોમમાં લીન રહેવાથી મારે તેની સાથે અનુતા પણ થઈ નથી અને લગાઈ પણ કરવી પડી નથી.”

એક વાર રાણીઆની પાસે કેટલાક લોકો એકઠા થતાં રાણીઆએ તેમાંના એકને પૂછ્યું કે “તું શામાટે પરમેશ્વરની સેવા કરે છે ?”

તે બોલ્યો કે “નરકની બચાવક વેદનાથી છટકારો મેળવવા માટે.”

એજ સવાલ બીજાને પૂછતાં તે બોલ્યો કે “સ્વર્ગ” એ અત્યંત સ્થાન છે, ત્યાં જીવનનના વેશવેશ અને અનંત શુભ છે, એ શુભની અભિલાષાથી હું ભગિ હૈ હું.”

રાણીઆ—“કનિષ્ઠ ભક્તોજ બપથી કે લોકોને વશ થઈને પ્રભુસેવા કરે છે. હીક, પણ માનો કે, જો સ્વર્ગ કે નરક એ બેમાંનું કંઈજ હોત નહિ તો તો શું તમે પ્રભુની પૂજા કરત નહિ ને? સાચા ભક્તની પ્રભુશક્તિ કોઈ પણ પ્રકારની લોક-પરજોકનો કામનાપિનાની-અહંતુકી હોય છે.”

એક વાર એક માણસ માથે ખાટો બાંધીને રાણીઆ પાસે આવ્યો હતો. રાણીઆએ તેને પૂછ્યું કે “શામાટે આ માથે બાંધ્યું છે ?”

તે બોલ્યો—“માથું દુઃખે છે તે માટે.”

રાણીઆ—“તમને કેટલાય વર્ષ ચાલે છે ?”

તે બોલ્યો—“ત્રીશ્રમ વર્ષ.”

રાણીઆ—“આટલાં વર્ષ તમે સ્વસ્થ હતા કે અસ્વસ્થ ?”

તે બોલ્યો—“આજસુધી તો હું શરીરે તંદુરસ્તજ હતો.”

રાણીઆ—“ત્યારે આટલાં વર્ષ લગી કૃતજ્ઞતાની નિશાનીરૂપે તમે માથે કંઈ બાંધ્યું નહિ, પણ એક દહાડો અસ્વસ્થ થયા ત્યારે ચોકની નિશાની-રૂપજ માથે બાંધ્યું ને ?”

એક વાર એક પનાલ્ય માણસ, રાણીઆએ પહેરેલાં કાચાં-તણાં હુગડાં જોઈ બોલ્યો કે “પૂજ્ય તપસ્વિની! જો તમે ઇશ્વારો પણ કરો તો અનેક માણસો એવા છે કે જેઓ તમારી દરિદ્રતા દૂર કરવાને તત્પર થાય તેમ છે.”

રાણીઆ—“આ લોકની સાંસારિક દરિદ્રતાસંજ્ઞા કોઈની પાસે માગણી કરતાં મને લગ્ગ થાય છે. જો આ સંસારમાં તે પરમાત્માનુંજ રાજ્ય પ્રવર્તી રહ્યું છે, તો પછી તેને ઇલાહને હું બીજા પાસે શામાટે માગણી કરું ? મારે જે કંઈ જોઈતું હશે તે હું નેનાજ હાથથી લઈશ.”

એક માણસે કહ્યું છે કે, એક વાર મેં રાણીઆ પાસે જઈને જોયું તો તેની પાસે માત્ર એક લાગેલું જળપાત્ર હતું અને તે વડેજ તે જળપાન આદિ ક્રિયા કરતાં તથા ઇંટનો એક કકડો ઓશીકે મૂકીને ફાટી-તૂટી સાદડીપર શયન કરતાં. આ જોઈને મારા મનમાં હુઃખ થયું અને મેં તેમને કહ્યું કે “આર્યે ! અનેક શ્રીમંતો મારા મિત્રો છે. જો તમે આજ્ઞા કરો તો આપને માટે ઉપયોગી વસ્તુઓ હું તેમની પાસેથી લઈ આવું.”

રાણીઆ—“તમે જાહુજ ભૂલ કરો છો. તેઓ કેાઈ પણ મહારા અન્ન દાતા નથી. જે જીવનદાતા છે, તે શું દરિદ્રતાનેજ લીધે દરિદ્રાને ભૂલી ગયો છે ? અને શું ધનિકતાનેજ લીધે ધનવાનોને યાદ રાખે છે ?”

રાણીઆની પાસે બેસી એક ફકીર સંસારના કંટાળા વર્ણવવા લાગ્યો; તેથી રાણીઆ બોલી કે “તમે તો જાહુજ સંસારપ્રેમી દેખાઓ છો. જો તેમ ન હોત તો ઇશ્વરનો પ્રસંગ છોડીને તમે સંસારનીજ વાતો શું કરવા કરત ? જે ખરેખર ફકીર હોય તે સંસારની સારી કે નકારી વાતોમાં પડતો નથી; એટલુંજ નહિ પણ તેવું સ્મરણ પણ કરતો નથી. જે પણ વસ્તુને તે વધારે ચાહે છે, તેનીજ તે વધારે વાતો કરે છે.”

એક વાર બે ફકીરો ફરતા ફરતા રાણીઆનાં દર્શન કરવા ગયા હતા. તે બૂખ્યા હતા એટલે માંહોમાંહે વાત કરવા લાગ્યા કે “જો કાંઈ ખાવાનું મળે તો આહાર કરીએ.”

આ વખતે રાણીઆ પાસે બે રોટી હતી, તે તેણે ફકીરો પાસે હાનર કરી; પણ એટલામાં એક ત્રીજેજ લિજ્જત ત્યાં આવીને ખોરાક માગવા લાગ્યો. રાણીઆએ તે બંને રોટી તેને આપી દીધી. પેલા બે ફકીરો આ પ્રકાર જોઈને જાહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા. એ પછી થોડી વારે કેટલીક રોટી હાથમાં લઈને એક દાસી રાણીઆ પાસે આવી અને કહ્યું કે “મારી શેઠાણીએ આ આપને આપવા મને મોકલી છે.” રાણીઆએ તે જોઈ ગણતરી કરી તો અઘાર રોટી જણાઈ; તેથી પેલી દાસીને કહ્યું કે “એ પાછી લઈ જાઓ. મોકલવામાં ભૂલ થઈ છે.”

દાસી બોલી—“બા ! શેઠાણીએ આપનેજ આપવા મોકલેલ છે.”

રાણીઆ—“નહિ નહિ, ચાલસ ભૂલ થઈ છે. પાછી લઈ જાઓ.”

દાસીએ પાછી જઈ તેની શેઠાણીને એ હકીકત જણાવી. શેઠાણીએ તેમાં એ રોટી ઉમેરીને દાસીને આપવા મોકલી. રાણીઆએ ગણી જોઈ અને વીસ રોટી જણાઈ. તેણે તે સ્વીકારી અને પેલા બે ફકીરો આગળ રજુ કરી. તેઓએ

જોજન કરતાં કરતાં આ બનાવનું રહસ્ય પૂછ્યું. રાખીઆએ કહ્યું:—“તમે બંને ભૂખ્યા હતા તે હું બાણી ચૂકી હતી. મારી પાસે માત્ર બેજ રાટી હતી; તેથી મને એમ થયું કે, આટલાથી કેવી રીતે આપ બે સંતોની કુખા ફર થશે? એટલામાંજ પેલો સિંકુકે આવી ચઢ્યો, એટલે એ બંને રાટી મેં તેને આપી દીધી અને પ્રાર્થના કરી કે ‘હો પ્રભુ! તે’ કહ્યું છે કે, હું દાનથી દશગણું પાછું આપું છું, એની મને શ્રદ્ધા છે; અને તેથી હમણાંજ આપના સંતોષ ખાતર તે બંને રાટીનું દાન કર્યું છે.’ એ પછી ત્યારે અદાર રાટી પાછી આવી, ત્યારે મને એમજ લાગ્યું કે એમાં મોકલનારની ભૂલ થઇ છે, એથી પાછી મોકલ. પછી નવી બે રાટી ઉમેરાઇને આવી, એટલે દશગણી થઇ રહી.”

રાખીઆથી વખતોવખત મોટેથી ખૂમ પડાઇ જતી. આથી તેમને લોકો પૂછતા કે “તમારે નથી કોઇ દુઃખ કે નથી કોઇ રોગ, છતાં આમ સંતાપ શાને કરે છે? ” તે કહેતી કે “મ્હારો રોગ બહારનો નહિ પણ અંતરનો હોવાથી કોઇ સંસારી માણસ તે સમજી શકે તેમ નથી, તેમ કોઇ હકીમ તેનું ઔષધ પણ કરી શકે તેમ નથી; કેમકે મારા રોગનો એકમાત્ર ઉપાય પરમાત્મદર્શનજ છે.”

એક વાર કેટલાક માણસો પરીક્ષા કરવાના હેતુથી રાખીઆ પાસે આવીને બોલ્યા કે “હમેશાં પુરુષોનેજ ધણા ખરા દિવ્ય શુભો વરે છે અને અલૌકિક શક્તિ પણ પુરુષોનેજ વરેલી છે. કોઇ સ્ત્રી ધર્મપ્રવર્તકનું આસન પામી નથી તો તમે એ પદની સ્પર્ધા શામાટે કરો છો?”

રાખીઆએ કહ્યું કે “તમે કહ્યું તે બધું સાચું; પરંતુ આત્મજ્ઞાના, અહ-ભાવ અને ‘હું’ તમારો પ્રભુ-પૂજનીય છું’ એવા પ્રકારના ભાવો સાધારણ રીતે સ્ત્રીજાતિમાં ઉપજતા નથી; તેમજ કોઇ સ્ત્રી કાપુરુષ (બીકણ) પણ હોતી નથી, એ બધું તો પુરુષોમાંજ દેખાય છે.”

એક દિવસ રાખીઆ ઉદાસચિત્તે બેઠી હતી, એટલે કોઇએ તેની ઉદાસીનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તે બોલી કે “આજે પ્રાતઃકાળે મ્હારું મન સ્વર્ગમાં જવા વ્યાકુળ થયું હતું; પણ આંતરિક અવાજરૂપે મારા પરમ મિત્રે મારી એવી ધ્વનિની અવગણના કરી, એજ મારી ઉદાસીનું કારણ છે.”

એક દહાડો હુંમેન બસરાઇને રાખીઆની ઝુંપડીએ આવતાં જવાનું કે, ત્યાંનો (બસરાનો) એક મોટો ઘનવાન પુરુષ હાથમાં નાણાંબરેલી કાથળી લઇને વીકેન્ગ્રાંટ ઉભેલો છે. તેમણે પેલા સ્ત્રીમતને તેની દિલગીરીનું કારણ પૂછ્યું.

પેલો ધનવાન બોલ્યો:—“આ મહાપવિત્ર તપસ્વિની માટે મેં કાંઈ લેટ આણી છે; પણ તેમના વૈરાગ્યની દૃઢતા જોતાં મને બીક લાગે છે કે, રખે તે આ ન સ્વીકારે ! જો આપ એમને આગ્રહ કરો તો કદાચ એ સ્વીકાર કરે.”

મહર્ષિ હસેન—“ઠીક, હું અંદર જઈ એ વિષે વાતચિત કરું છું.”

પછી તેઓ અંદર ગયા અને ધન સ્વીકારવાની વિનંતિ કરી; ત્યારે રાણી આંખે તેમના તરફ વક્ર દષ્ટિ કરીને ઉત્તર આપ્યો કે “આ દુનિયામાં જે માણસ પ્રભુની નિંદા કરે છે, તેને અન્નપાણી આપવાનું તે મહાઉદાર પરમાત્મા બંધ કરતો નથી, તો પછી જેની રંગેરંગમાં પ્રભુપ્રેમ ઉછળી રહ્યો હોય, જેના શ્વાસોચ્છ્વાસમાં પ્રભુના નામની ધૂન લાગી રહી હોય, તેનેજ શું પ્રભુ અન્ન-વસ્ત્ર આપવામાં કંજુસાઈ કરશે ? હું ન્યારથી તેની મહત્તા જાણતાં શીખી છું, ત્યારથી મારી વૃત્તિ લોકો તરફથી વિમુખ થઈ છે. જે ધન ધર્મથી મેળવાયું છે કે પાપથી મેળવાયું છે, તે હું જાણતી નથી; તે ધન હું કેવી રીતે સ્વીકારી શકું ?”

અબ્દુલ ઉમર કહે છે કે “એક વાર હું અને સુદિયાન બંને જણા રાણીઆની માંદગીમાં તેની બગર જોવા ગયા. રાણીઆનો પ્રભાવ અમે જાણતા હોવાથી તેની પાસે કાંઈ પણ વાત કાઢતાં સંકેતવાતા હતા. ત્યાં તો રાણીઆએ પોતેજ સુદિયાનને કહ્યું કે ‘તમારે કાંઈ કહેવાનું હોય તે કહો.’

સુદિયાને કહ્યું કે “દેવિ ! આપ પ્રાર્થના કરો. પ્રભુ આપને જરૂર સારાં વસ્ત્રો આપશે.”

રાણીઆએ સુદિયાન પ્રતિ દષ્ટિપાત કરી કહ્યું કે “સુદિયાન ! તમે નથી જાણતા કે, કેની ઇન્દ્રાથી રોગ ઉત્પન્ન થાય છે ? શું મને વ્યાધિ થવામાં પ્રભુનો હાથ નથી ?”

સુદિયાન બોલ્યો કે “હા, તેની ઇન્દ્રાથીજ થયો છે.”

રાણીઆ—“ન્યારે આવું જાણ્યો છો, ત્યારે મને એવું સામાટે કહો છો કે, મારે તેની ઇન્દ્રાવિરુદ્ધ પ્રાર્થના કરવી ? જે આપણા પરમ સખા છે, તેની ઇન્દ્રાવિરુદ્ધ પ્રયત્ન કરવો એ શું સ્નેહીનું કર્તવ્ય છે ?”

પછી સુદિયાને પૂછ્યું કે “આપને શું ખાવાની ઇન્દ્રા છે ?”

મહર્ષિ—“સુદિયાન ! તમે જાની પુરુષ છો; છતાં આવી વાત કેમ પૂછો છો ? દરેક વર્ષથી મારે અત્યુર ખાવાની ઇન્દ્રા છે. તમે જાણો છો કે, આ ખાવામાં અત્યુર કુદરત થાય છે, તે પશુ આજ લગી મેં તે ચાખેલ નથી. હું મરી જઈશ ! દરરોજે વાળી ખાવાની ઇન્દ્રા દેવી ! મારી જે પશુ ઇન્દ્રા

તારા પ્રભુની ઇચ્છા વિરુદ્ધ હોય તો પછી તે જરૂર અયોગ્ય છે-ત્યાગ્ય છે. "

શુદ્ધિયાન કહે છે કે "એક રાત્રે હું રાખીઆનો પામે હતો. આખી રાત્રિ તેણે ઉપાસનામાં ગાળી. એ પછુ એક ભાગમાં ઊંચીને ઉપાસના કરી. પ્રાતઃકાળે રાખીઆએ કહ્યું કે "મારા પ્રભુની ઉપાસના કરવામાં તેણે મને જે મદાય કરી છે, તેના તે ઉપકારનો બદલો હું શી રીતે વાળી શકું?"

રાખીઆની પ્રાર્થના

"હિ પરમેશ્વર! તે આ લોકમાં મારેમાટે જે કાંઈ નક્કી કરેલું હોય, તે તારા વિરોધીઓને (નાસ્તિકોને) આપજે; અને પરલોકમાં જે કાંઈ નક્કી કરેલું હોય, તે તારા મિત્રોને (ભક્તોને) આપજે. કેમકે મારે પોતાને માટે તો હું પોતેજ બધા હોવાથી તારાવિના બીજું કાંઈ પણ ચાહતી નથી. હું જે નરકનીજ બીકે તારી પૂજા કરતી હોઉં તો હે પ્રભો! મને એજ નરકાગ્નિમાં બાળી મૂકજે; અને જે હું સ્વર્ગના લોભથી તારી સેવા કરતી હોઉં તો તે સ્વર્ગ પણ મારે હરામ છે; પરંતુ હું જે તારીજ પ્રાપ્તિમાટે તારૂં પૂજન કરતી હોઉં તો તારા પરમ પ્રકાશમાન-પૂર્ણ પવિત્ર-નિર્મળ નિર્દોષ-અપાર સુંદર-સ્વરૂપના દર્શનથી મને વંચિત રાખીશ નહિ. "

આ મહાન સાધ્વી રાખીઆ મૈયાનાં વચનામૃતં

૧-ઈશ્વરપ્રતિ સતત દષ્ટિ રાખવી એજ ઈશ્વરી જ્ઞાનનું રૂપ છે.

૨-ઈશ્વરપ્રત્યે પ્રાર્થના કરવાથી પવિત્ર થયેલું હૃદય પાણું તેને તેજ સ્થિતિમાં જે તરતજ પાણું તે પરમ પવિત્ર પ્રભુના ચરણમાં અર્પણ કરી દે છે અને પોતાની બીજી બધી સંભાળ રાખવાનું પણ પ્રભુનેજ સોંપી દઈને પોતે-તો સર્વભાવે તેનાજ ધ્યાન-સજનમાં સ્ત રહે છે, તેજ ઋષિ કૃતકૃત્ય મહાત્મા છે.

૩-પાપી માણસ જેણું પણ કાવે તેણું પ્રાર્થાશ્રિત કરી વાળે, તે જે પ્રભુના દરબારમાં સ્વીકારી લેવાતું હોય તો તો પછી પ્રાર્થાશ્રિત કરવાનું પ્રયોજન પણ શું છે? જે તેની આજ્ઞા મુજબનું પ્રાર્થાશ્રિત કરાય છે, તોજ તેને પ્રભુ સ્વીકારે છે.

૪-દાસ પોતાના પ્રભુપ્રત્યે સંતુષ્ટ છે, એમ ક્યારે કહેવાય? સંપત્તિ મળતાં હોઠો જેમ આભાર માને છે; તેમ હુઃખ મળવા બદલ પણ તે પોતાપર ઉપકાર ધયેલો સમજી શકે છે ત્યારે.

૫-હે માનવો! ઈશ્વરના માર્ગમાં તો આંખોની પણ જરૂર નથી અને જીભની પણ જરૂર નથી; માત્ર એક પવિત્ર હૃદયનીજ જરૂર છે. મારે એવોજ પ્રયત્ન કર્યા કરે, કે જેથી તે પવિત્રતા મેળવવાને તમારું મન બદલત રાખ.

૬—જે માણસનું મન એ બાળતમાં બહારથી તેમજ અંદરથી ભગ્ન રહે છે; તે મન તે માણસનો એવો મહાન મિત્ર નિવડે છે, કે પછી તેને બીજા કોઈ પણ મિત્રનું પ્રયોજન રહેતું નથી.

૭—પૂરા જાગેલા મનનો અર્થ એજ છે કે, ઇશ્વર સિવાય બીજા કોઈ પણ બાળતની ઇચ્છા કે ઉદ્દેશ એ મનમાં રહેલો હોવો જોઈએ નહિ અને જેનું મન સર્વ ઐશ્વર્યસંપન્ન પરમ પ્રભુનીજ સેવામાં ડૂબી શકતું હોય તેને પછી બીજા બંધુની જરૂર પણ શી હોય ?

૧૩—તપસ્વી હયહયા

તપસ્વી હયહયા રીડસના રહેવાસી હતા. તેમનું જીવન ઘણુંજ આશાવાદી હતું; અને તેથીજ તેમણે અતિકઠિન સાધના પણ પ્રકૃત્વહૃદયે સાધી હતી.

તપસ્વી હયહયાને એક લાઇ હતો. તે મક્કામાં જઈ રહ્યો હતો. ત્યાંથી એણે એવી મતલબનો એક પત્ર તપસ્વી હયહયાને લખ્યો હતો કે “મને ત્રણ અલિલાપાઓ હતી. તેમાંથી બે ઇચ્છાઓ સફળ થઈ છે અને એક હજી અપૂર્ણ છે. તમે પણ તે પૂર્ણ કરવા પ્રાર્થના કરશો. એમાંની એક અલિલાપા એ હતી કે, હું મારી જીંદગીનો છેલ્લો વખત કોઈ પવિત્ર ભૂમિમાં ગાળું. મેં અત્યારે મક્કામાં વાસ કર્યો છે, તે પવિત્ર તીર્થ છે. બીજી અલિલાપા એ હતી કે, કોઈ ઉપયોગી સેવક મળે અને તે કાળજીથી મારી સેવા કરે તથા ઉપાસનાસમયે મને અણુ (અંગશુદ્ધિ)ને માટે જળ લાવી આપે. એક હુશિયાર દાસી મને મળી છે; અને તે મારી સારી બરદાસ્ત ઉઠાવતી હોવાથી મને સંતોષ છે. આ પ્રમાણે મારી એ બે અલિલાપાઓ પૂર્ણ થઈ છે. હવે ત્રીજી અલિલાપા એ છે કે, મને પણ પામતાં પહેલાં એક વાર આપનાં દર્શન કરું. મને ઉમેદ છે કે, ઇશ્વર એક દહાડો એ અલિલાપા પણ સફળ કરશે.”

તપસ્વી હયહયાએ આ પત્રનો ઉત્તર એવો લખ્યો હતો કે “તમે લખ્યું છે, હું કોઈ ઉત્તમ ધ્યાનનો અલિલાપી હતો અને તે હું પામ્યો છું; પણ જાણે ! તમે માત્ર પવિત્ર-ઉત્તમ ધ્યાનથીજ સંતોષ પામતા નહિ. તમારા જીવનને ઉત્તમ-પવિત્ર કરીને ટીક પડે ત્યાં રહો, કેમકે ધ્યાનથી કાંઈ મનુષ્યમાં પવિત્રતા આવતી નથી; પણ મનુષ્યથી ધ્યાનમાં પવિત્રતા આવે છે. જે ધ્યાને સાધુ પુરુષો રહે છે, તે ધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે અને તીર્થરૂપ છે.”

“વળી મને હમો છે. કે હું એક દાસીની અલિલાપાવાળો હતો, અને તે

પણ મળેલ છે. જો તમે પુરુષાર્થવાળા હોત તો ઇશ્વરના દાસને પોતાનો દાસ કરવા ઇચ્છા કરત નહિ. એવું 'ઇશ્વરત્વ' દાંસત્વ હોડાવીને એને તમારા દાસત્વમાં જોડત નહિ. તમારે પોતેજ દાસ થવું કલ્યાણકારી છે, તેને ગંદલે તમે તો ઉલટા શેઠ બનવાની આકાંક્ષા કરો છો; પણ શેઠાઇમાં તો મોજમજ અને વિલાસી પ્રકૃતિ આવે છે; અને દાસનો ધર્મ તો સેવા છે. જે દાસ શેઠ કે માલિકની પદવી પામવા અભિલાષા કરે, તે પોતાને ઇશ્વર માનનાર દેરન અથવા હિરણ્યકેશવને રસ્તે ચઢેલો જાણવો."

"વળી તમે લખ્યું કે, હું તમને મળવા અભિલાષા રાખું છું; પણ જો તમારી દષ્ટિ ઇશ્વર તરફ જ રહી હોત તો તમારી સ્મૃતિમાં હું આવત નહિ. તમે પરમેશ્વર સાથેજ એવો ગાઢો સહવાસ કરી રહો કે, આ બાધ કે ગીજી' કેઇ પણ તમારા સ્મરણમાં આવે નહિ. જે ઠેકણે પોતાના પુત્રનું પણ બલિદાન આપવાનો વિધિ છે, ત્યાં બાધ તે શી ગણત્રીમાં? જો તમારે પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો ગાશથી તમને શો લાભ થવાનો હતો? અને જો તમને પરમેશ્વરની પ્રાપ્તિ નહિ થઈ હોય તો પણ તમને શો લાભ થવાનો હતો?"

એક ગીજી બાપુને હયહયાએ એવી મતલબનો પત્ર લખ્યો હતો કે:—
"સંસાર સ્વમાવસ્થા જેવો છે અને પરલોક જાગૃત અવસ્થા જેવો છે. માણસ પોતાને સ્વપ્નમાં રડતો અને દુઃખ પામતો જુઓ છે; પણ તેનું તે દુઃખ અને રુદન સ્વમાવસ્થા રહે ત્યાંસુધીજ રહી શકે છે; કેમકે એજ માણસ ત્યારે જાગૃત અવસ્થામાં આવે છે, ત્યારે પાછો તે હસે છે અને આનંદ કરે છે. તમે પણ સંસારરૂપ સ્વપ્નમાં ખૂબ રુદન કરજો, એટલે તેથી વિપરીત દશામાં-પરલોકરૂપી જાગૃત અવસ્થામાં હસવા માંડશો અને આનંદ પામશો."

મહર્ષિ હયહયાને એક નાનકડી પુત્રી હતી. એક દિવસ પોતાની માતા પાસે તે પુત્રી "મા! મને આ આપ" "મા! મને તે આપ" એમ કહીને બૂદી બૂદી વસ્તુઓ માગવા લાગી.

માતા બોલી કે "પ્રજ્ઞની પાસે માગણી કર." ત્યારે પુત્રીએ કહ્યું કે "બા! ગરીબનિર્વાહ માટે જોઈતી કેઇ પણ વસ્તુ ઇશ્વર પાસે માગતાં મને શરમ આવે છે. એ વસ્તુ તો તુંજ આપ. વળી તું જે આપે છે તે પણ તેનુંજ છે ને?"

એક વાર મહર્ષિ હયહયા પોતાના બાઈની સાથે એક ગામની પાસે થઈને બોરે ગામ જતા હતા. પેલા ગામની તરફ જોઈ તેમનો બાઈ બોલ્યો કે "અહો! આ ગામ કેવું પરમ સુંદર છે!"

હયહયા બોલ્યા:—“જે આવા સુંદર ગામથી પણ લો મન આ ગામના કરતાં પણ ઘણું વધારે સુંદર હોવું જોઈએ.”

હયહયા એક વાર નોતડું મળવાથી પાડોશીને ત્યાં જાને તેટલો થોડો આહાર કરતા. નોતડું દેનારે વધારે મિહાન લે કરવાથી તેમણે કહ્યું કે “ભાઈ ! ઇંદ્રિયો તોફાની થોડા જેવી છે. મળવાનીજ વાટ જુએ છે; તેથી હું મહારી સાધનારૂપી લગામ કે હાથમાં પકડી રહ્યો છું. જો એ લગામ જરા પણ ઢીલી મૂકું અથવા મૂકી દઉં તો મહને એ હુબ અસ્વા ડોણ જાણે કયી આઇમાં નાખી દે.”

એક રાત્રિએ મહર્ષિ હયહયાની સામે દીપક જળતો હતો તે અપાટે એકાએક હોલવાઈ ગયો. મહાત્મા એ જોઈને રુદન કરવા લાગ્યા. એકલાઓ કહેવા લાગ્યા કે “દીવો હોલવાઈ ગયો તેથી રડો છો શામો?” હમણાંજ દીવો પ્રકટાવી શકશે.”

હયહયા બોલ્યા:—“હું આ જહારનો દીવો હોલવાયો તેને રાતો પરંતુ એટલા માટે રોઈ છું કે, પ્રભુપ્રત્યેની શ્રદ્ધાભક્તિરૂપી દીપક માંડ માંડ પ્રકટયો છે, તે પણ જો અવિવેક કે સ્વચ્છંદપણારૂપી હવાના હોલવાઈ જાય તો શી વલે થાય ?”

એક વાર મહાત્મા હયહયાની પાસે શ્રીમંતાઈ અને નિર્ધનતાવિષે ચાલી. તે સાંભળ્યા પછી તેમણે કહ્યું કે “પારલૌકિક જીવનમાં નથી શ્રીમંતાઈનું કાંઈ મહત્ત્વ કે નથી નિર્ધનતાનું મહત્ત્વ. મહત્ત્વ તો માત્ર કૃતજ્ઞતાનું તથા સહિષ્ણુતાનું છે—અર્થાત્ શ્રીમંતાઈ છતાં પણ પ્રભુના ઉપકાર ભૂલવા નહિ. નિર્ધન અવસ્થામાં સહનશીલતા ભૂલવી નહિ, એજ ખરેખર જરૂર છે.”

મહાત્મા હયહયાએ પ્રભુની આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરેલી છે:—“હે પ્રભુ ! હું યુષ્યવાન હોત તો તારામાં જેટલી આશા રાખત તેના કરતાં વધારે આશા હું અપરાધી હોવાથી રાખું છું. મહેં શુદ્ધ ભાવપૂર્વક તારું ભજન—સાધન કર્યું હોય એવું હું માનતો નથી. પવિત્ર પ્રેમથી હું તારી ભક્તિ કેવી રીતે કરી શકું ? કેમકે હું એક બ્રહ્મચારી મનુષ્ય છું. હું મહને પોતાને આપને અપરાધી સમજું છું; છતાં તારા ક્ષમાશુભમાં હું પૂરો વિશ્વાસ રાખું છું. તું દયાળુતરીકે વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે, તો શું મારા અપરાધો તું ક્ષમા નહિ કરે ? હે ઇશ્વર ! તેં તારા પ્રીતિપાત્ર મુસા અને હારૂનને પાખંડી શત્રુ ફેરૂનની પાસે મોકલી કહ્યું હતું કે ‘હે મુસા ! હે હારૂન ! તમે ફેરૂનની સાથે શાંતભાવે મીઠી વાણીથી વાતો કરજો.’ હે દયાળુ પ્રભુ ! તારો આ દયાભાવ કેના તરફ

હતો ? જે માણસ પોતાને ઈશ્વર કહેવરાવી દોંગ કદતો હતો, તેના નન્દ પણ
જે તારો આવ્યો દયાબાવ છે તો જે માણસ અર્વાચીનથી તારું આપન-બાજન
કરે, તેના તરફ તો તારો દેટકો બધો દયાબાવ ઉભરાતો હશે, તે કોણ કદી
શકે ? હે નાથ ! ધનસંપત્તિમાં મહારી પાસે માત્ર આ એક કાટી-નટી પાગળી-
જ હોઈને તે મહને ઘણી ઉપયોગી થાય છે; છતાં પણ જે કોઈ દીન દુઃખી
તે માગે તો હું વગરસકાએ આપી દઈ શકું; તો પછી તારી પાસે તો
હજારો ભવનો અને અપાર સાગથી છે અને તેમાંના કશાની તને પોતાને તો
જરૂર પડે તેમ નથી ! ત્યારે બીજી તરફ આ જગતમાં તો લાખો દીન-દુઃખી
માનવો લટકે છે, કે જેને રહેવાને કુંપકું નથી; વાપરવાને કુટી જાદામ પણ
નથી; છતાં પણ તેમને જરૂરી વસ્તુ આપવામાં તું શામાટે સંકેત રાખે છે ?
જે શું ચોગ્ય છે ? સંભવિત છે ? હે પ્રભો ! તે કહ્યું છે કે, જે માણસ મહારી
પાસે કદ્યાણ વાંગ્વશે, તેને હું અનંતગણું કદ્યાણ આપીશ. તે આપેલા
વિશ્વાસ સાથે હું તારી પાસે આવ્યો છું. તેના કરતાં વધારે સારું કંઈજ
નથી. જોલ, મહને તારા દર્શન કરતાં વધારે ઉત્તમ દાન કયું આપશે ? જે
માણસ જેના ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તે પ્રેમપાત્રને સંપૂર્ણ સુખ આપવાને તે
જનતું કરે છે; પણ તું તો જેના ઉપર પ્રેમ કરે છે, તેના ઉપર વિપત્તિઓનાજ
ગદા વર્ષાવે છે ! હે પ્રભો ! સંસારમાં જે કંઈ તારે મહને આપવું હોય, તે
દુશ્મની વિધર્મીઓને આપી દે; અને પરલોકમાં મહને જે કંઈ આપવું હોય,
ધાર્મિકોને આપ. હું તો આ સંસારમાં તારું સ્મરણ-મનન કરું; અને
પરલોકમાં તારાં દર્શન પામું, એટલુંજ મહારે માટે તો બસ છે. હે ઈશ્વર !
હું અપરાધી છું; તેથી પ્રાર્થના કરતો શામાટે અટકું ? કારણ કે હું પાપ
જી છું; તોપણ તું તો અવિચળ ભાવે અનુગ્રહ કર્યા કરે છે. હે પ્રભો ! મહારાં
દુષ્ટત્યોગાટે તારાથી ભય પામું છું અને તારા અનુગ્રહને માટે આશાવંત
જાઓ છું; માટે મહને દુષ્ટ કૃતિવાળો સમજીને અનુગ્રહથી દૂર રાખીશ નહિ.
હું તારો છું; તેથી પણ તું મહારાપર અનુગ્રહ કર. તું દયાળુ છે, એટલે મહારે
તારો ભય શામાટે કરવો ? તું મહાન ઈશ્વર છે, એટલે મહારે તારો ભય પણ
શામાટે ન કરવો ? હું તારો અપરાધી દાસ છું, એટલે તને કેવી રીતે અરજ
કરી શકું ? અને તું દયાળુ છે, એટલે તને અરજ પણ શામાટે ન કરે ? હે
ઈશ્વર ! હું તારાથી ટકું છું, કારણ કે હું તારો દાસ છું. હું તારાપ્રતિ આશા-
ભર્યો છું; કારણ કે તું મારો પિતા છે. હે ઈશ્વર ! તું નિષ્કામ હોવા છતાં પણ

જો મહારા ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તો હું તો અનેક કામનાવાળો છતાં તારા ઉપર શામાટે પ્રેમ ન કરું? મહારા હૃદયમાં તેં જે પ્રણવ આશા અને આસ્થા આપી છે, એજ તારું ઉત્તમ દાન છે; અને તારાં ગુણગાન કરવાં, એ મહારું ઉત્તમ કાર્ય છે. તારાં દર્શનની જે ઘડી, એજ મહારો ઉત્તમોત્તમ સમય છે. હે પ્રભો! મેં મોક્ષને માટે જેમ ઘટતું અનુધાન કર્યું નથી, તેમ નરકમાં જવાની મહારામાં હિંમત પણ નથી. આવા સંયોગોમાં એક માત્ર તારી કૃપા ઉપરજ બધો આધાર છે. તું ન્યાયના સમયે મને પૂછીશ કે, તું શું લઈ આવ્યો છે? તો કહીશ કે, કેદખાનામાંથી તો માત્ર મેલાં વસ્ત્રો, માથે વીખરાયેલા ગંધાતા વાળ અને શોક, દુઃખ તથા લજ્જાના ઢગલા લઈ આવ્યો છું. કેદખાનામાંથી તો એ વિના બીજું લાવી પણ શું શકું? માટે અત્યારે તો મને કશું પણ નહિ પૂછતાં પ્રથમ કૃપા કરીને મને શુદ્ધ કરો અને નવાં વસ્ત્રોનું દાન કરો.”

યાત્રાળુઓ, જ્ઞાનીઓ અને ફકીરો વગેરેને મદદ કરવા પાછળ તપસ્વી હૃદય-હયાને લાખ મુદ્રાનું દેવું થયું હતું. આ દેવું ભરવાનો કશો ઈલાજ ન બહુ લાઘી તપસ્વી હૃદયહયાને ચિંતા થવા લાગી. એક રાત્રે તેમને હઝરત મહમદ સાહેબ(સં ૭૦ સં ૭૦)નાં સ્વપ્નમાં દર્શન થયાં. તેમણે કહ્યું કે “હૃદય-હયા! જેદ કરતા નહિ. તમારા જેદથી મને પણ જેદ થશે. તમે ખોરાસાન દેશમાં જાઓ. ત્યાં તમારે વાસ્તે એક વ્યક્તિએ ત્રણલાખ મુદ્રાઓ ભેગી કરી રાખી છે.”

હૃદયહયાએ પૂછ્યું કે “હે પૂજ્ય પેગંબર મહાત્મા! એ વ્યક્તિ કોણ છે અને ક્યાં છે?” પેગંબર સાહેબે કહ્યું કે “તમારે બીજી પૂછપરછ કરવાની જરૂર નથી. તમે તમારે નગર નગર ફરી ધર્મોપદેશ કર્યા જાઓ. તમારા ઉપદેશથી અનેક લોકોનાં મન નિર્માળ થશે. જેમ મેં તમને દર્શન આપ્યાં છે, તેમ એ વ્યક્તિને પણ દર્શન આપું છું અને તમને દ્રવ્ય આપવા કહું છું.”

આ સ્વપ્નની સફળતામાં મહાત્મા હૃદયહયાની પૂર્ણ આસ્થા હતી. તેઓ ખોરાસાનમાં આવેલા નેશાપુર નગરમાં ગયા. ત્યાં ઉપદેશ આપતી વખતે એક દિવસ તેમણે કહ્યું કે “નગરનિવાસી જનો! આપણા પૂજ્ય પેગંબર સાહેબનાં સૂચનથી હું આ દેશમાં આવ્યો છું. તેમણે કહ્યું છે કે, અહીં મને એક માણસ મળેલો કરશે. મારે એક લાખ મુદ્રાનું દેવું છે. મારાં ઉપદેશ વચનેમાં ઈશક અસર અને સુદસ્તા રહ્યા કરતી હતી; પણ બ્યારથી હું એ કરનારની અપરધમાં આવી પડ્યો છું; ત્યારથી એ અસર અને સુદસ્તા ઘટી ગઈ છે.”

આ વાત સાંભળીને શોતાવર્તમાંનો એક માણસ જોડ્યો કે “એ કરજ પેટે પચાસ હજાર મુદ્રા હું દાન કરીશ.” પછી બીજા એકે ચાલીસ હજાર મુદ્રા આપવાનું કહ્યું અને ત્રીજે એક માણસ દસ હજાર મુદ્રા આપવા તત્પર થયો.

હયહયા જોડ્યા:—“હું આ રકમ લઈ ચક્રીશ નહિ; દેમદે બધી રકમ એકજ વ્યક્તિ આપશે, એવું મને પૂજ્ય પેગંબર સાહેબે સૂચવેલું છે.”

પોતાનું ઋણ નેશાપુરમાંથી બરાઈ શકશે નહિ એમ સમજતાં તેઓ બહુમાં ગયા. ત્યાં દેવલાક દહારા ઉપદેશ આપ્યા પછી એક પ્રમુખે તેમણે સંપત્તિની ક્ષેપતાનું વર્ણન કર્યું. આથી એક શ્રીમંત પ્રસન્ન થયો અને તે લશ મુદ્રાનું દાન આપવા તત્પર થયો. શોતાવર્તમાં એક ધંવશ્વરનાથજી સાધુ પુરુષ હતો. ફકીરી કરતાં શ્રીમંતાઈને વધારે મહત્ત્વ આપાતું જોઈને તે સંતના મનમાં બહુ બેઠ થયો. હયહયા તો તે લશ મુદ્રા લઈને સ્વદેશ બહી પાછા વળ્યા; પરંતુ માર્ગમાં એકાએક ધસારો કરીને લૂટાડ્યો તે બધુંજ ધન લૂંટી યા. પછી તે હેરી નગર તરફ ગયા. ત્યાં પણ દેવલાક દહારા ઉપદેશ આપ્યા પછી પોતાના સ્વમ્મ અને કરજની વાત કહી. એ સભામાં એક અમીરની પુત્રી જાર હતી તેણે કહ્યું કે “આચાર્યદેવ! આપ કરજને માટે જરા પણ ચિંતા રશે નહિ. આપણા ધનિત્ર પેગંબર સાહેબે આપનું ઋણ ભરી દેવાની મને સ્વમ્મના આજ્ઞા કરેલી છે. હું આપના આવવાની ઘણા દિવસથી રાહ જોઈ રહી હતી. રેવાહકાળે મને મારા પિતાએ દાનમાં સોના અને રૂપાના પુષ્કળ દાગીના પકરામણીમાં આપેલા છે. એમાં માત્ર રૂપાનાજ દાગીનાની કિંમત ત્રણ લાખ રૂટલી છે, તેતમામ હું આપના અરણ્યમાં અર્પણ કરું છું.”

હયહયાએ એ ધનનો સ્વીકાર કર્યો અને સાત ઉંટો ભરીને હેરી શહેરથી યાત્રા. બહુદમ નગરમાં તે માલ પોતાના પુત્રને આપીને તેમણે કહ્યું કે “તું હવે દેશમાં ચાલ્યો જ અને લેણદારનું દેવું પતાવજો તથા બાકીનું ધન દીનદાગી અને દરિદ્રીઓમાં ખર્ચી નાખજો. એમાંની એક દોડી પણ આપણે પોતાના ઉપયોગમાટે વાપરવાની નથી.” આ પ્રમાણે કહીને તે પોતે તો બહુદમમાંજ રહ્યા.

એક દહારો તેઓ પ્રાવઠાળે ભૂમિ ઉપર મસ્તકે મૂકીને પ્રાર્થના કરતા હતા. તે સમયે એક દુરાત્માએ આવીને તેમના માથાપર મોટો પથ્થર માર્યો, તેથી તેમનું મરણ થયું. “દેવાદારનું દેવું આપી દેજો” એટલુંજ મરણકાળે તેઓ બોલી શક્યા. ત્યાંના બધા ત્યાગીઓ આવી પહોંચ્યા અને મહાત્મા હયહયાના

શળને ખાંધે ઉપાડી નેશાપુર લઈ ગયા તથા ત્યાંના કળરસ્તાનમાં તેમને સમાધિસ્થ કરવામાં આવ્યા.

આ મહાત્માનાં વચ્ચનામૃત

૧-તું ખીજ વાવે નરકાગિનાં અને આશા રાખે સ્વર્ગલોગની, એથી વધારે મૂર્ખાઈ ખીજ કયી હોય ?

૨-પશ્ચાત્તાપ કરીને ટાળેલું પાપ જો ફરીથી કરવામાં આવે, તો તે પશ્ચાત્તાપ કર્યા પહેલાંનાં સિત્તેર પાપો કરતાં પણ વધારે નુકસાનકારક નિવડે છે.

૩-માણસ રોગનો સંભવ જણાતાં લોજન કરવાનું ખાંધ રાખે છે ખરે, પરંતુ શિક્ષાનો અને મરણનો લય પાકે છતાં પણ તે પાપ કરતાં અટકતો નથી, એજ આશ્ચર્યની વાત છે !

૪-સાવચેત રહેજો; કેમકે આ સંસાર તો શયતાનની દુકાન છે. જો કં કાનમાંથી ભૂલેચૂકે પણ કોઈ પણ વસ્તુ ઉપાડશો નહિ; નહિ તો એ શયતાન તમારી પાછળ પડીને તે વસ્તુના ગદલામાં તમારું ધર્મરૂપી ધન પડાવી લેશે.

૫-સંસાર તરફની માન-ગડાઇ એ શયતાનની મદિરા છે. જે માણસ એ સુરાપાનની લહેર માણે છે, તે પોતાનાં પાપોમાટે પશ્ચાત્તાપ અને આત્મ-ગ્લાનિરૂપી તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરી શકતો નથી અને તેથી ઇશ્વરી લાલ પણ મેળવી શકતો નથી.

૬-સંસાર એ નવયુવતી જેવો છે. જે માણસ તેની અભિલાષા કરે છે તેને, તેને સારાં સારાં વસ્ત્રાભૂષણો આપ્યા કરવામાંજ જીવન ગાળવું પડે છે; અને જે તેના તરફ વિરક્ત રહે છે, તે તો તેના કેશ મુંડાવીને મોઢે મેશ ચોપડી દે છે.

૭-સંસારલોહુપ માણસને માટે સંસારમાં શોક અને ચિંતાનો સામાન આગળ પાછળ તૈયાર રહે છે; અને પરલોકમાં સજા તથા પીડા તૈયાર રહે છે; જોટલે પછી તેને સુખશાન્તિ તો મળેજ કયાંથી !!

૮-ઇશ્વર કહે છે કે “હે જીવ ! તું મારી અપકીર્તિ ફેલાવે છે, જો તું તને ઘટે છે ? હવે તુંજ કહે કે, હું આ લોક અને પરલોકનો અધીશ્વર છું તારી એવી હલકાઇથી તારો થઈ શકીશ ખરે ?

૯-સંસારી સામગ્રી ગ્રાપ્ત કરવામાં જીવનની અધોગતિ રહેલી છે; અને પારલૌકિક સામગ્રી તૈયાર કરવામાં જીવનની ઉન્નતિ રહેલી છે. જે સામગ્રી રાણુલંગુર છે, તેને માટે મનુષ્યો દીર્ઘકાળની અધોગતિ અને દુર્દશા વહોરી લે છે, તેમનો વિચાર કરતાં હું આશ્ચર્યચકિત થાઉં છું.

૧૦—સંસારસામગ્રી એટલી બધી અનિષ્ટકારક છે કે તેની માત્ર અભિ-
લાષા પણ ઇશ્વરથી દૂર લઈ જાય છે; તો પછી જેને તે પ્રાપ્ત થાય તેની તો
કેવી દશા થવાની એ તો અનુમાનથી પણ સમજી શકાય.

૧૧—આ ત્રણ માણસોને બુદ્ધિમાન બાળવાઃ—(૧) જે માણસે સંગ્રામનો
ત્યાગ કર્યો હોય તે; (૨) જે માણસ ગુજરવા પહેલાંજ સર્વ તૈયારી કરી રાખે છે
તે; (૩) જે માણસ પહેલેથીજ ઇશ્વરની પ્રસન્નતા મેળવી રાખે છે તે.

૧૨—સાધકો પણ ત્રણ પ્રકારના હોય છેઃ—(૧) વિરાગી, (૨) અનુરાગી
અને (૩) કર્મયોગી. વિરાગીનું ધન સહનશીલતા છે; અનુરાગીનું ધન પ્રભુ-
પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતા છે અને યોગીનું ધન સર્વપ્રત્યે જાંબુમાવ છે.

૧૩—સાધકનું સૌથી વધારે દુઃખદાયક કાર્ય કયું ? વિરામીઓનો સંગ
સહી લેવો પડે તે.

૧૪—તું નિર્જન સ્થાનમાં નિવાસ કરીને પોતાના પ્રેમની પરીક્ષા કરી
જે કે, તારો પ્રેમ નિર્જનતા ઉપર છે કે પ્રભુ ઉપર છે ? જો એકાંત સ્થાનમાંજ
પ્રેમ હશે તો તો ત્યાંથી ખસવું પડતાં પ્રેમ પણ ખસી જવાનો; અને જો ઇશ્વર
ઉપર પ્રેમ હશે તો પર્વત, અરણ્ય, વરતી અને બધાં સ્થાનો સરખાંજ નિવડશે.

૧૫—શુદ્ધ દૃઢયના ભક્તાત્મા સાથે નિર્જનતા તો સદાય વસે છે.

૧૬—સાચી ધીરજ અને પ્રભુપરાયણતાની પરીક્ષા વિપત્તિમાંજ સમજાય છે.

૧૭—લૌકિક પદાર્થોમાં આસક્તિ રહેશે ત્યાંસુધી ધર્મનો નાશજ થયા
કરશે; અને વૈરાગ્ય સ્થિર થશે તોજ ધર્મ સ્થિર થશે.

૧૮—સિત્તેર વર્ષસુધી પ્રભુપ્રેમવગરની તપશ્ચર્યા કરવામાં આવે, તેના
કર્તાં સરસવના દાણા જેટલો પણ પ્રભુપ્રેમ ઉપજે તે વધારે સારો છે.

૧૯—ધર્મસાધનાનાં મૂળ ત્રણ છેઃ—(૧) જ્ઞાન, (૨) સંકલ્પ અને (૩) પ્રેમ.

૨૦—ઇશ્વર ઉપર નિર્ભર રહી શકાય તોજ સંસારની શુભાશીમાંથી છટી
શકાય છે. ધર્મના અનુદાનથી જે કળ પ્રાપ્ત થાય, તેને પણ પ્રભુ-પ્રેમને ખાતર
વિસર્જન કરો. ઇશ્વરાજ્ઞાને અનુસરવાથીજ સાચો આનંદ મળશે.

૨૧—ધર્મનાં ત્રણ અંગો છેઃ—(૧) ભય, (૨) આશા અને (૩) પ્રેમ. ભયમાં
પાપ હોડાવવાની શક્તિ છે, આશામાં સાધનાદ્વારા પરલોક અને ઉન્નતિ
સાધવાની શક્તિ રહેલી છે અને પ્રેમમાં દુઃખ સહન કરાવવાની શક્તિ રહેલી છે.

૨૨—મુનિ (એટલે કે સાચો સાધક) તેજ છે, કે જેને ઇશ્વરના વિચાર-
સિવાય બીજી કશું પણ વસ્તુ પ્રિય લાગતી નથી.

૨૩-ઈશ્વરનો ભય એ એક એવું વૃક્ષ છે કે જેનાં પ્રભુપ્રાર્થના અને આત્મનાદરૂપી પરમ સુખદાયક મહાન ફળો છે.

૨૪-જે માણસ પ્રભુનો ભય રાખે છે, તેનાં તમામ અવયવો સાધનામાં પ્રવૃત્ત થાય છે અને તે પાપોથી નિવૃત્ત થાય છે.

૨૫-ઈશ્વરની ઉપાસના એ ઈશ્વરથી ભરપૂર ભંડાર છે અને પ્રભુપ્રાર્થના એ પ્રભુને પામવાની ચાવી છે.

૨૬-ઈશ્વર એકજ છે, એવું જ્ઞાન એ જ્યોતિસમાન છે; અને ઈશ્વર અનેક હોવાની માન્યતા એ અશિસમાન છે. એકતાનો જ્ઞાનજ્યોતિ માણસનાં સર્વ પાપોને ભસ્મીભૂત કરે છે; જ્યારે અનેકતાનો અગ્નિ તમામ સદ્ગુણોને ભસ્મીભૂત કરે છે.

૨૭-જે માણસ શ્રદ્ધા રાખી શકતો નથી, તે ધર્મ પણ પાળી શકતો નથી.

૨૮-સત્યને મૂઢી અસત્યમાં પડવું, એનુંજ નામ અધોગતિમાં પડવું છે.

૨૯-જ્યારે સાધક બહુ લોજન કરે છે, ત્યારે (તેની સાધનામાં અંતરાય આવતો હોવાથી) દેવતાઓ રુદન કરે છે.

૩૦-આહારમાં જેની લાલસા વધતી જાય, તે સાધનાના માર્ગથી જલદી દૂર થતો ચાલે છે.

૩૧-એકાંતપ્રેમીને માટે લોગોથી છેટા રહેવું એજ ઈશ્વરદત્ત આહાર છે. એજ આહારથી શ્રદ્ધાવાન સાધકો આગળ વધવાને શક્તિમાન બને છે.

૩૨-વિપત્તી માણસોને પદાર્થોના સંગ્રહમાં જેવો પ્રેમ હોય છે, તેવોજ પ્રેમ જેને પદાર્થો ત્યજવા તરફ ઉપજે, તેજ ખરો ત્યાગી-વિરાગી બની શકે છે.

૩૩-હું ક્યારે સર્વ જાણતમાં પ્રભુ ઉપર નિર્ભર-વિશ્વાસ રાખનારો-બની શકીશ? ક્યારે ફકીરીનો વેપ ધારણ કરીને સાચા ત્યાગીઓનો સમાગમ મેળવી શકીશ?

જિનન-“ જ્યારે તું ઉડી કાળજીપૂર્વક આત્મસંયમ કરીશ ત્યારે એ આત્મસંયમ પરુ જેવો હોવો જોઈએ કે, તણ દહાડાસુધી પ્રભુ કશેો જોડાક ન આવે. તે પણ મન બિચકુલ લીધું થાય નહિ. જ્યાંસુધી એટલી યોગ્યતા આવે નહિ, ત્યાંસુધી સાધુ-ફકીરોનો ભેગ ધારણ કરવો એ મોટી મૂર્ખતા છે.”

૩૪-ફેટલાકે પ્રધાનતા:-

પ્રશ્ન:-આવની કાચે કાણુ નિર્ભય જનરો ?

ઉત્તર:-આજે જે ઇશ્વરથી વધારે જડીનો દરો તે.

પ્રશ્ન:-આથી શ્રદ્ધા ક્યાં પ્રાપ્ત થયેલી કરેવાય ?

ઉત્તર:-જ્યાં પોતાનું મર્વ પ્રકારનું યોગ-કેમ કંઈક ઉપર મૂકે ત્યાં.

પ્રશ્ન:-ખરો ધનવાન કોણ ?

ઉત્તર:-જે જે ઇશ્વર તન્હની નિર્ભયતા મેળવી દેાય તે.

પ્રશ્ન:-ઇશ્વરથી કોણ ?

ઉત્તર:-જે પરમાત્મા દાદા અને અર્ધતર રહેલો છે અને રહેવાનો છે તેનું જ ને અસ્થિત જુએ છે તે; અને જે અંધાર ચાર દિવસના આંદરણ જેવો છે તેને અનિત્ય ને અંધાર અમળે છે તે.

પ્રશ્ન:-વિદ્ધિ કોટલે શું ?

ઉત્તર:-જગતની તમામ વસ્તુઓ ઓડી હઈને પ્રભુમાંજ પોતાનું ધન અને અર્ધસ્વ માનવું તે.

પ્રશ્ન:-કયો માણસ પરાધ્યમાં વધારે દડ હોય છે ?

ઉત્તર:-જેનામાં પ્રભુપ્રત્યે વિશ્વાસ વધારે હશે તે.

પ્રશ્ન:-સાચા પ્રેમનું લક્ષણ શું ?

ઉત્તર:-હિત થવાથી જે પ્રેમમાં વધારો થતો નથી અને અહિત થવાથી જે પ્રેમમાં ઘટાડો થતો નથી, તેનું જ નામ ખરો પ્રેમ.

૩૫-પ્રભુપ્રેમીઓનો ત્રણ પ્રકારનો સ્વભાવ હોય છે:-

(૧) બધી વસ્તુઓમાં ઇશ્વર વ્યાપી રહેલો છે એવી પૂર્ણ શ્રદ્ધા.

(૨) બધી આંસારિક વસ્તુઓમાંથી વાસનાની નિવૃત્તિ.

(૩) ઇશ્વરમાં બધી વસ્તુઓ રહેલી છે એવી દૃઢ માન્યતા.

૩૬-સંસારી માણસોની સેવા નોકર-ચાકરો કરે છે અને અલોકિક માણસોની સેવા આધુ, વિરાગી અને મહાન પુરુષો કરે છે.

૩૭-મનુષ્યોની સાથે તો બને તેટલી યોગીજ વાતચીત કરવાનું રાખો અને વધારે વાતો કરવાનું તો ઇશ્વર સાથેજ રાખો.

૩૮-જે ઇશ્વરનેજ પોતાનું સર્વસ્વ માને છે, તેજ ખરો ધનવાન છે. જે દુનિયાઈ વસ્તુસ્થિતિઓનાજ વ્યાપારમાં પોતાની સંપત્તિ માને છે, તેનેજ સદાકાળ નાજી રહિતી નિર્મળ માને.

૩૯-જે સત્કર્મથી મનુષ્ય અહંકારી બને છે, તે સત્કર્મ કરતાં તે જે પાપ ઇશ્વર તરફ તાલાવેલી ઉપજાવે તેજ શ્રેષ્ઠ છે.

૪૦-ઇશ્વરની સાથે જેની મિત્રતા બંધાય છે, તેને પોતાની કુનિયત સંપત્તિસાથે તો શત્રુતા થયેલી સમજવી.

૧૪૨

૧૪-તપસ્વી ફઝલ અયાજ

ફઝલ અયાજ એ એક મહામાન્ય ઋષિ હતા. પહેલાં તેઓ લૂંટારાના સંસ્કાર હતા; પરંતુ તેમના જીવનની દિશા આશ્ચર્યજનક રીતે બદલાઈ ગઈ હતી. તત્ત્વજ્ઞાન અને વિવેક-વૈરાગ્યમાં તેઓ સર્વ તપસ્વીના શિરોમણિ બની ગયા હતા. તેમના જીવનની પહેલી અવસ્થા નીચે પ્રમાણે હતી:—

લૂંટારાની સ્થિતિસમયે ફઝલ અયાજ, મર અને ખાંડના વગડામાં તંબુ નાખીને તેમાં રહેતા હતા. શરીર ઉપર કફની અને હાથમાં તસખી (માંળા) રાખીને બહારથી તો તેમણે ફકીરનો વેશ રાખ્યો હતો; પણ ધંધો તો તેઓ લૂંટફાટનો જ કરતા હતા. એ ધંધામાં તેમના સેંકડો મદદગારો અને સાથીતો હતા. એ બધા લૂંટારાનું જ કામ કરતા અને લૂંટ કરીને ફઝલ અયાજ પાસે રજુ કરતા. તેના તેઓ સૌને તે ભાગ પાડી આપતા. ઇચ્છા થાય તેટલું તેઓ પોતે પણ તેમાંથી લેતા. આવો હલકો ધંધો કરવા છતાં પણ તે શુક્રવારની નમાજ તો ચૂકતા જ નહિ. તેમના મદદગારો અને સાથીતોને પણ તેઓ નમાજમાં આવવાની ફરજ પાડતા ને જે તેમાં ભૂલ કરે તેને પોતાના મંડળમાંથી દૂર કરતા.

ફઝલના સ્વભાવમાં પહેલેથી જ મહત્તા અને પુરુષાર્થ રહેલાં હતાં. એ પ્રદેશમાં ફરતા વ્યાપારી કાફલાઓને તે લૂંટતા ખરા; પણ એ કાફલામાં જે સ્ત્રી હોય તો તેના તરફ તે દષ્ટિપાત પણ કરતા નહિ. કોઈ પ્રવાસીની પાસે જે છેક નાની રકમ જેવામાં આવે તો તે પણ જતી કરતા અને લૂંટફાટ માણસને પણ તેની મુસાફરીના દિવસોની ગણતરી પ્રમાણેનું ભાતું તથા ખર્ચ તેજ સમયે પાછું આપતા. પહેલી અવસ્થામાં તો ફઝલ એક યુવતી ઉપર બહુ જ આસક્ત થયેલા હતા; એટલે લૂંટફાટદારા જે કાંઈ ધન મળતું તે પોતાની પ્રિયવત્તાને મોકલવી આપતા.

એક વાર એક વ્યાપારી કાફલો તેમના સ્થાન પાસે થઈને જતો હતો,

ના ઉપર લૂંટારાઓ ધસી આવવાનો અવાજ થયો. એ કાફલામાંના એક વ્યાપારીને પોતાનું રોકડ નાણું ત્યાં આગળજ કાઢી જગ્યાએ ધુપાવી દેવાની ઇચ્છા થઈ. આમતેમ જોતાં તેની નજર પેલો તંબુ જણાયો; ને એ તંબુમાં એક ફકીરને તેણે તસપી ફરવતો જોયો. વ્યાપારી એમ સમજ્યો કે, આ કાઢી વિત્ર ફકીર છે; અને તે ખુદાનું નામ જપે છે, તો એવા ત્યાગી પુરુષને પોતાનું ધન સાચવવા આપણું એજ હિતકારક છે. આવો વિચાર કરીને તે તંબુમાં ગયો અને પોતાની હાલત દર્શાવીને પેલી નાણાંની કાથળી સાચવવા આપવાની ઇચ્છા જણાવી. વાચકો સમજી ગયા હશે કે, આ ફકીર તે બીજે કાઢી નહિ, પણ પેલો લૂંટારો ફઝલજી હતો. ફઝલે એ કાથળી તંબુના એક ભાગમાં મૂકવાનો ઇચ્છારો કર્યો. જતાવેલે સ્થળે કાથળી મૂકીને પેલો વ્યાપારી પોતાના સાથીઓ તરફ ચાલતો થયો; એટલામાંજ તે કાફલા ઉપર લૂંટારા તૂટી પડ્યા ને સૌ પાસે જે કાંઈ હતું તે લૂંટી ગયા. લૂંટારાઓ ચાલ્યા ગયા પછી પેલો વેપારી કેટલીક વાર પાછો પેલા તંબુમાં મૂકેલું ધન લેવા માટે આવ્યો; પણ જુએ છે તો બધા લૂંટારા ત્યાંજ લેગા થયેલા છે; ને આ લોહાનું જે ધન લૂંટેલું છે તેના ભાગ વહેંચાઈ રહ્યા છે! આ જોતાંજ પેલા વ્યાપારીના મનમાં ફાળ પડી. તેને સમજાઈ ગયું કે, મેં તો સ્વહસ્તેજ લૂંટારાના સરદારના હાથમાં ધન મૂક્યું છે; એટલે પછી હવે તો તેના આગળ કાંઈ પણ જોડણું એ નિષ્ફળ છે. આવું માનીને તે તો તંબુએથી ગુપચુપ પાછોજ નાસી જવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો; પણ એવામાંજ પેલા ફઝલે તેને જોયો અને જોતાંજ તેને પોતાની પાસે જોડાવ્યો. ફઝલે ફઝલે તે વ્યાપારી તંબુમાં પેઠા. ફઝલે પૂછ્યું—“કેમ આવ્યો છે?” વેપારીએ કહ્યું “આવ્યો હતો તો મૂકેલું ધન પાછું લેવા માટે, પણ મારી ભૂલ થઈ. હવે પાછો જઈ છું.” ફઝલે કહ્યું કે “તેં જ્યાં તારી કાથળી મૂકી છે તે ત્યાંથી ઉપાડી લે.”

કાથળી લઈ રાજી થતો થતો પેલો વેપારી પાછો પોતાના સાથીઓને જઈ મળ્યો. ફઝલના સાથીઓએ કહ્યું કે “આ વેપારીએને લૂંટવાથી કાંઈ જાણે ભાલ કે રોકડ મળેલ નથી; તો આ રકમ તમે શામાટે પાછી આપો છો?”

ફઝલ—“એ માણસે મને પવિત્ર માનીને મારા ઉપર સાધુભાવ બાંધ્યો છે; અને ઇશ્વરના લેખપત્રેના સંજ્ઞાવનું રક્ષણ કરવું, એ પણ મારી ખાસ ફરજ હોવાથી એણે મારા ઉપર જે સાધુભાવ દર્શાવ્યો છે તેનો હું નાશ નહિ.”

૬૬. ખુદા મહેરબાની કરીને મારા સાધુભાવને કાયમ રાખે.”

આ બનાવ બન્યા પછી ફેટલેક દહાડે બીજા પણ એક વેપારી કાફલાને લૂંટીને તેનું બધું ધન લઈ લેવામાં આવ્યું. ત્યારે તેમાંના એક વેપારીએ પૂછ્યું કે “તમે લૂંટવાનો ધંધો કરો છો, તો તમારામાં કોઈ ઉપરી નથી?” લૂંટારે કહ્યું કે “હા, છે; નહીંકાંઠે તાંબુમાં તેઓ નમાજ પઢે છે.”

વેપારી—“અત્યારે તો નમાજનો વખત નથી.”

લૂંટારો—“તેઓ રિવાજ કરતાં પણ વધારે નમાજ પઢે છે.”

વેપારી—“તે ક્યારે જમે છે?”

લૂંટારો—“એઓ હંમણાં તો રોજ રાખે છે, એટલે દિવસે જમતા નથી.”

વેપારી—“રોજ તો રમજાન માસમાં રહેવાય; આ કાંઈ રોજનો મહિનો નથી.”

લૂંટારો—“તેઓ નિયમ કરતાં પણ વધારે રોજ (ઉપવાસ) કરે છે.”

આ વાતો સાંભળીને વેપારી બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો. પછી તરતજ તે કંઈક પાસે આવ્યો અને કહ્યું કે “તમે નમાજ અને રોજની સાથે આ લૂંટારા-પણુ શી રીતે સાચવી શકો છો?”

ફઝલ—“તેં કુરાન વાંચ્યું છે?”

વેપારી—“હા, વાંચ્યું છે.”

ફઝલ—“‘બીજા લોકોને સત્કર્મો કરનારા બાણવા ઉપરાંત પાપાચરણ કરનારા પણ બાણુ છું’ એ વચન તેં વાંચ્યું નથી?”

વેપારી આ સાંભળી આશ્ચર્યચકિત થયો.

બીજી વાર એક સોદાગરનું ટોળું રાત્રે તે માર્ગે જતું હતું. ફઝલે પોતાનાં માણસોસહિત તેના ઉપર ધસારો કર્યો. એટલામાં એક સોદાગર કુરાનનું આ વચન બોલ્યો:—“તમારું ઉંઘતું મન બગત થાય એટલી ચોગ્યતા શું હતી તમારામાં નથી આવી?”

ફઝલના હૃદયમાં કુરાનનું આ વચન તીરની પેઠે જઈ ચોંટ્યું. જાણે એ વચન ફઝલના ઉપર હલો કરી તેને ચેતાવતું હોય કે “અરે મૂઠ! હજી પણ તું કેટલાં વર્ષોસુધી આવી પાપી લૂંટફાટો કર્યા કરીશ? શું હજી પણ તારે બગત થવાનો અને જીવનની દિશા બદલવાનો સમય આવ્યો નથી?”

ફઝલ આત્મનાદ કરીને બોલી ઉઠ્યો કે:—“હા, સમય આવ્યો છે. વચન-

x એક સંતે આ વિષયમાં એક સુંદર વચન કહ્યું છે કે:—

“રામબાણ વાગ્યાં હોય તે બાણ.”

બાળ સુમોટ-સોંગા ઉતરી ગયું છે. " હવે તે સ્વર્ગન લાકુજ તમા માર્મિદો ધઈ ગયો અને જંગલ તરફ દોડવા લાગ્યો. એટલામાં વેપારીનું એક બીનું ટોળું ત્યાં ધઈને જવા લાગ્યું. નેત્રો માંડોમાંડે પાતો કરતા દત્તા કે " આ માર્ગમાં કૃષ્ણ નામનો બર્ષદર લૂંટારો રહે છે, એટલે આ રસ્તે જવાશે નહિ. " આ વાત સંભળી કૃષ્ણ લોદવા કે " બાઈઓ ! હું તમને એક શુભ સમાચાર આપું છું કે, કૃષ્ણે હવે લૂંટારા મરીને પરતાવો કરવા માંડ્યો છે. ખુદાની મહેરબાનીથી હવે તેના જીવનની દિગ્ગા બદલાઈ ગઈ છે. આજે તે તમારી પાસે ધઈનેજ પલાયન થાય છે. " આટલું બોલીને તે રાતો રાતો ત્યાંથી જતો રહ્યો. માર્ગમાં એક માણસ મળ્યો. તેને કૃષ્ણે કહ્યું કે " હું તને ખુદાના સોગંદ દઈને કહું છું કે ' તું ' મને પાદશ્યાદ પાસે લઈ જા. મહારા તરફ તેનો બારે શુભો છે. હું હાથમાં આવવાથી તેના મનમાં ધણી શાંતિ થશે. હું હવે તેની સગત ચાહું છું. "

આવો આશ્રમ ભેઈને પેલો માણસ કૃષ્ણને ત્યાંના શહેનશાહ પાસે લઈ ગયો. પાદશ્યાહે કૃષ્ણ સાથે વાતચીત કરીને જોયું તો તેના જીવનની દિશા પલટાયેલી જણાઈ. હવે પ્રવિત્ર જીવન ગાળવા સારૂ કૃષ્ણ સગત માર્ગે છે, એમ જાણવાથી શહેનશાહે બહુજ સન્માન સાથે કૃષ્ણને તેને ઘેર જવા દીધા. આંગળે આવી કૃષ્ણે પોતાના છોકરાના નામથી જૂઝ મારી. તેનો અવાજ સંભળીને ઘરનાં સૌ ચક્રિત થયાં અને માંડોમાંડે કહેવા લાગ્યાં કે " આ શું ? એમનો અવાજ કેમ બદલાઈ ગયો ? જરૂર એમને સખત ધા લાગ્યો હશે ! "

કૃષ્ણ જોડયા— " હા, મને સખત ધા લાગ્યો છે. "

પુત્ર— " ક્યાં ? "

કૃષ્ણ— " મહારા કલેબમાં. "

ત્યાર પછી કૃષ્ણ ઘરમાં ગયા અને પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે " કાલેજ મહારો મકકે જવાનો વિચાર છે, તારો શો મત છે ? "

સ્ત્રી— " હું તમારાથી જુદી પડવા ચાહતી નથી. જ્યાં તમે ત્યાં હું. સાથે રહીને હું તમારી સેવા કરીશ. "

ત્યારપછી કૃષ્ણ સ્ત્રી સાથે મહેલે ચાલ્યા. ઇશ્વરે તેમને સહજ પ્રકારે એ માર્ગ દર્શાવ્યો હતો. તે મક્કામાં રહેવા લાગ્યા. ત્યાં તેમને અનેક સંતસાધુઓનાં દર્શન થયાં. ધર્માચાર્ય અણુ હનિક્ષના સહવાસમાં તે લાંબા વખત

સુધી રહ્યા; અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ તથા સાધના કરી. પછી તેમણે ઉપદેશકનું કાર્ય
પણ શરૂ કર્યું. મહાવાસી સેંકડો લોકો તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા આવતા.
દેવલાંક વર્ષ પછી તેમના પહેલાંના જીવનના મિત્રો-ખાડતના જંગલી લોકો-
ઓ-તેમને મળવા આવ્યા, પણ તેમણે કોઈને પોતાની પાસે આવવા દીધું
નહિ; છતાં પણ તેઓ ચાલ્યા ગયા નહિ, ત્યારે તે ઘરના છાપરાપર બેસીને
ખડારવટીઆઓને ઉદ્દેશીને ફરજ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે “ઓ ધર્મવિધુ
લોકો! પ્રભુ તમને પણ સદ્ગુણિ આપે અને પોતાના કાર્યમાં જોડે.”

આ શબ્દો સાંભળીને તેના જૂના મિત્રો નિરાશ થઈ ગયા. હવે ફરજનો
સહવાસ થવાનો નથી, એમ સમજીને તેઓ ખોરાસાન તરફ ચાલ્યા ગયા.
છાપરા ઉપર ઉભા રહેલા ફરજ તેમને માટે ઘણી વાર સુધી રોયા.

ખલીફા હાડન અલ રશિદે એક રાત્રિએ પોતાના એક મિત્રને કહ્યું કે
“આજ રાત્રે તું મને એવા એક માણસ પાસે લઈ જા કે જેથી મહારા
અંતરમાં હું શાંતિ મેળવી શકું. અહીં તો હું સંસારના કોલાહલથી ખડે
અકળાઈ ગયો છું.”

પછી મિત્રે ખલિફાને તપસ્વી સુફિયાનને ખાસે લાવીને ઉભા રાખ્યા.
ખાસે ખખડાવતાં સુફિયાને પૂછ્યું કે “કોણ છે એ?”

મિત્ર—“દેશાધિપતિ હાડન અલ રશિદ.”

સુફિયાન—“અહો, ધન્યભાગ્ય મહારાં કે એમનાં પગલાં મહારે ત્યાં
થયાં! તમે આ વાત મને પહેલાં કેમ ન જણાવી? હું પોતેજ તેમની
પાસે આવત.”

આ ઉત્તર સાંભળીને હાડન અલ રશિદ બોલ્યા કે “મિત્ર! હું જેને
મળવા ઇચ્છું છું, તે માણસ આ નહિ.”

આ સાંભળીને સુફિયાન બોલ્યા કે “મહને લાગે છે કે, આપ જેને મળવા
ચાહો છો તે ફરજ અયાજ હશે.”

પછી તેઓ ત્યાંથી ફરજને ઘેર ગયા. ફરજ તે સમયે કુરાનનું આ વચન
પાઠતા હતા કે “હુઆયરી લોકો પણ એમજ ધારે છે કે, હું તેમને પણ
ધર્મિક માણસોમાં ગણીશ.”

હાડન આ સાંભળીને બોલ્યા કે “અહો! મહારે માટે ઉપદેશની જરૂર
રોય તે. આ વચનજ ઘણું છે.”

પછી તેમણે ખાસે ખખડાવ્યું.

કુલ—“ એ દેણ છે ? ”

હાડનનો મિત્ર—“ ખલિક હાડન રશિદ. ”

કુલે કહ્યું કે “ મહારું તેમને શું કામ છે ? મહારે પણ તેમનું શું કામ છે ? મને મહારા આણ કામમાં ખલેલ કરી બીજા બાળતો તરફ ખેંચશે નહિ. ”

હાડનનો સાથી—“ દેશના રાજાનું તો આપે સન્માન કરવું જ લેઈએ. ”

કુલ—“ મને ખલેલ કરો નહિ. ”

પછી તેમણે ઝુંપડીમાં આવવાની રજા આપવા પ્રાર્થના કરી. કુલે આવવાની તો રજા આપી, પણ હાડન અલ રશિદનું મોઢું ભેડું ન પડે એટલા માટે કુલે તરતજ દીવો હોલવી નાખ્યો. હાડન રશિદે અધારામાંજ કુલના હાથ સાથે પોતાનો હાથ મેળવ્યો. હાથ અલતાં કુલ બોલ્યા કે “ આહા ! કેવો દેખાઈ હાથ ! આ હાથે નરકના અગ્નિથી છૂટવું ઘટે છે. ”

આટલું કહીને તે નમાજ પઢવા ઉભા થયા.

હાડન અલ રશિદ રડવા લાગ્યા અને બોલ્યા કે “ હવે પણ કાંઈક કહો. ”

નમાજ પૂરી કરી કુલ બોલ્યા કે “ તમારા પિતા પેગંબર હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ના કાકા થતા હતા. તેમણે તેમને ખલિકાનું પદ આપવાની વિનંતિ કરી; ત્યારે પેગંબર સાહેબે કહ્યું હતું કે “ પૂજ્ય કાકાશ્રી ! ખલિક થઈને હજાર વર્ષ સુધી લોકસેવા કરવી, તેના કરતાં તો તમારે તમારું જીવન ઈશ્વરનીજ સેવામાં ભેડવું જાડું જ ઉત્તમ છે. હું તમને દેશનું અધિપતિપદનું ન આપતાં તમારા મનનું અધિપતિપદનું આપું છું. ”

કુલ આટલું બોલીને શાંત રહેવાથી હાડન બોલ્યા કે “ હવે પણ કાંઈક કહો. ”

કુલ—ઉમ્મર અબ્દુલ અજિઝ જ્યારે ખલિકાને આસને બેઠો, તેજ વખતે તેણે અબ્દુલ્લાના પુત્ર સાલમને, ઇયૂતના પુત્ર રેઝાને તથા કાબેરના પુત્ર મહમદને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને કહ્યું કે “ હું આજે ખલિકાને પદે બેઠો છું. મારે શું કર્તવ્ય છે તે આપ મને કહો. ”

તેમાંથી એક જણ બોલ્યો કે “ જો તમારે પરલોકની સજામાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તો જુદા પુરુષોને પિતાની જેઠે, સુવકોને ભાતાની જેઠે, બાળકોને સંતાનોની જેઠે ને સ્ત્રીઓને બહેન તથા માતાની જેઠે જુઓ; અને એવીજ સાવનાપૂર્વક તેમની સાથે આવરણ કરો. આ તમામ ગુણધર્મોના મુલકો. જો તમારે વિશાળ ગૃહ છે અને પ્રજામંદજીએ તમારો વિશાળ પરિવાર

છે. પરિણામ નરક નરકતાથી ગાલો. બાતુમંડળ તરફ દયાપૂર્ણ આમરણ મળે અને બાળકોના કલ્યાણમાટે ઉપાયો મેળો. મને મોજ ફિકર થાય છે કે, તમારે આ સુંદર સુખકમળ નરકના અગિયી કાઠી બંધને કદ્યું બની બશે!”

આ સાંભળીને ખલીકા હાડેન દેવા લાગ્યા. પછી ફઝલ બોલ્યા કે “ફઝલની બીક રાખો, આવેલીથી રહો. આમને દયાદે પ્રભુ પ્રત્યેકને તેનાં પુણ્યપાપનો હિસાબ પૂછશે અને ન્યાય કરશે. આજે તમારા સંન્યમાં જોઈને ઘરડી ટોસી પણ અનવિના કલેશ પામતી હશે અને બૂળને લીધે રાત્રે ઉઘી શકતી નહિ હોય તો તે તમારી ઉપર ઈચ્છના દરબારમાં ફરિયાદ કરશે.”

આ સાંભળતાંજ હાડેનનું રુદન ખાળ્યું રહ્યું નહિ. તે મોટે સાદે રેવા લાગ્યા. ત્યારે તેમના સાથીએ ફઝલને કહ્યું કે “ફઝલ! તમે તો અવિશ્વને મારીજ નાખ્યા!”

ફઝલ—“હે હામાન! તું ચૂપ રહે. તેં અને તારા ટોળાના માણસો એજ એનો વધ કર્યો છે, મેં નથી કર્યો.”

હાડેન આથી વધારે આકંઠ કરવા લાગ્યા; અને પોતાના સાથીને કહ્યું કે “આ તને હામાન જેવા અને મને ફેડેન જેવા લાગે છે.” પછી હાડેને ફઝલને પૂછ્યું કે “આપને કોઈનું કાંઈ દેવું છે?”

ફઝલ—“હા, હું પ્રભુનો મોટો દેવાદાર છું. જો હું એનું દેવું ચૂકવી ન શકું, તો મહારે માટે એ મોટો શરમનો વિષય છે.”

હાડેન અલ રશિદ—“એ તો સાચી વાત, પણ હું તો એટલું પૂછું છું કે, આપને કોઈનું કાંઈ દેવું છે?”

ફઝલ—“પ્રભુને અપાર ધન્યવાદ છે કે, તેની મને અપાર દોલત મળી છે, એટલે કરજની બાબતમાં તો મારે કાંઈજ કહેવાપાણું નથી.”

ત્યારપછી હાડેન અલ રશિદે હંતર સુવર્ણસુદ્રાઓની થેલી તેમની પાસે મૂકી; અને વિનતિ કરી કે “આ રકમ ગેરવાજબી રીતે મેળવેલી નથી, મારી જનેતાની સંપત્તિમાંથી તે પ્રાપ્ત થઈ છે; તો આપ એ સ્વીકારવા કૃપા કરો.”

ફઝલ અત્યંત નારાજ થઈ બોલ્યા કે “મારા આ બધા ઉપદેશથી તમને કાંઈજ ફળ થયેલું જણાતું નથી. હું જોઉં છું કે, અત્યારે પણ તેં અવિચારને અત્યાચાર કરવા માંડ્યો છે. હું તારો ભાર ઓછો કરવા ચાહું છું, હું તને ઉન્નતિ અને સુક્તિને માર્ગે દોરવા પ્રયત્ન કરું છું; ત્યારે તું તો ઉલટો મારા-પરજ વધારે બોલે નાખીને મનેજ નરકના ખાડામાં નાખવા ઇચ્છે છે. હું કહું

કું કે, તારું જે કાંઈ છે તે તમામ તું પ્રભુને આપી દે; પણ તેને શરૂ તું તો કલેટો જેને આપવું ઘટે નહિ તેનેજ આપવા માગે છે। અરેરે, મારા કહેવાથી તને કાંઈજ લાગ થયો નહિ.” આટલું જોઈને ક્ષત્ર એકદમ ઉભા થયા અને પોતાનું ખારનું બંધ કરવાની તેમની રૂતિ જણાતાં પાદશાળ તરતજ બહાર નીકળ્યો અને ક્ષત્રે દ્વાર બંધ કર્યું. બહાર જઈને હારેન અગ રશિદ બોલ્યા કે—“હા, બાબ ખરેખરા મહાપુરુષ ઉત્તર આત્મા છે.”

એક વાર ક્ષત્ર પોતાના પુત્રને જોળામાં લઈને વાતસલ્યમાયે સુખન કરતા હતા, ત્યારે તે બાળકે પૂછ્યું કે “પિતાશુ ! શું તમે મને ચાહો છો ?”

ક્ષત્ર—“હા, ચાહું છું.”

પુત્ર—“તમે પ્રભુને મધુ ચાહો છો ?”

ક્ષત્ર—“હા.”

પુત્ર—“પિતાશુ ! હું તો માણસને એકજ હોય છે; તો પછી એ એક હયામાં શું બે વહાલી વસ્તુઓ રહી શકે ?”

ક્ષત્ર સમજ્યા કે “નાના બાળકના મોંમાંથી નીકળેલી આ દિવ્ય વાત ઈશ્વરજ તેને પ્રેરેને જોવાયી છે.” તરતજ તેમણે પુત્રને જોળામાંથી દૂર કર્યો અને પોતે પ્રભુના ધ્યાનમાં મગ્ન થયા.

સુદિયાને કહ્યું છે કે “ક્ષત્ર સાથે રહીને એક વાર અમે આખી રાત્રિ વાતો કરી. શાસ્ત્રચર્ચામાં આમ આખી રાત્રિ ગાળીને સવારે જતી વખતે મેં કહ્યું કે ‘આજની રાત્રિને હું બહુજ આનંદ ને સુખની રાત્રિ માનું છું. અહો, મને કેવો સુખદાયી સહવાસ થયો !’”

ક્ષત્ર—“ના, ના, એમ નથી. આજની રાત્રિ ઘણી અશુભ રાત્રિ હતી.”

સુદિયાન—“એવું કેમ કહો છો ?”

ક્ષત્ર—“કારણ એટલુંજ કે, તમે આખી રાત્રિપર્યંત વાણી-વિલાસથીજ મને સંતુષ્ટ કરવાની કોશીશમાં હતા; અને તમને સારો ઉત્તર આપી શી રીતે પ્રસન્ન કરું એવી કોશીશમાં હું પડેલો હતો. એથી આપણ બંને એવા પ્રયત્ન આટ પ્રભુને તો ભૂલ્યાજ હતા. આમ માત્ર માણસનાજ સંતોષને ખાતર આવો સમાગમ અથવા શાસ્ત્રચર્ચા કરવી, તેના કરતાં તો સંગરહિત થવું અને નિર્જન સ્થાનમાં ઈશ્વરનીજ સાથે વાતો કરવી, એજ કલ્યાણકારી છે.”

એક વાર એક માણસ ક્ષત્રની પાસે આવ્યો. ક્ષત્રે તેને પૂછ્યું કે “તું કેમ આવ્યો છો ?”

પેલા માણસે કહ્યું કે “તમારી સાથે રહેહુ ણંધાશે અને તેથી હું સુખી થઈશ, એવી આશાથી આવ્યો છું.”

ફઝલ—“એમ થવામાં તો સંદેહજ છે. તું મીઠાં મીઠાં અસત્ય વચનોથી મને છેતરીશ, તેમજ હું તને છેતરીશ. એ સિવાય તારા આગમનનું કૃપા તારી ને મારી બાબતમાં બીજું કંઈ પણ આવે એવું મને તો જણાતું નથી.”

નવું ધાર્મિક જીવન પ્રાપ્ત થયા પછી ફઝલ નિર્જન પ્રદેશમાંજ રહેવાનું વધારે ચાહતા હતા. ત્રીસ વર્ષ સુધી કોઈએ તેમને હસતે મોઢે જોયા નહોતા; પરંતુ જે દહાડે તેમના પુત્રનું મરણ થયું, તે દહાડે તે હસ્યા હતા. આવા શોકના દિવસે તેમને હસતા જોઈને કોઈએ પૂછ્યું કે “આજે તમારે હસવાનું શું કારણ ?”

ફઝલ જોડ્યા કે “આજે હું જાણી શક્યો છું કે, પ્રભુ એના મૃત્યુમાંજ પ્રસન્ન છે; તેથીજ મેં પણ પ્રભુની પ્રસન્નતા સાથે મારી પ્રસન્નતા મેળવીને હાસ્ય કર્યું.”

ફઝલ કહેતા કે “હે પ્રભુ ! તું મને ભૂખ્યો રાખે છે, મારા પરિવારને પણ અન્નવસ્ત્રરહિત રાખ્યાં છે અને રાત્રિમાં ઢીલો પણ આપ્યો નથી; પરંતુ મને ખાત્રી છે કે, આપ પોતાનો જે પરમ પ્રીતિપાત્ર હોય તેની સાથેજ આવા પ્રકારનો વ્યવહાર કરે છે. પ્રભુ ! કહો, કહો કે, મારા કયા ગુણે આપે મને આવી સંપત્તિનો લાભ આપ્યો ?”

બારસો વર્ષ પહેલાં ફઝલ થઇ ગયા હતા. સંતાનમાં તેમને બે પુત્રીઓ જ રહી હતી. મરણસમયે તેમણે પોતાની પત્નીને કહ્યું કે “મને કબરમાં દફનાવ્યા પછી તું આ બન્ને પુત્રીઓને સાથે લઇ વર્તકિસ પર્વત ઉપર ચઢીને પ્રભુ તરફ ઉંચી દ્રષ્ટિ કરી આ પ્રમાણે બોલજે કે “હે પ્રભો ! ફઝલના કહેવા પ્રમાણે હું તારી બનીને નિવેદન કરું છું કે, બ્યાંસુધી તે જીવતા હતા ત્યાંસુધી પોતાનાં આશ્રિતોનું તેમણે યથાશક્તિ ભરણપોષણ કર્યું છે. હવે તમે તેને ઘોરરૂપી કેદબાનામાં નાખ્યા છે, તેથી હવે તો તેમની આશ્રિત આ પુત્રીઓને તમારા હાથમાં સમર્પણ કરું છું.”

ફઝલ પરલોકવાસી થયા પછી તેમની પત્નીએ એજ પ્રમાણે આચર્યું કર્યું. વર્તકિસ પર્વતના શિખર ઉપર જઈને તેણે ઘણું ઘણું રુદન કરીને પ્રાર્થના કરી. દેવોએ તેજ સમયે ત્યાં તે દેશનો રાજા આવ્યો. તેણે આ સ્ત્રીનું રુદન જોઈને પ્રાર્થના સંભળીને સર્વ હરીકૃત પૂછી. ફઝલની સ્ત્રીએ બર્ધ

હકીકત તેને જણાવી, એટલે રાજાએ કહ્યું કે “ તમારી આ જાને પુત્રીઓનાં લગ્ન હું મહારા જે પુત્રોની સાથે કરવા ઇચ્છું છું. તમારી શી ઇચ્છા છે ? ”

કૃત્તવ્યની ઓએ કહ્યું કે “ મને એમાં કશો વાંધો નથી, બલકે તેમ કરો. ” પેલા રાજાએ તરતજ પાલખી મંગાવી અને તેમને પોતાને ત્યાં લઇ ગયો તથા મોટી ધામધૂમથી પોતાના પુત્રો સાથે. કૃત્તવ્યની પુત્રીઓના વિવાહ કર્યો અને દરેક પુત્રોને દથ દથ હજાર સુદ્રાઓ શ્રીધનતરીકે આપવાની જોડ-વંચ કરી આપી.

આ મહાત્માનાં વચતામૃત

૧-જો કોઇ મારી પાસે આવીને મને સલામ ન કરે તથા રોગી દશામાં હોઈ તોપણ મારી સેવા ન કરે તો હું તેથી ઘણું રાજ થાઉં છું; કેમકે મારા જીવનમાં એથી વિશેષ લાભ થાય છે.

૨-રાત પડે ત્યારે એકાંત મળશે જાણીને મને આનંદ થાય છે; અને પ્રભાત થાય ત્યારે લોકોનો ગડબડાટ વધશે જાણીને મને ખેદ થાય છે. કારણ કે માણસો આવીને મને વાતો કરાવે એવું હું ચાહતો નથી.

૩-જો માણસ નિર્જનતાથી ડરે છે અને લોકોના સંગથી પ્રસન્ન થાય છે, તે શાંતિ પ્રુએ છે.

૪-સ્વર્ગમાં કોઇને રૂઢન કરતું એકલો તો તે જેવું આશ્ચર્યકારક છે, તેજ પ્રમાણે આ સંસારમાં કોઇ હસે, એ પણ આશ્ચર્યકારક છે.

૫-જેના અંતરમાં સદા પ્રભુનો ડર રહેલો છે, જેની જીભ યદા તદા બોલતી નથી, તેના અંતરમાં રહેલો પ્રભુભયનો અગ્નિ તેની સંસારાસક્તિને તથા વિવચકામનાઓને બાળી બરમીબૂત કરે છે.

૬-જો માણસ ઈશ્વરનો ભય રાખીને ચાલે છે, તેનાથી દુનિયા પણ બહીને ચાલે છે; અને જે પ્રભુથી બહીને ચાલતો નથી તેનાથી લોકો પણ બહીને ચાલતા નથી.

૭-સાધકમાં ઈશ્વરસંભાથી જ્ઞાન જેટલા પ્રમાણમાં હોય, તેટલાજ પ્રમાણમાં તેનાથી પ્રભુથી ડરીને ચાલવાનું અને આનંદ પામવાનું બની શકે છે; અને સાધકમાં ધરલોકવિશે જેટલો ક્રોધ તેજ પ્રમાણમાં સંસાર ઉપર વેરાગ્ય હોય છે.

૮-સંસારમાં પ્રવેશ કરવો સહેલ છે, પરંતુ નીકળી શકાવું દુષ્કર છે.

૯-સંસાર એ ગાંધારી ઇન્દ્રિયવાદ જેવો હોઇને તેમાં જેઓ રહે છે, તેઓ

પણ ગાંડા છે; કેમકે ગાંડાઓનેજ હાથેપગે સાંકળો હોય છે.

૧૦-જો પરલોક માટીનો અને અનિત્ય હોત તથા આ લોક સુવર્ણનો હોત, તોપણ વિચારી જોતાં તે માટીનું સ્થાનજ લોકોને ગમવું જોઈએ; તો પછી જ્યારે પરલોક સુવર્ણનો છે અને આ લોક માટીનો છે, તો તો પછી આ લોકપ્રત્યે પ્રીતિ થવાનું કારણજ રહેતું નથી.

૧૧-કોઈ પણ માણસ પરલોકમાં સોગણું નુકસાન લોગવવું પડે એટલો અધર્મ આચર્યા સિવાય આ લોકમાં કાંઈપણ લાલ મેળવી શકેતો નથી-અર્થાત્ કાંઈપણ દુનિયાઈ લાલ મેળવનારને પરલોકમાં તો તેથી સોગણું નુકસાન લોગવવું જ પડવાનું.

૧૨-અહીંનાં સુંદર, કોમળ અને કિંમતી વસ્ત્રો તથા સ્વાદિષ્ટ ભોજનોમાં આસક્ત થનારને સ્વર્ગીય અન્નવસ્ત્રથી તો વંચિતજ થવું પડવાનું છે.

૧૩-ઈશ્વરપ્રત્યે નમ્ર રહેવું, તેની આજ્ઞા મુજબ વર્તવું અને તેની જેવી પણ ઈચ્છા જણાય તે માથે ચઢાવવી, એનુંજ નામ તેના પ્રત્યેનો વિનય છે.

૧૪-જો માણસ પોતાને મહાન જ્ઞાની માને છે, તે વિનયરહિત છે.

૧૫-જો માણસ માનવખંધુઓ પ્રતિ બહારથી સ્નેહલાવ દર્શાવે, પણ અંતરમાં શત્રુતા રાખે તેના ઉપર ઈશ્વરના શાપજ ઉતરે છે.

૧૬-લોકોના કહેવા ઉપરથીજ અમુક કાર્યો કે બાબતોપ્રત્યે સ્નેહ દર્શાવેો અને વખાણ કરવાં એ તો કપટીપણું છે; અને લોકોને રાજી કરવા માટેજ સત્કાર્ય કરવાં એનું નામ દંભથી ભરપૂર મૂર્તિપૂજા છે. એ બંને પ્રકારનાં કૃત્યોથી ઈશ્વર તમારી રક્ષા કરે અને તમારામાં વિશુદ્ધ પ્રેમ જાગ્રત થાય.

૧૭-ઈશ્વર જેવો છે તેવાજ રૂપે જે તેનો સાક્ષાત્કાર પામી શકે છે, તેજ માણસ તેની ખરા અર્થમાં પૂજા કરી શકે છે.

૧૮-જો ઈશ્વરસિવાય બીજાની આજ્ઞા રાખતો નથી અને ઈશ્વરસિવાય કોઈનો ભય રાખતો નથી, તેજ ખરેખરો ઈશ્વર ઉપર નિર્ભર રહેવાવાળો છે.

x કારણ કે લોકો તો પોતાની પામરતાને અને વિષયશોણપતાને માફક આવે તેવી હાએ હા કરાવવા માટેજ જાણીતા માણસને મોટાભા બતાવે છે. પાટી અંગત મોક્ષની ક્યાંવિના માત્ર હાલની અવસ્થામાં દુષ્ટતા ભારતવાસી-ઓની મરદ સુજન્ય આશ્વાસવાળાને ઈશ્વરપ્રત્યે કપટી બનવા ઉપરાંત છેવટે તો દુનિયામાં પણ દગ્ગજ ખેલીજ પડે છે. સિં ખરાબ સિદ્ધુ-અખંડાનંદ

૧૮-પ્રભુપ્રત્યે તેજ ખરેખરે નિર્બર અને આધીન છે કે નૌતે હ'રનો દૃષ્ટિએ આશ્રય લીધો છે અને દોષ પવુ જાગનમાં હ'રપર દોષ મૂકતો નથી.

૨૦-શુદ્ધ રથાને જીવને દેદલકો પવિત્ર થઈ આવે છે: ત્યારે ઘણાઓ તે શુદ્ધ થવાને બદલે ઉલટા દોષ તે કંતાં પવુ વધારે અપવિત્ર થઈને આવે છે. તીર્થભૂમિ મહામાં જઈને પવુ અનેક માવુઓ અશુદ્ધ થઈ આવ્યા છે.

૧૫-તપસ્વી હુસેન બસરાઈ

તેરનોથી વધારે વર્ષ પહેલાં તપસ્વી હુસેન બસરાઈ મરિના ચાંદરમાં જન્મ્યા હતા. ઇસ્લામના મહાત્માઓમાં તેઓ અગ્રગણ્ય મનાયા છે. જોગનું જીવન અનેક પ્રકારની કઠોર સાધનાઓ અને પવિત્ર ઉચ્ચ ઝનોથી અથવા તો પશ્ચાત્તાપથી અને કદ સહન કરવાથી ભરપૂર હતું. આ તપસ્વીની જનેતા હઝરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)નાં પત્ની આયસાની દાસી હતી. એ ત્યારે આયસાની સેવામાં તથા તેમના શુદ્ધકાર્યમાં વજગતી, ત્યારે હુસેન બસરાઈ બૂખના દુઃખે રોતા. દયાળુ આયસા વાત્સલ્યભાવે આ બાળકને ખોજામાં લઈ તેના મુખમાં ચોલાનું સ્તન મૂકતાં. આયસાને સંતાન નહિ હોવાથી ધાવણ પવુ આવે તેમ ન હતું; પણ હુસેન બહુજ બળથી સ્તનને ચૂસતા, ત્યારે દયાળુ આયસાના સ્તનમાંથી કદી કદી એકાદ દીપ્ત ધાવણ બાળકના મુખમાં પડતું. આ બાળક જન્મ્યા પછી તરતજ તેને હઝરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ના પ્રચારક મહાત્મા ઉમ્મરની પાસે દર્શનાર્થે લઈ જવામાં આવેલ; ત્યારે તેને જોઈ તે મહાત્માએ કહ્યું હતું કે “આ બાળકનું મોં બહુજ હુસેન (સુંદર) છે.” તે ઉપરથી એનું નામ હુસેન પાડેલું હતું. એણે એકસોત્રીસ સંત સાધુઓના સહવાસનો લાભ લીધો હતો. હઝરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ના દૌહિત્ર (દીકરીના દીકરા) હુસેનની સાથે તેને ગાઠ મેત્રી હતી. તેમની સાથેજ તેણે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હતો અને તેમના પિતા હઝરત અહી પાસેથીજ દુદીરીની દીક્ષા લીધી હતી. મહાત્મા હુસેનનું જીવન પવિત્રતાવાની વાત આ પ્રમાણે છે.

* અમો હિંદુઓના કાશી જેવા પ્રાચીન અને ધાર્મિક રથાનમાં પશુ અત્યારે તો આ એક કહેવત ૨૬ થઈ પડી છે કે:-

“રાંડ, સાંદ, સીડી, સં-વાસી; ધનસે બચે તો સેવે કાશી.”

કહેવાય છે કે, હુસેન એક ગવેરી હતા. તે મણિમાણિક્યનો વેપાર કરતા હતા તેથી લોકોએ તેમનું નામ 'સ્તવેપારી હુસેન' પાડ્યું હતું. એક દહાડો વેપારનિમિત્તે તે રોમ શહેરમાં ગયા અને ત્યાંના મંત્રીને મળ્યા. મંત્રી સાથે તેમને સારી ઝોળખાણ હતી. મંત્રીના આગ્રહથી એક દહાડો ઘોડે બેસીને તે તેની સાથે સાથે નગરથી ઘોડે દૂર આવેલા જંગલમાં ગયા. ત્યાં જઈને જોયું તો એક મણિમુક્તાની અલશેવાળો વિશાળ રેશમી વસ્ત્રનો મંડપ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં સુસજ્જિત લશ્કરની હારો ઉભી હતી અને તે લશ્કરસહિત લશ્કરી અમલદાર એ મંડપની પ્રદક્ષિણા કરતો હતો. પ્રદક્ષિણા પૂરી કર્યા પછી તે રોમન ભાષામાં કાંઈક બોલીને ચાલ્યો ગયો. ત્યાર પછી સ્વચ્છ કડકડતાં વસ્ત્રો પહેરેલા કેટલાક વૃદ્ધો મોટી સંખ્યામાં આવ્યા અને તેમણે પણ તેજ પ્રમાણે કર્યું. પછી ચારસો પડિતો આવ્યા. તેઓ પણ તંબુની પ્રદક્ષિણા કરીને કાંઈક બોલ્યા. ત્યારપછી લગભગ બસો રૂપલાવણ્યવતી સ્ત્રીઓ હાથમાં મણિમુક્તાલરેલા સુવર્ણના થાળ લઈને ત્યાં આવી અને તંબુની પ્રદક્ષિણા કરી કાંઈક બોલીને ચાલી ગઈ. છેલ્લે ત્યાંના સમ્રાટે આ પ્રધાનની સાથે તંબુમાં પ્રવેશ કર્યો અને થોડી વાર પછી તંબુની બહાર ચાલ્યા ગયા.

હુસેન આ દશ્ય જોઈ બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યા, પણ આ જનાવનો કાંઈજ મર્મ તે સમજી શક્યા નહિ. સમય મળતાં તેમણે પેલા મંત્રીને આ વાત પૂછી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે “મહારા આ સમ્રાટને મહારૂપવાન તથા ગુણવાન એક યુવ હતો. તેના ઉપર તેમનો બહુજ પ્રેમ હતો. અકસ્માત્ એ રાજકુમારનું મૃત્યુ થયું છે અને સમ્રાટને શોકસાગરમાં નાખેલા છે. આ તંબુની અંદર તેની કબર છે. દરવર્ષે મરણની તિથિએ રાજા પોતાના સૈન્ય અને કુટુંબીજનો સાથે અહીં આવે છે અને આ ક્રિયા થાય છે. તમે સૌ પહેલાં સૈન્યસહિત સૈનિકોના અમલદારને તંબુની પ્રદક્ષિણા કરતાં અને કાંઈક બોલતાં જોયો હતો તેનો સાર એ હતો કે ‘હૈ રાજકુમાર ! જો મહારા અને મહારાં લશ્કરોના બાહુમાં બળ હોત તો અમે બધાએ પ્રાણ આપીને પણ તમને પાછા મેળવ્યા હોત; પણ તમને જે મરણરૂપી શત્રુ ઉઠાવી ગયો છે, તેના ઉપર અમારું કાંઈ પણ બળ ચાલે તેમ નથી. જો ચાલે તેમ હોત તો તમને મોતના હાથમાં કદી પણ જવા દેત નહિ અને ગયા હોત તોપણ સંગ્રામ કરી પાછાજ લાવત; પણ અદ્વિસાસની વાત છે કે, તેના આગળ અમે નિરૂપાય છીએ.’ ત્યારપછી પેલા વૃદ્ધોએ આવીને કહ્યું હતું કે ‘હૈ નૃપતંદન ! જો અમે શોક પ્રકાશિત કરવાથી કે

આગીવાંતના બળથી તમારા હૃદયની કક્ષા કરવાને શક્તિમાન હોય તો તેમ કરવાનું અમે કરી પણ શકી નહિ. 'ત્યારથી વિદ્વાનમંડળીએ આવીને કહ્યું હતું કે 'હે રાજનનય! જ્ઞાનથી, વિજ્ઞાનથી કે પાંડિત્ય બળથી પણ આ હુઃખ દૂર કરી શકાતું હોય તો અવશ્ય અમે તેમ કરી; પણ મૃત્યુ પાસે તમારે નહીં.' પછી રત્નમહેશ્વ માણે હાથમાં લઈને આવેલો પેટી ગુંદર શીંગો પ્રદક્ષિણા કર્યા પછી બોલી હતી કે 'હે અન્નદાતા! જો ધનસંપત્તિના અથવા રૂપલાવણના બળથી તમને પાછા મેળવી શકાતા હોય, તો તમારે માટે આ તમામનો અમે હોમ કરત; પરંતુ જન્મ અને મરણની ઘટમાળ અલવવાવાળી જે શક્તિ છે, તેના આગળ સમગ્ર સંપત્તિ અને રૂપયોગન-સંપત્તિ વિસાતમાં નથી.' ઉદ્ધે સચ્ચાટ પંદે જઈને બોલ્યા કે 'હે પ્રાણપ્રિય પુત્ર! તારા પિતાના હાથમાં હવે શી શક્તિ છે? હું તારે માટે વિશાળ શૈન્ય લાવ્યો, અનેક વિદ્વાનો તથા વૃદ્ધ પુરુષોને લાવ્યો, સંપત્તિસહિત રૂપયોગન-સંપત્તિ શીંગો લાવ્યો અને પ્રધાનસહિત હું પોતે પણ આવ્યો. જો એ શૈન્યબળથી, પાંડિત્યથી, ધનસંપત્તિથી અને સૌંદર્યબળથી આ વિપત્તિ દૂર કરી શકાતી હોય તો એ સર્વંતું બળ એકત્ર કરીને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરત; પરંતુ આ જે ઘટના બની છે, તેને મિથ્યા કરવાને તારે પિતા તો શું પણ સમગ્ર જગતના પણ સત્તા-સામર્થ્યસંપન્ન અસંખ્ય હાથો મળીને પણ એના આગળ અત્યંત તુચ્છ છે.' આટલું કહીને રાજા પણ બહાર ચાલ્યા આવ્યા છે. દરવર્ગે તેના મરણની તિથિએ અહીં આ પ્રકારે ક્રિયા થાય છે."

મંત્રીની આ વાતોએ હૃદયેતના અંતરમાં તો કાંઈ ઓરજ પ્રકારનો વેરાગ્ય અને પશ્ચાત્તાપ ઉત્પન્ન કર્યો. તેનું અંતર અત્યંત અસ્થિર થઈ ગયું. આથી તે પોતાનું આપારકાર્ય ત્યાંનું ત્યાંજ પડ્યું મૂકીને ઉદાસભાવે પાછો બસરામાં ચાલ્યો આવ્યો. તેના અંતરમાં વિષયવેરાગ્યનો અને પશ્ચાત્તાપનો જે પ્રચંડ પાવક સજગવા લાગ્યો તેથી તેણે પ્રતિજ્ઞા કરી કે, ત્યાંસુધી મારા અંતરમાં કામકોષાદિ પાપી વિકારોનું અસ્તિત્વ છે, ત્યાંસુધી આ સંસારમાં કદી હારવિનોદ કે મોજશોખ કરીશ નહિ. ત્યારથી તેણે પોતાના મનને પ્રભુની બક્ષિમાં અને ધ્યાન-સ્મરણમાં એટલું તો તટલીન કરી દીધું કે એ સમયે એવી પ્રબળ સાધના બીજાથી બનવી હુલ્લ હતી. લોકસમૂહનો ત્યાગ કરી તે સદા એકાંતમાંજ રહેવા લાગ્યો ને એ પ્રકારે તેણે ઘણો સમય આવ્યો. પછી તેણે એવા નિયમ બાંધ્યો કે, અડવાડીઆમાં એક દહાડો

સાધારણ માણસોને ઉપદેશ આપવામાં ગાળવો. તપસ્વિની રાખીઆ પણ એજ શહેરમાં રહેતાં હતાં. સભામાં રાખીઆને આવતાં દીલ થાય તો તે આવતાંસુધી તપસ્વી હુસેન બસરાઇ પોતાનો ઉપદેશ શરૂ કરતા નહિ. એક દહાડો તેમને કોઈએ કહ્યું કે “આ સભામાં અનેક ઉંચા હોદ્દાવાળા તથા વિદ્વાન મનુષ્યો આવી ગયેલા છે તો પછી તે એક ઘરડી ડોશી હાજર નથી તેમાં હાનિ શી છે?” ત્યારે હુસેને કહ્યું હતું કે “હાં, એ ઠીક છે; પણ મેં જે શરણત હાથીના ઉદરને માટે તૈયાર કરેલું છે, તે હું કીડીઓના મોંમાં શી રીતે નાખી શકું?” x જ્યારે તે ભાષણ કાળે બોલતાં બોલતાં ઉત્સાહમાં આવી જતા, ત્યારે પણ રાખીઆને ઉદ્દેશીને કહેતા કે “આર્યે! તમારા હૃદયના તેજમાંથીજ મારો આ ઉત્સાહનો અગ્નિ પ્રકટ થયેલો છે.” એક વાર કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મહાત્મન! તમારો ઉપદેશ સાંભળવાને માટે જે પુષ્કળ માણસો આવે છે, તેથી તો તમે આનંદ પામો છો ને?” જવાબમાં તેમણે કહ્યું કે “હું જનસમૂહના મોટા ટોળાથી સંતુષ્ટ થતો નથી; પણ ખરું સત્ય જાણવાને માટે એકજ ખરેખરો જિજ્ઞાસુ-પત્રાત્તાપથી હીન બનેલો એકજ સાચો શ્રેયઃસાધક આવેલો હોય તો તે એકથી પણ મને સંતોષ થાય છે.”

એક દહાડો તેમને કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે “જો વૈદ્ય પોતેજ રોગી હોય તો પછી તે બીજા રોગીઓની ચિકિત્સા શીન્રીતે કરી શકશે?” તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે “પહેલાં તો એ વૈદ્ય પોતાનાજ રોગની દવા કરશે અને પછી જ બીજા રોગીઓને દર્દ મટવા દવા આપશે.” વ્યાખ્યાન કરતાં કરતાં એક દહાડો તેમણે કહ્યું કે “ભાઈઓ! સાંભળો. જો આ ઉપદેશ સાંભળી તે પ્રમાણે ચાલશે તો તેથી તમારું કલ્યાણ થશે.” શ્રોતાઓમાંથી કોઈ બોલ્યું કે “અમારું મન આગસુ છે, તમારા ઉપદેશ પ્રમાણે તે વર્તીતું નથી; તેમજ ઉપદેશ પણ અહણુ કરી શકતું નથી. તો એનો શો ઇલાજ?” ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “તમારું મન આગસુ નથી, પણ સુરદાલ છે. જે આગસુ હોય તે તો ધક્કો મારવા-

x આગળ રાખીઆના ચરિત્રમાં પણ આવી તેવી બાબતો આવી જવા છતાં જે દૃષ્ટિથી મૂળ લખનારે આ ચરિત્રમાં પણ તે રહેવા દીધી છે, તેજ દૃષ્ટિથી આ સેવકે પણ રહેવા દીધી છે. જે કોઈ વિવક્ષણ (!) બુદ્ધિમાનોને અત્ર તરફના જે પણ-પુસ્તકના સંબંધમાં આવી પુનરાવૃત્તિઓ દોષરૂપે લાગે, તેમણે તે તે સ્થળે છેકા મૂકેલા કે પછી પોતાની તેવી માન્યતા ઉપર છેકા મૂકેલા, તેને તેઓ પૂરા સ્વતંત્ર છે.

સિંહ ખરાબ લિપ્ત-અખંડાનંદ

થી પણ સચેન થઈ જાય, પણ મુન્ડું હોય તે કાંઈ ચોડુંજ મને ન થવાનું છે.”

કાંઈએ મદાત્મા દુઃશેન જણાવેને કહ્યું કે “કેટલાંક માણસો તમારી વાન અથોગ્ય માને છે તથા તમારી નિંદા કરે છે, એનો શો હતાજ કરવો ?”

મદાત્મા બોલ્યા કે “હું માત્ર ઇશ્વરનાજ સદવાચની અભિલાષા અને પ્રાર્થના કરું છું કે મનુષ્યો વચ્ચેનાં વિરોધ, નિંદા કે આપત્તિથી મુક્ત રહેવાની કદી પણ મેં આકાંક્ષા કે કેમીય કરી નથી. જ્યોત્સના ઇશ્વર પણ અસદ્ગુણ નિંદાઓરોની જિહ્વાના દુઃભાષી મુક્ત રહી શક્યો નથી; તેા હું તે કે જમાન કે તેથી મુક્ત રહી શકું.”

એક દહાડો તે સભામાં ઉપદેશ આપતા હતા. એ વખતે સમ્રાટ હેભજ પોતાના શૈન્ય ને સામંત સાથે ત્યાં આવ્યા. આ જોઈને એક માણસ બોલ્યો કે “આને દુઃશેન મદાત્માની પરીણા થયો. સમ્રાટને જોતાંજ તે બોલતો જાય થઈ જાય અને આવકાર આપવા લાગી જાય.” સમ્રાટ સભામાં આવી બેઠા છતાં મદાત્મા દુઃશેને તેમના વચ્ચે જરા પણ દિષ્ટિ કરી નહિ, પરંતુ પોતાને ઉપદેશ આજીજ રાખ્યો. આ જોઈ પેલો માણસ બોલ્યો કે “વાહ ! દુઃશેન તો ખરેખર દુઃશેન(ઉત્તમ)જ છે.” સભા બરખાસ્ત થતાં સમ્રાટ હેભજ દુઃશેનની પાસે ગયો. અને ભક્તિભાવે તેણે દુઃશેનના હસ્તનું ચુંબન કર્યું અને બધા માણસોને કહ્યું કે “જે તમે સાધુપુરુષને જોવા આવતા હો તો આ દુઃશેનને જુઓ.” પેગંબર મહમદ સાહેબ(સંઆ૦સ૦)ના ધર્મપ્રચારક બંધુ હજરત અલી એક દહાડો દુઃશેનની સભામાં આવ્યા અને તેમણે દુઃશેનને પૂછ્યું કે “તમે જાની છો કે જાનેશ્વર છે ?” દુઃશેને કહ્યું કે “હું જાની નથી, પણ પેગંબર મહમદ સાહેબ (સં આ૦ સ૦) પાસેથી મેં જે કાંઈ જ્ઞાન અને સત્યનો લાભ મેળવ્યો છે તેને હું તો માત્ર ફરીથી કહી બતાવું છું.”

* ખરા મદાપુરુષો લોકનિંદાની પરવા કરતા નથી. એક મદાત્મા તો પોતાના નિંદકને મારે આવી વચનો કહે છે:-

મન્ત્રિન્દયા યદિ જનો પરિતોષમેતિ તન્વપ્રયત્નમુલ્ભો યમનુગ્રહો મેં ।
એવાયિનો હિ પુરુષ પરતુદિદેતોઃ સ્વોપાર્જિતાન્યપિ ધનાનિ પરિત્યજન્તિ ॥
ભાવાર્થ:- “જે મારી નિંદા કરવાથી કાંઈ માણસને સંતોષ થતો હોય, તેા એ સંતોષ એ તો મને વગરમહેનતે પ્રાપ્ત થયેલો મદાન આભાર છે. કેમકે પોતાનું બધું ઇન્જનારા પુરુષો બીજને સંતોષ આપવા ખાતર પોતે મેળવેલ ધન વાવ-ફાવ ગળાવવામાં તથા સદાવતો વગેરે બાંધવામાં વાપરે છે; તેા જાવા સંતોષમાં તેા મને કાંઈ અર્થ કરવાપાડું નથી.”

અનુવાદક

આ સાંભળી હમરત ચલી બાહ્યા ગયા અને કહેતા ગયા કે “હુસેન એક સાચો સાધુ તેમજ ઉત્તમ વાતો છે.” તેમના ગયા પછી હુસેન બસવાઈને માવજ પડ્યું કે, તેઓ એક સામાન્ય માણસ નહોતા, પણ પૂરું હક્કત આવી હતા. એટલે મરનજ તેઓ ઉપદેશાચાર ઉપરથી નીચે ઉતર્યા ને તેમની પછપાટે દોડ્યા. તેમની નજીક પહોંચતાં તેમણે સનિનય કહ્યું કે “પુદાની ખાતર આપ મને અલ્લુ (અંગમુદ્ધિ) કરતાં શીખવાડો.” તે સ્થળે જળપાત્ર મં-ગાવવામાં આવ્યું અને ત્યાંજ આવીએ હુસેનને અલ્લુ કરવાનો વિધિ શીખવ્યો. જે સ્થળે આ હકીકત બની હતી તેને “માયોગતેસ્ત” એટલે કે જળપાત્ર એ નામ અપાયું છે.

મરણ કેઈ પણ વખતે આવી પડશે એમ સમજીને તેઓ હુસેન સાવચેત રહેતા.

તેમને કેઈએ કદી પણ હાસ્ય કરતાં જોયા નથી. એક દિવસ તેમણે એક જણને રુદન કરતો જોઈને પૂછ્યું કે “તમે શામાટે રડો છો?” ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “મહમદ કાળેર પાસે હું ગયો હતો ત્યારે તેઓ બોલ્યા હતા કે, ધાર્મિક પુરુષોની અંદર પણ એક એવોx પુરુષ છે કે જેને કેટલાંક વર્ષ નરકમાં રહી પોતાના પાપનું ફળ લોગવવાનું છે. એ સાંભળી હું બહુ ભય અને હઃણ પામ્યો.” પછી હુસેન બોલ્યા કે મને લાગે છે કે “તે પાપી માણસ હું પોતેજ હોશ.”

બાહ્યાવસ્થામાં હુસેને એક પાપ કરેલું હતું અને તે પાપ પોતાને સદા સ્મરણમાં રહે એટલામાટે તેમણે આ પ્રમાણે ગોઠવણ કરી હતી કે, જ્યારે તેનું લુગડું પહેરવાના હોય ત્યારે તે વસ્ત્ર ઉપર તે એ પાપની વાત લખી રાખતા અને તેજ વખતે તે એટલું તો રોતા કે રોતાં રોતાં બેલાન થઈ જતા.

મલિક દિનાર કહે છે કે, મેં એક વાર હુસેનને પૂછ્યું કે “મહાત્મન! નઠારામાં નઠારું દુર્ભાગ્ય શું?” તેમણે કહ્યું કે “હૃદયનું મૃત્યુ, એ મોટામાં મોટું દુર્ભાગ્ય સમજવું.” મેં પુનઃ પૂછ્યું કે “હૃદયનું મૃત્યુ શી રીતે થાય?” તેમણે કહ્યું કે “મનની સંસારમાં આસક્તિ થવી એ હૃદયનું મૃત્યુ છે.”

x જાણવા છતાં ધર્મપાલનથી અવળું કેણુ ચલાવે છે તે વિષે ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:-

કામ એવ ક્રોધ એવ રજોગુણસમુદ્ભવઃ ।

મહાશનો મહાપાપ્મા વિદ્વચ્ચેનમિહ વૈરિણમ્ ॥

હુસેન જેને જેને જોતા, તેને પોતાના કરતાં શ્રેષ્ઠ માનતા અને પોતાને સૌતા કરતાં નીચ અને અધમ માનતા. એક દહાડો તે દમલા નદીને કિનારે ઘૂમી જતા હતા, ત્યાં તેમણે એક અલમરત માણસને નદીતીરે બેઠેલો જોયો. એ માણસની પાસે એક સ્ત્રી બેઠેલી હતી અને તેમની પાસે એક મોટો શીશો પડેલો હતો. એ શીશામાંથી પેલો માણસ પ્રવાહી પદાર્થ પીતો હતો. આ જોઈને હુસેન મનમાં યોલવા લાગ્યા કે “આ માણસ મ્હારા કરતાં સારો કહેવાય ? ના, ના, ન કહેવાય; કેમકે એ તો એક સ્ત્રીની સાથે બેસી મદિરાપાન કરે છે ને હું તો કદી એવું કરતો નથી.” આ પ્રમાણે તેઓ મનમાં ને મનમાં વિચાર કરે છે ત્યાં તો અચાનક એક હોડી તે નદીમાં એ ઠેકાણે આવી ને મોઝાના પ્રળા જપાટા લાગતાં તે ઊંધી વળી ગઈ. એમાં બેઠેલાં સાત માણસો જળમાં ડૂબવા લાગ્યાં. આ જોતાં પેલો માણસ નદીમાં ફેલી પડ્યો ને અત્યંત બહાદુરી તથા હિંમત દર્શાવી તેણે છ માણસોને ડબતા ણંચાવ્યા. પછી તે હુસેનની તરફ જોઈ બોલ્યો કે “પાણીમાં ડૂબેલાં છ માણસોને મેં બચાવ્યાં છે. હવે તું માત્ર બાકીનાં એકનુંજ જીવન બચાવ; એટલે બસ. હું મુસલમાન ધર્મના ઉદ્દેશક ! આ સ્ત્રી છે તે તો મ્હારી જનેતા છે; ને શીશામાં જે પદાર્થ છે તે મેં પાણી છે. મારે તો તારી પરીક્ષા કરવી હતી અને એ ઉપરથી મને લાગે કે કે તું અંધ છે.” આ સાંભળી હુસેન અત્યંત શરમાઈ ગયા અને નમ્રતાવે તે માણસના ચરણમાં પડી તેની કમા માગી. તેમને સમજાયું કે, મને શિખામણ દેવાને મારેજ આ માણસ પ્રભુની પ્રેરણાથી આવેલ છે. પછી તે તેને જોઈને બોલ્યા કે “હું બાગ્યવંત માનવી ! તે” આટલાં માણસોને નદીના પાણીમાંથી ડૂબતાં બચાવ્યાં છે તો મને પણ અંધ દારૂપી નદીના તરંગોમાંથી બચાવ; ને મ્હારો ઉદ્ધાર કર.” તે બોલ્યો કે “તારો ઉદ્ધાર થાઓ, વળી તું સફુવાળો થાઓ !” આટલું બોલી તે ચાલ્યો ગયો. આ બનાવ બન્યા પછી હુસેનનું અભિમાન ગળી ગયું અને તે કોઈને પણ પોતાના કરતાં હલકા માનતા નહિ, તેમજ પોતાને કોઈ કરતાં શ્રેષ્ઠ માનતા નહિ. તેમની પાસે એક વાર એક કૂતરો આવી ઉભો રહ્યો. ત્યાં તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે “તમે શ્રેષ્ઠ કે આ કૂતરો શ્રેષ્ઠ ?” તે બોલ્યા કે “જો મ્હારા ધાર્મિક જીવનનું હું રક્ષણ કરી શકું તો હું શ્રેષ્ઠ કહેવાઉં, પણ જો તેમ ન કરી શકું તો માસ જેવા સો હુસેન કરતાં આ કૂતરોજ શ્રેષ્ઠ છે.”

હુસેન કહે છે કે, આ ત્રણ જગની પાસે હું અનિશ્ચય શરમીદો બની ગયો

હતો:- (૧) દાડ્ડીઆ પાસે, (૨) બાળક પાસે અને (૩) સ્ત્રી પાસે.
 દાડ્ડીઓ દાડ્ડના કેફમાં આમતેમ લથડીઓ ખાતો કાદવમાં ચાલ્યો.
 મેં તેને કહ્યું કે “અરે લાઇ ! પગ સ્થિર રાખ; નહિ તો પડી જઇશ.
 કે “અરે લલા માણસ ! તું મને કહેવા ક્યાં આવે છે? તું તારા
 પગ સ્થિર રાખ ને; કેમકે તું એક ધાર્મિક માણસ તરીકે ગવાય છે.
 ખુલ્લો દાડ્ડીઓ છું. હું જો પડી જઇશ તો ફરી બેઠો થઇશ અને
 ઘોઘને શરીર સાફ કરીશ, એમાં મારે નવાઇ જેવું કશું નથી. હું તો
 ઓ ગણાઈ ગયો છું, પણ તું જો પડ્યો તો તારે સાફ થવું સહેલું
 આ વાણીથી હુસેનની શરમનો પાર રહ્યો નહિ. બીજી વાર એવો પ્રસંગ
 કે, એક છોકરો હાથમાં દીવો લઈને ચાલ્યો આવતો હતો. હુસેને તેને પૂ
 ‘તું આ દીવો ક્યાંથી લાવ્યો?’ એટલામાં પવનના ગપાટાથી તે દીવો
 ગયો, એટલે પેલે છોકરે સામેજ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ‘પહેલાં તું જ કહે કે, આ
 દીવો ક્યાં ગયો? એટલે હું કહીશ કે તેને હું ક્યાંથી લાવ્યો છું.’ ત્રીજો
 એવો બન્યો કે, અત્યંત રૂપલાવણ્યવાળી એક યુવતી ઉઘાડે મોઢે એકવાર
 સેનની પાસે આવીને પોતાના પતિના બેવફાઈ માટે ગુસ્સો દર્શાવી નિંદા
 કરવા લાગી હુસેન એને ઉઘાડે મોઢે જોઈ સંકેત પામ્યા અને બોલ્યા કે
 “પહેલાં તું તારું પોતાનું મોઢું તથા શરીર બરાબર ઢાંક. પછી તારે જે
 કહેવાનું હોય તે કહે.” પેલી સ્ત્રી બોલી કે “અરે લાઇ ! હું તો પ્રભુના સરને
 લા એક પદાર્થના પ્રેમમાંજ મુગ્ધ થતાં આવી બેભાન બની ગઈ છું કે મને
 મારા શરીરનું ભાન નથી; અને જો તે મને ચેતવી ન હોત તો હું એમની
 એમજ તેને શોધવા બજારમાં ચાલી જત; પણ તું તો પ્રભુના પ્રેમમાં મસ્ત
 હોવા છતાં તને આટલું બધું ભાન છે કે મારું મોઢું ઢાંક્યું છે કે ઉઘાડું ! તે
 તું બણી શક્યો છું, એ જોઈને મને નવાઇ ઉપજે છે.”

એક દિવસ મહાત્મા હુસેન અને તેમના ધર્મબંધુઓનાં વખાણ કરતાં
 એક માણસ બોલ્યો કે “મહાત્મા ! આપ અને આપના આ મિત્રો પેગંબર
 મહમદ સાહેબ (સં આં સં) અને તેમના ધર્મબંધુઓના જેવા છે.” આ
 પ્રશંસા સાંભળી બીજા તો ઘણા રાજ થયા, પણ હુસેન બોલ્યા કે “હા, મોઢું
 હાથ, પગ, મૂછો વગેરેમાંજ તને સરખાપણું લાગતું હોય તો તે કાંઈક સંભવ
 છે; કેમકે એમને જેવા અવયવો હતા, તેવાજ મારે પણ છે; પરંતુ ધાર્મિકપણામાં
 તો સરખાપણું નથીજ. જો એ બધા મહાપુરુષોપ્રત્યે તારી યથાર્થ દ્રષ્ટિ હોત

તો તું જોઈ શક્યો હોત કે, તેઓ તો ધર્મની લગ્નનીમાં તહીન દેતા; અને જો તેઓ અમને ગરાબર જાણતા હોત તો અમારામાંના જોકેને પણ ગાયો મુસ-લમાન ગણત નહિ. એ સુધે તો પાળીપંથા અમે ઉપર બેસી પંખીની જેડે સ્વર્ગરાજ્ય ભાગી ફેરી રહ્યા છે અને અમે તો ચાંદાવામાં દુર્ગળ મળેલાં ઉપર બેસીને ધીમે ધીમે ચાલીએ છીએ.

કેદાર મુસાફરે હુસેનની પાસે આવીને સહનશીલતાવિષે પ્રશ્ન પૂછ્યો. તેમણે કહ્યું કે “સહનશીલતા બે પ્રકારની છે:-(૧) દુઃખ કે આપત્તિ આવે તે પ્રસંગની અને (૨) પરમેશ્વરે જે બાબતોનો નિગેધ કરેલો છે તે પ્રસંગની. ત્યારપછી ધૈર્યવિષે તેમણે ઘણી મૂઠ વાતો પેલા મુસાફરને ચમત્કારી. મુસાફર બોલ્યો કે “મેં આપના જેવો સહનશીલ માણસ કદી જોયો પણ નથી, તેમ સાંભળ્યો પણ નથી.” હુસેન બોલ્યા કે “ભાઈ! મારા ધૈર્ય ને અધૈર્યનું કારણ પણ વૈરાગ્ય વરદનું મારું વલણ જ છે.” મુસાફર બોલ્યો કે “તમે આ હકીકત મને વિસ્તારથી સમજાવો. હું એમાં કશું સમજી શકું નથી ને મારો વિશ્વાસ કાંઈક ચલાયમાન થાય છે.” હુસેન બોલ્યા કે “નરકાગ્રથી માંડે અંતર પ્રજ્વળી કરે છે, જોજ માંડે અધૈર્ય છે. વળી મારી પારમાર્થિક લાલસાને લીધે મારો સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય છે, જોજ મારી મોટી આસક્તિ છે. ખરેખર ધૈર્ય અથવા સહનશીલતા તો તેજ કહેવાય કે જે ઇશ્વરપ્રીતિને અવલંબી-નેજ રહેલ હોય. વળી એકમાત્ર ઇશ્વરનીજ પ્રાપ્તિ સાડે જેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ઉપજ્યો હોય, તેજ ખરો વૈરાગ્યવાન કહેવાય. સ્વર્ગની લાલચ ઉપજ-વાથી જે વૈરાગ્યવાન થયો છે તે કાંઈ ખરો વૈરાગી નથી.”

મહાત્મા હુસેનને એક માણસે કહ્યું કે “આ શહેરમાં અમુક માણસ જોવો છે કે તે વીસ વર્ષથી સામાજિક ઉપાસના(ભિગા થઇને પ્રાર્થના કરવી તે)માં આવતો નથી; તેમજ કેદાર માણસને મળતો પણ નથી.” હુસેન આ વાત સાંભળી તેમની પાસે ગયા અને બોલ્યા કે “તમે સામાજિક ઉપાસનામાં આવતા કેમ નથી? વળી કેદાર પણ માણસને મળતા પણ કેમ નથી?” તેમને પેલા માણસે ઉત્તર આપ્યો કે “ભાઈ! મને ક્ષમા કરજો. હું બહુ કામમાં છું.” મહાત્મા હુસેને પૂછ્યું કે “તમે શા કામમાં છો?” તે બોલ્યો કે “ભાઈ! મારા ચરીરમાં જે શ્વાસોર્ધ્વાસ ચાલે છે તેમાં જોકે પણ શ્વાસોર્ધ્વાસ હું જોવો જોતો નથી કે જેમાં ઇશ્વરની કરુણા મળેલી ન હોય; અને મારાથી ઇશ્વરનો અપ-રાધ થયો ન હોય. હું મારા દરેક શ્વાસોર્ધ્વાસમાં પ્રભુની કરુણા અને મારા

અપરાધો જોઈ છું. એ કરુણાને વાસ્તે પ્રભુ પાસે કૃતજ્ઞતા દર્શાવવાના અને અપરાધને માટે ક્ષમા માગવાના કામમાં હું રોકાઈ ગયેલો છું ને તેથી હું સામાજિક ઉપાસના કરવા ને નમાઝ પઢવા મસીદમાં આવી શકતો નથી તથા કોઈ સાથે વાતચીત પણ કરી શકતો નથી. હુંસેન બોલ્યા કે “ભલે ભાઈ! હું એ પ્રમાણેજ વર્તજે. મારા કરતાં તું શ્રેષ્ઠ છે.”

હુંસેનને કોઈએ પૂછ્યું કે “કોઈ વાર તમને હુધ થયો હોય અને આનંદાશ્રુ આવ્યાં હોય એવો પ્રસંગ બનેલો ખરો?”

હુંસેન બોલ્યા કે, “હા, એક વાર એવો પ્રસંગ આવ્યો હતો ખરો; ને તે આ પ્રમાણે:—એક વાર હું મારા મકાન પાસે પાથરણું પાથરી બેઠો હતો. ત્યાં મારા પાડોશીને તેની સ્ત્રી કહેવા લાગી કે “બુઓ, હું પચાસ વર્ષથી તમારા ઘરમાં છું. ઘરમાં કાંઈ વસ્તુ હશે કે નહિ હોય તેને માટે મેં ગમે તેમ ચલાવી લીધું છે ને તે વિષે તમને એક શબ્દ પણ કહ્યો નથી. વળી તમારી સાથે ટાઢ-તડકા વેઠવામાં પણ મેં ધૈર્યજ રાખેલું છે. ઘરેણાંમાંકાંને માટે પણ તમને કાંઈ કહ્યું નથી, તેમજ સદા તમારી આખરૂ તથા માન સાચવીને વર્તી છું; કોઈ પાડોશીની પાસે પણ તમારો દોષ મેં કહ્યો નથી. મતલબ કે, દરેક રીતે હું તમને અનુકૂળ થઈને રહી છું અને રહીશ; પણ એક વાતમાં હું કદી પણ તમને સંમત થઈશ નહિ ને તે એ કે, “તમે મારા છતાં બીજી સ્ત્રી કરો નહિ. મેં તમામ હુજો સહન કરેલાં છે ને તે તમે બીજી સ્ત્રીને ન આહો તેટલા માટેજ. ત્યાંસુધી તમે એ પ્રમાણે વર્તશો ત્યાંસુધીજ હું તમારી રહીશ. જો તમે મારા તોજ હું તમારી; પણ આજે તમારી નજર બીજી સ્ત્રીના તરફ જણાય છે, એટલે હું ધર્માચાર્યની પાસે જાઉં છું અને તમારા ઉપર ફરિયાદ નોંધાવું છું.”

પેલી સ્ત્રીની આ વાત સાંભળી મારી આંખોમાં આંસુ ભરાઈ ગયાં ને આનંદાશ્રુ વહેવાથી હું ગદગદિત થઈ ગયો. આનો ખુલાસો કુરાનમાં મળી શકશે કે કેમ? તે હું તેમાં જોવા લાગ્યો. તો તે ગ્રંથમાં મને આ પ્રમાણે વચન મળી આવ્યું:—“નફી, ઇશ્વર તેને ક્ષમા આપતો નથી કે જે માણસ ઇશ્વર સાથે બીજાને પણ પોતાના હૃદયમાં સ્થાન આપે. જે માણસ એકલા ઇશ્વરનેજ આદરે છે, તેને ઇશ્વર ક્ષમા આપે છે. ઇશ્વર કહે છે કે, હું તમારા તમામ અપરાધો માફ કરીશ; પણ તમારા હૃદયના એક પણ ખૂણામાં જો તમે અન્ય વસ્તુની ઇચ્છાને સ્થાન આપશો તો તમને કદી પણ ક્ષમા આપી

સાક્ષી નહિ."

એક માણસે મહાત્મા હુસેનને પૂછ્યું કે "તમે શો હ. ઉદ્યોગ કરો?"
મહાત્મા હુસેન—"જાહેરિયે જાણી પડેલી નોકરી કરી પછી કોઈકમાં ફગાઈ પાળી અને એક સાકરના કંદકો હાથમાં લઈ પાંચ ને આઠ ને ત્રણ પાંચતા માણસની હાલત દેવી દોષ છે."

પ્રેસી માણસ—"એ હાલત તો ઘણીજ મુશ્કેલ દેવેવા."

મહાત્મા હુસેન—"મારી અવસ્થા પણ મેરાલ જાહેરની છે."

કોઈ ઇંદને (મુસલમાની તહેવારને) દહાડે માણસેને એકઠાં મળી મંજ. મળત કરતાં તથા હાલતો-બોલતો એકઠે મહાત્મા હુસેન જોડવા કે "આ જાણ માણસોને જોઈને મને બારે આઠેય પાપ છે કે, તેઓ પાતાની ખરેખરી અવસ્થાનો વિચાર કર્યા વિનાજ આનંદરિનોદ કરે છે. એ તેઓ પાતાની ખરેખરી અવસ્થા વિચારે તો તેમને એક કણ પણ નકામી માણસી મને નહિ."

એક દહાડો એક માણસને જમવાનમાં જોઈતો દરવાજા આનંદમાં મસ્ત થયેલો જોઈને મહાત્માએ કહ્યું કે "આ માણસ અત્યંત આરામની જગ્યાએ છે." કોઈએ પૂછ્યું કે "એ વાત કેમ જાણી?" ત્યારે મહાત્મા જોડવા કે "શબની સન્મુખ યેશીને જેને જમવાની ઇંછા થાય છે અને આનંદ આવે છે તેને પોતાને પણ મરણ આવવાનું છે અને જમત ઇંદીને બીજા કોઈમાં જવાનું છે તેની પણ ખબર નથી, એમ સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે."

મહાત્મા હુસેન એક વાર આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિન કર્યું કે "હે પ્રભુ! તે મને સંપત્તિ આપી, તેમ છતાં મેં તારી કૃતજ્ઞતા ગાઈ નથી; વળી તે વિપત્તિ આપી તેમ છતાં મેં ધૈર્ય ધારણ કર્યું નથી; મેં તારી કૃતજ્ઞતા ગાઈ નહિ, તેમ છતાં તે આપેલી દોલત પાછી વાળી લીધી નથી અને મેં ધૈર્ય ધારણ ન કર્યું તેમ છતાં તે વિપત્તિને સ્થાયી કરી નથી. હે ઇશ્વર! તારી કૃપા હું કેટલેટલી વહાવું?"

મરણકાળે હુસેનને હાસ્ય કર્યું હતું. તે પહેલાં કોઈએ તેમને હાસ્ય કરતાં જોયા નહોતા. મરણકાળે તેમણે હાસ્ય કરીને કહ્યું 'કયું પાપ? કયું પાપ?' આ સમયે એક વૃદ્ધ પુરુષે તેમને પૂછ્યું કે "અવિતરણામાં તો તમે કદી હાસ્ય કર્યું નથી, તો મરણકાળે શામાટે હસ્યા?" મહાત્મા હુસેન જોડવા કે "મેં હમણાં એવી દેવી વાળી સાંભળી કે, 'હે કાળ! આને જકડીને બાંધ. હવે એના જીવનમાં એક પાપ બાકી છે.' હવે મારે માત્ર એકજ પાપ જો-

ગવવાનું બાકી છે. જો વાતના આનંદથી મને હસવું આવ્યું ને મારાથી બોલાઈ જવાયું કે 'હે' કયું પાપ? કયું પાપ?' આટલી વાતચીત પછી તેમનો દેહ છૂટ્યો.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧—માણસના કરતાં તો ઘેટાં ને બકરાં પણ વધારે કાળજીવાળાં છે, કેમકે તેઓ રખવાળનો અવાજ સાંભળે કે તરતજ તેના ભણી દોડી બચે અને ખાવાપીવાનું પણ છોડી દે છે; ત્યારે માણસો એવાં બેદરકાર છે કે તે ઈશ્વર તરફ જવાની ખૂમ (ખાંગ) સાંભળ્યા છતાં પણ તે તરફ જતાં નથી અને આહારવિહારાદિ પાછળ મગ્ન રહે છે !

૨—અસાધુ માણસનો સંસર્ગ કરશો નહિ; કેમકે તેમ કરવાથી તમને સાધુ માણસ તરફ પણ અવળો ભાવ ઉપજશે.

૩—એક માણસ મને સુરાપાન માટે અને બીજો સંસારાસક્તિને માટે નિમંત્રણ કરે, તો હું સંસારાસક્તિના નિમંત્રણને વધારે ધિછાડું. મતલબ કે, સુરાપાનથી પણ સંસારાસક્તિ વધારે ખરાબ છે.

૪—જ્યારે હું જોઈશ કે, તમારા મનમાં ઈશ્વરની વિકૃદ્ધ એક ટીપા જોટલો પણ ભાવ રહ્યો નથી, ત્યારેજ તમને સાચું ઈશ્વરજ્ઞાન થયું છે, એમ હું માનીશ.

૫—અજ્ઞાનીઓજ પોતાની પાસે ઝાઝા નોકરચાકરો જોઈને કૂણાઈ બચે.

૬—જો તમે કોઈના ઉપર તમારી આજ્ઞા ચલાવવા ઈચ્છો તો પ્રથમ તમેજ તેના આજ્ઞાધારક બનો.

૭—મારાં સ્ત્રી, પુત્ર ને સગાંસબંધીઓ કરતાં પણ મારા ધર્મબંધુઓ મને વધારે વહાલા છે; કેમકે તેઓ ધર્મના બંધુઓ છે, ત્યારે પેલાં તો સાંસારિક બંધુઓ છે અને ધર્મમાં તો વિઘ્નકારક પણ થઈ રહે છે.

૮—ઈદ્રિયાસક્ત માણસ, હુરાચારી શ્રીમંત અને અત્યાચારી આચાર્ય, એ ત્રણના દોષ પ્રકટ કરવા તે નિંદામાં ગણાય નહિ.

૯—વિવચી માણસો આ ત્રણ બાબતોનો અફસોસ કરતા કરતા મરે છે:—(૧) ઈદ્રિયોના સંલોગથી તૃપ્તિ થઈ નહિ, (૨) ધારેલી આશાઓ પૂરી ન થતાં અધુરીજ રહી ગઈ અને (૩) પરલોકનું ભાતું બાંધી લઈ શકાયું નહિ.

૧૦—જો માણસે પોતાનો બોલે હલકો કર્યો હોય, તેજ તરી શકે છે.

તે માણસે વધારે બોલે વહોરો હોય તે તો દુર્ગતિ નાશજ પામવાનો.

૧૧—જે માણસ સંસારને નાશવંત તથા ધર્મને સદાનો સાથી સમજીને પાલે છે, તેજ ઉત્તમ ગતિ પામે છે. વળી જે નાશવંત પદાર્થોમાં મોહ ન રાખતાં સંસારનો ભાર પ્રભુપરજ મૂકી દઇ ભારરહિત બની જાય છે, તેજ સહજે સંસારસાગરને તરી જાય છે.

૧૨—જેઓ પરલોકનો મહેલ ભાંગી નાખીને તેના સરસામાનવડે સંસાર જનાવવા માંડે છે, તેના કરતાં જેઓ સંસારને ભાંગી નાખીને તે સરસામાનવડે પરલોકનો મહેલ ચણે છે તેજ વધારે ચતુર છે ને તેજ ખરો જ્ઞાની છે.

૧૩—જે માણસ પ્રભુને જોળે છે, તેજ તેના ઉપર વિશ્વાસ ને પ્રેમ રાખી શકે છે; પણ જે માણસ માત્ર સંસારનેજ જોળે છે, તે તો પ્રભુપ્રત્યે શત્રુતાજ કયાં કરે છે.

૧૪—આ સંસારમાં ઇદ્રિયોને બાંધવામાટે જેવી મજબૂત સાંકળની જરૂર રહે છે, તેવી મજબૂત સાંકળની જરૂર પશુને માટે પણ હોતી નથી.

૧૫—તમારા મરણ પછી સંસાર તમારેમાટે કેવો વિચાર દર્શાવશે એ જો તમારે જીવતાંજ બાળુ' હોય તો બીજા માણસોના મરણ પછી તેમને માટે સંસાર કેવો વિચાર દર્શાવે છે, તે તમે જોજો.

૧૬—ઈશ્વર તરફથી જે જે આજ્ઞાઓ અપાઈ છે, તેજ પ્રમાણે તમારા પૂર્વજો ચાલતા હતા. રાત્રે તેઓ તેનું ચિંતન કરતા હતા અને દિવસે તે મુજબ વર્તતા હતા; પરંતુ તમે તો તે મુજબ કરવાનું મૂકી દીધું છે, એટલુંજ નહિ પણ ઈશ્વરી આજ્ઞાના અક્ષરોને ઉલટા-સુલટા કરી દઇને તેમાંથી તો તમે સંસારમાં આસક્તિ વધારવાનાજ લેખ તૈયાર કર્યા છે !

૧૭—હજાર વર્ષસુધી ઉપલક ચિત્તે નમાજો, પ્રણામો, પ્રાર્થનાઓ, શાન્ત અને અપવાસો કરવામાં આવે, તેના કરતાં તો એક ટીપા જેટલી પણ સંસાર-પ્રાપ્તિ સાચી અનાસક્તિ હોય તે ઘણી વધારે ઉત્તમ છે.

૧૮—તમારું ચિંતનજ તમારા દર્પણરૂપ છે; કારણ કે તમારું શુભ કે અશુભ થવાનું છે તે જોજ તમને દર્શાવી આપશે.

૧૯—જે માણસ વિચારીને બોલતો નથી તે વિપત્તિમાં પડે છે, જે માણસ વિચાર કરીને મૌન પકડતો નથી તેનું મન દુષ્ટ ઇચ્છાઓ અને આજ્ઞા-સંતુ' સ્થાન બની રહે છે અને જે માણસ ચોતાની દિષ્ટિને વશ રાખતો નથી, તેની દિષ્ટિ તેને કુમારો' લઇ જાય છે.

૨૦-જેણે વાગ્દનાઓને પગ તળે કનસી છે, તેજ સુકતાત્મા થયો છે. જેણે ઈર્ષ્યાનો ત્યાગ કર્યો છે તેણે પ્રેમ મેળવ્યો છે; ને જેણે ઈર્ષ્યા ધારણ કર્યું છે, તેણે શુભ પરિણામ મેળવ્યું છે.

૨૧-જ્યાંસુધી હૃદય પોતે બોલે નહિ, ત્યાંસુધી જ્ઞાનીઓ તે મોન રહે છે. તેમની જીભ જ્યારે પણ બોલે છે, ત્યારે હૃદયમાં જે વાત હોય છે તેજ બોલે છે.

૨૨-અનાસક્તિની ત્રણ અવસ્થાઓ છે:- (૧) સાધક પોતે મોટો મહાત્મા, શોધક કે લોકોના મોટો ઉદ્ધારક હોય તેની પેઠે બોલતો નથી; પણ માત્ર ઈશ્વરનીજ આજ્ઞાનો પડવો પાડે છે. પછી ભલે તેથી તમે રાજ થાઓ કે નારાજ થાઓ, તેની તે લેશમાત્ર પરવા કરતો નથી. (૨) જે બાળતને પ્રભુ પસંદ કરતો નથી, તેનાથી સાધક પોતાની ઇન્દ્રિયોને અટકાવે છે. (૩) જે બાળતથી પ્રભુ રાજ થાય, તેવું આચરણ કરવાનો તે પ્રયત્ન કરે છે.

૧૬-તપસ્વી હળીખ આજ્ઞવમી

તપસ્વી હળીખ આજ્ઞવમ નામના દેશના વતની હતા. અરણસ્તાનની બહારના નાના દેશોને અને વિશેષે કરીને ઇરાન અને તુરાનને આજ્ઞવમ કહેતા. એટલે ઇરાન અથવા તુરાનમાં તેમનો જન્મ થયો હતો, એમ લાગે છે. ત્યાંથી તેઓ બસરા શહેરમાં જઈ રહ્યા હતા. બારસો વર્ષ પહેલાં તેઓ હયાત હતા. તપસ્વી હુંસેનના ઉપદેશથી તેમણે જીવન ફેરવાઈ ગયું. પહેલાં તો તેમનો ધંધો વ્યાજ ખાવાનો હતો. પુષ્કળ વ્યાજ આપે એવા માણસોને તે નાણાં વ્યાજે આપતા અને દોઢા-બમણા પૈસા લખાવી લેતા. પોતાના ખાતાદાર પાસે તેઓ એક વાર વ્યાજ ઉઘરાવવા ગયા. તેમનો ખાતાદાર ઘેર નહોતો. તેની સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો કે “તેઓ બહાર ગયા છે ને મારી પાસે કાંઈ નથી કે જે તમને વ્યાજમાં આપી શકું. માત્ર આટલી કાચી તરકારી છે, જોઈએ તો વ્યાજને બદલે તે આપું.” હળીખ તે લઈને ઘેર આવ્યો અને સ્ત્રીને તે રાંધવા આપી. તે દિવસે મીઠું અને રોટી પણ વ્યાજને બદલેજ આણેલાં હતાં. રસોઈ તૈયાર થતાં સ્ત્રીએ હળીખને જમવા બોલાવ્યો. એટલામાં એક લિખારી આવીને ખોરાકમાટે કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. હળીખે કહ્યું કે “આલ્યો જા, અહીં તને કાંઈ પણ મળી શકશે નહિ.” આ ઉત્તર સાંભળીને

પેલો લિખારી તો આઠયો ગયો. હબીબની સ્ત્રીએ યાત્રીમાં પેટી તમાર કદેલી રસોઈ ખીંચી. કહેવાય છે કે, એ યાત્રી રસોઈને બદલે લોહીથી જ ભરાઈ ગઈ. સ્ત્રીએ દોડી આવી પતિને કહ્યું કે “સ્વામી! જુઓ, તમારા હૃદયયોગે આ ‘તુ બન્ધુ’” હરીએ આવીને જોયું તો તેનો યાજ લોહીથી ભરેલો જોયો. આ તેજ તે ઘણો દિલગીર થયો. એ દિલગીરી કોઈ પણ ઉપાયે તેના મનમાંથી ર થઈ નહિ. તેના સંમજવામાં આવ્યું કે, બ્યાજ ખાવાને પાપેજ આ બનાવ મન્દો છે. તેણે મનમાં પ્રતિજ્ઞા પણ કરી કે, હવે હું બ્યાજથી કોઈને નાણું ધીરીશ નહિ. સુસલમાન ધર્મમાં નાણું ધીરી બ્યાજ ખાવું એ પાપકર્મ કહેલું છે; એ વાત તેને ગળે ઉતરી. હવે પોતાનાં ધીરલાં નાણું એકઠાં કરવા સારૂ તે બહાર નીકળ્યો. રસ્તામાં એક જગાએ છોકરાંઓ રમતાં હતાં; તેઓ હબીબને જોતાં જ માંહોમાંહે કહેવા લાગ્યાં કે “અડ્યા લાગો, લાગો. પેલો બ્યાજ ખાઉ હબીબ આવે છે. એનાં પગલાં પડવાથી પણ આ જમીન અપવિત્ર બની આપણું અશુભ થશે.” આ વાત સાંભળીને હબીબના મનમાં બહુજ આઘાત થયો અને વીલે એકે ત્યાંથી આગળ મહારમા હુસેનની પાસે ગયો.

મહારમા હુસેને કેટલાંક ઉપદેશવચનો કહ્યાં, તેથી પણ હબીબના મનમાં ફેરફાર થયો. પશ્ચાત્તાપ કરતો કરતો તે પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં તેને આવતો જોઈને એક દેવદાર તો ઉધરાણી થવાની બીદે ખૂણામાં બસાઈ ગયો. હબીબે તેને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે “ભાઈ! તું ભાગીશ નહિ, ખરી રીતે મારેજ વારી પાસેથી નાસી જવું જોઈએ.” આટલું કહીને તે આગળ ચાલ્યો તો પેલાં રમતાં છોકરાંને ફરી વાર તેણે રસ્તામાં જોયાં. તેઓ માંહોમાંહે વાતો કરવા લાગ્યાં કે “આવો આવો, પાસે આવો, જુઓ આ હબીબ પશ્ચાત્તાપ કરતો કરતો આવે છે. હવે તે પવિત્ર થયો છે, તેથી આપણાં પાપી શરીરો તેને અડશે તો આપણે ઈશ્વરના અપરાધી થઈશું.” આ સાંભળીને મનમાં હબીબ ચોડ્યો કે “હિ પ્રભુ! મેં એકજ દહાડો તારા તરફ શુભ ભાવ ધારણ કર્યો એટલામાંજ તે તો મારા તરફ લોકોને સદ્ભાવ ફેલાવી દીધો!” ત્યારપછી તેણે શહેરમાં જઈને સાદ પરાંચો કે “હબીબના જેટલા દેવદારો હોય તેમનું દેવું માફ છે. તેઓએ આવી પોતાનાં ખતો પાછાં લઈ જવાં.” સાદ સાંભળીને ખુશી થતા થતા દેવદારો આવ્યા ને હબીબે એક પણ પેસો લીધા વિના સોનાં ખતો ફાટી નાખ્યાં. હવે એની પાસે જે કંઈ એકઠી કદેલી દોલત હતી તે તેણે ગરીબ-ગુરખાંને આપી દીધી અને

પોતે અકિંચન (જેની પાસે કાંઈ પણ દોલત નથી એવો) બની ગયો. એવામાં તેની પાસે એક લિલ્લુકે આવીને કાંઈક આપવાની વિનંતિ કરી. હળીબે શરીર ઉપર ઓઢેલું એક વસ્ત્ર હાતું તે તેને આપી દીધું. વળી એક બીજો લિલ્લુકે આગ્યો, તેને તેણે પત્નીનું ઓઢેલું વસ્ત્ર આપી દીધું અને સ્ત્રીપુરુષ ઉધાડે શરીરે ફરવા લાગ્યાં. ફેરાત નામે નદીને તીરે જઈને હળીબે નાનકડી ઝુંપડી બાંધીને ત્યાં તપ અને સાધના કરવા માંડી. દિવસના ભાગમાં તે હુસેન બસરાઈની પાસે જઈ જ્ઞાનચર્યા કરતો અને રાતના ભાગમાં તે ભગ્ન-સાધન કરતો. આમ કેટલોક કાળ જતાં તેની સ્ત્રી અન્નને અભાવે હેરાન થવા લાગી. તેણે પતિની પાસે પૈસો માગતાં હળીબે બોલ્યો કે “હું રોજ કામ કરવા તો જાઉં છું; શેઠ પગાર આપશે ત્યારે પૈસા લેતો આવીશ.” હવે રોજ તે એકાંતમાં જઈને દહાડે ઉપાસના કરતો ને રાત્રે ઘેર આવતો. તે સમયે તેની પત્ની પૂછતી કે “કાંઈ લાવ્યા છો?” હળીબે કહેતો કે “હું જે શેઠીઆનું કામ કરું છું તે એટલો તો દાનેશ્વરી છે કે તેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ. એવા મોટા માણસ પાસે મને કાંઈ પણ માગતાં શરમ આવે છે; પણ વખત થયે તે પોતાની મેળેજ આપશે. તેણે કહ્યું છે કે ‘દશ દશ દહાડે હું તને મળુરી ચૂકવીશ.’ પોતાના નિયમ પ્રમાણે હળીબે દિવસે તપશ્ચર્યામાં લીન થતો. આમ નવ દિવસ ચાલ્યા ગયા. દશમે દહાડે તેને ફિકર થઈ કે આજે સાંજે હું ઘેર જી લઈ જઈશ અને સ્ત્રીને શો જવાળ આપીશ ?” આવી ફિકરમાં તે નીચે મહોંએ બેસી રહ્યો. આ સમયે ઈશ્વરે કૃપા કરી તેને મકાને એક દાઘળો ઘઉંનો લોટ, તેના પ્રમાણમાં ઘી અને સાકર વગેરે પણ મોકલાવ્યું. તેની સાથે ત્રણસો સુદ્રાથી ભરેલી થેલી લઈને એક યુવકને પણ મોકલ્યો. એ યુવક હળીબની પત્નીને આ તમામ પદાર્થો આપીને બોલ્યો કે “મારા મહાદેહાર શેઠ મને અહીં મોકલ્યો છે; અને તમે હળીબને કહેજો કે, જેમ જેમ તે સ્ત્રીનીની વધારે વધારે સેવા કરશે, તેમ તેમ તે વધારે ને વધારે મળુરી મેળવી શકશે.” આટલું કહી યુવક ચાલ્યો ગયો. સંધ્યાકાળે સંક્રાન્તિ સંક્રાન્તિ હળીબ પોતાને મકાને આવ્યો ને જોયું તો વિવિધ પ્રકારનાં ભોજનની સુગંધીથી તે આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. તેની પત્ની સામે આવીને હસતી હસતી બોલી કે “અહો! તમારા શેઠ તો બહુજ દીનદયાળુ જણાય છે. આજે દવા કરીને તેમણેજ આ બધું મોકલ્યું છે અને તમને વધારે ધ્યાન-પૂર્વક નેહરું કરવા જણાવ્યું.”

હળીબ બોલ્યો કે “આશ્ચર્ય !

આશ્ચર્ય! માત્ર દશ દહાડામાં જેવું તેવું કામ થયું. એટલામાં જ માણ ઉપર આટલી બધી કૃપા દર્શાવી છે તો વધારે સમય એવા કક્ષાં તે કેટલો કૃપાળુ બન્યો? ત્યારપછી હળીન પૂરેપૂરો સંસ્કારથી ઉપશમ થઈને ધર્મ સાધનામાં એશિસે જોડાયો અને તેથી પરમ લાભને પામ્યો.

એક દહાડો તપસ્વી હુસેન હળીનની પાસે આવ્યા. હળીનના ઘરમાં તે સમયે એક શેઠલાનો કબોટો અને અપટ્ટી મીઠું હતું. તે તેમજ હુસેન પાસે લોજનમાટે મૂક્યાં. એટલામાં એક બિશુક આવ્યો, એટલે પેલા હુસેન પાસે મૂકેલાં શેઠલાં ને મીઠું ઉપાડી લઈને હળીને બિખારીને આપ્યાં. આથી હુસેન બોલ્યા કે “હળીન! જો તમારામાં જ્ઞાન હોય તો સાહે, તમે એટલું પણ જાણતા નથી કે, અતિથિ પાસે પીરસેલું અન્ન તાલ્પી લેવું એ અયોગ્ય છે! જો તમારે બિખારીને આપવું હતું તો તેમાંથી કેટલુંક બાકી રાખીને તેને આપવું હતું.” આ વાત સાંભળીને હળીન કાંઈજ બોલ્યા નહિ. યોડી વારમાંજ ત્યાં એક માણસે ગોટો થાળ બરીને શેઠલાં અને બિશુક તથા પાંચસો મુદ્રાઓ પણ હળીનના ચરણમાં મૂકી. હળીને તે નાણું હુખી રિરીઓને આપી દીધું ને બિશુકાદિ હુસેનની પાસે મૂકી કહ્યું કે “આપ! આપ મહાપુરુષ છો, પણ આપનામાં કિંચિત્ પણ વિશ્વાસ હોત તો જ્ઞાન અને વિશ્વાસ બનેનો (સુવર્ણ ને સુગંધ પેદા) સંયોગ થાત, કે જેમ થવું એ પ્રબુદ્ધન પામવાને માટે બહુજ જરૂરનું છે.”

હળીન અરબી ભાષા સારી રીતે જાણતા નહોતા, એટલે તે કુશનને શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક પાંચી શકતા પણ નહિ. એક વાર સંધ્યાકાળે હુસેન હળીનની પાસે આવ્યા. આ સમયે હળીન ઉભા ઉભા નમાજ પઢતા હતા. “અલહમદ” ને બદલે બોલવામાં તે “અલહમદ” બોલ્યા. હુસેનના મનમાં વિચાર થયો કે, હળીન કુશનનું વચન શુદ્ધરૂપે બોલી શકતા નથી. આમ ધારીને તેઓ નોખી નમાજ પઢવા લાગ્યા. રાત્રે સ્વપ્નમાં તેમણે પ્રભુને પૂછ્યું કે “હિ પ્રભુ! તમને સતોષ થામાં છે?” ઇશ્વર બોલ્યા કે “તે મારો સતોષ તો મેળવ્યો છે, પણ તે માટે જે રીતે વર્તવું જોઈએ તે પ્રમાણે વર્તતો નથી.” હુસેને પૂછ્યું કે “પ્રભુ! તે શી રીતે?” પ્રભુએ કહ્યું કે “જો તું હળીનના ભેગો નમાજ પઢ્યો હોત તો તેથી તારું વિશેષ કલ્યાણ થાત. તે ‘અલહમદ’ એ શબ્દના શુદ્ધ ઉચ્ચાર તરફ ધ્યાન આપ્યું; પણ તે હળીનના સક્તિભાવ તરફ તો ધ્યાનજ આપ્યું નહિ. તે તેના પવિત્ર અંતઃકરણ તરફ તો લક્ષ્યજ

આપ્યું નહિ. જીલના શુદ્ધ ઉચ્ચાર અને હૃદયના પવિત્ર ભાવોમાં ઘણું ફેર છે; અને શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરતાં શુદ્ધ ભાવના એ બહુજ વધારે શ્રેષ્ઠ છે.”

એક દાસી હળીખને ત્યાં ત્રીસ વર્ષથી રહેતી હતી; પરંતુ હળીખે એક દહાડો પણ તેનું મોં જોયું નહોતું. એક દહાડો હળીખે તે દાસીને કહ્યું કે “બાઈ ! તું મારા મકાનની અંદર જા અને મારી દાસીને બહાર બોલાવ.” ચેલી સ્ત્રી બોલી કે “તમે જેને બોલાવો છો તે દાસી તો હું જ છું. તમે મને ઓળખતા પણ નથી?” હળીખ બોલ્યો કે “ત્રીસ વર્ષથી ઇશ્વરસિવાય કોઈની તરફ સ્થિર દષ્ટિ કરીને મેં જોયું નથી, એટલે હું તને શી રીતે ઓળખું?”

એક દહાડો એકાંતમાં બેસી હળીખે આ પ્રમાણે કહ્યું હતું કે “હે પ્રભુ ! તારાથી જેને સંતોષ નથી, તેને બીજા કોનાથી સંતોષ થવાનો હતો ? તેમજ જેનો તારા ઉપર પ્રેમ નથી, તેનો બીજા કોના ઉપર પ્રેમ થવાનો હતો ?”

કોઈએ એક વાર હળીખને પૂછ્યું કે “તમે તમામ કામોથી ફારક થઈને એકાંત સેવો છો, તો કહો કે, સંતોષ શાથી થાય ?” હળીખે કહ્યું કે “હૃદયને સરળ ને પવિત્ર કરવાથીજ સંતોષ થાય છે. જે હૃદયમાં અસરળતાની ગંધ પકૂ રહેતી નથી, તેજ હૃદય સંતોષલાલ મેળવી શકે છે.”

મહર્ષિ હળીખની પાસે જ્યારે કોઈ કુરાન વાંચતું, ત્યારે તે અત્યંત રુદન કરતા. એવો તેમનો તેના ઉપર ભક્તિભાવ હતો. જ્યારે તેમની આંખો કુરાન સાંભળતાં આંસુથી છલકાતી, ત્યારે લોકો કહેતા કે “હળીખ ! તમે આ જન્મ દેશના રહેવાસી છો. તમે કુરાનની ભાષા પણ સમજતા નથી, છતાં તમે રુદન શાથી આવે છે ?” એના ઉત્તરમાં મહાત્મા હળીખ કહેતા કે “મારી જીભ આજન્મથી છે, પણ મારું હૃદય તો અરબી છે.”

ક્યાં અને શી રીતે મહર્ષિ હળીખનો સ્વર્ગવાસ થયો, એ વાત મૂળગ્રંથમાં લખેલી નથી. એટલે એ વિષે અહીં કશો ઉલ્લેખ થઈ શક્યો નથી.

* વાગ્ગીપણિતો, શાન્દિલ સાક્ષરો અને હસ્વદીર્ઘમાં સર્વસ્વ માની કૃત્તાષ જનારો દિંદુ પણિતો માટે પણ આ હકીકત કેટલી બધી બોધદાયક છે ! પણ પરી છેજ કોને

૧૭-મલેક દિનાર દમસ્કી

તપસ્વી મલેક દિનાર એ હુંસેન જસરાઈના સાથી અને મહાન તપસ્વી હતા. તેમના પિતા શુલામ હતા અને પિતા શુલામ હોવા છતાં પણ આ શાશ્વત્તાળી પુત્ર જીવ-મુક્ત પુરુષ થયા હતા. તેમણે આ જગતમાં કઠોર સાધનાઓ સાધીને ઘણા લાભ મેળવ્યો હતો. તેમનામાં શારીરિક સૌંદર્ય અને શક્તિ પુષ્કળ હતાં. તેઓ દમાસ્કસ નગરમાં નિવાસ કરતા હતા. એ નગરની સામાન્ય મસ્જિદમાં કેટલોક કાળ તેઓ નિયમિત રીતે સાધનામાં ભેગાયા હતા. એ મસ્જિદ મતિયા નામક એક વ્યક્તિએ જંધાવેલી હતી. એ મસ્જિદની અધ્યક્ષતા પ્રાપ્ત કરવામાટે મલેક દિનારને લોભ લાગ્યો હતો અને એજ કારણથી તેઓ ત્યાં જઈ મત-સાધન કરતા હતા. એક વર્ષાગી તેમણે આવી લાલચથી મત-ઉપાસના કરી હતી. વર્ષ પછી એક રાત્રિએ મલેક દિનાર મસ્જિદથી પોતાના ઘર તરફ જતા હતા, ત્યારે તેમણે આ પ્રમાણે દેવી વાણી સાંભળી કે “મલેક, મલેક ! આ શું ? ધર્મકાચ પણ શું તું શુદ્ધ લાલસામાટે કરે છે ? પાછો ન જા.” આ આજ્ઞા સાંભળીને તેઓ તરતજ મસ્જિદમાં ગયા અને વિચારવા લાગ્યા કે “અહો ! મેં આ શું કર્યું ? એક વર્ષ પછી ત મેં કપટભાવેને સકામભાવેજ ઈશ્વરની ઉપાસના કરીને પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ અને પ્રેમ ભૂલી જઈ હું તો તુજી લાલચમાં જ ફસાયોને ? માત્ર આજે એક દહાડોજ અન્યાયે પવિત્ર આત્મકરણે ઉપાસના કરી શક્યો છું એ કે-ટલી શરમની વાત છે ?”

ખીજે દહાડે પ્રાતઃકાળમાં ઉપાસકોત્તું ટોણું મસ્જિદમાં આવીને યાત્રવા લાગ્યું કે “આ ધર્માલયના ઉદય પ્રાતર એક ચોખ્ખ પુરુષને તેના અધ્યક્ષ-તરીકે ઉપદેશ કરવા નીમવાની આવશ્યકતા છે.” મલેક દિનાર તરફ ઓની દિશિ પડી અને તેના કરતાં વધારે ચોખ્ખ તેમને ખીજે કોઈ જણાયો નહિ; એટલે ઉપાસકોએ મલેક દિનાર પાસે આવીને તેમને મસ્જિદના અધ્યક્ષનું પદ અહણ કરવાની વિનંતિ કરી. મલેક દિનાર બોલ્યા કે “હિ પ્રભો ! મેં કપટ-ભાવથી એક વર્ષ પછી ત તમારી ઉપાસના કરી; પરંતુ ત્યારે તો કોઈ માત્ર નરક દિશિ પણ કરતું ન હતું. હેઠ આજેજ તમને હૃદય અમ્મું અને આજેજ અરખરા વિશ્વાસ પ્રાપ્ત થયો; તો બીજા-પચીસ માણસોને તેં મારી પાસે

મોકલ્યા અને મને અધ્યક્ષપદ અર્પવાની કૃપા કરી; પણ હવે હું તાર મહિમાના શપથ લઈને કહું છું કે, મારા મનમાં હવે એ અભિલાષ રહી નથી.” આટલું કહીને તરતજ તેઓ મસ્જિદની બહાર ચાલ્યા ગયા અને વિશેષ ભક્તિભાવથી પ્રભુના ધ્યાન-ભજનમાં જોડાયા.

બસરામાં એક શ્રીમંત માણસ રહેતો હતો. પોતાની પાછળ એ પુત્રીનેજ મૂકીને તે પરલોકવાસી થયો હતો. એ પુત્રી અતિધર્મપરાયણ તેમજ મહાસૌંદર્યવાળી હતી. એ પુત્રી સાથેત નામના પોતાના સગાને જે ગઈ અને બોલી કે “હું મલેક દિનારની પત્ની થવા ઇચ્છું છું; કારણ કે તેમના જેવા ધર્મપરાયણ પતિ મળવાથી મારું ધાર્મિક જીવન ઉત્તર ધરે.”

સાથેતે આ વાત મલેક દિનારને કહી અને એ શ્રીમંતપુત્રીનું પાણિ ગ્રહણ કરવા પ્રાર્થના કરી. મલેક દિનાર બોલ્યા કે “મેં તો મારા પસ્તિયાગ કર્યો છે અને ભાર્યા એજ સંસારની જડ છે; માટે હું કોઈ સીં લગ કરી શકીશ નહિ.”

મલેક દિનારનો એક યુવાન પાડોશી મહાન પાખંડી અને અત્યંત જુલમી હતો. તેની રીતભાતથી મલેક દિનારના મનમાં ઘણી વાર ખેદ ઉપજતો. એક દહાડે તે યુવાનથી ઈંટાળીને કેટલાક માણસો મલેક દિનારની પાસે આવ્યા અને પોતાનાં દુઃખ ગાવા લાગ્યા. મલેક દિનાર સૌની સાથે તે યુવકને ઘેર ગયા અને તેને શાન્તચિત્ત બોધ આપ્યો; પરંતુ પેલો અભિમાની તે તેમનેજ ઉલ્ટો કમકાવવા લાગ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે “હું પાદશાહ અંતિયાગ છું. કેની તારાજ છે કે મને કેઈ ટાંઈ કહી શકે?”

મલેક દિનાર બોલ્યા કે “અને બધા પાદશાહ પાસે જઈશું અને કહીશું જાણીશું.”

પેલો હવેક બોલ્યો કે “તમે અને તેમ કહેજો; પણ પાદશાહ મારું ન સંભારી. હું એ કહું છું અને એ હું છું, તેમાં તે સંભવજ થશે.”

મલેક દિનાર—“એ રાજા અમરી વાત નહિ સાંભળે, તે ન મને કેમ કામ પ્રભુની પાસે ફરિયાદ કરીશું.”

હવેક—“તે તે વાત અમરને કહ્યો છે.”

અર્થ મલેક દિનાર નિમિત્ત થઈને પાદશાહ દુર્વા. હવે પેલા યુવાનને જે સિવને સિવને કહી, વચવા લાગ્યો વાતી પાદશાહ કેટલાક દેવો મલેક દિનારની પાસે આવ્યા અને પોતાની દુઃખદ સ્થિતિ કહી લાગ્યા.

ત્યારે તેઓ ફરી વાર તેની પાસે સમજાવવા ગયા.

જતાં રસ્તામાંજ તેમણે બાવી વાણી સાંભળી કે “અરે દિનાર! તમારા-
માંથી કોણનો મહારા બંધુના ઉપર હાથ ઉગામવો નહિ.” આ સાંભળી ઓ
આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા. પોતાની પાસે બીજી વાર મલેક દિનારને આવેલા
જેઠ તે સુવક જોડ્યો કે “વળી ફરીથી કેમ આવ્યા ?”

મલેક દિનાર જોડ્યા કે “જાણ! તને સારા અમાગાર આપવા હું ફરી
વાર આવ્યો છું. તું પ્રભુનો સખા છે, જોવી એ દેવી વાણી સાંભળી છે.”

સુવકે કહ્યું કે “મહાત્મન! મને પણ મારાં કરેલાં કૃત્યોમાટે અપાર પશ્ચા-
ત્તાપ થાય છે. ગઇ કાલથી મારું મન ફેરવાઇ ગયું છે. મારી પાસે જે કાંઇ છે
તે હું પ્રભુને માટે છોડી દઉં છું.” આટલું કહીને તરતજ પોતાની સંપત્તિનો
તેણે ગરીબશુભકાને નિમિત્તે ત્યાગ કર્યો અને પ્રભુનો માર્ગ પકડ્યો.

ત્યારપછી એ ગામના કોઇ પણ માણસે તેને ક્યાંય પણ જોયો નહિ.
મલેક દિનાર કહે છે કે, ઘણાં વર્ષ પછી જો તેને મધ્યમાં છેલ્લી સ્થિતિમાં
જોયો હતો. તે વૃણના જેવો અત્યંત વિનયી, શરીરે પણ અત્યંત દુબળો
અને છેક મરણને કાંઠે હતો તથા આ પ્રમાણે જોલતો હતો કે “અહા! પ્રભુ મને
કહે છે કે, હું જોનો બંધુ છું; તો હવે હું એ બંધુ પાસેજ જાઉં છું, જેથી
મહારા એ બંધુને સંતોષ થાય તેજ હું ઇચ્છું છું. હું જાણું છું કે, મારા
સખાને સંતોષ તો માત્ર તેની ભક્તિથીજ થવાનો છે. મારાં કૃત્યોને માટે હું
પૂરેપૂરો પશ્ચાત્તાપ કરું છું અને હવે કદીપણ તેનો અપરાધી થઇશ નહિ.”
આટલું જોણીને તેણે શરીરનો ત્યાગ કર્યો.

મલેક દિનાર જાહે મકાન લઇને તેમાં રહેતા હતા. એક ચાહુદી તેમનો
પાટોથી હતો. મલેક દિનારના બારણા પાસેજ તે ચાહુદીનું મકાન હતું અને
એ બારણાની લગોલગજ એ ચાહુદીએ પોતાનું પાયખાનું બનાવ્યું હતું.
મલેકના બારણામાં જતાંજ એ પાયખાનાની વાસ આવતી. તે ચાહુદી પણ
દેવભાવને લીધે દિવસોના દિવસો સુધી પાયખાનું સાફ કરાવતો નહિ; પણ
મલેક દિનારે એ વાત કોઇ પાસે પણ જણાવી નહોતી. એક દહાડો તે ચાહુદી
મલેક દિનારની પાસે આવ્યો અને જોડ્યો કે “દિનાર! મહારા પાયખાનાથી
તમને કાંઈ હરકત થતી નથી ?” મલેક દિનાર જોડ્યા કે “હા, થાય છે;
પણ નાક બંધ કરીને અમે આવ-જા કરીએ છીએ.”

ચાહુદીએ પૂછ્યું કે “આવો ત્રાસ સહેવા છતાં તમને કોથ ચઢતો ?”

મલેક દિનાર—“ના, જરા પણ નહિ. પ્રભુએ આજ્ઞા કરી છે કે, જે મારો ભક્ત હોય તેણે ક્રોધ કરવો નહિ.”

આ વાત સાંભળીને યાદુદી લજવાઈ ગયો અને બોલ્યો કે “અરે, કેવો ઉત્તમ ધર્મ ! જેમાં રહેલા ઇશ્વરપરાયણ ભક્તો શત્રુના અનેક અત્યાચારો આવી રીતે સહન કરે છે અને જરા પણ બડબડાટ કરતા નથી, તેમની કેટલી ધીરજ, કેટલી સહનશીલતા ! ” આટલું કહીને તરતજ તે યાદુદીએ મુસલમાની ધર્મની દીક્ષા લીધી.

મલેક દિનાર ઘણું વર્ષ સુધી ગજપણ કે ખટાશવાળો કેઈ પદાર્થ ખાતા નહિ. રોજ સાંજે રોટી વેચનારની દુકાને જઈને એકલી રોટી ખરીદી લાવતા અને બીજી કશી ચીજ સાથે રાખ્યાવિના એકલી રોટી અને પાણીથીજ રોજનતું પારણું કરતા. આથીજ તેઓ અત્યંત તંદુરસ્ત અને સુખી રહેતા. એક વાર માંદગીમાં તેમને મિષ્ટાન્ન ખાવાની ઇચ્છા થઈ. ઘણા દહાડા ધીરજ રાખ્યા પછી પણ એ લાલચને તેઓ અટકાવી શક્યા નહિ. આથી તેઓએ દુકાને જઈને કાચો સામાન ખરીદ્યો અને પછી ઘર તરફ ચાલ્યા. મહાત્મા મલેક દિનાર એનો શો ઉપયોગ કરે છે ? તે જાણવાની ઇચ્છા થવાથી પેલા દુકાનદારે એક માણસને તેમની પાછળ પાછળ મોકલ્યો. થોડેક દૂર ગયા પછી મલેક દિનારે પેલો સરસામાન વસ્ત્રમાંથી બહાર કાઢીને ત્રણ વાર સુધી જોયો અને પછી બોલ્યા કે “અરે મનડા ! તારેમાટે આટલોજ લોભ બસ છે, આથી વધારે ઉપલોભ કરવો ઠીક નથી.” આટલું કહીને તે પદાર્થો તેમણે એક લિફ્ટકને દાનમાં આપી દીધા અને કહ્યું કે “અરે મહારા હુબળા મન ! નિયમમાં રાખીને હું તને કલેશ આપવા ચાહું છું, તે કાંઈ તારા પ્રતિ વૈર લાવને લીધે નહિ, પણ મિત્રલાવને લીધે છે, એમ સમજજે. તું હજી પણ કેટલાક દિવસ ધૈર્ય ધારણ કર, એક દિવસ તારા આ હુબળા છેડો જરૂર આવશે; અને જેનો કદી પણ નાશ થવાનો નથી એવું પરમ સુખ તું પ્રાપ્ત કરી શકીશ.” વળી કેટલીક વારે તે બોલ્યા કે “લોકો કહે છે કે, જે માણસ આળીસ દિવસ સુધી પૌષ્ટિક આહાર જમે નહિ, તેની બુદ્ધિ બ્રહ્મ થાય છે; પરંતુ મને સમજતું નથી કે એ વાતનો મર્મ શો છે ? વીસ વર્ષમાં મેં તો એક પણ દહાડો એવો આહાર લીધો નથી; છતાં મારી બુદ્ધિ તો દિનપર દિન ઉન્નતિનેજ રસ્તે ચાલ્યા કરી છે ! ”

મલેક દિનાર આળીસ વર્ષ સુધી બસરામાં રહ્યા હતા, પરંતુ એક વાર

પણ તેમણે ખજુર ખાધું નહોતું. ખજુરનો પાક આવતો ત્યારે તે કહેતા કે, બહો બસરાવાસીઓ ! જુઓ, આ ખજુર ન ખાવાથી મારા શરીરને કાંઈ બળતનું ખાસ નુકસાન થયું નથી અને દરરોજ ખજુર ખાવાથી તમારા શરીરને કાંઈ ખાસ લાભ પણ થયો નથી !' આળીસ વર્ષ પછી એક વાર તેમને ખજુર ખાવાની પ્રબળ ઇચ્છા થઈ આવી. ત્યારે તેઓએ મનને કહ્યું કે "લાલગુ મન ! તું નહીં જાણે છે, તારી વાસના હું પૂરી કરવાનો નથી."

એક દિવસ રાત્રે તેમણે સ્વપ્નમાં જોયું કે, આમક કરી તેમને કાંઈ કહે છે કે "તપસ્વી દિનાર ! ખજુરનું બદ્ધણ કરો અને મનને વધારે દુઃખિત કરો નહિ." આ સ્વપ્ન જોયા પછી તો તેમનું મન ખજુર ખાવાને તત્પર પડ્યું. ત્યારે તેને મલેકે કહ્યું કે "અરે મન ! તું એક અડવાડીઆના રોજી કર અને આખી રાત્રિ ઉપાસનામાં ગાળ તે પછીજ હું તારી વાસના પૂરી કરીશ." તેમનું મન આમ કરવા સંમત થયું. અડવાડીઆના રોજી અને ઉપાસના સમાપ્ત થયા પછી મલેક દિનારે ખજુર વેચાતું લીધું અને તે ખાવાને માટે એક મરજીદમાં ગયા. તેમને જોઈને એક બાળક પોતાના પિતાને બૂમ મારીને કહેવા લાગ્યો કે "બાપુ ! જુઓ, જુઓ ! એક ચાહુદી મરજીદમાં બેઠીને ખજુર ખાવાની તૈયારી કરે છે."

પિતાએ જવાબ આપ્યો કે "ચાહુદીને મરજીદમાં જવાતું શું પ્રયોજના?" આટલું કહીને તે લાકડી લઈ ચાહુદીને હાંધી કાઢવાને મરજીદમાં આગ્યો, પણ ત્યાં તો મલેક દિનારને જોઈને તે ભોંકાળ પડી ગયો અને પગે પડીને બોલ્યો કે "મહાત્મા ! ક્ષમા કરો. અમારા આ વિભાગમાં ચાહુદીસિવાય દિવસના ભાગમાં કાંઈ પણ કાંઈજ બદ્ધણ કરતું નથી; કેમકે બધા ઇસ્લામીઓ રોજી પાળે છે અને મારા બાળકે આપને જાણખ્યા નહિ, તેથી અજાણતાં આપને ચાહુદી ધાર્યા છે."

આ સંબંધતાંજ મલેક દિનારના મનમાં પશ્ચાત્તાપનો અગ્નિ સ્પર્શી ઉઠ્યો. તેઓ સમજ્યા કે, એ બાળકને પ્રભુએજ જોલાવેલ છે. તેઓ જોડ્યા કે "હિ પ્રભુ ! મેં હજી ખજુર ચાખ્યું પણ નથી, ત્યાં તો એક નિર્દોષ બાળકની જીભે તે મને ચાહુદી બતાવ્યો; પણ જો ખજુર ખાધું હોત તો તું અને નાસ્તિકનું નામ આપત. હવે હું સોગન લઉં છું કે, મરણપર્યંત કદી ખજુર ખાઈશ નહિ."

એક રાત્રે બસરા શહેરમાં આગ લાગી. મલેક દિનાર અગાસી ઉપર

આ મહાત્માનાં વચનામૃત.

૧-મહર્ષિ મલેક દિનારને કોઈ પૂછતું કે 'કેમ છો ?' ત્યારે તે કહેતા કે 'ખાઉં ખરું છું, ઇશ્વરનું આપેલું અને પાલન કરું છું' શયનાનની આજ્ઞાનું.'

૨-આ મરજીદમાં કોઈ એમ કહે કે, તમે સર્વમાં જે કોઈ વધારે અધમ હોય તેણે બહાર નીકળવું; તો મહારજ બહાર નીકળવું થયે.

૩-આ દુનિયાનાં માણસોની મિત્રતા ઈશ્વરજ્ઞાનાં જેવી છે. ઉપરથીજ તે સુંદર લાગે, બાકી અંદરનો ગર્ભ તો કડવો ઝેર નીકળે.

૪-માયાવી સંસારથી તમે ચઢા ચેતવા રહેજો; કેમકે મોટા પંડિતોના હૃદયમાં પણ તે અધિકાર જમાવી બેસે છે.

૫-જેઓને ઇશ્વરની સ્તુતિ અને ઇશ્વરનું સ્મરણ કરવાને બદલે લોકો-નેજ શાસ્ત્રોનાં વચન કથવા-સંજળાવવાનું વધારે ગમે છે, તેવા ઘણા ખરાઓનું જ્ઞાન ઉપરચોટિયું છે ને જીવન અસાર હોય છે.

૬-એક માણસે મહર્ષિ મલેક દિનાર પાસે ઉપદેશ માગ્યો, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, જે મહાસુખ પ્રભુ તમારી અખંડ સેવા કર્યા કરે છે, તેની તમે પણ અખંડ સેવા કરો, એટલે તમે પણ સુખ થશો.

૭-ઇશ્વરે મહાત્મા સુચાને આજ્ઞા કરી છે કે, તું લોકોની આખડીઓ બનાવ અને લોકોની લોકો બનાવ; પછી જ્યાંસુધી તે ભાગી જાય નહિ ત્યાંસુધી તે આખડીઓ પહેરીને અને લોકોનાં પકડીને આસ્થા કર તથા જ્ઞાનની શોધ કર્યા કર અને મારું જ્ઞાન, કૌશલ્ય તથા અનેકવિધ અસ્થવ્ય જોયા કર-અર્થાત્ સાધકે એ પ્રકારની સાધનાઓ ઉતાવળથી નહિ, પણ ધીરજપૂર્વક સાધવી જોઈએ.

૮-ઇશ્વરે કહ્યું છે કે, મેં તમને મહારા તરફ અનુરાગી થવાને કહેલું છે, પણ તમે અનુરાગી થતા નથી. હું સંગીતચલાવું છું, પણ તમે નૃત્ય કરતા નથી.

૯-હે સત્યનિષ્ઠ જનો ! સંસારમાં મારા શુભાનુવાદ કરીને તમે સંપત્તિ-વાન થાઓ. મારા શુભાનુવાદ આ લોકમાં પણ સંપત્તિદાયક છે અને પર-લોકમાં પણ લાલદાયક છે.

૧૦-ઇશ્વર કહે છે કે, જે જ્ઞાની સંસાર ઉપર પ્રેમ રાખે છે તેના અંતર-માંથી હું ઇશ્વરસ્તવન અને શુભાનુવાદમાંની ચીડાચ દરી લઉં છું.

૧૮—તપસ્વી જીનુન મિસરી

મહાતપસ્વી જીનુન મિસર દેશના રહેવાસી હતા. તેમના તપનો પ્રભાવ અને તેજ અસાધારણ હતાં. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનનાં ગૂઢ તત્ત્વો પ્રકાશિત કરનારા તેમજ કઠોર સાધના કરનાર હતા. મિસરનાં રહેવાસીઓ તેમના ઉચ્ચ જીવનનો મર્મ સમજવાને અશક્ત હતા; અને તેથી મિસરવાસીઓ તેમને અધર્મી માનતા, તેમજ તેમની રીતભાત જોઈને આશ્ચર્ય પામતા. તેઓ જીવતા હતા ત્યાંસુધી તો તેમના તરફ કોઈએ સહાનુભૂતિ ગતાવી હોય તેમ જણાતું નથી. તેઓ પોતાના હૃદયનો ભાવ સાધારણ મનુષ્યોથી ઘણોજ ગુપ્ત રાખતા. આથી તેઓ જીવ્યા ત્યાંસુધી લોકો તેમને બરાબર ઓળખી શક્યા નહોતા. તેમના જીવનનું પરિવર્તન આ પ્રમાણે થયું હતું.

એક વાર એમણે સાંભળ્યું કે, અમુક સ્થળે એક તપસ્વી રહે છે. આથી તેઓ તેનાં દર્શન કરવા ગયા. જઈને જોયું તો તપસ્વી ઝાડની ડાળીએ પોતાના પગ બાંધી ઉપે મસ્તકે લટકે છે; અને જોલે છે કે “અરે અભાગી કાયા ! તું જો મને ધર્મસાધનમાં સહાય નહિ કરે તો તને આ પ્રમાણે જ દુઃખ આપીશ; અને ભૂખ તથા તરસથી તારો નાશ કરીશ.” તપસ્વીનાં આ વચ્ચેનાં સાંભળીને મિસરી જીનુન રોધ પડ્યા. એ રુદ્ધનો અવાજ સાંભળીને તપસ્વીએ તેને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે “જેનો અપરાધ વધારે અને તે બાળતની શરમ ઓછી, તેના પ્રત્યે દયા કરે એવો કોણ હોય ?” આનો કશો મર્મ ન સમજવાથી જીનુને તપસ્વીને પૂછ્યું કે “આપ આ શું કહો છો ?” તપસ્વીએ કહ્યું કે “આમારું શરીર, પ્રભુની સેવા-પૂજના કામમાં મને મદદગાર થતું નથી. એને તો લોકસમૂહમાં લેણાઈ તડાકા મારવાનું અને મોજમજ લોગવવાનું ગમે છે. આ કારણથી આજે હું તેનો સંયમ કરું છું.”

જીનુને કહ્યું કે “મને તો લાગે છે કે, તમે કોઈની હત્યા કરી છે અથવા તો કોઈ મહાન અપરાધ કર્યો છે.”

તપસ્વીએ કહ્યું કે ‘ના, તેમ નથી.’

જીનુન—“મને સમજાય છે કે, તમે મહાવૈરાગ્યવાન મહાત્મા છો.”

અપિએ કહ્યું કે “ના ના, એવું નથી. તને મારા કદતાં અધિક વેરાગી પુરુષોનાં દર્શનની ઇચ્છા હોય તો આ દેખાતા પર્વતના શિખર ઉપર જા.”

આ વાત સાંભળીને જીનુન તે પર્વત ઉપર ગયા અને એવું તો એક ઝુપડીના દારમાં એક ત્યાગી બેઠેલો હતો. તેનો એક પગ ઝુપડીની અંદર હતો અને કાપી નાખેલો બીજો પગ ઝુપડીની બહાર પડ્યો હતો. એ કાપેલા પગ ઉપર દીડીઓ ઉભરાયેલી હતી. જીનુન તેની પાસે જઈ પ્રણામ કરીને તેની હકીકત પૂછી.

તે ત્યાગી બોલ્યો કે “એક દહાડો હું આ ઝુપડીમાં બેઠો હતો. ત્યાં થઈને એક યુવતી નીકળી. તેને જોઈને મારું મન અચળ થયું અને તેને જોવામાટે હું ઉભો થયો અને ઝુપડીની બહાર પગ મૂકતાંજ મેં દેવી વાણી સાંભળી કે ‘અરે સાધુ! તને જરા પણ શરમ નથી. ત્રીસ વર્ષથી તું ઇશ્વરનું ભજન કરે છે અને પ્રભુભક્તને નામે ઓળખાય છે; છતાં પણ અત્યારે તું શય-તાનના કુંદમાં કસાવા બન્ય છે!’

આ વાણી સાંભળી મારું શરીર કંપી ઉઠ્યું અને જે પગ ઝુપડીની બહાર મૂકાયો હતો, તેને તરતજ કાપીને ફેંકી દીધો; અને ત્યારથી અત્યાર લગી હું આ સ્થાનેજ બેઠો છું તથા જોઉં છું કે, હવે શું થાય છે? પણ કહે, મારા જેવા માપીની પાસે તું શામાટે આવ્યો છે? જે તારે ઇશ્વરપરાયણ ધાર્મિક માણસનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છા હોય તો અમુક પર્વત ઉપર જા અને જો.”

એ પર્વત એટલો ઉંચો હતો કે જીનુન તે ઉપર ચઢી શક્યા નહિ. આથી પાછા આવી ચેલા મહાત્માને પૂછ્યું કે “મહાત્માન! મારાથી ત્યાં જઈ શકાયું નહિ, તો ત્યાં વસતા સાધુ પુરુષની હકીકત આપજ કૃપા કરીને સંભળાવો.”

ત્યાગીએ કહ્યું કે “એ પર્વત ઉપર જઈ કાળથી એક સાધુ પુરુષ તપસ્વિયા કરે છે. એક દિવસ તેમની પાસે આવી કેઈએ કહ્યું કે ‘જે માણસો વેપારધંધા કરી ધન ઉપાર્જન ન કરે તો નિર્વાહ ચાલી શકે નહિ. ઉદ્યમ ઉપરજ લોકોના નિર્વાહનો આધાર છે, માત્ર ઇશ્વરના અનુગ્રહ ઉપર નહિ.’”

આ વાત સાંભળીને તે સાધુએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “શું જો મનુષ્ય ધંધો કે મોકરી ન કરે તો ઇશ્વર નિર્વાહ ચલાવવા અશક્ત છે? આજથી હું પ્રતિજ્ઞા કરું કે, મનુષ્યે ઉપાર્જન કરેલી વસ્તુનો હું ઉપભોગ કરીશ નહિ.”

એ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે કેટલાક દિવસસુધી તો તેણે કાંઈજ ખાધું નહિ. પછી કરુણામય ઈશ્વરે મધમાખીઓના સમૂહને મધપૂડાંરૂપે તેની પાસે મોકલ્યો છે અને એ મધમાખીઓ મધ આપીને તેનું પોષણ કરે છે.”

બુન્નુન કહે છે કે “આ યાદી હકીકત સાંભળીને માફ હોયું પીગળી ગયું અને મને વિશ્વાસ ખંધાયો કે, જેઓ ઈશ્વરના ઉપર ભરોસો રાખે છે, તેનો ઈશ્વર અવશ્ય નિર્વાહ કરે છે.”

હું પાછો આવતો હતો, ત્યાં માર્ગમાં એક આંધળા પંખીને ઝાડ ઉપરથી નીચે આવતું જોયું. મને વિચાર આવ્યો કે “આ અંધ હંતભાગી પક્ષી પોતાનો ખોરાક ક્યાંથી અને કેવી રીતે મેળવે છે, તે તો જાણ.” હું ઉભો રહ્યો અને પંખીની ચેષ્ટા જોવા લાગ્યો. પંખી ભોંચે ઉતર્યું અને તેણે આંધોવડે ભૂમિ ખોતરી. એટલે માટી નીચેથી તેને કેટલાક અનાજના દાણા તથા નિર્મળ જળ મળી આવ્યું. એ દાણા તથા જળથી તૃપ્ત થઈને પેલું પંખી પાછું ઝાડ ઉપર જઈ બેઠું. આ જોઈને હું તો તદ્દન વિશ્વંસ થઈ ગયો અને ઈશ્વર ઉપર મારો વિશ્વાસ દઢ થયો. ખરું કહું તો મારા નવજીવનનો અભ્યુદય ત્યારથીજ થયો. પછી હું ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

બુન્નુન પોતાના મિત્રો સાથે એક રાત્રે એક જગ્યાએ બેઠા હતા. તે જગ્યાએ પહેલાં કેાઇ શ્રીમંતનું મકાન હતું. એ સ્થળની ધૂળને જરા આધી. પાછી કરતાં તેમને પુષ્કળ સુવર્ણ મળી આવ્યું. એ સુવર્ણ ઉપર ઈશ્વરનું નામ કેાતરેલું હતું. બુન્નુનના મિત્રો એ સુવર્ણ વહેંચી લેવાને તૈયાર થયા; પણ બુન્નુને તેમાં સંમતિ આપી નહિ અને કહ્યું કે “આ સુવર્ણ ઉપર માર સખાનું નામ કેાતરેલું છે, તો તે ધન મને આપો.” એમ કહીને તેમણે તે ધનને ચુંગન કરી લઈ લીધું અને તેને પ્રભુને અર્થે વાપરી દીધું. આ બતાવે અન્યા પછી એક રાત્રે તેમને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં એવી દેવી વાણી સાંભળી કે “બુન્નુન! ધનની અભિલાષા સૌ કરે છે, પણ તે તેના કરતાં પણ ઉર્ચ અભિલાષા કરી છે. તે જેના નામ ઉપર પ્રીતિ બતાવી છે, તે નામ માં પોતાનું છે; એટલે હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું અને મેં તારે માટે તત્ત્વજ્ઞાનનું દ્વાર ઉઘાડ્યું છે.”

બુન્નુન કહે છે કે, એક દિવસે હું નદીતીરે ગયો અને અળુ કરવા નદીના પાણીમાં ઉતર્યો. એટલામાં મારી નજર એક મકાનની અગાથી ઉપર પડી. ત્યાં મેં

ક અત્યંત રૂપલાવણ્યવતી યુવતીને ઉભોલી લીધી. એ જઈ તેને પૂછ્યું કે કુંદરિ ! તું કોની સ્ત્રી છે ?”

યુવતીએ કહ્યું કે “જીનુન ! એ તને ફરથી જોયો ત્યારે ધાર્યું કે તું મત્ત છે; તું નદીતીરે આવ્યો ત્યારે એ ધાર્યું કે, તું જ્ઞાની છે; અને તું વારે નજીક આવ્યો ત્યારે એ ધાર્યું કે, તું ધર્મવરદર્શી સાધુ છે; પણ તપાસ રતાં જણાય છે કે, તું નથી ઉન્મત્ત, નથી જ્ઞાની કે નથી ધર્મવરદર્શી સાધુ.”

યુવતીની આ વાત સાંભળીને જીનુન જોડ્યા કે “આ વચનોનો અર્થ મને સ્પષ્ટ સમજાવ.”

યુવતીએ કહ્યું કે “જો તું ધર્મવરી પ્રેમમાં ઉન્મત્ત હોત તો તું અજીવ કરત નહિ; જો જ્ઞાની હોત તો તું પરત્વી તરફ નજર કરત નહિ અને જો તું ધર્મવરદર્શી સાધુ હોત તો ધર્મવરને છોડીને અન્ય પદાર્થો તરફ તારી દષ્ટિ હોત નહિ.”

આટલું કહીને વસ્ત્રજ તે નારી અદ્વય થઈ ગઈ. હું સમજ્યો કે, એ સ્ત્રી કોઈ માનુષી નહોતી, પણ દેવદૂતના જેવી હતી. હવે મારા અંતરનો અભિ અત્યંત પ્રજ્વલિત થયો, અસ્થિર બનીને નદીમાં પડતું મૂક્યું. એક વ્યાપારીની દોડી ચાલી જતી હતી, તેમાંનાં માણસોએ મને ઉપાડી લીધા. એ દોડીમાંના વ્યાપારીનાં મહાકિંમતી ચોતી જોવાયાં હતાં, તેથી હુંજ એનો ચારનારો હોઉં જોવો બધાને શકે આવ્યો. આથી તેમણે મને પુષ્કળ દુઃખ આપ્યું; છતાં એ તેમના તરફ શાંતભાવજ ધારણ કર્યો. મને માર મારે ત્યારે હું એટલુંજ કહેતો કે “હે પ્રભુ ! તુંજ બધું બાંધે છે.” પછી જોવાયેલાં ચોતી તે વેપારીને મળી આવ્યાં, ત્યારે તેઓએ મને નિર્દોષ માની છોડી દીધા અને પગે પડીને મારી ક્ષમા માગી.

તપસ્વી જીનુને તપની કઠોર સાધના કરી હતી. તેમના સહવાસથી અને દશાંતથી તેમની બહેન પણ મહાતપસ્વિની બની હતી. એક દહાડો તપસ્વી જીનુન એક પર્વતના શિખર ઉપર જમણ કરતા હતા. ત્યાં તેમણે અનેક રોગી માણસોને એક ઠેકાણે ભેગાં મળી બેઠેલાં જોયાં. તેમણે પૂછ્યું કે “તમે બધાં અહીં કેમ બેઠાં છો ?” લોકોએ જવાબ આપ્યો કે “અહીં આ જુપડીમાં એક તપસ્વી રહે છે. વરસ દહાડે એક વાર તે બહાર આવે છે; અને હુંક મારીને રોગી હોઈને રોગરહિત કરીને તે પાછા જુપડીમાં આવ્યા જાય છે. તેમનો બહાર નીકળવાનો આજનો દિવસ છે, તેથી અમે તેમની વાટ જોઈએ છીએ.”

આ વાત થયા પછી કેટલોક વારે જુપડીમાંથી જેણ તપસ્વી બહાર ની-

કળ્યા: તેમનું શરીર હાડપિંજર જેવું અને શરીરનો રંગ હલો. આખો તો બહુ ખાડામાં ઉંડી ઉતરી ગયેલી; પરંતુ વિંદના પ્રતાપથી બહુ આખો પર્વત કંપી ઉઠતો હોય નહિ! અસ્વી તપસ્વીએ બહાર નીકળીને સ્નેહભર્યાં સ્થિર નયને ફેટ જોયા કર્યું અને પછી આકાશ તરફ દષ્ટિ કરી. છેલ્લે પ્રત્યેક રોજ તેમણે એક એક કુંક મારી. આથી તમામ રોગીઓ રોગમુક્ત થઈ પછી તે પાછા ઝુંપડીમાં જવા તત્પર થયા. એવામાં જ જુનુનને જઈને ચરણ પકડયા અને વિનંતિ કરી કે “મહાત્મન! આપે બાહ્યરોગી રોગરહિત કર્યા; પરંતુ હું માનસિક દુઃખ લોગવતો આભ્યંતરિક અને ઈશ્વરના નામથી માણું છું કે, મને નિરોગી બનાવો.”

પેલા તપસ્વીએ ઉત્તર આપ્યો કે “જુનુન! મને છોડી દે, મહિ અને ગૌરવના ઉચ્ચ સિંહાસને વિરાજેલો મારો અને તારો મિત્ર સર્વ જુએ છે. તું તેને છોડીને માફ શરણુ ગ્રહણ કરે છે, તેથી આપણ અને દોષભાગી થઈએ છીએ.” આટલું કહીને તે તપસ્વી ઝુંપડીમાં ચાલ્યા.

એક વાર તપસ્વી જુનુનને રુદન કરતા જોઈને કોઈએ તેનું કારણ પૂછ્યું; ત્યારે તે જોડ્યા કે, ગઈ રાત્રે સ્વપ્નમાં મેં દેવી વાણી સાંભળી કે “મેં સૂએલા તમામ મનુષ્યો આગળ આ સંસાર મૂકેલો છે, પણ એમાંના એક હજારમાંના નવસો માણસ સંસારને ગ્રહણ કરે છે અને સો માણસ સંસારનો ત્યાગ કરે છે. વળી હું એ હજારમાંના સો માણસો પાસે સ્વર્ગની લાલસાઓ રજુ કરું છું; તો એ સોમાંના નેવું માણસ સ્વર્ગની લાલચમાં પડે છે અને માત્ર દશજ માણસ સ્વર્ગની ઉપેક્ષા કરે છે. વળી એ સ્વર્ગની ઉપેક્ષા કરવાવાળા દશ માણસો આગળ નરકની ખીક રજુ કરવામાં આવે છે તો એ દશમાંના નવ નરકથી લયલીત બનીને પલાયન કરે છે અને એક માણસ નિર્ભય બની સ્થિર ઉભો રહે છે. તાત્પર્ય કે, હજારમાં માત્ર એકજ માણસ એવો હોય છે, કે જે સંસારની માયાથી મુગ્ધ બનતો નથી, સ્વર્ગની લાલસા કરતો નથી અને નરકથી પણ લયલીત બનતો નથી.” આટલું કહીને જુનુનને શ્રોતાવર્ગને પૂછ્યું કે “પ્રિય બંધુઓ! તમે સંસારની લાલચોપ્રતિ દષ્ટિ કરી નથી, સ્વર્ગની આકાંક્ષા કરી નથી અને નરકનો ભય પણ રાખ્યો નથી; તો હવે કહો કે, તમારી શી ઇચ્છા છે?” આ સાંભળીને બધા શ્રોતાઓ નીચે વદને નમ્રતાપૂર્વક જોડ્યા કે “મહાત્મન! તમે જાણો છોજ કે અમે કેને ઇચ્છીએ છીએ?”

એક દિવસ એક બાળક મહર્ષિ જીવન પાસે આવ્યો અને ઘેરગો કે
“મહિશાજી ! વહીવેના વાદસાફે મને લગ્ન મુદ્રા પ્રાપ્ત થઈ છે અને તે હું
આપની સેવામાં અર્ચવા છું છું.” તપસ્વી જીવન તેને પૂછ્યું કે “તારી
ઉંમર એકવીસ વર્ષની થઈ છે ?”

પેલા બાળકે કહ્યું કે “નાહી.”

મહાત્મા જીવન—“તો અત્યારે દાન કરવાનો તારો અધિકાર નથી.
ચોખ્ખો ઉંમર થાય ત્યાંસુધી તું ધીરજ રાખ.”

કાળક્રમે તે બાળક મોટી ઉંમરનો થતાં મહર્ષિનો શિષ્ય બન્યો અને
પોતાની તમામ દોહત તપસ્વી કુદીરામાં વહેંચી દીધી. પોતાની પાસે તેણે પાંચ
પણ રાખી નહિ. કેટલેક દિવસે તેણે પેલા તપસ્વી કુદીરા પાસે આવીને જોયું
તો તેમની પાસે પણ કંઈ દ્રવ્ય જણાયું નહિ. એટલે પછી તે નિરાશ થઈ ગયો
અને ઘેરગો કે “અરેરે, હવે મારી પાસે પણ કંઈ નથી. જો બીજી પણ લગ્ન
મુદ્રા મારી પાસે હોત તો તે પણ આમને જરૂર આપી દેત.”

તેના આ શબ્દોથી મહર્ષિ જીવન ચમત્ક્રમ કે, આ યુવાનને હજી
પણ ધર્મનો ખરો આગ્રહ પ્રાપ્ત થયો નથી. હજી એને સાંસારિક દ્રવ્યજ બહુ
કિંમતી લાગ્યા કરે છે. આ મોહ છોડાવવામાટે તેમણે તેને કહ્યું કે “બાપ ! તું
ગાંધીને ત્યાં જા અને ત્યાંથી ત્રણ તોલા અમુક ઓપધિ મારી પાસે લઈ આવ.”

યુવકે તેમ કહ્યું એટલે તેમણે કહ્યું કે “આ દવાનો ભૂકો કર અને તેલ
લોળવીને તેની ત્રણ ગોળીઓ ખનાવ. પછી તે દરેક ગોળીમાં સોયવડે કાણું
પાડીને મારી પાસે લઈ આવ.” યુવકે તરતજ તેમ કહ્યું, મહર્ષિ જીવન એ
ત્રણ ગોળીઓને પોતાના હાથમાં લઈને કુંડે મારી. જોતજોતામાં તે ગોળીઓ
લાલ માણિક્ય બની ગઈ. પેલા યુવકે કહી માણેક જોયાં નહોતાં, તેથી મહર્ષિ
જીવન તેને કહ્યું કે “બાપ ! તું આ વસ્તુઓ લઈને બજારમાં જા અને તેણે શું
મૂલ્ય દાવ્ય છે ? તે પૂછી આવ. જોજે, તેને વેચીશ નહિ.”

આજ પ્રમાણે પેલા યુવક બજારમાં ગયો અને ઝવેરીઓને પેલાં માણેક
બતાવ્યાં. ઝવેરીઓએ દરેક નંગની કિંમત લાખ લાખ મુદ્રા કહી. તેણે આવીને
મહર્ષિને આ વાત જણાવી. મહર્ષિ બોલ્યા કે “જે ત્રણ ગોળીઓનો હવે
ભૂકો કરી નાખ અને તે ભૂકો પાણીમાં નાખી દે. હવે સમજ કે, આ બધા
તપસ્વીઓ તેમની પાસે ધન નહિ હોવાથી દુઃખી નથી, પણ દ્રવ્યવડે
સ્વેચ્છાચારી થવા ઇચ્છતા નથી. તેમની અભિલાષા માત્ર તપ અને ધર્મરૂપી
ધન મેળવવાની છે.

એક દહાડો કોઈ યુવરાજ (પાટવી કુંવર) પોતાના નોકરો સાથે મસ્જિદ પાસે થઈને જતો હતો. તેણે મહર્ષિ જુનુનને આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળ્યા કે “ પોતે દુર્ગળ છતાં જે પ્રબળની સાથે વિરોધ કરે છે, તેના જેવો મૂર્ખ બીજો કોઈ નથી.”

આ સાંભળીને યુવરાજ તપસ્વી જુનુનની પાસે આવ્યો અને એ વચનનું તાત્પર્ય પૂછવા લાગ્યો. મહર્ષિ જુનુન બોલ્યા કે “મનુષ્ય પોતે અત્યંત દુર્ગળ છે છતાં પણ તે મહાપ્રબળ પરમાત્માનો વિરોધી બને છે.”

આ વાત સાંભળીને તરતજ રાજકુમારનું મુખ અંબવાણું પડી ગયું અને કાંઈજ ન જોલતાં તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. કેટલાક દિવસ પછી આવીને પાછો તે પૂછવા લાગ્યો કે “મહાત્મન! પ્રભુ પાસે જવાનો રસ્તો કયો?”

મહર્ષિ જુનુન બોલ્યા કે “ભાઈ! પ્રભુ પાસે જવાના બે માર્ગ છે. એક માર્ગ સાધારણ છે, બીજો માર્ગ અસાધારણ છે. જે તું સાધારણ માર્ગે જાત ચાહતો હો તો પાપનો, સંસારનો અને દંડિયોની પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરી અને જો અસાધારણ માર્ગે જવા ચાહતો હો તો અંતઃકરણને પૂરેપૂરું વિષય રહિત બનાવીને ઇશ્વરમાંજ રૂખાવી દે. ઇશ્વરસિવાયનું બંધન ભૂલી જા.”

રાજકુમાર બોલ્યો કે “હું એમાંથી અસાધારણ માર્ગ લેવા ઇચ્છું છું.”

તરતજ તેણે મહિમંથ વસ્ત્રાભૂષણોનો પરિત્યાગ કરીને ક્ષીરી કામદેય મારણ કર્યો અને સાધનામાં સારી પેઠે પ્રવૃત્ત થઈને એક મહર્ષિ બની ગયો.

મહર્ષિ જુનુનનું જીવન ઘણુંજ ઉન્નત હતું, પરંતુ તેમના તે સ્વરૂપને કોઈ યથાર્થપણે જોળખી શક્યા નહોતા; સૌ મિસરવાસીઓ તેમને ‘કુર્બા’ (ધર્મવિરોધી, પરધર્મી અથવા ધર્મવ્રથ)તરીકે જોળખતા હતા. એ સમયે એ “મન ઉદ્ધાત્ર” નામનો માણસ બગદાદનો ખલિફ બન્યો હતો; અને મિસ્ર દેશ પણ એ ખલિફના તાબામાં હતો. એ ખલિફની પાસે ઘણા માણસો જુનુનની વિરુદ્ધ વાતો કરી હતી. આથી ખલિફે જુનુનને બંદીવાન બનાવી બગદાદમાં મોકલ્યો. કેટલીકરીકે જુનુન ખલિફની સન્મામાં આવ્યો. આ વખતે એક ધરતી રોસીએ આવી જુનુનના કાનમાં ધીરેથી કહ્યું કે “તું ખલિફથી બચી રહે. તારી નહિ. તું જેમ ઇશ્વરને દાસ છે, તેમ તે પણ તને. ઇશ્વરને ઇશ્વર જાણે છે. તેના દાસને એક વાળ પણ વાંકો કરવાને કે કંઈ પણ અનિયમ નથી.”

ખલિફની આજ્ઞાથી જુનુનને કેદખાનામાં લઈ જવામાં આવ્યો. આ વખતે કેદખાનામાં એક તપસ્વી મહિમંથર સાધુની બહેન રોસી દેવદાસના પુત્ર

મને માટે એક દુકાન ચાલે તો મોકલતી; પણ ચાલીસ દહાડા સુધી જુનુનને એક પણ દુકાન ખાપે નહિ. પોતે મોકલેલા ચાલીસે દુકાન કેદખાનાના એક ખુલામાં પડેલા છે અને જુનુનને તે ખાધા નથી, એ વાત જ્યારે બચ્ચની બહેને જાણી ત્યારે તેને ઘણું જોઈ આશ્ચર્ય; અને તેણે કહેવરાવ્યું કે “હું જે ચાલે તો મોકલું છું તે નિર્દોષ અને પવિત્ર, અન્નનો છે. તમે ચામાટે તે ખાતા નથી?”

જુનુનને કહ્યું કે “ના, મારી પાસે આવેલો ચાલેનો દુકાન પવિત્ર રહેવા પામ્યો નથી; કારણ કે દુરાચારી જેલરનો અપવિત્ર હાથ તેને અટકે છે, માટે હું ખાતો નથી.” ચાલીસ દહાડા પછી જુનુનને કેદખાનામાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા. જૂબથી છેક જુલુના પાતળા બની ગયેલા મહર્ષિ જુનુન ચાલતાં ચાલતાં પડી ગયા અને તેમનું કપાળ લોહીલોહાણ બની ગયું. પછી તેમને સલામાં ખસિશ પાસે લાવવામાં આવ્યા. જુનુનને જે વચનો દ્વારા લોકોને જોધ આપેલા તેનો અર્થ ખસિશ પૂછ્યો. જુનુનને એ વચનોની બહુજ સ્પષ્ટપણે અને વિસ્તારથી સમાજોચના કહી સમજાવી. ખસિશ મત ઉઠકેલ પોતે તથા તેનાં માણસો આ વર્ણન સાંભળીને રડવા લાગ્યાં. જુનુનની અસરકારક તથા મધુર વાણીથી ત્યાંનાં સર્વ માણસો સુખ બની ગયાં. હવે મહર્ષિ જુનુનનું શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું અને અત્યંત આદરસન્ધારપૂર્વક તેમને મિસરમાં મોકલવામાં આવ્યા.

જુનુનના એક શિષ્યે ચાલીસ વાર વિચેલા કરેલા હતા અને ખીજ પણ ઘણી બાનની કઠોર સાધનાઓ તે કરતો હતો. એક દિવસ મહર્ષિ જુનુન પાસે આવીને તે કહેવા લાગ્યો કે “આર્ય! મેં ઘણું કઠિન તો તથા કઠોરવાળી સાધનાઓ સાધી છે; તથાપિ પરમ સખા પરમાત્મદેવ મારી સાથે વાત કરતા નથી, દષ્ટિપાત પણ કરતા નથી, કશામાં ગણતા નથી અને અધ્યાત્મ-વિધાનું કોઈ પણ તત્ત્વ મારી પાસે પ્રકટ કરતા નથી. મારામાં જે કોઈ દીનતા અને શક્તિ હતી, તે પ્રમાણે મેં શ્રમ કર્યો છે. આ વાત હું મારી આત્મ-શક્તિ કરવામાટે કહું છું, એમ નથી; પણ હું જે કોઈ કહું છું તે આપને ખરી લીધેલ જણાવવા માટે કહું છું. મેં મારું સંપૂર્ણ દૈન્ય અને માણ તેનીજ સેવામાં ભેરેલાં છે; પણ મારું કોઈ મહાદુર્ભાગ્ય છે કે હું પ્રભુનો દુષપાત્ર થતો નથી. હું માત્ર મારા મારજનીજ નિંદા કરું છું, પ્રભુની નહિ. હવે

‡ નિર્જન જગ્યામાં ભેટીને ચાલીસ દિવસ સુધી વિરતરૂપે બ્રહ્મ-સાધન કરવું તેને એમાં ક્યાં કહેવાય છે.

વેધને જો જરૂર હાજો તો રોગીના બક્ષામાટે દવામાં વિગતો પ્રયોગ પણ કરે છે. આચાર્ય જુનુનને લાગ્યું કે, આવાજ પ્રયોગથી શુભ ફળ આવશે અને પ્રભુ પ્રસન્ન થશે; તેથીજ તેમણે શિષ્યને એવો રસ્તો બતાવ્યો હતો. તેમને ખાતરી હતી કે, નમાજ પઢવાની ના પાડ્યા છતાં પણ આ ધાર્મિક માણસ તેમ કરી શકવાનો નથી; તેથીજ તેમણે તે રસ્તો બતાવ્યો હતો. ઇશ્વરે ઇબ્રાહીમને આજ્ઞા કરી હતી કે ‘તું તારા પુત્રનું બલિદાન આપ.’ પરંતુ પ્રભુ બલુતાજ હતા કે, તે પુત્રહત્યા કરવાનો નથી. એવુંજ અહીં પણ બન્યું હતું.

એક સુકલકડી દુર્બળ માણસ મક્કાની મસ્જિદની પ્રદક્ષિણા કરતો હતો. તેને જોઈને મહર્ષિ જુનુનને પૂછ્યું કે “શું તું પ્રભુપ્રેમી છે?” પેટ્રો દુર્બળ માણસ બોલ્યો કે “હા, હા.”

મહર્ષિ જુનુન—“તારો પરમ સખા (પરમેશ્વર) તારી નજીકમાં છે કે દૂર છે?”

પેટ્રો માણસ—“નજીકમાં.”

મહર્ષિ જુનુન—“એ સખા તને અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂળ?”

પેટ્રો માણસ—“અનુકૂળ.”

મહર્ષિ જુનુન—“અહો, આશ્ચર્યની વાત છે કે, તારો પ્રેમારુપદ સખા તારી સમીપમાં છે, વળી તને સાનુકૂળ છે અને તે છતાં પણ તારી આવી દુઃખી અને દરિદ્ર અવસ્થા છે.”

પેટ્રો માણસ—“અરે જલ્લા માણસ! શું તું બાણતો નથી કે, દૂર રહેલા પ્રતિકૂળ સખાની ખીંક કરતાં સમીપમાં રહેલા અનુકૂળ સખાની સળનો બચ હબરોગણો વધારે છે?”

મહર્ષિ જુનુન કહે છે કે, મેં એક વાર એક સ્ત્રીને પૂછ્યું કે “બાઈ! પ્રેમની સીમા ક્યાંસુધી હશે?”

તે બોલી કે “બાઈ! પ્રેમપાત્ર પણ જો અસીમ-અમાપ હોય તો પછી પ્રેમને પણ કથી સીમા નથી.”

મહાત્મા જુનુનને કહ્યું છે કે “દેશબ્રમણ કરતાં એક વાર હું બરફથી ઢંકાયેલી જમીનમાં આવી ચઢ્યો, ત્યાં મેં એક અશિષ્યુજનને જોયો. તે માણસને બરફ ઉપર અતના દાણા વેરતો જોઈને મેં પૂછ્યું કે “બાઈ! જમીન તો બરફથી ઢંકાયેલી છે, છતાં તું બરફ ઉપર દાણા શું કામ નાખે છે? અહીં કંઈ છાંદ પણ ઉગવાનો સંભવ નથી ને ફળપણુ નીપજવાનો સંભવ નથી!”

પેટ્રો માણસ—“આજે બરફથી બધી જમીન ઢંકાઇ ગઇ છે, એટલે

ઝેટલામાં મહર્ષિને દેવી વાણી સંભળાઈ કે “હે જુનુન ! ઈશ્વર જેને પોતાની તરફ ખેંચે છે, તેમાં પણ કારણ હોય છે. તું પ્રત્યુના કામકાજમાં હકાપણ ચલાવતો નહિ, કેમકે તારી જીવિને હૃદ છે; અને ઈશ્વરના એવધને સીમા નથી.”

મહર્ષિ જુનુન ન્યારે મન્વપધારીએ હતા, ત્યારે તેમનાં આત્મીય જનોએ તેમને પૂછ્યું કે “કહો, આપની શી અભિલાષા છે ?” મહર્ષિ બોલ્યા કે “મારી અભિલાષા ઝેટલીજ છે કે, જેની સમીપમાં માફ મૃત્યુ થાય છે, તે મારા પરમપ્રિય સખાને (પરમાત્માને) હું પાછો પણ ગણ લઉં-જાણી લઉં-જોઈ લઉં.” આટલું બોલીને તેમણે એક પ્રેમ અને સક્રિયભાવભરેલી અરંભી કવિતા ગાઈ. પછી એક દિવસ દુઃખની વેદનાથી તેઓ બેભાન બની ગયા. યુસફ હુસેન નામના એક સગાએ તેમની પાસેથી ઉછો ઉપદેશ માગ્યો, ત્યારે તે બોલ્યો કે “હવે માફ મન ખીલ બાળતમાં આકર્ષો નહિ. હું મારા પરમપ્રિય સખાની કરુણામાં અત્યારે ડૂબી ગયો છું.” આટલું બોલી તે મહાત્માએ પ્રાણત્યાગ કર્યો.

ત્યારે તેમનું શબ ઉપાડી સમાધિસ્થાન તરફ લઈ જવામાં આવ્યું, ત્યારે અત્યંત તરડકો હતો. કહેવાય છે કે, તે સમયે પંખીનાં ટોળાંએ પણ ઉડીને પોતાની પાંખો ફેલાવી અને શબ ઉપર આખે રસ્તે છાયા પસારી હતી. જે મિસરવાસી જનો મહર્ષિની જીવિત દશામાં તેમના તરફ અત્યંત ઈર્ષ્યા-ભાવ રાખતા હતા અને પીડા આપતા હતા, તેઓ મહર્ષિના દેહાંત પછી બહુજ પસ્તાવા લાગ્યા અને પોતાનેજ નિંદવા લાગ્યા.

શી કેટલાં પ્રાણીઓના રાજ કુતરાંબિલાડાં ચિકાર કરતાં હશે તેની સાથે તે કીર્તિ-પ્રેમી-રજ્જુશી-દાતાઓને જરાપણ સ્નાન-સૂતક હોતું નથી ! અને કોઈ કહે કે ભાઈ ! એક પરબડી બનાવીને તેમાંજ દાણા વેરાવો તો આ તમને મળ્યું દાણાના પુણ્ય કરતાં પણ ભારે પાપમાં નાખનારી દિસા ચતી અટકે કે નહિ ? પણ કોઈ પણ રીતે દાનધર્મનું લપજા કરાડવા માનનારા અથવા તો ઘેટાચાક માલનારા-ઓને તે વાન ગણજ કેમ કરીને ઉતરે ? પરબડીમાં દાણા નાખીને પછી તરતજ નિસરણી ખીંચે મૂકી દેવી જોઈએ તે પણ કોઈ કોઈ દેહાણે ચતું નહિ હોવાથી તે સીટી પણ ખિચારીનેજ ચિકાર કરવામાં ઉપયોગી ચતી જણાય છે ! એક તરફ સો-બસા પરી રાજ બલે દાણા જમી જાય, પણ જો ખીલ તરફ તેમાંનાં એકાદ-બેનો ચિકાર પણ થાય, તો તેથી પુણ્ય વધે કે પાપ વધે છે, એ વાતની અકલ રે પ્રભો ! અમારા દિંદુ બધુઓને દવે તો જરૂર આવજો.

રાજ બિલાડાંને પાળનારાઓ તેને પોતાનાં બાળક પેરે રમાડે અને અનાજ

૭-ત્યાંમુખી તમારી લોકો ઉપર કે લોકિક પદાર્થો તરફ આસક્તિ ને દોડ
રે, ત્યાંમુખી ઇશ્વરના તરફ તમારી સાચી આસક્તિ અને મનિ થવાની જ નથી.

૮-જે માણસ સત્યપ્રેમી બને છે, તેના હૃદયમાં અત્યસ્વરૂપ પરમાત્મા
પણ એવાં એવાં ને એટલાં બધાં અત્યો રુકુશલ છે કે જેવાં અત્યો બીજા
માણસોને પ્રાપ્ત થવાં હર્ષભ છે.

૯-ઇશ્વર કહે છે કે “હું ત્યારે મ્હારા હાસ ઉપર પ્રેમ કરું છું, ત્યારે
હુંજ તેનાં ચક્ષુ, કાન અને હાથ વગેરે બનું છું. મારો હાસ મ્હારાદ્વારાજ
સંભળે છે, મ્હારાદ્વારાજ જુએ છે, મ્હારાદ્વારાજ બોલે છે અને મ્હારાદ્વારાજ
તે આપ-લે કરે છે.

૧૦-નીચલાં ચાર લક્ષણો માણસનું મન રોગિષ્ઠ હોવાની સાબીતી આપે
છે:-(૧) ઉપાસનાથી આનંદ પામે નહિ, (૨) ઇશ્વરથી જીની નાસે નહિ, (૩)
બોધ લેવાની દૃષ્ટિથી કંઈક વસ્તુ જુએ નહિ અને (૪) જ્ઞાનની વાત અવળ કરીને
તેનો મર્મ અહણ કરી શકે નહિ.

૧૧-પાપને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું એ તો સાધારણ પ્રાયશ્ચિત્ત છે, પણ
આજસને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું એ ખાસ પ્રાયશ્ચિત્ત છે.

૧૨-પ્રાયશ્ચિત્તના બે પ્રકાર છે:-(૧) પાપ થયા પછી પ્રભુની શિક્ષાની બીકે
પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું તે અને (૨) ઇશ્વરથી શરમાઇને પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું તે. (પ્રાયશ્ચિત્ત-
નો અર્થ ચિત્તમાં પશ્ચાત્તાપ અને જીવનમાં હેરફાર થવો એવો છે.) પ્રત્યેક ઇ-
દ્રિયેને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત છે. શાસ્ત્રવિહિત ન હોય એવા સંકલ્પોનો ત્યાગ કરવો
એ મનનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે; શાસ્ત્રવિહિત ન હોય એવી બાબતો જેવાથી હર
રહેવું એ ચક્ષુનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે; અસત્ય સાંભળવાથી અટકવું એ કાનનું પ્રાય-
શ્ચિત્ત છે; નિષિદ્ધ વસ્તુઓ અહણ કરવાથી અટકવું એ હાથનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે
અને નિષિદ્ધ સ્થાને જતાં અટકવું એ ચરણોનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે.

૧૩-ઇશ્વરસ્મરણ એ મ્હારા જીવનનો ખોરાક છે, પ્રભુની પ્રશંસા એ મારા
જીવનનું પીવાનું પાણી છે અને ઇશ્વરથી લક્ષ્મી પામવી એ મારા જીવનનું વસ્ત્ર છે.

૧૪-જેની જીભ સત્ય અને હિતકર વાણી બોલે, તેજ ખરો સત્યવક્તા છે.

તરફ જરા પણ ખ્યાન નહિ આપતાં “તમે તો સદા નિર્લેપ છો, મુક્ત છો, સ્વભા છો”
ઇત્યાદિ પ્રકારનું વેદાંત કથવું એ તો નુકસાનકારક અને અનીતિમાં વધારે નાખનારું
પણ નીવડે છે, એ પણ જત્યારે જગત્પ્રદેશ વાન છે. લિં અધ્યમ લિમ્બુ-અર્થાનંદ

... તે જોના પણ ઉપર
... રહેતી નથી.
... છે, લગ્ન મોત
... છે.
... પણ વખાણ થતાં
... કેમકે એ વખાણ હંમેશાં
... રાખનાં નથી.
... છુટા-ઉઠી ક્રિયા છે અને
... છે. સંગીત એ હૃદયને
... વ્યાખ્યા કરે છે. જે
... છે, તેને તો તેમથી હંમેશાં
... ઉત્તેજન મળે છે; પરંતુ જે મનુષ્ય
... છે, તે તો હંમેશાં નિર્મો
... છે.
... અને તેના નવો
... ભાવના-ભાવનાનું વ્યવસ્થા
... છે.
... અને વિવશી લોકોના સંસ્કારો
... તેજ પ્રદેશો પ્રકાશીતો
... અને હંમેશાં જો
... છે.
... છે, ત્યારે તેથી
... હોયતી! એમ કહી
... પણ છે, ત્યારે
... તથા
... પ્રકાશના સારવતો ઉપર
... વિશાળ અવસ્થામાં
... છે.

પ્રમાથ્ય એ સ્ત્રીજની પાસેથી સાંભળેલા છે. વળી એ કહી જાય છે તે જીવિ
 કાપા કરીજ નથી કે હું ઉપદેશક, જન્મા કે વિવેચક જનું. માંડી આમ ને જીવિ
 ન છે અને તેથી આપા નિષયમાં હું પડતા જાયને. નર્યો : એટલે તમને જન્મ
 થો ઉપદેશ આપી શકું ? " એ કહ્યું કે "કુલનનું સ્વેદ જનન નો એ તે
 આપના મુખથી એટલું સાંભળતાં પણ મને અપાર તમ કહે." તેમણે કહ્યું કે
 "શયતાનથી છૂટીને ખુદાનો આશરો મળવું કરે." આટલું કહેતાં
 કહેતાં તો તેમની આંખોમાં આંશુ બહાઈ ગયાં. વળી તે બોલવા લાગે "જુદા કહે
 છે કે, એ માણસો તથા દેવોને મારી ઉપાસના કરવાને કહેતાં છે. એ આ
 ભૂમંડળ તથા નભામંડળ અને તેની વચ્ચેના જે જે પદાર્થો મળેલા છે. તે જોઈ
 ખાલી વિનોદ વાસ્તે રચ્યા નથી, છતાં પણ માણસ ખરું મ. જીવિ જા. જા. મનુ
 જ્ઞાન રાખતાં નથી." પછી આટલું બોલતાંમાં તો કાળે કાંઈ મુન્દો મળે ગયા
 હોય તેમ તેઓ "હે પદ્મરસિમાર ! હે મુજાન અરુણ !" એવો ઉચ્ચાર કરી
 ચીસ પાડી ઉઠ્યા અને મૂર્ચ્છિત બની ગયા. એ પછી કેટલીક વારે તે સ્વસ્થ થયા
 ને બોલ્યા કે "હયાન ! તું અહીં આમટે આવેલ છે ?" એ કહ્યું કે "હું એટલા
 વાસ્તે આવેલો છું કે આપની સાથે મારો સ્નેહ થાય ને તેથી હું સુખી થઈ."
 આવિસ બોલ્યા કે "હું કાંઈ મોટો પ્રસિદ્ધ માણસ નથી. વળી જે માણસ
 દંધરને છોડીને બીજાની સાથે સ્નેહ કરે, તે શું કરી મુખી થઈ
 શકે ?" એ કહ્યું કે "મને કાંઈક ઉપદેશ આપો." આવિસ બોલ્યા કે "તમારે
 સૌંદર્ય ત્યારે મોતને માથા ઉપર બેઠેલું સમજવું અને ત્યારે સ્વપ્ન રૂપ
 ત્યારે મોતને આંખ સામે ઉઠેલું સમજવું. નાનામાં નાનો અપનાય કરનાં
 પણ ઇશ્વરથી બહીવું. એ પાપને તુચ્છ માનશે તો પ્રભુને પણ તુચ્છ
 માનશે." એ પછી કે "હવે મારે કયા દેશમાં રહેવું ?" તે કહે કે
 "આમરેશમાં." એ પછી "ત્યાં મારો નિર્વાહ શી રીતે ચાલશે ?" તે કહે કે
 "જેના દૃઢ્યમાં ઉદરનિર્વાહની રાક્ષા પ્રબળ હોય છે, (અર્થાત્
 જેને જો વિવે પ્રભુમાં શ્રદ્ધા નથી બેઠી) તે માણસ દંધરના આર્મનો
 ઉપદેશ પ્રદણ કરી શકતો નથી." વળી તે બોલ્યો કે "એવા માણસો-
 માટે હઃખજ સરજેલું છે. હે હરમના પુત્ર ! તારા પિતા મુન્દરી ગયા છે.
 આદમ, હવા, હું, હંઝાલીમ, મુસા અને હાઉદ વગેરે અનેક આ લોક છોડીને
 ચાલ્યા ગયા છે. મહાપુરુષ મદ્મદ ચેમચર પણ પસંદક પદવર્ધા છે અને
 મારો ભાઈ ઉગમર પણ મરણ પામ્યો છે." આટલું બોલી "હા ઉગમર !"

૧૮—તપસ્વી જીન્નુન મિસરી

મહાતપસ્વી જીન્નુન મિસર દેશના રહેવાસી હતા. તેમના તપનો પ્રભાવ અને તેજ અસાધારણ હતાં. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનનાં ગૂઢ તત્ત્વો પ્રકાશિત કરનારાં તેમજ કઠોર સાધના કરનાર હતા. મિસરના રહેવાસીઓ તેમના ઉચ્ચ જીવનનો મર્મ સમજવાને અશક્ત હતા; અને તેથી મિસરવાસીઓ તેમને અધર્મી માનતા, તેમજ તેમની રીતભાત જોઈને આશ્ચર્ય પામતા. તેઓ જીવતા હતા ત્યાંસુધી તો તેમના તરફ કોઈએ સહાનુભૂતિ બતાવી હોય તેમ જણતું નથી. તેઓ પોતાનાં હૃદયનો ભાવ સાધારણ મનુષ્યોથી ઘણુંજ ગુપ્ત રાખતા. આથી તેઓ જીવ્યા ત્યાંસુધી લોકો તેમને બરાબર ઓળખી શક્યા નહોતા. તેમના જીવનનું પરિવર્તન આ પ્રમાણે થયું હતું.

એક વાર એમણે સાંભળ્યું કે, અમુક સ્થળે એક તપસ્વી રહે છે. આથી તેઓ તેનાં દર્શન કરવા ગયા. જઈને જોયું તો તપસ્વી ઝાંડની ડાળીએ પોતાના પગ બાંધી ઉપે મસ્તકે લટકે છે; અને બોલે છે કે “અરે અભાગી કાયા ! તું જો મને ધર્મસાધનમાં સહાય નહિ કરે તો તને આ પ્રમાણેજ દુઃખ આપીશ; અને ભૂખ તથા તરસથી તારો નાશ કરીશ.” તપસ્વીનાં આ વચનો સાંભળીને મિસરી જીન્નુન રોધ પડયા. એ રુદનને અવાજ સાંભળીને તપસ્વીએ તેને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે “જેનો અપરાધ વધારે અને તે બાળતની શરમ ઓછી, તેના પ્રત્યે દયા કરે એવો કોણ હોય ?” આનો કશો મર્મ ન સમજવાથી જીન્નુને તપસ્વીને પૂછ્યું કે “આપ આ શું કહો છો ?” તપસ્વીએ કહ્યું કે “આમારે શરીર, પ્રભુની સેવા-પૂજના કામમાં મને મદદગાર થતું નથી. એને તો લોકસમૂહમાં લેળાઈ તડાકા મારવાનું અને મોજમજ લોગવવાનું ગમે છે. આ કારણથી આજે હું તેનો સંયમ કરું છું.”

જીન્નુને કહ્યું કે “મને તો લાગે છે કે, તમે કોઈની હત્યા કરી છે અથવા તો કોઈ મહાન અપરાધ કર્યો છે.”

તપસ્વીએ કહ્યું કે ‘ના, તેમ નથી.’

જીન્નુન—“મને સમજાય છે કે, તમે મહાવૈરાગ્યવાન મહાત્મા છો.”

[illegible]

આ વાત સાંભળીને જુન્નુન તે જાગે રૂબ રૂબ અને એમ તે તે
જુન્નુનીના ઠાકમાં એક ત્યાગી બેઠેલા દેખે, તેમો એક જય જુન્નુનીના બાજુ
હોતો અને કાપી નાખેલો થીને થય જુન્નુનીના સદાજ પરમે દેખે. એ પોતા
થય ઉપર દીરીઓ ઉભાપેલી દેખે. જુન્નુને તેની થામે જય મજા મ કરીને
તેની હાથીય પૂરી.

તે ત્યાગી બ્રાહ્મણે કે “એક દરદારે તું આ સુંપડીમાં લેશે. ત્યાં
થઈને એક યુવતી નીકળી. તેને જોઈને મારે મન સંવત્ત મધુ અને મેં
જોવામાટે હું ઉભો થયો. અને સુંપડીની બહાર પદ મૂકતાં જ મેં દેવી વાણી
સંભળી કે ‘અરે સાધુ! તને જરા પણ શરમ નથી. તીમ વર્ષથી તું ધંધાનું
રાજન કરે છે અને પ્રજાજાને નામે જોળખાય છે; છતાં પણ અત્યારે તું શય-
તાનના કુંડમાં દુસાવા બંધ છે!’

આ વાળી શાંભળી માફે શરીર કંપી ઉઠ્યું અને ને પગ ઝુંપડીની બહાર
મૂકાયો હતો, તેને તરતજ કાપીને ફેંદી દીધા; અને ત્યારથી અત્યાર સગી
હું આ સ્થાનેજ બેઠો છું તથા જોઉં છું કે, હવે શું માય છે ? પણ કહે, મારા
નેવા પાપીની પાસે તું સામાટે આવ્યો છે ? જો તારે ઇશ્વરપરાયણ ધાર્મિક
માણસનાં દર્શન કરવાની ઇચ્છા હોય તો અચુક પર્વત ઉપર જા અને જો."

એ પવંત એટલો ઉંચો હતો કે જુનુન તે ઉપર ચઢી શક્યા નહિ. આથી પાછા આવી પેલા મહાત્માને પૂછ્યું કે “મહાત્માની મારાથી ત્યાં જઈ શકાયું નહિ, તો ત્યાં વસતા સાધુ પુરુષની હકીકત આપજ કૃપા કરીને સં-ભળાવો.”

ત્યાગીએ કહ્યું કે “એ ધર્મ ઉપર બહુ કાળથી એક સાધુ પુરુષ તપશ્ચર્યા કરે છે. એક દિવસ તેમની પાસે આવી કોઈએ કહ્યું કે ‘જો માણસો વેપારમાંથી કરી ધન ઉપાજાવે ન કરે તો નિર્વાહ આવી શકે નહિ. ઉઘમ ઉપરજ લોકોના નિર્વાહનો આધાર છે, માત્ર ધર્મરત્ના અનુચલ ઉપર નહિ.’ ”

આ વાત સાંભળીને તે સાધુએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “શુ જો મનુષ્ય ધર્મો કે નોકરી ન કરે તો ઇશ્વર નિર્વાહ ચલાવવા અશક્ત છે ? આજથી હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, મનુષ્યે ઉપાર્જન કરેલી વસ્તુનો હું ઉપલોગ કરીશ નહિ.”

એ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે કેટલાક દિવસસુધી તો તેણે કાંઈજ ખાધું નહિ પછી કરુણામય ઈશ્વરે મધમાખીઓના સમૂહને મધપૂડારૂપે તેની પાસે મોકલ્યો છે અને એ મધમાખીઓ મધ આપીને તેનું પોષણ કરે છે.”

જુનુન કહે છે કે “આ બધી હકીકત સાંભળીને મારું હૈયું પીગળી ગયું અને મને વિશ્વાસ બંધાયો કે, જેઓ ઈશ્વરના ઉપર ભરોસો રાખે છે, તેનો ઈશ્વર અવશ્ય નિર્વાહ કરે છે.”

હું પાછો આવતો હતો, ત્યાં માર્ગમાં એક આંધળા પંખીને ઝાડ ઉપરથી નીચે આવતું જોયું. મને વિચાર આવ્યો કે “આ અંધ હતભાગી પક્ષી પોતાનો જોરાક ક્યાંથી અને કેવી રીતે મેળવે છે, તે તો જાણું.” હું ઉભો રહ્યો અને પંખીની ચેષ્ટા જોવા લાગ્યો. પંખી ભોંચે ઉતર્યું અને તેણે આંધોવડે ભૂમિ ખોતરી. એટલે માટી નીચેથી તેને કેટલાક અનાજના દાણા તથા નિર્મળ જળ મળી આવ્યું. એ દાણા તથા જળથી તૃપ્ત થઈને પેહું પંખી પાછું ઝાડ ઉપર જઈ ગયું. આ જોઈને હું તો તદ્દન વિશ્વંત બની ગયો અને ઈશ્વર ઉપર મારો વિશ્વાસ દૃઢ થયો. ખરું કહું તો મારા નવજન્મનો અભ્યુદય ત્યારથી જ થયો. પછી હું ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

જુનુન પોતાના મિત્રો સાથે એક રાત્રે એક જગ્યાએ બેઠા હતા. તે જગ્યાએ પહેલાં કોઈ શ્રીમંતનું મકાન હતું. એ સ્થળની ધૂળને જરા આશી-પાછી કરતાં તેમને પુષ્કળ સુવર્ણ મળી આવ્યું. એ સુવર્ણ ઉપર ઈશ્વરનું નામ કોતરેલું હતું. જુનુનના મિત્રો એ સુવર્ણ વહેંચી લેવાને તૈયાર થયા; પણ જુનુને તેમાં સંમતિ આપી નહિ અને કહ્યું કે “આ સુવર્ણ ઉપર મારા સખાનું નામ કોતરેલું છે, તો તે ધન મને આપો.” એમ કહીને તેમણે તે ધનને ચુંબન કરી હઈ લીધું અને તેને પ્રભુને અર્થે વાપરી દીધું. આ બતાવ અન્ય પછી એક રાત્રે તેમને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં એવી દેવી વાણી સાંભળી કે “જુનુન! ધનની અભિલાષા મોં કરે છે, પણ તે તો તેના કરતાં પણ ઉચ્ચ અભિલાષા કરી છે. તે જેના નામ ઉપર પ્રીતિ બતાવી છે, તે નામ એક પોતાનું છે; એટલે હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું અને મેં તારે માટે તરત જ નવું ઘર બિરાડ્યું છે.”

જુનુન કહે છે કે, એક દિવસે હું નદીતીરે ગયો અને અહીં કંઈક નવું જોયું. તે જોઈને મોંઘામાં મારી નજર એક મકાનની આગળી ઉપર પડી. ત્યાં મેં

અત્યંત રૂપકાવન્યવતી સુવતીને કહેલી હીહી. મેં જઈ તેને પૂછ્યું કે સુંદરિ! તું કેનીઓ છે?"

સુવતીએ કહ્યું કે "જીવન. મેં તને દરથી જોયો ત્યારે પામું કે તું મત્ત છે; તું નદીતીરે આંચો ત્યારે મેં પામું કે, તું જાની છે; અને તું રે નજીક આંચો ત્યારે મેં પામું કે, તું ઇશ્વરદર્શી સાધુ છે; પણ નપાત તાં જણાય છે કે, તું નથી ઉન્મત્ત, નથી જાની કે નથી ઇશ્વરદર્શી સાધુ."

સુવતીની આ વાત સાંભળીને જીવન બોલ્યા કે "આ વચનોનો અર્થ મેં સ્પષ્ટ સમજાવ."

સુવતીએ કહ્યું કે "જો તું ઇશ્વરી પ્રેમમાં ઉન્મત્ત હોત તો તું અજીવન નહિ; જાની હોત તો તું પવત્રી તરફ નજર કરત નહિ અને જો તું ઇશ્વરદર્શી સાધુ હોત તો ઇશ્વરને છોડીને અન્ય પદાર્થો તરફ તારી દષ્ટિ દોડત નહિ."

આટલું કહીને તત્કાલ તે નારી અદ્વય યદ્ય મર્ધ. હું સમજ્યો કે, જો મી કોઈ માનુષી નહોતી, પણ દેવદત્તના જેવી હતી. હવે મારા અંતરનો મર્મ અત્યંત પ્રત્યક્ષિત થયો, અસ્થિર બનીને નદીમાં પડતું મૂક્યું. એક બા-
મરીની હોડી આવી જતી હતી, તેમાંનાં માણસોએ અને ઉપાડી લીધા. જો હોડીમાંના બાપારીનાં મહાકિંમતી ભોતી બોવાયાં હતાં, તેથી હું જીવો બોરનારો હોઈ જોયો બધાને શક આંચો. આથી તેમણે મને પ્રુકળ દુઃખ આપ્યું; છતાં મેં તેમના તરફ શાંતભાવજી ધારણ કર્યો. મને માર મારે ત્યારે હું એટલું જ કહેતો કે "હે પ્રભુ! તું જ બધું જાણે છે." પછી બોવાયેલાં ભોતી તે વેપારીને મળી આંચાં, ત્યારે તેઓએ મને નિર્દોષ માની છોડી દીધા અને પગે પડીને મારી શ્રામા યાચી.

તપસ્વી જીવનને તપની કઠોર સાધના કરી હતી. તેમના સહવાસથી અને દર્શાવથી તેમની બહેન પણ મહાતપસ્વિની બની હતી. એક દહાડો તપ-
સ્વી જીવન એક પર્વતના શિખર ઉપર બ્રમણ કરતા હતા. ત્યાં તેમણે અનેક રોગી માણસોને એક ઠેકાણે ભેગાં મળી બેઠેલાં જોયાં. તેમણે પૂછ્યું કે "તમે બધાં અહીં કેમ બેઠાં છો?" લોકોએ જવાબ આપ્યો કે "અહીં આ ઝુપડી-
માં એક તપસ્વી રહે છે. વરસ દહાડે એક વાર તે બહાર આવે છે; અને કુંક મારીને રોગી લોકોને રોગરહિત કરીને તે પાછા ઝુપડીમાં આવ્યા જાય છે. તેમનો બહાર નીકળવાનો આજનો દિવસ છે, તેથી અમે તેમની વાટ જોઈ જો છીએ."

આ વાત યથા, પછી કેટલોક વારે ઝુપડીમાંથી ચેલા તપસ્વી બહાર

કળ્યા. તેમનું શરીર હાડપિંજર જેવું અને શરીરનો રંગ પીળો હળદર જેવો હતો. આંખો તો બહુ ખાડામાં ઉંડી ઉતરી ગયેલી; પરંતુ તેમના સુખાર વિંદના પ્રતાપથી બહુ આંખો પર્વત કંપી ઉઠતો હોય નહિ! આ પરમ તેજસ્વી તપસ્વીએ બહાર નીકળીને સ્નેહભર્યાં સ્થિર નયને કેટલીક વાર સુધી જોયા કર્યું અને પછી આકાશ તરફ દૃષ્ટિ કરી. છેલ્લે પ્રત્યેક રોગીના ઉપર તેમણે એક એક કુંક મારી. આથી તમામ રોગીઓ રોગમુક્ત થઈ ગયા. આ પછી તે પાછા ઝુંપડીમાં જવા તત્પર થયા. એવામાંજ જુનુનને જઈને તેમના ચરણ પકડયા અને વિનંતિ કરી કે “મહાત્મન! આપે બાહ્યરોગીઓને તો રોગરહિત કર્યા; પરંતુ હું માનસિક દુઃખ ભોગવતો આભ્યંતરિક રોગી છું અને ઈશ્વરના નામથી માથું છું કે, મને નિરોગી બનાવો.”

પેલા તપસ્વીએ ઉત્તર આપ્યો કે “જુનુન! મને છોડી દે, મહિમા અને ગૌરવના ઉચ્ચ સિંહાસને વિરાજેલો મારો અને તારો મિત્ર આ સર્વ જુએ છે. તું તેને છોડીને માફ શરણુ ગ્રહણ કરે છે, તેથી આપણ બંને દોષભાગી થઈએ છીએ.” આટલું કહીને તે તપસ્વી ઝુંપડીમાં ચાલ્યા ગયા.

એક વાર તપસ્વી જુનુનને રુદ્ધ કરતા જોઈને કોઈએ તેનું કારણ પૂછ્યું; ત્યારે તે જોડ્યા કે, ગઈ રાત્રે સ્વપ્નમાં મેં દેવી વાણી સાંભળી કે “મેં સજેલા તમામ મનુષ્યો આગળ આ સંસાર મૂકેલો છે, પણ એમાંના એક હજારમાંના નવસો માણસ સંસારને ગ્રહણ કરે છે અને સો માણસ સંસારનો ત્યાગ કરે છે. વળી હું એ હજારમાંના સો માણસો પાસે સ્વર્ગની લાલસાઓ રજુ કરું છું; તો એ સોમાંના નેવું માણસ સ્વર્ગની લાલચમાં પડે છે અને માત્ર દશજ માણસ સ્વર્ગની ઉપેક્ષા કરે છે. વળી એ સ્વર્ગની ઉપેક્ષા કરવાવાળા દશ માણસો આગળ નરકની ધીક રજુ કરવામાં આવે છે તો એ દશમાંના નવ નરકથી ભયભીત બનીને પલાયન કરે છે અને એક માણસ નિર્ભય બની સ્થિર ઉભો રહે છે. તાત્પર્ય કે, હજારમાં માત્ર એકજ માણસ એવો હોય છે, કે જે સંસારની માયાથી મુગ્ધ બનતો નથી, સ્વર્ગની લાલસા કરતો નથી અને નરકથી પણ ભયભીત બનતો નથી.” આટલું કહીને જુનુનને શ્રોતાવર્ગને પૂછ્યું કે “પ્રિય બંધુઓ! તમે સંસારની લાલચોપ્રતિ દૃષ્ટિ કરી નથી, સ્વર્ગની આકાંક્ષા કરી નથી અને નરકનો ભય પણ રાખ્યો નથી; તો હવે કહો કે, તમારી શી ઇચ્છા છે?” આ સાંભળીને બધા શ્રોતાઓ નીચે વદને નમ્રતાપૂર્વક જોડ્યા કે “મહાત્મન! તમે બહુ ઊંચાં કે અમે કોને ઇચ્છીએ છીએ?”

એક દિવસ એક બાળક મહર્ષિ જુનુન પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે 'મર્ષિસા ! વડીલોના વારસાદેખે મને લક્ષ મુદ્રા પ્રાપ્ત થઇ છે અને તે હું આપની સેવામાં ખર્ચવા ઇચ્છું છું.' તપસ્વી જુનુનને તેને પૂછ્યું કે "તારી ઉંમર એકવીસ વર્ષની થઇ છે ?"

પેલા બાળકે કહ્યું કે "નાહ."

મહાત્મા જુનુન—“તો અત્યારે દાન કરવાનો તારો અધિકાર નથી. થોડા ઉંમર થાય ત્યાંસુધી તું ધીરજ રાખ.”

કાળક્રમે તે બાળક મોટી ઉંમરનો થતાં મહર્ષિનો ચિપ્પ જન્યો અને પોતાની તમામ દોલત તપસ્વી ક્ષીરોમાંવહેતી રીધી. પોતાની પાસે તેણે પાંચ પશુ રાખી નહિ. કેટલેક દિવસે તેણે પેલા તપસ્વી ક્ષીરો પાસે આવીને જોયું તો તેમની પાસે પશુ કાંઇ દ્રવ્ય જણાયું નહિ. એટલે પછી તે નિરાશ થઇ ગયો અને બોલ્યો કે “અરે, હવે મારી પાસે પશુ કાંઇ નથી. જો બીજા પશુ લક્ષ મુદ્રા મારી પાસે હોત તો તે પશુ આમને જરૂર આપી દેત.”

તેના આ શબ્દોથી મહર્ષિ જુનુન સમજ્યા કે, આ યુવાનને હજુ પશુ ધર્મનો ખરો માર્ગ પ્રાપ્ત થયો નથી. હજુ એને સાંસારિક દ્રવ્યજ ગદ્દુ કિંમતી લાગ્યા કરે છે. આ મોહ છોડાવવામાટે તેમણે તેને કહ્યું કે “ભાઈ ! તું ગાંધીને ત્યાં જા અને ત્યાંથી ત્રણ તોલા અમુક ઔષધિ મારી પાસે લઈ આવ.”

યુવકે તેમ કહ્યું એટલે તેમણે કહ્યું કે “આ દવાનો ભૂકો કર અને તેલ લેજંવીને તેની ત્રણ ગોળીઓ ખતાવ. પછી તે દરેક ગોળીમાં સોયવડે કાણું પાડીને મારી પાસે લઈ આવ.” યુવકે તરતજ તેમ કહ્યું. મહર્ષિ જુનુનને એ ત્રણ ગોળીઓને પોતાના હાથમાં લઇને કુંકે મારી. જોતજોતામાં તે ગોળીઓ લાલ માણિમ્મ જળી ગઇ. પેલા યુવકે કહી માણેક જોયાં નહોતાં, તેથી મહર્ષિ જુનુનને તેને કહ્યું કે “ભાઈ ! તું આ વસ્તુઓ લઇને બજારમાં જા અને તેનું શું મૂલ્ય થાય છે ? તે પૂછી આવ. જોને, તેને વેચીશ નહિ.”

આના પ્રમાણે પેલા યુવક બજારમાં ગયો અને ઝવેરીઓને પેલાં માણેક જાતાવ્યાં. ઝવેરીઓએ દરેક નંગની કિંમત લાખ લાખ મુદ્રા કરી. તેણે આવીને મહર્ષિને આ વાત જણાવી. મહર્ષિ બોલ્યા કે “એ ત્રણ ગોળીઓનો હવે ભૂકો કરી નાખ અને તે ભૂકા પાણીમાં નાખી દે. હવે સમજ કે, આ બધા તપસ્વીઓ તેમની પાસે ધન નહિ હોવાથી દુઃખી નથી, પણ દ્રવ્યવડે સ્વેચ્છાચારી થવા ઇચ્છતા નથી. તેમની અભિલાષા માત્ર તપ અને ધર્મરૂપી ધન મેળવવાની છે.

એક દહાડો કોઈ સુવરાજ (પાટવી કુંવર) પોતાના નોકરો સાથે મસ્જિદ પાસે થઈને જતો હતો. તેણે મહર્ષિ જુનુનને આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળ્યા કે “ પોતે દુર્ગળ છતાં જે પ્રણામની સાથે વિરોધ કરે છે, તેના જેવો મૂર્ખ બીજો કોઈ નથી.”

આ સાંભળીને સુવરાજ તપસ્વી જુનુનની પાસે આવ્યો અને એ વચનનું તાત્પર્ય પૂછવા લાગ્યો. મહર્ષિ જુનુન બોલ્યા કે “મનુષ્ય પોતે અત્યંત દુર્ગળ છે છતાં પણ તે મહાપ્રણામ પરમાત્માનો વિરોધી બને છે.”

આ વાત સાંભળીને તરતજ રાજકુમારનું મુખ અંબવાણું પડી ગયું અને કાંઈજ ન બોલતાં તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. કેટલાક દિવસ પછી આવીને પાછો તે પૂછવા લાગ્યો કે “મહાત્મા! પ્રભુ પાસે જવાનો રસ્તો કયો?”

મહર્ષિ જુનુન બોલ્યા કે “ભાઈ! પ્રભુ પાસે જવાના બે માર્ગ છે. એક માર્ગ સાધારણ છે, બીજો માર્ગ અસાધારણ છે. જે તું સાધારણ માર્ગે જવા ચાહતો હો તો પાપનો, સંસારનો અને ઇંદ્રિયોની પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કર; અને જે અસાધારણ માર્ગે જવા ચાહતો હો તો અંતઃકરણને પૂરેપૂરું વિષય રહિત બનાવીને ઇશ્વરમાંજ ડૂબાવી દે. ઇશ્વરસિવાયનું બધુંજ ભૂલી જા.”

રાજકુમાર બોલ્યો કે “હું એમાંથી અસાધારણ માર્ગ લેવા ઇચ્છું છું.”

તરતજ તેણે મણિમય વસ્ત્રાભૂષણોનો પરિત્યાગ કરીને ફકીરી કામળો ધારણ કર્યો અને સાધનામાં સારી પેઠે પ્રવૃત્ત થઈને એક મહર્ષિ બની ગયો.

મહર્ષિ જુનુનનું જીવન ઘણુંજ ઉન્નત હતું, પરંતુ તેમના તે સ્વરૂપને લોકો યથાર્થપણે ઓળખી શક્યા નહોતા; સૌ મિસરવાસીઓ તેમને ‘કાફર’ (ધર્મવિરોધી, પરધર્મી અથવા ધર્મબ્રષ્ટ)તરીકે ઓળખતા હતા. એ સમયે એક “મત ઉક્કોલ” નામનો માણસ બગદાદનો ખલિફ બન્યો હતો; અને મિસર દેશ પણ એ ખલિફના તાબામાં હતો. એ ખલિફની પાસે ઘણા માણસોએ જુનુનની વિરુદ્ધ વાતો કરી હતી. આથી ખલિફે જુનુનને બંદીવાન બનાવી બગદાદમાં બોલાવ્યો. કેદીતરીકે જુનુન ખલિફની સભામાં આવ્યો. આ વખતે એક ઘરડી ઠોસીએ આવી જુનુનના કાનમાં ધીરેથી કહ્યું કે “તું આ ખલિફથી જરા પણ ડરીશ નહિ. તું જેમ ઇશ્વરનો દાસ છે, તેમ તે પણ છે. ઇશ્વરની ઇચ્છા નહિ હોય તો તેના દાસનો એક વાળ પણ વાંકો કરવાને કોઈ પણ શક્તિમાન નથી.”

ખલિફની આજ્ઞાથી જુનુનને કેદખાનામાં લઈ જવામાં આવ્યો. આખીસ દહાડો તે કેદખાનામાં રહ્યો. તપસ્વીમણિ બશર શાફરની બહેન રોજ કેદખાનામાં

મને માટે એક ટુકડો રાંટલો મોકલતી; પણ ચાળીસ દહાડાં સુધી જીનું એક ટુકડો ખાધો નહિ. પોતે મોકલેલા ચાળીસે ટુકડા કેદખાનાના એક ખૂણામાં પડેલા છે અને જીનું તે ખાધા નથી, એ વાત જ્યારે બશરની બહેને જાણી ત્યારે તેને ઘણું આશ્ચર્ય; અને તેણે કહેવરાવ્યું કે “હું જે રાંટલો મોકલું છું તે નિર્દોષ અને પવિત્ર અન્નનો છે. તમે શામાટે તે ખાતા નથી?”

જીનું કહ્યું કે “ના, મારી પાસે આવેલો રાંટલાનો ટુકડો પવિત્ર રહેવા પામ્યો નથી; કારણ કે દુરાચારી જેલરનો અપવિત્ર હાથ તેને અડેલો છે, માટે હું ખાતો નથી.” ચાળીસ દહાડા પછી જીનું કેદખાનામાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા. ભૂખથી છેકળ દુબળા પાતળા બની ગયેલા મહર્ષિ જીનું ચાલતાં ચાલતાં પડી ગયા અને તેમનું કપાળ લોહીલોહાણું બની ગયું; પછી તેમને સલામાં ખસિકા પાસે લાવવામાં આવ્યા. જીનું જે વચનો દ્વારા લોકોને બોધ આપેલો તેનો અર્થ ખસિકે પૂછ્યો. જીનું એ વચનોની બહુજ સ્પષ્ટપણે અને વિસ્તારથી સમાલોચના કરી સમજાવી. ખસિકા મત ઉઠેલા પોતે તથા તેનાં માણસો આ વર્ણન સાંભળીને રડવા લાગ્યાં. જીનું બની અચરકારક તથા મધુર વાણીથી ત્યાંનાં સર્વ માણસો મુગ્ધ બની ગયાં. હવે મહિકે જીનું શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું અને અત્યંત આદરસત્કારપૂર્વક તેમને મિશ્નરમાં મોકલવામાં આવ્યા.

જીનુંના એક શિષ્યે ચાળીસ વાર રાંટલા કરેલા હતા અને બીજી પણ ઘણી જાતની કઠોર સાધનાઓ તે કરતો હતો. એક દિવસ મહર્ષિ જીનું પાસે આવોને તે કહેવા લાગ્યો કે “આર્થ! મેં ઘણું કઠિન મતો તથા કલેશવાળી સાધનાઓ સાધી છે; તથાપિ પરમ સખા પરમાત્મદેવ મારી સાથે વાત કરતા નથી, દષ્ટિપાત પણ કરતા નથી, કશામાં ગણુતા નથી અને અંધ્યાત્મ-વિદ્યાનું કોઈ પણ તત્ત્વ મારી પાસે પ્રકટ કરતા નથી. મારામાં જે કાંઈ દીનતા અને શક્તિ હતી, તે પ્રમાણે મેં શ્રમ કર્યો છે. આ વાત હું મારી આત્મપ્ર-સન્ન કરવા માટે કહું છું, જોગ નથી; પણ હું જે કાંઈ કહું છું તે આપને ખરી લકીરત જણાવવા માટે કહું છું. મેં માફ ચંપૂજું દુદ્ય અને પ્રાણ તેનીજ સેવામાં જોડેલાં છે; પણ માફ કોઈ મહાદુર્ભાગ્ય છે કે હું પ્રભુનો દુષપાત્ર થતો નથી. હું માત્ર મારા પ્રાણનીજ નિંદા કરું છું, પ્રભુની નહિ. હવે

† નિર્જન જગ્યામાં બેઠીને ચાળીસ દિવસ સુધી વિદ્યાર્થે બ્રહ્મચર્ય કર્યું તેને રાંટલા કષો કહેવાય છે.

મારું મન સાધનાઓ કરી કરીને કંટાળી ગયું છે અને મને ભય લાગે છે. મારું બાકી રહેલું અલ્પ સ્વલ્પ જીવન પણ શું હજી નિરાશામાં જ ચાલે જશે? મેં લાંબા સમયસુધી પ્રભુનું દ્વાર ખખડાવ્યું છે, પણ હજીસુ તે દ્વાર ખુલ્યું નથી અને અંદરથી એક પણ શબ્દ સંભળાયો નથી. આ મને અપાર ક્લેશ થાય છે. આપ દુઃખી જનોના દિલાસારૂપ અને સંસારોગીઓના પરમ વૈદ્ય હોવાથી કૃપા કરીને મારો કાંઈક ઇલાજ કરો.”

મહર્ષિ જુનુનને કહ્યું કે “જાઓ, આજે રાત્રે ખૂબ સોજન કરો. રાત્રી નમાજમાં જોડાશો નહિ. રાત્રે ખૂબ ઉંઘજો અને હવે ત્યાંસુધી તમને પરસખા પરમેશ્વર પ્રસન્ન થઈ દર્શન આપે નહિ, ત્યાંસુધી એજ પ્રમાણે આલ્સ કરજો. એટલે તે છેવટે શુરસે થઈ તમને સજ કરવા સારું પણ આવશે. આજસુધી તેણે તમારા તરફ કરુણાભરી નજરે જોયું નથી, તો હવે તેને તમારા તરફ ક્રોધભરી નજરે જોઈને કટાક્ષ પણ કરવોજ પડશે.”

આ વાત સાંભળીને પેલો સાધક આલ્સો ગયો. તે દિવસે તે ખૂબ જમ્યો પરંતુ સાંજની નમાજ જતી કરવાનું તેને મન થયું નહિ; એટલે સાંજની નમાજ પઢીને તે સૂઈ ગયો. ઉંઘમાં તેણે હજરત મહમદ પયગંબર (સં. આ. સં.) સાહેબનું સ્વપ્ન જોયું. તેમણે તેને કહ્યું કે “તમારા સખાએ તમને સલામ કહેવરાવી છે અને આજ્ઞા કરી છે કે, જોઓ મારા મંદિરમાં આવીને સહજમ કંટાળી જાય છે, તેઓ કાયર પુરુષ છે. સાધનામાં તો દૃઢ સંકલ્પની અને અપાર ઉત્સાહની આવશ્યકતા છે. આખીસ વર્ષથી તમે જે વસ્તુ ચાહો છો, તે હવે હું તમારા જોખામાં મૂકવાનો છું અને તમારી આશા પૂર્ણ કરવાનો છું; પરંતુ પેલા દુષ્ટ ચોર જુનુનને મારી સલામ કહી જણાવજો કે, ઓ મિથ્યાવાદી શત્રુ! જો હું તને આખા શહેરમાં ફેંજત કંડું નહિ, તો હું તારો પ્રભુજ નહિ. હું એમ નહિ કંડું ત્યાંસુધી, મારા પ્રેમમાં જે મસ્ત છે અને મારા મંદિરનો જે આશ્રિત થયેલો છે, તેને અવળે માર્ગે ચઢાવવાનું તું છોડવાનો નથી.”

પેલો સાધક આ સ્વપ્ન જોઈને જાગી ઉઠ્યો અને રોવા લાગ્યો. જુનુનની માસે આવીને તેણે બધી વાત કહી. જુનુનને જાણ્યું કે, ઇશ્વરે મને સલામ કહેવરાવી છે, પણ સાચે મિથ્યાવાદી ચોર પણ કહ્યો છે. આથી તેમનાં નેત્રોમાંથી આનંદનાં આંસુ ચાલવા લાગ્યાં. કોઈપણ ધર્મોપદેશકે પોતાના શિષ્યને જો એવો જોષ કરે કે “તું પ્રભુની ઉપાસના કરીશ નહિ અને ઉંઘ્યાજ કરજે” તો તે યોગ્ય કહેવાય? પણ એનો ઉત્તર એ છે કે, ધર્માચાર્ય એ વૈદને દેકણે છે.

વેધને જો જરૂર લાગે તો રાગીના બક્ષામાં રવામાં રિવનો પ્રયોગ પણ કરે છે. આવાય જીવનને લાગ્યું કે, આવાજ પ્રયોગથી શુભ ફળ આવશે અને પ્રભુ પ્રસન્ન થશે; તેથીજ તેમણે શિષ્યને જોયો રસ્તો બતાવ્યો હતો. તેમને ખાતરી હતી કે, નમાજ પઢવાની ના ચાલ્યા છતાં પણ આ ધર્મિક માણસ તેમ કરી શકવાનો નથી; તેથીજ તેમણે તે રસ્તો બતાવ્યો હતો. ઇશ્વરે કૃપાદીર્ઘને આજ્ઞા કરી હતી કે ‘તું તારા પુત્રનું જલિદાન આપ.’ પરંતુ પ્રભુ જન્મતાજ દેના કે, તે પુત્રદાતા કરવાનો નથી. એવુંજ અહીં પણ જન્મ હતું.

એક સુકલકરી દુબંગ માણસ મધ્યાની મરજીની પ્રદક્ષિણ કરતો હતો. તેને જોઈને મહર્ષિ જીવનને પૂછ્યું કે “શું તું પ્રભુપ્રેમી છે?” પેલો દુબંગ માણસ બોલ્યો કે “હા, હા.”

મહર્ષિ જીવન—“તારો પરમ સખા (પરમેશ્વર) તારી નજીકમાં છે કે દૂર છે?”

પેલો માણસ—“નજીકમાં.”

મહર્ષિ જીવન—“એ સખા તને અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂળ?”

પેલો માણસ—“અનુકૂળ.”

મહર્ષિ જીવન—“અહો, આશ્ચર્યની વાત છે કે, તારો પ્રેમારુપ સખા તારી સમીપમાં છે, વળી તને અનુકૂળ છે અને તે છતાં પણ તારી આવી દુઃખી અને દરિદ્ર અવસ્થા છે.”

પેલો માણસ—“અરે બહા માણસ! શું તું બણતો નથી કે, દૂર રહેલા પ્રતિકૂળ સખાની બીક કરતાં સમીપમાં રહેલા અનુકૂળ સખાની સજનો કય દુર્બોધગણો વધારે છે?”

મહર્ષિ જીવન કહે છે કે, મેં એક વાર એક સીને પૂછ્યું કે “બાઈ! તમની સીમા ક્યાં સુધી હતી?”

તે બોલી કે “બાઈ! પ્રેમપાત્ર પણ જો અસીમ-અમાપ હોય તો પછી મને પણ કશી સીમા નથી.”

મહાત્મા જીવનને કહ્યું છે કે “દેશકમળ કરતાં એક વાર હું ગરદથી ઢંકાયેલી જમીનમાં આવી ચડ્યો, ત્યાં મેં એક અગ્નિપૂજકને જોયો. તે માણસને ગરદ ઉપર અક્ષના દાણા વેરતો જોઈને મેં પૂછ્યું કે “બાઈ! જમીન તો ગરદથી ઢંકાયેલી છે, છતાં તું ગરદ ઉપર દાણા શું કામ નાખે છે? અહીં કંઈ છોડ પણ ઉગવાનો સંભવ નથી ને ફળ પણ નીપજવાનો સંભવ નથી!”

પેલો માણસ—“આજે ગરદથી બધી જમીન ઢંકાય ગઈ છે, એટલે

આદેશ સાંભળવા-સમજવા ઈચ્છતા રા તેા સર્વ પદોએ દેવોપજનું અનિમાન
હોવી દેવે અને આદેશ સાંભળ્યા પછી તેજ પાત્રન કરવામાં મક્ક જાતી જાતે
અને અત્યંત વિધિસિક્ષણે પણ પ્રભુપ્રેમનાજ આમોદાસ દેવે.

૨૩-સદનરીક્ષતા અને અત્યપરામણનાના અમોગમિત્રાજ પ્રભુપ્રેમ પૂર્ણતા-
ને પામી શકતો નથી.

૨૪-સારા પ્રભુપ્રેમીનાં બે લક્ષણ છે:- (૧) રતુતિનિંદામાં સમંભાવ રાખવો.
(૨) ધર્મોધર્મપાત્રન અને અનુદાનમાં કોઇ પણ લૌકિક કામના ન રાખવી.

૨૫-બાહ્યશુદ્ધારા જોવાનો યોગ્ય બાહ્યજ્ઞાન સાધે છે; અને આંત-
ર્યશુદ્ધિ જોવાનો યોગ્ય પરમાત્મમદ્વાની સાધે છે.

૨૬-વિશ્વાસનાં ત્રણ લક્ષણો છે:- (૧) તમામ પદાર્થોમાં ઇશ્વરને જોવો,
(૨) સર્વ કાર્ય ઇશ્વર તરફ દૃષ્ટિ રાખીને (પ્રભુપ્રીત્યર્થેજ) કરવાં અને (૩)
દરેક અને કોઇ પણ અવસ્થામાં ઇશ્વર પાસેજ સહાયતા યાચવી.

૨૭-(સંતસમાગમ અને હરિકથા પ્રભુમદ્વાને જેથી લાવે છે.) પ્રભુ-
પ્રત્યેની પ્રદા-વિશ્વાસ તીવ્ર જિજ્ઞાસાને (પ્રબળ મોહોચ્છાને) જેથી લાવે છે;
મોક્ષની ભેરાવર ઇચ્છા વિવેકવેરાગ્યાદિ સાધનોને જેથી લાવે છે; વૈરાગ્યાદિ
સાધનો તત્ત્વજ્ઞાનને જેથી લાવે છે; તત્ત્વજ્ઞાન પરમ પદાનુભવને-પરમાત્મ-
દર્શનને-આકર્ષે છે અને પરમાત્મદર્શન (સદાને માટે અસાદ, જડ અને
દુઃખમય સંસારથી મુક્ત કરીને અવિચ્છાદનમય) સર્વોપરિ સ્થાનને પમાડે છે.
અર્થાત્ એક જિંદુ નેટલો પણ જો ખરેખર પ્રભુપ્રત્યેનો વિશ્વાસ હૃદયમાં
પ્રકટ કરી શકાયો હોય, તો તેના પ્રતાપે માણસ (સદાને માટે અલૌકિક અને
સર્વોપરિ) સ્વારાજ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

૨૮-પ્રભુપ્રત્યેના વિશ્વાસનાં ત્રણ ચિહ્નો છે:- (૧) જીવિત દશામાં સંસા-
રામુક્ત હોકાને અત્યંત વિદોષી (ઉલ્ટે રસ્તે ચાલનારા) માનીને તેમનાથી દૂર
રહેવું, (૨) દાન આપનારની પ્રશંસા કે ખુશામત ન કરવી અને (૩) દુઃખ
આપનારનો પણ તિરસ્કાર ન કરવો.

૨૯-જે માણસ દુઃખમાં પણ પ્રભુનુંજ ચિંતન કરે છે, તે ઉચ્ચ કોટીનો છે.

૩૦-જે માણસ ઇશ્વરથી હીની આવે છે, તેજ માણસ પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર
પામી શકે છે-પરમ ધામમાં પ્રવેશી શકે છે; અને સંસારથી મુક્ત થઈ શકે છે.

૩૧-જે માણસ આ જગતના જુગ પદાર્થોથી સંતોષ પામે છે, તેજ ૨

શાંતિ પામે છે અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ બની જાય છે.

૩૨-જે માણસ ઈશ્વરથી બેદરકાર રહે છે, તેનું મન ઈશ્વરને છોડી શકતું નથી. તેના અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ દૃઢ થાય છે અને તેની બુદ્ધિ પણ પૂર્ણતાને પામે છે.

૩૩-મોટાઇને શોધવા નીકળનાર તો ઉલટો હલકોજ પડે છે.

૩૪-આ સંસારમાં એક ઈશ્વરનોજ ભય સર્વ ભયોથી મુક્ત કરે તેમ છે.

૩૫-જેનું બાહ્યજીવન તેના આંતરિક જીવન જેવું હોય નહિ, તેનો સંસર્ગજ રાખશો નહિ.

૩૬-જે માણસ ઉંડા હૃદયથી પ્રભુસ્મરણ કરે છે, તે બીજા બધા પદાર્થોને ભૂલી જાય છે અને પછી પ્રભુજ સર્વ પદાર્થોમાં દેખાય છે.

૩૭-મનુષ્ય ક્યારે ઈશ્વરાર્પણ થઇ શકે ? જ્યારે તે પોતાને તથા પોતાનાં કાર્યોને તદ્દન વિસરી જાય અને સર્વભાવથી ઈશ્વરનો આશ્રય ગ્રહણ કરે અને ઈશ્વરસિવાય બીજા કોઇપ્રત્યે આશા કે સંબંધ ન રાખે ત્યારે.

૩૮-ભયનો માર્ગ સુગમ ક્યારે થાય ? જ્યારે માણસ પોતાને રોગી જાણીને રોગ વધવાની બીકે તમામ સાંસારિક વસ્તુઓથી નિર્વિચ્છ અને ત્યારે.

૩૯-નિર્ભયતા મેળવ્યાનું લક્ષણ શું ? સંસારપ્રેમી લોકોથી નિઃસ્પૃહ-ઇન્ધારહિત બનવું તથા મનને સાધન-ભજન-માં જોડી મોટાઇના મોહથી-લોકકીર્તિથી દૂર રાખવું તે.

૪૦-વાસ્તવિક નિર્જનતા (એકાંત) ક્યારે પામી શકાશે ? જ્યારે કનિષ્ઠ અને નિંદ્રા જીવનથી દૂર રહેશે ત્યારે.

૪૧-સંસાર એટલે શું ? જે ઈશ્વરથી તમને છોટા રાખે છે, તે.

૪૨-અધમ કોણ ? જે માણસ ઈશ્વરના માર્ગનું અવલંબન કરતો નથી તે.

૪૩-કોનો સંગ કરવો ? જેનામાં હું અને તું નથી તેનો.

૪૪-નિંદ્રા જીવનની સાથે શત્રુતા બાંધી તમે ઈશ્વરના મિત્ર બની રહો. ઈશ્વરની સાથે શત્રુતા બાંધીને તમે નિંદ્રા જીવનના બંધુ બનશો નહિ.

૪૫-તમે નાના સરખા જીવને પણ હલકો ગણશો નહિ. બાહ્યસંસાર તરફ ધ્યાન આપો ત્યારે પણ ઉપર ઉપરથીજ આપીને હૃદય તો પ્રભુ તરફજ રાખજો.

૪૬-તમે જે વખતે ઈશ્વરના વહાલા-સાચા પ્રભુપ્રેમી-થશો તેજ સમયે-જીવતાં જીવતાં-તમને પ્રભુ સંપૂર્ણ સંતોષ આપશે. માટે તમે તેના ઉપરનો વિશ્વાસ મૂકી દર સંશયમાં દૂરશો નહિ અને સ્વલજીવનને વધ વધ રહેશો નહિ.

૪૭—વિપત્તિમાં પણ તમે સહનશીલ અને પ્રભુનાંજ પૂજારી થઈ રહેજો.

૪૮—આગળ પાછળનો વિચાર પડતો મૂકો. જે જાની ગયું છે અને જે જાનવાનું છે તેનું ચિંતન કરેા નહિ, પણ વર્તમાન સમયમાં તો પ્રભુ ભજવામાંજ મગ્યા રહો.

૪૯—આ સંસારમાં સુખી કેાણ કહેવાય ? બીજા બધા પદાર્થો અને લોકો કરતાં જેણે ઇશ્વરનેજ સર્વોપરિ માન્યો હોય તે.

૫૦—એક વાર કેાઈએ જીન્નુનને કહ્યું કે “મેં આપને બંધુતરીકે માન્યા છે.” ત્યારે જીન્નુને કહ્યું કે “જે તું ઇશ્વરને જોળખતો હોત તો તારેમાટે તે એકજ બંધુ પડતો હતો. જે તને તેનો (પ્રભુનો) પરિચય ન થયો હોય તો જેણે ઇશ્વરને જોળખ્યો હોય એવાઓનીજ મિત્રતા ચોધ; કેમકે એવાજ માણસ તને ઇશ્વરનો સાથો અને ઉપયોગી માર્ગ જતાવી શકશે.

૫૧—ચોગી લોકો જે પગથીઆંદારા ઉંચા ચઢે છે, તે પગથીયાં કયાં ?

(૧) સાંસારિક પદાર્થો તરફની દોડ બંધ કરવી.

(૨) સાંસારિક વિષયોપ્રત્યે વિરક્તિ ધારણ કરવી.

(૩) પરમાત્મયોગનો માર્ગ પકડવો.

(૪) નિર્મળતા અને પ્રભુપ્રેમ પ્રાપ્ત કરવાં.

૧૯—તપસ્વી જીન્નેદ બગદાદી

તાપસમણિ જીન્નેદ બગદાદના રહેવાસી હતા. એમને ગુરુના ગુરુ અથવા આચાર્યના આચાર્ય પણ કહી શકાય. એ વિદ્યા-વિચારદ, પદિત તથા સમર્થ તત્ત્વવેત્તા હતા. સાધુતામાં, સદ્વર્ત્તાપણામાં અને સાધનાદિ વિષયમાં સૌ લોકો એમને અગ્રગણ્ય ગણતા. પહેલેથી અંતઃસુધીનું એમનું જીવન અત્યંત પ્રશંસાયોગ્ય, અત્યંત પવિત્ર અને તમામ લોકોને અનુકરણીય હતું. એમને આચાર્યતરીકે ગ્રહણ કરવામાં સૌ લોક એકમત હતા. તપસ્વી જીન્નેદનાં પચ્ચેનાં અને ધર્મવિધિનાં પ્રમણેનાં સૌ સુગ્રંથ વખાણ કરતા. કેાઈપણ માણસ એમનો વિદેશી નહોતો. તેમણે તત્ત્વજ્ઞાનસ જાંખી અનેક પ્રશ્નો રચેલા છે. મહાતપસ્વી સર્દી શક્તિના તે બાણેજ તથા ગ્રામ્ય હતા. મહાત્મા જીન્નેદના જીવનની પ્રથમાવસ્થા આ પ્રમાણે હતી:-

ખાદ્યકાળથીજ જુન્નેદ જાનેઝુ, મનનશીલ, નીતિપરાયણ અને સમ્યક જુદિવાળા હતા. તેમની પ્રતિભા પણ આશ્ચર્યજનક હતી. વિદ્યાલયથી એક દિવસ તે પોતાને ઘેર પાછા આવ્યા અને જોયું તો તેમના પિતા અશ્રુપાત કરતા હતા. તેમણે પૂછ્યું કે “પૂજ્ય પિતાજી ! આપ શામાટે રડો છો ?”

પિતાએ જવાબ આપ્યો કે “ભાઈ ! આજે તારા કલ્યાણમાટે મેં જકાતની (ધર્માદાની) ટેકલોટ સામગ્રી તારા મામાની ખાસે મોકલી હતી; પણ તેનો તેમણે સ્વીકાર કર્યો નહિ, માટેજ હું રડું છું, કેમકે તેથી મને અપાર ખેદ થાય છે.”

જુન્નેદ બોલ્યા કે “અહો, એમાં શું ? એ સામગ્રી મને આપો. હું બંતેજ તેમને આપી આવું.” જકાતની સામગ્રી લઈ તે પાંડે પોતાને મોસાળ ગયા અને મામાના ઘરનું ખારણું ખજાલવી કહ્યું કે “મામા ! ખારણું ઉઘાડો. હું જકાત આપવા આવ્યો છું.”

મામા બોલ્યા કે “જુન્નેદ ! તારી જકાતનો સ્વીકાર થશે નહિ.”

જુન્નેદે કહ્યું કે “મામા ! જેમણે તમારા ઉપર કૃપા કરી છે અને મારા પિતાપ્રત્યે ન્યાયી વર્તન રાખ્યું છે, તે પ્રભુની ખાતર તમારે આ જકાત સ્વીકારવીજ પડશે.”

સરી શક્તિએ પૂછ્યું કે “જુન્નેદ ! મારા ઉપર પ્રભુની કૃપા અને તારા પિતાપ્રત્યે ઇશ્વરે ન્યાયી વર્તન કર્યું છે, એમ તે શાથી જાણ્યું ?”

જુન્નેદ--“તે પ્રભુએ તમને ઋષિત્વનું દાન કર્યું છે અને મારા પિતાને પાર્થિવ સંપત્તિનું દાન કર્યું છે. હવે તમે ગ્રહણ કરો કે ન કરો તે તમારી ખુશીની વાત છે; પરંતુ યોગ્ય પાત્રને જકાત મોકલવી એ મારા પિતાની ફરજ છે અને તે તેમણે બજાવી છે.”

આ સાંભળી સરી શક્તિ સંતુષ્ટ થયા અને બોલ્યા કે “વત્સ ! જકાત ગ્રહણ કરતાં પહેલાં હું તને પોતાને ગ્રહણ કરું છું.” આટલું કહી તેમણે દ્વાર ખોલ્યું અને અત્યંત સ્નેહપૂર્વક જુન્નેદને છાતીએ ચાંપી જકાત સ્વીકારી.

સાત વર્ષની ઉંમરના જુન્નેદને સાથે લઈ સરી શક્તિ મક્કા ગયા, પવિત્ર કાળાનાં દર્શન કર્યા અને ચારસો ધર્માચાર્યોની સભામાં ધર્મચર્યા સાંભળવા ગયા. ત્યાં કૃતજ્ઞતાવિષે ચર્ચા ચાલતી હતી. પ્રત્યેક આચાર્યે કૃતજ્ઞતાવિષે બુદ્ધિ બુદ્ધી દૃષ્ટિએ ઉત્તર આપ્યા. સરી શક્તિએ જુન્નેદને કહ્યું કે “બેટા જુન્નેદ ! આ વિષે તું પણ કાંઈક કહે.”

શેઠી વાર નીચું લેઈને જુનેદ બોલ્યા કે “પ્રભુએ જે સંપત્તિ આપેલુંને આપી છે, તે સંપત્તિને પાપકાર્યમાં વાપરી આપણે અપરાધી ન બનીએ તોજ ફતવ્વા દર્શાવી કહેવાય.”

આ વચનો સાંભળી તમામ ધર્માચાર્યો એકસાથે બોલી ઉઠ્યા કે “વત્સ! તે જલ્દુષ્ક ઉત્તમ કહ્યું. તારા કરતાં વધારે સુંદર કોઈ બોલી શક્યું નથી. પ્રિય વત્સ! સત્તર તને તેજસ્વી વાણી પ્રભુ આપશે.”

સર્દાર શક્તિએ પૂછ્યું કે “જુનેદ! તું આવી વાણી ક્યાંથી શીખ્યો?”

જુનેદે કહ્યું કે “એ આપના સમાગમનો પ્રતાપ.”

પછી જુનેદ મક્કાથી બગદાદ આવ્યા. ત્યાં તેમણે કાયનો ધંધો કરવા માંડ્યો. રોજ તે દુકાને જતા અને પછે કાળ પડતા પાછળ બેઠી ઉપાસના કરવામાં ગાળતા. આ પ્રમાણે કેટલોક સમય વ્યતીત કર્યા પછી તેમણે દુકાન છોડી દીધી.

સર્દાર શક્તિના મકાનમાં પૂજાના એક ભાગમાં એક નાનકડી ચોરડી હતી. એ ચોરડીમાં બેસી જુનેદ મનોનિશ્ચય કરવામાં અને ધ્યાનમગ્ન બનવામાં વખત વીતાવવા લાગ્યા. એમની ધ્યાનપરામણતા એટલી વૃદ્ધિગત થઈ કે ઇશ્વર-સિવાય બીજો કોઈ પદાર્થ તેમના દૃઢ્યમાં સ્થાન પામતો નહિ. એ રીતે તેમણે આખીસ વર્ષ કાઢ્યાં. તેઓ આખી રાત ઇશ્વરનું નામ જપ્ત કરતા. રાત્રિની અશુભાંજ પ્રભાતની નમાજ પૂરી થતી. આ પ્રમાણે તેમણે આખીસ વર્ષ લગી ઉપાસના કરી. તેઓ કહે છે કે “આટલાં વર્ષોના પ્રયાસ પછી મને લાગ્યું કે, લક્ષ્ય સિદ્ધ થયું છે.” ત્યારે દેવવાણી સંભળાઈ કે “જુનેદ! હવે સમય થયો છે અને હવે તારે શું કરવું તે હું તને દર્શાવીશ.”

આ સાંભળી જુનેદે કહ્યું કે “હિ પ્રભુ! આ જુનેદનો અપરાધ શો?”

દેવવાણીએ કહ્યું કે “હજુ તારામાં ‘હુપલુ’ કાયમ છે. તારા અંતરમાંથી હજુસુધી હુપલુનો વિનાશ થયો નથી. એનાથી મોટો અપરાધ કયો?”

આ ઉત્તર સાંભળી જુનેદે ઉઠી નિઃશ્વાસ નાખ્યો. વળી ઉપર કહેલી ચોરડીમાં બેસી જુનેદ આખી રાત્રિ ઇશ્વરનું નામ જપ્તવા માંડ્યું અને દિવસે દિવસે લોકોને ઉપદેશ આપવા માંડ્યો. વિદ્યાર્થી લોકો તેમના આ કાર્યનો વિરોધ કરવા લાગ્યા અને આ જાળતની દરિયાદ તેમણે ઠેઠ ખલિફાસુધી પહોંચાડી.

ખલિફા બોલ્યા કે “મારાથી અયોગ્ય રીતે જુનેદને સજા કરી શકાય નહિ.”

ક્રિયાદીઓ બોલ્યા કે “જીન્નેદના ઉપદેશથી લોકોનું અનિષ્ઠ થાય છે, માટે તેને સજા કરવી જોઈએ.”

ખલિકાનું ચારિત્ર્ય અપવિત્ર હતું. એક રૂપવતી દાસીને તેણે રખાતતરીકે રાખી હતી. એ સ્ત્રીને વસ્ત્રાલંકારોથી તથા મણિમુકતાનાં આભરણોથી શણગારી ખલિકાએ તેને કહ્યું કે “તું ખુરખો દૂર કરી ઉઘાડે મોંએ અમુક રથને જીન્નેદની પાસે જા અને તેના આશરાની પ્રાર્થના કર. વળી કહેજે કે ‘મારી પાસે પુષ્કળ ધનવૈભવ છે, પણ મને સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય આંવ્યો છે અને હવેથી હું તમારા સહવાસમાં રહેવા ઇચ્છું છું.’ તમારી પાસે બેસી હું સાધન-ભજન કરીશ. માફ મન વિષયી લોકોના સહવાસમાં સ્થિર થતું નથી.’ આવાં આવાં વચનો બોલી તથા સેવા-ખરદાસ કરીને તું જીન્નેદને લોભાવજે-ફસાવજે.”

ખલિકે આ દાસીની સાથે એક નોકરને પણ મોકલ્યો હતો. જીન્નેદની પાસે આવી પેલી લાવણ્યવતી દાસીએ પોતાનો ખુરખો અળગો કર્યો. જીન્નેદની દષ્ટિ એકદમ તેના ઉપર પડી. સ્ત્રીને જોતાં જ જીન્નેદે પોતાનું મસ્તક નીચું નમાવ્યું. ખલિકાએ શીખ્યા પ્રમાણે પેલી દાસીએ વચનો ઉચ્ચાર્યા, અશ્રુપાત કર્યો અને ઘણા ઘણા કાલાવાલા કરવા લાગી. જીન્નેદ નીચી નજરે મૌન ધારી બધું સાંભળી રહ્યા. જ્યારે પેલી સ્ત્રી બોલી રહી, ત્યારે પોતાનું મસ્તક ઉંચું કરી તે બોલી ઉઠ્યા કે “હાય, અફસોસ !” કહેવાય છે ત્યાં તો તરત પેલી દાસી ભોંયે ઢળી પડી અને તેનો પ્રાણ પરલોકમાં ચાડ્યો ગયો. પેલા પાછળ આવેલા નોકરે ખલિકા પાસે જઈને આ હકીકત જણાવી. સાંભળતાં જ ખલિકાના અંતરમાં પશ્ચાત્તાપનો અગ્નિ સળગી ઉઠ્યો અને તે બોલ્યો કે “સાધુજનો પ્રતિ જે કોઈ અનુચિત આચરણ કરે છે, તે અનુચિત ક્રિયા પામે છે.” પછી ખલિકે જીન્નેદ પાસે આંવ્યો અને બોલ્યો કે “મહાત્મન ! આવી સુંદર પ્રતિમાનો નાશ કરતાં આપનું હૃદય કેમ ચાડ્યું ?”

જીન્નેદ—“સમાજના અધિષ્ઠાતા ત્યાગી તરફ તમારો આવો વ્યવહાર યોગ્ય હતો ? મારી ચાળીસ વર્ષની ઉપાસનાને તમે નષ્ટ કરવા ચાલ્યા હતા ને ? સમાજપતિ ! આમાં મારો કાંઈજ દોષ નથી. ઇશ્વરજ આ કાર્યનું મુખ છે. તમે મારેવિષે કાંઈજ ઓછું લાવશો નહિ.”

જીન્નેદ હમેશાં ઉપવાસવ્રત(ચાન્ન)નું પાલન કરતા; પરંતુ જો પોતાના ધર્મબંધુઓ તે દરનિયાન આવી જતા તો વ્રતનો લંગ પણ કરતા અને કહેતા કે “ઉપવાસવ્રત અળવામાં જોટલું કહ્યાણ છે, તેના કરતાં ધર્મબંધુઓને

સમાગમનું કળ કાંઈ એણું નથી.”

જીન્નેદે ફરીરીનાં વચ્ચ ધાદણ કયાં નહોતાં. તે ગૃહસ્થાશ્રમી પંડિતોના જેવાં વચ્ચો પહેરતા. તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે “આપ ફરીરી વચ્ચો કેમ પહેરતા નથી?”

જીન્નેદે કહ્યું કે “જો મને લાગત કે, ફરીરી વચ્ચોમાં જ કાર્યસિદ્ધિ રહેતી છે, તો જરૂર હું તેવાંજ વચ્ચો પહેરત.”

હવે જીન્નેદેનું નામ ચારે દિશામાં વિખ્યાત થયું. મનુષ્યો તેમના ઉપદેશને બહુજ કિંમતી માનવા લાગ્યા. આ જોઈ તેમના શુરુ સર્દી શક્તિએ કહ્યું કે “જીન્નેદ! હવે તારે બહેરમાં ઉપદેશ કરવો પડશે.” આના પ્રત્યુત્તરમાં જીન્નેદે કહ્યું કે “શુરુથી વિદ્યમાન હોય ત્યાંમુધી શિષ્યે ઉપદેશ આપવો એ ઉચિત નથી.”

ત્યારપછી કેટલેકે દહાડે જીન્નેદને સ્વપ્નું આવ્યું અને તેમાં હજારો મહા-મહા પેગંબર (૩૦ આં ૩૦) સાહેબે જીન્નેદને બહેરમાં ઉપદેશ આપવાનો આશ્રય કર્યો. પ્રાતઃકાળમાં પોતાના સ્વપ્નની હકીકત જણાવવા તેઓ શુરુવર સર્દીશક્તિ પાસે ગયા. તેમને આવતા જોઈને શુરુજીએ કહ્યું કે “જીન્નેદ! બગદાદના ધાર્મિક લોકોના આશ્રયથી, શિષ્યવર્ગની વિનંતિથી અને મારી સૂચનાથી તું ઉપદેશ કરવા તત્પર થયો નહોતો, પણ આજે તો પેગંબર સાહેબની આજ્ઞા થઈ છે; એટલે હવે તારે ઉપદેશ આપવોજ પડશે, તારો ઉપદેશ જગતને ઉપકારક થશે.” જીન્નેદે કહ્યું કે “ભલે, હું ઉપદેશ આપીશ; પરંતુ સલામાં આળીસ કરતાં વધારે માણસ ન હોવાં જોઈએ.” ત્યારપછી આળીસ શ્રોતાઓની સમક્ષ તેમણે પોતાનું વ્યાખ્યાન આપ્યું. રહેવાય છે કે, જે ઉપદેશ સાંભળી બાવીસ માણસના પ્રાણો મુટી ગયા અને અઢાર માણસો મૂર્ચ્છાવશ થયાં. પછી જીન્નેદે ઉપદેશ આપવાનુંજ બંધ કર્યું અને ઘરમાં શુભ-પણે રહ્યા. ઘણાં માણસોએ આવી તેમને ફરી ઉપદેશ આપવા પ્રાર્થના કરી, પણ કાંઈ વળ્યું નહિ. જીન્નેદે કહ્યું કે “મારાં વ્યાખ્યાનોથી તમને કાંઈ કળ પ્રાપ્ત થશે નહિ, એટલે હવે હું તમારો વધ કરવા ઇચ્છતો નથી.”

આમ બે વર્ષ ચાલ્યાં ગયાં. પછી કોઈની પ્રાર્થનાવિનાજ એકે દહાડો વેરી ઉપર ચઢી જીન્નેદે વ્યાખ્યાન આપ્યું. કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે “આપે આજે આ શું કર્યું?” જીન્નેદે જવાબ આપ્યો કે “એક દર્મપુરતકમાં પેગંબર સાહેબે કહ્યું છે કે “સપ્રદાયમાં જે કનિષ્ઠ માણસ હશે, તેજ ઉપદેશકનું કામ કરશે. તમો સૌ કરતાં હું કનિષ્ઠ છું, તેથીજ ઉપદેશ કરે છું.”

બુન્નેદ કહે છે કે “હું એક દહાડો વિચારશૂન્ય થઈ ગયો, તેથી જોલ્યો કે ‘હે પ્રભુ! મારું મન પાછું આપો’ ત્યારે મેં આવી ઇશ્વરવાણી સાંભળી કે ‘બુન્નેદ! મેં તારા મનને એ કારણથી હરી લીધું છે કે હવે તું મારી સંગે રહી શકે. શું એ મનને તું પાછું મેળવવા ચાહે છે? મને છોડીને શું તું અન્ય વસ્તુઓનો અનુરાગી થવા ઇચ્છે છે?’”

બુન્નેદ કહે છે કે, હું એક વાર વનમાં જતો હતો, કાંટાવાળા એક વૃક્ષના મૂળમાં મેં એક યુવકને બેઠેલો જોયો. બેઠેને મેં તેને પૂછ્યું કે “ભાઈ! તું અહીં કેમ બેઠો છે?”

તે જોલ્યો કે “મારી પાસે એક ઉત્તમ લાવના હતી. અહીં આં તે જોવાઈ ગઈ છે, માટે શોધવા બેઠો છું.”

ત્યારપછી હું મકકે ચાલ્યો ગયો. કેટલેક દહાડે પાછો વળ્યો તો પેલા માણસને હજી મેં ત્યાંનો ત્યાંજ બેઠેલો જોયો; તેથી મેં પૂછ્યું કે “તું હજી સુધી શામાટે આ સ્થળેજ બેઠો છે?”

યુવક—“હું જે શોધતો હતો તે આ સ્થળેથીજ પ્રાપ્ત થયું છે, તેથી આ સ્થાનનોજ આશ્રય લઈ બેઠો છું. હવે હું વિચારું છું કે, શોધવું અને પ્રાપ્ત કરવું, એ બે અવસ્થાઓમાં કયી અવસ્થા વધારે સારી છે.”

બુન્નેદના પગમાં એક દહાડો પીડા થવા લાગી. ફાતેહ નામનો કુશનનો આધ્યાય વાંચી પીડા મટારવા સારૂ બુન્નેદે પીડાને સ્થળે કુંકે મારી. ત્યારે તે મણે આવી વાણી સાંભળી કે “મારાં આધ્યાત્મિક વચનોનો ઉપયોગ શરીર માટે કરવામાં તને શરમ આવતી નથી?”

બુન્નેદની એક વાર આંખ ડુબવા આવી. વેદે તેમને કહ્યું કે “જેજે, આંખે આંખે જળનો સ્પર્શ પણ થવો ન જોઈએ.”

બુન્નેદ—“તો મારે અણુ શી રીતે કરવી?”

વેદ—“એ વાત હું બતાવતો નથી. જો તમારે આંખ ધસાવવાની દરકાર હોય તો આંખે જળનો સ્પર્શ કરગેતાહિ.”

એ વેદ અભિપૂર્ણ હતો. વેદ એટલે જ ગયા પછી બુન્નેદે તેના કહેવા પ્રમાણે ન કરતાં ચાલુ રીત પ્રમાણે અણુ કરી નમાજ પઢી અને ત્યારપછી શયન કર્યું. નિદ્રામાંથી જાગીને જોયું તે, આંખ રોગરહિત થઈ ગઈ હતી. ત્યાં દેવવાણી આવી કે “બુન્નેદ! તારા સંતોષ વાસ્તે તે તારી આંખોની માયા મૂકી દીધી તારા આવા પ્રેમના બદલામાં તું તમામ નરકવાસીઓને છોડી મૂકવાનું મારી ફરમાવેલું છે તે ક્ષણ જોઈને હું તૈયાર છું.” તબીબી રીતે વિવેક પેલો વેદ

જો અને આંખ સાંજ થયેલી જોઈ જોઈયો કે “તમે આ આંખની શી દરી ?”

જુન્નેદે તેને જાનેલી હકીકત જણાવી. એ સાંજનીને પેલો વેદ તો આશ્ચર્ય-કિત જાની ગયો; અને જોઈયો કે “આ આંખ માનુષી નથી, પણ ઈશ્વરી. આંખનો દાગ તમને થયો નહોતો, પણ મને થયો હતો; અને વેદ પણ મેં છે, હું નથી.”

કેઈએ જુન્નેદ પાસે આવી કહ્યું કે “આ સમયમાં ધાર્મિક માણસો મળવા દુર્લભ છે.” આ વાત તેણે ચાર-પાંચ વાર કહી, ત્યારે જુન્નેદે કહ્યું કે “જો તમારી સેવા કરે, એવા ધર્મપરાયણ માણસો તમે મેળવવા આહતા હો તો તેવા તો મળવા દુર્લભ છે; પરંતુ જો તમે પોતે ધર્મપરાયણ માણસોની સેવા કરવા આહતા હો, તો એવી સેવા લેનારા માણસો તો ઘણા છે. એક સભામાં જુન્નેદની ઘણી પ્રશંસા થઈ, ત્યારે તે જોઈયા કે “જો બાળક તમે કહો છો, તેમાં આશંકા લેશ પણ અધિકાર નથી. તમે મારી નહિ, પણ ઈશ્વરની પ્રશંસા કરો છો.”

કેઈએ જુન્નેદને પૂછ્યું કે “હૃદય ત્યારે સુખી થાય ?”

જુન્નેદે કહ્યું કે “જ્યારે તે હૃદયમાં પ્રભુ નિવાસ કરે ત્યારે.”

એક માણસે પાંચસો રૂપિયા લાવી જુન્નેદને સમર્પણ કર્યાં. તેણે પૂછ્યું કે “તમે જે રકમ લાવ્યા તે ઉપરાંત બીજું દ્રવ્ય તમારી પાસે છે કે ?”

પેલો માણસ જોઈયો કે “હા, ઘણું છે.”

જુન્નેદે કહ્યું કે “તમારી પાસે જે દોલત છે તેનાથી વધારે દોલત તમને મળે એવી તમારી અભિલાષા છે કે ?”

પેલો માણસ—“હા, એવી અભિલાષા છે તો ખરી.”

જુન્નેદ—“તો આ રકમ પાછી લઇ બજો. તે તમારી પાસે રહે જોઈ ઇ. હું મારી પાસે રાખતો નથી અને મારે કંઈ અભિલાષા નથી અને કંઈ જોઈતું નથી.”

જુન્નેદ એક દહાડો ઉંચે સ્વરે રોદન કરતા હતા. કેઈએ તેમને તેવું કાણ પૂછ્યું, ત્યારે તેઓ જોઈયા કે “મેં સાંજનું જી કે, વિપત્તિ અજગરના જેવી છે. જો એ સાચું હોય તો સૌ પહેલાં તેના સુખમાં મગાવા હું તૈયાર છું. જાહુ શરૂ થઈ હું વિપત્તિની પ્રાર્થના કરું છું, પણ તે મારા વચ્ચે આપવી નથી. મારા પરમ સખા મને કહે છે કે, હજુ સુધી તારી જોઈ માથા ધઈ નથી કે મારા વચ્ચે વિપત્તિની હું આશા રાખી રહું; મરેજ હું રોદન કરું છું.”

એક માણસ મરજીદમાં આવીને લિક્ષા માગતો હતો. તેને જોઈ જુન્નેદે કહ્યું કે “અરે, નિરોગી મજબૂત પુરુષ! તું ધંધો કરી શકે તેવો છે છતાં લિક્ષા કેમ માગે છે? આવા નીચ કાર્યમાં તું શામાટે જોડાયો છે?” તે રોને તેમણે સ્વપ્ન જોયું કે જાણે પોતાની પાસે લુગડે ઢાંકેલું એક મોટું વાસણ પડેલું છે અને “લે લક્ષણ કર, લક્ષણ કર” એવો શબ્દ તેમાંથી નીકળે છે. જુન્નેદે પેલું ઢાંકેલું કપડું દૂર કરી જોયું તો પેલાજ લિક્ષકનું શળ તે પાત્રમાં પડેલું છે.

જુન્નેદે જોડ્યા કે “હું મનુષ્યમાંસતું કદી લક્ષણ કરતો નથી.”

પાત્રમાંથી અવાજ આવ્યો કે “એવું કેમ કહે છે? માણસનું માંસ તો તું મરજીદમાંજ ખાઈ ચૂક્યો છે.”

આથી જુન્નેદે સમજ્યા કે, મેં મરજીદમાં આ લિક્ષકની નિંદા કરી હતી, તેથીજ આ ઘનાવ ઘન્યો છે. તેનું મન પીંગળી ગયું. તરતજ તે સ્વપ્નમાંથી જાગૃત થઈ ગયા. જગીએ વાર ઉપાસના કરી અને પછી તે લિક્ષકને શોધવા ગામખહાર નીકળ્યાં. શોધતાં શોધતાં દબલા નદીને કાંઠે પેલા લિક્ષકને ઓઢલો જોયો. તે લિક્ષક નવીન હોવાં ઘાસનાં કુમળાં કુમળાં કુપળો પાણીથી ઘોષઘોષ ખાતો હતો. જુન્નેદે પાસે આવતાં તે જોડ્યો કે “જુન્નેદે! મને તેં જે પીડા આપી હતી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું કે?”

જુન્નેદે—“હા, કર્યું.”

લિક્ષક—“હીક, તો અલ્લાહેજ આડ્યો જા. દાસનું પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રભુ સ્વીકારે છે, પણ હવેથી સાવધાન રહેજે કે, ફરીથી પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું ન પડે.”

જુન્નેદે કહે છે કે, ઇશ્વર ઉપર કેવો પ્રેમ રાખવો એ રીત હું એક વાળદં પાસેથી શીખ્યો છું. મેં એક વાર મક્કામાં એક વાળદંને એક ગૃહસ્થની હબમત કરતો જોઈને કહ્યું કે “ખુદાની ખાતર તું મારી હબમત કરી શકીશ?”

વાળદં—“હા, ખુદાને નામે ઘણી ખુશીથી.” ખુદાનું નામ જોડતાં જોડતાં તો તેનાં લોચનો હર્ષાશ્રુથી છલકાઈ ગયાં. તેણે પેલા ગૃહસ્થને કહ્યું કે “ભાઈ! હમણાં હું આપની હબમત પૂરી કરી શકીશ નહિ. આપ જરા ધૈર્ય રાખો. આ માણસે જ્યારે ખુદાને વારતે કામ બતાવ્યું, ત્યારે તો ‘ખુદાનું કામ સૌ પડેલું કરવું’ જોઈએ.” આટલું કહી તેણે આદરભાવથી મને પાસે બેસાડ્યો, મારા મસ્તકનું ચુંગન કર્યું અને ઘણીજ કાળજીથી મારી હબમત કરી. પછી કેટલાક સિદ્ધા કાળખમાં વિંટી મારા હાથમાં આપી કહ્યું કે “આ સ્વીકારો

અને જરૂર પડે ત્યાં વાપરશે." એ સંવદન કરી મનમાં મંદન કર્યો કે
 હવે સૌ પહેલું મને જે દાન મળે તે દાન આવાગંદને તેના ચમત્કાર તરતમાં
 આપવું. એ-તણ દસદસ ગદા નહિ ત્યાં નેઃ કોઈ જમરતત્ત્વીને એક નાજાંતી
 ચેલી માદા ઉપર એકલી. હું તે છાં પેલા વાગંદને આપવા મગે. તેણે પૂછ્યું
 કે 'આ શું લાખ્યા ?'

એ કહ્યું કે "તમે કરેલી હલમનને હલોટર એ સંકર્ય કર્યો હતો કે,
 અને પહેલવહેલું જે દાન મળે તે માટે મમને આપવું."

વાગંદ બેઠો કે "આપને ઇશ્વરની પળુ શરમ લાગતી નથી કે? આજે
 ઇશ્વરને ખાતર મારી પામે હલમતની માગતી કરી અને હવે તંને બાલો
 આપવા આવ્યા છો. ઇશ્વર ખાતર કાચું કરી તેનું મગેનવાદું લે મોંઘા આપે
 કોઈને જોગો છે કે? આપની વાત સાંભળી હું તો ચકિતજ થાઉં છું."

બગદાદ શહેરમાં એક વાર મહર્ષિ જુન્નેદ વાદ્યા જતા હતા. ત્યાં જાડે
 હરકાવેલું એક ચોરનું શબ તેમણે જોયું. જુન્નેદે તે શબને જોઈ તેના પગનું
 ચુંબન કર્યું અને કહ્યું કે "વાહ ! તને ધન્ય છે !"

કોઈએ કહ્યું કે "મહાત્મન ! આ શું કરે છે ? એ તો ચોર હતો."

મહર્ષિ જુન્નેદ—“એને ધન્યવાદ હું જોટલાજ માટે આપું છું કે, પોતાના
 કાચને ખાતર તેણે પ્રાણ આપ્યો છે. જે કાચ તેણે આરંભ્યું, તેમાંજ પ્રાણનું
 બલિદાન આપ્યું. આરંભેલા કાચમાં પ્રાણપાળ કરવા સુધીનું જગ હોયું, એ
 શું વંદનીય નથી ?”

એક માણસે મહર્ષિ જુન્નેદને કહ્યું કે “હું બૂળ-તરમુશી પીણું છું.”

જુન્નેદે કહ્યું કે “સાફ, જા, નિશ્ચિંત રહેજે. ઇશ્વરની જેના ઉપર મહેરબાની
 સાથ છે, તેનેજ તે લોચનની તંગી આપે છે. તારાપર પણ પ્રભુની એવી દયા
 થઈ છે, માટે તેની નિંદા કરીશ નહિ.”

એક વાર મહર્ષિ જુન્નેદ પોતાના શિષ્યો સાથે બેઠા હતા. ત્યાં એક શ્રી-
 મંત ગૃહસ્થ આવ્યો અને તેમાંના એક શિષ્યને પોતાની સાથે બહાર લઈ
 ગયો. થોડી વારે તે શિષ્ય નાના પ્રકારના ખાદ્ય પદાર્થોના બોલે માલે ઉપાડી
 ત્યાં પાછો આવ્યો. તેની પાછળ પેલા શ્રીમંત ગૃહસ્થ પણ આવ્યો આવતો
 હતો. આ ખાદ્ય પદાર્થો આ બેઠેલી મંદળી માટે આવેલા જોઈ તેમને ઘણી
 લજ્જા ઉપજી. તેમણે પેલા શિષ્યને કહ્યું કે “આ બોલે પેલા વિપત્તી શ્રીમંત-
 ને પાછો આપી દે. તું આવું ભારવાહી(મધેશ)નું કામ કરે છે તો પછી તપિ-
 ચર્મનું પાલન શ્રી રીતે કરી શકવાનો હતો ?” પછી તેમણે શેઠને ઉદેશીને

કહ્યું કે “જોકે ઋષિઓની પાસે ધનસંપત્તિ હોતી નથી, પણ છે; અને સંસાર હોતો નથી, પણ પરલોક તો હોય છે.”

એક ધનવાન પુરુષ પવિત્ર કૃષ્ણેને દાન આપતો. તે કહેતો સિવાય બીજું કશું લક્ષ્ય ઋષિઓને હોતું નથી. આપત્તિમાં આ પણ તેમનાં મન ઈશ્વરથી વિચૂટાં કે વિદ્યેપવાળાં બનતાં નથી; મન સંસારી પદાર્થોમાં રળડ્યા કરે છે, એવા હબરો માણસોને કરતાં એક ઋષિને દાન આપવું ઉત્તમ છે; કેમકે તે દ્વારા તેમનાં મન શ્વરમાં જોડાયેલાં રહી શકે છે.” આ વાત સાંભળી મહર્ષિ જુન્નેદ બોલે “એ સારી વાત છે.” કેટલેક દહાડે એવું બન્યું કે, એજ દાતા પુરુષ આપી આપીને નિર્ધન બની ગયો. ત્યારે મહર્ષિ જુન્નેદે કેટલુંક નાણું તેને મોકલાવીને કહ્યું કે “આને સુડી સમજી તમે ફરી વ્યાપાર શરૂ કરો. તમારો જોવા માણસે વ્યાપાર કરી ધન પ્રાપ્ત કરવું એ અનુચિત નથી.”

મહર્ષિ જુન્નેદના એક શિષ્ય પાસે પુષ્ટિ સંપત્તિ હતી. તે તમામ ગુરુજીના ચરણમાં સમર્પણ કરી. માત્ર એક ઘરજ બાકી રહ્યું. એ વિશે તેણે ગુરુજીને પૂછ્યું કે “આર્ય! મારે એક ઘર છે, તેનું શું કરું?”

મહર્ષિ—“તે પણ વેચી નાખ અને જે મૂલ્ય આવે તે અહીં લાવ. તેથીજ તારી કાર્યસિદ્ધિ થશે.”

શિષ્યે તેમ કરી ઘરનાં ઉપજેલાં નાણાં ગુરુચરણે ધર્યાં. ગુરુ બોલ્યા કે “આ બધા પૈસા લઈ જઈ નદીમાં ફેંકી દે.” શિષ્ય તેમ કરી ગુરુની પાસે આવ્યો. તેને બિલકુલ ઓળખતાજ ન હોય એ રીતે ગુરુએ તેને ધિક્કારી કાઢ્યો અને કહ્યું કે “અહીંથી ચાલ્યો જા. તારે અહીં આં શો સંબંધ છે?” શિષ્ય જેટલી વાર પાસે આવ્યો તેટલી વાર તેને પાછો કાઢ્યો અને આ રીતેજ શિષ્યનો જીવનમાર્ગ ખુલ્લો થયો.

મહર્ષિ જુન્નેદને અનેક શિષ્યો હતા. તેમાંનો એક જણ તેમને સૌથી વધારે પ્રિય હતો. આથી કેઈ કેઈને અસંતુષ્ટ થતા જોઈને તપસ્વી જુન્નેદ બોલ્યા કે “તે વધારે જ્ઞાની અને નીતિપરાયણ છે. તેના ગુણોને લીધેજ હું તેને વિશેષ ચાહું છું. જુઓ, હમણાંજ હું પરીક્ષા કરું છું; એટલે તેથી પણ તમને ઝેંની ખાતરી થશે.” ત્યારપછી તેમણે દરેક શિષ્યના હાથમાં એક એક છરી અને એક એક પક્ષી આપ્યું; અને કહ્યું કે “કેઈ એકાંત સ્થળે કે અંધારે કેઈ પણ જગ્યાએ ન હોય, ત્યાં જઈ તમે આ પક્ષીનું બલિદાન આપી આવો.”

તે જુનેરે રજાએ ગયા અને કુકુડાનું જલિદાન આપી આજ્ઞા: પડતું પેતો
મક શિષ્ય નો પદાને જીવતું હઈનેજ પાછો આવ્યો.

જુનેરે પૂછ્યું કે “તે આનું જલિદાન કેમ ન આપ્યું?”

શિષ્ય—“શુભ્રી અને જીવીંડાંન જમ્યા ક્યાંમતી નહિ. હું ત્યાં જ્યાં
ગયો ત્યાં ત્યાં ઈશ્વર તો દાબરજ દેતા.”

જુનેર—“જુઓ, આના જ્ઞાનનો સામે તમારો જ્ઞાન કરવાનો.”

એક યુવક પુરુષને મહર્ષિ જુનેરનો સમામમ થયો. એક વાર તેના
મનમાં યુષ્કળ નેદાન્ન ઉત્પન્ન થયો; તેથી તેણે પેતાની મંપનિ ગરીબાને
વહેંચી આપી અને હબર મુદ્રા મહર્ષિ જુનેરને એટ આપવા ધાર્યું. તેને
લોકોએ કહ્યું કે “મહાત્મા જુનેર તો ત્યાગી અને વિદ્યાગી પુરુષ છે. તે તારું
ધન મહલ્લ કરશે નહિ.” આ સાંભળી તે યુવક દબલ નહીને તીવ્રે જઈ બેઠો;
અને એક, બે, ત્રણ, ચાર એમ ગણી ગણી તે મુદ્રાઓ પાછીમાં દેંકવા લાગ્યો.
આ પ્રમાણે હબર મુદ્રા નંખાઈ રહી ત્યારે ખાલો હાથે તે જુનેરની પાસે
આવ્યો. મહર્ષિ જુનેરે તેને જોઈને રહ્યું કે “જે રથે એક પગલું મૂકીનેજ
ચલવાનું છે, ત્યાં પહોંચવામાં તે હબરગણી વાર કરી છે, એ ઠીક થયું નહિ.
એથી તારી મનાકાંક્ષા પણ દૂર થઈ ગણાય નહિ. ધર્મસાધનામાં તું આ
પ્રમાણે ગણી ગણીને કાર્ય કરીશ તો જવાના રથે પહોંચી શકીશજ નહિ;
માટે અહીંથી ચાલ્યો જા, જાગરમાં જા. ત્યાં જઈ નાણાં ગણુનાર નાણાવરી
પાસે બેસી મુદ્રાઓ ગણ્યા કર અને સારી પેઠે જોયા કર.”

એક સાધકને અત્યંત અહંકાર ઉપજ્યો. તે મનમાં જ્ઞાનવા લાગ્યો કે,
જનન-સાધનમાં મારી ખૂબ ઉન્નતિ થઈ છે, તો હવે મારે નિર્જન સ્થાનમાં
નિવાસ કરવો શ્રેયસ્કર છે. આવો નિશ્ચય કરી મહર્ષિ જુનેરનો સંગ છોડી તે
નિર્જન જગ્યામાં જઈ રહ્યો. ત્યાં એણે બન્યું કે, રાજ કાત્રે તેની પાસે એક
ઉંટ હાજર થતું અને “આલો, તમને સ્વર્ગમાં લઈ જાઉં.” એવો અવાજ તે
સાંભળતો. એ ઉંટ ઉપર તે બેસતો એટલે તે તેને એક રમણીય સ્થાનમાં લઈ
જતું. તે સ્થાને તેને સારા સારા ખાદ્ય પદાર્થો, સ્વચ્છ ખીલું જળ અને પરમ
સુંદર દાસદાસીઓ પ્રાપ્ત થતાં. પ્રભાત થતાં સુધી તે સાધક ત્યાં સુખપૂર્વક
નિદ્રા લેતો અને સવારે નિદ્રામાંથી જાગે તો ખોતાના સ્થાનમાંજ આવેલો હોય
એમ લાગતું. ‘મને દેવતાઓ દરદોજ સ્વર્ગમાં લઈ જાય છે’ એ વિચારે તો
તેનો અહંકાર ધબ્બાજ વધ્યો. જુનેર આ વૃત્તાંત સાંભળી તે સાધકની કુંપ-

ડીએ આવ્યા. જોયું તો સાધકનું અભિમાન ખૂબ વધી ગયું છે. પૂછપાછ કરતાં સાધકે બધી હકીકત પ્રકટ કરી. જુન્નેદે કહ્યું કે “આજ રાત્રે તમને દેવા આવે ત્યારે ત્રણ વાર “લાહોલા ઓ લાહુ અતા અહ્લા બેહ્લાહે” આ વચન બોલજો. તે રાત્રે પણ રોજની રીત પ્રમાણે ઉંટ આવ્યું અને તેને લઈ આવ્યું. નિર્દિષ્ટ સ્થાને પહોંચતાંજ પરીક્ષા કરવા સાડ પેલા સાધકે “લાહોલા ઓ લાહુ અતા” એ વચનનો ઉચ્ચાર કર્યો. આ સાંભળતાંજ ત્યાંની તમામ સ્ત્રીઓ ચીસ પાડી પલાયન કરી ગઈ અને અહંકારી સાધકે ત્યાં એકલોકજી પડ્યો રહ્યો. તેણે જોયું તો જણાયું કે, એ સ્થળ હલકામાં હલકું હતું. મરેલાં પ્રાણીઓનાં અસ્થિના ત્યાં ઢગલે ઢગલા પડેલા હતા અને તે માથું ફાડી નાખે એવી દુર્ગંધી ફેલાવતા હતા. હવે શિષ્યને પોતાનો અપરાધ સમજાયો. પશ્ચાત્તાપ કરી તેણે ફરી વાર ગુરુનું શરણ સ્વીકાર્યું. તેને સમજાયું કે, શિષ્યે એકલા રહેવું એ મહાભયંકર છે. ઉપર કહેવાયેલું સ્વર્ગ અહંકારી સાધકનું સ્વપ્ન હો અથવા કલ્પનાજનિત મનોરાજ્ય હો, ગમે તે હો; પરંતુ એમાંથી શિષ્યને તો બોધન પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે.

એક વાર એક શિષ્યનો કાંઈક અપરાધ થયો. આથી શરમિંદો બની તે મહર્ષિ જુન્નેદ પાસેથી આવ્યો ગયો અને લાંબા સમયસુધી તે ભાગતોજ કર્યો. એક વાર જુન્નેદ પોતાના ધર્મગંધુઓ સાથે બજારમાં થઈ જતા હતા, ત્યાં તેમણે તેને જોયો. ગુરુને જોતાંજ પેલો શિષ્ય રસ્તો મૂકી દોડવા લાગ્યો. મહર્ષિ જુન્નેદે પોતાના સાથીઓને કહ્યું કે “તમે પાછા હું પરીજો બન્યો. માડું એક પંખી ઉડી ગયું છે, તેને મારે પકડવું છે.”

આટલું બોલી તેમણે શિષ્યની પાછળ ચાલવા માંડ્યું. પાછળ જોતાં પેલા શિષ્યને જણાયું કે, મહર્ષિ જુન્નેદ પોતાની પાછળ આવે છે. આથી તો તેણે વધારે ઝરપથી દોડવા માંડ્યું; પણ તે એવે સ્થાને જઈ ચઢ્યો કે આગળ રસ્તોજ ન મળે ! માત્ર લીંત ! તેથી શરમનો માર્યો લીંત લાવી મોંસાળી ઉભો રહ્યો અને બોલ્યો કે “આપ ક્યાં પધારો છો ?”

મહર્ષિ જુન્નેદે કહ્યું કે “મારા શિષ્યની આગળ. જ્યાં આવી લીંત આવી છે, ત્યાં તેના ગુરુને જવની દરજ પડી છે.”

આવાં સ્નેહકર્તાં વચનોથી પેલો શિષ્ય ગળગળો થઈ ગયો. પછી તેણે તેને પોતાની સાથે લેવી ગયા અને તેનું જીવન સુધાર્યું.

મહર્ષિ જુન્નેદને પોતાનો મરણકાળ નજીક જણાયો, ત્યારે તેમણે કહ્યું

તાના શરદવાસીઓને જોજન આપ્યું અને અનેક વાર ઈશ્વરનું નામ લઇને પ્રણામ કર્યાં. પછી કુરાનના બીજા અધ્યાયના ત્રિતેરમા પ્રવચનમુખી પાઠ કર્યો. ત્યારે તેમના પ્રાણ હોઠે આવ્યા, ત્યારે તેમને તેમના શરદવાસીઓએ કહ્યું કે “પ્રભુને સંભારો.”

મહર્ષિએ કહ્યું કે “હું” એને બૂલ્યો નથી, કે તમારે યાદ આપવું પડે.”

પછી તે તસળી (માળા) લઈ જગવતરમરણ કરવા લાગ્યા; અને “જિ-સ્મિસ્મા અરરહમાન અરરહિમ” જોલતાં જોલતાં નેત્રો મીંચી પ્રાણત્યાગ કર્યો.

કહેવાય છે કે, તેમના શયને રનાન કરાવતી વખતે તેમનાં નેત્રો ઉપાડી જળ છાંટવાની ક્રિયા કરાવવા માંડી, ત્યારે દેવી વાણી સંભળાઈ હતી કે “મારાં મિત્રનાં નેત્રોએ હાથ અડાડ્યો નહિ. માફ” નામ ઉચ્ચારીને એ નેત્રો મિંચાયાં છે અને મારા દર્શનસિવાય બીજા દશાને માટે તે ઉઘડ્યો નહિ.” ત્યારે તસળી છાલેલી તેમની આંગળીઓને સીધી કરવા માંડી, ત્યારે આકાશવાણી સંભળાઈ કે “માફ” નામ જપતાં જે આંગળીઓ વળેલી છે, તે મારી આજ્ઞા સિવાય સીધી થશે નહિ.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-તું જન્મ્યા પહેલાં ઈશ્વરને જોટલો પહોલો હતો, તેટલોજ વડાલો મરતાંમુખી રહે એવું આચરણ રાખજો.

૨-તમે ધન-ધામાદિ મેળવવાને મર્યા કરો છો, તેના કરતાં તો જે ઈશ્વર પોતેજ તમારું દરેક જરૂરી કાર્ય જલવવાનું-તમારું ચોગસુંમ વહન કરવાનું-સ્વીકારેલું છે; તેના ઉપર જે શ્રદ્ધા અને નિર્ભરતા મેળવવા મર્યા તો તમે સહાને માટે અને સર્વ વાતો પરિપૂર્ણ થાઓ એમાં જરા પણ શક નથી.

૩-પ્રભુના શુભમહિમાવિષે નિઃશંક જ્ઞાન (માહિતી) મેળવવું, એવુંજ નામ શ્રદ્ધા અથવા વિશ્વાસ આપેલું છે. એ વિશ્વાસ એક વાર પ્રાપ્ત કર્યા પછી કોઈ પણ સુચોગોમાં તમારે તેને રમવા દેવો જોઈએ નહિ.

૪-નિર્વાહને માટે જે ચિંતા કે પ્રયત્ન કરતો નથી, એજ ખરો વિશ્વાસ છે.

૫-ઈશ્વરી જ્ઞાનનું-પ્રભુના શિક્ષણનું પ્રત્યેક વ્યવહારમાં પાલન કરશો, એટલે નિર્વાહનાં સાધન તો આપોઆપજ તમારી પાસે આવ્યાં આવશે.

૬-અહંભાવને છોડી દઈ વિપત્તિને પણ સંપત્તિ માનવી નામ સાચો સતોષ છે.

જન્મ ને પવિત્ર ભાવના એ એક જ છે.

નવીના અંતઃકરણમાં આવે છે ખરી; પણ સ્થિર રહેતી નથી. માણસપર તેનો તો ઘણોએ પ્રેમ હોય, પણ માણસનો તેનાપર પ્રેમ હોય ત્યારે ટકી શકેને !

૮-ઈશ્વરપ્રેરિત મહાપુરુષોનાં વચનોને સાક્ષાત્ ઈશ્વરનાંજ વચનો માને અને સાચા સંતોનાં વચનોને એ વચનોનો પડઢો માને.

૯-જેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ હોતું નથી, તેનું કંઠપણ કાર્ય શુદ્ધ હોતું નથી.

૧૦-નાશવંત સંસારમાં જે અનાસક્ત છે, તેજ સુદ્ધિ (એટલે કે અનુભવ-સિદ્ધ જ્ઞાની અથવા તો ઋષિ) છે. તદ્દીન થઈને ઈશ્વરગુણ ગાવા, મત્ત ભાવથી સંગીત સાંભળવું અને પ્રભુપ્રત્યે અધીનભાવથી કાર્ય કરવું, એજ સુદ્ધિનો અર્થ છે. હજરત ઇબ્રાહીમ(અથવા મહુર્ષિ* શુક્રદેવ)ના હૃદયની પેઠે સાચા સુદ્ધિનું હૃદય પણ સંસારની આસક્તિથી મુક્ત હોય છે અને ઈશ્વરાજા પાળવામાં પ્રવૃત્ત રહે છે. તેનું આત્મસમર્પણ હજરત ઇસ્માઇલ(અથવા તો નારદ, મીરાં કે ઉદ્ધવ)ના આત્મસમર્પણ જેવું હોય છે; તેનો પશ્ચાત્તાપ હજરત દાઉદના પશ્ચાત્તાપ જેવો તીવ્ર હોય છે; તેની દીનતા હજરત ઇસાની દીનતા જેવી, તેની સહનશીલતા યોળ(અથવા મહાલક્ષ્મી)ની સહનશીલતા જેવી, તેનો અનુરાગ હજરત મુસાના અનુરાગ જેવો અને ઉપાસનાસમયનો તેનો પ્રેમ મહાપુરુષ મહમદ પેગંબર (સંઆ૦સ૦) સાહેબના પ્રેમ જેવો હોય છે.*

૧૧-સુદ્ધિ (પવિત્રાત્મા-ઋષિ) મૃત્તિકાના જેવા હોય છે. એમના ઉપર ગમે તેટલો કચરો (વિરોધ, નિંદા, દુઃખ વગેરેનો) ફેંકવામાં આવે, પરંતુ તેમાંથી પણ પરિણામે તો લોકકલ્યાણજ દ્વિત થવાનું.

૧૨-જે ઈશ્વરમાંજ લીન રહે તેજ ખરો સુદ્ધિ છે.

૧૩-પોતાનો ભાર ખીજપર ન લાદવો અને સંકોચવિના દાન કરવું, એ વળી ભારે બહાદુરી છે.

૧૪-પ્રાયશ્ચિત્તનાં ત્રણે પગથીઆં ચઢવાં જોઈએ:-(૧) આત્મગ્જાનિ, (૨) ફરી વાર પાપ ન કરવાનો નિશ્ચય અને (૩) આત્મશુદ્ધિ.

૧૫-જે નેત્રો ઈશ્વરાજાને તાળે રહેવામાં કલ્યાણ જોતાં નથી, તે નેત્રો તો અંધજ હોય તો સાફ; જે જીભ ઈશ્વરની વાતચીતમાં રહે નહિ, તે મુંગીજ રહે

* આ તરફના પણ અનેક ઋષિમુનિ અને ભક્તાત્માઓનાં નામ ઉપલાં નામો સાથે દરેક સ્થળે આપી શકાયાં હોત તો કેવું સાફ? પણ વાંકે હિંદુજાતિની યાજ્ઞ-લગ્ને બચપણથીજ કરી મૂકેલી બાદલી યાદશક્તિનો પૂરેપૂરો છે; એટલે વખતસર યાદ આવ્યું તેટલુંજ લખ્યું છે.

અધ્યમ લિપ્તુ-અખંડાનંદ

તો સાફ; જે કોઈ સત્ય સાંભળી શકતાં નથી, તે તો બંદેશજ દોષ તો સાફ; અને જે દેહ ઇશ્વરની સેવામાં બેઠાતો નથી, તેનું તો મરણજ થાય તે સાફ.

૧૬-ઇશ્વર પોતાના હાસને જે પ્રકારના જ્ઞાનમાં વિદ્વાન બનેલો જોવા સાહે છે:-(૧) સાધનાની કુશળતામાં અને (૨) ઇશ્વરસ્વરૂપના અપરોક્ષ જ્ઞાનમાં. અન્ય સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન તો ચાર દિવસના આંત્રારિક મુખબોગનેજ માટે છે.

૧૭-આવરણ ત્રણ પ્રકારનાં છે:-(૧) પશુજીવન, (૨) માનવજીવન અને (૩) સંસાર. આ ત્રણ સાધારણ આવરણો છે. વિશેષ આવરણો પશુ ત્રણ પ્રકારનાં છે:-(૧) સાધના તરફ દષ્ટિ રહેલી, (૨) સહાયના બદલા તરફ દષ્ટિ રહેલી અને (૩) અલૌકિક કાર્ય તરફ દષ્ટિ રહેલી.

૧૮-પરસ્પર વચ્ચે આપ-લે સ્વાધી જે ગ્રેમ ઉપજેલો છે, તે ગ્રેમ તો આપ-લે મટી ગઈ કે નાશ પામે છે અને તેથી તે સ્વાધી ગ્રેમ છે. કાંઈ પણ સ્વાધીની ગંધવિનાનો જે ગ્રેમ તેનુંજ નામ સાચો ગ્રેમ છે.

૧૯-પ્રભુના માર્ગમાં પ્રાણસુદ્ધાં ન આપી શકાય તો તો તેનાપ્રત્યે ગ્રેમજ લાગેલો ગણાય નહિ.

૨૦-ખદા પ્રભુગ્રેમી લોકો એકાંતમાં અને રત્નતિપાઠમાં પણ એવી એવી વાતો કહે છે, કે જે સાધારણ માણસોને તો ધર્મવિરુદ્ધજ લાગે છે અને તે ખદગ્રેમી બહોતોને 'નાસ્તિક' કહેતાં પણ અચકાતા નથી.

૨૧-ઇશ્વરદર્શનમાં નિમમ થવું એટલે ભાવાવેશમાં હુંપદનો વિનાશ થયો તે.

૨૨-વાસ્તવિક સાક્ષાત્કારમાં ઇશ્વરમાંજ સ્થિતિ થતી હોવાથી અહંતા-મમતાનો નાશ થાય છે-અર્થાત્ એવી અવસ્થામાં તમે તમારા પડને અને જીવપણાને તો જરા પણ જોઈ શકશો નહિ.

૨૩-કોઈ પણ પદાર્થને તેના મૂળસ્વરૂપે જોવો એજ તેનું વાસ્તવિક દર્શન છે.

૨૪-ગયેલો સમય કોઈ પણ રીતે પાછો આવતો નથી, તેથીજ સમયના જેટલી કોઈ પણ વસ્તુ પ્રિય નથી.

૨૫-'આ પ્રસંગે તો અસત્ય બોલ્યા વિના બચાવજ થવાનો સંભવ નથી' એવા સંયોગોમાં પણ જે અત્યજ બોલે છે, તેનુંજ નામ ખરેખરે સત્ય-નિષ્ઠ અને સત્યવક્તા છે.

દે દેકાર સાધના રહી, વળી એકમેકે તેર અધિજ્યોત્તે મદવામ કર્યો, તેરો
મે ધણેજ લાજ થયો. માયુના મદવામમાં અને જેતામાં તેમને જાન્યં
નય અને મદા દર્શાવ્યાં. એ એકમેકે તેર અધિજ્યોત્તે મદવામ કર્યો
દના. એક વાર તેઓ આદિકની પાસે જતા દના ત્યાં મારિકે કહ્યું કે
બાવણદા! કબાટમાંથી અમુક પુસ્તક લાવો. ”

બાવણદા—“ કબાટ ત્યાં છે ? ”

સાદિક—“ બાવણદા! લાંબા સમયથી તમે ખારી પાસે છે, છતાં પુસ્તકનું
કબાટ જોયું નથી, એ આશ્ચર્યની વાત છે. ”

બાવણદા—“ ગુરુવર! એ કબાટ જોઈને મારે શું કામ છે ? આપનાં
શરૂન-સમાજમયી અને આપની વાળીકાશ અને મદાન લાજ મળ્યા કર્યો
કે, તો પછી મારે જીવનનું શું પ્રયોજન છે ? ”

સાદિક—“ બહુ સારું. તો હવે તમે જરતામ આદ્યા બાજો. તમારી
સાધના પૂર્ણ થઈ છે. મેળવેલું જ્ઞાન તમેને મુખિ આપનાર થાયો. ”

બહુ વર્ષોની સાધના પછી ઉત્તર જીવનનો લાજ મેળવી બાવણદા જન્મેતા-
નાં દર્શન કરવા માટે પાછા જરતામમાં આવ્યા. એક સવારે તેઓ ઘેર
આવી હાજર થયા. ત્યાં જનેતા આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરતી હતી કે “ હે પ્રભો!
મહારા હુઃખી પુત્રનું મંગળ કર, સાધુ પુરુષોનાં દુઃખ તેના ઉપર પ્રસર કર
અને તેના જીવનને ધર્મજળથી બળવાન કર. ” પ્રમાણ માતાની આ પ્રાર્થના
સંભળી બાવણદાથી રહી પડાયું અને દાર બળવાની માતાને સાક કર્યો કે
“ માણ ! તમારો એ હુઃખી પુત્ર આહી હાજર છે. ” જનેતાએ તરતજ દાર
જોડ્યું અને પ્રેમાશ્રુ વહાવતાં પુત્રને બાથમાં લઈ કહ્યું કે “ વતસ ! બહુ વયે
જનેતાને સંભારી ! તારી જુદાઈથી રહી રહી હું આંધળી ભીંત થઈ છું. તારી
જુદાઈના શોકનો મહાન ભાર વહન કરી કરીને મહારી પીક વાંકી વળી ગઈ છે. ”

બાવણદા—“ માતાણ ! પહેલાં જને હું ગૌણ કાર્ય માની ચાડ્યો ગયો
હોતો, તેજ મારે હવે સુખ્ય કાર્ય થયું છે. એ કાર્ય તે જનનીની સેવા છે.
દેકાર તપશ્વર્ગી કરી હું જેને શોધતો હતો, તેને એક જનેતાની સેવામાં
મેળવી શકત. ”

એક દહારો રાત્રે માતાએ પાણી માગ્યું. બાવણદા શીશિયમાં જોયું તો
પાણી ન મળે. બેઠાં અને ગોળામાં જોયું તો તેમાં પણ તેમજ. પછી નદીએ
તેઓ જળ લેવા ગયા, એટલામાં જનેતા ઉઘી ગઈ. બાવણદા હાથમાં જળની

શીરોઈ લઈ પાસે આવ્યા; પણ જનેતા ઉઘી ગયેલી, તેથી શીરોઈ લઈ ઉભા રહ્યા. ઘણી વારે માતા જાગી, એટલે તમ તેમનો આશીર્વાદ લીધો. રાત્રે અત્યંત ટાઢ હતી, તેથી શીરોઈ વાથી હાથ ઠરી ગયો. માતાએ કહ્યું કે “ભાઈ ! હાથમાંથી મૂક્યું નહિ ?”

બાપુએ કહ્યું કે—“માતાજી ! મને એવી ફિકર થઈ કે પાત્ર તો ખડખડાટ થશે અને તમારી ઉઘ ઉડી જશે.” અહા, શી

મહર્ષિ બાપુજીના મકાનથી મસ્જીદ ચાળીસ પગલા દૂર જતાં આવતાં રસ્તામાં તે કદી થુંકતા પણ નહિ. બાપુજી મ યાત્રાએ ગયા, ત્યારે દરેક પગલે સ્તોત્રના પાઠ કરતાં કરતાં ત્યાં પારવ ચ્યા. તે કહેતા કે “આ કાળાનું દ્વાર એ કોઈ પૃથ્વીના રાજાનું દ્વાર એકદમ તેમાં દોડ્યા જવાય. આ તો આખા બ્રહ્માંડના મંદિરનું દ્વાર છે. તેમાં તો અનેક સાધનાઓ કંઈ પછીજ પ્રવેશ કરી

મક્કાનાં દર્શન કરી ત્યાંથી તે મદિનામાં દર્શન કરવા ગયા. દેશમાં પાછા આવ્યા અને ધીજે વર્ષે ફરી મદિનાની યાત્રાએ ગયા. આંટોજ બે મહાતીર્થો કરી તેમને ફેસલાવવાં એ તેમને અચોક્કસ લાગે. મક્કામાં જતી વખતે તેમના તપનો પ્રભાવ જોઈ સેંકડો માણસો ત સંગાથી થયા હતા.

બાપુજી કહે છે કે—“બાર વર્ષસુધી મારા અંતઃકરણરૂપી દર્પણ નિર્મળ કરવાની મેં મહેનત કરી છે. બાર વર્ષસુધી મારા જીવનને મેં સાધના જોડી રાખીને પશ્ચાત્તાપથી ઘડ્યું છે. અનેક સાધના પછી એ દર્પણ સ્વચ્છ થયું છે. એ પછી પણ અનેક પ્રકારની સાધના અને તપશ્ચર્યાવડે એ દર્પણ સ્વચ્છ કરતો રહ્યો છું. પછી એક વર્ષસુધી મારા અંતઃકરણ તરફ અર્પણ કરી જોયું તો મને સાધનાનું અભિમાનરૂપી ભૂત વળગેલું જણાયું. પાંચ વર્ષ મહેનત કરી એ ભૂતને દૂર કર્યું અને તેમ થયા પછીજ મ જીવન વિનયની પ્રભાવી પ્રકાશ પામ્યું છે.”

બાપુજી ચાળીસ વર્ષસુધી મસ્જીદની નજીકમાં રહેતા હતા. તે મસ્જીદમાં જવાનાં, ઘરમાં પહેરવાનાં અને ઘરમાં ઉપાસના કરવા સમયે જવાનાં જૂદાં જૂદાં વસ્ત્રો રાખતા અને પહેરતા. ઘણાં વર્ષસુધી તો તેઓ ઉઘ પણ ઓછી લીધી હતી. મસ્જીદની કે સુસાફરખાતાની લીંતને

દઈ તેમણે રાતોની રાતો ગાળી હતી. બાયલ્ડ કહેતા હતા કે “હું એક ધૂળની ઢાળીને પૂછું છું તે તે પણ કહે છે કે, બાયલ્ડના કરતાં હું એક છું.”

બાયલ્ડ કહે છે કે; ઘણા કાળસુધી મેં મારી તપાસ કરી એછાં તો જણાવું છે કે, દાસત્વ અને પ્રભુત્વ એ બંને ઈશ્વરથીજ મળે છે. લાંબા સમય સુધી હું પરમેશ્વરને બોલાવતો હતો, પણ ત્યારે અંતર્દષ્ટિ કરી ત્યારે હું જોઈ શક્યો છું કે, બોલાવનાર તો તેજ છે અને હું તો તેના બોલાવવાથી આવેલો છું.”

મહર્ષિ જુનુન મિસરીએ પોતાના એક શિષ્યને બાયલ્ડ બસ્તામી પાસે મોકલી સમાચાર કહેવરાવ્યા કે “હું હજ કરવા જતો હતો, પણ મુકામ નાખેલા મેદાનમાં આખી રાત્રિ ઉઘી રહ્યો અને મારી સાથેના ચાત્રાણુઓ આડ્યા ગયા છે, તેથી એકલો રહી ગયો છું.”

આના ઉત્તરમાં બાયલ્ડ બસ્તામીએ કહેવરાવ્યું કે, તમે જઈ મહર્ષિ જુનુનને કહેજો કે “આખી રાત્રિ નિદ્રા ન કરતાં જે પ્રભુનું સ્મરણ કરે છે અને ચાત્રાણુઓના ઉઠ્યા પહેલાં તો પહેલાં આલી નિર્દિષ્ટ રથને પહોંચે છે, તેજ ખરેખર પ્રભુભક્ત અને સત્યરુપ છે.” આ ઉત્તર સાંભળીને મહર્ષિ, જુનુનનાં નયનો હૃપાંશુએ છલકાઈ ગયાં અને તે બોલ્યા કે “બસ્તામી ! તમારું કથાણુ ધાઓ; હું આ ભવાટવીમાં એવી ઉત્તમ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શક્યો નથી, પરંતુ તમે તો તે દશાને અનુભવો છો.”

એક વાર મહાત્મા અણુ મુસાએ બાયલ્ડને પૂછ્યું કે “પ્રભુની સાધના કરવામાં તમને કંઈન શું લાગે છે ?”

બાયલ્ડ બસ્તામી—“ઘણા વખતસુધી મેં કઠોર નિગ્રહ કર્યો છે, છતાં હજી હું પ્રભુના ચરણમાં મારા હૃદયને સ્થિર રાખી શક્યો નથી. હું રોઉં છું, માથું પછાડું છું, પણ તે સ્થિર થઈ ટકતું નથી. ત્યારે મારા ઉપર પ્રભુની પૂર્ણ દૃષ્ટિ ઉતરશે, ત્યારેજ તે સ્થિર થશે. મને વધારેમાં વધારે કહણુએજ લાગે છે.”

મહર્ષિ ઇયદાએ બાયલ્ડને લખ્યું કે “જે માણસ પ્રેમમદિરાતું પાન કરે છે અને સદાકાળ હનગત રહે છે, તે વિષે તમે શું દરો છો ?” એના ઉત્તરમાં બાયલ્ડ લખે છે કે “અહીં મારી પાસે એક એવો માણસ છે કે જે રાતદહારો પ્રેમની અખૂટ નદી વહેવરાવે છે.”

ઇયદાએ ફરી વાર લખ્યું કે “મારે તમારી આશંકા દેટલોક ગુપ્ત વાતો કરવાની છે. જે મારે અને તમારે માટે સ્વર્ગમાં દૃષ્ટાન્તની છાયા નીચે રચાન નહીં થયું હશે તો ત્યાં અપેક્ષે તે વાતો કરીશું.” આ પત્ર સાથે તેમણે રોટ-

લાનો એક દુકડો પણ મોકલ્યો; અને કહેવરાવ્યું કે “આ પ્રસાદનું ભક્ષણ કરજો. ઝમઝમ ફૂવાના પવિત્ર જળથી આ પ્રભુનો પ્રસાદ તૈયાર કરેલો છે.” આ પત્ર અને પ્રસાદપ્રાપ્ત થતાં ગૃહ વચનનો ઉદ્દેશ કરી બાયજીદે ઇયહાને ઉત્તર લખ્યો કે “જ્યાં ઈશ્વરચર્યા થાય છે ત્યાં સ્વર્ગજ છે અને કંઈપતરની છાયાજ છે. હું પ્રસાદનું ભક્ષણ કરીશ નહિ; કેમકે ભલે તેમાં ઝમઝમનું પવિત્ર જળ હોય, પરંતુ કેવા પ્રકારના લોટથી એ પ્રસાદ બનાવાયો છે, તે તમે લખ્યું નથી.”

આ ઉત્તર વાંચી ઇયહાના મનમાં બાયજીદનાં દર્શન કરવાની ઉત્કંઠા જન્મી. તે તેમને મળવા નીકળી પડ્યા. ઇયહા કહે છે કે “રાત્રે નમાજ વખતે હું તેમને આશ્રમે પહોંચ્યો. એ સમયે મહર્ષિ બાયજીદ કોઠાને મળતા નથી, એવું સાંભળ્યાથી સવારસુધી હું તેમને મળી શક્યો નહિ. સવારે સાંભળ્યું કે મહર્ષિ બાયજીદ પોતાની ઝુંપડીમાં નથી, પણ કબ્રસ્તાનમાં જઈને સાધનામાં બેઠેલા છે. હું ત્યાં ગયો અને તેમના તરફ દૃષ્ટિ કરી ઉભો; પણ તે તો ઇશ્વરના ઉંડા ધ્યાનમાં નિમગ્ન હતા. આખી રાત્રિ તેમણે પોતાના પ્રભુ સાથે વાતો કરવામાં ગાળી હતી, એવું મેં આસપાસના લોકો તરફથી સાંભળ્યું. સવારની નમાજ પછી તેમણે છેલ્લું સ્તોત્ર પઢી ઉપાસના સમાપ્ત કરી અને નેત્રો ઉઘાડ્યાં. મેં તેમને પ્રણામ કર્યા. તેમણે ઘણા રનેક-પૂર્વક ગહન બાળતોવિયે વાતચીત કરી. છેલ્લે તેણે આ પ્રમાણે બોલ્યા કે “ઇયહા! મને ઘણી લજ્જા આવે છે કે, ઇશ્વરને બાણુ છું એમ મેં કહી બતાવ્યું છે; કેમકે ખરૂં જોતાં તો તેને કોઈ પણ પૂરેપૂરો બાણી શકે તેમ નથી. તેનું પૂરેપૂરું જ્ઞાન તો તેને પોતાનેજ છે. એવા અમાપ પરમાત્મા આગળ હું કોણમાત્ર? ઇયહા! સૌ વાતોમાં આ વાતજ સારભૂત છે કે, તેના પોતાના સિવાય બીજું કોઈ પણ તેને પૂર્ણપણે બાણી શકે તેમ નથી.”

એક દહારો રાત્રે બાયજીદ કબ્રસ્તાનમાંથી આવતા હતા. માર્ગમાં એક દુરાચરણી યુવક તંબુરો વગાડી આનંદ માણતો હતો. બાયજીદ તેની પાસે ધકેલે ‘ઓ પ્રભુ! તુંજ મહાન અને અમર છે.’ એવા ધ્વનિ કરતા કરતા નીકળ્યો. પોતાના સ્વનંદમાં વિદિપ પડ્યો તેથી પેલો દુરાચરણી યુવક કોધાંધ બની ગયો અને જોરથી મહર્ષિ બાયજીદના માથાનાં તેણે પેલો તંબુરો કેડ્યો. આ પ્રકારથી પેલો તંબુરો અને મહર્ષિનું મસ્તક બન્ને કુટી ગયાં, પરંતુ મહર્ષિ તો નમસ્કારે ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. બીજો દિવસે સવારે પોતાના ધિર

મારૂં ત'બુદ્ધાની કિંમત જાને જ્વક ઘણ જરી મીઠાઈ તેમજ પેલા યુવકની પાસે મોકલાવી; અને વિનય તથા આશ્રય કહેવરાવ્યું કે “જઈ વાંચે મારા મસ્તકથી તમારો ત'બુદ્ધા ફુટી ગયો છે, તો આ કિંમત સ્વીકારજો. તેનાથી બીજો ત'બુદ્ધા ખરીદજો અને આ મિહાજ આરોગ્યને કે તમારા કાંમની જવાબા શાંત થાય.”

મહર્ષિની આ રીતબત જોઈ પેલો દુઃસચ્ચાઈ યુવક ગજમળો થઈ ગયો. આવીને તે મહર્ષિના ગરજમાં પડ્યો અને ધણે પસ્તાવો કરી સમા માગી.

એક વાર પોતાના શિષ્યોની સાથે બાયલદ રસ્તે જાણ્યા જતા હતા. સાંકડા માર્ગમાં જતાં સાથે એક ફૂલરો ઉભો હતો. મહર્ષિએ પોતે એક બાજુ થઈ ફૂલરને માર્ગ આપ્યો. એક શિષ્યના મનમાં આ રીત અચોત્ત લાગી. તે વિચારવા લાગ્યો કે “પરમિશ્વરે જ્યાં જ્યાં કરતાં મનુષ્યને ઉત્તમ બનાવ્યો છે અને તેમાં પણ મહર્ષિપણું જો તો સર્વોત્તમ છે. આવા મહર્ષિએ એક ફૂલરને રસ્તો આપી શ્રેષ્ઠ આપ્યું એ શું થોડું છે?” બાયલદ એનો મનોભાવ સમજી જોઈયા કે “મિત્ર વત્સા આ ફૂલરને ઇચ્છારો કરી અને પૂછ્યું કે, મેં શો અપરાધ કર્યો છે કે તમે મારા જીવનભાઈનું શામડું પહેરેછું છે? તમે અમારી જીવનનો ઉપયોગ કરો છો તેનો શો જઠસો આપો છો? આ કારણથી મેં ફૂલરને રસ્તો આપી માન આપ્યું.”

ગસ્તામવાસી એક સાધક ઘણાં વર્ષાથી મહાત્મા બાયલદના સમાજમાં રહ્યો હતો. તેણે એક દહાડો તેમને નિવેદન કર્યું કે “મહાત્મજી! હું ત્રીસ વર્ષથી હંમેશાં શોભા કરે છું અને રાત્રે જાગરણ કરી સાધના કરે છું; છતાં આપે જે મૂંઢ તરવજાનનો ઉપદેશ આપ્યો છે તેનો આભાસ પણ મારા જીવનમાં મને જણાતો નથી. એનું શું કારણ?” મહર્ષિ જોઈયા કે “ભાઈ! ત્રીસ વર્ષ તો શું પણ ત્રણ હજાર વર્ષ આવી રીતે શોભા રહ્યા કરે અને ઉજાગરા કર્યા કરે, તોપણ તારી અવસ્થામાં જરા સરજો ફેરફાર થવાનો નથી, તેમજ તેની જરા પણ ખુબી તારામાં આવવાની નથી.” પેલા માણસે પૂછ્યું કે “કેમ?” મહર્ષિ—“ભાઈ! તે તારા જીવનને અનેક પ્રકારનાં આવરણોથી (પડદાથી-અંતરાયોથી) ઢાંકી દીધેલું છે તેથી.”

પેલો માણસ જોઈયો કે “એનો કાંઈ ઉપાય છે?”

મહર્ષિ—“હા, મારી પાસે એવું ઔષધ છે; પરંતુ તે તું ખાઈ શકશે નહિ.”

પેલો માણસ—“ખાઈશ, હું ઘણાં વર્ષોથી એવું ઔષધ શોધું છું.”

મહર્ષિ—“હીક, તો પહેલાં તો તારૂં મસ્તક મુંડાવી નાખ. સૌંદર્ય વધારનારાં આ જે જે વસ્ત્રાભૂષણો તેં ધારણ કર્યાં છે, તે શરીર ઉપરથી ઉતારી નાખ અને માત્ર એક કાંઠાળીજ રાખ. શહેરના બહાર રસ્તાઓ, કે જ્યાં તમે સૌ સારી રીતે જોળાએ છે ત્યાં જઈને તું જોસ. તારી પાસે કેટલાંક રમકડાં રાખ, બાળકોને બોલાવી ત્યાં એકઠાં કર અને તેમને કહે કે, જે મને બે બે કાંકરા અને એક એક ખાસડું મારે તેને હું એક એક રમકડું આપીશ; અને જે ઝાઝાં મારે તેને ઝાઝાં રમકડાં આપીશ. આ પ્રમાણે ગલીએ ગલીએ ફર અને છોકરાંથી પણ અપમાનિત થા. જે ગામમાં તારૂં ઘણું અપમાન થાય, ત્યાંજ તું રહેઠાણ કર. તારે માટે આજ ઉત્તમ ઔષધ છે.” પોતાના રોગની શાંતિનું આવું ઔષધ સાંભળી પેલો માણસ બોલી ઉઠ્યો કે “સખડાવ અણા!” (પવિત્ર પરમેશ્વર !)

મહર્ષિ—“એક નાસ્તિક માણસ પણ જે સાચા ભાવથી આ શબ્દો ઉચ્ચારણ કરે તો તે આસ્તિક બની જાય છે; પણ તું લાખજો વાર આ શબ્દો ઉચ્ચારણ કર્યા છતાં જરાયે શ્રદ્ધાવાન થયો જણાતો નથી! ‘સખડાવ અણા’ એ વાક્યનું ઉચ્ચારણ કરીને તું તો માત્ર તારી પોતાની મહત્તા દેખાડવા માગે છે અને ઇશ્વરને હલકો પાડવા આહે છે.”

પેલો માણસ બોલ્યો કે “હું આપનું આવું ઔષધ ગ્રહણ કરી શકીશ નહિ. આપ બીજા કોઈ આગળ જઈને આવો ઉપદેશ આપો.”

મહર્ષિ—“એજ મહાઔષધ છે, પણ તું તે ગ્રહણ કરી શકતો નથી.”

મહાત્મા બાયલ્હની પાડોશમાં એક ગરીબ માણસનું ઘર હતું. તેણે એક ધાવણું બાળક હતું. આખી રાત અંધારૂં જોઈ એ રડયા કરતું. ગરીબ બાળકે લીધે તેની માતા આખી રાત્રિ દીવો બાળી શકતી નહિ. મહર્ષિ બાયલ્હ રોજ રાત્રે તેને ઘેર દીવો આપી જતા તેથી બાળક રોતું અંધ રહેતું. બાળકનો બાપ કેટલેક દિવસે પરદેશથી પાછો આવ્યો, એટલે સ્ત્રીએ મહર્ષિનું દયાની વાત તેને જણાવી. આ સાંભળી તે માણસ બોલ્યો કે “મહર્ષિના દીપકનો પ્રકાશ આપણા ઘરમાં આવ્યો છે, તો હવે અંધકાર રહેશે નહિ.” આટલું કહી તેણે તેમનું શિષ્યત્વ ધારણ કર્યું અને ઇશ્વરનો શરણાગત બન્યો.

એક વાર મહર્ષિ બાયલ્હ એક ધર્મશુરની પાછળ ઉભા રહી નમાજ પઢતા હતા. એટલામાં તે ધર્મશુરે બાયલ્હને પૂછ્યું કે “તમે કાંઈ ધંધો કરી જગાર કરતા નથી અને કોઈની પાસે કશું માગતા નથી, તો શુજ્જનની રીતે ચલાવો છો?”

મહર્ષિ બાપલુદ—“હમણાં એવી વાતો ન કરો, એથી નમાજમાં ભંગ પડે છે.” ત્યારપછી સળી પણ તે બોલ્યા કે “આએવાન જીવનદાતાને પણ જે જાણતો હોય નહિ તેની પાછળ ઉભા રહી નમાજ પઢવી ચોગ્ય નથી.”

એક વાર બાપલુદ નેત્રો ચીંચી ધ્યાનમગ્ન સ્થિતિમાં બેસા હતા. કેટલીક રો તેમણે નેત્રો ઉઘાડ્યાં ત્યારે તેમની પાસે બેઠેલા એક માણસે પૂછ્યું કે ‘આપ ક્યાં હતા ?’

મહર્ષિ બાપલુદ—“ઈશ્વરના મંદિરમાં.”

પેલો માણસ બોલ્યો કે “હું” પણ મંદિરમાંજ (મસ્જિદમાં) હતો અને ત્યાંથીજ આવ્યો આણું છું; પણ ત્યાં તો મેં આપને જોયા નહિ.”

મહર્ષિ બાપલુદ—“હું” મંદિરના પડદાની અંદર હતો અને તમે બહાર હતા, એટલે બહારના લોકો અંદરના માણસોને જોઈ શકે નહિ.”

એક વાર એક માણસે મહર્ષિ બાપલુદને કહ્યું કે “આપ પોતાના મનને સ્થિર કરો, એટલે હું આપને એક વાત કહું.”

મહર્ષિ—“હું ત્રીસ વર્ષથી પ્રભુની પાસે જોજ આણું છું; પણ હજી સુધી તેમ થયું નથી, તો આ શબ્દજ તમારેમાટે તેમ ચી રીતે કરી શકું ?”

મહર્ષિ કોઈ દિવસ પોતાના જીવનમાં બેઠેનો અનુભવ કરતા નહિ. તે અને ૬૬ વિશ્વાસ હતો કે, પ્રભુ અવશ્ય રીતી આપશે અથવા રીતી પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન આપશે.

બ્યારે કોઈ માણસ પરમેશ્વરનાં શુભગાન કરતું, ત્યારે મહર્ષિ બાપલુદનું સુખાસવિદ આનંદથી પ્રકુલિત થઈ જતું; અને બ્યારે કોઈ માણસ તેમનાં (મહર્ષિ બાપલુદનાં) શુભગાન કરતું, ત્યારે તેઓ નારાજ થઈને ત્યાંથી ચાલ્યા જતા.”

એક દિવસ એક શિષ્યે કહ્યું કે “મને અત્યંત આશ્ચર્ય થાય છે કે અમુક માણસ પ્રભુને બોલે છે, છતાં તેની ઉપાસના કરતો નથી.”

મહર્ષિ—“જે પ્રભુને બોલે તે એ તેની ઉપાસના કરે તો મને પણ આશ્ચર્ય ઉપજે; કારણ કે પ્રભુ એવો આશ્ચર્યનો વિષય છે કે તેને બાળનારો મોહિત અને વિદ્વંસ થયાવિના રહેજ નહિ; અને એવો માણસ સ્થિરચિત્તે ઉપાસના પણ ચી રીતે કરી શકે ?”

મહર્ષિ પેલાની સાધનાની બાજબમાં કહે છે કે “સોળ વર્ષ સુધી હું ઉમરા આમળ દેસો દેસો ત્યારેજ મને ખબર પડી કે, હું” અત્યંત અપવિત્ર

અને દુરાચારી છું. પછી હું પરમાત્માનો ભક્ત થયો. પ્રભો ! તમારા સિવાય માફ કોઈ નથી; અથવા તો ટલે બધું જ માફ છે' તેમના પ્રથમ કૃપા-કટાક્ષ અતરના આજ્ઞાઓ તેણે આપી છે તેનું પાલન કરનારને તેણે બોધ્યો. તે મેં તો તેના પોતાના સિવાય બીજું કંઈ પણ ઇચ્છ્યું નથી. પછી પ્રભાવ મળવા લાગતાં મને નવું જીવન પ્રાપ્ત થયું. મને પહેલાં હવું કે, હું તેના ઉપર પ્રેમ રાખું છું, પણ ઉંડી દૃષ્ટિ ઉપજતાં તેથી ઉચ્ચ સમજાયું. મારા ઉપરનો તેનો પ્રેમ તો મારા પ્રેમ કરતાં પણ પહેલાંને હતો. બધાય પોતપોતાની સાધનામાં ડૂબેલા છે, પણ મને તો બધે જ દેખાતી હતી. લોકો મરણવાળા પાસેથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે, પણ મેં તો કદી મરણ નથી એવા અનંત જીવનવાળા પુરુષની પાસેથી શિક્ષણ મેળવ્યું. બધા માણસો ઇશ્વરસંબંધી વાતો પોતાની મેળે કહેવા લાગ્યા, પણ હું વસ્તુતઃ ઇશ્વરવડેજ બોલવા લાગ્યો. બાહ્યજ્ઞાનનું શિક્ષણ મેળવવું એ તો માત્ર કલેશકારીજ લાગ્યું.

મેં વિશ્વાસપૂર્ણ નેત્રોપડે ઇશ્વરના તરફ દૃષ્ટિ કરી હતી. તમામ દુનિયામાં પદાર્થોથી મને તે બહુજ ઉંચી ભૂમિકામાં લઈ ગયો અને પોતાના મને પ્રકાશમાન કર્યો. અનેક વિચિત્ર લાવોદ્ધારા ઉંડાં રહસ્યો મારા આગળ પ્રકટ થયાં. પોતાનો પ્રતાપ અને મહિમા તે પરમાત્માએ મને દર્શાવ્યાં. તેના તરફથી મેં મારા પોતાના તરફ દૃષ્ટિ ફેરવી અને મારી યોગ્યતા તપાસી બેઠો તો મને લાગ્યું કે, માફ જ્ઞાન તો તેના જ્ઞાન આગળ અધકાર જેવું-અર્થાત્ નહિ જેવુંજ છે. તેના મહત્ત્વ આગળ માફ મહત્ત્વ મને બહુજ તુરંત લાગ્યું. તેના ગૌરવ આગળ માફ ગૌરવ અદૃશ્ય થઈ ગયું. ત્યાં પૂર્ણ નિર્મળતા હતી. ત્યારે અહીં જૂળ મલિનતા હતી. પછી મેં વધારે આગળ દૃષ્ટિ કરી. તેની જ્યોતિર્માળ મારી જ્યોતિ જણાઈ. સત્ય અને વિચારરૂપી અશુધી નિરીક્ષણ કરતાં સમજાયું કે તમામ પૂજા તથા અર્ચના તેનાથીજ થાય છે. મારાથી નહિજ. હું પૂજા કરું છું એવું માફ આગળ અભિમાન ગળી ગયું. મેં આશ્ચર્યચકિત થઈને નિવેદન કર્યું કે “હો પ્રભો ! આ કેવો વ્યાપાર ?”

તેણે કહ્યું કે “સર્વ કંઈ હુંજ છું. મારા સિવાય બીજું કંઈ પણ નથી. તું માત્ર કાર્ય કર, પરંતુ તારામાં કાર્યશક્તિ અને કાર્યસિદ્ધિ પણ હુંજ છું. ત્યાંસુધી મારી સહાય (સત્તા-સ્ફુર્તિ) તારામાં ઉતરે નહિ, ત્યાંસુધી

ના કરી શકે તેમ નથી. પછી તે પ્રજાએ મારી જાણદહિ અને અંત-
ગત કરી રીપી અને તેના સ્વરૂપનું તથા કાર્યનું દર્શન કરવાની મને
સમજ આપી. મને મારા અસ્તિત્વમાંથી (જીવભાવમાંથી) નષ્ટ થયો અને
પોતાના સમ્પ્રદાન-દમય સ્વરૂપમાં સજીવન થયો. આવી રીતે તેણે
પોતાનું અનુપમ સ્વરૂપ-માફ પોતાનું સ્વરૂપ-ઇશ્વરત્વમાં જીવનું
અત્યંત વહાણું કરી મૂક્યું-અર્થાત્ મને અસત્યમાંથી સત્યમાં-અ-
સ્તમાંથી પ્રકાશમાં-લઇ ગયો. મેં તેના દ્વારા તેના તરફ દૃષ્ટિ કરી અને
વાસ્તવસ્વરૂપે જોઇ શક્યા; ત્યાંજ મેં ઘર કર્યું-વાસ કર્યો-અને શાંતિ
પાવવા લાગ્યો. અનિષ્ટ જોલનારી જીવવાને મેં ચૂક રાખી, કાનને અનિષ્ટ
મળતા અટકાવ્યા, વ્યવસાયી વિધાનો પરિત્યાગ કર્યો, ઇદ્રિયોનાં પરાક્રમોનાં
ગીને ભૂકો કરી નાખ્યો, ઇદ્રિયોના સંબંધો મૂકી દઇને થોડો કાળ સ્થિતિ
હવે ઇશ્વરી દયા ઉતરી. તેણે મારા અંતરમાં વાસ્તવિક જ્ઞાનનો ઉદય કર્યો.
તાની કૃપાથી મારી જીવવાનું નવું જ સ્વરૂપ રચ્યું. પોતાની જ્યોતિષી મારાં
જિજ્ઞાસુ બનાવ્યાં અને તે અક્ષુબ્ધે આખા જગતને હું જોવા લાગ્યો. મેં તેની
દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી જીવવાવડે તેની સ્તુતિ કરી અને તેના જ્ઞાનદારા જ્ઞાન-
જીવ્યું; તેમજ તેનાંજ આપેલાં અક્ષુબ્ધે તેનું નિરીક્ષણ કર્યું. ત્યારે તેણે કહ્યું
‘જાણજી! જો, જ્યાં કર્યું નથી ત્યાંજ બધું છે.’

મેં કહ્યું કે ‘પ્રભો! આથી હું અહંકારી ન થાઉં જોટલી દયા રાખજો.
પપનાથી હું નવું જીવન પામ્યો છું, પરંતુ હજી પણ તે અનુભવ્યા કરવાની
જા તૃપ્ત થતી નથી. હું આપના વિનાનો થઇને રહું તેના કરતાં તો આપ-
ને મારા પોતાના વિનાનો કરીને રાખો (મારા જીવસાવનો નાશ કરો),
જેનું ઉત્તમ છે.’ પછી તેણે મને કહ્યું કે ‘જાણજી! હવે વિધિનિયેધની હદ
મોળંજ્યા વિનાજ ઉદ્ધારની સાધના તરફ ચિત્ત લગાડ; તેથી તારો ચત્ત સ-
જી થશે.’

હું જોડ્યો કે ‘પ્રભો! મહારી જોજ વાસના છે; મહારા અંતરમાં પણ
જેજ વિચાર છે કે, જો તમે પોતેજ તમારી વંદનામાં મને જોડશો, તોજ
મારાથી તે જાની શકશે. હું પોતે તો કાંઈજ કરવાને શક્તિમાન નથી. જો
મેં મને શિક્ષા કરશો, તોપણ તેથી મારો પાપ અને હાનિમાંથી તો
ઉદ્ધારજ થશે.’

તેણે મને પૂછ્યું કે ‘તે આ શિક્ષણ કેની પાસેથી લીધું?’

મેં કહ્યું કે “પ્રભો! ઉત્તર આપનાર કરતાં પ્રશ્ન પૂછે; કેમકે જાણવા ઇચ્છનાર પણ તે છે અને જાણવાની હૃદયનો લાવ નિર્મળ થયો, ત્યારેજ હૃદય પ્રભુની પ્રસન્નતાનો પામ્યું. તેણે સંતોષનાં ચિહ્નનો દર્શાવવા માંડ્યાં અને મને નિર્મલ દ્રિયો અને શરીરના મલિન લાવથી મને સંપૂર્ણ મુક્ત કર્યો. હું કે, હું તેનાવડેજ જાગત થયો છું અને તેનીજ કૃપાથી હૃદય શુદ્ધ પથરાઈ છે અને હું તેમાં સંતો છું.”

તેણે મને કહ્યું કે “બાપુજી! તારે જે જોઈએ તે માગી લે.”

હું બોલ્યો કે “હે પ્રભુ! હું તો તનેજ ચાહું છું, બીજા તું મહાનથી મહાન છે, તું પરમ કૃપાળુ છે. હું તારાજ દ્વારા અને તો શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકીશ; માટે તારાથી તો મને જરા પણ અળગો કરીશ તારા સિવાય બીજા કંઈ મારી આગળ લાવીશ નહિ.”

તેણે કહ્યું કે “લલે.” પછી ઘણી વાર સુધી કશો ઉત્તર કર્યો નહિ.

પછી મારા મસ્તક ઉપર તેણે ગૌરવનો મુકુટ અર્પણ કર્યો અને કહ્યું “તે જે કંઈ સત્ય જોયું છે અને સાંભળ્યું છે, તેજ તું કહે છે અને શોધે છે.”

મેં કહ્યું કે “મેં જે જોયું છે તે તમારાવડેજ જોયું છે અને જોઈ છે તે પણ તમારાવડેજ જોઈ છે. વળી જે સાંભળું છું તે પણ તમારાવડેજ સાંભળું છું. પ્રથમ તમે સંભળાવ્યું છે અને પછીથી મેં તેની પ્રશંસા કરી છે.”

પછી તેણે મને પોતાના મહિમા તથા ગુણ ગાવાની શક્તિ આપી, નવી પાંખો આપી. હું તે પાંખોવડે મહત્વના આકાશમાં ઉડવા લાગ્યો. મને હર્ષણ તથા વ્યાકુળ જાણીને તેણે પોતાના બળવડે બળવાન બનાવ્યો, પોતાની શોભાએ શોભીતો કર્યો અને એકતારૂપી મંદિરનું દ્વાર મારેમાટે ઉઘાડી નાખ્યું. જ્યારે તેણે જાણ્યું કે, તેના લાવની સાથે મારો લાવ મળી ગયો છે, ત્યારે તેણે પોતાના મંદિરનોજ એક માણસ ગણી લઈ મને તેમાં દાખલ કર્યો, પોતાનોજ માણસ ગણી તેણે મને ગૌરવવાળો કર્યો, એકતાનો પ્રકાશ આવતાં જૂદાઈ ચાલી ગઈ. તેણે આશીર્વાદ આપ્યો કે “જે ઇચ્છા મારી છે, તેજ ઇચ્છા તારી હો. તારૂં વાક્ય મારી ઇચ્છાનું વિરોધી ન હો. તારો અર્થ લાવ તને જૂદો કરી શકે નહિ.”

આ પ્રમાણે તેણે મને પોતાનો બનાવ્યો. વળી એક વાર તીક્ષ્ણ આઘાત કરી મ્હારી પરીક્ષા લીધી; પણ પરીક્ષાના અગ્નિકુંડમાંથી વિશુદ્ધ બની હું

પ્રદાર નીકળી શક્યો. મહારો ભગિલાવનો અથ તેના તરફ જોઈને રેડ્યો જતો હતો. મેં હૃદય સાધવાનો ઉપાય પ્રાર્થનાશિવાય બીજો કોઈ પણ જોયો નહિ. ધીમબાવ શિવાય અંધકાર મટાડવાનો બીજો તેજસ્વી હીપક મને જણાયો નહિ. વેદાન્યનું સ્વમત્ત વજ્રધારણ કરી મેં દેવલોકમાં સ્થિતિ કરી તેમ કરવાથી હું આંતર્બોધ માનુષી ભાવેથી સંપૂર્ણ સીતે મુગ્ધ થયો. મનનું દ્વાર મુદ્ધ થતાં બધા અંધકાર નાશ થયો. હું લોક જોવી અજને પાગ્યો કે જેમાં અલોકશિવાય અન્ય કયોજ ઉચ્ચાર હતો નહિ. મહારી અર્પના તેના અનુગ્રહની પ્રશંસા કરવામાં, મારે હૃદય તેની જ્યોતિમાં અને મારાં નેત્રો તેના અવલંબ સૌંદર્યમાં મગ્ન થયાં. હું તેનીજ શ્રદ્ધામયે વાત કરવા લાગ્યો, તેનાજ બળવટે હું શ્વાસોર્ધાસ લેવા લાગ્યો, તેનામાંજ હું અનુ હું અને કદી પણ મરવાનોજ નથી. હું એવેરથાને પહોંચ્યો કે મારું ભયન-સાધન અનંતની દિશા તરફ અને મારાં લક્ષણો અનાદિની તરફ દોરાયાં. મારી અર્પના એ અલોકની નિર્દોષ યદ્ય અને મારે પ્રાણ અલોકનો પ્રાણ બન્યો. હું કાંઈ મારી શક્તિવટે જોતો નથી કે જેથી વક્તાતરીકે ગણાઈ શકું. તે પોતાની જ ઈચ્છા પ્રમાણે મારી અર્પનાને ચલાવે છે અને હું તો સાધનમાત્ર છું. ખરેખર વક્તા તો તે બન્યો અને હું તો નિમિત્તમાત્ર થયો. હવે તેણે મને ઉત્તર કરી કહ્યું કે “બાપટ્ટર ! લોકો તને જોવાને ઇચ્છે છે.”

મેં કહ્યું કે “પ્રભો ! હું આહતોજ નથી કે તેમની નજરે રેખાઈ; છતાં જો તારીજ ઈચ્છા એમ હોય કે લોકોની આગળ તારે મને મૂકવો, તો હું તારી ઈચ્છાવિરુદ્ધ વર્તીશ નહિ. મને તું ગમે ત્યાં મૂક, પણ મને તારા અલોક-બાવથી શયુગારીને તૈયાર કર, કે જેથી લોકો ન્યારે પણ મને જુઓ, ત્યારે મારે રૂપે ન જોતાં, તારા સ્વરૂપેજ જુઓ.”

એ તો રહ્યો ભક્તવત્સલ એટલે જોણે તો મારે એ મનોરથ પણ પૂર્ણ કરવા પારીને (અને એ લોકપ્રતિષ્ઠાનો પણ કેવો ગેરલાભ છે, તેનો પણ સ્વાદ અખાડીને પોતા તરફ જલદી લાવવાના હેતુથી) કહ્યું કે “ભલે મારી પ્રજાની તરફ-જનસમાજની મોટપ એળવવા તરફ આવ.” પછી હું તે પ્રજાના મંદિર-થી એક પગલુંજ બહાર નીકળ્યો, ત્યાં તો બીજી વાર પછડાયો અને મેં તેનો શબ્દ સાંભળ્યો કે “પાછો આવ, મારા પ્રેમની વસ્તુ ! તું પાછો મારીજ તરફ આવ. હવે પછી પાછો ભૂલેચૂકે પણ મને છાડીને તું બીજે જઈશ નહિ. મહારા શિવાય કોઈ માર્ગ તારે માટે નથી.” પોતાના અવનસંજાંધે આવી આવી ધણી વાતો બાપટ્ટરે કહેલી છે.

મહર્ષિ યાયજ્ઞની પ્રાર્થના

“હે પ્રભો ! હજુ દેટલા કાળ સુધી મારી અને તાર અને ‘તુપણુ’ રહેશે ? મારું હું પદ તો મારામાંથી એટલે પછી તો મારું હું પણું કેવળ તારામાંજ રહેશે અને મારા પોત અહંતામમતા-કંઈ પણ રહેવા પામશે નહિ. હે પરમેશ્વર ! જ્યાંસુ પાસે-તારામાં-હોઈ છું, ત્યાંસુધી તો હું કંઈકનો કંઈક-સર્વથી જાઉં છું; પરંતુ જ્યારે હું મારામાંજ-દેહાભિમાનમાં-અજ્ઞાન મમતામાં-હોઈ છું, ત્યારે તો હું સૌથી નીચ હોઈ છું. હે પ્રભો ! જો તું ખરેખર તારો પોતાનો કરી લે, તો તો તારા સખાનાં ઉચ્ચપદે મને પિત કર; અથવા તારું તત્ત્વ અનુભવવાનો મને અધિકારી બનાવ. જો એટલે થાય તો તો પછી હું આ દુનિયા આગળ યોગી પણ થવા ઇચ્છતો નથી જ્ઞાની થવા પણ ઇચ્છતો નથી. હે નાથ ! હું તો માત્ર તારીજ પાસે અને પૂર્વક માગીશ અને તારીજ મારફતે તને પ્રાપ્ત કરીશ. હે પ્રભો ! આ દાસ જેવાના ઉદ્દેગી હૃદયમાં પણ તારાં આશ્વાસનવચનો કેવાં ઉત્તમ છે ! હે દીનાનાથ ! પાપીઓ માટે પણ તારાં ઉન્નવળ ઓધવચનો કેવાં મધુ છે ! અહા ! તારો કેવો ઉન્નત ભાવ છે કે જેને મનુષ્ય તો વ્યક્ત પણ કરી તેમ નથી; એટલુંજ નહિ પણ મનુષ્યની બુદ્ધિ પણ તેનું માપ કરી શકે તે નથી. અનંત જિહ્વાઓ હોય તોપણ તેનું વર્ણન કરવાને તે અશક્ત છે. તે જીવન પૂરું થાય, તોપણ તારી સાથેની આવી વાતો પૂરી થાય તેમ નથી. પ્રભુ ! હું તારા ઉપર પ્રેમ કરું, તેમાં તો કાંઈજ આશ્ચર્ય નથી; કારણ કે તારો દાસ, દુર્ગાળ, દીન, હીન અને લિપ્તુક છું. પણ આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે, તું તો પ્રભુ, સર્વશક્તિમાન, સર્વજ્ઞ, અનંત પ્રહ્લાંડોનો પણ રાજ ધિરાળ અને અનંત પ્રકારના અપાર ઐશ્વર્યસંપન્ન હોવા છતાં મારા જેવ તરફ પણ પ્રેમ કરે છે !

હે દીનાનાથ ! હું તો (જેવો નિર્જાળ ને અયોગ્ય છું) કે સમગ્ર સમ તારી સાધનામાં ગાળતો નથી. રાત્રિઉપાસના પણ ધરાધર થતી નથી, તેમજ ગાહુ રોજ (ઉપવાસ) પણ કરી શકતો નથી. વારંવાર ધર્મગ્રંથનું અધ્યયન પણ મહારાથી થઈ શકતું નથી; જેથી તારું ચથાર્થ વર્ણન થાય એવી સ્તુતિ પ્રાર્થના પણ મને આવડતી નથી. વળી તું જાણે છે કે, હું કશુંજ જાણતો નથી અને આ જે કાંઈ ઉલ્લેખ કરું છું તે પણ લાયકાતથી નહિ, પણ

નિજત ધધને બોલું છું. તે' મને કૃપાકૃપી જે અમૂલ્ય અનુપમ વસ્ત્ર આપેલું છે, તેના આગળ માફ-ધ્યાન, ભજન, ત્યાગ વગેરે સર્વ કાંઈજ દ્વિસાબમાં આવે તેમ નથી. શું કહું? પ્રભુ! શરમથી મુંઝાઈ જાઉં છું કે; સિત્તેર સિત્તેર વર્ષકૃપી મેં નારિતક રહીનેજ મસ્તક ઉપરના કેશ ધોળા કરી નાખ્યા! અને છેક હવે હું તારી સમીપ તારું નામ રટતો રટતો વગડામાંથી ચાલીને શિક્ષા પ્રાપ્ત કરવાઆવ્યો છું. છેક હવેજ હું વિશ્વાસના પ્રદેશમાં પગલું મૂકું છું! હવેજ મેં જિહ્વાને તારા શુભગાનમાં બેઠી છે. અને સમજાયું છે કે, તારું દાર્ય કોઈ પણ હેતુને અધીન નથી; તેમ તારી પ્રસન્નતા પણ કાંઈ મારી તપશ્ચર્યા ઉપર આધાર રાખતી નથી. કેમકે મેં જોયું છે, તે તો માત્ર ધૂળ-રાખ જેવું જ છે. હે દયાળુ! તે' મહારા અનેક અન્યાય ભોગ્ય છે. તેની મને ક્ષમા આપ; મેં તારી તપશ્ચર્યા અથવા સાધના કરી છે, એવું માફે અભિમાન નહ કર; અજ્ઞાન-વન્ય હપણો અળગાં દરે અને મારાં પાપ તારી કૃપાપ્રસાદીથી ધોઈ નાખાં.”

બાયલ્ડતું તમામ ભવન ઈશ્વરનાજ ભજન-સ્મરણમાં ગયું હતું અને કેહાંત પણ પ્રભુનું જ સ્મરણ-ભજન કરતાં કરતાં ચલે હતો.

હજારત મહામહ સાહેબ(સં ૩૦ ૩૦)ના દૌહિત્ર-સાધુ સાહિકના સમયમાં મહર્ષિ બાયલ્ડ ધધ મયા એટલે અનુમાન થાય છે કે, અગીઆર-સો વર્ષ પહેલાં તેઓ હયાત હતા. તેમણે લમ કયું હતું કે નહિ, તે વિષે કશો ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થતો નથી.

આ મહાપુરુષનાં વચનામૃત

૧-મારા હૃદયમાં એક વાર એવો ધ્વનિ સંભળાયો હતો કે “બાયલ્ડ! મારા ભંડાર વિવિધ રત્નોથી ભરપૂર છે, માટે જો મને ચાહતો હોય તો એવું કંઈ હઈ આવ કે જે મારામાં ન હોય.” ત્યારે મેં કહ્યું કે “ હે પ્રભુ! એવી કંઈ વસ્તુ છે કે જે તમારામાં હોય નહિ?” ઉત્તર મળ્યો કે “નિર્ધનતા.” અર્થાત સર્વ લૌકિક પદાર્થનો ત્યાગ.

૨-જે કાંઈ ત્યાગ-વૈરાગ્ય મારામાં છે તે તમામ ઈશ્વરપ્રસાદથી છે; મારી શક્તિથી નહિ. જો ઈશ્વરની કૃપા ન મેળવી હોય તો “મનુષ્યપ્રયત્નથી કશુંજ વળતું નથી” એ વાક્યનું મૂલ્ય મારે મન મૂલ્યલોક અને સ્વર્ગલોક કરતાં પણ વધારે છે; પરંતુ જો પ્રકારના ભક્તથી પણ તે ભક્ત વધારે બાળ્યશાળી છે કે જે બીજા દશા પણ ચલસિવાય માત્ર પ્રભુકૃપાથીજ યોગ્યતાના ભંડાર પાસે પહોંચી શકે છે અને પ્રભુદર્શનકૃપી સર્વોપરિ ધન મેળવે છે.

૩-હું મક્કામાં ગયો ત્યારે પ્રથમ તો મેં મંદિરજ ભેટું; બીજી વાર મંદિરની અંદર ગયો અને મંદિરના સ્વામીને ભેટ્યો; પણ ત્રીજી વાર તો મંદિરને પણ ભેટું નહિ અને મંદિરના સ્વામીને પણ ભેટ્યો નહિ; પરંતુ ઇશ્વર માંજ જોવો દુષ્કી ગયો કે બીજી કોઇ પણ વસ્તુનું જ્ઞાન કે જ્ઞાન નહિ રહેતો હતો ત્યાં માત્ર પ્રભુને જ ભેટ્યો.

૪-ત્રીસ વર્ષ સુધી તો કોવું જ ગોઠ્યા કરતો હતો કે “હે પ્રભુ! તું મહાદેવ શ્યા કામ કર, તે કામ કર; આટલું આપ, તેટલું આપ.” પણ ત્યારે મેં તે પ્રભુને જરા તમા પણ જોયાજ્યો, ત્યારે તો મેં જોટલું જ કહ્યું કે “હે નાથ! તું પાવેજ મારો મા અને બીજી ત્રીજી જાળતોમાં તો તારી ઇચ્છા આપે તેમ કર.”

૫-મલબારમાં તેના સમજાનો પ્રેમપૂર્ણ ઉચ્ચાર “આહા!” “ઇશ્વર!” મારા અંતઃકર્મથી નીકળે છે, તે મને જોવા તો કિંમતી લાગે છે એના ભરણમાં કેઈ આખા જગતની સંપત્તિ આપે, તોપણ હું જોઈ શકી શકું નહિ.

૬-કોઈક મને જોવ ઇચ્છે છે, પણ હું તેમને જોવા ચાહતો નથી; કે દારૂની પ્રભુપ્રદર્શન પણ તેમને જોવાની નહિ, પણ પ્રભુને જ પિજવાની જ.

૭-વેલ્લે મારે સ્વર્ગરોડે હતો, તેણે મેં કોઈ કોઈ દુનિયાઈ પ્રાપ્ત કરી તેમજ હોશ્વરને દિત્ત થઈ ગયા; પરંતુ મેં તો એ કથામાં મેલવાની કને રેતને પણ સ્વસ્થતાને સ્વર્ગના સ્વામી પ્રભુને જ આપણું હૈ. અને મારે પેન ને મારે કમજ સમજું નહિ.

૮-ત્રીસ વર્ષ સુધી મેં જગતના કોઈને ઇશ્વર તરફ આવવાની આજ્ઞા કરી, પરંતુ કેઈ પણ આવ્યું નહિ. ચઢી છેવટે એ બધા કામકામ સંતોષાઈ ગયો હું પ્રભુને મંદિરમાં ગયો, પરંતુ ત્યાં તો મારા પડે જોવાને કેઈક મારા ભૂતે આવે પડે એટલે જાણ્યું અને મારા કમનું પણ પડે એવી રીતે તેમના દેવનું વચનને કિત્તેથી કાઢી!! કેમકે તેણે મેં પેલાની આજ્ઞા હાથ મુકને કહી તે સર્વને પેલાની પાસે આવવા હતા.

૯-તેણે મેં કહ્યું હું મારા મનને સ્વસ્થ મનને હતો, પરંતુ મેં મારે મનને મારી પ્રાપ્ત કરે મેં જોવા અને ન આવ્યો કે “પ્રભુપદ” મેં મેં હું જાણું વસ્તુ સ્વસ્થ મનને હું “મનનું” તારે સુકન છે!!

નુપ્યજ કદી શકાય નહિ; કેમકે મનુષ્યો મનઃચક્ષિનો પૂરતો ઉપયોગ કર્યા-
વગર માત્ર ચોતાની આશ્વાસ લે ને જનિત્ય પદાર્થો જુઓ છે, તેનેજ
ઝેળવવા ઇચ્છે-મથે છે; અને તેથી સદા સાથે નહિ રહેવાવાળા ભૌતિક
પદાર્થોજ તેમને આવી.મળે છે! માણસ જેની સાથે વાત કરતો હોય, તેજ
તેને પ્રત્યુત્તર આપે છે.

૧૧-ઈશ્વર મને કોવે સ્થાને લઇ ગયા છે કે ને સ્થાનમાંથી તમામ
લોકો મને હસ્તામલકવત્ (હથેળીમાંના આંગળાની પેઠે) જણાય છે.

૧૨-જે ઈશ્વરના ગુણોને ચોતામાં આદેષે તે ચોગી અધમ છે.

૧૩-અંતઃકરણમાં કોક બંડાર છે; તે બંડારમાં કોક રત્ન છે અને કો
રત્નનું નામ 'પ્રભુપ્રેમ' છે. એ રત્ન જે ઝેળવી શકે છે, તેજ ક્ષપિ (પ્રહલેતા)
શબ્દ શકે છે.

૧૪-જો આ જગતમાંનો કોઈકેકે માણસ અગ્નિવટે મારા અંતઃ-
કરણને જાણી નાખે તો હું તો માત્ર ધીરજજ સખી શકું અને એવાઓ તરફ
જેવી રીતે અને જેટલો પ્રેમ દર્શાવવાનું સ્વીકાર્યું છે, તેમાંનું તો કંઈ પણ
મારાથી બની શકે એવું મને લાગતું નથી.

૧૫-જે માણસ સાધનારૂપી હથિયારવડે સમસ્ત દુનિયાઈ કામના-
ઓનાં મસ્તક હેઠી નાખે છે; જેની તમામ આકાંક્ષાઓ માત્ર પ્રભુપ્રેમમાંજ
અદરશ થઈ જાય છે; ઈશ્વર જેને આહિ છે તેના તરફજ જે પ્રેમ કરે છે; અને
ઈશ્વર જેમ પણ રાખવા ઇચ્છે તેજ પ્રકારે રહેવા ઇચ્છે છે; તેનેજ ખરેખર
ચોગી જાણવો અને તેનેજ ખરેખરો પુરુષાર્થો જાણવો.

૧૬-અભિમાનપૂર્વક કરેલી હજારો તપશ્ચર્યાઓ કરતાં પાપને વાસ્તે
ઉઠી લાગણીપૂર્વક કરેલો એક પણ પશ્ચાત્તાપ શ્રેષ્ઠ છે.

૧૭-અંતઃકરણમાં ઉદ્ભવેલા ઈશ્વરદર્શનના એક ટીપા જેટલા પણ સાચા
ઉત્સાહની મીઠાશ આગળ સ્વર્ગનાં લાખો મણિમંદિરાની પણ મીઠાશ તુનંદ છે.

૧૮-સાચો ક્ષપિ જ્યારે બહારથી ચૂપ હોય છે, ત્યારે અંદરથી ઈશ્વર
સાથે વાતો કરતો હોય છે; અને જ્યારે તેનાં મેત્રો મિત્રાથલા જેવાં હોય છે
ત્યારે તે ઈશ્વરનો મહિમા અથવા સ્વરૂપ જોતો હોય છે.

૧૯-બધે તમે સરીરથી પગપાળા ચાલજો, પરંતુ મનના ઉપર તો
સ્વારીજ કરજો.

૨૦-પ્રભુના ભક્ત પાસે દુનિયાઈ પદાર્થ પેદી તેનું ચોતાનું કાંઈજ ન હોય

નુપ્પલ કહી શકાય નહિ; દેમકે મનુષ્યો મનઃસન્નિનો પૂરતો ઉપયોગ કર્યો-
પગર માત્ર પોતાની આસપાસ જે જે અનિત્ય પદાર્થો જુએ છે, તેનેજ
ઝેળવવા ઇચ્છે-મથે છે; અને તેથી સદા સાથે નહિ રહેવાનાના લોકિક
પદાર્થોજ તેમને આવી-મળે છે! માણસ જેની સાથે વાત કરતો હોય, તેજ
તેને પ્રત્યુત્તર આપે છે.

૧૧-ઈશ્વર અને જોવે સ્થાને હવે મથા છે કે જે સ્થાનમાંથી તમામ
લોકો અને હસ્તામલકવત (હથેળીમાંના વાજાનાની પેઠે) જણાય છે.

૧૨-જે ઈશ્વરના શુભોને પોતામાં આદેષે તે યોગી અધમ છે.

૧૩-અંતાઃકરણમાં એક ભંડાર છે; તે ભંડારમાં એક રત્ન છે અને એ
રત્નનું નામ 'પ્રભુપ્રેમ' છે. એ રત્ન જે ઝેળવી શકે છે, તેજ ઋષિ (બ્રહ્મચરિતા)
શક્ય શકે છે.

૧૪-જો આ જગતમાંનો એકેએક માણસ અશિવદે મારા અંતાઃ-
કરણને બાળી નાખે તો હું તો માત્ર ધીરજજી રાખી શકું અને જોવાઓ તરફ
જેવી રીતે અને જેટલો પ્રેમ દર્શાવવાનું સ્વીકાર્યું છે, તેમાંનું તો કંઈ પણ
મારાથી બની શકે જોવું અને લાગતું નથી.

૧૫-જો માણસ સાધનારૂપી હથિયારવડે સમસ્ત દુનિયાઈ કામના-
ઓનાં મસ્તક હેલી નાખે છે; જેની તમામ આકાંક્ષાઓ માત્ર પ્રભુપ્રેમમાંજ
અદ્યક્ષ થઈ જાય છે; ઈશ્વર જેને આદે છે તેના તરફજ જે પ્રેમ કરે છે; અને
ઈશ્વર જેમ પણ રાખવા ઇચ્છે તેજ પ્રકારે રહેવા ઇચ્છે છે; તેનેજ ખરેખર
યોગી જાણવો અને તેનેજ ખરેખર પુરુષાર્થી જાણવો.

૧૬-અભિમાનપૂર્વક કહેલી હજારો તપશ્ચર્યાઓ કરતાં ચાપને વાસ્તે
ઉઠી લાગણીપૂર્વક કહેલો એક પણ પદ્માત્માપ શ્રેષ્ઠ છે.

૧૭-અંતાઃકરણમાં ઉદ્ભવેલા ઈશ્વરદર્શનના એક ટીપા જેટલા પણ સાચા
ઉત્સાહની મીઠાશ આગળ સ્વર્ગનાં લાભો મહિમંદિશની પણ મીઠાશ તુલ્ય છે.

૧૮-સાચો ઋષિ જ્યારે જહાનથી રૂપ હોય છે ત્યારે અંદરથી ઈશ્વર
સાથે વાતો કરતો હોય છે; અને જ્યારે તેનાં નેત્રો મિત્ત્યાયલા જોવાં હોય છે
ત્યારે તે ઈશ્વરનો મહિમા અથવા સ્વરૂપ જોતો હોય છે.

૧૯-સદે તમે શરીરથી પગપાળા થાલો, પરંતુ મનના ઉપર તો
સ્વારીજ કરો.

૨૦-પ્રભુના ભક્ત પાસે દુનિયાઈ પદાર્થ પડી તેનું પોતાનું કાંઈજ ન હોય

એ(ત્યાગ-વૈરાગ્ય)ના જેવું ઉત્તમ (સાધન) જીભું નથી; પણ જે અવસ્થામાં તેનામાં વિદ્યા, સાધના ક્રિયા કે ત્યાગ-વૈરાગ્યમાંનું કંઈ પણ હોતું નથી તે અવસ્થામાં સર્વ પદાર્થ (પ્રભુ પોતે પણ) રહેલા છે, એમ જાણો.

૨૧-આ સંસારમાં એવો પદાર્થ કયો છે કે જેનો પરિત્યાગ કરવાથી માત્ર એકજ બાળત તરફ પૂરેપૂરું મન પડેલી શકાયને સત્વર સફળતા મેળવી શકાય ? ઉત્તર એજ છે, બહુનિષ્ઠતા. (એકસાથે અનેક કામ લાઇ જેસવાં અથવા બહુ બાળતોના બાળમાં બની જેસવું તે.)

૨૨-જો માણસ ઈશ્વરને બાળખતો હોય છતાં તેના ઉપર પ્રેમ કરે તો એ તો અસંભવિતજ છે અને જે બાળખાણુ પ્રેમશૂન્ય હોય તે બાળખાણુજ નથી.

૨૩-મણેનો દાસ ત્યારથી સાંસારિક આવરણોથી વિઠાય છે, ત્યારથી જ પ્રભુની પૂજા અને સાધના છોડતો ચાલે છે.

૨૪-જો ઈશ્વરને જાણે છે, તે ઈશ્વરસિવાય અન્ય બાળતની વાતજ કરતો નથી.

૨૫-એક મુનિએ (સાધકે) કપિને પૂછ્યું કે “મારે શું કરવું ?” કપિ એ કહ્યું કે “તે (પ્રભુ) શું કરે છે ?”

૨૬-ઈશ્વર જેનાપર પ્રસન્ન થાય છે, તેને ત્રણ પ્રકારના સ્વભાવ આપે છેઃ (૧) તપીના જેવી દાનશીલતા, (૨) સૂર્યના જેવી ઉદારતા અને (૩) પૃથ્વીના જેવી સહનશીલતા.

૨૭-સામાન્ય યાત્રાકુઓ તો માત્ર શરીરવટે અને બાહ્યમંદિરનીજ પ્રવેશિલા કરે છે અને માત્ર હુનિયાર્થ પદાર્થનીજ ઇચ્છા રાખે છે; ત્યારે સત્વર પ્રવેશી અને હૃદયવટે આંતરિક સ્વર્ગની પ્રવેશિલા કરે છે અને સર્વ સ્વસ્થી ઇશ્વરનેજ સમજાવી આકાંક્ષા રાખે છે.

૨૮-વિદ્યાનાં પદ્મ એક એવું ઉપકારક તરંગ રહેલું છે કે જેને ધ્યાનપૂર્વક વિચારે બાળત નથી; તેમ ત્યાગ-વૈરાગ્યનાં પદ્મ એક એવું મહત્ત્વ ધરાવતું તરંગ રહેલું છે કે જેને ધ્યાનપૂર્વક યોગધારીઓ પણ બાળતા નથી!! (જેમ મહાકામી દરજી દબાવવા કરે, તેમ ત્યાગી રહે, તેમજ જરા સંસ્કારો જે તેને સ્વાદ મેળવી શકતો નથી તેમ.)

૨૯-જો કોઈ વૈરાગી, સમદાઈખતો અને અદ્વૈતા-મમતા એ તો આજ સમયનો પદ્મનીજ વસ્તુઓ છે. પદ્મની અંદર (પરિવેશ) અત્યંત સૂકો રહેલો રહેવાનો તેમજ તેનાં પાંદડાં, શિથિલ અને કાંચિત્ત બાકી રહેલો છે. કવચકરે લીધેલાં કાંચકે કલા રહવાનું કાલ છે; તેમ અમુક કાલ

કરતાં અણુજ લોકોનો અહવાસ વધારે ખરાબ છે.

૩૧-સાધનાને ખાતર જે કોઈ કંઈ પડે તે બધું જ કરજો; પરંતુ તેમાં પણ પ્રભુકૃપાનોજ પ્રતાપ રહેલો જાણજો, પોતાના પુરુષાર્થનો નહિ.

૩૨-ઋષિ તેજ છે, કે જેને કોઈ પણ વિષય મલિન કરી શકતો નથી, પણ ઉલટી મલિનતા પણ તેનો સ્પર્શ થતાં પવિત્રતાના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે.

૩૩-પીડાનો અગ્નિ તો તેનેજ સતાવી શકે છે, કે જે ઇશ્વરને જાણતો-જોળખતો નથી. ઇશ્વરને જાણનારો તો બળતા અગ્નિને પ્રભુ કંઠો-સુખદાયક-જાનાવી લે છે.

૩૪-જે ઇશ્વરના સહવાસમાં આવે છે, તેને શ્રી વાતનો ટોટો રહ્યો છે તમામ પદાર્થો અને તમામ સંપત્તિ તેનીજ છે; કારણ કે તેનો પરમ મિત્ર પરમેશ્વર સર્વવ્યાપી છે અને સર્વ સંપત્તિનો સ્વામી છે.

૩૫-જે પોતાને ઇશ્વરજ્ઞાનીતરીકે જોળખાવે છે, તે મૂર્ખ છે. જે જોમ કહે કે, હું તેને જાણતો નથી તેજ જ્ઞાની છે.

૩૬-કદાચ આખું જગત પણ પોતાનું ઔશ્વર્ય અને સ્વામીત્વ તમને સોંપી દે, તો તેથી તમે કુલાઈ પણ જશો નહિ; અને આખા જગતની નિર્ધનતા આવી મળે, તો તેનાથી નારાજ પણ થતા નહિ. તમે તો કોઈ પણ રીતિ-માં પ્રભુનું જ કામ કર્યા કરજો.

૩૭-જે માણસ લૌકિક લાલસાને વશ થઈને ઋષિમુનિઓના કે હૃદય-સ્થ હરિના અવાજની અવગણના કરશે, તેને તો મ્હાનિનું જ કદન (ખાંપણ) જોડવું પડીને જપમાનનીજ ભૂમિમાં દટાવું પડશે; અને જે ઇન્દ્રિયો અને બોલેદાને દુર્બળ બનાવવા સાથે લૌકિક પદાર્થોથી પણ દૂર રહેશે, તે સત્ય સુખ-શાંતિરૂપી કદન પામીને પરમ સન્માનની ભૂમિમાં-સુદ પ્રભુનાજ જોળામાં-સમાધિ પામશે.

૩૮-જે માણસ લૌકિક માનપ્રતિષ્ઠા મેળવવા-સાચવવા મથે છે, તે પરમાત્માની કૃપા કે સમીપતા પામી શકતો નથી; પણ જે માણસ પ્રભુને પામવામાટે સસારથી છેટો બાગીને લૌકિક પ્રતિષ્ઠાને તિલાંજલિ આપી બંધે

જેમો પ્રભુ આજે તો માનવની સમાધિરૂપિ પણ બિચારી કાઢીના જેવી ગુન્હ છે અને તેથી તે તો મીઠાઈના પદાર્થ પાસે પડેલો, તારે પણ તેમાંથી માત્ર જરાનાજ ખાધને તૂમ જતી જમી એવી વધારે ખાવા દેવડો પણ નહિ, ખાતર કદાચ પણ નહિ અને કદાચ દોકો પણ નહિ કે જે પદાર્થને ખાઈ રહ્યો છે. સંપાદક

છે, તેજ ઇશ્વરી માર્ગથી પતિત નહિ થતાં તેની સમીપતા, કૃપા, પ્રતિષ્ઠા અને પરમ પદ પણ પામી શકે છે.

૩૯-તમે કાં તો જેવા અંદરથી છો તેવાજ બહારથી દેખાવાનું રાખો અને કાં તો જેવા બહારથી દેખાઓ છો તેવાજ અંદરથી બનો.

૪૦-જ્યારે તમે પ્રભુમાંજ તમામ લોકોની સ્થિતિ અને ગતિ બેઠે શકો, ત્યારેજ પાકે પાચે પ્રભુદર્શન થયેલું જાણો.

૪૧-જપની સિદ્ધિ નામોન્યાર કે મંત્રજપની સંજ્યા ઉપર રહેલી નથી; પણ હૃદયને તેનાવડે થતા અનુભવ-પ્રભાવ-સાક્ષાત્કાર ઉપર રહેલી છે.

૪૨-ધર્મની ક્ષુધા એ મેઘના જેવી છે. જ્યાં તે બરાબર જામી અને ચાતકના જેવી આતુરતાથી ગરમી વધી કે પછી તરતજ ઇશ્વરી કૃપાથી અમૃત વર્ષાવાજ માંડવાનું.

૪૩-જે માણસ પોતાનીજ શક્તિવડે પ્રભુને પામવા ઇચ્છે છે, તે તો ઉલટો મૃત્યુનાજ મ્હોંમાં જઈ પડે છે.

૪૪-ઇશ્વરને જાણનારનું હૃદય નિર્મળ કાચની હાંડીમાં સળગાવેલા દીપકના જેવું બની રહેતું હોવાથી સર્વત્ર તેનો પ્રકાશ ફેલાય છે, ત્યાં પછી તેને પોતાને તો અધિકારનો ભયજ કેવો ?

૪૫-માણસને માટે જે બાળતો મૃત્યુસમાન છે:-એકે તો અપમાન અને બીજું ઇશ્વરાજાનો અસ્વીકાર.

૪૬-તે (પ્રભુ) મારા હૃદયને ઉંચે સ્થાને લઈ ગયા. સમગ્ર સ્વર્ગલોક જામી આવી મેં મારા હૃદયને પૂછ્યું કે “હે હૃદય ! તું શું લઈ આવ્યું ?” તે જવાબે કે “પ્રભુપ્રત્યેનો પ્રેમ અને પ્રસન્નતા.”

૪૭-શરીરને માટે સખતમાં સખત સજા શી ? “આળસના કરતાં ભારે સજા બીજી નથી.” નરકનો અગ્નિ પણ આળસના જેટલો દુઃખદાયક નીવડતો નથી.

૪૮-જો કાલે ન્યાયસભામાં મને પ્રશ્ન પૂછાય કે ‘કેમ કાંઈ કર્યું નહિ ?’ તો એને હું ‘કેમ આવું કર્યું ?’ એ પ્રશ્ન કરતાં સારો મારું; કેમકે એ પાછલા પ્રશ્નમાં અહંભાવની ગંધ છે અને અહંભાવ ઇશ્વરનો વિરોધી છે અને ઇશ્વરવિરોધી પદાર્થ હોવો:-રાખી મૂકવો-એ તો મહાન પાપ છે.

૪૯-જે તપશ્ચર્યાની અંદર ‘હું કરું છું’ એવો અહંભાવ નથી, તેજ અરી તપશ્ચર્યા છે.

૫૦-ઇશ્વર કહે છે કે, અનેક માણસો (બહારના વેશ ઉપરથી) માર

નજીકમાં હોય તેવા જણાય છે, છતાં અંદરથી બહુજ દૂર હોય છે; અને અનેક માણસો બહારથી મારાથી દૂર જેવા જણાયા છતાં અંદરથી મત્તાજ નજીક હોય છે.

૫૧-એક વાર પ્રભુએ પૂછ્યું કે “બાયજ્ઞ ! શું ઈચ્છે છે?” મેં કહ્યું કે “પ્રભો ! જે તારી ઇચ્છા હોય તેજ મારી ઇચ્છા બનાવવા ધાદું છું.” ત્યારે તેણે કહ્યું કે “એ તો સદૃજ વાત છે ને જગત સમુદાય ત્યારથીજ સર્વભાટે ખુલ્લું સદાનત છે. જે કોઈ જેટલો પણ મારો જનમે, તેટલો હું પણ તેનો બનીશ.”

૫૨-એક વાર મેં પ્રભુની પાસે ચાચના કરી કે “તમારી પાસે ક્યારે ને કયે રસ્તે અટ પહોંચી શકાય ?” તેણે કહ્યું કે “એ વાત તો વંણી ધણીજ સહેલી છે. તું તારો માથે ઉઠાવેલો ભાર અહંતા-મમતાથી મિથ્યાભિમાન નીચે મૂકી દે, એટલે અડપથી મારો પાસે આવી પહોંચીશ.”

૫૩-એક વાર પ્રભુએ કહ્યું કે “ઘણા લોકો અને તેમના જેવોજ એકાદ માણસ ધાર્યો કરે છે, તેજ ઠીક છે; કેમકે જો તેઓના જોવામાં માફ સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ જગતમાં વ્યાપી રહેલું અતિવિશાળ અને અનેકવિધ ભાવોવાળું વિશટ સ્વરૂપ આવી જાય તો તો તે બિચારા હજારોને મરીજ જાય !”

૫૪-વળી જે સર્વત્ર પણ છે અને સર્વથી પર-બ્રેહ્-અણમ-ગહાર-પણ છે, જેને સમુદ્રની પેઠે આદિ નથી, અંત નથી અને જેની મંલીરતાની કે ઉંઠાણની સીમા નથી, એવું અનંત અમાપ પણ માફ સ્વરૂપ છે.

૫૫-પરદેશ જતી વખતે એક શિષ્યે મહાપિં બાયજ્ઞને વિનંતિ કરી કે “આર્ય ! મને આપ કાંઈક ઉપદેશ આપતા જાઓ.” બાયજ્ઞ બોલ્યા કે “અત્યારે કહેવા જેવી ત્રણ બાજણતો છે:- (૧) જ્યારે કોઈ ખરાબ માણસના સહવાસમાં આવે ત્યારે તેના નીચ સ્વભાવને પોતાના શુભ સ્વભાવથી સમાવી દેજે-ચલાવી લેજે; કેમકે એથીજ તારા મનમાં મુખ-સંતોષ થશે. (૨) જ્યારે તને કોઈ કાંઈ દાન આપે, ત્યારે તું પ્રથમ તો પ્રભુપ્રત્યેજ કૃતજ થજે અને તે પછીજ ઈશ્વરે તારા તરફ જેવું હૃદય ઉદાર બનાવ્યું તે દાતાને ધન્યવાદ દેજે. (૩) જ્યારે પણ કોઈ વિપત્તિ આવી પડે, ત્યારે તરતજ વિનીતશાવે તે પ્રભુને નિવેદન કરજે કે, તે તને ધીરજ અને સહન કરવાની શક્તિ આપે.”

૫૬-એક વાર ણીજ એક માણસે તપસ્વી બાયજ્ઞ બસ્તામી પાસે ઉપદેશની માગણી કરતાં તે બોલ્યા હતા કે “તું નભોમંડળ તરફ દ્રષ્ટિ કર.” પૂછનારે

તેમ કયું, ત્યારે મહર્ષિએ પૂછ્યું કે “આ અસંખ્ય તારકો અને નલોમડાં
કોણે સરભ્યાં છે, તે તું જાણે છે ?” તે બોલ્યો કે “હા, જાણું છું.” મહર્ષિ
બોલ્યા કે “જે આ નલોમડાંનો કર્તા છે, તેની દષ્ટિ તું જ્યાં પણ હોય ત્યાં
રહેલી છે, એ વાત સદાચર્વદા તું યાદ રાખજે અને સાવધાન રહેજે.”

૫૭-કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મારે કેની સંગે રહેવું ?” તેઓ બો-
લ્યા કે “(૧) રોગી અવસ્થામાં પણ જે નજીકથી નજીક રહીને ચાલ કર્યો કરે
(૨) પાપ થતાં જે પશ્ચાત્તાપ સ્વીકારે અને (૩) તારી કોઈ પણ બાબત
જેનાથી શુભ ન હોય, તેની સાથે (પરમેશ્વરની સાથે) તું રહેજે.”

૫૮-કયી કયી બાબતથી ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ થાય ? તેઓ બોલ્યા કે
“મુંગાપણું, આંધળાપણું અને બહેરાપણું.” અર્થાત પ્રભુશિવાય બીજી કયી
પણ બાબત બોલવીએ નહિ, જોવીએ નહિ ને સાંભળવી પણ નહિ.

૫૯-કોઈએ પૂછ્યું કે “આ બધા આડંબર અને અભિમાન શાના
રાખતા હશે ?” જવાબમાં બસતામી બોલ્યા કે “એ લોકો ઈશ્વરના સ્વચા-
ચી દૂર છે તેથી અને પોતાના પંદ ઉપર આસક્તિવાળા છે તેથી.”

૬૦-“આપની ઉંમર કેટલી ?” તેઓ બોલ્યા કે “ચાર વર્ષની.” “એવું
કાંઈ હોય ?” “હા, હોય. હું સિત્તેર વર્ષ તો સંસારના આવરણથી વિદાયે
હતો અને એહાં ચાર વર્ષથીજ એ આવરણથી મુક્ત થઈને તેને જોઉં છું. એ
ટલો સમય હું એ આવરણમાં હતો તે સમયને હું જીવનમાં ગણતો નથી.”

૬૧-“આપે જે લાલ પ્રાપ્ત કર્યો છે, તે કેવી રીતે કર્યો છે ?” તેઓ
બોલ્યા કે “સાંસારિક વસામ પદાર્થોને તથા લાલનાઓને પ્રવન કોઈક કંઈને
પછી પગ બની સંકેતે તેમને બાંધ્યાં અને પછી ત્યાગ-વેરામયના ક્રિયામાં તેમને
દુખથી દીધાં એ રીતે.”

૬૨-તેમને પૂછ્યું કે “મહાશ્વરનીકેટું બંદે કર્તવ્ય શું ?” તેઓ
બોલ્યા કે “ઈશ્વરશિવાય કેઈ પણ પદાર્થમાં અંતઃકરણ કોઈનું નહિ ને.”

૬૩-“આપે શું કરીને પાણી ઉપર પણ ચાલી શકો છો ?” ઉત્તર-
“એ જાન ને હાલને રહે, કરી શકો.”

૬૪-“આપે શું કરીને મહા ભય રહી ચર ?” તેઓ બોલ્યા કે “અહીં કે
કે જા કરી રહે છું.”

૬૫-“આપે કોઈ એક મહા ભય રહી ચર ?” તેઓ બોલ્યા કે
“એ કે જા ને અહીં રહે છું.”

૨૧-તપસ્વી યુસફ હુસેન રચી

તપસ્વી યુસફ વિવિધ વિધામાં નિયુક્ત અને તપસ્વીઓમાં અગ્રણી હતા. મહેલ ઘણા સંતપુરુષોના સમાગમનો લાભ લીધા હતા. મહર્ષિ અણુ દેવ અને અણુ કૈયદની સાથે તેમને ગાઢ મૈત્રી હતી. તપસ્વી જુનુન ખેસરીના તેઓ શિષ્ય હતા. સાધનામાં તેમનો દૃઢ વિશ્વાસ અને તપશ્ચર્યામાં તેમને અત્યંત નિષ્ઠા હતી. તેમણે લાંબું જીવન જોગવું હતું. યુસફ ય દેશના દહેવાસી હતા. તેમના જીવનની પૂર્વાવસ્થા આ પ્રમાણે હતી:-

તે અત્યંત સૌંદર્યવાન પુરુષ હતા. અરબસ્તાનમાં યુસાફરી કરવા ગયા, ત્યારે તે ટોઈ શ્રીમંતને ઘેર કામપ્રસંગે ગયા. ત્યાં ટોઈ અમીરની પુત્રી એ ઘેર કામપ્રસંગે આવી. નશીળજેગે એ દન્યાએ યુસફને જોયા. તેમનું અંગ-સૌંદર્ય જોઈ તે મુગ્ધ બની ગઈ. કાંઈક તક મળતાં યુસફની પાસે આવી તેણે પોતાનો મનોભાવ પ્રદર્શિત કર્યો. આ વાત સાંભળતાં જ યુસફના મનમાં કંપારી છૂટી. દરત તે ત્યાંથી દૂર થઈ ગયા અને મિસરમાં ગયા. મહર્ષિ જુનુન મિસરીનું નામ તે સમયે પ્રસિદ્ધ હતું. યુસફ તેમની પાસે પ્રભુને નામ દીક્ષા લેવાના હેતુથી ગયા. કેટલોક કાળ આદ્યો ગયો, પણ જુનુનને તેમની સાથે કાંઈ વિશેષ વાત કરી નહિ. ચાર વર્ષ વીતી ગયા પછી મહર્ષિ જુનુનને પૂછ્યું કે “અરે યુવક! તારે મારી પાસે આવવાનું શું પ્રયોજન છે?”

યુસફ—“પ્રભુના મહાન નામને ખાતર મને દીક્ષા આપો, એટલી જ મારી પ્રાર્થના છે.”

આ વચન સાંભળી જુનુન કાંઈ જ બોલ્યા નહિ; પછી એક દહાડો તેમણે લોકબુવાણું એક ખપ્પર યુસફના હાથમાં આપી કહ્યું કે “નીલ નદીને પેલે કાંઠે અમુક સ્થળે અમુક નામનો એક માણસ રહે છે, તેને જઈને આ પાત્ર આપી આવ.”

તે પાત્ર હાથમાં લઈ યુસફ પ્રયાણ કર્યું. થોડેક દૂર જતાં તેમને વિચાર આવ્યો કે, આ ખપ્પરની અંદર શું ભરેલું હશે? તે એક વાર ઉઘાડીને જોયું. આમ ધારી તે નીચે જતા અને પેલા ખપ્પરનું મોઢું ઉઘાડ્યું. ઉઘાડતાં જ તેમાં પૂરેલો ઉંદર ફટીને બહાર નીકળી ગયો અને ક્યાંય ચાલ્યો ગયો! આ જોઈને યુસફ નિરાશ થઈ ગયા અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે “અરે! મેં આ શું કર્યું? હવે હું પેલા માણસ પાસે જઈ કે મહર્ષિ પાસે પાછો જાઉં?”

અનેક તંકવિતર્કો કર્યા પછી તેઓ મહર્ષિ જીનુનુને કહેલા માણસની પાસે
 ખાલી ખપ્પર લઈને ગયા. એટલે તે માણસ મંદ સ્મિત કરી પૂછવા લાગ્યો કે
 “યુસફ! તમે મહર્ષિ જીનુનુની પાસે મહાન પ્રભુના નામ ઉપર દીક્ષિત
 થવા માગણી કરી છે?”

યુસફ—“હા.”

પેલો પુરુષ—“મહર્ષિને તમારામાં સહનશીલતા નહિ જણાય હોય
 તેથી તેમણે એ પાત્રમાં એક ઉંદર પૂરી તમારા હાથમાં સોંપ્યો હતો; પણ તમે
 ઉંદરની રક્ષા પણ કરી શક્યા નથી, તો પ્રભુનું મહાનામ શી રીતે તમારા
 હૃદયમાં ધારણ કરી શકશો?”

આથી શરમાઈ જઈ યુસફ મહર્ષિ જીનુનુની પાસે પાછા આવ્યા.
 ત્યારે મહર્ષિ જોલ્યા કે “કાલે રાત્રે મેં પ્રભુની પાસે સાત વાર પ્રાર્થના કરી
 કે, મારે તમને પ્રભુના મહાનામની દીક્ષા આપવી કે નહિ? પણ પ્રભુએ
 આજ્ઞા કરી નથી. હજી તમે તેને લાયક બન્યા નથી, છતાં પણ વિશેષ પરીક્ષા
 ખાતર પાત્રમાં એક ઉંદર મૂકી તમને આપવા મોકલ્યા; પરંતુ એટલું કાર્ય
 પણ તમારાથી બની શક્યું નહિ. પરીક્ષામાં તમે પસાર થઈ શક્યા નહિ. હવે
 તમે તમારા દેશમાં પાછા જાઓ. ત્યારે સમય થાય ત્યારે આવજો.”

ગદગદિત થઈ યુસફ જોલ્યા કે “આર્ય! નહુટકે મારે સ્વદેશમાં પાછું
 જવું પડે છે; પરંતુ મારા કલ્યાણમાટે આપ કાંઈ ઉપદેશ આપો.”
 મહર્ષિ જોલ્યા કે “હું ત્રણ પ્રકારના ઉપદેશ આપું છું; પહેલો ઉત્તર
 છે, બીજો મધ્યમ છે અને ત્રીજો કનિષ્ઠ છે. ઉત્તમ ઉપદેશ એ છે કે, તમે વાંચા
 લખી જે કાંઈ શિક્ષણ લીધું છે, તે તમામ ઘોઈ નાખો, બધું જ ભૂલી જાઓ
 અને પોતાને મૂર્ખમાં મૂર્ખ જાણો. આમ થવાથી ઈશ્વર અને તમારી વચ્ચે
 નાં આવરણો દૂર થશે.”

યુસફ—“આ ઉપદેશ પાલન કરવા હું શક્તિમાન નથી.”

મહર્ષિ—“મધ્યમ ઉપદેશ એ છે કે, મને ભૂલી જાઓ; અને કોઈની
 પાસે મારું નામ પણ કહેશો નહિ, તેમજ મેં તમને આપેલો ઉપદેશ આપ્યો
 છે એ વાત પણ કરશો નહિ.”

યુસફ—“એ પણ મારાથી બની શકશે નહિ.” એટલે મહર્ષિ જીનુનુ
 કહ્યું કે “છેલ્લો ઉપદેશ એ છે કે, લોકોને ધર્મોપદેશ આપજો અને ઈશ્વર

આ વાત સાંભળી યુસફ ઉત્સાહ સાથે બોલ્યા કે “ધન્યરેખાથી હું તેમ શીશીય.”

મહર્ષિ—“પણ એ ઉપદેશ એવો હોવો જોઈએ કે તમારો કોઈ પણ કાર્યનો અહંભાવ તેમાં લખ્યો ન જોઈએ.”

યુસફ—“બહે, તેમ કરીય.”

પછી તે સ્વદેશમાં ગયા. તે સ્વ દેશના એક આગરવાર ગૃહસ્થ હોવાની નગરના ઢોઢો તેમના પાછા પધારવાના સમાચાર સાંભળી આશ્ચર્ય થયું અને તેમનો આદરસન્ધાર થયો.

હવે તેમણે સભા બોલાવી ઉપદેશ આપવાની શરૂઆત કરી; પણ યોતાનનો તેમનો ઉપદેશ એક-બે દહાડા સાંભળીનેજ કંટાળી ગયા; કારણ કે તેમના ઉપદેશમાં નહોતી કશી નવીનતા કે નહોતું કંઈ સ્વર્ગીય આકર્ષણ. ત્રણ-ચાર દહાડામાંજ વક્તા અને સોતારૂપે સભામાં માત્ર તેઓ એકજ રહ્યા. એક વાર તેમણે મસ્જિદમાં ઉપદેશ આપવાનું બહાર કયું; ત્યાં પણ એકે યોતાન હાજર થયો નહિ. હવે શું કરવું? એ વિચારથી તેઓ અસ્થિર બની ગયા; પણ તેવામાં દયાળુ પ્રભુની ઈચ્છાથી એક અત્યોક્તિક ઘટના બની, તેથી યુસફના જીવનમાં ધર્મનો સ્વર્ગીય પ્રકાશ પ્રકટ થયો અને તેણે તેમને પરમબ્રહ્મ બનાવી દીધા. એ જનાવ આ પ્રમાણે હતો:—

ઇબ્રાહીમ ખેયાસ નામનો એક ધર્મસાધક હતો. એક રાત્રે તેણે આવી આજ્ઞા સાંભળી કે “અરે ઇબ્રાહીમ ! તું યુસફ પાસે જા અને કહે કે, તું ધર્મ-બ્રહ્મ છે.” ઇબ્રાહીમ કહે છે કે “આ કાર્ય કરવું મારે માટે એટલું સુરઠેલ હતું કે વાત ન કરો. જો મારા માથા ઉપર પર્વત વૃદ્ધી પડ્યો હોત તો આ કાર્ય કરવાં મને તે સહેલું લાગત. જે માણસ ખેતાને સાધુ પુરુષવરીકે જીવળાવે છે તેને હું આવી કઠોર વાત શી રીતે કહી શકું? આ વિચારથી હું સુગ્રામ ગયો.” બીજી રાત્રે પણ તેણે એજ જ્વનિ સાંભળ્યો, પણ ઉંડા વિચારમાં તે બેસીજ રહ્યો. ત્યારે ત્રીજી રાત્રે પણ ફરી એજ વાત સાંભળી. પછી તે ઉપરાંત એવું પણ સાંભળ્યું કે “જો તું આ ધર્મબ્રહ્મતાની વાત યુસફને નહિ કહે તો તારું પણ અહિત થશે.”

ઇબ્રાહીમ કહે છે કે, “આવી દેવી વાણી સાંભળી હું તસ્ત ઉઠી ઉઠ્યો થયો અને આવવા લાગ્યો. મસ્જિદના દ્વારમાં જઈને જોયું તો યુસફ બારણામાં બેઠેલો છે. મને જોવાંજ તેમણે પૂછ્યું કે “તમે કોઈ સાત્ત્વીય વચન બોલી શકશો?”

મેં કહ્યું કે “હા, એક અરબી વચન જોલું છું. પછી હું સ્વપ્નમાં સાંભળેલું” પેલું વચન જોલ્યો, કે જેમાં યુસફને ધર્મભ્રષ્ટ જણાવવાનું કહેલું હતું. આ વચન સાંભળતાં જ બાકુળ બની યુસફ મારા અરબીમાં પડ્યા અને અશ્રુથી ભીંજાઈ ગયા. ઘણી વાર પછી મરતકે ઉંચું કરી મારા તરફ દૃષ્ટિ કરીને તે જોલ્યા કે “ધંધાહીમ ! પ્રાતઃકાળથી અત્યારસુધી મારી પાસે કુશનનો પાક ચાલે છે, પણ આંખમાંથી એક પણ આંસુ જાયું નથી અને મન દ્રવિત થયું નથી; પણ તમે જે એક વચન સાંભળાવ્યું, તેથી મારી કેવી અવસ્થા બની ગઈ છે? આંખોમાંથી અશ્રુની ધારાઓ વહેવા લાગી છે. લોકો મને “ધર્મભ્રષ્ટ” કહે છે તે ચતુર્થજ છે. પ્રભુની પાસેથી આવે મને “ધર્મભ્રષ્ટ”નો ઇતિહાસ મળ્યો ! ખરેખર હું તેવો જ છું.”

આ બનાવ બન્યા પછી યુસફનું જીવન બદલાઈ ગયું, દીનતા અને વિનયનો તેમાં સંચાર થવા લાગ્યો, અનેક દુઃખ કોટીના સાધકોના સહવાસમાં રહી તેમણે કઠોર સાધનાઓ કરી અને પરિણામે તેઓ લોકોના શ્રદ્ધાપાત્ર અને પરમ ધાર્મિક ઋષિ બની રહ્યા.

અબ્દુલ નામે એક ઉન્મત્ત યુવક તેનાં માળાપનો વિરોધી કુપુત્ર હતો. તે અત્યંત દુરાચરણી અને જુગારી બન્યો હતો. એક દિવસ તે મહર્ષિ યુસફ હુસેનની પાસે આવ્યો. ત્યાં તેમણે તેને આ ભાવનું એક વચન કહ્યું કે “જેમ એક માણસ બહુજ કાર્યવશાત્ બીજા માણસને પોતાની પાસે જોલાવે છે. તેજ પ્રમાણે પોતાની સ્વાભાવિક દયાળુતાને લીધે પરમેશ્વર પાપીઓને પણ પોતાની સમીપ જોલાવે છે.”

અબ્દુલ આ વચન સાંભળી ઉત્સુક બની ગયો, આર્તનાદ કરીને તેણે શરીર તથા માથા ઉપરનાં વસ્ત્રો ફેંકી દીધાં અને કપ્રસ્તાનમાં ચાલ્યો ગયો. ત્યાં ત્રણ દિવસસુધી તે જોલાન અવસ્થામાં પડ્યો રહ્યો. સ્વપ્નમાં યુસફ આવી વાણી સાંભળી કે “યુસફ ! પેલા પશ્ચાત્તાપ કરનાર યુવકની સંભાળ લે.” આથી તેઓ કપ્રસ્તાનમાં ગયા અને તેનું મરતકે પોતાના જોળામાં મૂકી જાત્રા થવાની રાહ જોતા બેઠા. ત્રીજે દિવસે તે યુવકે જ્યારે પોતાનાં નેત્રો જોલ્યાં, ત્યારે તેણે યુસફને જોઈ કહ્યું કે “પ્રભુએ ત્રણ દિવસથી તમને અહીં આવવાનું કહ્યું છે છતાં તમે અત્યારે આવ્યા ?”

નેશાપુરવાસી એક બાપારીને અત્યંત સૌંદર્યવાળી એક તુર્કી દાસી હતી. પોતાનો એક દેવાદાર બીજે ગામ ચાલ્યો જતો હતો, તેને મળવા માટે

આ વ્યાપારીને બહારગામ જવાની જરૂર પડી. નેશાપુરવાસી કોઇ માણસના ઉપર આ વ્યાપારીને એવો વિશ્વાસ નહોતો કે જેથી તે પેલી દાસીને એને ઘેર મૂકી શકે. આ કારણથી તે તપસ્વી અણુ ઉસ્માન ખયરી પાસે આવ્યો અને તેમને કાલાવાલા કરી કહ્યું કે “હું આપું ત્યાંસુધીમારી આ દાસીને આપના કુટુંબ સાથે રાખી તેને સાચવશો. આ શહેરમાં એક આપતોજ મને વિશ્વાસ છે.” અણુ ઉસ્માન પહેલાં તો તેમ કરવા સંમત થયા નહિ, પણ સો-દાગરે આગ્રહ કરવાથી આખરે સંમત થયા. પેલી વ્યાપારી દાસીને તેમને ત્યાં મૂકી આપ્યો ગયો. દેવથોગે એક દહાડો તે દાસીના ઉપર ઉસ્માન ખયરીની નજર પડી. દાસીનું ભવ્યવસ્ત્રમાન સૌંદર્ય જોઇ તેઓ મોહિત થઇ ગયા. તેમનું ચિત્ત તલપાપક થઇ રહ્યું અને કોઇ ઉપાયે તે સ્થિર થઇ શક્યું નહિ. ધર્મોચ્ચાર્ય અણુ હાફેઝ પાસે જઇને તેમણે પોતાનો મનોવિકાર વ્યક્ત કર્યો. અણુ હાફેઝે કહ્યું કે ‘તમારે મહર્ષિ’ યુસફ હુસેન રચીની પાસે જવું ઉચિત છે.’ અણુ ઉસ્માન તરત યુસફ પાસે આવવા નીકળ્યા. જે શેરીમાં યુસફ રહેતા હતા, ત્યાં જઇને તેમણે તેમનું ઘર પૂછ્યું. લોકોએ કહ્યું કે ‘તમે નિર્મળ ચરિત્રવાળા છો, સુદ્ધિ છો અને સાધુનાં વસ્ત્રો પહેર્યાં છે; છતાં નવાઇ એ છે કે, યુસફ પાસે જવા ઇચ્છો છો ! એવા માણસનું તમારે શું પ્રયોજન છે ? તે અધાર્મિક અને દુરાચરણી છે. તેની પાસે તમે જતા નહિ. તેના સંગથી તમારી ધણી અપકીર્તિ થશે, માટે પાછા વળો.’

આ સાંભળી અણુ ઉસ્માન ખિન્ન બની નેશાપુર આવ્યા આવ્યા. તેમને જોઇને અણુ હાફેઝે પૂછ્યું કે “કેમ ? મહર્ષિ’ યુસફનો તમને મેળાપ થયો કે ?”

અણુ ઉસ્માન-“ના, લોકો તેમની રીતભાતવિશે ધણું ખરાબ બોલે છે; માટે તેમની પાસે હું ગયો નથી, મળ્યવિનાજ પાછો આવ્યો આવ્યો છું.”

અણુ હાફેઝ-“તમારે તેમની પાસે એક વાર જવું જોઇતું હતું. તેમના દર્શનથી તમને લાભ થાત.”

આ સાંભળી ફરી વાર અણુ ઉસ્માન, યુસફ રચીને મળવા આવ્યા. તેમને રહેઠાણ પહેલ્લે, ત્યાં તો ત્યાંના લોકો યુસફની પહેલાંના કરતાં પણ વધારે નિંદા કરવા લાગ્યા. ઉસ્માને કહ્યું કે “મારે તેમની પાસે ધણુંજ જરૂરનું કામ છે, માટે ત્યાં જવું જ પડશે, માટે મહેરબાની કરી મને તેમનું ઘર બતાવો.”

માણસોએ ઘર બતાવ્યું. ત્યાં જઇ જુએ છે તો સુપરીના દારમાં એક નેચરનાં ૫૬ પુરુષ બેઠેલાં છે અને શીશો તથા ખાલો તેની સામે પડેલાં

છે. અબુ ઉસ્માને પાસે જઈ સલામ કરી. યુસફ તેમની સાથે સુંદર વાતો કરવામાં પ્રવૃત્ત થયા અને તેમાં એવી ચમત્કારિક વાતો કહી કે જે સાંભળી ઉસ્માન ચકિત થઈ ગયા. થોડીક વાર પછી તેમણે કહ્યું કે “મહાશય ! તમારી આવી તેજપૂર્ણ કાંતિ છે, વળી આવી સુંદર ચમત્કારિક વાણી છે; છતાં બાહ્ય ચાર આવો કેમ છે ?”

યુસફ બોલ્યા કે “મારી પાસે જલપાત્ર નથી, માટે આ શીશાને સાફ કરી પાણી ભરવાના કામમાં લીધો છે; અને કોઈ તરફથી માણસ પાણી પીવા આવે તો તેને માટે આ ખ્યાલો રાખેલ છે.”

અબુ ઉસ્માન—“તમે આવું કેમ કરો છો ? લોકો તમારા ઉપર બતબતના આક્ષેપો મૂકે છે અને નિંદા કરે છે.”

યુસફ—“મારી નિંદા થાય તો સાફ, એમ માનીનેજ હું આવો સ્વધાર કરું છું. જે હું દુરાચારી અને નિંદાપાત્ર ગણાઉં, તો કોઈ વ્યાપારી ચોતાની સુંદર દાસી મારી પાસે મૂકી જાયજ નહિ. એ મહાલાલની વાત છે.”

આ વાણી સાંભળી અબુ ઉસ્માન, મહર્ષિ યુસફનાં ચરણોમાં પડી રક્ત કરવા લાગ્યા.

જગત્રણને લીધે યુસફ હુસેન રયીની આંખો સદા લાલચોળ રહેતી અને શરીર પણ દુર્બળ થઈ ગયું હતું. કોઈએ તેમની બહેનને તેમની તપશ્ચર્યા બાબત પ્રશ્ન કર્યો, ત્યારે તે બોલી કે “મહર્ષિ યુસફ રાત્રિની નમાઝ પૂરી કરી રહ્યા પછી પ્રાતઃકાળસુધી આસન ઉપર સ્થિરભાવે ઉભાજ રહે છે.”

આમ કરવાતું શું કારણ છે ? એવો પ્રશ્ન યુસફને પૂછાતાં તેમણે કહ્યું કે “રાત્રિની નમાઝ પઢવા ઉભો થાઉં છું ત્યાં તો ઈશ્વરમહિમાનાં અનેક કૃતિ તરફો અંતઃકરણમાં એવાં તો સ્ફુરવા લાગે છે કે તેથી મને નીચે બેસવાનું લાગ પણ રહેતું નથી અને ઉભાં ઉભાંજ આખી રાત્રિ ચાલી જાય છે. મતલબ કે એ ને એજ સ્થિતિમાં સવાર થઈ જાય છે.”

મહર્ષિમથે યુસફ હુસેન બોલ્યા કે “હે પરમેશ્વર ! મેં માફ કરાવ્યું કે કે તરફ વાળીકારા અને તારી તરફ કાર્ય કરીને બચ્ચું છે. મને દામા આપવો.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃતો

૧-એવો સમ બને છે કે, ઈશ્વર અમારું દરેકે દરેક કાર્ય સુધારે છે. તેથીજ કોઈ પણ અવસ્થા અચાનકે સરળ થઈ જાય છે.

૨-એવો સમ બને છે કે, ઈશ્વર અમારું સમસ્ત-ચિંતન કરે છે, તેથીજ બધું જ સરળ થઈ જાય છે.

૩-ઈશ્વરના ભજન-સ્તવન આડે જેઓ તમામ દુનિયામાં પદાર્થોને જૂલી જાય છે, તેમને પછીતમામ પદાર્થોમાં પણ ઈશ્વર દેખાય છે.

૪-જેઓ ઈશ્વરના ઉપર વધારે પ્રેમ કરે છે, તેમને તો લોકો તદ્દીપ્તિ પ્રેમ અને અપમાનજ વધારે મળે છે; પરંતુ પ્રભુના જાંઠા પણ જોવા જાગ્ર હોય છે કે જોના બદલામાં તેઓ તો ઉલટા તેમના તરફ દયાળ વધારે કરે છે.

૫-તમામ અવસ્થાઓમાં પ્રભુના અને પ્રભુજાતોના હાસ યથ રહેવું; જોનું જ નામ અનન્ય અથવા એકનિષ્કલિપ્ત છે.

૬-પ્રેમીનું (પ્રભુનું) શ્રવણ-મનન-કીર્તનાદિ કરવામાં જે કંઈ અડચણ રૂપ હોય તેને દૂર કરવું કે તેનાથી દૂર થવું, જેજ સાચા પ્રભુપ્રેમનું લક્ષણ છે.

૭-ઉંડાણમાં પ્રભુપ્રેમ કરવો અને બહાર તે સાધનાને પ્રસિદ્ધ ન થવા દેતાં ગુપ્ત રાખવી, એ સાધુતાનું ગુરુત્ત્વ લક્ષણ છે.

૮-એક ઈશ્વરનીજ ઉપાસનામાં માણસ જેમ જેમ વધારે દુખતો ચાલે છે, તેમ તેમ તે પ્રભુદર્શનને માટે વધારે ને વધારે આતુર બનતો જાય છે; અને લક્ષ-માત્ર પણ સાક્ષાત્કાર પામ્યો, એટલે તો પછી તે તેની તેજ સ્થિતિને અધિકાધિક ઇચ્છ્યા કરે છે. સાચા જ્ઞાત અને જ્ઞાનીનું એ લક્ષણ છે.

૯-વિશુદ્ધ પ્રભુપ્રેમ એ જગતમાં દુર્લભ પદાર્થ છે. મનમાંથી કપટ-શુદ્ધિને દૂર કરવાનો જ્યારે એ પ્રબળ પ્રયત્ન કર્યો, ત્યારેજ તેણે (પ્રભુપ્રેમ) અનેક સફળોદ્દેશ્યે આવીને હૃદયપર અધિકાર જમાવ્યો.

૧૦-લોભી માણસ સર્વથી અધમ છે અને નિર્લોભી સાધુ સર્વોત્તમ છે.

૧૧-જે ચિંતન કરી ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ કરે છે, તેજ તેની આંતરિક-માનસિક પૂર્ણ કરી શકે છે.

૨૨-તપસ્વી અલહુસેન નુરી બંગદાદી

તપસ્વી અલ હુસેન નુરી પ્રભુપ્રેમમાં મરત, તેજસ્વી અને તરવશાની પુરુષ હતા. તેમણે વિવિધ પ્રકારનાં કઠોર મતો તથા સાધનાઓ કર્યાં હતાં; તેથી લોકો તેમને “કમરસ સુદ્ધિયા” (પવિત્ર આત્માઓનો આંદ) કહેતા. તેઓ જેમ પવિત્ર ચરિત્રવાન હતા, તેમ પરમ જ્ઞાની હતા. સર્વો શક્તિની પાસે તેમણે ધર્મની દીક્ષા લીધી હતી તથા મહાત્મા જુન્નેદની સાથે તેમને આઠ સંબંધ હતા. તેમની ધર્મપ્રજ્ઞાલી મહાત્મા જુન્નેદની ધર્મપ્રજ્ઞાલીને

મળતી હતી. વળી તેમણે તપસ્વી અહમદ ચારીના સમાગમનો લાભ લીધેલો હતો.

નુર શબ્દનો અર્થ “જ્યોતિ” અર્થાત્ “તેજ” એવો થાય છે; ત્યારે તપસ્વી અલ હુસેન નુરી કેમ કહેવાયા ? એ વિષે કહેવાય છે કે, રાજ રાત્રિને સમયે જ્યારે તેઓ ધર્મચર્યા કરતા, ત્યારે તેમના મુખની આસપાસ તેજનું કુંડાળું દેખાતું અને એ જ્યોતિથી તેમની ઝુંપડી ઝળહળી ઉઠતી. કેાઇ કહે છે કે, અલ હુસેનની ચર્ચામાં જ્ઞાનજ્યોતિનાં આશ્વાત્મિક ગૂઢ તત્ત્વો શ્રોતાને વ્યક્ત થતાં; માટે તેમને નુરીનો ઇતકાળ આપવામાં આવ્યો છે. ખીજા કહે છે કે, જંગલમાં તેમની ઝુંપડી હતી. આખી રાત્રિ ઝુંપડીમાં બેસી તેઓ ઉપાસના કર્યા કરતા. એમની ઉપાસનાના પ્રભાવથી રાત્રે લોકો તેમની ઝુંપડી ઉપર પણ અદ્ભુત જ્યોતિનો પ્રકાશ ફેલાયેલો દેખતા હતા. આથી તેમને ‘નુરી’નું ઉપનામ આપવામાં આવેલું છે.

અબુ અહમદ ગાઝી કહે છે કે, નુરીના જેવી કઠોર તપશ્ચર્યા કરતાં મેં કોઈને પણ જોયેલ નથી. મહર્ષિ વુન્નેદની તપશ્ચર્યા પણ નુરીની તપશ્ચર્યા પાસે ફિઝી લાગતી.

તેમના ધર્મજીવનની પ્રથમાવસ્થા આ પ્રમાણે હતી:—‘હું’ હુકાને જાકે હું’ એમ કહી દરરોજ તેઓ ઘરની બહાર નીકળતા. બજારમાંથી કેટલીક રાટી ખરીદી તેઓ દીનજનોને વહેંચી આપતા. પછી મસ્જિદમાં જઈ નમાઝ પઢી હુકાને આવતા. તેમનાં કુટુંબીજનો માનતાં કે, હુસેન હુકાને નાસ્તો દરે છે. વીસ વર્ષ તેમણે આ પ્રમાણે વ્યતીત કર્યાં. તેઓ ક્યાં ખાય છે અને શું ખાય છે ? એ વિષે કોઇ કંઈ જાણી શક્યું નહિ.

નુરી કહે છે કે, મેં ઘણાં વર્ષો તપશ્ચર્યા કરી, લોકોના સહવાસથી વિરુદ્ધ થઈને ઘણાં વર્ષ મારી જીવને એકાંતમાં રાખી. ઘણા પ્રકારની ધર્મસાધનાઓ કરી; છતાં મારો ધર્મમાર્ગ સુદૃઢ થયો નહિ, તેથી મેં સંકેટ કર્યો કે, મારું શરીર પડે તો જાહે, પણ કાર્યસિદ્ધિ કર્યા વિના રહેવું નથી. પછી મેં માન શરીરને કહ્યું કે ‘આ શરીર ! તેં ઘણાં વર્ષ સુધી મનઃમર્તા સંજ્ઞત કર્યાં છે, જોવું અને ન જોવું જોયું છે, બાલવાનું અને ન બાલવાનું જોયેલ છે અને સંતિપાત્ર તથા ન સંતિપાત્રનું સાંભળેલ છે. તેં સ્વેચ્છા મેમણે મરતું, જીવતું અને મમન, ગમન કરેલું છે. તેં કશીયેના ઉપતેજ અને પ્રકારે જીવવ્યા છે તથા મેં જીવેલ કરેલ છે. એ બધાના દંડરૂપે દરે

હું તને કૂવામાં લટકાવી રાખવા આહું છું. હવે તારે ઈશ્વરની આપેલી અમૂલ્ય બક્ષિસને યથેચ્છપણે વાપરવાની નથી. ઈશ્વરની પ્રસન્નતા ખાતર હવે તારે વર્તવાનું છે. જો તું એ પ્રમાણે આદીશ તોજ ભાગ્યવાન બનીશ.’

આ પ્રમાણે મેં આળીસ વર્ષ સાધના કરી, છતાં જીવનમાં કશો વિશેષ લાભ થયો નહિ. ત્યારે મેં વિચાર્યું કે, આમાં દોષ દેનો? મહાન પયગંબર આલેખ અને ઝોલીઆ પુરુષો જે જોઈ ગયા છે તથા સાંભળી ગયા છે, એ તો ખોટું હોવાનો સંભવ નથી. ઋષિઓનાં તથા પયગંબરોનાં વચનો જૂઠાં તો હોય નહિ; છતાં મને કેમ પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર થતો નથી? અવશ્ય આમાં મારોજ દોષ હોવો જોઈએ.

આમ ધારી મેં મારા દોષની તપાસ કરી તો મને જણાયું કે, મારામાં કયા કયા પ્રતિબંધક દોષો છે. મને સ્પષ્ટ થયું કે, જ્યારે હું સાંસારિક કાર્યમાં જોડાઉં છું, ત્યારે મારું મન બાહ્ય વ્યવહારમાં તટ્પર થઈ જાય છે અને ઉપાસના કાળે કરેલા વિચારો (ધર્મના વિચારો) ભૂલી ભય છે. આથી કરીને ધર્મકાર્ય ધોવાઈ આવરણ કનિષ્ઠ થઈ જાય છે અને એવું હલકું જીવનજ ધર્મસાધનામાં આગળ વધવા દેતું નથી. આથી મેં એ પશુજીવન ઘટાડવા માંડ્યું અને ધાર્મિક જીવન વધારવા માંડ્યું. એમ કમે કમે મેં પશુજીવન ઉપર વિજય મેળવ્યો.

તપસ્વી અલહુસેન તુરી ઈશ્વરનો મહિમા ગાતાં ગાતાં પોતાના સાથીઓની સાથે નાચતા-ફૂટતા અને પ્રભુપ્રેમમાં મસ્ત બની જતા. આથી આધારણ લોકો તેમના વિરોધી બની નિંદા કરવા લાગ્યા.

એક વાર શુભામ ખલીલ નામનો એક માણસ ખલિફ પાસે ગયો અને તેને અરજ કરી કે “અમારા ગામમાં એક ટોળું એવું છે કે જે ધર્મને નામે નાથે-ફૂટે છે અને ધર્મવિરુદ્ધ વાતો કરી લોકોને બમાવે છે અને ઝીકાંતમાં પણ વાતો કરે છે. એ જાધા નાસ્તિકો હોવાથી તેમનો નાશ કરવાથીજ અધર્મનો નાશ થશે. નાસ્તિકોની એ આગેવાન ટોળી છે. ધર્મપ્રેમી ખલિફ આલેખ જે તેનો વધ કરશે તો પ્રભુ ઘણો પ્રસન્ન થશે.”

આ સાંભળી ખલિફ તુરીને પોતાની પાસે પકડી મંગાવ્યા અને તેમની મંદળીને પણ સાથે પકડી લાવવાનું કયું.

એ મંદળીમાં મહાત્મા અણુ હમઝા, રકામ, સબહી, જુસેદ વગેરે અનેક ધર્મપ્રેમીઓ હતા તેજ ખલિફ પાસે આવ્યા, ત્યારે બાકી પચ્ચીસ કપો વિના ખલિફ સૌનો શિરચ્છેદ કરવાની આજ્ઞા કરી. જણાવે ચહેલાં મહર્ષિ રકામનો

ત્યાં તેમણે વળી ફરી વાર ફરી ફરી વાર ધારણ કર્યાં. કેટલાક ફરીફારી આગે ત્યાંથી તેઓ મક્કા ગયા. એ યાત્રામાં તેમની સાથે ઘણાં માણસો હતાં. મક્કામાં ચાકુળ નહર નામનો એક માણસ હતો. તેણે મહર્ષિ મન્સુરને જાદુગરની પદવી આપીને તેમની ચોતરફ નિંદા કરવા માંડી.

વળી તેઓ મક્કામાંથી બસારે ગયા ને ત્યાં એક વર્ષ રહી આહ્લાહમાં ગયા. હવે એમને એવો વિચાર આવ્યો કે, મારે મૂર્તિપૂજક મુલકોમાં જઈ લોકોને સફળોપ આપવો.

હવે તેઓ ભારતવર્ષમાં આવ્યા અને લોકોને પ્રભુ તરફ પ્રેરવા પ્રયત્ન કર્યો. વળી ત્યાંથી ખોરાસાનમાં, મદરણહરમાં અને માઝીનમાં જઈ લોકોને સફળોપ આપ્યો. આ રીતે તેમણે પૃથ્વીના ઘણા પ્રદેશોમાં પ્રમણ કર્યું. સ્વદેશમાં આવતાં તેમના શત્રુઓ વળી તેમની વિરુદ્ધ કાગળો લખવા લાગ્યા. વળી ફરી વાર તેઓ મક્કામાં આવ્યા ને એ વર્ષસુધી ત્યાં નિવાસ કર્યો. ત્યાંથી સ્વદેશમાં પાછા ફરતાં તેમના મનોભાવનું પરિવર્તન થયું. હવે તે લોકોની પાસે તમામ વિષયો ઉપર બ્યાખ્યાનો આપવા લાગ્યા, પણ તેમના ઉચ્ચ વિચારો અહુલ કરવા જેટલી લોકોમાં સક્તિ નહોતી. આથી જ્યાં જ્યાં પચાસ નગરોમાં શ્રોતાઓએ મહર્ષિ મન્સુરનું અપમાન કર્યું હતું અને તેમને મારી કાઢ્યા હતા, આ વિશ્વમાં ઘણા મહાપુરુષોનાં અસ્તિત્વમાં વિચિત્રતા જોવામાં આવે છે; પણ મહર્ષિ મન્સુરના જેવી વિચિત્રતા તો ખીજે ભાગ્યેજ જણાયે.

એક વાર તેઓ યાત્રા કરવા નીકળ્યા, ત્યારે ચાર હજાર માણસો તેમની સાથે હતાં. તે સૌ સાથે તેઓ મક્કા ગયા ને કાળામંદિરની સામેજ ખરે તરફે ઉઘાટે શરીરે રહી તેમણે તપશ્ચર્યા આદરી. ઉન્હાણાના સખત તાપને લીધે તેમના શરીરમાંથી પરસેવાની ધારાઓ ચાલતી ને તે ધારાઓને લીધે નીચેના પથ્થરો ભીંજાઈ જતા. સખત તરફને લીધે તેમના અંગની ચામડી દાઝતી, પણ મહર્ષિ મન્સુરનું એકાગ્ર ધ્યાન ચલિત થતું નહિ. જરૂર પ્રતિમાની પેઠે તેઓ તો સ્થિરભાવે ઉભાજ રહેતા. રોજ રોટલાનો એક એક ટુકડો તેમની પાસે મોકલવામાં આવતો, પણ એ ટુકડાનો એક ખુણો રોજ છોટતી વખતે મોંમાં મૂકી જાકીને તેઓ રાખી મૂકતા. ‘જોરફાત’માં તેઓ પ્રાર્થના કરતા કે “હે પ્રભુ ! જો હું ધર્મબ્રાહ્મણની ગણેલો હોઉં તો એ સ્થિતિમાં પણ ઉદાર કરજો.” આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી તેમણે ચોતાનાં નેત્રો ઉઘાટ્યાં તો જણાયું કે, તેમની પાસે અનેક માણસો પ્રભુપ્રાર્થના કરતાં ઉલેગાં છે !

આ જોઈ તેમણે પોતાનું મસ્તક રેતીના ઢગલા પાછળ છુપાવ્યું; અર્ધા માણસે આલ્યાં ગયાં. પછી તેઓ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે “ હે પરમપ્રિય પરમાત્મા! ભાવનાવાળા પુરુષો પોતાની ભાવનામાં, જપ કરનારા પુરુષો પોતાના જપમાં અને જ્ઞાનીજનો પોતાના જ્ઞાનમાં તને જેટલો પવિત્ર માને છે, તેના કરતાં પણ હું તને અનંતગણો પવિત્ર માનું છું. હે પ્રભો! મારા હૃદયનો ભાવ તું જાણે છે. હું તારા ઉપકારો વર્ણવવાને કેટલો અશક્ત છું, તે પણ તું જાણે છે. મારા શરીરમાં પણ તુંજ વ્યાપી રહેલો છે, તારા ઉપકારો તું પોતેજ વર્ણવી શકે તેમ છે.

મહર્ષિ હુંસેન મન્સુરને દરરોજ સતતપણે સાધના કરતા જોઈને તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે “ તમે આટલી બધી ઉંચી ભૂમિકામાં છો, તથાપિ આટલો બધો કલેશ શામાટે વેઠો છો ? ” આનો ઉત્તર આપતાં મહર્ષિ મન્સુર બોલ્યા કે “ જેમ મહાદાને સુખ કે દુઃખનો અનુભવ થતો નથી, તેમ પ્રભુપ્રેમીને પણ થતો નથી.”

એક દિવસ ઇબ્રાહીમ ખાયાજને કાંઈ કામમાં લાગેલા જોઈને મહર્ષિ મન્સુરે કહ્યું કે “ ભાઈ! આખું જીવન તમે ઉદરપોષણમાંજ ગાળશો તો પછી ઇશ્વરમાં ક્યારે લીન થશો ? શું આખું જીવન તમે ઉદરનિર્વાહ કરવામાંજ વીતાવવું ધાર્યું છે ? ”

સહનશીલતાની બાળતમાં કોઈએ મન્સુરને પૂછ્યું, ત્યારે તે બોલ્યા કે “ હાથપગ કાપી શરીરને ભલે ચૂળી ઉપર ચઢાવવામાં આવે, તેમ છતાં જરા પણ અવાજ ન કરે, તેજ બરો સહનશીલ માણસ ગણાય.” નવાજેવું તો એ છે કે, કેટલાંક વર્ષો પછી મહર્ષિ મન્સુરના પોતાના સંબંધમાં આવું બન્યું અને તે વખતે તેમણે જરા પણ અવાજ કર્યો નહિ.

એક વાર શબ્દિલ, મહર્ષિ મન્સુરને મારવા તૈયાર થઈ તેમની પાસે આવ્યો. તેને જોઈ મન્સુરે કહ્યું કે “ હમણું શાંત થાઓ, હું એક મહાન કાર્ય સાધવા પાછળ રોકાયો છું. એવા કાર્યમાં જે માણસ જોડાયેલો હોય તેને પ્રહાર કરવો જોઈએ નહિ.”

મહર્ષિ મન્સુરના કાર્યથી લોકો કંટાળી ગયા અને અનેક જણ તેમના વિરોધી થયા. ત્યારે પણ મન્સુરદ્વારા દિનપરદિન અનેક આશ્ચર્યકારક કાર્યો થવા લાગ્યાં અને તેમની જિંદગી પણ અત્યંત તેજસ્વી બની. ખલીફાની આગે તેમની બાળતમાં ચર્ચા ચાલી અને તેમની હત્યા કરવાને સૌ કોઈ એકમત

મા. મહર્ષિ મન્સુર વારંવાર “અનલક્ષક” (હું ઇશ્વર) એવો ઉચ્ચાર કરતા. એક વાક્યનેજ આધારે એવો મન્સુરનો પ્રાણ લેવાની ખતિયા પામે નિતિ કરી. લોકોએ મન્સુરને પણ આમલ કર્યો કે તમે “અનલક્ષક” બોલો, પણ “હું અલક્ષક” (તે ઇશ્વર છે) એવો ઉચ્ચાર કરો.

મન્સુર બોલ્યા કે “હા, ગધુજ તે છે અને તેનો મારાસાગર ચારેકોર ઊછાળા મારી રહ્યો છે. એમાં મહાકે ‘હુપલ્લ’ મળી એકરસ થઈ ગયું કે, જેને લીધે હું તેનાથી વિખરો પડી શકતો નથી ! મન્સુર પોતાનું મન્સુર-પણું ભૂલી પ્રભુપણને પ્રાપ્ત થયો છે. હવે તે મહાન પદ મૂકી લણ પદ સામારે ચડણ કરે ?”

લોકોએ આ વચનો મહર્ષિ જુન્નેદને સંભળાવ્યાં અને તેનું તાત્પર્ય પૂછ્યું. અક્ષસોસ ! અક્ષસોસ ! મહર્ષિ જુન્નેદ બોલ્યા કે “આ વચનોનું તાત્પર્ય એટલુંજ છે કે, તેના શરીર ઉપર આધાતો કરે અને તેને કાપી નાખે. આવા વચનોનું તાત્પર્ય સમજાવવાનો આ વખત નથી.”

ત્યારપછી મહમદ દાઉદ અને એક પંડિતે જઈને મહર્ષિ મન્સુર ઉપર હુમલો કર્યો. એ હુમલામાં મન્સુર હારી ગયા અને ખલીફાના મંત્રીએ તેમને કેદખાનામાં મોકલી આપ્યા.

એક વર્ષસુધી તેઓ કેદખાનામાં રહ્યા. ઘણાં માણસો તેમને કેદખાનામાં પણ મળવા જતાં અને ધર્મસંબંધી પ્રશ્નો કરતાં. છેવટે તેમની પાસે લોકોને જવા દેવાની પણ ખાંધી કરવામાં આવી. પાંચ-છ માસ સુધી તેમની પાસે એક પણ માણસ ગયું નહિ. એક વાર માત્ર અબ્દુલ્લા ખલિફ અને તેનો મિત્ર કેદખાનામાં ગયા અને મન્સુરને કહ્યું કે “તું જે વાત બોલે છે તેને માટે ક્ષમા માગ. એમ કરીશ તોજ કેદખાનામાંથી છૂટીશ.”

મહર્ષિ મન્સુર બોલ્યા કે “મને જે ક્ષમા માગવાનું કહે છે, તેજેજ ક્ષમા માગવી.”

આ સાંભળી પેલા જુન્નેદે ક્રોધ ચઢ્યો અને તેમણે મન્સુરને પ્રહાર કર્યો. દહેવાય છે કે, કેદખાનામાં પણ ઘણા અલૌકિક જનાવો જન્યા હતા. જે-તે દિવસસુધી તો તેઓ પોતાની અલૌકિક શક્તિથી અદૃશ્ય થઈ ગયા હતા અને ઘણા કેદીઓને ચમત્કારિક રીતે કેદખાનામાંથી છૂટા કર્યા હતા.

કેદીઓ ભાગી જતાં તેમના રક્ષકો ચિંતાતુર થયા. તેમણે મન્સુર પાસે જઈ તેમને પૂછ્યું કે “આ કેદીઓ ક્યાં ?”

મન્સુર—“ તેઓ દેહખાનામાંથી મુક્ત થયા છે. ”

રક્ષકો બોલ્યા કે “ તેઓ મુક્ત થયા છે, તો તમે કેમ રહ્યા છો ? ”

મન્સુર—“ મારેમાટે એવી ધંધરી ધંધણ છે અને તેનું પાલન કરવાની હું વાટ જોઉં છું. ”

આ સમાચાર સાંભળી ખલિફે આજ્ઞા કરી કે “ જો મન્સુરને વધારે વખત દેહખાનામાં રાખવામાં આવશે, તો વધારે ગરબડ થશે; માટે જલ્દી તેમનો વધ કરો તથા તે “ અનલકક ” બોલતો જ્યાંસુધી અટકે નહિ ત્યાંસુધી લાકડીઓ મારો. ”

ત્યારપછી મહર્ષિ મન્સુરને દેહખાનામાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા અને તેમનાપર લાકડીઓના ત્રણસો પ્રહાર કર્યા. પ્રહાર કરનાર કહે છે કે પ્રત્યેક પ્રહાર થતી વખતે એવો ધ્વનિ સંભળાતો હતો કે ‘ હુસેન ! ભૂંડો રાખીશ નહિ. ’ આટલા પ્રહારો થયા છતાં પણ “ અનલકક, અનલકક ” એવો ઉચ્ચાર કરતાં મહર્ષિ અટક્યા નહિ. પછી તેમને શૂળીપર ચઢાવવા માટે લઈ આવ્યા. આ બનાવ જોવા માટે હજારો માણસો એકત્ર થયા હતાં. તેમને જોઈને મહર્ષિ મન્સુર વધારે ઉંચે સાદે “ હક, હક, હક, અનલકક ” એવો ઉચ્ચાર કરવા લાગ્યા. ત્યાં એક ફકીરે આવી તેમને પૂછ્યું કે “ કેમ કહે છે ? ”

મન્સુર—“ એનો દાખલો આને જોતો, કાલે જોતો, પરમ દહાડે જોતો. ” એ ઉત્તરની મતલબ એ હતી કે, આને આ શરીરનો વધ થશે, કાલે જો શરીર દબ્ધ થશે અને પરમ દહાડે કશું ચિન્ન પણ રહેશે નહિ.

સાચુની અવસ્થા સમીપ હોવા છતાં તેમને ઘણાં પ્રશ્નો પૂછ્યા અને તે પ્રત્યેક પ્રશ્નોના ઉત્તર તેમણે બહુજ શાંત ભાવે આપ્યો. છેવટે તેમને શૂળી પાસે લવવામાં આવ્યા. એ વધન્યાંબને તેમણે સ્નેહભાવે મુજબ કર્યું. શૂળી ઉપર ચઢવા માટે પગથાંવ્યા ઉપર પગ મૂક્યા અને જલ્દી કહે “ શૂળી ઉપર ચઢવું એ વીરયુક્તોને માટે સ્વર્ગની સીડીપર ચઢવા જેવું છે. ” પછી પશ્ચિમ તરફ સુખ કરી, હાથ ઉંચા કરીને તેમણે પ્રાર્થના કરી. આ સમયે દેહલકક ધાતકી માણસોએ તેમના શરીર ઉપર પથ્થરની કાંડો કર્યાં છતાં તે સમયે પણ તેમણે જગપણ અવાજ કર્યો નહિ. ત્યારપછી તેમને લાકડી દોઢા માં આવ્યા. ત્યારે તેમણે હસીને બોલ્યા કે “ મારા બાપ દબ્ધ કે પર સહેલ છે. પરંતુ મારા જે અવસ્થામાં હતા સ્વર્ગના પ્રાપ્ત ઉત્કર્ષ

ગૌરવનો ચુકટ ઉપાસવાને આતુર થયા છે, તેને કાપવાને કેઈ પણ સમય નથી.” ત્યારપછી તેમના પગ કાપવામાં આવ્યા; ત્યારે તે બોલ્યા કે “પૃથ્વી ઉપર જામણ કરનારા પગોને તમે બલે કાપો, પણ મારે બીજા પણ પગ છે કે જેનાવટે હું પરમધામમાં જામણ કરીશ. તે પગોને જો તમારામાં શક્તિ હોય તો છેદી નાખો.”

લોહીથી કપાયેલો હાથ મોઢે લગાડી તેમણે પોતાનું મુખ લોહીલોહાણ કરી દીધું. કોઈએ પૂછ્યું કે “આમ કેમ કર્યું ?” ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “મારા ચરીરમાંથી ઘણું લોહી બહાર વધું જાય છે, તેથી મારું મોં ફિક્કુ પડી જાયે. જો તમે તમને લાગશે કે, જયને લીધે મારા મુખ ઉપર ફિક્કાશ આવી છે. તમે જોમ ન ધારે મારેજ લોહી જુઓ મારા વદનને હું તાલ કરું છું; કેમકે વીર-પુરુષની કાંતિ પણ લાલાશવાળી હોવી જોઈએ.”

બીજા કોઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે “જો તો ઠીક, પણ તમે હાથ ચામાટે લોહીથી રંગ્યા ?”

મન્ત્ર—“ જો તો મેં જાણુ કરી. ” પેલે ફરી વાર પૂછ્યું કે “ આ જાણુ કયો જાતની ? ”

મહર્ષિ—“જો જાણુ પ્રભુપ્રેમની છે. લોહીથી વધારે પવિત્ર જાણુ બીજું કોઈ નથી. ”

ત્યારપછી તેમની બંને આંખો ખોતરી લેવામાં આવી; ત્યારે તો લોકોમાં હાહાકાર થઈ રહ્યો. ઘણાં માણસો તો આ દ્રશ્ય જોઈ રોવા લાગ્યાં. કોઈ કોઈ હુલામણો તો ફરી પણ પથ્થર મારવા લાગ્યા. જહાદો છેવટે જીલ કાપવાને તત્પર થયા; ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “જરા વાર ધીરજ રાખો. હું થોડીક વાત કહેવા માણું છું. ” પછી તે ઉંચે જોઈ બોલ્યા કે “હિ પરમેશ્વર! જેમણે મને આટલી પીડા આપી છે, તેને તું મુખથી વચિત કરીશ નહિ, તેના ઉપર શુરસે ચર્ચા નહિ. જો તેણે મારા હાથ-પગ કાપ્યા છે, તો તેટલો આલવાનો માર્ગ પણ મારેમાટે કપાઈ જઈને દુકો થયો છે. જો તેઓ મારા મસ્તકનું છેદન કરશે, તો શુળી ઉપરજ હું તારાં દર્શન કરવા શક્તિમાન થઈશ. ” ત્યારપછી તેમનાં કાન અને નાક પણ કાપી નાખવામાં આવ્યાં. જોટલામાં એક પાપાણુ દુદ્યની ઘરડી ટોસી ત્યાં આવી અને હુંસેનને જોઈ બોલી કે “ માર, માર; આ આત્માસિમાની પાપીને જોરથી પથ્થર માર. ”

એટલે મહર્ષિ હુંસેન મન્ત્રુરે કુસનનાં બે વચનો ઉચ્ચાર્યાં. આ પૃથ્વી

ઉપર જો તેમના ઇલા ઉચ્ચાર હતા. પછી તેમની જીભ જોંચી લેવામાં આવી સંધ્યાકાળ થયો હતો. “હવે એનો શિરસ્ત્રેદ કરો” એવી ખવિફે આજ્ઞા આપી અને તેનો અમલ કરવામાં આવ્યો. આ પ્રમાણે જગતમાં વિશ્વાસ તથા વીરતાનું અલૌકિક દર્શાવ પૂરું પાડી હરાતે વદને મહર્ષિ મન્સુરે પ્રાણત્યાગ કર્યો. પછી તેમના મૃત શરીરને અગિમાં બાળવામાં આવ્યું.

આ મહાપુરુષનાં વચનામૃત

૧-જેમની સદા ઇશ્વરના તરફ જ દૃષ્ટિ છે અને સંસારના પ્રતિ વીતરાગ દૃષ્ટિ છે, તેઓજ ઋષિ છે.

૨-લોકોના અત્યાચારથી જે વ્યથા પામતો નથી, તેજ મહાપુરુષ છે.

૨૪-તપસ્વી અણુ હસન ખર્કાની

તપસ્વી હસન ખર્કાની પ્રભુશ્રદ્ધામાં પર્વત જેવા અચળ, તત્ત્વજ્ઞાનમાં સાગર જેવા ઉંડા અને અનેક તપસ્વીઓના ગુરુ હતા. ત્રેમી સાધુજનો તેમને પોતાના અગ્રણી ગણતા. એ મહાત્મા હમેશાં વ્રતસાધનાઓમાં શરીર તથા મનને જોડી રાખતા. પરમેશ્વરના સહવાસમાં અને દર્શનમાં તેઓ આનંદી અને મસ્ત રહેતા હતા. તેમનું રહેઠાણ ખર્કામાં હતું. સુદતાન મહમદ ગીઝનીના વખતમાં તેઓ હયાત હતા. સુદતાન મહમદ ગીઝની એક વાર અણુ હસનનાં દર્શન ગયો. પહેલાં ફત મોકલી તેમને જણાવ્યું કે, ગીઝનીથી સુદતાન મહમદ આપને મળવાને આવે છે; તો તમે ખુંપડી બહાર આવી તેમનો સત્કાર કરજો. ઇશ્વરનું વચન છે કે “પ્રભુને માન આપો, પ્રભુપરાયણ પુરુષોને માન આપો અને સત્તા-સંપત્તિવાળાઓને પણ માન આપો.”

અણુ હસને આના ઉત્તરમાં ફતને કહ્યું કે “માફ કરજો, સુદતાનને જઈ કહેજો કે, હું ઇશ્વર-સેવામાં મગ્ન છું; એટલે પ્રભુપરાયણ પુરુષોનો પણ સત્કાર કરી શકું તેમ નથી; ત્યાં સત્તા-સંપત્તિવાળાઓની તો વાત જ શી?”

ફતે પાછા આવી સુદતાનને એ વાત કહી. તે સાંભળીને સુદતાન કાંઈક નારાજ થયો અને બોલ્યો કે “આપણે ધારેલો તેવો આ તપસ્વી નથી; માટે આલો, આપણે એક વાર તેની પાસે જઈને તેની પરીક્ષા તો કરીએ.”

આટલું કહી તેણે પોતાનો રાજવંશી પોશાક અને આભૂષણો પોતાના વિશ્વાસુ સાથી આયાઝ નામના માણસને પહેરાવ્યાં અને પોતે એક સાધારણ

સિપાઇનાં કપડાં પહેરી અંગરક્ષક બની ચોક-એ માણસ સાથે આયાબની પાછળ પાછળ ચાલવા માંડ્યું. આ રીતે તેઓ અણુ હસનની ઝુંપડી લગી ગયા અને ઝુંપડી બહાર રહી તેમને સલામ કરી.

અણુ હસને ઝુંપડીમાં રહ્યાં રહ્યાંજ સાગી સલામ કરી; પરંતુ ઉભા થઇને સત્કાર કર્યો નહિ. તેમણે થોડી વાર પેલા કૃત્રિમ સુલ્તાન તથા તેના સિપાઇનું અવલોકન કર્યું અને તેમાં સુલ્તાન કોણ છે અને નોકર કોણ છે ? તે તેમના ચહેરા ઉપરથીજ જાણી લીધું. સિપાઇવેશમાં રહેલા મહમદે પૂછ્યું કે “મહાત્માનૃ ! આપે ઉભા થઇને સુલ્તાનનો સત્કાર કેમ કર્યો નાહ ?”

મહર્ષિ—“એ પ્રપંચબળ છે.”

મહમદ—“જલ્દે પ્રપંચબળ હોય, પરંતુ શું આપ એ પ્રપંચબળમાં આવનાર પંખી નથી ?”

ત્યાર પછી મહર્ષિએ મહમદનો હાથ પકડી કહ્યું કે “પાસે આવો.”

મહમદે તેમની પાસે જઈ કહ્યું કે “બાલો, શું કહેવાનું છે ?”

મહર્ષિ—“આ બધા નોકરોને આધા ખસેડો.”

ત્યાર પછી મહમદે સૌ નોકરોને દૂર જઈ ઉભા રહેવા આજ્ઞા કરી. તેઓ દૂર ગયા પછી સુલ્તાન મહમદે મહર્ષિને પૂછ્યું કે “પહેલાં તો આપ મને મહાત્મા બાચજીના સંબંધી કાંઈ હકીકત કહો.”

મહર્ષિ—મહાત્મા બાચજી કહે છે કે “એ માણસે મને જોયો છે, તેનાં હૃદયમાં દૂર થયાં છે.”

સુલ્તાન—“શું તેઓ પેગંબર મહમદ સાહેબ (સંઆંસં) કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ થઇ ગયા ? તેમના હૃદયરૂપી ઠાકો અણુ જોહલે તથા અણુ લોહિ તેમનાં દર્શન કર્યાં હતાં, તોપણ તેમનાં હૃદયની તો સીમાજ નહોતી.”

મહર્ષિ—“અસદ્ય થાંઝા નહિ. પોતાની ચોખ્ખતા જોઈને વાત કરો. એ તો જાણુ જોઈએ કે, પેગંબર સાહેબનાં દર્શન તેમના ચાર ધર્મપ્રચારક બાંધુઓ તથા કેટલાક અનુયાયીઓપ્રિયાય કોઈએ કર્યાં નહોતાં. હંચરનું આ વચન તેના પ્રમાણરૂપ છે કે ‘તેઓ તમારાપ્રતિ દૃષ્ટિ કરતા જણાય છે, છતાં તમારાં દર્શન કરવા નથી.’ આ હંચરી વચનનો તમારે મર્મ સમજવો જોઈએ.”

આ વાત સાંભળી સુલ્તાન મહમદ અતુલ થયો અને બેઠો કે “મને કાંઈક ઉપદેશ આપો.”

મહર્ષિ—“અન્યાયી કામોથી છુટા રહેજો, અમૃદની સાથે ઉપાસના કરો તથા હોકાના ઉપર દયા અને ઉદારતા દર્શાવો.”

સુલ્તાન મહમદ—“ મને આશીર્વાદ આપો. ”

મહર્ષિ—“ હે મારા પ્રભુ ! તું ધાર્મિક માણસોને ક્ષમા આપ. ”

સુલ્તાને ફરી વાર વિશેષ આશીર્વાદ આપવા વિનંતિ કરી, ત્યારે ઋષિ બોલ્યા કે “હે મહમદ ! તારું કાર્ય તથા પરિણામ વખાણવા યોગ્ય હો !”

પછી સુલ્તાને હવ્તર મુદ્રાઓ મહર્ષિ પાસે મૂકી. તે સ્વીકારવા માટે આગ્રહ કર્યો, ત્યારે મહર્ષિએ પોતાના જોરાકની રોટીનો એક કંકડો સુલ્તાનની આગળ મૂકી કહ્યું કે “આનું લક્ષણ કરો.”

સુલ્તાન મોઢામાં મૂકી તે કંકડો દાંતથી લાગવા અને ગળે ઉતારવા ગયો; પણ તેમ થઈ શક્યું નહિ, ત્યારે મહર્ષિએ પૂછ્યું કે “ કેમ ! ગળે ઉતરતો નથી ? ”

સુલ્તાન—“ના, બહુજ કઠણ છે.”

મહર્ષિ—“ ત્યારે તમે શું એમ ધારો છો કે તમારી આ કઠણ મુદ્રાઓ મારે ગળે ઉતરશે ? ના, ના, નહિજ ઉતરે; મારે તે પાછી લઇ જાઓ.”

સુલ્તાન—“ તો થોડીકજ ગ્રહણ કરો. ”

પરંતુ મહર્ષિએ તેમાં પણ સંમતિ આપી નહિ. છેલ્લે સુલ્તાને ઋષિની પાસે પોતાનું કાંઈક સ્મરણચિહ્ન આપવા વિનંતિ કરી. ત્યારે ઋષિએ પોતાના ઓઢવાના કપડાનો કંકડો તેને આપ્યો. જતી વખતે સુલ્તાન બોલ્યો કે “મહાત્મન ! આપની ઝુંપડી બહુ સુંદર છે.” મહર્ષિ અણુ હસન હસીને બોલ્યા કે “ પાદશાહ ! તારી પાસે પુષ્કળ દોલત છે, છતાં આ ઝુંપડીની તારે જરૂર છે ? ”

જ્યારે સુલ્તાન જવા ઉભો થયો, ત્યારે મહર્ષિએ પણ ઉભા થઈ તેના પ્રત્યે માન દર્શાવ્યું. આ જોઈ મહમદ બોલ્યો કે “ મહાત્મન ! જ્યારે હું આવ્યો, ત્યારે તો આપે મારા તરફ બેઠરકારી બતાવી હતી, પણ હવે ઉભા થઈ માન આપ્યું, તેનું તાત્પર્ય શું ? ”

મહર્ષિ—“ પહેલાં તું રાજગર્વથી અને મારી પરીક્ષા લેવાના ઉતુથી આવ્યો હતો; પણ અત્યારે તું દીનતા, પવિત્રતા અને ફકીરી વિચારો સાથે જાય છે. ફકીરી સંપત્તિનો સૂર્ય અત્યારે તારા ઉપર પ્રકટ થતો જણાય છે. એ ફકીરીને સત્કાર આપવા હું ઉભો થયો છું. પહેલાં તારી પાદશાહી માટે મેં બેઠરકારી બતાવી હતી. ”

ત્યાર પછી સુલ્તાન પ્રસન્ન થઈ ચાલ્યો ગયો.

એક વાર અણુ હસન તપસ્વીમંડળ ગ્રામે પોતાની ઝુંપડીમાં બેઠા હતા. પેટમાં ગ્રાત દહાડાની ભૂખના દહાડા થયા હતા, ત્યાં એક માણસ એક મણુ આટો તથા બીજો સામાન લઈને આવ્યો અને બોલ્યો કે “આ સામગ્રી આપ સૌને માટે લાવ્યો છું.”

આ સાંભળી અણુ હસન પેલા મંડળ તરફ ભ્રમને બોલ્યા કે “આપના માંથી જેનામાં મહર્ષિપણું હોય તે આ સ્વીકારી લે. મારામાં મહર્ષિપણુને તો જરાએ અંશ નથી.”

છેલ્લે કોઈએ તે સામગ્રી લીધી નહિ અને પાછી વાળી.

એક વાર મહર્ષિ અણુ હસન પાસે એક માણસ આવ્યો અને કંઈની (કંઈકીની વસ્ત્ર) આપવા વિનંતિ કરી.

મહર્ષિ—“પહેલાં તું મારા એક પ્રશ્નને ઉત્તર આપ. બોલ, જો કોઈ પુરુષ સ્ત્રીનાં હૃદયમાં પહેરે તો શું તે સ્ત્રી થઈ જાય ?”

પેલો માણસ—“ના.”

મહર્ષિ—“તેજ પ્રમાણે કોઈ સ્ત્રી પુરુષના જેવો પોષાક પહેરે, તો તેથી એ પુરુષ થાય ?”

પેલો માણસ—“ના.”

મહર્ષિ—“તોપછી તું સાધુ નહિ હોય તો સાધુત્વ વસ્ત્ર પહેરવાથી કોઈ સાધુ થઈ શકશે નહિ.”

મહર્ષિ પાસે એક વાર એક માણસ આવ્યો અને બોલ્યો કે “લોકોને પરમેશ્વર તરફ લઇ જવા સારું મને સંભતિ આપો.”

મહર્ષિ—“બલે, તું લોકોને પરમેશ્વર તરફ દોરી જજે; પણ તારા પોતાના તરફ દોરીશ નહિ.”

પેલો માણસ—“મહાત્મન ! એ કેમ થાય ? કોઈ પોતાના તરફ લોકોને દોરે ખરા ?”

મહર્ષિ—“હા, ઘણાંજો. પરમેશ્વર તરફ દોરવાને બદલે ઘણે ભાગે ધર્માચાર્યો લોકોને પોતાની તરફ દોરે છે.”

અણુ અહિં સિના નામનો એક માણસ મહર્ષિ અણુ હસનની દીર્ઘિ સાંભળી ખર્ડામાં આવ્યો. ઝુંપડીએ આવ્યો ત્યારે મહર્ષિ અંદર નહોતા. બારણે આવી તેણે પૂછ્યું કે “મહર્ષિ ક્યાં છે ?”

તેમની ધર્મપત્નીએ કહ્યું કે “જો પાખંડી પૂતારાનું તારે શું કામ છે ?”

આ પ્રમાણે અનેક કુવચનો તે બાઈએ કહ્યાં. સિનો તો આ સાંભળી સ્તબ્ધ

ધર્મ ગમે અને મનમાં ને મનમાં વિચારના લાગ્યો કે “અહો, આ મહાત્માની સ્ત્રી આવી નહોતી છે. તો તેમને કેટલાં દુઃખો સહન કરવાં પડતાં હશે ?” આમ વિચારતો વિચારતો તે રસ્તે પડ્યો. રસ્તે જતાં તેણે મહર્ષિને આવતા જોયા. તેમની સાથે એક વાઘ હતો અને વાઘના ઉપર લાકડાનો ભાર મૂકેલો હતો. અણુ અણિ આ જોઈ અદિત ધર્મ ગમે અને જોડ્યો કે “મહાત્મન! આ શો આશ્ચર્યજનક વ્યાપાર !”

મહર્ષિ—“હું પેલી વાઘણ-પત્નીનો ભાર ઉપાડું છું, માટે આ વાઘે મારો ભાર ઉપાડ્યો છે.”

એક રાત્રે મહાત્મા ઉપાસના કરતા હતા, ત્યારે તેમણે એવી દેવી વાણી સાંભળી કે “અણુ હસન ! તું શું એવું ઇચ્છે છે કે, તારી તમામ શુભ વાતો હું લોકોની પાસે પ્રકટ કરું અને તને હેરાન કરું ?”

મહર્ષિ—“હે પ્રભો ! તમે શું એવું ચાહો છો કે, હું તમારી દયાનું જે તન જાણું છું તેમજ તમારો જે પ્રેમ અનુભવી રહ્યો છું, તે બધા આગળ પ્રકટ કરીને તેઓ તમારાપ્રત્યે આવવાનું ને પ્રણામ કરવાનું છોડી દે (અને મારા તરફ આવીને મનેજ નમસ્કાર કરે) એવી હલકાઈ કરું !”

મહર્ષિએ એક વાર એવી દેવી વાણી સાંભળી કે “અણુ હસન ! તું વિરોધીઓથી તથા તેમના કોલાહલથી શું ખડીએ છે ?”

મહર્ષિ—“ના, ના. મહાંની ખીક કેવી ? બળવાન ઊંટ કદી નગારાથી કે કંસારાના ઘરનું કબુતર, અતિજડ ઘણુ-એરણુના ઘોર અવાજોથી ખડીતું નેયું છે?”

એક વાર મહર્ષિ જોડ્યા કે “હે પ્રભુ ! તું યમને મારી પાસે મોકલીશ નહિ. મોકલીશ તોપણ તેના હાથમાં હું મારો પ્રાણ સોંપીશ નહિ; કેમકે મેં કાંઈ તેની પાસેથી મારો પ્રાણ મેળવ્યો નથી, એટલે પછી એના હાથમાં શામાટે આપું ? મેં તો જે કાંઈ તારી પાસેથી મેળવ્યું છે, તે તનેજ સોંપીશ, બીજા કોઈને નહિ.”

મરણુ નજીક આવ્યું, ત્યારે અણુ હસન જોડ્યા કે “મારું આ રુધિર-પૂર્ણ અંતર લેદીને જો કોઈ જીએ તો તરતજ જણાય કે, ચૈતન્ય-પૂજની સાથે જડ-પૂજને કશોજ સંબંધ નથી.”

પછી તેમણે કહ્યું કે “મારા શબને દફનાવવા માટે ત્રીસ ગજ ઉંડી કબર જોઈએ; કેમકે બસ્તામની જમીન આ ગામની જમીનથી ત્રીસ ગજ નીચી છે. મારું શબ મહર્ષિ બાયજીદ બસ્તામી કરતાં ઉંચું રહે, એ ઉચિત નથી.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-જો ઇન્દ્રિયેમી છે, તેને માટે તો બધાંજ સ્થળો મરજીદ-મંદિર છે, બધાજ દિવસો શુક્રવાર છે અને બધાજ મહિના રમખાન છે. તે જ્યાં પશુ રહે છે, ત્યાં ઇન્દ્રિયનીજ સાથે રહે છે.

૨-મેં તેના અસ્તિત્વમાં દષ્ટિ નાખી કે તેજ શણે તેણે મારું અસ્તિત્વ જોયું તો હરી લીધું કે પછી મેં મારા અસ્તિત્વ તરફ દષ્ટિ કરી, તો ત્યાં પણ તેના અસ્તિત્વે મારે અનસ્તિત્વજ દર્શાવી આપ્યું !

૩-પ્રભુ પોતાના ગ્રેમીઓને જોવે સ્થાને રાખે છે, કે જ્યાં સાધારણ માણસો તો જઈ શકતાજ નથી; ને જોયો પહોંચી ચૂક્યા હોય છે, તેમને સામાન્ય હોદ્દા બિચારા પ્રભુગ્રેમીતરીકે પિછાણી શકતા નથી. અણુ હસન જો વિષે પોતાનુંજ પ્રમાણ આપે છે કે “હું” જ્યારે પણ તેના (પ્રભુના) સૌંદર્યની વાત કહેતો, ત્યારે હોદ્દા મને માંડોજ કહેતા ! પ્રભુએ મને જોમ પણ કહ્યું છે કે, હ-ભાગી હોદ્દામાં તો હું તને પ્રસિદ્ધિજ આપવાનો નથી, પણ જોયો મહારા ઉપર પ્રેમ કરે છે અને જોના ઉપર હું પ્રેમ કરું છું, તેવાઓ આગળજ હું તને પ્રકટ કરીશ અને તેવાઓજ આવીને તારાં દર્શન કરવા પામશે. અને જોયો તારી પાસે નહિ આવી શકે, તેઓ તારું નામ સાંભળીને પણ તારા ઉપર પ્રેમ કરશે. મેં તને પુણ્ય-પવિત્ર જીવન આપ્યું છે, તેથી પુણ્યમાત્રીઓજ તને જોખખશે અને ચાહશે.”

૪-એક વાર મેં પ્રભુની આ વાણી સાંભળી કે “હે મહારા સેવક ! તું જો શોકથી હાખી થતાં મારી પાસે મુખ-અંતોષ માગીશ તો હું તને મુખ-અંતોષ આપીશ; જો તું નિર્ધનતાથી હાખી થઈને મારી પાસે આવીશ તો હું તને ધનવાન બનાવીશ અને જો તું તારી અહંતા-મમતાચક્રિત સ્વર્ કાંઈ મને આપીશ તો હું પણ મારું પોતાપણું અને સ્વર્ કાંઈ તને આપી દઈશ.”

૫-જ્યારે મેં મારા અસ્તિત્વ તરફ જોયું, ત્યારે પ્રભુએ તો તેને ઠોકાવે અને મારે અનસ્તિત્વજ દર્શાવ્યું ! અને જ્યારે મેં મારા અનસ્તિત્વ તરફ દષ્ટિ કરી, ત્યારે તો તેણે પોતાનુંજ અસ્તિત્વ અને પ્રભુત્વ મને દર્શાવ્યું ! વળી વિશેષમા કહ્યું કે “હે મારા અનન્ય સ્વરૂપ ! હવે જરા તું પણ તારું અસ્તિત્વ દર્શાવ.” ત્યારે મેં કહ્યું કે “તારાવિના બીજું કોણ મારા અસ્તિત્વનું પ્રમાણ આપી શકે ? તો પટેલ નથી કહ્યું કે ‘ઇન્દ્રિય જોનો સ્ત્રી છે.’ આપના મામની એ ખ સ્ત્રી મારે માટે ખુદો થશે. ત્યારજ તેના પ્રકારવટે કર

૧૪-હ પ્રજો ! તું માફ સદા સમરણ કર્યા કરે છે, તો પછી મારો પણ પ્રત્યેક સ્વાસ અને હોઠા સ્વાસ મુઠાં તારીજ પ્રધાસમાં અર્પણ યત્નેઃ મન પણ સદા તારાજ સમરણમાં રહેજો અને માફ સરીર અને હવન પણ તમનેજ અનુસરજો.

૧૫-હ પ્રજો ! તેં મને તારી ખાતરજ સદ્વચો છે અને તારે વાસ્તેજ હું જન્મ્યો છું; મારે કૃપા કરીને તું તારી સર્જેલી કાંઈ પણ વસ્તુ તરફનો જરા પણ મોહ મારામાં થવા દઈશ નહિ.

૧૬-હું કોઈને પણ ગુરૂરૂપે માનતો નથી, કેમકે મારો ગુરુ અને મારો નેતા તો ઇશ્વર પોતેજ છે; છતાં પણ મેં અનેક ધર્માચાર્યોનાં સેવા-સમાગમ તો કર્યાં છેજ.

૧૭-માણસ જ્યાંસુધી ઐમ જાણે છે કે 'હું' કાંઈપણ જાણતો નથી' ત્યાં-સુધીજ તેને નવું જાણવાની અભિલાષા રહે છે; અને બ્યારે તે ઐમ જાણે છે કે 'હું' કાંઈક જાણું છું' ત્યારથી તેનાં જ્ઞાનનાં દ્વાર બંધ થઈ જાય છે.

૧૮-જો તમે કહો કે હું તેને જાણું છું, તો હું કહીશ કે તમે તેને જાણતાજ નથી.

૧૯-ઇશ્વર પોતે જ્યારે પોતાના દાસને પોતાનો માર્ગ દર્શાવે છે, ત્યારેજ તેની ગતિ અને સ્થિતિ અધ્યાત્મ રાજ્યમાં થઈ છે.

૨૦-ઇશ્વરનેજ પામવા વાસ્તે જેતું હૃદય તલસી રહ્યું છે, તેનોજ જન્મ ધન્ય છે; તેનીજ માતા ધન્ય છે; કારણ કે તેનું સર્વ હિત ઇશ્વરમાંજ સમાયેલું હોય છે.

૨૧-જે માણસ ઇશ્વરમાંજ જીવે છે અને જોવા યોગ્ય તથા સાંભળવા યોગ્ય પણ તેનેજ જાણે છે; તેણે બધુંજ જોયું છે, સાંભળ્યું છે અને જાણ્યું છે.

૨૨-પ્રભુના રસ્તામાં આ જોકે એવું જાણર છે કે સાધુ પુરુષો તેને ધર્મ-કર્મનું જાણર કહે છે. એ જાણરમાં જાતજાતની સુદર છળીઓ છે. જેમકે અલૌકિકતાની, તપશ્ચર્યાની, આ લોકની, પરલોકની, કોમળતાની અને સ્વર્ગીય સ્વભાવની ઇં ઇં અનેક પ્રકારની છે. જે ભાગ્યશાળી યાત્રાળુઓ તે જાણરમાં જઈને તે તે છળીઓ જોવાને ઉભા રહે છે અને એ બધી વસ્તુઓ તરફ અનુ-રાગ-અધિક રનેહ દર્શાવે છે, તેજ પ્રભુને પ્રાપ્ત કરે છે.

૨૩-પરંતુ તેમ થવા પહેલાં પ્રભુભક્તનું એ પણ કર્તવ્ય છે કે, ઉપડી સર્વ બાબનોનો પરિત્યાગ કરી એકાંતમાં માત્ર ઇશ્વરનોજ યોગ (મેળાપ) પ્રાપ્ત

કરે, મસ્તકને નમેલું રાખે, કૃપારૂપી નદીદ્વારા ઈશ્વરરૂપી મહાસાગરમાં જઈને એકતા સાધે અને આત્મવિસર્જન (જીવલાવનો નાશ) કરે.

૨૪-જ્ઞાનના બે વિભાગ છે:- (૧) બાહ્યવિભાગ અને (૨) આધ્યાત્મિક વિભાગ. બાહ્યવિભાગ બાહ્યજ્ઞાનીઓ પ્રકટ કરે છે, આધ્યાત્મિક વિભાગ આધ્યાત્મિક જ્ઞાનીઓ પ્રકટ કરે છે. ઈશ્વરની સાથે સાધુ પુરુષનો જે ગૂઢ યોગ, તેજ આધ્યાત્મિક વિભાગ છે. ત્યાં માનુષી લાવોનો તો પ્રવેશ પણ થઈ શકતો નથી.

૨૫-તમે જે સંસારને શોધવા જશો, તો સંસાર તમારા ઉપર ચઢે ખેસશે; તમે સંસારથી વિમુક્ત થશો, તોજ સંસારને તરી શકશો.

૨૬-ક્રીડીર તે છે કે જેને આ કાળ તથા પરકાળની કશી પરવા નથી-અર્થાત્ તેના અંતરમાં પ્રભુની સાથે જે યોગ અને સંબંધ બાંધાયેલા છે, તેના આગળ તે આ લોક અને પરલોકને તુલ્ય સમજે છે.

૨૭-વીરતા એ એક વિશાળ નદી છે. એ નદીના ત્રણ કાંઠા છે:- (૧) દાનશીલતા, (૨) પ્રાણીઓ ઉપર દયા અને (૩) લોકોપત્યે અયાચકતા અને માત્ર ઈશ્વર પાસેજ યાચના.

૨૮-જે માણસ પોતાના મનમાં એક પણ હલકો વિચાર કરીને તેણે કંઈ કરે છે; તેને લીધે તે ઈશ્વરી માર્ગથી બે વર્ષ છેટો પડી જાય છે.

૨૯-મનુષ્યો પુણ્યથીજ ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરે છે, માત્ર ઉપલક્ષીયાં ધર્મોં દાનોથી નહિ.

૩૦-આખા જગતની સાધુતા લેગી કરવામાં આવે, તોપણ તે પ્રકૃતિ એક ટીપા જેટલી પણ સાધુતા બરાબર થશે નહિ.

૩૧-પાદાંપરિતો એમ કહે છે કે, પેગંબરોના અને મહર્ષિઓના વાસ્તે સર્વે છીએ; પરંતુ એમ કહીએ છીએ કે, તેમના બરા વારસો તો નથી. ત્યાગી-તપસ્વીઓ છીએ; કેમકે જે જે તેમની પાસે હતું, તેમાંનું કંઈ પણ રહેલું હોય તો તે અમારીજ પાસે રહેલું છે. તેઓ ક્રીડીર હતા, તેમ કહેવાઈ શકે છે. તેઓ સ્વર્ગકાંક્ષી હતા. તેમનામાં દાનશીલતાનો શુભ હતો, લોકોના કલ્યાણનો હિત હતો. તેઓ કે હતા અહિંસાકારી ન હતા, સ્વનિર્મા દર્શનવાદી હતા. કે જે જે કાંઈ તેમને આપવું હતું, તેમણે તેમણે સ્વયં સ્વીકારી લીધું. તેઓ તેમનાથી વધુના પણ તેઓ લોકોથી બહુતા નહિ. તેઓ તેમની સાથે સંનિવૃત્ત, પણ તેઓ લોકોની આશા વાંચના નહિ અને કે જે જે આશામાં તેમને સહકાર મળે તો એ મહાપુરુષમાં આ વાંચના હોય.

૩૨-જે દળમાં અમે છીએ તે દળને ચોખરે પરમેશ્વર છે; પાછળ મહર્ષિ-
ઓ અને પેગંબરો છે; બાણુપર તેમના અનુયાયીઓ છે અને વચ્ચે ધર્મશ્રેયો
અને ધર્મવિધિઓ છે. માટે જેઓ આ અમારા દળમાં છે, તેઓ ધન્ય છે !
તેઓના પ્રાણો પરસ્પર મળી ગયેલા છે; પરંતુ અણુ હસનના પ્રાણ કોઈ પણ
હુનિયાઈ પદાર્થ સાથે જોડાણ કે સંબંધ ધરાવતા નથી.

૩૩-કેટલાકો પોતાના જ્ઞાનને (પડિતાઈને) રણુ કરે છે, તો કેટલાક
તપશ્ચર્યા રણુ કરે છે; પણ આ પ્રભુનો માર્ગ એવો નથી, કે જ્યાં એમાંનું કોઈ
પણ અહંતા-મમતારૂપી મલિન યેલીમાં ભરેલું હોય ત્યાંસુધી જરા પણ ઉપ-
યોગમાં આવી શકે.

૩૪-જે માણસ કોઈ પણ વિચાર કરતી વખતે તથા કોઈ બોલતી વખતે
પ્રથમ ઈશ્વરનું સ્મરણ કરતો નથી, તે મહાન વિપત્તિમાં આવી પડે છે.

૩૫-સર્વ કોઈ ઇચ્છે કે, અમે આ લોકમાંથી કોઈ પણ ઉપયોગી પદાર્થ
સાથે પ્રભુ પાસે ધરવાને લઈ જઈએ; પરંતુ તેની પાસે તો આ હુનિયામાંની
બીજી કોઈ પણ ચીજ લઈ જઈ શકાતી નથી. એક માત્ર ઉપપલ્લવો-અહંતા-
મમતાનો-વિનાશજ લઈ જઈ શકાય છે.

જગતનાં સાધારણ માનવીઓ કરતાં કોઈ પણ ઉંચો દરજ્જે પ્રાપ્ત થતાં
જેના મનમાં એવો વિચાર આવે કે, લોકો મને આવે ઉંચે રથજે બેઠેલો જોઈ શકે
તો કેવું સારું ? તો તે માણસ સાચો ભક્ત કે સાધુ નથી.

૩૬-જે તમે એવું ઇચ્છો કે, હું પહેલાં હુનિયાનાં, સ્વર્ગલોકનાં અને
તેના નિવાસીઓનાં તરવો-રહસ્યો પ્રથમ જાણી લઉં, તે પછી ઈશ્વરને જાણીશ;
પરંતુ એમ કરવા જતાં તો તમારો માર્ગ ધ્રુવોજ લાંબો થશે અને જે પ્રભુ-
વિશ્વાસના પ્રકાશમાં ચાલ્યો તો તમારો માર્ગ ખૂબ દુર્લભ થઈ જશે.

૩૭-જ્યારે તમે સાધુસમાગમ કરશો, ત્યારે પ્રભુપ્રેમરૂપી સુંદર સદૃશ
વાદળ ઉત્પન્ન થશે અને તેમાંથી ઈશ્વરી અનુમહરૂપી સ્વચ્છ વારિ વર્ષશે; પણ
જ્યારે તમે ઈશ્વરનો સમાગમ કરશો, ત્યારે તો ક્યામ મેઘ-કાળો વાદળો વધી
આવશે તેમાંથી પ્રેમામૃતજ વરસવા લાગશે.

૩૮-ઈશ્વરપ્રેરિત મહાપુરુષ અને પુણ્યાત્મા શ્રદ્ધાળુ, એમના શિવાય બીજા
બધાઓમાં પ્રભુપ્રેમી માણસ નિંદા પામે છે.

૩૯-જે કોઈ ઈશ્વર તરફ જાય છે, તેને તે એવું કંઈક આપી દે છે કે
જેથી તેનું પોતાનું સર્વ કંઈ જનું રહે છે; અને તેને જદલે ઉપાસના, પ્રા-

થ'ના, જપ, તપ, દાન, વ્રત, ઉપવાસ વગેરે દેવી પદાર્થ પ્રભુ તરફથી મળ્યા કરે છે.

૪૦-ઈશ્વર પોતેજ જેનો માર્ગદર્શક થાય છે, તે ઇશ્વરાશ્રયી માણસે રસ્તો સ્વાશ્રયી માણસના રસ્તા કરતાં બહુ દુઝેલો થાય છે; કેમકે તે અંતરમાં જ્યોતિમય દિવ્ય દષ્ટિ આપે છે, તથા તે દષ્ટિ ઉપર બીજી દષ્ટિ, તેજ ઉપર વળી ત્રીજી દષ્ટિ અને તેના ઉપર વળી ચોથી દષ્ટિ પણ આપે છે. આથી તેની એવી અવસ્થા થાય છે કે જેથી તેની દષ્ટિ સર્વત્ર ઇશ્વરને જ જુએ છે.

૪૧-માર્ગ જે પ્રકારના છે:-એક દુઝેલો માર્ગ અને બીજો લાંબો માર્ગ. લાંબો માર્ગ ભક્ત તરફથી શરૂ થઈને પ્રભુની તરફ જાય છે અને દુઝેલો માર્ગ પ્રભુથી શરૂ થઈને ભક્તસુધી જાય છે.

૪૨-જે માણસ એમ કહે છે કે, હું તેની પાસે પહોંચ્યો છું, તે પહોંચ્યો હોતો નથી; પરંતુ જે માણસ કહે છે કે, હું તેની પાસે પહોંચ્યો નથી, તેજ પહોંચ્યો હોય છે અથવા પહોંચવાનો હોય છે.

૪૩-જે તેને પામે છે, તે પોતે રહેતો નથી; પણ તે રૂપે બની જાય છે.

૪૪-મુખ બંધ કરો; ઇશ્વરસિવાય બીજી વાત પણ કરો નહિ.

૪૫-હૃદયમાં પણ ઇશ્વરના ચિંતનસિવાય બીજું ચિંતન કરો નહિ.

૪૬-ઈન્દ્રિયોવડે તેમજ કર્માતુષ્ઠાનો દ્વારા પણ પ્રભુને પ્રિય લાગે તેવાં કાર્યો કરો.

૪૭-જ્યારે તમે સંપૂર્ણ રીતે તમારો પોતાનો (અહંતા-મમતાનો) વિનાશ કરશો, ત્યારે તમે તો ઉલટા સંપૂર્ણ બની રહેશો.

૪૮-મુદ્ધિ(સાક્ષાત્કાર પામેલા જ્ઞાની)ને મન હોય છે, પણ તે તેની પાસેથી હરી લેવાયું હોય છે. તેની પાસે શરીર હોય છે, પણ તે તેનું પોતાનું રહેકું હોતું નથી. તેની પાસે પ્રાણ હોય છે; પરંતુ તે પણ પ્રભુપ્રેમથી ગરમ હોય છે.

૪૯-સ્વર્ગ અને મૃત્યુલોકનાં આખા જીવનસુધીનાં સમગ્ર કર્માતુષ્ઠાને કરતાં પણ એક મુદ્દત્ માત્રનો પ્રભુ-સહવાસ શ્રેષ્ઠ છે.

૫૦-તું જે કંઈ ઇશ્વરને રાજી કરવા માટે કરે છે, તેજ લેખે લાગે છે અને જે કંઈ તું લોકોને રાજી કરવા માટે-લોકોમાં પ્રતિષ્ઠા પામવા માટે કરે છે, તે અલેખે છે-વૃથા છે.

૫૧-તમારું જીવન તેને (પરમાત્માને) સમર્પણ કરશો, એટલે તે તમને પોતાનું જીવન સમર્પણ કરશે અને તમે અનિષ્ટ જીવનથી મુક્ત થઈ જાવો.

૫૨-એકાંતમાં પ્રભુ સાથે વસનારનું લક્ષણ એ છે કે, દુનિયાની તમામ વસ્તુઓ અને બધાં માણસો કરતાં પ્રભુજ તેને વધારે પ્રિય હોય છે.

૫૩-ઇશ્વરી પ્રેમ તેના પ્રેમીઓમાટે અને તેની દયા પાપીઓને માટે હોય છે.

૫૪-તેનો પ્રેમ પ્રાણીઓ ઉપર નથી, તેનો પ્રેમ ઇશ્વર ઉપર પણ યદ્ય શકતો નથી.

૫૫-તે માણસ પોતાનો સંસાર અને પોતાનું જીવન પ્રભુનિમિત્તે અર્પણ કરી શકતો નથી, તે સહેલાઈથી ભવાટવિનો માર્ગ પૂરી કરવાને શક્તિમાન નથી.

૫૬-એક પળ વારનો પણ ઇશ્વરનો સહવાસ અનેક વર્ષોના નિમાજ-શૈભ (પ્રાર્થના અને અપવાસ) કરતાં ઉત્તમ છે.

૫૭-તે માણસ સાધુને પીઠે છે, તેની તપશ્ચર્યા પ્રભુ કબૂલ કરતો નથી.

૫૮-અંતરની શુદ્ધિ અને વાણીની સત્યતા બહુજ ઉત્તમ છતાં પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ બેઠા સિવાય એ વસ્તુઓ પૂરી પ્રાપ્ત થતી નથી.

૫૯-ત્યાગીનાં વસ્ત્ર તો ઘણાં પહેરે છે; પરંતુ પ્રભુ તો અંતરની શુદ્ધિ અને વર્તણૂકમાં સાત્વિકતા, એ બેજ વાનાં માગે છે.

૬૦-માત્ર વાળનાં વસ્ત્રથીજ ને આધુતા આવી જતી હોત તો તો પશુઓ પણ તેવાં બની ગયાં હોત; કેમકે તેમનાં શરીર રૂંવાડાંથીજ ઢંકાયેલાં છે.

૬૧-તે તમારું મન ઇશ્વરમાં અનુરાગી રહેતું હશે તો તો સમગ્ર પૃથ્વી પણ તમારા હાથમાં હશે તોપણ તેથી તમને હાનિ થનાર નથી; અને ને તમારું મન ઇશ્વરમાં નહિ ચોંટ્યું હોય તો તો ત્યાગવશોથી લાભને બદલે નુકસાન પણ થાય તો નવાઈ નથી !

૬૨-ઇશ્વરમાં પોતાને જોવાથી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે; પોતાનામાં ઇશ્વરને જોવાથી નિર્વાણ પ્રાપ્ત થાય છે અને પોતાને જરા પણ ન જોતાં માત્ર ઇશ્વરનેજ જોવાથી નિત્યતા પ્રાપ્ત થાય છે.

૬૩-તેઓ જ્ઞાનામિથી શુદ્ધ થઈ પ્રભુમયતારૂપી અમૃતસાગરમાં ડૂબેલા હોય, એવાઓનોજ સમાગમ કરજો.

૬૪-તમે ઇશ્વરનું સ્મરણ એવા પ્રકારનું કરો કે જેથી ફરી વાર સ્મરણજ કરવું પડે નહિ.

૬૫-તે ધીવા પ્રભુને પામવા ઇચ્છતો નથી, તેની સાથે વાત પણ કરશે નહિ; અને જે વક્તા પ્રભુનું દર્શન પામ્યો નહોત, તેની વાત પણ સાંભળશે -

૬૬-મ્હારે કોઇ શિષ્ય નથી કે હું તેના ગુરુ કે નેતા પહોંચું. અભિમાન રાખું. મ્હારું તો એજ કહેવું છે કે, ઈશ્વરજ સર્વ કોઇ માટે પૂરતો છે. જો તમે કોઇના અંતર્યામી પ્રભુને એક વાર પણ પીરસો, તો આખું જીવન તમારે રોવામાં ગાળવું પડશે અને તે ક્ષમા કરશે, તોપણ “તમે તેને કુચ દીધું હતું” એવો આક્ષેપ તો તમારા પર કાયમજ રહેવાનો.

૬૭-જો માણસ ઈશ્વરનેજ માટે તરસ્યો છે, તેને તો ઈશ્વર આખી સદિ આખી દે તોપણ તેનાથી તે તૃપ્ત થતો નથી.

૬૮-પુસ્તકજ્ઞાનીઓ ભલે જ્ઞાન ગોખ્યા કરે; વૈરાગીઓ ભલે લેખ ધારણ કરે અને તપસ્વીઓ ભલે તપ કરે, પણ સાવધાન! તમે તો પવિત્રતા અને નિષ્કામતાજ પ્રાપ્ત કરીને પ્રભુ તરફ આગળ વધજો; કેમકે તે પણ પવિત્ર અને નિષ્કામ હોવાથી તેને પણ તેજ વસ્તુઓ ગમે છે.

૬૯-તન, મન, ધન અને વાણીવડે લોકો ઈશ્વરના અપરાધો કરે છે. તેને બદલે જો તેઓ શરીરને તેની સેવામાં અને વાણીને તેના ગુણાનુવાદમાં રાખે, તો મન પણ અપરાધ કરતું તો અટકે! મન પણ પ્રભુનેજ અર્પણ કરી દેવું જોઈએ, પરંતુ એ તો ત્યારેજ બની શકે કે જ્યારે પોતા પાસે જે કંઈ હોય તે બધુંજ પ્રભુને અર્પણ કરી દીધું હોય ત્યારે; અને જ્યારે જ્યારે એ ત્યારે વસ્તુઓ તમે તેને વાસ્તે અર્પણ કરી રહેશો, ત્યારે તેના તરફથી પણ તમને ચાર વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થશે. તે એ કે:- (૧) પ્રભુનો પ્રેમ, (૨) તેજસ્વિતા, (૩) પ્રભુમય જીવન અને (૪) પ્રભુમાં ભળી જવું.

૭૦-અનેક લોકો હરતા-ફરતા જણાય છે, છતાં પણ ખરૂં જોતાં તેઓ મુચ્છલાજ હોય છે; અને અનેક લોકો કબરમાં સૂતા હોય છે અથવા ક્ષમશાનમાં બળ્યા હોય છે, તોપણ ખરા અર્થમાં તેઓ જીવતાજ હોય છે.

૭૧-લોકો કહે છે કે, મહાન પેગંબર હજરત મહમદ સાહેબ (સં ૫૭૦)ને નવ સ્ત્રીઓ હતી અને અનેક સંતાન હતાં તથા ત્રેસક વર્ષ જીવ્યા હતા; તોપણ તેઓ આ લોક કે પરલોકની કશી પણ ફિકર-ચિંતા રાખતા નહિ અને ઈશ્વરસિવાય બીજું કશુંજ જાણતા નહિ.

૭૨-તમે પણ ખરા પ્રભુપ્રેમી બની જાણશો તો તમને પણ જ્યાં પણ જોશો ત્યાં પ્રભુજ જણાશે; કેમકે મૂળથીજ પ્રભુ તો સર્વત્ર ભરપૂર છે.

૭૩-અદ્વય જગતમાં એક પ્રભુકૃપા નામે નદી સર્વત્ર વહી રહી છે; પરંતુ ઘણા મોટા ભાગના માનવોનો તેના ઉપરનો વિશ્વાસ એ નદી ઉપર તરતા

તણખલાના જેવો ઉપર ઉપરનોજ છે; અને તેથીજ ન્યારે જાણ મંથોમોડી વાયરો વાય છે અને મોળા ઉછળવા લાગે છે, ત્યારે બિચારાં તે વિવામરૂપી બધાંજ તણખલાં ધસડાઈને કાઢે નીકળી જાય છે ।

૭૪-જેમ તમારી પત્નીને જનાનાનાં માણસોસિવાય બીજું કાંઈ નેધ શકતું નથી, તેમ મહાપુરુષોને પણ બધાં માણસો નેધ શકતાં નથી. માત્ર અંતરંગ(અંદરનાં)જ માણસો (પ્રભુના સાચા પ્રેમીઓજ) તેમના તરફ આકર્ષાય છે, તેમને ઝોળખી શકે છે અને તેમનું દર્શન કરી શકે છે.

૭૫-શિષ્ય શુરુના પ્રતિ જેટલી વધારે ઘડા રાખે છે, તેટલી શુરુની દષ્ટિ પણ તેના તરફ વધારે ઉદાર અને લાગણીવાળી બનતી ચાલે છે.

૭૬-અયાંસુધી તમે માનુષી લાવોમાં રહેશો, ત્યાંસુધી તો તમારે કડવાશ અને ખટાશનોજ સ્વાદ ચાખવો પડશે. ન્યારે એ લાવોથી મુક્ત થઈ પ્રભુ તરફ વળશો, ત્યારે પ્રભુમય-સમિચ્છદાનંદમય જીવન પામી શકશો.

૭૭-મારે શરીર નથી, વાણી નથી અને મન પણ નથી; કેમકે એ ત્રણેને એ ઇશ્વરના અધિકારમાં સોંપી દીધાં છે.

૭૮-મારે આલોક પણ નથી ને પરલોક પણ નથી બન્નેને ઠેકાણે પ્રભુજ છે.

૭૯-કર્મ કરનારા અનેક મળે છે, પણ તે પૂરી કાળજીથી કરનારા હોતા નથી; અને પૂરી કાળજીથી કરનારા મળે છે તે પ્રભુને સમર્પણ કરનારા અથવા તો પ્રભુપ્રીત્યર્થે કરનારા હોતા નથી. (પણ ધનમાટે કે લોકકીર્તિ માટેજ કરતા હોય છે.) ખરે સાધુ તો તેજ છે કે, તે જે પણ કર્મ કરે છે તે સર્વ ભાવથી અને પૂર્ણ કાળજીથી કરે છે તથા કરીને પણ પ્રભુનેજ સમર્પણ કરે છે અથવા પ્રભુપ્રીત્યર્થેજ કરે છે.

૮૦-જે પ્રભુપ્રેમી થયો છે, તેજ પ્રભુને પામે છે; અને જે પ્રભુને પામે છે તે પોતાને જુલો જાય છે અને 'હુંપદ' પણ હારી જાય છે.

૮૧-પોષાંપરિતો ધર્મનો ઉપદેશ બીજાઓને સંભળાવવામાં અને લાંચ કરવામાં મગ્યા રહે છે; ત્યારે સાચા સાધુજનો તે પોતાનેજ સંભળાવવા અને લાંચ કરવામાં મગ્યા રહે છે.

૮૨-સાચો જ્ઞાની તેજ છે, કે જે આત્મજ્ઞાનને જાણવા ઉપરાંત અનુભવનારો પણ હોય છે. માત્ર ઝોખી રાખનારો કે બોલી બોલનારો જ્ઞાની તે કાંઈ ખરો જ્ઞાની નથી.

૮૩-પદ્યાત્પરૂપી વૃક્ષ પાવો, તો કડવાં ને બદલે ત્રીકાંજ ફળ આવે.

લોકો આગળ દુઃખ રહવા કરતાં પ્રભુ આગળજ રહે તો સંપત્તિ પણ

૮૪-તમે તેને ક્યાં જોયો ? તેમણે કહ્યું કે જ્યાં હું પોતે ખોવાઈ ગયો-
મને પોતાને નહિ જોયો ત્યાં. જેના મનમાં દુનિયાઈ વિચારોજ આવ્યા હો
છે, તે સાચો સાધુ કે પ્રભુપ્રેમી નથી.

૮૫-હું કહેતો નથી કે, તમારે કાર્ય કરવું નહિ. કાર્ય કરજો, પરંતુ તમારી
પોતાની શક્તિ કે સંપત્તિવડે કરતા નથી, પણ તે(પ્રભુ)નીજ શક્તિ-સંપત્તિ
તમે કરો છો; એ વાત ભૂલી નહિ જતાં સદાય સ્મરણમાં રાખજો. જેમ શેઠને
બાણોતર માલીકનાજ ધનથી વેપાર કરે છે અને મૂળ ધન તથા નફા-ટોટાને
પોતાનાં ન ગણતાં શેઠનેજ સોંપીને ખાલી હાથેજ ઘેર આવ્યો જાય છે, એજ
અકારે તમે પણ આ સંસારનાં કામકાજોમાં વર્તજો.

૮૬-સાધુપુરુષો ! સાવધાન રહેજો કે, માત્ર તમારી ફકીરીની કે સંન્યાસ
ની દીક્ષાથી, ત્યાગવચ્ચથી કે નિમાજનાં (પ્રભુના લજન-પૂજન-માટેનાં) આ-
સનો વગેરેથીજ કાંઈ તમે તેનાં દર્શન પામી શકવાના નથી. જે કોઈ એવાં
બાહ્યસાધનોમાંજ સાધુતા માની બેસશે, તેને તો હાનિજ વેઠવી પરશે; કેમકે
એ જ્યાં તો માત્ર ઉપરચોટીયાંજ સાધન છે; એટલુંજ નહિ પણ ગુરુ-શાસ્ત્ર-
દિ મહત્ત્વનાં સાધનોને પણ સાધ્ય નહિ માની લેતાં ધ્યાનમાં રાખજો કે, સાધ્ય
તો તે પ્રભુજ છે.

૮૭-જ્યાંસુધી લોકોથી તમારે કાર્ય શુદ્ધ રાખી શકાય અથવા કર્તા-
તરીકે શુદ્ધ રહી શકાય, ત્યાંસુધીજ ધર્મમાર્ગમાં સુખ રહે છે. દાનની કે
સાધનાદિની વિખ્યાતિ થતાંજ તે તે ધર્મકાર્યમાં નિમકવગરની ખીચરી જેવી
નીરસતા આવી જાય છે.

૮૮-જ્યાંસુધી હાથ ધરેલું કાર્ય સિદ્ધ ન થાય, ત્યાંસુધી સાધુપુરુષો
તેને મૂકી દેતા નથી.

૮૯-તમે પોતાનાં જ્યાંજ કાર્યોને ભૂલી જઈ સદાઈશ્વરનું સ્મરણ કર્યાકરો.

૯૦-તમારે મૃત્યુનો ભય છે ? ઉત્તર-મળ્યો કે, મરેલાને મરણનો ભય કેવો ?

૯૧-પ્રશ્ન-સેવા દાને કહેવી ? ઉત્તર-નિઃસ્વાર્થભાવથી અને કર્તવ્ય-
સુદ્ધિથી કાર્ય કરવું તે.

૯૨-ટોટાના પણ ઉપરતમને દેવ હોય, એના જેવું બીજું દુઃખ નથી.

૯૩-જેઓ ઈશ્વરની તરફ ગયા છે, તેઓએ ઈશ્વરનું આપેલું બધું

તેમને પાછું અર્પણ કરી દીધું છે. ઉપાસના, સ્મરણચિંતન, શેષ-ઉપવાસ એ બધું પણ ઇશ્વરકૃપાથીજ મળેલું સમજીને તે સર્વ તેઓ તેનેજ પાછું સમર્પે છે.

૯૪-હું એમ કહેતો નથી કે, સ્વર્ગ તથા નરક નથી. હું તો. એમ કહું છું કે, તે બન્ને (સ્વર્ગ અને નરક) દુનિયાઈ પદાર્થો છે; અને જે સ્થાને હું છું, તે સ્થાન દુનિયાથી બહાર છે-અર્થાત્ જ્યાં હું સ્થિત છું ત્યાં સ્વર્ગ-નરક કશુંજ નથી.

૯૫-તમને સુરકું જોઈને મરણનો ભય લાગે છે કે નહિ? ઉત્તર-મને તો લાગતો નથી; કારણ કે હું પ'ડેજ સુરકું છું. મરેલાને મરણનો ભય શો ?

૯૬-શું કરવાથી ભક્ત રહેવાય? ઉત્તર-દરેક શ્વાસ લેતી વખતે એમજ માનો કે, તમે એ છેલ્લેજ શ્વાસ ભરો છો; એટલે જરૂર ભક્ત રહેવાશે.

૯૭-ભક્તનું-પ્રભુસેવકતરીકેનું ચિન્નું શું? ઉત્તર-જે સ્થાને 'હું'પણ' રહેલું છે, તે સ્થાને ભક્તતરીકેનું નામ-નિશાન પણ હોતું નથી; અર્થાત્ માત્ર ખોટેજોડું કહી-કહેવશીને પોતાને ભક્તમાં ખપવા-અપાવવામાં પાખંડજ રહેલું હોય છે.

૯૮-જો તમારા ઉપર એ મહામંગલમય અપાર સસુદ્રમાંનું (કરુણાસાગર પરમેશ્વરની કરુણાનું) તમારાપર એક પણ ટીપુ પડે, તો તમારે જગતમાં કોઈની પણ પાસે કશી પણ પ્રાર્થના કરવી નહિ પડે; ક્યાંય પણ પૂછવા-સાંભળવાની કે નજર કરવાની પણ જરૂર નહિ રહે.

૯૯-નમાજ કે ઉપાસના અને શેષ કે ઉપવાસ, જો પણ ઉત્તમ સાધના છે; પરંતુ અંતરમાંથી રાગ-દ્રેષ અને ગર્વ દૂર કરવો, એ તેના કરતાં પણ વધારે કલ્યાણકારી સાધના છે.

૧૦૦-આ સંસારના કાંઠાવાળા વૃક્ષ નીચે રહીને પ્રભુનું ધ્યાન-ભજન કરવાનું મને ગમે છે; પણ સ્વર્ગભૂમિના કેવલતરુ નીચે રહીને ઇશ્વરને બૂલી જવાનું મને પસંદ નથી.

૧૦૧-હું જે સ્થળે ઉભો છું, ત્યાં મને સર્વશક્તિમાન ઇશ્વરમાંથી કોઈ કોઈ વાર એવું બળ મળે છે, કે જેને લીધે હું નલોમંડળને પણ ઉથલાવી શકું, પૃથ્વીને પણ એક લાતે રસાતળમાં મોકલી શકું; પરંતુ જે વખતે હું મારા સ્વરૂપ તરફ દષ્ટિ ઠેકે છું, ત્યારે તો એમજ લાગે છે કે એ બધું અને સમગ્ર વિશ્વ પણ મારે પોતાનુંજ ચરીર છે !

૧૦૨-ઈશ્વરી આજ્ઞામાં પ્રથમ વ્યાકુળતા (તીવ્રચિન્તાસા), પછી નિર્જનતા (એકાંત), પછી પશ્ચાત્તાપ, પછી પ્રભુમદિમાનું સ્મરણ-સિર્વાન અને પછી પરમાત્મરહસ્ય છે.

૧૦૩-મેં આળીસ વર્ષ સુધી મારે પોતાને માટે રોટી તૈયાર કરી નથી, માત્ર અતિથિમાટે જ કરી હતી અને હું તો અતિથિનોજ પ્રસાદ જમ્યો છું.

૧૦૪-જે માણસો ઇશ્વરી વાણીની મીઠાશ આખ્યાવિનાજ આ લોકમાંથી ઉપડી જાય છે, તે તો ણિચારા શાંતિ અને કલ્યાણથી ખેનસીખજ રહે છે; લોકોની સાથે સદ્ભાવથી વર્તવું; પ્રભુપ્રેરિત પુરુષોત્તમોની સેવા અને આરામાં રહેવું; અને પ્રભુના ધ્યાન-સ્મરણમાં પવિત્રતાથી જીવન ગાળવું, એજ અપણું ખરું કર્તવ્ય છે; કેમકે ઇશ્વર પોતે પવિત્ર હોવાથી પવિત્રાત્મા ઉપરજ પ્રેમ-વૃષ્ટિ કરે છે.

૧૦૫-સાચો વિશ્વાસ કોઈક વાર તો એક માખીની પણ ઠોકર સહી શકતો નથી; તો કોઈ વાર પાંપણના વાળ ઉપર પણ સાત જીવનનો ભાર સહન કરી લે છે.

૨૫-તપસ્વી અબુબકર સખલી

તપસ્વી અબુબકર સખલીની જન્મભૂમિ બગદાદ હતી. તેઓ મહાશાની અને પ્રેમમરત તપસ્વી હતા. એમના ધર્મજીવનમાં પહેલેથી અંતસુધી વીરતાજ ભરી હતી. તેમણે અનેક કઠિન વ્રતો અને સાધનાઓ કરેલાં હતાં. એમના જીવનમાં કદીપણ દુર્બળતા તથા ઉદાસીનતા જોવામાં આવતાં નહોતાં. એમનો જાળવલ્યમાન પ્રેમાશિ કદી પણ હોલવાયો નહોતો, તેમણે ઘણા સાધુ-પુરુષોનો સમાગમ કર્યો હતો. વળી અનેક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરવા ઉપરાંત તેમણે અનેક પ્રકારના ગ્રંથો રચ્યા હતા. મહર્ષિ મન્સુરની પેઠે તેઓ પણ “અનલહક” બોલનારા હતા. તેઓ સિત્તોતેર વર્ષ સુધી જીવ્યા હતા. તેમનો પરલોકવાસ હીજરી સાલ ૩૩૪માં થયો હતો.

અબુબકર સખલીને મૂર્ખ લોકોએ ઘણી પીડા આપી હતી. તેમનું જીવન ઘણે ભાગે લોકોના તરફનાં દુઃખો ભોગવવામાં વીત્યું હતું. તેમનો વધ કરવાના પણ ઘણા ચત્નો થયા હતા.

તેમના જીવનનું પરિવર્તન આશ્ચર્યકારક રીતે થયું હતું. બગદાદના ખલિફાના તાબામાંના નેહાઉન્દ પ્રાંતના તેઓ જાગીરદાર અમીર હતા. ખલિફાની આજ્ઞા પ્રમાણે તેઓ એક વાર રાજસભામાં હાજર થયા; પણ કોઈ કારણથી કોપાય-
‘ન થયેલા ખલિફે તેમની અમીરી ખેંચી લીધી. આથી પદબ્રત તથા અપ-

માનિત થઈ નેત્રો નેદાદિન્દ્રમાં યાગ; અન્ના કેટલેક દિવસ પછી મસિદે
સેમને ફરી અર્ધીની આપી અને અર્ધીનીમિત્રને. કંઈ પેલાકે ત્યાં પછી
સેમને ઓછામાં. સખલીએ એ કિંમતી વસ્તી પેલાનું મુજબ તથા ના
તુલ્યા. એ વાત ખલિફને પણ પહોંચી ગઈ; એટલે તેણે ફરી વાર મતલીને
પદમ્પત્ર થયાં. સખલીએ વિચાર્યું કે, મનુષ્યનાં આપેલાં વસ્ત્રોને આપે ઉપયોગ
કરવાથી આપું પાણીમાં આવે તો પછી આપા છતાંના અપિપતિને આપે-
લ વસ્ત્રોવડે જો અંજ આફ ફરે, તેને કેટલી બારે બળ પરી ભેડાંમાં આપ
વિચારીને તેઓ ખલિફ પાસે આના અને ઓછા કે “રાજની આપનો મનુષ્ય
છતાં પણ આપે આપેતા વસ્ત્રની અવગણના મદી શકના નથી, તો પછી
જગતપતિ પ્રભુએ મને તેને પ્રેમ અને તરજમાનગ્રામી અર્થત કિંમતી વસ્તુ-
ઓ આપી છે, તેની અવગણના કરીને કોઈ માણસની તાબેદારી સ્વીકારવા
હવે હું તૈયાર નથી.”

આટલું જાણી તેઓ સખામાંથી સાદવા ગયા અને તપસ્વી ખેધ્યાર
નોરસાજ પાસે જઈ તેમણે ફરીરીની રીશ લીધી.

મહર્ષિ જુનેદ, ખેધ્યાર નોરસાજના કુટુંબી હતા. ખેધ્યાર નોરસાજને
તેમતાવિરે પૂજ માન હતું. તેમણે સખલીને તેમની પાસે ઓછામાં. સખલીએ
જુનેદ પાસે જઈને કહ્યું કે “આપની પાસે જેવી પ્રમદ્ગ્રામી મોલી છે, તે મને
આપો. જો દાનમાં ન આપી શકો તો વેચાતું આપો.”

જુનેદ—“મને લાગે છે કે એ મોલી વેચાતું લેવા જેટલી તમારી શક્તિ
નથી અને જો હું તમને દાનમાં મફત આપીશ, તો તે તમે સાચવી શકશો
નહિ, પણ ખોઈ નાખશો; માટે હિંમત કરીને વીરનરંગી પેઠે સાહસગ્રામી
સમુદ્રમાં ફરી પડો અને ધૈર્ય તથા શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રયત્ન કરશો, તો કદાચ તે
મોલીને તમે મેળવી શકશો.

સખલી—“કહો, મારે શું કરવું પડશે?”

જુનેદ—“જાઓ, એક વર્ષસુધી ગંધક વેચો.”

આજ્ઞા પ્રમાણે સખલીએ તેમ કયું. એક વર્ષે ફરીથી આવીને પૂછ્યું કે
“હવે શું કરવું?”

જુનેદ—“કાંઈ પણ કામમાં જોડાયાવિના એક વર્ષસુધી આંગણે આંગણે
જીળ માગો.”

“જેવી આજ્ઞા” કહી સખલી વિશ્વાવૃત્તિ કરવા પ્રવૃત્ત થયા. ઘેર ઘેર

ભટકતા તોપણ કોઈ કશુંજ આપતું નહિ. આથી ગુરુચરણમાં આવીને તેમણે તે હકીકત નિવેદન કરી. મહર્ષિ જુનેદ બોલ્યા કે “હેમ ભાઈ! હવે તમને પોતાનું મૂલ્ય સમજાયું ? લોકો તમને તલમાત્ર પણ ગણતા નથી, એટલે હવે તમારે લોકોપ્રતિ જરાએ આસક્તિ રાખવી નહિ.” ત્યાર બાદ તેમણે કહ્યું કે “હવે તમે નેહાઉન્દમાં જાઓ. તમે અમીરી તથા હાકેમી ભોગવી છે અને તે પ્રસંગે તમે જેના ઉપર જુલમ કે અઘટિત આચરણ કર્યું હોય તેની પાસે જઈ ક્ષમા યાચો.”

ગુરુની આજ્ઞા પ્રાપ્ત થતાં તેઓ નેહાઉન્દમાં ગયા અને સ્થળે સ્થળે ભટકી સૌની ક્ષમા માગી. એક ગૃહસ્થને તેમણે પહેલાં કાંઈ પીડા કરી હશે, તે ગૃહસ્થ નહિ મળવાથી તેની પાસે તેઓ ક્ષમા માગી શક્યા નહિ; તેથી એ પાપના પ્રાયશ્ચિત્તનિમિત્તે તેમણે એક લક્ષ તામ્રમુદ્રાનું ગરીબોને દાન કર્યું. તેમ છતાં તેઓ સુખી થઈ શક્યા નહિ. ચાર વર્ષ સુધી તેઓ ક્ષમા માગવાના કાર્યમાં મગ્ન રહ્યા. પછી મહર્ષિ બોલ્યા કે “હજી પણ તમારામાંથી અર્ધ-ભાગ ગયો જણાતો નથી, માટે હજી પણ એક વર્ષ લિક્ષાવૃત્તિ કરો.”

સખલી કહે છે કે “મેં વળી એક વર્ષ વધારે દ્વારે દ્વારે ભટકી લિક્ષા માગી. તેમાં જે કાંઈ પ્રાપ્ત થતું તે મહર્ષિની પાસે રજુ કરતો અને તે તેઓ દીન જનોને આપી દેતા. રોજ રાત્રે તેઓ મને બૂખ્યો રાખતા. આ પ્રમાણે એક વર્ષ ગયા પછી તેઓ બોલ્યા કે ‘હવે એક વર્ષ સુધી તમે ધર્મપ્રેમી સાર્થીઓની સેવા કરો.’”

સખલીએ મહર્ષિના સહવાસમાં રહી તેમના ધર્મબંધુ તપસ્વીઓની એક વર્ષ સુધી સેવા કરી. પછી મહર્ષિ જુનેદે પૂછ્યું કે “અબુળકર સખલી! હવે તમને તમારા જીવનનું મૂલ્ય દેટલું લાગે છે ?”

સખલી—“હું મને પોતાને સૌ કરતાં અધમ માનું છું અને બેડું છું.”

જુનેદ—“જાઓ, હવે તમને વાસ્તવિક જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે.”

પહેલાં સખલી કહેતા કે “જે માણસ ‘અહાહ’ ‘અહાહ’ ને બોલવાનું કરે, તેનું સુખ હું સાકરથી ભરીશ.” બાળકોને તેઓ સમજાવતા અને તેઓ ‘અહાહ’ ‘અહાહ’ બોલાવતા. દેટલાક દિવસ પછી તે કહેવા લાગ્યા કે “જે માણસ ‘અહાહ’ ‘અહાહ’ બોલે, તેના સુખમાં હું રૂઝ અને તેનું ભરીશ.” આથી લોકો “અહાહ! અહાહ!” બોલવા લાગ્યા. પછી દેટલાક અહમરને પરિણમી તેમને એ બાબત ઉપર પણ વિચાર કરવા લાગ્યા.

એટલે પછી હાથમાં ઉઘાડી તલવાર રાખીને તે કહેવા લાગ્યા કે “જે માણસ ‘અણાહ’નું નામ બોલશે, તેનું માથું જાડું કરીશ.”

કેદારએ તેમને પૂછ્યું કે “જે નામનું ઉચ્ચારણ કરાવવા આજ્ઞામુખી તમે આપે અને એનું-રૂપ આપતા, તેનું નામનું ઉચ્ચારણ કરતાં હવે મસ્તક ઊંઘવા તરફર થયા છો એનું કારણ શું?”

મદર્ષિ—“હું એમ સમજતો હતો કે, તેઓ સાચા ભાવપૂર્વક ‘અણાહ’ના નામનું ઉચ્ચારણ કરે છે, પણ પછી મને સમજાયું છે કે તેઓ અનાદર અને મરફતીના ભાવમાં પ્રભુના નામનું ઉચ્ચારણ કરે છે. એવા અપવિત્ર ભાવથી પ્રભુના નામનું ઉચ્ચારણ કરે, તે હું સદન કરી શકતો નથી.”

પછી જ્યાં જ્યાં ઈશ્વરનું નામ બોલાતું એવા-સાંજગતમાં આવતું, ત્યાં ત્યાં તેઓ નમન-વંદન કરતા. એક વાર તેમણે આવી દેવી વાણી સાંભળી કે “શબ્દી ! તું હજુ કેટલો સમય નામ ઉપર આસન રીશ ? જો તું આધિક દોષ તો નામવાળાની (પ્રભુની-પાતાની) શિષ્ય કર.”

આ વાણી સાંભળતાંજ તેમના જીવનરૂપમાં પ્રભુદેવનાં મિત્ર ઉછળવા લાગ્યાં અને તેઓ અત્યંત આકુળ બની નદીમાં કૂદી પડ્યા. આમ થવા છતાં પણ તેઓ દુર્ગા ગયા નહિ અને નદીએ તેમને ખેડાં મિત્રાંકારા દિનારે કાઢી નાખ્યાં. તે પછી તેઓ પ્રભુવચને લીધે મુગ્ધતા અધિમાં જઈ પડ્યા; પરંતુ ત્યાં પણ ઈશ્વરવચનો તેમને બચાવ થયે. આમ અનેક પ્રયત્નવચક સ્થાનોમાં તેમનું માથું ચડ્યું નહિ. અને છેવટે તેમના જીવનની મ્હા કરી કરી કરી તેમની આકુળતા શુદ્ધિ પામવા લાગી, આથી તેઓ એટલે યાદે દોષદરા લાગ્યા કે “અહો ! એનો વધ પડ્યો, અમિ, દિલ્લેક બનવશે અને પર્વત પણ કરે નહિ, તેણે હવે શું કરવું?”

પ્રભુતરમાં તેમણે આવી વાણી સાંભળી કે “જે માણસ પ્રભુદેવથી હજુ દોષ છે, તે માણસને અન્ન પરતુ હજી રાકતી નથી.”

પછી તેઓ પ્રભુદેવમાં શિષ્ય તો ઉત્તમ બની ગયા, કે તેમને દમ વર તો રાકેલે બાધવમાં આપ્યા. પણ કેટલીક દિને રાત્ર રાત્ર રાત્ર નહિ. એકે તેમને મહાની ઉત્તેજનામાં કેડકેડમાં અન્ન ન્હાં કેટલેક વખત કેદી દયામાં રહ્યા છે કે તેમને એકે દિને કે “સમી રાત્રે થશે છે.”

તેમને કહેવું કે “હા, હું સમી નહિ રાત્રે શું અને રાત્રે નહિ રાત્રે હું હવે અન્ન આપી રાકેલે થશે, એમ હું સમી રાત્રે.”

એક દિવસ કેટલાંક માણસો તેમની પાસે આવ્યાં, ત્યારે તેમને તેમને પૂછ્યું કે “તમે કોણ છો?”

પેલાં માણસો—“અમે તમારાં સગાં છીએ.”

આ ઉત્તર સાંભળી સખલી હાથમાં પથરા લઈને તેમના ઉપર લાગ્યા. આથી પેલાં માણસો આઘાં નાસવા લાગ્યાં. એટલે સખલી બોલ્યા “અરે જુઠાંબોલાં જનો! તમે મારાં સગાં હોવાનો દાવો કરાવો છો, મારો આટલો પણ અત્યાચાર સહન કરવાને તૈયાર નથી ને?”

એક દિવસ હાથમાં અગ્નિ લઈ તેઓ બોલવા લાગ્યા કે “હું મને જુઠું અને કાળા મંદિરને બાળી નાખું છું. એમ થશે તોજ લોકો મંદિરની આસપાસ છોડીને મંદિરના પ્રભુ ઉપર પ્રેમ કરતા થશે.”

વળી એક દિવસ પોતાના હાથમાં બન્ને છેડેથી સળગતું લાકડું પકડી તેઓ બોલવા લાગ્યા કે “લુઓ, એક તરફથી સ્વર્ગ સળગે છે, બીજી તરફથી નરક સળગે છે. એથીજ લોકો સ્વર્ગને લોકો જે આધારે તથા નરકને બંધીને ઇશ્વરની સકામ ભક્તિ કરે છે; તે સકામ ભક્તિ છોડી દઈને અસ્તુતી ભક્તિ (નિષ્કામ ભક્તિ) કરતાં શીખશે.”

કેટલાંક દિવસમુધી સખલી બારની રાણીઓ ઉપર ચઢી “હુહુહુ..... હુહુહુહુહુ” ઉચ્ચાર કરતા, તેથી કેઇએ પૂછ્યું કે “તમે આવો ઉચ્ચાર કેમ કરો છો?”

તેમને કહ્યું કે “એક પાંખી આ બાર ઉપર બેસીને ‘હુહુહુ..... હુહુહુ.....’ ઉચ્ચાર કરે છે, એટલે હું પણ તેમાં સાદ પૂરાવું છું. તમે મુધીને ‘હુહુ’ કરવું બંધ થશે નહિ, ત્યાંમુધી હું પણ ‘હુહુ’ કરતો અટકી જ નહિ.” કાલે ભાવામાં ‘હુહુ’ શબ્દનો અર્થ ‘ક્યાં છે? ક્યાં છે?’ એવો મળે છે અને અન્યમાં ભાવામાં ‘હુહુ’ શબ્દનો અર્થ ‘ને અડી છે’ એવો મળે છે.

કદના ઉચ્ચમાં તેઓ એકમુચક કાળાં વસ્ત્રો પહેરતા. કેઇએ પૂછ્યું કે “તમે કદીને મહાત્માર છતાં તમે એકવચ્ચે કેમ ધારણ કરો છો?”

તેમણે—“આ સૌ કેટલાં ઇશ્વરવિમુક્ત છે, તેઓ પ્રભુનું સમગ્ર જ્ઞાન મુક્તિ દુનિયાં આપે છે. આમને છે. આમની આ દુર્દશા એકદમ મારા મનમાં જોવા મળે છે—એક પહેલાં છે.”

કેવળ એક જ જાતનાં નિરોધ કરતાં વચ્ચે પડેલાં, પરંતુ મનમુક્ત ને આમ કરતા પછી તેમણે તે વચ્ચેના અનિવર્ય સંકેતો દર્શાવે.

સાધનાની પ્રથમાવસ્થામાં તેઓ રાત્રે જાગરણ કરવા સાફ આંખોમાં મીઠું અખતા અને નિદ્રા દૂર કરતા.

તેઓને આ પ્રમાણે કરતા જોઈને એક દિવસ મહર્ષિ જુન્નેદે પૂછ્યું કે “તમે આમ શામાટે કરો છો ?” ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “સત્ય પ્રગટ થયું છે અને તેનું બળ અસ્વપાની શક્તિ નથી, તેથી ગભરાઈ જઈને આ પ્રમાણે કરું છું; અને આશા રાખું છું કે, આથી થોડાક વધારે સમય પછી આત્મસંયમ જાળવી શકીશ.”

એક દિવસ મહર્ષિ જુન્નેદના બંધુઓએ સખલીની સમક્ષમાં તેમની પ્રશંસા કરવા માંડી; અને કહ્યું કે “મહર્ષિ જુન્નેદ ! આ સખલીના જેવા સત્ય-નિષ્ઠાવાન, પ્રભુપ્રેમી અને ઉચ્ચ આશયવાળા માણસો જગતમાં વિરલ છે.”

જુન્નેદ—“એ તમારી ખાતિ છે. તમે જે પ્રશંસા કરો છો તે વાસ્તવિક નથી.” આટલું કહી તેમણે સખલીને કાંઈક વસ્તુ લેવા દૂર મોકલ્યા. સખલી દૂર ગંધા પછી મહર્ષિ જુન્નેદ બોલ્યા કે “તમે પ્રશંસા કરીને સખલીના ઉપર શ્રદ્ધાના આધાત કરતા હતા; અને તેથી તેનું મરણ ન થાય તે સાફ જ મેં તેને દૂર મોકલીને તેના ઉપર હાલ ધરી.”

સાધનાને માટે સખલી એક ખાઈમાં જઈ બેસતા અને પોતાના હાથમાં લાકડી રાખતા. સાધના કરતાં કરતાં જ્યારે આળસ આવતું, ત્યારે લાકડીવડે પોતાના શરીર ઉપર ફટકા લગાવતા. થયી વાર તો તેથી લાકડી પણ ભાંગી જતી, પણ તેમ થતાં તે બન્ને હાથ અને બન્ને પગ ખાઈની બીંતે પછાડતા.

એક દિવસ સખલીએ નવું વસ્ત્ર પહેર્યું, પણ પછી થોડીજ વારમાં તે શરીર ઉપરથી કાઢી અગ્નિમાં બાળી નાખ્યું. લોકો કહેવા લાગ્યા કે “સંપત્તિનો નાશ કરવાનો શાસ્ત્રમાં નિષેધ છે.”

સખલી—“ઈશ્વરે કહ્યું છે કે જો તમારું મન અને ઇચ્છાને ધીરુ વસ્તુ ઉપર આસક્ત થયે, તો હું તમને પોતાને પણ તે વસ્તુની સાથે અગ્નિમાં બાળી નાખીશ. અત્યારે મારા મનમાં એ વસ્તુ ઉપર જે મોહ પ્રગટ્યો, તેથી મને ખૂબ હઃખ થયું અને તેથી જ મેં તે વસ્ત્રને બાળી નાખ્યું છે.”

એક દિવસ સખલીએ બળદમાં બંધને રોડ પેસાની કિંમતે સુદિની એક બુની કફની તથા અરધા પેસાની બુની ટોપી વેચાતી લીધી; અને તે બંને પહેરી લઈને પછી તે મોટે સાદે બોલવા લાગ્યા કે “અહો, જે પેસામાં સુદિને ખરીદી લેવાને દોણ તૈયાર છે ?”

ઉન્નત જીવનનો લાભ પ્રાપ્ત કર્યા પછી સળલી શ્રોતાજનોને આપતા અને સાધારણ માણસો આગળ ઉત્તમ તરવોનો પ્રચાર કરત્યારે મહર્ષિ જુન્નેદે કહ્યું કે “મેં આ બધી વાતો સાધારણ માણસોને શુભ્તજ રાખી હતી, છતાં તમે તે સામાન્ય માણસોની પાસે કેમ પહોંચી કરો છો ?”

સળલી બોલ્યા કે “હુંજ આ બોલું છું અને સાંભળું છું પણ હુંજ; મને સિવાય બીજું કોણ છે ? અર્થાત્ જે કાંઈ બોલવામાં આવે છે ને સાંભળવામાં આવે છે, તે સર્વ ઇશ્વરમાંથીજ આવે છે ને ઇશ્વર તરફજ જાય છે. એની વચ્ચે સળલી તો કાંઈજ નથી.”

જુન્નેદ—“જો એવુંજ હોય તો તમારે માટે એ ચોગ્યજ છે.”

સળલી—“જેના મનમાં આ કાળ અને પરકાળનો વિચાર છે, તેની સાથે હું સંબંધ રાખતો નથી; કેમકે એવા માણસો સાથે સંબંધ રાખવો તે મારે માટે અચોગ્ય છે.”

એક દિવસ સળલી સભામાં વારંવાર ‘અદલાહ ! અદલાહ !’ ઉચ્ચારતા હતા. તેવામાં એક ફકીર બોલ્યો કે તમે ‘લા ઇદલાહા ઇદલીલા !’ કેમ બોલતા નથી ?”

સળલી—“મને બીક લાગે છે કે, પહેલાં ‘લા’નો ઉચ્ચાર કરી હું અદલાહ શબ્દ સુધી પહોંચું તે પહેલાંજ કદાચ મારો પ્રાણ બંધ થઈ જાય તો ? મને સંશુર શરીરનો ભરોસો શો ?”

આ વાતે ફકીરના મનપર એવી તો અસર કરી હીધી કે તરતજ કંઈકે આવીને તેનો પ્રાણ છૂટી ગયો. પેલા ફકીરનાં સગાં-સંબંધીઓએ આ વાત બહોળાં એટલે તેઓ આવી સળલીને પકડી ન્યાય કરાવવા લાઈ ગયા. સળલી જાનના આવેશમાં મસ્ત હતા. તેજ અવસ્થામાં તેમને ન્યાયાધીશ મનુષ્યની કસબમાં આવ્યા. મરનાર ફકીરનાં સગાંએ સળલીના ઉપર હત્યાનો આરોપ મૂક્યો.

ન્યાયકર્તાએ સળલીને પૂછ્યું કે “તમારે કાંઈ કહેવાનું છે ?”

સળલી—“એક પ્રાણ હતો, તે પરમેશ્વરનાં દર્શનની વાટ બેઠો હતો. તેને પ્રવૃત્તિ પ્રેમાભિમાન બનીને ભરમ થઈ ગયો. તથા મનુષ્યપણાને કસબમાં અને સમગ્ર મર્થિવ (દુનિયાઈ) સંબંધોથી સુદા થયો. કેમકે તેને મેં પરી મહુ હતું. કંઈકે કહ્યું. એના અંતરમાં કુપાય રહેવા લાગી. તે મેં મેં વર્ણના સૌંદર્યની વિચારે એ પ્રાણના ઉપર પડતાં તેમાં એને પ્રકારે મરણ કે નેરો દેહનિર્જર કરી દેવું અને તેમાં સપડાઈ પ્રાણની

ઉડી ગયું ! માટે આ બાળકમાં સગલીનો અપરાધ શું હોય ?”

ન્યાયાધીશ—“સગલીને અહીંથી સત્તર પાછા લઈ જાઓ. જોમની વાતો સાંભળીને મારા મનના ભાવોમાં અને અવસ્થામાં ફેરફાર થઈ ગયો છે; અને મને હર લાગે છે કે, રખેને હું પોતે પણ બેભાન થઈ જઈશ !”

જે કોઈ માણસ સગલીની પાસે આવી પોતાનું જીવન સુધારવાની તથા ધર્મમાર્ગ દર્શાવવાની પ્રાર્થના કરતું તો તેઓ કહેતા કે “ઈશ્વર ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રચાવી જંગલોમાં ભટકો; કેવળ ખાલી હાથે મહા તરફ ચાલ્યા જાઓ. ત્યાં જઈ આવ્યા પછીજ મારી સાથે સહવાસ કરજો.” આવી રીતે તેમણે ધર્મશિક્ષાથી ઘણા બંધુઓને વિકટ જંગલોમાં રવાના કર્યા હતા. આ જોઈને કોઈએ તેમને પૂછ્યું “મહાત્મન ! આપણે કરવામાં તો તે લોકોનો વધજ કરો છો.”

મહર્ષિ—“એમ નથી; તેઓનું લક્ષ્ય હું ન જાનું, એ મારો ઉદ્દેશ છે. જો તેઓનું લક્ષ્ય હું જાનું, તો હુંજ તેને માટે જડ મૂર્તિ યાઉં છું અને તેને જડપૂજક બનાવું છું; ઈશ્વરના ઉપર વિશ્વાસ રચાવ્યા વિના જો કોઈ માત્ર આરાજ ઉપર આધાર રાખી બેસે તો તો પછી તેમની પૂજ્ય પ્રતિમાસ્થાને હુંજ ગોઠવાઉં છું; પરંતુ હું રહ્યો એકેશ્વરવાદી એટલે પછી હું મૂર્તિ પૂજનવાદો પુરોહિત કેમ કરીને બની શકું ? તેમનું મારી પાસે આવવું થાય છે, તે ઈશ્વરના સંધાન માટે-પ્રભુને પામવા માટે થાય છે; એટલે પછી તેમનું કદાચ રસ્તામાં મરણ થયે, તોપણ તેમણે મારેણું લક્ષ્ય તો સિદ્ધજ થવાનું અને જો તેઓ નિર્વિધે ત્યાંથી પાછા આવી પહોંચશે તો એ યાત્રાની સાધના તેમને એવા તો પવિત્ર બનાવી દેશે કે અહીં મારી પાસે રહીને દશ વર્ષ સુધી સાધના કરતાં તોપણ એટલા પવિત્ર થઈ શકત નહિ.”

એક દિવસ સગલીએ કેટલાક વિષયાસક્ત શ્રીમંત માણસોને જોયા. તેઓ મેજાઓમાં કાલકેષ કરતા હતા. આ જોઈને મહર્ષિ આર્તનાદ કરીને બોલ્યા કે ‘અકસોસ ! અકસોસ ! આ લોકોના જીવનમાટે લાગે! અકસોસ ! આ લોકો ઈશ્વરસ્મરણમાં આજસુ બનેલા છે, તેથીજ મહિન વિચયવાળો સંસાર તેમને વળગી પડ્યો છે.’

એક દિવસ કેટલાક લોકો શબને લઈ જતા હતા. એક માણસ તે જામની પાછળ પાછળ જતો હતો અને બોલતો હતો કે “હાય, પુત્રનો વિયોગ !” ત્યારે સગલી પોતાના માથામાં ટપલા મારીને બોલવા લાગ્યા કે “હાય, પ્રભુનો વિયોગ !”

એક દિવસ સળલીની પાસે લીલું લાકડું બળતું હતું. એટલે લાલના એક છેડે અગ્નિ સળગતો હતો અને બીજે છેડે પાણી ગરતું હતું. આ જોઈને મહર્ષિએ પોતાના બાંધુઓને કહ્યું કે “લાઈઓ ! તમે કહો એ હૃદયોમાં ઈશ્વરી પ્રેમનો અગ્નિ સળગે છે એ વાત જો સાચી હોય, તો નેત્રે માંથી આ લાકડાંની પેઠે જળાળિંદુ-આંસુ કેમ ટપકતાં નથી ?”

એક દિવસ સળલી પ્રમત્તભાવે ‘મહર્ષિ’ જીન્નેદના મકાને આવ્યા. ત્યાં જીન્નેદનાં ધર્મપત્ની પોતાના કેશ ઝોળતાં હતાં. સળલીને જોઈને તે પોતાનું શરીર ઢાંકવા બેળાકળાં થઈ ગયાં. એટલે જીન્નેદ બોલ્યા કે “લેશ પણ બેલરાશો નહિ. જેમ બેઠાં છો તેમજ બેસી રહેજો. પ્રભુમસ્ત એવો નરકનાં તત્ત્વો તરફ દષ્ટિપાત પણ કરતા નથી. તેમની દષ્ટિ તો અલૌકિક પદાર્થ તરફ જ હોય છે.”

એક ફકીર બિન્નચિત્તે મહર્ષિ સળલીની પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે “મહાત્મન ! મહારી વિનતિ સાંભળો. કહો કે, હું શો ઉપાય કરું ? મહારા જીવનનું કાર્ય શું ચલાઈ ગયું છે, હું મુંઝાઈ ગયો છું, નિરાશ થયો છું. હું હું ફકીરી છોડીને પાછો હતો ત્યાં ચાલ્યો જાઉં ?”

સળલી—“ફકીર ! તમે શું પાછા નાસ્તિકોના ટોળામાં દાખલ થશો ? ‘ઈશ્વરની કરુણાથી નિરાશ થતા નહિ’ એ વચન શું તમે સાંભળ્યું નથી ?”

ફકીર—“આપનું આ કહેવું સાંભળીને હવે મારું ચિત્ત સ્થિર થયું છે.”

સળલી—“તમે પ્રભુને જોવા ઇન્તેજાર છો, પણ આ વચન શું સાંભળ્યું નથી કે ‘નાસ્તિક માણસસિવાય બીજું કોઈ ઈશ્વરની કુશળતા ઉપર અવિશ્વાસ રાખે નહિ.’”

એક દિવસ મહર્ષિ સળલી સાથીઓ સાથે વગડામાં ચાલ્યા જતા હતા. ત્યાં તેમણે એક માણસની જોપરી પડેલી જોઈ. તેના ઉપર “આ લોક તથા પરલોક ચૂર્ણ કરનાર” એવા અક્ષરો વંચાતા હતા. આ જોઈને તેઓ એક-દમ ઉચ્ચ સ્વરે બોલી ઉઠ્યા કે “આ મસ્તક કોઈ મહર્ષિનું અથવા તો પેગંબરનું હોવું જોઈએ.”

એક માણસ બોલ્યો કે “એ આપે કેમ જાણ્યું ?”

મહર્ષિ—“આ મસ્તક મહર્ષિનું છે; કારણકે આ લોક અને પરલોકનો ચુરો કર્યાવિના ઈશ્વરના દરબારમાં જવાતું નથી, એ સત્ય આ જોપરી પ્રકાશિત કરે છે.”

એક વાર સખલી વ્યાપિત્રી પીડાતા હતા. વેળે તેમને કહ્યું કે “ધૈર્ય રાખજો.” મહર્ષિ—“કયી બાળતમાં ધૈર્ય નખવું? જે મ્હારી ઉપજીવિકામાટે નિર્મિત થયેલું છે તેને માટે કે જે મ્હારી ઉપજીવિકામાટે નિર્મિત થયેલું નથી તેને માટે ધૈર્ય રાખવું? જે જીવિકામાટે ધૈર્ય ધારવાનું આપ કહેતા હો તો એ તો મારેમાટે વિધાતાએ નિર્ધારી મૂકેલું છે, અટલે તેનો તો હું અસ્વીકાર કરી શકું નહિ; અને જે નિર્મિત થયેલું નથી, તે બાળતમાં ધૈર્ય ધારવું કેવું એમ કહેતા હો તો એનો તો કશો અર્થજ નથી; કારણ કે એ તો મ્હારી પાસે આવવાનુંજ નથી.”

એક વાર મહર્ષિ સખલી કેટલાક દિવસ શુપ્ત રહ્યા. તપાસ કર્યા છતાં લોકો તેમને શોધી શક્યા નહિ; કેટલેક દિવસે તેઓ નપુસકોના આશ્રમ-માંથી બહાર નીકળ્યા.

લોકોએ પૂછ્યું કે “મહાત્મન! આ મકાન શું આપને રહેવાયોગ્ય હતું?”

મહર્ષિ—“હા, એજ મ્હારે રહેવા યોગ્ય હતું. આ નપુસકો આ જગતમાં જેમ નથી પુરુષો કે નથી સ્ત્રીઓ, તેમ ધર્મ-રાજ્યમાં હું નથી પુરુષ કે નથી સ્ત્રી.”

કોઈએ મહર્ષિ સખલીને પૂછ્યું કે “પરલોકનો ભય શી રીતે દૂર થાય?”

મહર્ષિ—“તમે સંસારની આસક્તિથી દૂર થાઓ, એટલે પરલોકનો ભય આપોઆપજ દૂર થઈ જશે.”

એક દિવસ એક માણસ ‘હે પ્રભો!’ ‘હે પ્રભો!’ એમ બોલતો હતો. સખલીએ કહ્યું કે “તું ‘પ્રભુ’ ‘પ્રભુ’ બોલશે અને તે કહેશે કે ‘ઓ મારા ભક્ત.’ એવા શબ્દો સાંભળવામાટેજ તું તેવું ઉચ્ચારણ કરે છે ને?” તેણે કહ્યું કે ‘હા, હું તેનાદ્વારા એવું સાંભળું તે માટેજ આ પ્રમાણે બોલ્યા કરું છું.’ સખલીએ કહ્યું કે “ત્યારે તો તારું ‘પ્રભુ’ ‘પ્રભુ’ કહેવું અયોગ્ય નથીજ.”

સખલી કહે છે કે “હે પ્રભો! જો તું આકાશવડે મારા ગળાની ફાંસી કરે અને આ પૃથ્વીને મારા પગની બેડીઓ બનાવે, વળી જગતનાં તમામ માણસોને મારું શોણિતપાન કરવાની ગ્રેણી કરે, તોપણ હું તારાથી લેશમાત્ર વિમુખ થઈશ નહિ.”

મનુષ્યસમયે મહર્ષિ સખલીનાં બન્ને નેત્રો આસપાસના પદાર્થો જેવા અશક્ત થયાં હતાં. ઉન્મત્ત દશામાં તેઓ માથા ઉપર ધૂળ નાખવા લાગ્યા અને એવી વ્યથતા દર્શાવવા લાગ્યા, કે જે વર્ણવી પણ શકાય નહિ. કોઈ વાર

તેઓ આંત્ર પાનના લો કોઈ વાર આસિંચર બની જતા. તેઓ બીજી વાતો બોલ
એમ પણ બોલતા કે “એ પ્રકારના વાણ વાટે છે. એક સ્નેહવાયુ અને બીજો
કોપવાયુ. જેના વચ્ચે સ્નેહનો વાયુ વાય છે, તેને સહિજમાં લક્ષ્ય પ્રાપ્ત થાય
છે; અને કોપવાયુ વાય છે, ત્યારે પૂજા ઉડીને તેને એટલે દિશા સૂઝતી નથી. મને
સ્નેહવાયુ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ હું આ જગમાં દુઃખ સહન કરી શકું છું. એ
એને બદલે કોપવાયુ મને આની મિદે તો તો તેના જે પ્રણય આઘાતો અને
દુઃખો થાય, તેની આગળ તો આ સફળ દુઃખો કાંઈજ વિસાતમાં નથી.” પછી
મરણસમયની અવસ્થા કદાચનાતું તેમજે કહ્યું.

જે સંતે તેઓ પરલોકગામી થયા, તે સંતે તેઓ વારંવાર આ વચન બો-
લતા હતા કે “જે ઘરમાં તારા નિવાસ છે, તે ઘરમાં દીવાનું શું પ્રયોજન છે ?
જે આંખો તારા સૌંદર્ય ઉપર લોભાઈ રહી છે, તેને આપત્તિ શી છે ?”

પછી ઘણા લોકો મહર્ષિ પાસે ઉપાસના કરવા હાજર થયા, ત્યારે તેમનો
પ્રાણ ગયો નહોતો. લોકોને જોઈને તેઓ બોલ્યા કે “અહો ! એક મુરદાનું
ટોળું જીવતાને માટે નમાજ પઢવાને આવ્યું છે કેવી નવાઈ !! કેવું આશ્ચર્ય !!”

ધર્મજંધુઓ બોલ્યા કે “તમે ‘લા ઇલાહા ઇલિલાહ’ (ઈશ્વરસિવાય
અન્ય ઉપાસ્ય નથી) એ કલ્મો પઢો.”

મહર્ષિ—“જ્યારે અન્ય ઉપાસ્ય નથી એ વાત સાચી છે; ત્યારે ‘બીજો
નથી’ એમ કહેવાનું ને બીજાને સંભારવાનું શું પ્રયોજન છે ? કલ્મો નહિ
પઢાય તોપણ આલશે.”

છતાં એક માણસ મોટે સાદે કલ્મો બોલવા લાગ્યો. તે સાંભળી ઋષિ
બોલ્યા કે “અહો કેવી નવાઈ ! મરેલો જીવતાને પઢાવવા આવ્યો છે !”

થોડી વાર પછી કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મહાત્મા ! કેમ છે ?”

મહાત્મા—“સખાની સાથે મળી ગયો છું.” આટલું બોલીને તરતજ
તેમણે પ્રાણત્યાગ કર્યો.

એક વળતે સ્વપ્નમાં દર્શન થતાં કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “પરલોકના
જાનરમાં આપે શું જોયું ?”

તેમણે કહ્યું કે “એ જાનરમાં બળેલા હૃદયનો અને બળેલા મનનોજ
આદર છે. તે સિવાય અન્ય કોઈ પણ વસ્તુ તરફ ત્યાં સહાનુભૂતિ નથી. ત્યાં
બળેલાં અંતરને ઔષધોના લેપ કરાય છે અને લાગેલાં મનો સંધાય છે.
બીજી કોઈ પણ બાબત ઉપર ત્યાં લક્ષ્ય અપાતું નથી.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-સાચો ગુરુ (જ્ઞાની), એ તો ઈશ્વરના કોમળ જોગામાં રમતું એક પરમ ગુરૂર અને હસતું-રમતું બાળક છે. અધિકારી દર્શકની મલિનતાને બાળી પવિત્રતા પ્રકટાવવામાં તે ચમકતી વિજ્ઞાનીગ્રમાન છે. ઈશ્વરના જોગામાં તે કશા પણ સંદેહવિના ખેલફેલ ને ગાનગાનમાં ગુસ્તાન રહે છે.

૨-તમારી પ્રિય વસ્તુનો પરમ પ્રિય સખા(પરમાત્મા)ને ખાતર પરિત્યાગ કરવો, એજ પ્રભુપ્રેમનું લક્ષણ છે.

૩-જે માણસ પ્રભુપ્રેમમાં વિરોધ કરે છે, જે પ્રેમ કરવાચોખ્ખ સ્થાન- (સચ્ચિદાનંદમય પરમાત્મદેવ)સિવાય બીજી ત્રીજી (અસત્-જડ, દુઃખરૂપ) આંસારિક વસ્તુ તરફજ મંડ્યો રહે છે, જે પરમ સખા પરમેશ્વરસિવાય બીજાને શોધવા મથે છે, તે તો પરમેશ્વરનો ઉપહાસજ-મશ્કરીજ-કરે છે.

૪-તમે ઉંડા ઉતરીને અને પંડેજ તેની (પરમાત્માની) શોધ કરતા નથી, તેથીજ તમે તેનામાં તદ્રૂપ બનવાનો લાભ કે ચોખ્ખતા મેળવી શકતા નથી.

૫-ઈશ્વર બધારે ભક્તની વિપત્તિ ટાળવા ઇચ્છે છે, ત્યારે તે તેને ઋપિના જેવું જીવન બનાવવા પ્રેરે છે.

૬-કોઈએ મહર્ષિ અણુમરૂરને પૂછ્યું કે, આપ પહેલાં આમ બોધ્યા હતા અને હવે બીજી રીતે કેમ બોલો છો? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “તે વળતે ‘હું’ હતો અને અત્યારે ‘હું’ નહિ પણ ‘તે’ છે.”

૭-માણસે પ્રભુને જોયો હોતો નથી, તેથીજ તે દુનિયાઇ પદાર્થો પાછળ દોટે છે; કારણ કે જો તેણે પ્રભુને જોયો હોત, તો તેને છાડીને તે બીજી ત્રીજી બાળતોમાં જોડાયો હોત નહિ.

૮-જે માણસ ઈશ્વરને પામી શક્યો હોય છે, તેણે માથે વિંટેલા-શિરોધાર્ય કરેલા-ગ્રંથારૂપી કપડાને નીચે ઉતારી પાડી ઢુકડે ઢુકડા કરી નાખીને તેની ઇબ્બર બનાવી લીધી હોય છે; સ્વર્ગરૂપી કપડાની આદર બનાવી લીધી હોય છે અને છેવટે એ બંને કપડાં પણ પ્રભુવચ્ચે અંતરાયરૂપ બળાતાં તે તેનો પણ પરિત્યાગ કરી દઇને સત્ય ને નિત્યસુખના ચાગરસ્વરૂપ સર્વેશ્વરની સાથે અભિન્ન બની રહ્યો હોય છે.

૯-ઈશ્વરને પામેલો માનવ ઈશ્વરને છોડી બીજાનો માર્ગદર્શક (અગ્રેસર કે ઉપદેશક) બનતો નથી; કેમકે તે પ્રભુસિવાય કોઈને પણ રક્ષક, શિક્ષક કે માર્ગદર્શકતરીકે જોતો કે માનતો નથી.

૧૦-જેમ વર્ષાઋતુ આવતાં જળ વરસે છે; વિજળી ચમકારા કરે છે; મેઘ ખડખડાટ હસે છે; વાયુ ભેરથી વહેવા લાગે છે; પુષ્પો ખીલી ઉઠે છે અને પંખીડાં ખુશ બની જઈ ગાન કરવા માંડે છે; તેવીજ દશા પરમાત્મદર્શીની બની રહે છે. તેનાં નેત્રો આનંદમાં આવી જઈ જળવૃષ્ટિ કરે છે; હોઠો મૂકે હાસ્ય કરે છે; અંતરરૂપી કળી ખીલીને ઝળકી ઉઠે છે; મસ્તક આનંદની હવાથી ડોલવા લાગે છે; ક્ષણે ક્ષણે પરમ સખાના નામનો ગડગડાટ થવા માંડે છે અને પ્રભુપ્રેમની મસ્તી તેને શુણ્ણગાનમાં શુદ્ધતાન બનાવી મૂકે છે.

૧૧-સત્ય જ્ઞાન શું ? ઉત્તર—પરમાત્માના અને પોતાના મૂળસ્વરૂપને ચથાવત્ સમજી લેવું તે.

૧૨-વિશ્વાસપાત્ર-નિઃશંક જ્ઞાન કયું ? ઉત્તર—જે જ્ઞાન પ્રભુપ્રેરિત પેશ થયે અને અનુભવસિદ્ધ મહર્ષિ દ્રષ્ટાઓની વાણીદ્વારા પ્રાપ્ત થયું હોય તે.

૧૩-પક્ષો વિશ્વાસ-પૂર્ણશ્રદ્ધા-કોને કહેવાય ? ઉત્તર—અહૈતુક આંતરિક ગૂઢ લાવોરૂપે પ્રભુનો જે પ્રત્યુત્તર મળે, તે ઉપરથી જે વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય તે.

૧૪-નિષ્કામ માણસનું કશાથી પણ પતન થતું નથી; ત્યારે સકામ વ્યક્તિનું સત્વર પતન-અધોગતિ થાય છે.

૧૫-જે માણસ ઈશ્વરસિવાયના અન્ય કોઈ પદાર્થથી પોતાને કૃતાર્થ-પૂર્ણકામ-ચરિતાર્થ થયેલો માનતો નથી, તેજ ખરેખરે ત્યાગી કે ક્ષકીર છે.

૧૬-વિષયવિરાગીઓને ચઢવાનાં ચારસો સોપાન (પગથીયાં) છે. દુનિયાઈ બધીજ સંપત્તિનું દાન કરી દે, છતાં પણ જો એટલો પણ વિચાર તેના મનમાં લાવે કે ‘એમાંથી એકાદ ટકાજોગો પણ ખોરાક રાખ્યો હોત તો ઠીક’ તો એવા માણસનો વૈરાગ્ય એમાંના પહેલાજ પગથીયા જેવો સમજવો; કારણ કે હજી તેનો વૈરાગ્ય પાકો નહિ પણ કાચો છે.

૧૭-ખરૂં કર્તવ્ય એજ છે કે, પ્રભુની પૂજા કરો; ખરો માર્ગ એજ છે કે, તેનીજ શોધ કરો; અને ખરી વાત પણ એ છે કે, તે પરમાત્માનું જ દર્શન કરો.

૧૮-પરમાત્માના દર્શનમાં એવા લીન થઈ જવાય કે જેથી તેનું સ્મરણ કરવાનું પણ ભૂલી જવાય, એજ તેનું ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ પ્રકારનું સ્મરણ છે.

૧૯-વૈરાગ્ય એટલે નિવૃત્તિ; સંસાર એટલે અવસ્થા (જરા પણ નહિ હોવા છતાં છે, એમ લાગે છે તે); અને અવસ્થા ઉપર વૈરાગ્ય-તેનું નામ નિવૃત્તિ છે.

૨૦-તમે પ્રભુસ્મરણ આડે સંસારને સમૃળગો ભૂલી જાઓ અને ધર-હોકને પણ સંભારો નહિ, એ પણ વૈરાગ્ય.

૨૧-અહિ(દુનિયા)માંથી મનને ખેંચી લઈ સદાને (ઉત્પત્ત કરનાર પર-
માત્માને) સમર્પણ કરી દેવું એ પણ વેરાગ્ય.

૨૨-દુનિયાઈ પદાર્થો અને સંસારી લોકોપર આસ્રિત રાખવી એનુંજ
નામ કનિષ્ઠતા છે.

૨૩-ઈશ્વરસિવાય બીજી બાબતપર હિમ ચકાવવી, એ યત્નને સહાય
કરવા બરાબર છે.

૨૪-ઈશ્વરસિવાયની સર્વ બાબતોથી અલગ થવું, એ ઈશ્વરની નજીક,
પહોંચવાનું લક્ષણ છે.

૨૫-લોકકલ્યાણને ચોતાના કલ્યાણના જેટલું-બટકે તેથી પણ વધારે
ઈંગ્લણું, એનુંજ નામ સાચી સાધુતા, મહત્તા અને ઉદારતા છે.

૨૬-સંપત્તિ તરફ દષ્ટિ નહિ કરતાં સર્વ સંપત્તિના ક્વામી પરમાત્મા
તરફ દષ્ટિ રાખવી, એનુંજ નામ કૃતજ્ઞતા છે.

૨૭-પરમેશ્વરનો ક્ષણમાત્ર પણ મેળાપ થયો એ લાંબા કાળની તપશ્ચર્યા
કરતાં પણ બહુજ વધારે શ્રેષ્ઠ છે.

૨૮-તમને અત્યારે જે ક્ષણ પ્રાપ્ત થઈ છે, તેજ તમારું મહાન ધન છે.
આધ્યાત્મિક જગતમાં તો કાળ નામની વસ્તુજ નથી, એટલે જૂત અને
બરિધ પણ નથી.

૨૯-જગતમાં એવા લોક પણ પુષ્કળ છે, કે જેઓ ઉપાસનામાં ખેંઠા
હોય છે અને વખતસર જઇને શાસ્ત્રશ્રવણ કરતા હોય છે; છતાં પણ તેમનું
આવણું, ઉપાસણું અને સાંભળણું એ કાંઈ પણ ઉપયોગી નીવડતું નથી.

૩૦-જ્યારે હું પરમાત્માસિવાય બીજું કાંઈ પણ જોતો નથી અને
તેનાજ ધ્યાન-ભજનમાં વદ્વપ-તન્મય બની રહું છું, ત્યારેજ હું કૃતાર્થ-
ચરિતાર્થ માંડું છું.

૩૧-જો હું ઈશ્વરનાં સત્તા-સામર્થ્ય પૂરેપૂર્ણ યાદ રાખતો હોઉં, તો હું
ઈશ્વરસિવાય કોઈનો પણ વિચાર કે ભય રાખત નહિ.

૩૨-જો સમગ્ર સંસારનો પણ એક કોળીઓ બનાવી દઇને એક બાજક-
ના મોઢામાં મૂકવામાં આવે, તોપણ તે બાજક તો બૂખ્યું ને બૂખ્યુંજ
રહેવાનું! આ સંસારમાં અને જ્ઞાનાવર્ગમાં ઘણાખરા એવા બાજકોવાજ
રેવાથી મને તો તેમનાપ્રત્યે દયાજ ઉપર છે.

૩૩-જો સમગ્ર સંસાર મારા અધિકારમાં હોય તો તે બધું પણ હું તો

નાસ્તિક અથવા લોભીનેજ દાનમાં આપી દઉં; અને જો તેને તે સ્વીકારે, તો તેણે મહારા ઉપર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે, એમ સ્વીકારું.

૩૪-હુનિયાઈ પદાર્થોમાં એટલી તાકાત નથી કે તે પ્રભુપ્રેમી ઉપર મધિકાર લોગવી શકે.

૩૫-જો માણસે સંપ્રાપ્તિ (પરમાત્માને) યથાવત્ જાણ્યો હોય, તેના અંતરમાં સૃષ્ટિ (હુનિયા) રહીજ શી રીતે શકે?

૨૬-તપસ્વી અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ ગારબોની

તપસ્વી અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ સન્માર્ગે ચાલનારા તથા ધાર્મિકોમાં અગ્રણી હતા. તેમની વિચક્ષણતાનાં, પવિત્ર ચરિત્રનાં તથા સદ્ગુણોનાં પૂરેપૂરાં વખાણ કરી શકાય તેમ નથી. અધ્યાત્મવિદ્યામાં તેઓ નિપુણ હતા. ધર્મ-વિધિઓના તથા શાસ્ત્રાજ્ઞાના અનુસરણમાં તેમનો વ્યવહાર ઘણો વખાણલાયક હતો. સાધનાના, નિઃસંગતાના અને સૂક્ષ્મ જ્ઞાનના તેઓ ઉત્તમ અધિકારી હતા. ભાવમાં, નીતિમાં અને પદવીમાં તેઓ મહર્ષિઓમાં આદર્શરૂપ હતા. તેમણે અનેક સાધુજનોનો સંગ કર્યો હતો. ગારબ નામના સ્થાનમાં તેમનો નિવાસ હતો.

કહેવાય છે કે, અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમનો જન્મ રાત્રે થયો હતો. જે મકાનમાં તેમનો જન્મ થયો હતો તે મકાનમાં એક પ્રકાશમય સ્થંભ દેખાતો હતો. એ સ્થંભનો ઉપરનો ભાગ આકાશે અડે એટલો ઉંચો હતો અને એ સ્થંભની શાખાઓમાંથી ચારે બાજુએ પ્રકાશ ફેંકાતો હતો.

આ મહર્ષિનાં માતાપિતા ઇસ્લામધર્મ પાળનારાં હતાં અને પિતામહ અશિષૂજક હતા. નાનપણમાં પિતાએ તેમને કુરાન પઢવા સાડે મોટલીની ખાસે મોકલ્યા. પિતામહે તેમાં વાંધો ઉઠાવી કહ્યું કે “આપણે અત્યંત નિર્ધન છીએ તો પેસે! પ્રાપ્ત થાય એવી કોઈ વિદ્યા બાળકને શીખવવી શક્ય છે, કુરાન નહિ.” પરંતુ અણુ ઇસાકને કુરાન શીખવાની ઘણી અભિલાષા હતી અને એ અભિલાષા તેમણે પોતાનાં માતાપિતા તથા પિતામહને જણાવી છેલ્લે સૌએ સંમતિ આપી. વિદ્યા લણવામાં તેઓ એટલો બધો યત્ન કર્યો હતો, કે વિદ્યાર્થીઓમાં તેઓ સૌથી શ્રેષ્ઠ બન્યા. તેઓ કહે છે કે, મધ્યરે

હું વિદ્યા શીખવામાં મચેલો હતો, ત્યારે કોઈ સાધુપુરુષની પાસે ધર્મ શ્રદ્ધા કરવાની મને ઇચ્છા થઈ. મનમાં ને મનમાં મેં નમ્રભાવે આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી કે “હે પ્રભો ! હયા કરી વંદનીય અબ્દુલ્લા ખદિર, હારમ મહાસુવી અને અણુ ઉમ્મર, એ ત્રણમાંથી હું કોને શરુ કરું ? તે કહો.”

એક રાત્રે સ્વપ્નમાં જોયું તો જિંટ સાથે એક માણસ મ્હારી પાસે આવ્યો. જિંટની પીઠ ઉપર પુસ્તકોનો ગાંસડો લાદેલો હતો. તે માણસે મને કહ્યું કે “આ શ્રદ્ધાના માલીક મહાત્મા અબ્દુલ્લા ખદિર છે. તેમણે આ બધાં પુસ્તકો તમને મોકલાવ્યાં છે.” આથી હું ચમકીને ઝગી ઉઠ્યો ને મને લાગ્યું કે, હું શેખ અણુ અબ્દુલ્લા ખદિરને ચરણે સમર્પણ થયો છું. ત્યાર પછી થોડી વારે શેખ હુસેને આવી પેલાં પુસ્તકો નીચે ઉતાર્યા અને મ્હારી પાસે મૂક્યાં. આથી મ્હારો વિશ્વાસ ઘણો દૃઢ થયો. મેં અબ્દુલ્લા ખદિરનું અનુસરણ કર્યું ને તેમણે દર્શાવેલા ધર્મમાર્ગે પ્રયાણ કરવા માંડ્યું.

એક વાર મહર્ષિ અણુ ઇસાકને તેમના પિતાએ કહ્યું કે “આપણે નિર્ધન છીએ. જે અતિથિ આપણે ત્યાં આવે તે બધાનો સત્કાર કરીએ તો આપણું ઘર નબી શકે નહિ.”

આ સાંભળી મહર્ષિ કાંઈ જોડ્યા નહિ. થોડાક દિવસો પછી રમજાન માસ આવ્યો. એક દિવસ ત્યાગીજીનું એક ટોણું તેમને આંગણે આવી ઉભું. ઘરમાં કાંઈજ નહોતું, શનિ પડેલી હતી, હવે શું કરવું ? એવા વિચારમાં મહર્ષિ પડ્યા હતા. ત્યાં તો એક માણસ જે ભાર શેટી, સૂટી દ્રાક્ષ તથા અંજીર લઈને તેમને ભેટ આપવા આવ્યો અને જોડ્યો કે “મ્હારા માલીકે આ પદાર્થો ત્યાગીજીને તથા ગરીબોને ખવરાવવા મોકલ્યા છે, તે સ્વીકારો.”

આ જોઈને મહર્ષિના પિતાના મનમાં હિંમત આવી અને ત્યારપછી તેમણે પિતાના પુત્રને અતિથિ-સત્કાર કરવાનો કઠો નિરેધ કર્યો નહિ; પરંતુ પુત્રના ઉત્સાહમાં પાતે પણ સામેલ થયા અને કહેવા લાગ્યા કે “વત્સ ! જેટલી બની શકે તેટલી લોકસેવા કર, ઇશ્વર તારું કલ્યાણ કરશે.”

મહર્ષિ અણુ ઇસાક બ્યારે મહા તરફ યાત્રાએ ગયા હતા, ત્યારે બસરા શહેરમાં અનેક યાત્રાળુઓનો તેમને સંઘાત થયો. જોજનમાટે ઘણી ખાદ્ય સામગ્રી તેમણે સાથે લીધેલી હતી, જેમાં કેટલીક માંસની સામગ્રી પણ હતી. માંસબદ્ધ ન કરવું એવો મહર્ષિ અણુ ઇસાક દ'બ્રાહ્મીમનો પ્રથમ સંકલ્પ નહોતો; પરંતુ પેલા માણસોએ ધાર્યું કે, મહર્ષિ માંસબદ્ધ કરતા નથી.

આ વાત જાણવામાં આવતાં મહર્ષિએ વિચાર કર્યો કે, જ્યારે આ માણસે મહારેમાટે આવો સારો વિચાર ધરાવે છે, તોપણ મહારે પણ હવે માંસ ખાવું જોઈએ નહિ. પછી તેમણે પોતાના મનને કહ્યું કે “હે મનડા! તું સમૂહની વચ્ચે હવે માંસભક્ષણ કરીશ નહિ; ત્યારે શું તું એકાંતમાં માંસભક્ષણ કરીશ ? ના, ના. એવું બને નહિ.” ત્યારથી તેમણે પ્રતિજ્ઞા કરી કે, કદી પણ માંસભક્ષણ કરવું નહિ. ખજુર તથા સાકર ન ખાવાનો પણ તેમણે સંકલ્પ કર્યો હતો. એક વાર તેઓ રોગથી પીડાતા હતા. વૈદ્યે સાકરમાં ઔષધ ખાવાની સૂચના કરી, પણ તેમણે તે માન્યું નહિ. તેઓ પોતાના શિષ્યોને કહેતા કે “તમે ઈશ્વરને ખાતર કોઈ એકાદ વસ્તુનો તો નિયમ રાખજો.”

મહર્ષિ ગુજરાનને માટે કેટલુંક અન્ન સંઘરી રાખતા અને તે પોતાની પવિત્ર ભૂમિમાં વવરાવતા. આથી જરૂરજોશું અન્ન પાકતું. તેઓ પહેરવેશમાં સાવિત્ર વસ્ત્રોજ વાપરતા. દરવર્ષે કપાસ વવરાવતા; અને તેથી ઉતરતા કપાસમાંથી વસ્ત્રો તૈયાર કરાવતા. કદી કદી તેઓ ઉનનાં વસ્ત્રો પણ પહેરતા. પ્રથમ માવસ્થામાં તેમના કુટુંબની સ્થિતિ ઘણી નિર્ધન હતી. કેટલીક વાર તો તેમને પાંદડાં ખાઈને તથા ફાટયાં-તૂટયાં વસ્ત્રો પહેરીને દિવસો ગાળવા પડ્યા હતા.

એક દિવસ મહર્ષિ સભામાં ઉપદેશ આપતા હતા. શ્રોતાતરીકે અનેક માણસો બેઠાં હતાં, તેમાં એક પંડિત પણ હતો. ઉપદેશ સાંભળેતાં લોકોને ઘણાજ અનંદ થયો, એટલે પંડિત મનમાં ને મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે “મેં ઘણાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો છે, અનેક શાસ્ત્રોનું વ્યાખ્યાન પણ કરેલ છે અને આ ઋષિના કરતાં તો મારી પાસે ઘણીજ વિદ્યા છે; તો પછી આના ઉપર આટલો બધો આદર દર્શાવે છે, તો મારા ઉપર એવો આદરભાવ કેમ નહિ રાખતા હોય ?”

મહર્ષિ જ્ઞાનબળે તેનો આ મનોભાવ જાણી ગયા. પછી પાસે બેસીને હાથ તરફ દર્શિ કરી લોકોને ઉદ્દેશીને બોલ્યા કે “ભાઈઓ ! આ જ્ઞાનમાં પ્યાલાની અંદર જળ અને તેલ બન્ને ભરેલાં છે. હવે પેલું જળ તેલને કહે છે કે ‘હું તારા કરતાં શ્રેષ્ઠ છું; છતાં તું શામાટે મારા મસ્તકે ઉપર પથરાઈ ગયું છે?’ તેલ ઉત્તર આપે છે કે ‘હે જળ ! મેં તો અનેક પ્રકારનાં ફળો મહન કર્યાં છે; તલરૂપે હું ભોંયમાં દટાયું, છોડ બની કપાયું, કચરાયું, ઘણી-માં પીલાયું અને છેલ્લે લોકોને પ્રકાશ આપવા અગ્નિમાં બળ્યું, ત્યારે હું લીલને પ્રકાશ આપવા શક્તિમાન થયું ! અને તેથીજ તારા કરતાં મારામાં શ્રે-

કેના આવી છે અને હું તારા માથા ઉપર ચડી બેઠું છું. તે કાંઈ પણ કંઈ સહુ છે ?" આટલું કહી મહર્ષિ અણુ ઇસાક ઉપદેશ-વેદિકા ઉપદેશી નીચે ઉતરી ગયા. પેલો પંડિત તો લાંબો થઈ તેમના ચરણમાં પડ્યો અને પશ્ચાત્તાપ કરી શમા માગી.

મહર્ષિ કહે છે કે "હું એક દિવસે વિચારતો હતો કે, હું દાન લઈને કુદીરા અને ચંતસામુખોને શામાટે વહેંચી દેતો હોઉં છું? દાન લેવા-આપવાનું મારે શું પ્રયોજન? એથી તો હું ગુન્હેગાર બનું છું અને મારે પરલોકમાં શિક્ષાપાત્ર થવું પડ્યો. વળી એવી પણ ઇચ્છા થઈ કે કુદીરાને કહી દેવું કે, તેઓ ઇચ્છા હોય ત્યાં આજ્યા વ્યય; અને ઇન્ધિર-સાધનામાં લાગી જાય. આવો વિચાર કરી તેઓ નિદ્રાવશ થયા. સ્વપ્નમાં તેમણે પેંગળર મહામદ સાહેબ (૨૦ આં ૨૦)ને જોયા. તેમણે તેમને કહ્યું કે "ઇસાક ઇશ્વારીમ ! (તું પૂર્ણ નિસ્વાર્થી હોવાથી) દાન લે અને દાન આપ. એ બાબતમાં કાંઈ પણ ભય રાખીશ નહિ."

એક વખત એ માણસો મહર્ષિની પાસે આવ્યા. બન્ને જણાની સંસારમાં આસક્તિ હતી. મહર્ષિ ઉભા ઉભા ઉપદેશ આપતા હતા. તેમાં તેઓ એક ઠેકાણે બોલ્યા કે "જે માણસ આ અણુ ઇસાકની પાસે આવે, તેણે ઇન્ધિરના ઉપર અનુરાગ રાખવો અને સંસાર ઉપર આસક્તિ ન રાખવી, એ જ-ફરતું છે. જે માણસ સંસાર ઉપર તથા વિપયો ઉપર અનુરાગ લઈને આદી-આં આવે છે, તેમને કશો લાભ થવાનો નથી."

પછી કુરાનનાં કેટલાંક પાનાં હાથમાં લઈ તેઓ બોલ્યા કે "આમાં જે વચનો કહેલાં છે તે સત્યજ છે; અને આમાં જે બાબતોની મના કરેલી છે તે પણ ખાળવી જોઈએ, એ સભામાં એક કાલ પણ હાજર હતા. તેના મનમાં વિચાર ઉપજ્યો કે, આ મહર્ષિએ સંસાર તો માંડેલો નથી, તોપણ બધી વાતોનું મહાન તેઓ શી રીતે કરી શકતા હશે? તેમનો મનોભાવ સમજી મહર્ષિ બોલ્યા કે "કાલ સાહેબ ! એ બાબતમાં પ્રભુએ મને શમા આપેલી છે."

મહર્ષિ ઇસાક કહે છે કે "ઘણાં વર્ષોસુધી હું જંગલમાં તપશ્ચર્યા કરતો હતો. ત્યાં ત્યારે હું પ્રજ્ઞામ કરી બોલતો કે 'હે મારા પ્રતિપાલક ! તું પવિત્ર અને શ્રેષ્ઠ છે' ત્યારે તે સ્થાનની રેતી અને માટી પણ મારી પેઠે સ્તુતિ કરતી અને હું તે સાંભળતો."

એક વાર અમીર અણુલ અફઝલ મહર્ષિ ઇસાકનાં દર્શન કરવા ગયા હતા.

મહર્ષિએ તેમને સુરાપાનથી નિવૃત્ત થવા આગ્રહ કર્યો; ત્યારે અબુલ અક્રબે જોડ્યા કે “મહાત્માન ! હું મંત્રી બળદેશ મુલકની સલામાં બેસનાર છું. તેને વારંવાર સુરાપાનની સલા લાગે છે; એટલે પછી આપની પાસે કરેલી પ્રતિજ્ઞા હું શી રીતે પાળી શકું ?”

મહર્ષિ—“તે સમયે જોઈ લેવાશે. અત્યારે તો પ્રતિજ્ઞા કરો કે, હું સુરાપાન કરીશ નહિ. જે સલામાં તેઓ તમને મદદપાનને માટે આગ્રહ કરે, અને તમે નિરૂપાય બની જાઓ, તો મહારાજ સ્મરણ કરજો.” ત્યારપછી અબુલ અક્રબે સુરાપાન ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

કેટલાક દિવસ પછી તેમને મંત્રીની સલામાં હાજરી આપવી પડી. જ્યારે જ્યારે હાજર થયા અને સુરાપાન શરૂ થયું; ત્યારે નિરૂપાય થઈ તેમણે મનમાં મહર્ષિનું સ્મરણ કર્યું અને જોડ્યા કે “હિ મહર્ષિ! તમે ક્યાં હશો! હવે મહારાજ શું કરવું ?”

અકસ્માત્ ત્યાં એક બિલાડો દોડી આવ્યો અને તેની હડફેટથી કેટલાક જ્યારે જ્યારે લાંગી ગયા અને ઢોળાઈ ગયા. આથી આ અમીરના જ્યારે જ્યારે પાણ મદિરા રહી નહિ ! સલામાં બળલગાટ થઈ રહ્યો. અબુલ અક્રબે આ અલૌકિક બનાવ જોઈ ખૂબ રોયા. મંત્રીએ પૂછ્યું કે “તમે શામાટે રહી પડ્યા ?”

પછી તેમણે તેમને બધી હકીકત કહી, એટલે મંત્રી જોડ્યા કે “તમારા સંકલ્પમાં દૃઢ રહેજો. હું તમને હવે આગ્રહ કરીશ નહિ.” ત્યારે અમીર અબુલ અક્રબે કદી મદિરાપાન કર્યું નહિ.

એક વાર કેાઈ પંખી આવી મહર્ષિના હાથ ઉપર બેઠું. તે જોઈને તે જોડ્યા કે “આ પંખી મહારાથી બહીતું નથી; એટલેજ મહારા હાથ ઉપર બેઠું છે.” બીજી તરફ એક હરણ લોકોના ટોળામાંથી દોડતું આવી તેમ સોડમાં ભરાયું. મહર્ષિએ પોતાનો હાથ હરણના કોમળ શરીર ઉપર ફેરવ્યો અને જોડ્યા કે “આ મૃગે મહારાજ શરણ લીધું છે.” પછી નોકરને કહ્યું કે “મૃગલાને સાચવી જંગલમાં લઈ જા અને ત્યાં છોડી મૂકજો.”

એક દહાડો પાંજરામાં પૂરેલા વાઘને સુસાદરખાના પાસે થઈને જતા હતા. તે જોઈને મહર્ષિ અબુ ધસાક જોડ્યા કે “હિ વાઘ! તે શો અસાધ્ય કાર્યો છે કે આ પાંજરામાં તારે પૂરાવું પડ્યું ?” પછી આસપાસનાં વૃક્ષોને જોઈ તેઓ જોડ્યા કે “હિ લાઈઓ! તમે પોતાને માટે નિશ્ચિ

ગનશે નહિ. શયતાનની અનેક જાળો છે અને અનેક ધાર્મિક મહાપુરુષરૂપી શાહુલોને શયતાને પોતાની જાળમાં ફસાવી પિંજરામાં પૂર્યા છે; માટે એ શયતાનથી દરેક પળે ચેતીને ચાલજો.”

મહર્ષિ પાસે કોઈએ આવીને ફફીરી આપવાની પ્રાર્થના કરી; ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “વત્સ ! ફફીર અથવા ઋષિબનસુ” એ બહુજ મુશ્કેલ કાર્ય છે. એ અવસ્થામાં અન્ન અને વસ્તુનું દુઃખ ઉઠાવવાનું છે અને આપમાન સહેવાનું છે. વળી માણસો તને લિખારી કહેશે. આ બધું સહન કરવાની તારામાં શક્તિ છે ? ન હોય તો ચાલ્યો જા અને બીજાં કાર્યોમાં ચિત્ત પડાવ.”

એક દિવસ મહર્ષિ એક સ્થળે ગયા. ત્યાં અનેક લોકો તેમનાં દર્શન કરવા આવ્યા હતા. તેમાં અનેક બાળકો પણ હતાં. કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મહારામન ! બાળકો તો અજ્ઞાન કહેવાય, તેઓ આપને ક્યાંથી જાણે ?”

મહર્ષિ—“જાતે જ્યારે સૌ બાળકો ઉંઘી જાય છે, ત્યારે હું તેમને માટે કલ્યાણની પ્રાર્થના કરું છું.”

કોઈ માણસે મહારામને પૂછ્યું કે “જો સત્યના અધિકારીઓ અને લાગતાવળગતાઓ આપના ઉપયોગને માટે આપને કાંઈ આપે અને કહે કે ‘આ ન્યાયથી પ્રાપ્ત કરેલું ધન છે’ તો-તે આપ શ્રદ્ધા કરશે કે નહિ ?”

મહર્ષિ—“એ લોકો જ્યારે પોતાનાજ કલ્યાણથી વિમુખ છે, તો પછી તેઓ બીજાનું કલ્યાણ કેવી રીતે કરી શકવાના છે ? જે પોતાનું કલ્યાણ કરી શકે, તેજ બીજાઓનું કલ્યાણ સાધી શકે.”

મહર્ષિનો મરણકાળ સમીપ આવ્યો, ત્યારે તેમના અનુયાયીઓ તેમની પાસે આવી બેઠા. તે સમયે મહર્ષિ બોલ્યા કે “હું આ લોક છોડી હમણાંજ પરલોક-યાત્રા કરવાનો છું. મેં ચાર બાળતો નક્કી કરી છે તેનું તમે પાલન કરજો:—(૧) જે મારી જગામાં રહે અને મારે સ્થાને બેસે તેના તરફ સન્માનથી વર્તાવે અને તેની આજ્ઞાનું પાલન કરજો; (૨) હમેશાં પ્રાતઃકાળે કુરાનનું અધ્યયન કરજો—કરાવજો; (૩) કોઈ ત્યાગી કે દુઃખી અહીં આવે, તો તેને આદર અને સન્માન આપજો, તે સિવાય જવા દેશો નહિ અને (૪) સૌ પોતાનાં મન નિષ્કપટી રાખજો.

મહર્ષિએ એક ચોપડી બાંધેલી હતી તેમાં પોતાના શિષ્યોનાં, ગંધુઓનાં અને પદ્માનાથ કરનારાનાં નામ લખેલાં હતાં. એ ચોપડીને પોતાના શબની સાથે કબરમાં દાટવાની તેમણે આજ્ઞા કરી હતી.

મહર્ષિ અણુ દસાક ઇશ્વાહીમનું વય મરણકાળે બેતેર વર્ષનું હતું.

તેઓ હીજરી સન ૪૨૯ના “જુલકાદ” મહિનાની આઠમી તારીખે રવિવારે પરલોકવાસી થયા હતા.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧—જે માણસને ખાનપાનમાં અને વસ્ત્રાલંકારોમાં જ પ્રીતિ છે, તેની સ્થિતિ પશુ જેવી બદકે તેનાથી પણ ઉતરતી છે.

૨—ઈશ્વરને ઉપલક્ષ અને સંસારને અંતરમાં રાખો છો, તેને બદલે ઈશ્વરનેજ અંતરમાં રાખી સંસારનેજ ઉપલક્ષ રાખો.

૩—શ્રદ્ધાળુ માણસ અંતરની જ્યોતિવડેજ પ્રભુનું દર્શન કરી શકે છે. કારણ કે પરલોક અંતરની જ્યોતિ છે અને ઈશ્વર પણ અદૃશ્ય છે અને અદૃશ્યનું દર્શન અદૃશ્યવડેજ કરી શકાય છે.

૪—ઈશ્વરનું કીર્તન, કથન કે વાતચીતની મીઠાશ વીખરાઈ જાય, એવું વચમાં કાંઈ પણ બોલવું કે કરવું, એ ઈશ્વરજ્ઞાનના દાતા-લોકતા બનેને કાંઈ દેવા બરાબર છે.

૫—સંસારી અમલદારો તો લોકોને માત્ર શારીરિક ગુન્હાનીજ સજા કરી શકે છે, કારણ કે તેઓ માત્ર બાહ્ય કાર્યોજ જોઈ શકે છે; પરંતુ ઈશ્વર તો આંતરિક પાપોની પણ સજા કરે છે, કારણ કે તે અંદરની અને છાનામાં છાની બાબતો પણ જોઈ શકે છે.

૬—હે મનુષ્યો ! તમે તમામ સાંસારિક વસ્તુઓથી દૃષ્ટિ પાછી ખેંચી લઈને એકમાત્ર પ્રભુ તરફજ સ્થાપજો; કેમકે સંસાર તો વહેલોમોઝો તમારે છોડવોજ પડવાનો છે.

૭—જે માણસ દાન કરે છે પણ દાન લેતો નથી, તે માણસ દુનિયત છે; જે દાન લે છે પણ ખરો, ને આપે છે પણ ખરો, તે માણસ મધ્યમ છે; જે માણસ દાન લઈને બીજાને આપવાને બદલે પોતાને માટે બચાવી રાખે છે, તે માણસ કનિષ્ઠ છે; અને જે દાન લે છે, પણ દાન આપતોજ નથી, તેને અધમ માણસ છે.

૮—સાધના તો જરૂર કરો. એથી કદાચ તમે બીજા મહાપુરુષોના જેવો નહિ થાઓ તો તેમના અનુયાયી તો થશોજ.

૯—મુત્ત કાર્યોમાં શ્રદ્ધાપાત્ર મનુષ્યોને આજે તમે આજ્ઞા રાખો. તે શહે કશુંજ તમને પણ અગત્યર બનાવશે.

૧૦—જ્યોતુષી માણસ સંસારનો નુગ્ધ, ક્ષણિક ને અધેનનિયાં નાખતો

સ્વાદ હોતો નથી, ત્યાંસુધી તેને ઈશ્વરના ગુણગુણનો ઉત્તમ ને ઉત્તિશાયક સ્વાદ મળી શકેતો નથી.

૧૧—ઈશ્વરે પોતાના પ્રત્યેક ભક્તને જે એકેક આરી બાળત આપેલી હોય છે; તેમાં મને તેનાં સ્તોત્ર-સ્તવનની મીઠાગ્ર આખવાનો સ્વભાવ આપ્યો છે. વળી તેણે એકે એક માણસને એકેક બાળત તરફ પ્રેમ આપેલો છે, તેમાં મને તેણે તેના પોતાના ઉપર પ્રેમ આપેલો છે.

૧૨—આ જગતમાં ઠેરઠે માનવો પ્રભુના ઉપાસક ગણાય છે, પણ તેમાંના ખરા ઉપાસક કેણ છે અને પ્રભુ કેાની સાથે છે ? જેઓ ઈશ્વરથી જ્ઞાને ચાલનારા અને પોતાના હિતનો પણ ભોગ આપીને બીજાઓનું હિત કરનારા છે, તેજ ખરા ઉપાસક છે ને ઈશ્વર પણ તેમની સાથે અવશ્ય છે.

૧૩—જેઓ એકાંતમાં તેમ લોકો વચ્ચે પણ પ્રભુસ્મરણ કરતાં યાકતા-કંટાળતા નથી; તેમની પાસે પણ ઈશ્વર અવશ્ય છે. જ્યારે પણ તેઓ ઈશ્વરની અમુક કરવાની આજ્ઞા શ્રવણ કરે છે, ત્યારે તેઓ સત્તર તેતરક ગતિ કરે છે અને જ્યારે તેઓ નિષેધની આજ્ઞા સાંભળે છે, ત્યારે તરતજ તે તરકથી નિવૃત્તિ પકડે છે.

૧૪—જેના મનમાં કામવાસના પ્રબળ હોય, તેણે વિવાહજ કરવો ઉચિત છે. એમ કરવાથી તે બીજી રીતે જે અનેક પાપો અને સંકટોમાં પડે છે, તેમાં પડશે નહિ. જે મારી નજરમાં પણ સીંત અને નારી સરખાં લાગતાં ન હોત, તો હું પણ પત્નીનું પાણિગ્રહણ કરત.

૧૫—મને લાગે છે કે, જાણે હું નદીમાં પડ્યો છું. ક્યારેક ક્યારેક મને તરીને સામે કાંઠે પહોંચી જવાની આશા ઉપજે છે, તો ક્યારેક ક્યારેક હું નિરાશાથી મુંઝાઈ જાઉં છું.

૧૬—ઈશ્વર કહે છે કે, હે મારા ભક્ત ! હવે તો તું સંસાર તરફથી વિમુખ થઈ બં અને મારા તરફ ગુપ્ત ફેરવ. બીજું ગમે તેટલું કર, પણ મ્હારા સિવાય તારી અન્ય ગતિ પણ નથી ને સાચી ગુપ્તશાન્તિ પણ નથી; તેથીજ કહું છું કે હે ભાઈ ! હજી પણ તું ક્યાંસુધી મ્હારાથી નાસતો ફરીશ અને ક્યાંસુધી વિમુખ રહીશ ?

૧૭—હતભાગી કેણ ? જે ઈશ્વરની ઉપાસનાનો અને ઈશ્વરી પ્રેમનો સ્વાદ લીધા વિનાજ આ લોકમાંથી રવાના થઈ બચે છે તે.

૧૮—ભાગ્યશાળી કેણ ? જે ઈશ્વરની ઉપાસના અને પ્રભુપ્રેમનો સ્વાદ લઈને આ લોકમાં ને પરલોકમાં શાંતિ મેળવે છે તે.

...
...
...
...
...

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

[illegible][illegible]

સાચી જાણના પાત્રો :- (૧) કુટુંબની પાત્રો (૨)
સાચી જાણના પાત્રો :- (૩) પ્રજાની પાત્રો (૪) રાજ્યની પાત્રો.

[illegible]

૨૬ તને ત્યાગધાન રહિતે છે, જે માણસ તમારી પાસે ધીનની નિંદા કરે છે, તે તમારી નિંદા ધીનઓ પાસે પણ વરૂર કરશે; માટે જોવા માણસના વાણીયાતુર્યથી તમે ઠગાઓ નહિ. જો ઠગાયા તો મહાન વિપત્તિ આવી પડશે.

આવી પરથી.

૨૭-સદાય પ્રભુથી જહીને આલજ્ઞે અને કોઈનું પણ અહિત ઇચ્છતા કે આચરતા નહિ; કેમકે જે માણસ કોઈનું પણ અહિત કરે છે, તેનો બદલો આપવામાટે પ્રભુ કોઈ બીજા માણસને જરૂર પેરે છે.

આપવામાં યે પ્રભુ કોઈ બાંનત માણસને જરૂર પેરે છે.
૨૮-ઈશ્વરપ્રેમી થયો તે સંસારપ્રેમી થતો નથી; અને સંસારપ્રેમી તેની
અસારતા અને દુઃખાડપતા અનુભવશે નહિ, ત્યાંસુધી તે ઈશ્વરપ્રેમી થઈ
શકશે નથી.

૨૯-વેગંઠર મહમદ સાહેબ (સ૦ આ૦ સ૦) અને હજરત ઇબ્રાહિમ, સુસા અને ઇશા જેવા મહાન વેગંઠરો, (તેમજ અનેક અવતારી પુરુષો અને મહાન ઋષિમુનિઓ) પણ જો પ્રભુથી જીંદગી આપ્યા છે, તો મહારે પણ ઇશ્વરનો ભય કેમ ન રાખવો?

૩૦-સંસારી જનો સાંસારિક સંપત્તિપર પ્રેમ રાખે છે અને હું ધર્મ-વ્રથ અને પ્રભુસ્મરણપર પ્રેમ રાખું છું.

૩૧-માણસદારા ઇશ્વર પોતે જેવું શુભ કાર્ય કરાવી શકે છે, તેવું બીજા દેહધી કરાવી શકાતું નથી; કેમકે પ્રભુમાં જેવી અકળ કળા છે તેવી માણસ-માં ક્યાંથી હોય?

૩૨-એક સામાન્ય મનુષ્ય પણ પોતાના બંધુને મલિનતાથી દૂર રાખે છે, તો પછી પ્રભુ પોતાના દાસને શામાટે પાપમાં પડતો અટકાવતો નથી?

ઉત્તર એ છે કે, એમ થવા દેવામાં પણ પ્રભુનું કૌશલ્ય બહુજ ઉંડું, અધિક અને હિતકારક રહેલું હોય છે; કેમકે એમ થવાથીજ પ્રભુનો ભક્ત પોતાનું બળ અને શોભતા ઉપરાંત પ્રભુની કૃપા, ઉદારતા, અકળ કળા અને મહત્તા સમજતો ચાલે છે; પદ્માત્માપ કર્તાં શીખે છે; નિરાશિમાની બનવા માંડે છે, પ્રભુનો પ્રેમ અને દયા માગવા-મેળવવા માંડે છે અને તેથી સાધના-નાં રહસ્ય તથા પ્રભુની પ્રભુતા અને પ્રેરણા પામવા-પાળવાને શક્તિમાન થાય છે. જેમકે હોકોને ભૂખ અને તરવરનો અનુભવ થાય છે, ત્યારેજ અન્ન-પાણીની ખરખરી કિંમત સમજાય છે; અને રોગ થાય છે, ત્યારેજ આરોગ્યની કિંમત સમજાય છે.

૩૩-ધર્મ એ સાધારણ જનોને માટે છે, અને વિશ્વાસ (શ્રદ્ધા) એ અ-સાધારણ માણસને માટે છે.

૩૪-ઇશ્વરાનાનું જ્ઞાન (વેદ, કુરાન, ગીતા, બાઈબલ, આવસ્તા, ધર્મપદ, ઇત્યાદિ પોતપોતાના ધર્મવ્રથોદ્ધાર) પ્રાપ્ત કરવા અને તાજું રાખવા પાછળ સદા મંડ્યા રહેવું, એ અતિ અગત્યનું કર્તવ્યજ નહિ પણ નિત્યકર્મ સમજ-વાતું છે, કારણ કે પ્રભુની આજ્ઞાદારાજ સારા-માઠાની અને ધર્મ-અધર્મની સમજણ વધતી ચાલે છે; અજ્ઞાન ને જ્ઞાતિનો નાશ થાય છે; અવશ્ય અને અવગ્યાં આચરણ ટળી જાય છે અને સદગુણ તથા સદાચરણ વધતાં આવડાથી પાપ કપાતાં ચાલી પુણ્યની વૃદ્ધિ થતી ચાલે છે.

૩૫-મેં પ્રત્યેક જણે પ્રભુની કૃપા-પ્રસન્નતા મેળવવાનો અને જ્ઞાનને

આચરણમાં ઉતારવાનો ચત્ન કર્યાજ કર્યો; કારણ કે જે જ્ઞાન ક્રિયામાં ઉતરું નથી, તે જ્ઞાન પ્રાણવિનાના દેહ જેવું છે.

૩૬-વારંવાર-બદ્ધે રોકેલો વાર સાવધાન રહેજો અને ઇશ્વરી જ્ઞાન આપવા-અપાવવાદ્વારા તથા અનુદાનો કરવા-કરાવવાદ્વારા તમે સાંસારિક તુચ્છ ને અનિત્ય ધનધામ ઇચ્છશો નહિ; કારણ કે ઇશ્વરી જ્ઞાન અને અનુદાન એ વેચવા જેવી અને તુચ્છ ધનધામ કમાવા જેવી સાધારણ વસ્તુ નથી, પણ અપાર અનુપમ સન્નિદાનદ પદ મેળવી શકાય એવી મહાભાંધી વસ્તુ છે. (છતાં પણ પથરાને મૂડ્યે હીરા વેચી દે તેનું કમનશીળ ! અધરમીના પડીઆ કાણુ !)

૩૭-યેગંબર મહમદ સાહેબ (સં ૦ આં ૦ સં ૦) પણ એવાજ ભાવનું કહી ગયા છે કે, જે માણસ ધાર્મિક જ્ઞાન ને અનુદાનદ્વારા સંસારી પદાર્થોને શોધે છે તેની શોભા નષ્ટ થાય છે, ઇજ્જત-આબરૂ ઘટી જાય છે અને નારકી જીવોની ચાદીમાં તેનું નામ લખાય છે; અને જે માણસ સાંસારિક કાર્યોદ્વારા પણ (અહીંનો સ્વાર્થ સાધવાને બદલે) પરલોકનેજ સાધે છે, તેને તો કશી હાનિ નહિ થતાં લાભજ થાય છે.

૩૮-વિદ્યા શીખ્યા પછી અન્નવસ્ત્ર પણ સાત્ત્વિક રીતેજ મેળવવાના જેવું ઉત્તમ કાર્ય બીજું નથી; કેમકે અસાત્ત્વિક રીતે (રાજસિક કે તામસિક રીતે) પ્રાપ્ત કરેલું અન્ન જે જમે છે, તેની પ્રાર્થના પ્રભુ સાંભળતો નથી ને અનુદાન સ્વીકારતો નથી.

૩૯-પહેરવેશમાં સદા સાદાઈનેજ સાચવજો. ભલકાદાર પોશાકો અને આડંબરોનો ત્યાગજ કરજો.

૪૦-હમેશાં ધ્યાનમાં રાખજો કે, ઇશ્વરની સાધનામાં અને સેવામાં તમારું ગૌરવ અને ઉન્નતિ રહેલાં છે.

૪૧-વૈરાગ્યને પણ હમેશાં નજર સામેજ રાખજો. હજરત મહમદ સાહેબ (સં ૦ આં ૦ સં ૦) પણ એવાજ ભાવનું કહે છે કે, જેઓ ઇદ્રિયસેવામાં તથા શરીર પોષવામાંજ રોકાઈ રહે છે, તેઓ મહારા સંપ્રદાયમાં નિકટ કોટીના છે.

૪૨-હમેશાં સત્યુત્તેજનાજ સહવાસ-સમાગમમાં રૂંકવાયતેમ કરજો.

૪૩-હજરત મહમદ સાહેબ (સં ૦ આં ૦ સં ૦) એવો ભાવનું ફરમાવી ગયા છે કે, જે માણસો આ ત્રણ પ્રકારનાં કાર્યો કરતા નથી, તેઓનું ઇશ્વરજ સદા સર્વદા રક્ષણ કરે છે. જેમકે:- (૧) સાધુજનો અસાધુજનોનાં દર્શને જતા નથી; (૨) શ્રેષ્ઠ માણસો કનિષ્ઠ માણસને શ્રેષ્ઠતા આપતા નથી; x (૩) પ્રભુ-

x કેમકે કનિષ્ઠ ને અસાધુ માણસને મોટપ આપવી એ વાંદરાને અથવા ગાંડા-

પણ અને ધર્મપ્રેમી માણસો મનવાનોની અને દુરાચારી લોકોની સંગતિ થીને તેમની નીતિ-રીતિ મુજબ વર્તતા નથી.

૪૪-શાપુત્રનો જે અશાપુત્રનાં દર્શન કરવા લાયક, કનિષ્ઠ માણસને મેષના પાપવા લાયક અથવા તેમને શાપ કરવા મળે, તો ઇશ્વર તેમના ઉપર અપ્રગત ધર્મને તેમના તરફ અપમાન, કલંક અને દુઃખદાન્દિગ્રસ્ત મોકલ્યો આવે છે; અને તેથી તેમની કુટુંબ પ્રબળ ધર્મને દલેશ અને નિર્દોષિમાંજ તે રહે છે.

૪૫-સાધનાનાં પરત્વી તરફ દષ્ટિપાત પણ કર્યો નહિ; કેમકે જે દષ્ટિમાં ધર્મતાનનો નિવાસ છે.

૪૬-શાસ્ત્રીય વિધિઓનો (આજ્ઞાઓનો) કદી પણ ત્યાગ કર્યો નહિ.

૪૭-તમારા સહચરોને સહુપદેશ આપવાની તમારી ફરજ સમજાવો.

૪૮-જેનું આચરણ સ્વચ્છંદી હોય તેનો કદી પણ સંગ કર્યો નહિ.

૪૯-દિવસનો પહેલો પહોર અને પાછલો પહોર ધર્મપુસ્તકનાજ પાઠમાં કે કથાશ્રવણમાં ગાળજો.

૫૦-ઇશ્વરની ઉપાસનાને એક અગત્યનું નિત્યકર્મ સમજીને કરતા રહેજો.

૫૧-ધર્મશ્રદ્ધાને સાંજાળનાર તથા પ્રભુપ્રીત્યર્થે સંજાળાવનાર જાને તરફ કૃપાસિંધુ પ્રભુનું કૃપાવારિ કુદરતના કાયદાને અનુસરીને આપોઆપજ આકર્ષાઈ આવે છે.

૫૨-નિર્જનતાનો આશ્રય લેવો એ તમારે-સાધકોને માટે બહુજ ઉત્તમ છે; પરંતુ ત્યાં અરણ્યવાસમાં કે એકાંતવાસમાં પણ જે તમે સાધનામાંજ રહ્યા કરતા હો, તોજ તમને શયતાન પાપના ખાડામાં ડૂળાવી હઈ શકશે નહિ કે દુઃખ દઈ શકશે નહિ; અને જે તમે તેવી રીતે એકાંતસેવન કરવાને શક્તિવાન ના હો તો કર્મવીર સત્યરૂપની પેઠે કમ્મર બાંધી નિષ્કામભાવે લોકસેવામાંજ જોડાઓ.

ને મદિરા પાવા જેવું-વધારે મોદાધને મિથ્યાલિખાની બનાવવા જેવું-અને તેથી પોતાને માથે પણ મોટું પાપ વહોરી લેવા જેવું છે. એ પછીના વચનમાં પણ એજ ભાવ રહેલો જણાયો.

શિવ અધ્યમ સિદ્ધ

૨૭-તપસ્વી અબદુલ્લા ખડિફ પારસી

૨૭-તપસ્વી અબંદુલ્લા

પારસ્ય દેશના પુણ્યાત્મા અબંદુલ્લા ઇશ્વરના મહાન ભક્ત હતા. તેમના જેવો ઉત્તમ તપસ્વી તે કાળે જીજ્ઞે નહોતો. પાંડિત્યમાં પણ તેમની વૈભવ્યતા હતી. લૌકિક તેમજ આધ્યાત્મિક વિદ્યામાં તેઓ અગ્રગણ્ય પંડિત ગણાતા. યદ્યા ધર્મસાધકો તે વખતે તેમની પાસેથી ઉપદેશ ગ્રહણ કરતા તેમનું ઉન્નત જીવન પૂરેપૂરું વર્ણવી શકાય તેમ નથી. ધર્મમાર્ગમાં પણ તેઓ ઉત્તમ સાધક હતા. આળીસ દિવસમાં તેઓ ગૂઢ તત્ત્વજ્ઞાનનું એક એક પુસ્તક લખતા. બાહ્યવિદ્યાનાં પણ તેમણે અનેક ઉત્તમ પુસ્તકો લખેલાં છે. તેમનાં રચેલાં ઘણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ અને પ્રચલિત છે. તેઓ મહાકવિ વેદીને બેમાં સાધનો સાધતા, તેવાં સાધનો બીજાથી સધાવ અશક્ય છે. આધ્યાત્મિક તત્ત્વોમાં તેમની જેવી સૂક્ષ્મ દષ્ટિ હતી, તેવી સૂક્ષ્મ દષ્ટિ તે સમયે બીજા કોઈની નહોતી. તેમના પરલોકગમન પછી પારસ્ય દેશમાં એવો સમર્થ વિદ્વાન જન્મ્યો ન કે જેની સાથે તેમની તુલના કરી શકાય. તેઓ રાજવંશમાં જન્મેલા અનેક દેશોમાં તેમણે એકલાજ પર્યાટન કર્યું હતું. બોયેમ, બુર્નેદ, ઇટાલી અનેક મહર્ષિઓનાં તેમણે દર્શન કર્યાં હતાં. બીસ વર્ષ સુધી પલાશ વગ્ન (ખાખરાના ઝાડમાંથી બનાવેલું વલકલ) પહેરતા હતા. ચાર વાર તેઓ ચત્વારિંશત વ્રત (મુસલમાન સાધકો આળીસ દિવસ કહે છે, તે વ્રત) કરતા હતા. જે દિવસે તેઓ પરલોકવાસી થયા, તે મનું ચાલીસમું ચૈત્રાવ્રત પૂર્ણ થયું હતું. તેમના સમયમાં પારસ્ય મહમદ નેકર નામનો એક ધર્માચાર્ય હતો. તેઓ કદી પણ જોઈ નહિ. એક વાર એ ધર્માચાર્ય અબંદુલ્લા ખદિરને પૂછ્યું હતું કે જોઈ શકાય તેવાની શું નીતિ રીતિ છે? તે કાણે પહેરવી શ્રેયસ્ક સમજાવવા કૃપા કરે?”

તેણે બોલ્યા કે “ નેકર! સદેહ વગ્નની નીચે તે પહેરાય છે નહિ તે હું જાણતો નથી.”

તેઓ બોલ્યા કે “એકદા સદેહ વગ્નની નીચે તે પહેલાય છે
ની નીચે તે પહેલી શકાય છે કે નહિ તે હું જાણતો નથી.”

દિવસમાં તે માત્ર સાત નાના કોળીઆ જેટલો ખાદ્યાર લેતા હતા. જોકે દિવસે તેમના નોકરે આઠ કોળીઆ જેટલો ખોરાક આપવાથી આખી રાત્રિ તેમનાથી સુખપૂર્વક ઇંધવાસપના થઈ શકી નહિ.

આ વાત સમજનાં તેમણે નોકરને કહ્યું કે “કાલે આમ શરૂ કરું?”

નોકરે કહ્યું કે “આપનું શરીર અત્યંત દુર્ગંધ બેધને મને કંઈક થાય છે. આપના શરીરમાં વિશેષ બળ આવે એવી ગાંધાથી મેં કાલે જરા વધારે ખોરાક પીરસ્યો હતો.”

પ્રત્યુત્તરમાં તેઓ બોલ્યા કે “તું જો મદારો દિલકારી નોકર હોત, તો તું સાતને બદલે છત્ર કોળીઆ ખોરાક આપત.” આમ કરી તેમણે એ નોકરને રાત્ર આપીને બીજો નોકર રાખી લીધા.

અબ્દુલ ખદિર કહે છે કે, મહારાષ્ટ્રના જાળમાં એક માણસ મદારી પાસે આવ્યો. તે વળતે હું જૂથ્યો હતો. મને કુધાતુર જોઈ તે મને તેને ઘેર લઈ ગયો. મારે માટે ઉત્તમ ભોજન તૈયાર કરાવ્યું; પરંતુ તેમાં મને માંસની દુર્ગંધ આવી. ભોજનનો કોળીઆ સુખમાં લેતાં મને લાગ્યું કે, ભોજનમાં માંસ બેળવેલું છે; જેટલે પછી ખાવાનું રહેવા લાગ્યું. આથી તે પળ શરૂ થઈ ગયો. પછી હું ઉઠીને ઉભો થયો અને બીજા યાત્રાળુઓ સાથે મક્કા તરફ પ્રયાણ કર્યું. કાદમીઆ નામને સ્થળે પહોંચ્યા પછી અમે માર્ગ બદલાયો અને તેથી કેટલાક દિવસો સુધી કાંઈજ ખાવાનું મળ્યું નહિ. જૂથને લીધે અમે એવા દુઃખી થઈ ગયા કે દેહ છૂટવાનો ભય લાગવા માંડ્યો. પછી નાહટકે અમારામાંનો એક માણસ નજીકના જુપરામાંથી એક કૂતરો વેચાતો હતો આવ્યો અને તેનું માંસ પકાવીને અમે ખાવાની તૈયારી કરી; પરંતુ એવામાંજ પેલો માણસ કે જે મને નિમંત્રણ કરી પોતાને ઘેર લઈ ગયો હતો અને માંસમિશ્રિત ખોરાક તૈયાર કરવા માટે મેં તેને શરૂઆત્યો હતો, તે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. મને જોતાંજ હું તે ભોજન કરતાં અટકી ગયો અને ઘણાજ શરૂ થઈ ગયો. પછી ખરો માર્ગ પૂછીને અમે મક્કા તરફ ગયા. ત્યાંથી પાછા ફરતાં પૂર્વોક્ત નિમંત્રણ કરનાર વધુને ત્યાં જઈ મેં તેની વારંવાર સમાચાર માગી.

અબ્દુલ ખદિર કહે છે કે, એક દિવસ મને કોઈએ જણાવ્યું કે, મિસરમાં એક વૃદ્ધ અને એક યુવક ધ્યાન-ભજનમાં જેટલા છે અને તેઓ મહાત્માગી છે. હું તેમને જોવા માટે ત્યાં ગયો. જઈને જોયું તો તેઓ મૌન જેટલા હતા. મેં જઈને તેમને ત્રણ સલામો કરી; પરંતુ મને સલામનો પ્રત્યુત્તર મળ્યો નહિ.

હું બોલ્યો કે “બુદ્ધાના કરામ દઈ કહું છું કે, મહારી સલામ ગ્રહણ કરો.”
ત્યારે યુવકે માથું હલાવીને બોલ્યો કે “સલામ, ખદ્દિફ! સલામ.
સંસાર તુચ્છથી પણ તુચ્છ છે; પરંતુ એ તુચ્છ પદાર્થમાંથી તું ઉત્તમ પ-
ણન મેળવી લે.”

આટલું બોલી વળી માથું નમાવીને તે મૌન રહ્યો. હું એ વખતે ભૂખ્યો
અને તરસ્યો થયેલો હતો; તોપણ ભૂખતરસ વિસરી ગયો અને તેમની સાથે
ઉપાસના કરવા લાગ્યો. પછી કેટલીક વારે પાછો હું બોલ્યો કે “મહાત્મા!
મને કાંઈક ઉપદેશ આપો.”

યુવકે કહ્યું કે “અબ્દુલ્લા ખદ્દિફ! જળમાં ડૂળતો માણસ જેવો સંકટ
ઘેરાય છે, તેવી સ્થિતિ આપણી સૌની છે. એવા સંકટમાં ઘેરાયેલો માણસ
કોઈને કાંઈ કહે એ ઉચિત છે?” આટલું કહીને વળી તે ધ્યાનમગ્ન બની ગયો.

હું ત્યાં ત્રણ દિવસ આહાર અને નિદ્રા લીધા સિવાય રહ્યો અને તે પછી
ફરીથી વિનંતિ કરી કે “મને કાંઈક તો ઉપદેશ આપો?”

યુવકે બોલ્યો કે “ભાઈ! જેનું દર્શન કરતાં ઈશ્વરનું સ્મરણ થાય, જેની
સમીપતાથી તારા અંતઃકરણના હુર્વિચારો દૂર થઈ સદ્વિચારો નિવૃત્ત થાય
અને જે તને જીવંતી ઉપદેશ ન આપતાં આચરણથી ઉપદેશ આપે, તેવાના
સંગમાં તું રહેજે.” આટલું કહીને વળી પાછો તે ધ્યાનમગ્ન બની ગયો.

આગળ ચાલતાં ખદ્દિફ કહે છે કે, જ્યારે હું એક વરસ રોમ શહેરમાં
રહ્યો હતો, ત્યારે એક દિવસ હું ત્યાંના જંગલમાં ગયો. ત્યાં મેં એક અભિ-
પૂજક ધર્માચાર્યના શયને દહન કરાતું જોયું. તેની લસ્મ થયા પછી અનેક
લોકો તે લસ્મને વંદન કરવા લાગ્યા. કેટલાંક આંધળાં માણસો આંખે લસ્મ
લગાડવાથી દેખતાં થયાં, કેટલાંક રોગી માણસો તે લસ્મ મોઢામાં નાખવાથી
નિરોગી થયાં. આ જોઈને હું આશ્ચર્ય પામ્યો. મને લાગ્યું કે, બીજા ધર્મના
લોકોમાં પણ શું આવા અલૌકિક ઘનાવો બનતા હશે? તે રાત્રે મેં સ્વપ્નમાં
હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ને જોયા. મેં તેમને પૂછ્યું કે
“પૂજ્ય પેગંબર સાહેબ! આજે કેમ દર્શન આપવા કૃપા કરી?”

તેઓ બોલ્યા કે “હું તારી શંકા ટાળવા સારૂ આવ્યો છું.”

મેં કહ્યું કે “કાલે મેં જે ઘનાવ જોયો એનું કારણ શું હશે?”

પેગંબર સાહેબે કહ્યું કે “અસત્ય ધર્મમાં પણ શ્રદ્ધા રાખનારાઓ જો પવિત્ર-
ચલે ચાલીને સાધન સાધે છે, તો તેમનું જીવન પણ અમત્કારી બને છે; તો

પછી સત્યધર્મમાં રહી સાધના સાધનારતું જીવન કેટલું ચમત્કારી બને, તેનો વિચાર કરજો. "

બીજી એક રાત્રે મેં સ્વપ્નમાં પેંગળર સાહેબ(સં ૦ બા ૦ સં ૦)ને જોયા. તેમણે આવીને પોતાના પગપડે મારા માથાને ઠોકર મારી મને જગાડ્યો. જાગત થઈને હું તેમના તરફ જોઈ રહ્યો.

તેઓ બોલ્યા કે "જે માણસ સન્માર્ગે જણ્યા છતાં તે રસ્તે ચાલવા માંડતો નથી, તે તો સન્માર્ગથી વધારે દૂર રહી જાય છે; અને પ્રભુ એવા માણસને તો એવી આકરી સજા કરે છે, કે તેના જેવી સજા તે બીજાને કરતો નથી."

અબ્દુલ્લા ખદિર. એક રાત્રે નોકરને, બોલાવી કહેવા લાગ્યા કે "મહારે વિવાહ કરવો છે. જા, કન્યા લઈ આવ."

નોકર—"કન્યા ક્યાં છે ? હું કોઈને જોળખતો તો છું નહિ ! પછી તો આપ કહો ત્યાંથી લાવું."

અબ્દુલ્લા—"ગમે ત્યાંથી લઈ આવ."

પછી તે નોકર એ અધારી રાત્રે કન્યા શોધવા બહાર નીકળ્યો. અને એક કન્યાને લાવી મહર્ષિ માસે હાજર કરી. તેમણે તેની સાથે લગ્ન કર્યા. વખત જતાં સાતમો માસ વીત્યા પછી કન્યાને એક પુત્ર થયો. પેલા નોકરે એક દિવસ પૂછ્યું કે "મહારામન ! મધરાતે વિવાહ કરવાનું ને કન્યા શોધવાનું કેમ કહ્યું ? એનો મર્મ શો ?"

અબ્દુલ્લા—"રાત્રે સ્વપ્નમાં મેં પરલોકતું દર્શન કર્યું. ત્યાં અનેક માણસોને ઉલેલાં જોયાં. તેમને આગળ માર્ગ ન દેખાવાથી તેઓ નિરૂપાય બનેલાં જણાયાં. એવામાં અકસ્માત્ એક બાળક ત્યાં દોડી આવ્યો. તેણે પોતાના પિતાનો હાથ પકડી તેમને વાયુવેગે દુર્ગમ માર્ગે પસાર કરાવી દીધો. આ જોઈ મને અભિલાષ થઈ કે, જે મારે પણ માર્ગદર્શક પુત્ર હોય તો 'યહુ' સારું, તેથી તને આજ્ઞા કરી હતી. આજે એ ઇચ્છા સંપૂર્ણ થઈ."

અબ્દુલ્લા ખદિર રાજવંશમાં જન્મેલા ધનાઢ્ય પુરુષ હતા. તેમણે ચારે ત્રણે શ્રીઓ સાથે વિવાહ કરેલા હતા. તેમના મંત્રીની પુત્રી પણ તેમની સાથે સાળીસ વર્ષ સુધી લગ્નજીવનથી જોડાયેલી હતી.

એક વાર તેમની પત્નીઓ એકત્ર થઈ માંડોમાંડે પૂછતા લાગી.

એકે કહ્યું કે "બહેનો ! મહર્ષિ આપની સાથે કેવો સંબંધ ધરાવે છે ?"

બીજી શ્રીઓ—"અમેને કદી પણ તેમનો લેશમાત્ર સંદર્ભ થયો નથી.

તે આ બાળકમાં કેઈ કશું અનુભૂત હોય, તો માત્ર મંત્રીની પુત્રી બનવા
હોવાં જોઈએ.”

પછી સૌને મંત્રીપુત્રીને પૂછ્યું, ત્યારે મંત્રીપુત્રી બોલી કે, મ્હારે પણ
તેમની સાથે કાંઈક વિશેષ સંબંધ નથી. હું માત્ર એટલું જ જાણું છું કે
એક રાત્રે તેઓ મ્હારે દારે આવ્યા. તેમના પધાર્યાના સમાચાર સાંભળીને મેં
જોજનસાગથી તૈયાર કરી અને વસ્ત્રાલંકારો સજી થાળ લઈને તેમની
સન્મુખ જઈ ઉભી. તેઓ ઘણી વાર સુધી મ્હારા મુખ તરફ દૃષ્ટિ કરીને બેઠા
રહ્યા; હું પણ તેમના આગળ થાળ મૂકીને નીચા વદને ઉભી રહી. તેમણે
મ્હારો હાથ પકડ્યો અને પોતાની છાતી ઉપર તથા પેટ ઉપર ફેરવીને તેમાં
રહેલી ગાંઠો મને દેખાડી. તેમની છાતીમાં તથા ઉદરમાં અનેક ગાંઠો ખાંડેલી
હતી. તે દેખાડી એટલે મેં ‘પૂછ્યું’ કે “નાથ ! આપના શરીરમાં આટલી
બધી ગાંઠો શી ?”

તેઓ બોલ્યા કે “યુવતિ ! આવાં સુંદર મુખો અને સ્વાદિષ્ટ લોજનોને
ઉપલોગ કરવો નહિ; એવી ગાંઠ મન સાથે વાળવાથી આ શરીરમાં ગાંઠો
બાકી ગઈ છે ! ધીરજના ક્ષણરૂપ એ દુઃખ-અધિઓ છે.”

આટલું બોલીને તેઓ તરત ચાલ્યા ગયા. આખો દિવસ અને રાત્રિ
તેઓ કઠિન સાધનામાં જોડાઈ રહે છે. એમની સાથે વધારે છૂટ લઈ બેઠક
થવું આપણને શોભાડૂપ નથી.

મહર્ષિ અબ્દુલ્લાને બે શિષ્યો હતા. એકનું નામ અહમદ અને બીજાનું
નામ અહમદ માહ હતું. અહમદના ઉપર તેઓ વધારે કનેક રાખતા.
આથી બીજાના મનમાં કાંઈક આછું આવતું; કેમકે તે કાંઈક વધારે ચતુર
અને વિદ્વાન હતા. તેણે પણ અનેક પ્રકારની સાધનાઓ કરી હતી. તેને
મનોભાવ સમજી જઈને મહર્ષિએ એક વાર આ પ્રયોગ કર્યો.

અહમદને પોતાની પાસે બોલાવી તેમણે કહ્યું કે “જે, ઘરબહાર પેઢું
ઉંટ બેઠેલું છે તેને ઉભું કર અને આ બીંતની ઉપર ઉભું રાખ.”

અહમદ—“જાહે સારું, આજ્ઞા પ્રમાણે કરું છું.”

ત્યારપછી અહમદ પેલા ઉંટ પાસે ગયો, લાકડી મારી ઉંટને ઉભું
કર્યું તથા તાણાતાણ કરી ઉંટને બીંત ઉપર ચઢાવવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો.
પછી તેમણે અહમદ માહને બોલાવ્યો. ‘શી આજ્ઞા છે ?’ એમ બોલીને તે
સન્મુખ આવી ઉભો રહ્યો. મહર્ષિએ તેને પણ અહમદને આપેલી આજ્ઞા કહી.

બતાવી. અહમદ માહ બોલ્યો કે “જુલુવર! ઉંટ શી રીતે બીંત ઉપર ચડે?”

પછી તેઓ અહમદને પ્રયત્ન કરતો અટકાવીને બોલ્યા કે “બસ, મહેનત કરવી રહેવા દે, તારો આંતરિક ભાવ સમજાઇ ગયો છે.”

પછી શિષ્યો તરફ જોઇને બોલ્યા કે “અહમદે પોતાનું દેતવ્યપાલન કર્યું છે. મારી આજ્ઞાનું અનુચરણ કરી તેણે પોતાની ફરજ જાળવી છે. આદેશ-પાલનમાં તે વિમુખ થયો નથી. કાર્યસિદ્ધિ થયે કે નહિ યાય; તે તરફ દષ્ટિ ન કરતાં તેણે મહારી આજ્ઞા તરફ દષ્ટિ કરી છે અને અહમદ માહે મહારી આજ્ઞામાં શંકા ઉઠાવી અવગણ કરી છે. એના બાહ્યચરણથી તેનો આંતરિક ભાવ પણ જાણી શકાય છે.”

એક વાર એક માણસ પગથી માંચાસુધી કાળા રંગનાં લુગડાં પહેરીને મહર્ષિ અગ્નિ પાર્શ્વને ઘેર અતિથિ થયો. તેનાં કાળાં વસ્ત્રો જોઇને મહર્ષિ નારાજ થયા. તેને તેમણે પૂછ્યું કે “ભાઈ! તમે શામાટે કાળાં વસ્ત્રો પહેર્યાં છો?”

અતિથિ બોલ્યો કે “મહારા કામ-કોધાદિ ગાંધુઓનું મૃત્યુ થયું છે; તેની ગમગીનીમાં મેં કાળાં વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં છે.”

આ સાંભળી મહર્ષિએ પોતાના નોકરને આજ્ઞા કરી કે, આ માણસને ઘરમાંથી હાંકી કાઢો.

નોકરે આજ્ઞા પ્રમાણે અમલ કર્યો.

મહર્ષિ ફરી વાર બોલ્યા કે “એને પાછો તેડી લાવો.”

પેલો નોકર અતિથિને પાછો તેડી લાવ્યો.

મહર્ષિ બોલ્યા કે “વળી ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂકો.”

આ રીતે પેલા અતિથિને સત્તર વાર કાઢી મૂક્યો અને સત્તર વાર પાછો બોલાવ્યો; છતાં અતિથિના મુખ ઉપર જરા પણ હર્ષ કે શોક જણાયાં નહિ. તેની મુખમુદ્રા પ્રસન્ન ભાવવાળીજ રહી.

પછી મહર્ષિએ ઉત્સાહપૂર્વક આગળ વધી અતિથિનું માથું મુંઘ્યું અને તેની પાંતે ક્ષમાયાચના કરી કહ્યું કે “ક્રયામ વસ્ત્રો પહેરવાને તમે ખરેખર લાયક છો; કેમકે સત્તર વાર અપમાન કર્યો છતાં પણ તમારા ભાવમાં ફેરફાર થયો નથી!”

એક દિવસ એ મુદ્દિઓ અગ્નિ પાર્શ્વનાં દર્શન કરવા ફર દેશથી આવ્યા હતા. તેઓ આવ્યા તે સમયે અગ્નિ પાર્શ્વમાં નહોતા. તપાસ કરતાં જણાયું કે, તેઓ પાદશાહ આગ્રહ દોહાની પાસે ગયા છે.

સુફિઓ પરસ્પર ચર્ચા કરવા લાગ્યા કે, જે નિષ્કામ તપસ્વી છે તેને રાજ સાથે શી નિરળત ? આવા વિચારોથી તેમના મનમાં મહર્ષિ પ્રતિ કાંઈક અશ્રદ્ધા ઉપજી પડી તેઓ શહેરમાં ફરવા ગયા. ગળતરમાં પહોંચ્યા ત્યાં એક સુફિને પોતાનું ફાટેલું વસ્ત્ર સંધાવવાનું સાંભળ્યું. તેઓ એક દરજીની દુકાને ગયા અને સાંધી આપવા કહેવા લાગ્યા. ભોગબેગે તેજ વખતે દરજીની એક વિંટી જોવાઈ હતી. દરજીએ તે વિંટી ચારનાર આજ લોકો છે, એમ માની પેલા સુફિઓને આસદ દોલાના ન્યાયાધિકારી પાસે હાજર કર્યાં. આસદ દોલાના ન્યાયાધિકારીએ એક સુફિના હાથ કાપવાની આજ્ઞા કરી. એજ વખતે મહર્ષિ ખદિશ ત્યાં થઈને નીકળ્યા. તેમણે પેલા ન્યાયાધિકારીને કહ્યું કે “આ સુફિઓને મુક્ત કરો. એમનો લેશ પણ અપરાધ નથી.” પાદશાહના માનપાત્ર ખદિશ સાહેબની આજ્ઞા કેળુ ઉલ્લંઘી શકે ? પેલા સુફિઓ છુટી ગયા. તેમને સહાર સાથે મહર્ષિ પોતાની ઝુંપડીએ લઈ ચાલ્યા અને રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં જોલ્યા કે “મહાત્માઓ ! તમે જે સંકલ્પ કરતા હતા તે સાચો છે; પરંતુ આવા પ્રસંગો અને તો અન્યાય ન થાય એટલા માટેજ પાદશાહ પાસે મહાર્જનનું આવવું થાય છે.”

આ સાંભળી પેલા બન્ને સુફિઓ શરમાઈ ગયા અને તેમણે મહર્ષિ અજુદલા ખદિશનું શિષ્યત્વ સ્વીકાર્યું.

એક દિવસ એક અતિથિ મહર્ષિને મકાને આગ્યો. રાત્રે તેને ઉલટીઓ થવા લાગી. વારંવાર ઉલટી થવાથી તે અશક્ત બની ગયો. મહર્ષિ ઉલટી કરવા સારૂ પ્રત્યેક વાર તેની પાસે પાત્ર ધરતા. આખી રાત્રિ જગરણ કરીને તેમણે પચાસ વાર ઉલટીનું પાત્ર હાથમાં લીધું અને બહાર ફેંકી આવ્યા. છેલ્લે તેમને નિદ્રા આવી ગઈ, ત્યાં પેલા અતિથિને ઉલટીનો ઉછાળો ચઢ્યો અને તેણે મહર્ષિને ખૂબ મારી. આવખતે મહર્ષિને હાજર ન બેવાથી તે ઉચ્ચે સ્વરે જોલ્યો કે “અરે, ધિક છે તને, ક્યાં મૂવો ? ચાલને અટ.”

આ ખૂમથી તરત મહર્ષિની નિદ્રા ઉડી ગઈ અને ઉતાવળા ઉતાવળા પાત્ર હાથમાં લઈ તેમની પાસે ગયા.

મહર્ષિના શિષ્યો જોલ્યા કે “શુરુવર ! જે માણસ આવી કડવી વાણી જોલે છે, તેનો વળી સત્કાર શો ? નવાઈની વાત છે કે આવા શબ્દો સાંભળ્યા છતાં તમે ધૈર્ય ધારી રહ્યા છો ?”

મહર્ષિ—“તમે શાંત થાઓ. મેં પણ એ શબ્દો સાંભળ્યા છે; પણ તેથી શું ? આપણે આપણો સ્વભાવ સાચવવો, તે તેનો સ્વભાવ સાચવે.”

મરણુકાળે મહર્ષિ બહિર પોતાના નેકરને કહ્યું કે “મરણ થયા પછી તું મારા શબને, કાંઈ શુદ્ધગોરના શબને અને દોરડું બાંધીને લટકાવે તેમ, લટકાવશે અને જે પત્ન તથા જે હૃદય પશુ બાંધી લઈને મારા મુખ મહાકવચ સાથે; કેમકે તેમ કરવાથી કલ્યાણ મહારો સ્વીકાર થાય.”

મરણ પછી એવો નોકર મહર્ષિની આજ્ઞા પ્રમાણે કરવા તત્પર થયો. ત્યારે આવી આકાશવાણી સંભળાઈ કે “અરે મૂર્ખ! એવું કરીશ નહિ. મહારા પ્રેમારૂપ હૃદયને અપમાનિત કરીશ નહિ.”

આથી એવો નોકર તેમ કરતો અટક્યો.

આ મહાત્માનાં વચનોમૃત

૧—એક સુદ્ધિ કહી ગયો છે કે “હું શયતાનની (આંતરિક શત્રુઓની) સુવ્યાધ જોઈને અત્યંત ક્લેશ પામું છું;” કેમકે મેં પહેલાંના વણા એવા સુદ્ધિઓને જોયા છે કે જેઓએ શયતાન ઉપર પૂરેપૂરો કાણુ મેળવ્યો હતો; પણ અત્યારે તો શયતાનજ સુદ્ધિઓ (જ્ઞાનીઓ) ઉપર (સ્વાયં, કનક-કામિની, સ્વેશ-કલ્યાણ, દેહાભિમાન, વિદ્યાભિમાન, વર્ણાશ્રમજી અભિમાન, સાધુતાનો અને ત્યાગીનો બાહ્યવેશ ધર્મ રૂપે જ્યાં ત્ય અધિકાર જમાવેલો જણાય છે.

૨—જે માણસ યુષ્કરથી ધાબળી બોલે છે અને પ્રલોભનરૂપે પધારેલા શયતાનને નિમ્મહરૂપી ભોજન કરાવીને પાછો તેને પોતાનેજ ગામે અને ઘેર (સંસારમાં અને સંસારીઓને ત્યાં) મોકલી આપે છે, તેજ સાચો સુદ્ધિ (તત્ત્વ-જ્ઞાની અથવા જ્ઞપિ) છે.

૩—હનિયાઈ કામનાઓ અનંત હુંખોના કારણરૂપ અને શાંતિનો નાશ કરનારી છે.

૪—બધી બાબતો જવા દઈને એકમાત્ર પોતાના પરમ મિત્ર પરમાત્મ-દેવ તરફજ વળી જવું અને તેના સિવાયની બીજી બધી બાબતો અદસ્ય થઈ જવી, એજ યોગની ઉચ્ચ અવસ્થા છે.

૫—જે પણ વસ્તુઓ તમને ધ્યેયરથી દૂર રાખે છે, તેનાથી તમે પોતેજ દૂર રહો, એજ નિવૃત્તિ છે.

૬—જે તમારી પાસે નથી, તેને મેળવવા મથવું અને જે તમારી પાસે છે તેમાં ઉદાર દાતા અને પૂર્ણ નિષ્કામ થવું, એજ સાચું યેથં છે.

૭—સાંસારિક સંપત્તિ છોડી દઇને પરમાત્મામાં રહેલા વવી, એજ સાચો વેરાગ્ય છે. x

૮—અધ્યાત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી એજ ખરેખરો સદ્ગુણો મેળવવામાં તથા દુનિયાઇ પદાર્થો ત્યજવામાં ઉત્સાહ ઉચી યોગ્યતા છે.

૯—જ્યારે માણસ પોતાનાં તમામ કાર્યો ઇશ્વરને સમર્પણ વિપત્તિમાં ધૈર્ય ધારણ કરે છે, ત્યારેજ પ્રભુપ્રત્યેતુ કરજ પ્રભુના દરબારમાં સ્થાન અને સત્કાર મળી શકે છે.

૨૮—તપસ્વી મહમદ અલી હકીમ તરમો

તપસ્વી મહમદ અલી હકીમ મહાન સાધુ, અત્યંત ક્ષમાવાન અને ભાવે શાંત હતા. જીવનમાં તેમણે અનેકવિધ સાધનાઓ સાધી હતી. તરનામના સ્થાનમાં તેઓ રહેતા હતા. જેવા તેઓ સાધુપ્રકૃતિના હતા, શુણી તથા જ્ઞાની પણ હતા. તરમોજવાસી અનેક માણસો તેમના અનુયાયી થયા હતા. વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓમાં અને વિશેષે કરી તરનવિદ્યામાં તેઓ પારંગત હતા. તેમના રચેલા અનેક વખાણવાયોગ્ય ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ છે. તેમના વાક્યોનો મર્મ ગ્રહણ કરી શકે તેવા લોકો તે સમયે તરમોજમાં ન હતા. અબુતોરાબ ઇયહા ઈં અનેક મહર્ષિઓના સહવાસનો લાભ તેમણે લીધો હતો. મહમદ અલી હકીમ બાલ્યાવસ્થામાં જો બાળક વિદ્યાર્થીઓ સાથે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવા બહારગામ જવા તૈયાર થયા. આ જોઇ તેમની માતાએ કહ્યું કે “પ્રેતા! હું વૃદ્ધ અને નિરાધાર છું, તું મહારી અંધની લાકડી છે. મને કેને સોંપી તું બહાર જઇશ ?”

જનેતાનાં આ વચનોથી મહમદ અલીનું અંતઃકરણ પીગળી ગયું. તેઓ પરદેશ જતા અટક્યા; પણ તેમના પેલા જો મિત્રો તો બહારગામ ચાલ્યા ગયા. આ બનાવ બન્યા પછી પાંચેક માસે એક દિવસ તેઓ કબ્રસ્તાનમાં બેસી એકલા એકલા રોતા હતા અને વિચારતા હતા કે “આ ગામમાં હું

x મોટપ, રોટલાપાણી કે નમસ્કારો માટે લેખ લેવો, એ તો નર્કગારની ટીકીટ લેવા બરાબર છે.

એકલો નકામો બેઠો છું. મારા જંધુઓ વિદ્વાન બન્યા હશે અને હું તો મૂર્ખોજ રહીશ.”

એટલામાં એક તેજસ્વી વૃદ્ધ પુરુષ ત્યાં આવ્યા અને બોલ્યા કે “છોકરા ! કેમ રડે છે ?”

તેમણે પોતાની હકીકત નિવેદન કરી.

વૃદ્ધ—“તું રોજ અહીં આં મારી પાસે બસવા આવીશ ? હું તને જલદી તારા મિત્રો કરતાં વધારે વિદ્વાન બનાવી દઈશ.”

મહમદ અલીએ આ કાર્યમાં પોતાની સંમતિ દર્શાવી. રોજ તેમણે પેલા વૃદ્ધ પાસે બસવા જવા માંડ્યું. પેલા વૃદ્ધ દરરોજ તેમને અનેક ગૂઢ વિષયો સમજાવતા. આ પ્રમાણે તેમણે ત્રણ વર્ષ નિમ્નમિત રીતે અભ્યાસ કર્યો. કહેવાય છે કે, એ વૃદ્ધ મહાપુરુષ ધર્મશુર ખેજરહતા. મહમદઅલી કહે છે કે, મારી જ્ઞેતાની કૃપાથીજ હું આ મહાન લાભ પ્રાપ્ત કરી શક્યો. તપસ્વી મહમદ અલીના જીવનમાં અનેક અલૌકિક અમલકારોની વાતો મૂળ (અરબી) ગ્રંથમાં છે, પણ અહીં તેનો ઉલ્લેખ કર્યો નિષ્પ્રયોજન છે.

મહર્ષિ કહે છે કે, પ્રકૃતિને તાબે કરવા માટે મેં જહુ યત્ન કર્યો; છતાં પણ ફળીભૂત ન થતાં હું નિરાશ થયો. ત્યારે મેં વિચાર્યું કે ઈશ્વરે મારું જીવન નરકનેજ માટે નિર્માણ કરેલું છે. જો આમજ છે તો પછી આ નારકી શરીરને વધારે કાળ શામાટે પોષણ ? એમ વિચારી હું જયહું નદીને કિનારે ગયો અને મારા હાથ-પગ બાંધવાની એક મિત્રને સૂચના કરી. તેણે તેમ કયું, એટલે હું છાતી ઉપર બાર લાઈ પડે નદીમાં પડ્યો. મેં ધાર્યું હતું કે, હવે હું મરી જઈશ, પણ પ્રવાહમાં પડનાંજ મારા હાથપગનાં બાંધન છૂટી ગયાં અને ઓળાંને આધારે હું કાંઠે નીકળી ગયો. પ્રાણ છોડવાની મારી ધારણા નિષ્ફળ ગઈ; પરંતુ મારા અંતરમાં ગૂઢ રહસ્ય પ્રગટ્યું. જે દ્રશ્ય હતું તેહું મને દર્શન થયું.

એ મહર્ષિને નિવાસમાટે માત્ર એક ઝુંપડી હતી. મહાથી પાછા આવી તેમણે જોયું તો એ ઝુંપડીમાં એક ફતરી વીચાઈ હતી. ઝુંપડીને બારણાં તો હતાં નહિ, તેથી વગરહરકતે તેમાં ફતરીએ પ્રવેશ કરી વસવાટ કર્યો હતો અને બચ્ચાંને જન્મ આપ્યો હતો. બચ્ચાંને તથા ફતરીને પીડા થશે, એ વિચારથી તેમણે ફતરીને કાઢી મૂકવાની ઇચ્છા કરી નહિ. રોજ ટોદીઆં ઠરી તેઓ ફતરી બહાર નીકળી બાંધ છે કે નહિ, તે જોયા કરતા; પણ કાઢી મૂકવા

પૂછ્યું કે “આ બાળક કોણ ?” હવા બોલી કે “એ શયતાનનો પુત્ર છે, મારી પાસે એને મૂકી શયતાન બહાર ગયો છે.”

આ વચનો સાંભળી આદમ હવાનો તિરસ્કાર કર્યો અને કહ્યું કે ‘તે એને રાખ્યોજ કેમ ? એ ઇશ્વર-વિરોધીનો બાળક છે.’ આટલું કહી કોધી થઈ તેણે બાળકના કકડે કકડા ફરી નાખ્યા અને તેના બધા કકડાની પોટલી બાંધી એક ઝાડે લટકાવી આદમ ચાલ્યો ગયો.

પછી શયતાને આવી હવાને પૂછ્યું કે ‘મારો પુત્ર ક્યાં ?’ હવાએ કહ્યું કે ‘આદમ તેને કાપી નાંખ્યો છે.’

શયતાને ‘ઓ બન્નાસ’ કહી ખૂમ મારી કે તરતજ તેનાં તમામ અંગો પરસ્પર જોડાઈ ગયાં અને જીવતો થઈ તે હવાની પાસે આવી બેઠો. શયતાને ફરી વાર બન્નાસને હવાને સોંપવાની ઇચ્છા કરી, ત્યારે હવાએ કહ્યું કે “હવે હું એને રાખીશ નહિ. તેને માટે આદમ મારો તિરસ્કાર કરે છે.”

શયતાને ઘણાજ આગ્રહ કરી ફરી વાર બન્નાસને હવાની પાસે મૂક્યો અને પોતે ચાલ્યો ગયો.

થોડી વારે વળી આદમ આવ્યો અને પેલા બાળકને જોયો; એટલે હવાનો તિરસ્કાર કરી બોલ્યો કે “અરે, તું કેવી છે ? શયતાનની આજ્ઞાનું પાલન કરે છે ? તેની વાતોથી તું કાં લોભાઈ છે ?”

આટલું કહી તેણે બન્નાસને કાપી બાળી નાખ્યો અને તેની અર્ધી ભસ્મ નદીમાં અને અર્ધી અરણ્યમાં ફેંકી દીધી.

શયતાને ફરી વાર આવી પોતાના સંતાનની ખબર પૂછી. હવાએ બનેલી હકીકત કહી; એટલે શયતાને ફરી વાર બન્નાસને ખૂમ મારી. તરત ભસ્મ એકઠી થઈ અને જીવન ધારણ કરી બન્નાસ પિતાની પાસે આવી બેઠો.

અત્યંત આગ્રહ અને સોગંદો આપી શયતાન તે બાળકને હવાને સોંપી ગયો. હવાએ ઘણી અસંમતિ બતાવી, પણ શયતાનના પારાવાર આગ્રહ પાસે લાચાર થઈ તેણે સ્ત્રીજાતિના દયાળુ સ્વભાવને વશ થઈ તે બાળકને ગ્રહણ કર્યો.

આદમે આવી વળી બન્નાસને જોયો. તે સમજ્યો કે, આ બનાવમાં કંઈ ગુપ્ત રહસ્ય છે અને તે પ્રભુ જાણે છે. તેણે હવાને કહ્યું કે “તું ઇશ્વરના શત્રુની વાત માન્ય કરે છે અને મારી વાત સાંભળતી નથી એ શું ?”

પછી ગુસ્સે થઈને તેણે બન્નાસને કાપી નાખ્યો, તેના માંસને રંધ્યું અને અધું પોતે અને અધું હવાએ ભક્ષણ કર્યું. કહેવાય છે કે, છેલ્લે બન્નાસ બકરા

ને આકારે ત્યાં પ્રગટ થયો.

શયતાને પાછા આવી પુત્રની હકીકત જાણી. હવાએ જમી વાત કહી દીધી. ત્યારે શયતાન બોલ્યો કે “જસ, મારો ઉદ્દેશ એટલોજ હતો કે ગમે તે રીતે મારે મનુષ્યોના શરીરમાં પ્રવેશ કરવો. હવે મારી અભિલાષા પૂર્ણ થઈ છે.” ખતાસ એટલે પ્રભુવિરોધી શયતાનના દુર્વિચારો. તે માનવીના અંતરમાં સ્થિતિ કરે છે અને મનુષ્યોને ઇશ્વરી માર્ગથી દૂર તાણી જાય છે.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-એક પેસો પણ આપવો બાકી હોય ત્યાંસુધી માણસ જેમ દેવાથી મુક્ત થતો નથી; તેમ જે માણસમાં એક પેસાભાર પણ અહંતા-મમતાના માનુષી ભાવો બાકી રહેલા હોય, ત્યાંસુધી તે આ સંસારથી મુક્ત થઈ શકતો નથી-અર્થાત્ જે કોઈને મુક્ત થવું હોય તેણે તો કદાચ પણ રીતે તમામ પારિવંભાવોથી છૂટવું જ નેહ્યું; જે સર્વભાવે ને અનન્યભાવે પ્રભુને શરણુ થયો હોય છે, તે તો પ્રભુની એટલી કૃપા મેળવે છે કે જેથી તેને તો પ્રભુ પોતેજ પોતાની તરફ આકર્ષી લે છે અને પોતાનેજ હાથે તેને તમામ માનુષી ભાવોની ઘેડીઓમાંથી મુક્ત કરે છે.

૨-ઉન્નત કોણુ ? પાપ જેને દબાવી શકે નહિ તે.

૩-મુક્ત કોણુ ? દુનિયાઈ લોભ જેને પોતાનો દાસ ન બનાવે તે.

૪-મરદ કોણુ ? શયતાન જેને કંદ ન કરી શકે તે.

૫-જ્ઞાની કોણુ ? જે ઇશ્વરપ્રાપ્તિમાટે સર્વભાવે એકનિષ્ઠ બની શકે છે તે.

૬-જે માણસથીજ માત્ર બહીતો હોય, તે તેનેજ શણ કરવા મથે છે; અને જે ઇશ્વરથી બહીએ છે, તે ઇશ્વર તરફજ ધસે છે.

૭-જેનું લક્ષ્યગિંદુ માત્ર ધર્મજ છે, તેનાં સાંસારિક કાર્યો પણ બધાં લક્ષ્યગિંદુના શુભને લીધે ધર્મરૂપ બને છે; પરંતુ જેનું લક્ષ્યગિંદુ સંસારજ છે, તેનાં તો તમામ ધર્મકાર્યો સંસારમાં રહેલા દોષોને લીધે અધર્મરૂપજ બને છે.

૮-જે માણસ વૈરાગ્યરહિત હોવા છતાં જ્ઞાનનીજ વાતો કયાં કરે છે, તેજ આ જગતમાં સર્વોપરિ નાસ્તિક, હમ અને પાખંડી છે.

૯-જે માણસ ભક્તિનો મર્મ સમજવામાં મૂર્ખ હોય છે, તે પ્રભુના પ્રભુત્વનો મર્મ સમજવામાં તો મૂર્ખનો સરદાર હોય છે.

૧૦-કદાચ પણ માણસ પોતાને બળુવા-પીછાણુવા ઇચ્છે તો જરૂર ઓળખી શકશે અને જે પોતાને પણ ઓળખવા ઇચ્છતો નથી, તે તો ઇશ્વરનું તરવ

કેમ કરીને જાણી શકવાનો છે !!

૧૧-ધર્મવિરોધી માણસો સાથે મિત્રતા રાખવી અને કર્તાતરીકેનો અહંકાર રાખવો, એ જન્મે જાણતો ધર્મના માર્ગમાં હાનિકારક છે.

૧૨-શયતાન એક ક્ષણમાત્રમાં પણ માણસનું જેટલું અનિષ્ટ કરી શકે છે, તેટલું અનિષ્ટ ઘેટાના ટોળાપર તૂટી પડેલો એકાદ ભૂખ્યો વાઘ પણ કરી શકતો નથી.

૧૩-ભક્ત જ્યારે પ્રભુનોજ સર્વભાવે અનન્યાશ્રય લે છે, ત્યારેજ પરમેશ્વર તેનું વાલીપણું સ્વીકારી તેનું યોગ-ક્ષેમ ઉઠાવી લે છે.

૧૪-જેનાથી તમારૂં કાંઈપણ અજાણ્યું નથી ને જેની પાસે કશાનો ખાટોટો નથી, તેનું ધ્યાન કરવું એજ તમારૂં ખરૂં રહાપણુ અને મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

૧૫-જેની કરુણા તમને કશાથી વંચિત રાખતી નથી, તેનાપ્રત્યે કૃતા રહેવું, એ પણ તમારૂં મુખ્ય કર્તવ્ય છે. જેના રાજ્યની જહાર તમે એક પગલે પણ જઈ શકો તેમ નથી, તેનાપ્રત્યે ને તેનાં સંતાનોપ્રત્યે નમ્ર રહેવું એજ તમારૂં મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

૧૬-જેની નજરમાં જન્મ અને મરણ જોઉં સરખાં છે, તેજ સાચો સાધુ છે.

૧૭-ઈશ્વરનાજ પ્રસંગમાં સદા અનુરાગ રાખવો, એ પ્રભુપ્રેમનું સ્વાભાવિક અને અગત્યનું લક્ષણ છે.

૧૮-જે ઉત્તમ સાધનાઓ, ધર્મ-નીતિનું પાલન અને ચરિત્રને પવિત્ર કરશે, તેનાજ હૃદયમાં ઈશ્વરી કરુણાની જ્યોતિ પ્રકાશિત થશે, તેનું હૃદય વિશાળ થશે, જીવન અદૈત જ્ઞાનથી પૂર્ણ વિકાસ પામશે અને તેજ ખરેખરે સુખી થશે. આ પ્રમાણે થવાથી પછી તે નિર્જનતાનો પરિત્યાગ કરે છે, વક્ત્રી થાય છે, ધર્મમાર્ગનો પ્રચાર કરે છે અને લોકો પણ તેના જ્ઞાન અને કથન પ્રત્યે માન અને શ્રદ્ધા રાખે છે. આવા પુરુષને સંસાર છેતરવા આવતાં સિંહની પેઠે ફૂંકે મારી તેની ગરદનપર ચઢી બેસે છે અને પછી, તેણે પૂરે સાધનાની જે મીઠાશ મેળવેલી છે, તેમાં તે પાછો નિમગ્ન બનીને આંતરિ સુખ માણે છે. જેમ જળમાંથી છટકી ગયેલું માછલું જોવા ઉંડા જળમાં પડે જાય છે કે પછી તે જળમાં સપડાઈ શકતું નથી; તેમ જે માણસ દુનિયાનું મોહજળમાંથી સાચા વૈરાગ્યપૂર્વક છટકી શક્યો હોય છે, તે પણ પછી અપાર મહિમાવાન પરમાત્મદેવના વિશાળ ક્ષેત્રમાં જોવો દાખલ થઈ જાય છે કે પછી કોઈ પણ રીતે સંસારની મોહજળમાં ફસાતોજ નથી.

૨૯—તપસ્વી અબદુલ્લા (મુબારકપુત્ર)

તપસ્વી અબદુલ્લા તપસ્વીમંડળના અગ્રગણ્ય પુરુષ હતા. પાંડિત્યમાં અને ધર્મશાસ્ત્રજ્ઞાનમાં તે ઘણાજ નિપુણ હતા. લોકો તેમને ‘શાહલશાહે જ્ઞાતમા’ જોઈલે પંડિતોના સમ્રાટ કહેતા. તેમના રચેલા અનેક ગ્રંથો છે. વિદ્વાતામાં જેમ તેઓ દ્વંદ્વોત્તર હતા, તેમ વીરતામાં પણ દ્વંદ્વોત્તર હતા. ધર્મશુદ્ધોમાં અનેક વાર તેમણે નાસ્તિકોને હરાવ્યા હતા. તેમનું ‘પહેલું’ નિવાસસ્થાન મરબમાં હતું અને ત્યાં તેઓ સોને પ્રિય હતા. તેમણે અનેક સાધુપુરુષોનો સમાગમ કર્યો હતો. તેમના ધર્મજીવનનો પ્રારંભ આ રીતે થયો:—

પહેલાં અબદુલ્લા એક સુંદર સ્ત્રી ઉપર અતિશય આસક્ત બની ગયા હતા. એ આસક્તિમાં તેમનું ‘ધર્મ’ અને જ્ઞાન હુલ્લ થઈ ગયાં. શિયાળાની રાત્રિ હતી. પુષ્કળ ઠંડી પડી હતી. તે સમયે તેઓ પોતાની મનમોહિની સુંદરીને મળવા ચાહ્યા. જઈને પ્રિયતમાના ઘરની સીંત પાસે તેની બહાર નીકળવાની રાહ જોતા ઉભા. આખી રાત્રિ બરફ પડ્યા કર્યો; પણ નિદ્રાને અધીન થયેલી પેલી સ્ત્રી બહાર આવી નહિ અને તેથી આશકની અલિલાવા અપૂર્ણ રહી. સવારની નમાજની બાંમ સંભળાઈ, ત્યારે તેમણે માન્યું કે, આ તો પહેલી રાત્રિના નમાજનો અવાજ છે! પણ યોદીજ વારમાં ત્યારે ચારે દિશાએ પ્રભાતની લાલાશ પ્રકટી અને સૂર્યનાં ચક્રચકિત કિરણો પથરાવા લાગ્યાં, ત્યારેજ તેમને શ્રમ લાગ્યો! તેમને સમજાયું કે, મેં તો રમણીની રાહ જોવામાં આખી રાત્રિ બેસીત કરી. આથી પોતાને ધિક્કાર આપી તેઓ કહેવા લાગ્યા કે “ મને હબરો વાર શરમ છે. હું મુબારકનો પુત્ર! હું ઉચ્ચ કુળનું સંતાન! મહારી આ દશા! આવી ઉત્તમ રજની મેં ઉભાં ઉભાં તુચ્છ ઇદ્રિય-રુખની અલિલાવામાં ખોઈ નાખી! જો હું નમાજ પડવા ઉભો રહ્યો હોત, તો કુશનનો ઘણો ભાગ પડી ચૂક્યો હોત; અને ઘણું પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું હોત. શી મોહાંધતા! શી બેવકૂફી!”

આમ બોલતા બોલતા તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. તેમના અંતઃકરણમાં પશ્ચાત્તાપનો અભિ સજગી ઉઠ્યો હતો હવે કરી આમ ઉદ્રિયવશ ન થવું અને ધર્મસાધનામાં જોડાવું એવી તેમણે પ્રતિજ્ઞા કરી. તેઓ સાધનામાં જોડાયા અને તપશ્ચર્યાને પ્રભાવે અલૌકિક ઉન્નત જીવન પ્રાપ્ત કર્યું. સાધના સાધી રહ્યા પછી તેઓ મરબ ખેડીને ચાલ્યા ગયા. દરરોજ સમાધિ તેઓ બગીચા

શહેરમાં રહ્યા અને ત્યાં અત્યુરુપોનો સમાગમ કર્યો. મરલનિવાસીઓ તે મના ઉપર ઘણો સ્નેહ રાખતા. તેઓ બે વિભાગમાં વહેંચાયેલા હતા. એક વિભાગે વ્યવહારશાસ્ત્રનો માર્ગ પકડ્યો હતો અને બીજા વિભાગે “હદિસ” નો એટલે કે ઐતિહાસિક શાસ્ત્રનો માર્ગ સ્વીકારી તેનો પ્રચાર કરવા માંડ્યો હતો; છતાં બંને વિભાગમાં પરસ્પર ઘણો સદ્ભાવ હતો અને એ બંને સંપ્રદાયના ચાલક મહુર્ષિ અબ્દુલ્લા હતા. મરલ શહેરમાં આ બંને વિભાગ માટે તેમણે જૂદી જૂદી બે ધર્મશાળાઓ ખંધાવી હતી. બગદાદમાં ફેટ્વો કાળ ગાળી તેઓ મક્કા ગયા અને મક્કાથી પાછા મરલ આવી તેઓ હિંમત માં જઈ વસ્યા.

એક વર્ષપર્યંત તેમણે મક્કામાં નિવાસ કરી તીર્થભૂમિનું દર્શન કર્યું હતું. ત્યારપછી તેમણે એક વર્ષ ધર્મયુદ્ધમાં અને એક વર્ષ વ્યાપારમાં વ્યતીત કર્યું હતું. વ્યાપારમાં જે લાભ પ્રાપ્ત થતો, તે તેઓ ધર્મખંડુઓને વહેંચી આપતા. દરિદ્ર ફકીરોને ખબુર ખવરાવતા અને જે ખબુર ન ખાઈ શકે, તેમને પૈસા આપતા.

એક વાર તેમને એક હુરાચરણી માણસનો સાથ થયો. જ્યારે પેલો હુરાચરણી તેમનો સાથ છોડી ચાલવા લાગ્યો, ત્યારે તેઓ રોવા લાગ્યા. લોકોએ તેમને રોવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “એ કમલાળી તો ચાલ્યો ગયો, પરંતુ તેના હુરાચરણના સંસ્કારો એવા ને એવાજ રહ્યા. એથી મને હુંખ થાય છે.”

એક વાર અબ્દુલ્લા ઉંઠપર ચઢી જંગલમાં થઈને જતા હતા. રસ્તે જતાં એક ફકીરનો તેમને સંગાથ થયો. તેઓ બોલ્યા કે “સાંઘળાવા ! આપણે બંનેને એકજ સ્થળે જવાનું જણાય છે; પરંતુ મને તો નિમંત્રણ મળેલું છે, પણ તમને નિમંત્રણ નથી, તો શી રીતે આવી શકશો ?”

ફકીર—“નિમંત્રણ કરનાર દયાળુ હોવાથી વગરનિમંત્રણે આવનારને વધારે સત્કાર આપશે. જો તે તમને ઘરની ઓસરીમાં બેસાડશે, તો મને વધારે નજીક બેસાડશે.”

અબ્દુલ્લા—“હું શ્રીમંત છું; એટલે નિમંત્રણ આપનારે મારી પાસેથી કાંઈક રકમ લેવાની પ્રાર્થના કરેલી છે.”

ફકીર—“પણ એ રકમ તેણે મારે વાસ્તેજ માગેલી છે.”

અબ્દુલ્લા—“ત્યારે તો આપનું કહેવું યથાર્થ છે.” એટલું કહી મહુર્ષિ

અબ્દુલ્લાએ પોતાનું શરમિંદું મુખ નીચું નમાવ્યું.

મહર્ષિ અબ્દુલ્લામાં વિષયવિરાગ ધણી હતો. એક ઠેકાણે તેઓ ઘોડેથી નીચે ઉતરી ઉપાસના કરવા લાગ્યા. અછોડો ન હોવાથી ઘોડો છટો રહ્યો. એટલે તેણે પાસેનાં ખેતરોમાં જઈ નુકસાન કરવા માંડ્યું. આ જોઈ અબ્દુલ્લાએ તે ઘોડાનો તેજ સ્થળે ત્યાગ કર્યો અને પોતે પગ ચાલીને ધારેલે સ્થાને ગયા. પેલો ઘોડો ધણી કિંમતી હતો, છતાં તેની તેમણે દરકાર કરી નહિ.

એક વાર તેઓ શામદેશમાં ગયા હતા. જૂલથી ત્યાંથી કોઈની કલમ તેમની પાસે રહી ગઈ; આથી જ તેજ મરણથી શામદેશ સુધી ગયા અને તેના માલિકને તે કલમ પાછી સોંપી.

એક વાર અબ્દુલ્લા મક્કા ગયા. ત્યાં તેઓ તીર્થંકાર કરી મંદિર પાસે કેટલીક વાર સૂતા. ઉંઘ આવી ગઈ, સ્વપ્નમાં જોયું તો બે ફિરસ્તા સ્વર્ગમાંથી નીચે ઉતરેલા છે અને એક ફિરસ્તો ખીજા ફિરસ્તાને આ પ્રમાણે પૂછે છે:—

પહેલો ફિરસ્તો—“આ વર્ષે કેટલાં માણસ તીર્થ કરવા આવ્યાં છે?”

ખીજો ફિરસ્તો—“છ લાખ.”

પહેલો ફિરસ્તો—“પ્રભુએ કેટલા માણસની યાત્રા ગ્રહણ કરી?”

ખીજો ફિરસ્તો—“એક જણની પણ નહિ.”

અબ્દુલ્લા કહે ॥ કે, આ વાત સાંભળી હું બહુ દુઃખી થયો અને મનમાં ને મનમાં બોલવા લાગ્યો કે “અરે! દુનિયાનાં બૃહાં બૃહાં સ્થળોમાંથી આટલાં ગદાં માણસો અનેક દુઃખો વેઠી અહીં આવે છે; કોઈ પર્વતો અને જંગલો જોળગીને તો કોઈ સમુદ્ર જોળગી, લાંબો રસ્તો કાપીને અહીં આવે છે; છતાં શું તેઓ તમામની મહેનત નિષ્ફળ છે?”

એટલામાં વળી ખીજો ફિરસ્તો બોલ્યો કે “દમસ્ક નગરમાં એક વ્યમાર છે, જેનું નામ અહિ અલ મોક્ક છે. તે જોકે મક્કામાં આવ્યો નથી, છતાં તેને મક્કાદર્શનનું તથા તીર્થયાત્રાનું ફળ પ્રાપ્ત થયું છે.”

આ સાંભળી મહર્ષિ અબ્દુલ્લા જાગૃત થયા. તે કહે છે કે “દમસ્કમાં જઈ મને તે માણસનાં દર્શન કરવાની અભિલાષા થઈ; તેથી મેં સફર શરૂ કરી. હું દમસ્ક ગયો અને ઘર શોધતો શોધતો અહિ અલ મોક્કને ઘેર પહોંચ્યો. મારો વ્યવાજ સાંભળી એક માણસ બહાર આવ્યો. મેં તેનું નામ પૂછ્યું, એટલે તે બોલ્યો કે “માફેજ નામ અહિ અલ મોક્ક છે.”

મેં પૂછ્યું—“તમે શો ધર્મ કરો છો?”

તે બોલ્યો કે “જેડા શીવું છું.”

મેં કહ્યું કે “તમારી સાથે મારે કેટલીક વાતો કરવી છે.”

આમ કહી મેં તેને સ્વપ્નની વાત જણાવી. તેણે મારું નામ પૂછ્યું. મારું નામ કહ્યું. ત્યાં તો તે મોટી ખૂમ પાડી બેસાન થઈ ગયો. કેટલીકવાર તે શુદ્ધિમાં આવ્યો, ત્યારે મેં કહ્યું કે “તમે તમારાં કાર્યોની હકીકત મને નિસ્તારથી જણાવો.”

તે બોલ્યો કે, મને ત્રીસ વર્ષથી મજ્જાની હજ કરવાની તીવ્ર અભિલાષ છે; તેથી જેડા શીવી કાંઈક ધન સંગ્રહ કરતો હતો. અને આ વર્ષે હજ કરવા જવા તૈયાર થયો હતો; પરંતુ મહારી સ્ત્રી સગર્ભા હતી. એક દિવસ એક પારો શીના ઘરમાંથી વધારની સુગંધ આવતાં તેણે મને આગ્રહ કર્યો કે, બહેન, પાડોશીને ઘેરથી આ વધારેલી લાજી જરા લઈ આવો. પત્નીની ઇચ્છા પ્રમાણે હું પાડોશીને ત્યાં ગયો. હકીકત પૂછતાં તે પાડોશી બોલ્યો કે “સાત દિવસથી મારાં જાળકો ભૂખ્યાં હતાં; આજે એક મરેલા પ્રાણીનું માંસ રાંધ્યું છે. આ ખોરાક તમને ચોગ્ય લાગશે નહિ.”

પાડોશીની આ વાત સાંભળી મહારા અંતરમાં બાણે અગ્નિ સળગી ઊઠ્યો. એકઠા કરેલા તમામ પૈસા મેં લાવી તેને આપ્યા અને કહ્યું કે “મારું આ મજ્જાની હજનું લાજું હતું; તે તારાં જાળકોને અન્નવસ્ત્રમાટે આપું છું. મારું મન એજ વીર્યાત્રા છે.”

આ સાંભળી અબ્દુલ્લા બોલ્યા કે “ખરેખર! ફિરસ્તાએ સ્વપ્નમાં જે કહ્યું તે સત્ય છે.”

મહર્ષિ અબ્દુલ્લાને એક ગુલામ હતો. એક માણસે મહર્ષિને કહ્યું કે “તમારો ગુલામ રોજ મોટી રાત્રે કબ્રસ્તાનમાં જાય છે અને ઘોરો બેઠો કબ્રો વચ્ચે ઉતારી લાવે છે!” આ વાત સાંભળી મહર્ષિ ઘણા નારાજ થયા. એક રાત્રે તેઓ ધાનામાના પેલા ગુલામની પાછળ પાછળ કબ્રસ્તાનમાં ગયા. ગુલામ ત્યાં વધ એક કબ્રનું મોટું ઉધાટ્યું અને કબર પાસે બેસી ઉપાસના કરવા લાગ્યો. ઠર નહા નહા અબ્દુલ્લા તે જોતા હતા. ગુલામે ફરી વચ્ચે ધારૂં કર્યું હતું અને મોટા વચ્ચે નિંદ્રા લેવા મસ્તક મૂકીને આર્તનાદ કરી તે પ્રભુને યાદ કરતો હતો. આ બનાવ જોઈ અબ્દુલ્લા ચક્રિત થઈ ગયા. ધીરે ધીરે તે પાછો તેઓ મહાર નીકળ્યા; અને અગ્ર વસ્ત્રાવતા એક મેદાનમાં વધેલા કબ્રો ફરી વચ્ચે નાંખી દેતા. ગુલામે રોજ રોજ ઉપાસના કર્યું કરી, વચ્ચે

કળરતું મોં બંધ કરી તે મજાદમાં ગયો અને ત્યાં પ્રજાની નમાજ પડ્યો. ગુલામની આ રીત અને અલૌકિક બળિ લેઈ અબ્દુલ્લા વિચાર્યું થયું ગયા. મિર્ ન રહેવાથી તેમણે પેલા ગુલામનું મસ્તક પોતાની ધાતી સાથે સાંખ્યું અને તેના મુખને મુંબન કરી બોલવા લાગ્યા કે “માલિકનાં સંકેતે જીવન તારા જેવાદાસની ઉપર જોવારી નાખવાં લેઈએ. ખરેખર, તું જો માલિક હોત અને હું તારો દાસ હોત, તો પણ સાફ થાત.”

પેલો ગુલામ આ દલીલ લેઈ બોલ્યો કે “હે પ્રભો! માફ જાતરણ લે-દાઈ ગયું છે, મને સુમ સ્વસ્થ પ્રાપ્ત થયું છે. હવે આજમતમાં મને શાંતિ પ્રાપ્ત થવાની નથી. તારા કસમ ખાઈને હું કહું છું કે, હવે મને વધારે દુઃખી કરીશ નહિ. મને આ લોકમાંથી સત્તર લઈ લે.”

દેહેવાય છે કે, અબ્દુલ્લાના જોવામાં મારું સખી પડેલા પેલા ગુલામનો પ્રાણ આ પ્રાર્થના પૂરી થતાંજ ચાડ્યો ગયો. જોજ વેપમાં પૂર્વોક્ત કળરમાં અબ્દુલ્લાએ તેની અંતિમ ક્રિયા કરાવી.

જોક વાર મહર્ષિ અબ્દુલ્લા ધર્મશુદ્ધમાં ગયા હતા; જોક વિધર્મીની સાથે તેમને સંભામ થયો. નમાજનો સમય થયો; જોટલે પેલા વિધર્મીની પાસેથી ચોરી વારનો અવકાશ માગી, તેઓ નમાજમાં પ્રવૃત્ત થયા. પછી બધારે પેલા વિધર્મી મૂર્તિપૂજકનો પૂજનો સમય થયો, ત્યારે તે પણ અવકાશ લઈ પોતાની પૂજ્ય પ્રતિમાની પાસે ગયો. અબ્દુલ્લાએ વિચાર્યું કે, હું જો આ વખતે તેના ઉપર હુમલો કરું, તો જ્ય પ્રાપ્ત કરી શકું. આમ વિચારી તેમણે તેનું શિર જેઠવા માટે તૈયારી કરી. હાથમાં તલવાર લઈ અબ્દુલ્લા પેલા વિધર્મીની પાસે ગયા, જોટલામાં તેમણે દૈવી વાણી સાંભળી કે “અબ્દુલ્લા! સત્યનું પાલન કર.”

આ અવાજ સાંભળતાંજ અબ્દુલ્લાનાં નેત્રમાંથી અશુ વરસવા લાગ્યાં. પેલો પરધર્મી મસ્તક ઉંચું કરી જુએ છે, તો તલવાર ઝાલી પાસે અબ્દુલ્લા ઉભેલા છે. તે બચ્ચીત યથ બેઠ્યો કે “આ શું?”

અબ્દુલ્લા—“હું તને મારવા આવ્યો હતો, પણ તારે વાસ્તે નકારની આજ્ઞા મળી છે, માટેજ અટક્યો છું.”

પછી પેલો પરધર્મી આર્તનાદ કરી બોલ્યો કે “શત્રુને માટે પણ જે ધર્મ પોતાના ધર્માનુયાયીઓને પવિત્ર આજ્ઞાઓ કરે છે; જોવા ધર્મની વિરુદ્ધ આચરણ કરવું તે મહા અપરાધ છે.”

આટલું બોલી તેણે ઇસ્લામધર્મ શ્રદ્ધા કર્યો અને તે જોક માન્ય પુરુષ ગણાયો.

અતિશય ઠંડીના સમયમાં એક વાર અળદુલ્લા નેશાપુરના બજારમાં ચાલ્યા જતા હતા. ત્યાં તેમણે એક નોકરને જોયો. તે નોકરે માત્ર એક હુગડું પહેરેલું હતું; ટાઢ તે ધૂજતો હતો.

અળદુલ્લાએ તેને કહ્યું કે “તારા માલિકે પાસે ટાઢ અટકે તેવું હુગડું તું શામાટે માગતો નથી?”

નોકરે જોડ્યો કે “હું તેમને શામાટે કહું? તેઓ જાતે જુએ છે અને જાણે છે.”

અળદુલ્લા આ ઉત્તર સાંભળી આનંદમાં વિદૂષિત થઈ ગયા અને મોટે સાદે જોડ્યા કે “આ નોકરનો આ ધર્મજોધ સાંભળો!”

એક વાર મહર્ષિ કાંઈક વિપત્તિમાં પડ્યા. અનેક માણસો તેમના હઃખમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવવા આવવા લાગ્યા. તેમાં એક અશિષૂજક પણ આવ્યો; તે જોડ્યો કે “વિપત્તિમાં પડ્યા પછી પણ જે મૂર્ખ માણસ છે, તે ત્રીજે દિવસે ઉપાય શ્રદ્ધા કરે છે; પરંતુ જ્ઞાની માણસ તો પહેલે દિવસેજ ઉપાયનું અવલંબન કરે છે.”

આ સાંભળી અળદુલ્લા જોડ્યા કે “આ વાત લખી રાખો, એ મહા જ્ઞાનની વાત છે.”

એક માણસ અળદુલ્લા પાસે ઉપદેશ લેવા આવ્યો. ત્યારે તેણે જોડ્યા કે “હૃદયના તરફ હમેશાં દ્રષ્ટિ રાખજો.”

પેલો માણસ—“એનું તાત્પર્ય વિસ્તારથી સમજાવો.”

અળદુલ્લા—“તમે હમેશાં એવી રીતે રહો કે હૃદયને નિર્મલ રાખો.”

પેલો માણસ “બહુ સાફ” કહી ત્યાંથી વિદાય થયે. તેણે પોતાની તમામ મિલકત દરિદ્રોને વહેંચી આપી. એક સંવત કે મહાને આવ્યો; એટલે પોતાની પાસે જે કાંઈ બાકી હતું, તે સત્કારમાં પર્ચી નાખ્યું. આથી તેને પોતાની પત્ની તથા તે જોડ્યો કે “જે સ્ત્રી મારી સાથે રહેતી રહે છે, તે સખી હોય નહીં.”

આમ કહી તેણે પોતાની પત્નીને પણ પરિત્યાગ કર્યું. તેણે પોતાની પત્ની સત્તામાં આવી એને ઉપદેશ સંબોધવો કે “તું મને મર્યાદા નહીં મૂકે, મારી પત્ની મને મર્યાદા નહીં મૂકે, મારી પત્ની મને મર્યાદા નહીં મૂકે, મારી પત્ની મને મર્યાદા નહીં મૂકે.”

યુ! પછી મહર્ષિએ સ્વપ્નમાં આવી વાણી. સાંભળી:-

“મહારે વાસ્તે તેં એક સ્ત્રીનો પરિત્યાગ કર્યો તો મહે તેને બદલે તને તન સાથે બીજી સ્ત્રી આપી. ખાત્રી રાખજે કે, મહારે ખાતર સમર્પણ કરનારને હી ખોટ જવાની નથી.”

મહર્ષિ અબ્દુલ્લાએ મરણકાળે પોતાની તમામ સંપત્તિ કુટીરાને વહેંચી દીધી. ત્યારે એક શિષ્યે તેમને કહ્યું કે “ગુરુશ્રી! આપને ત્રણ પુત્રીઓ છે, હવે આપ સંસારમાંથી વિદાય થાઓ છો, તો કન્યાઓને પણ કંઈક આપવું જોઈએ. એમની ખજાર કોણ રાખશે?”

“સાધુની ગતિ ઇશ્વર છે”. કુરાનતું આ વચન ઉચ્ચારીને તેઓ બોલ્યા કે “અબ્દુલ્લા કોઈનો ભાગ્યવિધાતા થાય તેના કરતાં પ્રભુજ ભાગ્યવિધાતા થાય એજ ઉત્તમ છે.”

પ્રાણત્યાગના સમયે તેઓ નેત્રો મીચી એક-બે ધર્મની વાતો બોલી હસતાં હસતાં આ લોકમાંથી વિદાય થયા.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-જે માણસ ભક્તિરૂપી મહાસોજનનો સ્વાદ લેતો નથી, તેનામાં કદી પણ આંતરિક આસ્વાદ લેવાની શક્તિ આવતી નથી.

૨-લોકોની નજરમાં જેનો દરજ્જો ધણો વધી ગયો, તેણે સમજી રાખવું કે તે વધારે હલકો માણસ છે.

૩-હુનિયાઈ ભિક્ષુઓ તો આ જગતમાં બહુએ જોયા, પરંતુ ઇશ્વરના ભિક્ષુઓનાં લક્ષણ શાં? ઉત્તર—પ્રભુપ્રેમીનું મન કદી નવફળ પડતું નથી, કેમકે સદા સર્વદા તે પ્રભુ પ્રાર્થા-યાચકજ રહે છે. જે માણસ પ્રભુને આંગણે યાચવા પહોંચી શક્યો હોય, તેજ પોતાની સ્થિતિ કદી શકે.

૪-ઇશ્વર પાસે પહોંચવાનો રસ્તો કયો છે? અને લાંબો કેટલો છે? ઉત્તર—તમે એક વાર તેનો સ્વસાવ અને સંપત્તિ બાળી લેશો, એટલે પછી તેમાંથીજ એ બધું, અને એમાંથી વધારે તમને સમજશે અને જરી આવશે.

૩૦—તપસ્વી અણુ હાફેજ ખોરાસાની

તપસ્વી અણુ હાફેજ ભજન-સાધનમાં, ઉત્સાહમાં અને સરળતામાં સૌના અગ્રણી હતા. તેઓ દૃઢ સત્યપરાયણ, પ્રેમોન્મત્ત અને આનંદી સ્વભાવના હતા. શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરવામાં તથા કરાવવામાં તેઓ અદ્વિતીય હતા. અણુ ઉસ્માન હયરીના તેઓ શિષ્ય હતા. તાપસવર શાહશુભ કિરમાનથી તેમનાં દર્શન કરવા આવેલા અને તેમની સાથે મહર્ષિઓનાં દર્શન કરવા બગદાદમાં ગયા હતા. અણુ હાફેજ ખોરાસાનના રહેવાસી હતા. તેમના જીવનનું પરિવર્તન આ રીતે થયું હતું:—

પ્રથમાવસ્થામાં તેમનું ચરિત્ર ઘણું જ ખરાબ હતું. એક વાર તેઓ એક યુવતી ઉપર અત્યંત આસક્ત થઇ ગયા. એ સ્ત્રીને વિવિધ ઉપાયોથી તેમણે વશીભૂત કરવા ધાર્યું; પણ તેમ બની શક્યું નહિ. આથી તેઓ ગાંડા બેવા બની ગયા. કોઈએ તેમને સલાહ આપી કે, નેશાપુરમાં એક બહુગર યાહુદી રહે છે, તેની પાસે જાઓ. મંત્રણે તે તમારી કાર્યસિદ્ધિ કરી આપશે. અણુ હાફેજ તે યાહુદી પાસે ગયા અને તેને પોતાની હકીકત જણાવી તેની સહાય માગી.

યાહુદી બોલ્યો કે “હું કેટલાક નિયમો કહું છું; તે પૂરેપૂરા પાળશે તો તમારી ધારણા સફળ થશે. તમારે આળીસ દિવસસુધી કશું ધર્મકાર્ય કે ઉપાસનાદિ કરવાં નહિ, તેમ મનમાં પણ કશો પવિત્ર સંકલ્પ કરવો નહિ. આ રીતે વર્તશો તો મારી મંત્રતંત્રવિદ્યાના પ્રભાવે તમારો મનોરથ પૂર્ણ થશે.” અણુ હાફેજે તેમ કરવાની હા પાડી.

આ પ્રમાણે આલીસ દિવસ આચરણુ કરી વળી તેઓ પૂર્વોક્ત યાહુદી પાસે ગયા. ત્યારે યાહુદીએ પોતાની મલિન વિદ્યાની પ્રક્રિયા શરૂ કરી; પરંતુ તે ફળીભૂત થઇ નહિ. પોતાની મંત્રવિદ્યા નિષ્ફળ થયેલી જોઇ તેણે અણુ હાફેજને કહ્યું કે “મને ખાત્રી થાય છે કે, આ આળીસ દિવસમાં તમે જરૂર કાંઈક પુણ્ય-કર્મ કર્યું છે અથવા પવિત્ર વિચાર પણ કરેલો છે; નહિ તો મારી બહુવિદ્યા નિષ્ફળ જાત નહિ.”

અણુ હાફેજ—“આ આળીસ દિવસમાં મેં કશુંજ ધર્મકાર્ય કર્યું નથી; પરંતુ એક દિવસ હું રસ્તે ચાલ્યો જતો હતો, ત્યાં માર્ગમાં એક પથ્થર પડેલો

હતો, મને તેની કેદ વગી એટલે જીવ પાપને મ' સ્થામાંથી મ' નાની
લીધા. મ' પાપું છે, આ પાપને જેમ મને જાણે, તેમ જીવને જાણે,
માટે હર ક્ષે."

ધાદુદી—“જય, તો મ્હારા મત્રા નિષ્ક્રમ જાણું એજ કારણ; કારણ
હવે તું પ્રભુને વિશેષ વિરોધ કરીશ નહિ. જાગીત દિગ્ગજી તું પ્રભુની
આજ્ઞાઓનું ઉદ્ધવન કરી આવ્યો છે, છતાં વિચાર કે તેની કેટલો દૂષા છે !
તેં જોકે નહિવત્ સત્કર્મ કર્યું તેને પણ પ્રભુએ નિષ્ક્રમ સ્વરૂપ લીધું નથી. પરો-
પકારને માટે જોકે પાપાળને સ્થામાંથી આવેા દેખેા, એટલા સત્કર્મથી પણ
પ્રભુએ તને મહાપાપમાં પરતો જણાવ્યો. આજેા દયાળુ પ્રભુની પવિત્ર આ-
જ્ઞાઓ ઉદ્ધવી હવે તું પ્રભુને વિશેષ વિરોધ કરીશ નહિ.”

ધાદુદીના આ શબ્દોથી અમુ હારેજના હૃદયમાં પશ્ચાન્નાપનો પ્રભંડ
અભિ મળગી ઉઠયો. હવેથી પોતે કરી પણ દુષ્કર્મ કર્યું નહિ. જોયો ૧૬ સં-
વત્સ કર્યો અને તેમના જીવનનો પ્રવાહ સ્વર્ગની દિશા જાગી વળ્યો. તેઓ જી-
હારનો પંપો કરતા, દરરોજ દિવસે છુદારતું કામ કરતા, તેથી સરાસરી વજુ
રૂપિયાનો રાજ મળતો. એ રકમ તેમણે દીન-દુઃખીઓને વહેંચી આપવા
માંદી. તેઓ કોઇ અયાચક અનાથોને ઘર શુભ રીતે એ રકમ દેંડી આવતા કે
જેથી દાન લેનારની લોકમાં અપદ્ધિતિ' થાય નહિ અને કોઇ જાળી પણ શકે
નહિ. રાજ કરી સાંજની નમાજ પછી તેઓ ચોજન લેતા અને બહુજ સા-
દાઇથી જીવનનિર્વાહ ચલાવતા. આમ ઘણા કાળ વ્યતીત થયો.

એક દિવસ તેઓ ટોડું લીપતા હતા ત્યાં એક આંધળો ગાજસ જાવપૂર્ણ
જાજન ગાતો ગાતો તેમની કોઠ પાસેથી નીકળ્યો. અમુ હારેજ આ જાજન
સાંભળી તેના જાવમાં એવા તો નિમમ્મ જની ગયા કે પોતે શું કરે છે, તેનું
પણ તેમને જ્ઞાન રહ્યું નહિ. તેમણે ધમધમતો લોહાનો કકડો હાથમાં પકડી
લીધા અને હથોડા મારવા તે હથોડા મારનારની પાસે મૂક્યો. સાથે કામ કરનારા
માણસે તેમને જોશુદ્ધિમાંથી જાગ્રત કર્યા, ત્યારે તેમને જ્ઞાન આગ્યું કે
તેમનો આજો હાથ જાળી ગયો છે.

આ જનાવ જન્યા પછી તેમણે પોતાની હુકાન કાઢી નાખી. તેઓ
જોડ્યા કે “હું ઘણા સમયથી ઇચ્છતો હતો કે, આવી જાજનમાંથી હું ક્યારે

x ગીતાશ્રમાં પણ કહ્યું છે કે સ્વત્વમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય શ્રાયતે મહતી મયાત્ ।

મુક્ત થાઉં? હે પ્રભુ! તારી દયાથી આજે હું દુકાનની જાળમાંથી મુક્ત છું. મેં કાર્યમાંથી હાથ ઉઠાવ્યો નથી, પણ કાર્યે મહારા ઉપરથી હાથ ઉઠાવ્યો છે.”

પછી તેમણે સાધનાઓનો આરંભ કર્યો. નિર્જનતામાં વસી તેઓ ધ્યાન મગ્ન થયા. છેલ્લા જીવનમાં તો તેઓ દિવાના—ધર્મધેલા—બની ગયા. તેમની દિવાનાપણાની દશામાં પણ ઘણી મીઠાશ છે. તેનાં કેટલાંક ઉદાહરણો નીચે ટાંચ્યાં છે.

ઉસ્માન હયરી કહે છે કે, એક દિવસ મેં મહર્ષિ અબુ હાફેજની મુલાકાત લીધી. તેમની પાસે ગયો, તો કેટલીક દ્રાક્ષ પડી હતી. મેં એક દ્રાક્ષનો દાણો ઉપાડી મોંમાં મૂક્યો. અબુ હાફેજે તરત ઉભા થઈ માફ ગળું પકડ્યું અને બોલ્યા કે “અરે નાદાન! તું મહારી દ્રાક્ષ કેમ ખાય છે?”

હું બોલ્યો કે “હું તમારું મન જોઉં છું કે, મહારા ઉપર તમારો કેટલો વિશ્વાસ છે? જે તમારું છે તે તમે ઉદારતાથી મને આપી શકો છો કે નહીં?”

અબુ હાફેજ—“અરે મૂર્ખ! મહારા મનનો તો હું પોતેજ વિશ્વાસ કરી શકતો નથી, તો મહારા મનનો તેં શી રીતે વિશ્વાસ કર્યો? હું ઘણાં વર્ષોથી ઇસ્લામ છું કે, હું મહારા મનનો ભાવ જાણું, પણ હજી જાણી શક્યો નથી. મનનો ભાવ તેનો માલિક જ જાણી શક્યો નથી, તે મનને બીજો જાણતો ક્યાંથી જાણી શકે?”

એક દિવસ અબુ હાફેજને તેમના બંધુ ઉસ્માને કહ્યું કે “સલામાં ઉપદેશ આપવાનો મને ઘણો ઉત્સાહ છે.”

અબુ હાફેજ—“આવો ઉત્સાહ તમને શાથી ઉપજ્યો છે?”

ઉસ્માન બોલ્યા કે “લોકો ઉપરના દયાલાવને લીધે.”

અબુ હાફેજ—“તમારા દયાલાવની હદ ક્યાં સુધીની છે?”

ઉસ્માન—“મહારા દયાલાવની સીમા અપાર છે. ઈશ્વર મને નક્કી મોકલે, તેના જાદામાં માનવજાતિનું કંઈકાં કરે, તો તે પણ સહન કરવા તૈયાર છું.”

અબુ હાફેજ—“જાહે સાહે, તો આજે ઉપદેશ આપજો.”

તે દિવસે અબુ ઉસ્માન ઉપદેશ આપવામાટે સલામાં ગયા. તેના પાછળ ધાનમાના મહર્ષિ અબુ હાફેજ પણ ગયા અને ખુલાસા કર્યું કે ઉપદેશને મેં ઉપદેશ અપાઈ ત્યાં પછી એક ક્ષિપ્રકે સલામાં આવી પહોંચ્યા.

વસ્ત્ર આપવાની પ્રાર્થના કરી. તરતજ ઉસ્માને પોતે ઓઢેલું વસ્ત્ર તેને આપી. દીધું. આ જોતાંજ અણુ હાદેજ ઉભા થઇ બોલ્યા કે “બચ, ઉપદેશવેદિકા ઉપરથી નીચે ઉતર, તું દયાની જૂઠી વાત બોલેલો છે.”

ઉસ્માન:—“શી જૂઠી વાત ?”

અણુ હાદેજ—“તેં અહંકાર કરી કહ્યું હતું કે, મારી લોકોના તરફ અધાર દયા છે, પરંતુ આ દાનની વખતે તેં વિરુદ્ધાચરણ કર્યું છે. તેં બીજા લોકોને દાનના પ્રણયથી વચિત રાખ્યા છે, તેં સત્તર દાન કરીને બીજા કોઈ માણસને દાન આપવાની તક રાખી નથી. તારૂં એ કાર્ય ધર્મવિરુદ્ધ છે અને તે કારણથી તું જૂઠો છે. જે જૂઠો હોય તે આ ઉપદેશ-વેદિકા ઉપર જો-સવાને યોગ્ય નથી.”

સખલી શેખ નામના એક ધાર્મિક માણસે અતિચિરંપે અણુ હાદેજને પોતાને ત્યાં રોક્યા. શેખશેખ તે નવાં નવાં મિદાન્નોથી અણુ હાદેજની મહે-માનમતિ કરતો. વિદાય થતી વખતે તેણે મહેમાનમતિ વધારે સારી નહિ. થઈ શકવા માટે ક્ષમા માગી, ત્યારે અણુ હાદેજ બોલ્યા કે “સખલી ! તમે એક વાર નેશાપુરમાં મારે ઘેર પધારજો. આતિથ્ય-સત્કાર કેમ કરાય તે હું ત-મને શીખવીશ.”

સખલી કાંઈકે ઉદાસ બની પૂછવા લાગ્યા કે “મારી કાંઈ જૂઠ થઈ ગઈ છે ? આપના આતિથ્ય-સત્કારમાં કાંઈ ન્યૂનતા રહી છે ?”

અણુ હાદેજ—“જૂઠમાં ખામી શી ? અતિચિસત્કાર એવો થયો જો-ઈએ કે જેથી અતિથિના આગમનથી ધરધણીની પોતાની ઉપર કોઈ જા-તનો ભાર પડ્યો છે, એ જાતનું જાન થવું ન જોઈએ. જો અતિથિની સેવામાં ધરધણીને ભાર કે દુઃશનું જાન થાય તો અતિથિની ગેરહાજરીથી તેને ભાર ઉતર્યો એવું જાન થતાં આજ્ઞાદ ઉપજે છે. અતિચિસંગંધે જે માણ-સના મનની આવી અવસ્થા થાય છે, તેનામાં કર્તવ્યનિષ્ઠા રહેલી હોતી નથી. એ ખરૂં આતિથ્ય નથી.”

આ પછી સખલી એક દિવસ નેશાપુરમાં ગયા અને અણુ હાદેજને ઘેર મહેમાન થયા. તે દિવસે અણુ હાદેજને ત્યાં એકતાળીસ મહેમાનો આવેલા હતા. અણુ હાદેજે એકતાળીસ દીવા સજાગ્યા.

સખલી બોલ્યા કે “એકતાળીસ મહેમાનો મારે એકતાળીસ દીવા સજાવી તમે વધારે દુષ્કાર ચાખાટે ઉપાડ્યો ?”

મદત્વની વાત એ છે કે, બીજાઓની મુશ્કેલી અત્યંત વિવેકથી જોઈને તેનાં જોડા બીજાઓને વળતું તેના પૂર્વ જાણવા કરતાં અને તેના લક્ષ્ય પોતા જોવા વળતુંની આશા રાખવી નહિ."

ત્યારે જુનેદ બોલ્યા કે "જાણ્યો! આ વચનને ધ્યાનમાં લેનારો."

અથુ હાદેજે કહ્યું કે "આ જાણવ માત્ર જાણનારી જ ધ્યાનમાં લેવી શકતી નથી, માટે અહીં પ્રયત્નવાન રહેજો."

આ વચન સાંભળીને જુનેદ બોલ્યા કે "જાણ્યો! આદમ અને તેનાં સંતાનો ઉપર મદત્વના અથુ હાદેજે મદત્વનો પ્રકાશ નાખ્યો. તે અને તેના મુ' છે તે દર્શાવ્યું છે. તેઓએ મદત્તારિયે જે કહ્યું છે તેની મદત્તાના માર્ગે આપણે હજુ સુધી જઈ શક્યા નથી."

અથુ હાદેજ પોતાના શિષ્યોને બહુજ કમળીત તથા બહુજ નમ્રતામાં રાખતા. કોઈ પણ શિષ્ય તેમની પાસે વાત કહેવાની પણ હિંમત કરી શકતો નહિ; અરે વાત તો મુ' પણ તેમના લક્ષ્ય દિષ્ટિ પણ કરી શકતો નહિ. તેઓ બેઠા હોય ત્યારે શિષ્યો હાથ જોડી ઉભા રહેતા અને તેમની આજ્ઞાશિવાય બેસવાની પણ હિંમત કરી શકતા નહિ. અથુ હાદેજ મોટા બાદશાહની પેઠે બેસતા. એક વાર તેમને મહર્ષિ જુનેદ પૂછ્યું કે "તમારા અનુયાયીઓને તમે મુ' રાજસભાની નીતિ શીખવો છો?"

અથુ હાદેજ—“પહેલાં શિષ્યને નમ્રતાનો પાઠ તો શીખવવો જ. જે અહીંનાં નમ્રતાનો પાઠ નહિ શીખે, તે પ્રભુની પાસે નમ્રતા થી રીતે દર્શાવી શકશે? પુસ્તકનું મધ્યમ જે નહિ વાંચી શકે, તે અંધનો મમ' શી રીતે સમજી શકશે?”

મહર્ષિ અથુ હાદેજનો એક શિષ્ય અત્યંત વિનયી હતો. તેના પ્રતિ દિષ્ટિ કરતાં તેના નમ્ર ભાવ જોઈ મહર્ષિ જુનેદને ઘણા સંતોષ થયો. તેમણે તપસ્વી અથુ હાદેજને પૂછ્યું કે “આ સુવક કેટલાં વર્ષથી આપની પાસે છે?”

અથુ હાદેજ—“દશ વર્ષથી.”

મહર્ષિ જુનેદ—“જો સુવક બહુજ નમ્ર અને અત્યંત સુશીલ છે.”

અથુ હાદેજ—“આપનું કહેવું સત્ય છે. હજારો રૂપિયા તેણે મહારા માર્ગમાં આપી દીધા છે, છતાં હજુ સુધી એ વિષે તેણે કોઈ પણ મને પૂછ્યું નથી.”

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કર્યા પછી અથુ હાદેજ બગદાદથી ચાલી નીક-

અથુ દાદિયના સદવાક્રમાં દત્તો. ઈ નેમને દિશ્ચીન જણુ જોવા નહોતો. તેમ ક્રાઈ દેખે તેમ ઈશ્વરમંજુ કરના જણુ જોવા નહોતો. જ્યારે તેઓ ઈશ્વરનું નામકરમંજુ કરવા જોવા કે તરતજ તેમનું જાણપરિવર્તન થઈ જતું. પરમ શ્રદ્ધા, અત્યંત સન્માન અને ઉંડા દુઃખપૂર્વક તેઓ પ્રભુકરમંજુ કરતા. તે જખને જોજો તેમના આગળ દાનર રહેતા, તેઓ તેમના આ જાણપરિવર્તનને જોઈ શકતા હતા.

મરણકાળે તેઓ જોવા દેના કે "જોતાના અપરમાર્ગે લીધે-પાતાની અ જોખતાને લીધે-સંપૂર્ણ રીતે નિરભિમાન અને દુઃખમંજુ થઈને રહેવું જોઈએ."

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-જે માણસ આપત્તિમાં પણ જોતાની ઉપર ઈશ્વરી કૃપા જોઈ શકે છે, તે કદી પણ મૃત્યુને અપીન થતો નથી, એમ કું ખાનું છું.

૨-તમારી પાસે તરવાર હોય તેથી તમે જોતાને નિર્ભય માનશો નહિ. પ્રભુદર્શન પામશો, ત્યારેજ ખરેખરા નિર્ભય બની શકશો.

૩-ઈશ્વરી સેવાથી શરીરમાં જ્યોતિ પ્રકટે છે અને શ્રદ્ધાથી માણુમાં જ્યોતિ પ્રકટે છે.

૪-પ્રભુ પાસે પહોંચવાના અનેક માર્ગ અને દરવાજા છે. જો તમે તેમાંના જોકે પણ માર્ગ અને દ્વારમાં જવાને શક્તિમાન થશો, તો તમારૂંમાટે અધાજ માર્ગ અને બધાંજ દ્વાર ખુલાં થઈ જશે.

૫-જે કાંઈ તમારૂં હોય તેનો પરિત્યાગ કરજો અને તે જે આશા કરે, તેનું પરિપાલન કરજો. જોજ તમારી ખરેખરી કર્તવ્યપરાયણતા છે.

૬-તમે કયે શાવે પ્રભુની પાસે જશો ? ઉત્તર:- જે ભિક્ષુક છે તેણે તો હીનહીન બાદાદશા અને અતિ આતુરતાપૂર્વકની આકંઠભરી યાચનાશિવાય બીબા કયા ભાવે ધનિકની પાસે જવું જોઈએ ?

૭-જેને વિનય અને પ્રણામ કરવામાં આનંદ થાય છે, તેજ સાચી સ્વંત-સમાગમ કરી શકે છે અને સાધુસેવામાં પ્રવૃત્ત થાય છે.

૮-જે માણસ પદાર્થોમાં ઇશ્વરનું દર્શન કરે છે, પરંતુ ઇશ્વરમાં પદાર્થોનું દર્શન કરતો નથી તે છતી આંખે પણ આંધળો છે.

૯-પ્રશ્ન-ક્રીડી શકવા વેસાચ જોઈએ શું ? ઉત્તર-દુનિયાઈ પદાર્થો-માટે ઇશ્વરની પાસે જોતાની આંતરિક વિરસતા અને અનિશ્ચય દર્શાવીને સાચી સંપત્તિમાટે યાચના કરવી તે.

૧૦-પ્રશ્ન—ઇશ્વરપ્રેમીનું લક્ષણ શું? ઉત્તર—શરીરને રાખવા કરતાં છોડવામાં જ તેની રુચિ અને આનંદ વધારે રહેલાં હોય છે.

૧૧-પ્રશ્ન—જ્ઞાની કોણ? ઉત્તર—જે પોતાની અનિત્ય માનવપ્રકૃતિ વડે જ નિત્યપદાર્થને-પ્રભુને-અને મુક્તિના માર્ગને શોધી લે છે તે.

૧૨-પ્રશ્ન—ઉદારતા એટલે શું? ઉત્તર—પરમેશ્વર જેવા પરમ ઉદાર અને અખૂટ ભંડારના માલિક પાસે જ યાચના-પ્રાર્થના કર્યા કરવાને ખાતર હુનિયાર્થ સ્વાર્થ અને પદાર્થને છોડી દેવા તે.

૧૩-ઐહિક અને પારલૌકિક કાર્યોમાં પોતાના લાભ કરતાં માનવપ્રકૃતિઓનો લાભ વધારે તાકવો એનું જ નામ સાચો સ્વાર્થત્યાગ છે.

૧૪-જે માણસ અન્નપાણી કે વ્યાધિથી દુઃખી હોય, તેવાઓની સેવા-ચાકરીમાં પોતાના સ્વાર્થ અને પદાર્થ આપવા, એ જ મહત્તા છે અને એવાં જ કામો તમને પ્રભુ તરફ દોરી જાય છે.

૧૫-જે માણસ આત્મનિરીક્ષણ નહિ કરતાં સદા પોતાને નિર્દોષ જ માને છે અને પોતાનાં દ્વંષણો જોતો નથી, તે અહંકારી જ બની રહે છે.

૧૬-ઇશ્વરી ભય એ માનસિક દીપક છે, એ જ દીપક વડે માણસ પોતાના શુભ-દોષ યથાવત્ જોઈ શકે છે.

૧૭-બીજા પાસેથી લેવા કરતાં આપવામાં જેને સુખ અને સ્વાર્થ વધારે દેખાતાં નથી, તેનાથી ખરેખરી ક્ષીરી થઈ શકતી નથી.

૧૮-સાંસારિક પદાર્થો આવી રજુ થવા છતાં પણ જે માણસ તેને સ્વીકારતો નથી, તે પૂરો મનુષ્ય છે. જે માણસ લે છે પણ ખરે ને આપે છે પણ ખરે તે અર્થો મનુષ્ય છે; અને જે મનુષ્ય દાન લે છે ખરે પણ આપતો નથી, મનુષ્ય તો મજબીયૂસ જ નહિ પણ મધુમક્ષિકા (મધ લેશું કરી જાણું માણ) જેવો પણ છે; કેમકે એમ કરવાથી તેનું પોતાનું તો કાંઈ પણ નિ દે કહ્યાણ થતું નથી.

૨૧-તપસ્વી અખુબકર વાસતી

મહર્ષિ અખુબકર વાસતી તપસ્વીએના અશ્વત્થો, ૩૬ ૧૨૫૬૨૦ અને અ-
પમ એકત્વવાદી હતા. તે કાળે તેમના જેવો ઉન્નત અભેદદર્શિ રહીને કે જે
હોતો. નિઃસંગનમાં, એકેશ્વરવાદમાં અને અન્યમર્ષિમાં તેઓ મહર્ષિ
આગળ વધી ગયા હતા. મહર્ષિ જુનેદના અનેક અનુયાયીઓમાંના તેઓ એક-
હતા. તેમનું પહેલું નિવાસસ્થાન કસ્તાનમાં હતું. પછી તેઓ વાસનમાં
જઈ વસ્યા હતા. તેઓ એ કે અનેક માણસોના પ્રશંસાપાત્ર જન્યા હતા અને
સૌના હૃદયમાં તેમના તરફ પૂજ્યભુદ્ધિ હતી, તોપણ તે સમયે કેટલાક મનુષ્યો
તેમનો વિરોધ પણ કરતા હતા અને તેનું કારણ આ મહર્ષિને ઉચ્ચ વિષય, ઉંડો
ભાવ અને ગૂઢ તર્યોનું વિવેચન, એ હતું. એ વિષયો અને તે વિષેના તંત્રના
વિચારો એવા સૂક્ષ્મ હતા કે અહુન્નયોડા માણસો તે સમજી શકે અને તે મુશ્કેલ
વર્તવાને તો કોઈક જ શક્તિમાન યામ તેમ હતું. તેમણે જે વિદ્યાપ્રાપ્તિ અને
તપસ્યાધના કરી હતી, તે પણ બીજાથી જનવું મુશ્કેલ હતું. તેમનો આંતરિક
ભાવ ન સમજી શકવાથીજ કેટલાકે તેમના વિરોધી જન્યા હતા. તમામ
ખાબતમાં તેઓ ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધાવાન હતા. એકત્વવાદ (ઈશ્વર એક જ છે એ
સિદ્ધાંત)નું પ્રતિપાદન કરવામાં તેમના જેવો કોઈ પણ વિદ્વાન એ સમયે
નહોતો. જે નગરમાં જઈને તેઓ અદ્વૈતતત્ત્વનો બોધ આપતા, તે નગરમાંથી
તેમને ઘોડાજ દિવસમાં તિરસ્કાર પામીને પલાયન થવું પડતું. હંદસે તેઓ
ખાઉદમાં ગયા. ત્યાંના લોકો તેમની આસપાસ એકઠા તો થયા, પરંતુ
તેમનાં વચ્ચેનાં મર્ગે તેઓ સમજી શક્યા નહિ. આથી ઘોંઘાટ વધી પડ્યો
અને લોકોએ તેમનો તિરસ્કાર કરી શહેર છોડવાની ફરજ પાડી. ત્યારપછી
તેઓ મરુભમાં આવ્યા અને ત્યાંના લોકોએ તેમનો કાંઈક આદર કર્યો; એટલે
તેમણે ત્યાંજ જીવન ગાળ્યું.

મહર્ષિ અખુબકર કહે છે કે, એક દિવસ હું જગીઆમાં ફરતો હતો. મારા
માથા ઉપર એક ચંદ્રોળ પંખી ઉડતું હતું. મેં તેને પકડ્યું અને ઉડી ન જાય
માટે સાવધાનીથી પકડી રાખ્યું. એટલે એજ જાતનું બીજું પક્ષી મારા માથા
ઉપર ઉડાઉં કરી ચીંચિયારી કરવા લાગ્યું. મેં ધાર્યું કે પકડેલા પક્ષીની એ
માતા હશે અથવા સ્ત્રી હશે. આથી માફ અંતઃકરણ દુઃખી થયું અને તેથી
મેં ગ્રાહિતા પંખીને છોડી દેવાને હાથ ઉઘાડ્યો; પણ તે તો મરી ગયેલું જણા-

શું. આથી મારા અંતરમાં ઘણું જ દુઃખ થયું અને મારા શરીરમાં બાધિને પ્રવેશ થયો. એક વર્ષ સુધી હું વ્યાધિગ્રસ્ત રહ્યો. એ સ્થિતિમાં એક સ્વપ્નમાં મને હજરત મહમદ પેગંબર સાહેબ(સં આં સં)નાં દર્શન થયાં. મેં તેમને હાથ જોડીને કહ્યું કે “પરમ પૂજ્ય પેગંબર સાહેબ! હું એક વર્ષથી ઉલ્લો થઈને ઉપાસના કરી શક્યો નથી, એટલે બેઠાં બેઠાંજ ઉપાસના કરવી પડે છે. રોગે મારા શરીરને ઘેરી લીધું છે, તેથી દુર્ગળ થઈ ગયું છે.”

હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં) બોલ્યા કે “પ્રભુની પાસે ચક્રેળ પક્ષીએ તારા ઉપર ફરિયાદ કરી છે અને તું આ તેનીજ સજા ભોગવે છે.”

ત્યારપછી કેટલેક દિવસે એક સર્પ બિલાડીના એક નાના બચ્ચાને ખેડીને નાસતો હતો. મેં સર્પ ઉપર લાકડી ફેંકી, એટલે પેલા બિલાડીના બચ્ચાને મૂકીને તે સર્પ નાસી ગયો અને પછી બિલાડી આવીને પોતાના બચ્ચાને લઈ ગઈ.

આ બનાવ પછી તરતજ મને આરોગ્યપ્રાપ્તિ થઈ અને ઉલ્લો થઈને નમાજ પઢવા શક્તિમાન થયો. ફરી વાર સ્વપ્નમાં મેં હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ને જોયા અને પૂછ્યું કે “પરમ પૂજ્ય મહાત્મન! આજેજ મારા રોગની શાંતિ થઈ તેનું શું કારણ?”

ત્રેસ્તિ પુરુષ બોલ્યા કે “ઈશ્વરની પાસે બિલાડીએ તમારે માટે કૃતજ્ઞતા દર્શાવી છે, એજ તેનું કારણ છે.”

એક દિવસ અબુબકર બંધુઓ સાથે ઘરમાં બેઠા હતા. તેમાં કેટલાંક ચંદ્રમંડોળાં પડતાં હતાં અને દરેક ચંદ્રમંડોળાનાં સૂર્યકિરણોની અંદર હજરો સૂક્ષ્મ પરમાણુઓ આમતેમ ઉડતાં હતાં. એ આમતેમ ઉડતાં પરમાણુને જોઈને મહર્ષિએ બંધુઓને પૂછ્યું કે “આ બધાં અણુઓને હતાં જોઈને તમારા મનમાં કાંઈ વિચાર આવે છે?”

બંધુઓ—“ના.”

અબુબકર—“આ સમસ્ત પ્રજાંડ અને પ્રજાંડમાં રહેલા તમામ પદાર્થો અણુઓની ઉંડે નોપણુ જેવું મન લેશ પણ ચલિત થયું નથી, તેજ સત્તા ને કેશ્વરનાદી છે.”

એક દિવસ તેઓ ગાંધીઓની ઈશ્વરના પાસે થઈને જતા હતા ત્યારે એક ગાંધી મહાત્મા “હઉ હઉ હઉ હઉ...” એવો અવાજ કરીને હસતો હસતો તેઓને મહર્ષિ અબુબકર બોલ્યા કે “ઓ ગાંધી! તારા હાથપગમાં મહાત્મા સ્વરૂપે નોંધેલી છે છતાં તારે હસવાનું શું કારણ છે?”

ગાંડો—“અરે અજ્ઞાન ! બાંધન તો મહારા હાથપગને છે, અંતઃકરણને નથી ને ?”

મહાધિને કોઈએ વિશ્વાસવિષે પ્રશ્ન પૂછ્યો, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “મા-
યુક્ત ચાળીસ વર્ષ સુધી મૂર્તિ પૂજા કર્યા કરે તે પછી તે પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ
રાખી શકે છે.” શ્રોતાએ આ વાતનું તાત્પર્ય પૂછ્યું, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે
“ચાળીસ વર્ષની ઉંમર ગયા પછી જ હજારો મહામદ સાહેબ(સં આં સં)-
ને ઈશ્વરના આદેશ-પ્રેમામ પ્રાપ્ત થયા હતા. એ પ્રહેલાં પણ તેમને પ્રભુ ઉ-
પર આસ્થા નહોતી એમ નહિ; પરંતુ પરમતત્ત્વની (પરમાત્માની) પ્રાપ્તિ
થયા પછી જ પૂરેપૂરો વિશ્વાસ તેમને પ્રાપ્ત થયો હતો, પ્રથમ તેવો ન હતો.

ત્યાંસુધી તમે સાંસારિક ઇચ્છા-ક્રોધ વગેરેને આધીન છો, ત્યાંસુધી
તમે બધા મૂર્તિ પૂજક જ છો. ત્યાંસુધી તમે કામ-ક્રોધાદિ શત્રુઓની તાબે-
દારીમાંથી છૂટો નહિ, ત્યાંસુધી મૂર્તિ પૂજાથી (અસત, જડ અને દુઃખમય
સંસારની સેવામાંથી) પણ છૂટી શકવાના નથી અને પ્રભુપ્રત્યે સંપૂર્ણ વિ-
શ્વાસ પણ મામવાના નથી.”

કોઈએ પૂછ્યું કે “શું કોઈ માણસ વેગંબર મહામદ સાહેબ(સં આં
સં)થી ચઢીઆતું થઈ શકે નહિ ?”

અણુબકર—“ના, કોઈ જ નહિ. જે માણસ એમના કરતાં ચઢીઆતું થવા
છાંછે, તેને મૂઠ સમજવો. સાધુ પુરુષની ઉન્નતિનું છેલ્લું પગથીઉં તે હજારો
મહામદ વેગંબર સાહેબ(સં આં સં)ની ઉન્નતિનું પહેલું પગથીઉં છે.”

મરણકાળે તેમની પાસેથી કોઈએ ઉપદેશ માગ્યો, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે
“તમારે જીવન અને રક્ષણ ઈશ્વરના ઉપર મૂકી દો.” બીજા એક જણે ઉપદેશ
માગતાં તેમણે કહ્યું કે, સમય અને જીવનનો પૂરી આવેલીથી ઉપયોગ કરો.

આ મહાપુરુષનાં વચનામૃત

૧-પ્રભુનું સ્મરણ કરતી વખતે તેનું નામ બૂલી જવાય તો નુકસાન
નથી; પણ તેનું નામ સ્મરણ કરતી વખતે તેને યોતાને બૂલી જવાય, તો
એજ મોટું નુકસાન છે.

૨-ઈશ્વરના માર્ગ પર મનુષ્યો ચાલતાં નથી અને મનુષ્યોના માર્ગ પર
ઈશ્વર ચાલતો નથી. જેનું મુખ સ્વાર્થ તરફ છે, તે ધર્મ તરફ વિમુખ છે;
અને જેનું ધર્મ તરફ મુખ છે, તે યોતાના તરફ વિમુખ છે. ત્યાંસુધી શું ને
મહાર્-અહંતામમતા-છે, ત્યાંસુધી તમે અવળેજ રહો છો. ત્યાં નિસ્વાર્થ-

તા અને સાચી શ્રદ્ધા છે, ત્યાંજ ધર્મનું ગળ રહેલું છે.

૩-માત્ર મોઢેથી નામોચ્ચાર કર્યા કરી અંદરથી પ્રભુને પોતાને ભૂલેલો એના કરતાં માત્ર અંદરથી સ્મરણ કર્યા કરવું, એજ લાભકારક છે.

૪-જ્યાં ઉપદેશ વધારે અપાય છે, ત્યાં ગંભીરતા (ઉંડાણ) અટપ હોય છે; અને જ્યાં ગંભીરતા વધારે હોય છે, ત્યાં ઉપદેશ અટપ હોય છે.

૫-નામ જપનારનો કાં તો ઈશ્વર સાથે યોગ થાય છે ને કાં તો વિયોગ થાય છે. જ્યારે પોતાની સાથે (અહંતામમતા સાથે) વિયોગ થાય છે, ત્યારેજ ઈશ્વરની સાથે યોગ થાય છે; અને જ્યારે પોતાની સાથે (અહંતા-મમતાની સાથે) યોગ થાય છે, ત્યારે પ્રભુ સાથે વિયોગ થાય છે.

૬-મનુષ્ય જ્યારે હૃદયમાં પહોંચી જાય છે, ત્યારે તેની વાણી ગંધ થઈ જાય છે અને પરમાત્માથી જૂદાઈ દૂર થાય છે. એવી દશામાં તે જે કંઈ બોલે છે તે તેના તરફથી (ઈશ્વર તરફથી)જ બોલે છે અને તેના પ્રત્યે (ઈશ્વર પ્રત્યે)જ બોલે છે. એ સમયનાં તેનાં વચનો પોતાના ગુણનાં નહિ, પણ ઈશ્વરનાં ગુણનાંજ હોય છે; કેમકે એ સમયે તેનામાં ઐશ્વર્ય ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે.

૭-આકાશ અને પૃથ્વી-તમામમાં સ્તુતિ કરવાની જીજ્ઞાસા છે, પરંતુ અંતઃકરણ નથી; કેમકે મનુષ્યસિવાય કોઈને પણ અંતઃકરણ નથી. એ અંતઃકરણજ તમને લોભમાંથી, આસક્તિમાંથી અને અભિમાનમાંથી રોકીને શુભ માર્ગ તરફ દોરવી શકે તેમ છે. એ અંતઃકરણને એક એવી જાણ અપાયેલી છે કે જે જીવવડે તે વારંવાર તમને તમારા કર્તવ્યમાર્ગે બેસાડ્યા કરે છે, પણ એ જીવને કાનવડે સાંભળી શકાય એવી તે સ્થૂળ હોતી નથી એજ સુફેટલી છે.

૮-ઉપર પ્રમાણે હોવાથી એ અંતર્યામીનો મુંગો આવજ જે એકાગ્ર મન મુંગો થઈને સાંભળવા માગે તેજ સાંભળી શકે છે, તેજ સત્યવક્તા બની શકે છે અને તેને સાંભળ્યા વિનાજ જે વક્તા બની ગેસે છે, તેનું બે.ત્રણ અસરપરકર પેરે વૃથા જાય છે.

૯-મનુષ્યના અંતઃકરણમાં ઉપાસનીય પરમાત્મા વિદ્યે.પરંપિ નેદે. હોવાથી તેના નિસ્કાર કરવા એ પ્રભુનેજ નિસ્કાર કરવા બરે.બર છે. જ્યાં પણ ધર્મી વાર તો તમે જાનિથી એ તમારો પરમ મિત્રરૂપ પ્રભુનેજ નિસ્કાર કરી લેજો. એ અને તમારો પરમ મિત્રરૂપ શયતાનનજ અચળને. સ્વકાર કરી લેજો.

૧૦-તમામ ધર્મપ્રવચિત ધર્મવર્ણી બે.ત્રણ અને દેવની શક્તિને ઉત્તમ વક્તા ધર્મ હતા. તે એજ કરલુકી કે, પ્રથમ તેમણે અધ્યક્ષિતે જીવ્યા.

કરી ત્યાંથી જાણી જાણીને વાંધજ નથી રહી. આમથી તેમની વાતો નિરૂપ
અને સ્પષ્ટ જાણી શકી રહી. એ પ્રવચનથી એવીજ ઇચ્છા રાખવા કે. વળાપનું
આવવા છતાં પણ મૌન રહેવું અને મૌનને પેશનું જોવા રેવું. આવા વચન
થવું હોય તો પણ પ્રથમ તો અભ્યાસનો પ્રવાહ વાંધજ કરવો જોઈએ. કેમકે જ્યમ
કેશવાચીજ અંતરનો પ્રવાહ પ્રગળ અને ખુલ્લો થાય તો, કાનુકે ઈશ્વરી મીડામ-
વાળી હૃદયથી અભ્યાસી માણસના અંતરમાં ગુપ્તપણે રહેતી છે.

૧૧-સાધકને પહેલે પગથીને તો કર્તાપણ આવે છે; પરંતુ ત્યારે ને આમ-
જ વધે છે, ત્યારે તો તે કર્તાબાવ ઊભીજ રહે છે. કેમકે છેવટે તો તે પોતાના જિજ્ઞાસ-
પણામાંજ જ્ઞાન, વિનાશમાંજ જીવન અને પરાધીનતામાંજ સ્વાધીનતા જુએ છે.

૧૨-પરમેનો વિદ્યાધી અધર્મ છે, જો કલતું વિદ્યાધી જીવત છે અને
વિદ્યાસનો વિદ્યાધી સંદેહ છે. રસ્તામાં આવતાં આ જ્યાં આવશે ત્યાં સાધકે
ઉલ્લંઘનાં જોઈએ અને જે પણ જાણતો તેને કનિષ્ઠ માર્ગે દોરવાની કે રોકવાની હોય,
તે તે જાણતો તેજી ઊઠીજ જોઈએ.

૧૩-જે માણસે ઈશ્વરની અદ્વિતીયતા અને એકતા પ્રાપ્ત કરી છે, તે ઇ-
શ્વરનો લક્ષ્ય અને છે; અને જે માણસ પ્રભુના મહિમાની પ્રાપ્તિ કરે છે, તેનું
લક્ષ્ય ઈશ્વર પોતે થાય છે.

૧૪-પ્રભુ તમને જ્ઞાનમૌરવમાં તથા ક્રિયાકાંડના ઉદ્ધારમાં જુએ, તેના
કરતાં દુનિયાઈ મહાર્થોની જાણતમાં છેક નિરાધાર (કશા પણ સંબંધકર્મના)
જુએ જોજ ઉત્તમ છે.

૧૫-વિદ્યાતાએ તમારે માટે જે નિર્માણ કરી રાખ્યું હોય તેના વિરોધ
કરવો, જો હલકો સ્વભાવ છે-અર્થાત્ જે નિર્માયણ છે તેને પ્રાર્થના કે
પ્રયત્નદાશ ફેરવવા ત્યાહો છો, એ ઉત્તમ નથી.

૧૬-જગતમાંના તમામ મહાર્થોના કર્તા પરમાત્માને મેળવવો એ તો કોઈ
પણ મહાર્થ મેળવવા કરતાં સુલભ છે; છતાં પણ તમે દુનિયાઈ મહાર્થોજ તેની
પાસેથી મેળવવા અને તેના ભાગીદાર થવા ઇચ્છો છો; એ કેવું ?

૧૭-સાધારણ માણસો પ્રભુસેવા(નિષ્કામ કર્મ-કર્મયોગ)ના માર્ગમાં
જોડાય છે; કારણકે તેઓ પોતાની આંતરિક દુર્ગંજાને લીધે અને સત્યના
આચાર પ્રકાશથી દૂર હોવાને લીધે તેના ગુણ અને લાભ લેવાને અશક્ત હોય
છે. ત્યારે અસાધારણ માણસો તો ઈશ્વરના પોતાનાજ અલૌકિક ગુણ-સ્વભાવ
તથા સ્વરૂપસિવાય બીજા કશા તરફ નજરજ નાખતા નથી.

૧૮—ઈશ્વર જેના પણ અંતઃકરણમાં ઉતરે છે, તેના તમામ ગુણ-સ્વભાવોનો લોપ કરે છે અને તેનો પોતાનો (અહંતામમતાનો-જીવપણનો-ભેદભાવનો) તો જડમૂળમાંથી નાશ કરી નાખે છે.

૧૯—જ્યારે તમે ઈશ્વરપ્રતિ અનન્યભાવે દષ્ટિ કરશો, ત્યારે તરતજ તમને તેનો યોગ પ્રાપ્ત થશે; અને જ્યારે તમે તમારા તુચ્છ સ્વાર્થો તરફ અથવા માનસાર્થિક પદાર્થો તરફ દષ્ટિ કરવા જશો કે તરતજ તમારો તેનાથી વિયોગ થશે.

૨૦—જો ઈશ્વર મારી સાધનાથીજ મારા ઉપર પ્રસન્ન થાય અને મારા અપરાધથી મારા ઉપર ગુરૂએ થઈ જાય, એવા ઈશ્વરપ્રત્યે હું અસંતુષ્ટ છું કેમકે જેની વર્તાણક્રમે આધાર મહારા પોતાનાજ કરવા ન કરવા ઉપર છે, તેને મેળવીને હું શું કરું ?

૨૧—જો માણસ સ્વર્ગનેજ માટે ઈશ્વરને પૂજે છે, તે તો તેનો પોતાનાજ સેવક છે; અને જો માણસ ઈશ્વરને ખાતર ઈશ્વરની પૂજા કરે છે, તે ઈશ્વરનેજ વાણતો નથી; કારણકે ઈશ્વરને તમારી એવાની જરા પણ જરૂર કે હિંમત નથી. તમે એમ માનવા હશે કે, હું ઈશ્વરનું કામ કરું છું; પણ ના, તેમ નથી. એ તો તમે તમારું પોતાનુંજ કામ કરો છો.

૨૨—તમામ (સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને કારણ) શરીરમાં અજ્ઞાન-અધકાર વ્યાપી રહેલો છે. તે અંતઃકરણમાં (અંતઃકરણમાં ઉતરેલા મનઃકર્મ પ્રદાશવરેજ) દૂર થાય છે. જેના અંતરમાં એ લીપક પ્રકટલો નથી, તે માણસ સદા અધકારમાંજ નિવાસ કરે છે.

૨૩—સાધુ પુરુષનું હૃદય એ છે કે, તે માનવજાતિમાંને મળે છે તો જ પણ બહારથીજ મળે છે અને અંતરમાં તો ઈશ્વર સાથે રહેલો હોય છે.

૨૪—જો માણસ પોતાને અને તમામ વસ્તુસ્થિતિઓને ઈશ્વરમાંજ રાખી શકે છે. તેજ માણસ તમામ પદાર્થોની હિંમત ત્યાગી શકે છે.

૨૫—જો પાત્રી દુનિયાઈ સ્થિતિ અને શક્તિ ઉપરથી વિદ્યસ્ત હોઈ ગયો હોય તેજ માણસની પ્રવૃત્તિ, ઉદ્દારણકે જ્યારે એ અને પ્રવૃત્તિ નિવૃત્ત થઈ શકે છે. ત્યારેજ સદુચ્ચ ઈશ્વરી સેવાને લાયક થઈ શકે છે.

૨૬—જો જણના કે મનમાંથી માણસ સુધારી લે કે પ્રભુને મળે તે અને તેને દર્શાવે તે. તે જે તમામ મનસ્વીઓની મરજીજ કરે છે. તેજ માણસ અંતરમાંથી સંસારની સાયલ અને ને હસમત નીકળી પાડે છે. તે તેજ માણસ અને સુધારેલો હોઈ શકે છે. તેજ માણસ અને સુધારેલો હોઈ શકે છે. તેજ માણસ અને સુધારેલો હોઈ શકે છે.

૨૭—તમે કોઈ પણ વિષયના વૈરાગ્યમાટે અને નિવૃત્તિને માટે શું ગર્વ રાખો છો ? ઇન્દ્રિયની ખાસે તમારૂં એ બધું (તમારો ત્યાગ, વૈરાગ્ય, નિવૃત્તિ અને ગર્વ વગેરે) મનુષ્યની પાંખ કરતાં જરા પણ વધારે નથી.

૨૮—જે માણસનું અંતર પ્રભુચિંતનની જ્યોતિથી પ્રકાશમાન છે અને જે હિમેશાં પ્રભુના વિશ્વાસનીજ વાત કહે છે, તેજ સાચો સુદ્ધિ અથવા જ્ઞાની છે.

૩૨—તપસ્વી સહસ્ર તસ્તરી

તાપસ કુલશિરોમણિ મહાત્મા સહસ્ર, તસ્તરના રહેવાસી હતા. એમના પિતાનું નામ અબુલ્લા હતું. તેઓ ધર્મમાર્ગના મુસાફર, સત્ય સાગરમાં દુબકી મારનારા અને સાધુસમૂહના બુદ્ધિરૂપ હતા. વળી તેઓ ધર્મજિજ્ઞાસુ જનોનાં ચિત્ત પારખી સત્ય માર્ગ દર્શાવનારા હતા, આધ્યાત્મિક પુરુષોના અદ્વૈતી હતા ને તત્ત્વવેત્તા પુરુષોના અધિનાયક હતા. તેઓ ધર્મવિધિઓનું રક્ષણ કરવામાં આદર્શરૂપ અને તત્ત્વજ્ઞાનની ઝળહળતી પ્રતિમારૂપ હતા. એમના ઉન્નત જીવનની સાળીલીઓ જિજ્ઞાસુઓને વારંવાર મળ્યા કરતી હતી. ઉપવાસ અને જાગૃત્યનું સેવન કરીને તેમણે અલૌકિક સાધના કરી હતી. તત્ત્વજ્ઞાનના સુદૃઢ વિચારો સમજાવવામાં તેઓ એ સમયે અદિતીય ગણાતા હતા. પંડિતો પણ કહેતા કે “હકિકત” એટલે મૂળધર્મમાં અને “શરિયત” એટલે ધર્મવિધિમાં પણ તેઓ પ્રવીણ હતા. ખરે જોતાં “હકિકત” અને “શરિયત” એ બન્ને એકજ છે. “શરિયત” ના આત્મારૂપ “હકિકત” છે અને “હકિકત” ના આધારરૂપ “શરિયત” છે. જીવનનું મિસરી મહાપિં સહસ્રના શુરુ હતા. જે વર્ષમાં સહસ્ર હજ કરવા મહેલ ગયા, તેજ વર્ષમાં તે જાન્નેનો ત્યાં મેળાપ થયો હતો. જીવનનું મિસરીને અનેક શિષ્યો હતા; પરંતુ બાદ્યાવસ્થામાંજ ઉત્કેટ ધર્મભાવ ધારણ કરનાર સહસ્રના જેવો બીજો કોઈ શિષ્ય નહોતો. તેમની પ્રતિભા અને જ્ઞાન સૌથી વિશેષ પ્રકાશી રહેલાં હતાં.

મહાપિં સહસ્ર કહે છે કે, જ્યારે મહારી ઉંમર ત્રણ વર્ષની હતી, ત્યારે હું મહારા મામા મહમદ ઇબન શેખાદને નમાજ પઢતાં જોતો. એ નમાજ પઢતા, ત્યારે પઢજે ઉભો રહી હું તેમને જોયા કરતો. તેઓ કહેતા કે “અહતા! તું બહાર રમવા ચાલ્યો જા અથવા સૂઈ જા. અહીં ઉભો રહી મહારા ચિત્તમાં વિશેષ ન કર.” પરંતુ તેઓ ન બોલે તેમ ક્યાંક ઉભો રહીને તેમની

માનની ક્રિયાઓ અને તે પ્રસંગે તેમના મુખપર પ્રદર્શિત થતા ભાવો એક કરતાં પછી તે એની મને કાંઈક અદ્ભુત અસર થઈ. એક કિસ્સા મેં આમ માન્યાને કદાં છે “હું એવું જોઉં છું કે ઇશ્વરના શિંહાસનપાસે માં મળી જાયું નહોતું છે !”

મામાને પૂછ્યું કે “આવો દેખાવ તું અચિત્તજ જુઓ છો કે વારંવાર જુઓ છો ?”

મેં કહ્યું કે “વારંવાર જોઉં છું.”

તેમણે કહ્યું કે “તમા! આ વાત શુભ સંજ્ઞાઓ, કોઈને કદીશ નહિ. પણ તમા વાત પણ શુભ સંજ્ઞાઓ અને અમલમાં લાવજો. ઉપદેશ પાડેલાં આદર્શો સંજ્ઞાઓને “હું પ્રતિ! તું પ્રત્યેક સ્થળે અને પ્રત્યેક જગેં સ્થાપી પામે છે અને મને જુઓ છે. અદામાં આશીસ્વરૂપ પણ તું જ સંજ્ઞા છે.”

તેમણે આ પ્રમાણે ઉચ્ચારણ કરીને હું રાજ સુવા લાગ્યો. કેટલાં મહત્ત્વ પછી મહત્ત્વ મામાએ કહ્યું કે “અહમ! મેં તને સારી સલાહ પાડી છે. તારાં જીવનમાં જીવનમાં થઈને આત વાર બાંધવું.”

કેટલાં કિસ્સા પછી પછી તેમણે કહ્યું કે “અહમ! હવે તારાં જીવનમાં થઈને એ વિશિષ્ટ પંદર વાર બાંધવી.”

હું તે પ્રમાણે કરવા લાગ્યો. તેથી મહત્ત્વ મનમાં અધિકારિત થઈને જીવનમાં લાગ્યો. સર્વ કદાંક થયા પછી મહત્ત્વ પૂજ્ય મામાશી મહત્ત્વે “અહમ! મેં તને જે કિસ્સાઓ બતાવી છે, તે જીવનમાં જીવનમાં થઈને એક કદાંક થયા પછી મહત્ત્વ મનમાં અધિકારિત થઈને જીવનમાં લાગ્યો.”

પછી તેમણે કહ્યું કે “અહમ! હવે તારાં જીવનમાં થઈને એક કદાંક થયા પછી મહત્ત્વ મનમાં અધિકારિત થઈને જીવનમાં લાગ્યો.”

તેમણે કહ્યું કે “અહમ! હવે તારાં જીવનમાં થઈને એક કદાંક થયા પછી મહત્ત્વ મનમાં અધિકારિત થઈને જીવનમાં લાગ્યો.”

આમ તેમણે કહ્યું કે “અહમ! હવે તારાં જીવનમાં થઈને એક કદાંક થયા પછી મહત્ત્વ મનમાં અધિકારિત થઈને જીવનમાં લાગ્યો.”

વખત મારે તેમની પાસે રહેવું નહિ. પછી શાળામાં હું કુરાન શીખવા લાગ્યો. આ વખતે મારી ઉંમર સાત વર્ષની હતી. હમેશાં હું રોજ પાળતો અને જવનો રોટલો ખાતો હતો. બાર વર્ષની ઉંમરે મ્હારા મનમાં એક પ્રશ્ન ઉઠ્યો. એ પ્રશ્નનો ઉત્તર કોઈ આપી શક્યું નહિ. આથી રજા તકને હું અસરા શહેરમાં ગયો. ત્યાંના પંડિતોની પાસે મેં પેલો પ્રશ્ન મૂક્યો; પરંતુ તેનો ઉત્તર આપવા કોઈ સક્તિમાન થયું નહિ. પછી હું એક મંડાતમાની પાસે ગયો. તેમણે નામ હળિષિ હમ્મા હતું. તેમને મેં પેલો પ્રશ્ન પૂછ્યો. એમના ઉત્તરથી મ્હારા ચિત્તને સંતોષ થયો. કેટલોક સમય મેં તેમના સહ-વાસમાં ગાળ્યો. આથી મને બહુ લાભ પ્રાપ્ત થયો. ત્યાંથી પાછો તસ્તરમાં આવ્યો. આ વખતનો મ્હારો જોરાક કહું? સાંભળો. આખા વર્ષમાં એક દ્રમ(એક ભતનો બૂનો સિંકો)ના જવ મારે માટે બસ હતા. હું તેનો લોટ કઢાવી, તેની રોટી બનાવતો. રાત્રે બીજા કશા પદાર્થ વિના માત્ર એ રોટીજ જમતો. આખો દિવસ કાંઈજ ખાતો નહિ. પછી મેં ત્રણ ત્રણ દિવસ ઉપવાસ કરી રાત્રે પારણું કરવાની રીત રાખી; પછી પાંચ પાંચ દિવસને અંતરે અને પછી સાત સાત દિવસને અંતરે પારણું કરવાનો નિયમ બાંધ્યો. પછી અભ્યાસ અને સાધનાને બંને પથીસ દહાડા પછી અને છેલ્લે ત્રીસ ત્રીસ દહાડે પારણું કરવાનો નિયમ બાંધ્યો. કોઈ કોઈ વાર તો પારણામાં બદામનો એક ટુકડોજ ખાઈને ચઢાવી લેતો. કેટલાંક વર્ષના અનુભવને પરિણામે બૂખસંજાંથી મને આ પ્રભાવે જણાયું છે. પહેલાં તો મને એમ લાગતું હતું કે, બૂખ આપણને અત્યંત દુર્ગંજ બનાવે છે અને પેટ ભરીને જમવાથીજ બજા પ્રાપ્ત થાય છે; પણ પછી સમજાયું કે, બૂખથીજ સાચા બજાની પ્રાપ્તિ થાય છે અને ભોજન થયો પછી તો ઉલટી માનસિક દુર્ગંજતા અનુભવાય છે. પછી હું બોલ્યો કે, હે પ્રભો! આ બંને બાબતોમાં મારી વૃત્તિ ઉદ્ધટાવી નાખો કે જેથી બૂખમાં મને તૃપ્તિનો અનુભવ થાય અને ભોજનમાં મને બૂખનો અનુભવ થાય.

સહજ સાધનામાસમાં મોટે ભાગે રોજ રાખતા અને રમત્તનમાં તેઓ રાત્રે એક વાર ભોજન લેતા તથા સત્ત્વિવસ ઉપાસનામાં ગાળતા.

મહર્ષિ સહજ એક વાર બોલ્યા કે “સાધારણ મનુષ્ય હોય કે અસાધારણ મનુષ્ય હોય, ઇશ્વરભક્ત હોય કે ઇશ્વરવિરોધી હોય; ગમે તે હોય, તોપણ પ્રત્યેક મનુષ્યના મનમાં ફેરફાર થયા કરેલો, એ ઇશ્વરી કાયદો છે.” તસ્તરમાં એક એવો માણસ હતો કે જેને આખા ગામના લોકો વિદ્વાન અને ત્યાગી-વેરાગી માની પૂજ્ય ગણતા. મહર્ષિ સહજે ઉપલી ઉમ્મિ પેલા માણસ

ઉચ્ચારી અને બોલ્યા કે “કેઇ માણસ ગમે તેવો ઇશ્વરવિરોધી હશે, તે પણ જ્યારે ત્યારે તો તેને તેથી અટકવુંજ પડશે અને સાધકને પણ એક વાર સાધક અવસ્થામાં ફેરફાર કરવો પડશે.” આ વાત કરતાંજ પેલો માણસ “ખોટું, ખોટું” “કાયદા વિરુદ્ધ” એમ બોલી સહલને નિંદવા લાગ્યો-દોષિત ઠરાવવા લાગ્યો. આથી ત્યાં એકત્ર થયેલા નાનામોટા સર્વે સહલને “કાફર” “કાફર” કહી નિંદવા લાગ્યા. બુઝો દશા ! તપસ્વીમણિ સહલ જેવાને પણ તુચ્છ માણસો તરફથી ઇશ્વરવિરોધીનો ઇલ્કાળ મળ્યો ! સહલે આ લોકોની સાથે કશી ચર્ચા કરી નહિ; પરંતુ તેના અંતઃકરણમાં તો એથી ઉલટી પ્રભુ-વિયોગની વ્યાકુળતા અને ધર્મભરતી વધવા લાગી. પોતાની પાસે જે કંઈ નાણું, મકાન, ખેતર, સોનું, રૂપું, તાંબું, પિત્તળ, વગેરે આદિ હતું, તેનાં નામ તેણે એકેક કાગળના ટુકડામાં લખ્યાં. ઘણાં માણસોને બોલાવી ઘર આગળ લેગાં કર્યાં અને પેલા કાગળના ટુકડા પેલાં માણસો-વચ્ચે ઉડાડ્યા. જે માણસના હાથમાં ટુકડામાં લખેલી જે ચીજનું નામ આવ્યું, તે વસ્તુ તેને આપી દીધી અને આનંદપૂર્વક ઇશ્વરને ધન્યવાદ આપી પોતાની તમામ મિલકત વહેંચી દીધી. એક કેડી પણ બાકી રાખી નહિ. ત્યારપછી તેઓ હીઝાજ તરફ રવાના થયા. (હીઝાજ એ અરણસ્તાનમાં આવેલા એક પ્રદેશનું નામ છે. એ પ્રદેશમાં મક્કા, મદિના અને તાયેફ આવેલ છે. આ પ્રદેશની એક બાજુએ નજદ પ્રાંત છે અને બીજી બાજુએ ઘોર પ્રાંત છે.) પછી ચાલતાં ચાલતાં મનને તેઓ કહેવા લાગ્યા કે “અરે મનડા ! હવે તું નિષ્કિંચન થયું છે. હવે તારે કશી વસ્તુની અલિલાષા કરવી નહિ. જો અલિલાષા કરીશ તો પણ તને તે પ્રાપ્ત થશે નહિ.” આ સાંભળીને “એવી તેવી કાંઈ પણ ઇચ્છા નહિ કરું” એમ તેણે (મને) કહ્યું.

પછી મહર્ષિ સહલ કુદ્દા નગરમાં પહોંચ્યા. ત્યાં જતાંજ તોફાની મનડું તેમને કહેવા લાગ્યું કે “બુઝો, અત્યારસુધી તો મેં તમારી પાસે કંઈજ માગ્યું નથી, પણ આજે રોટીની સાથે મત્સ્ય ખાવાની ઇચ્છા થઈ છે. તે આપો. પછી તમને વધારે ક્લેશ આપીશ નહિ.”

સહલે કુદ્દામાં જઈને બેસ્યું તો એક સ્થળે ઉંટ જોડીને ગાડીવાન આવેલો હતો. તેમણે ગાડીવાનને પૂછ્યું કે “જો તું આ ઉંટ કે કંઈ ને આપે તો એક દિવસનું તને શું લાડું મળે ?”

ગાડીવાણે બોલ્યો કે “જે દ્રમ.”

સહલ—“તું ઉંટને ઇંડી નાખી મને ગાડીએ બેડ. સંધ્યાની નમાજ વખતે મને રજા આપજો. મહેનતાણામાં મને એકે તાંબાનો સિકકો આપીશ, એટલે ચાલશે.”

ગાડાવાળાને આ વાત કેમ ન ગમે ! તેણે ઉંટને લાડે આપી દીધું અને તેને ઠેકાણે મહર્ષિ સહલને ગાડી તાણવા બેડયા. સાયંકાળ થયો ત્યારે એક તાંબાનો સિકકો આપ્યો. સહલે તેની રાટ્ટી અને મત્સ્ય ખરીદ્યા અને પોતાની પાસે મૂકી મનને કહ્યું કે “હિ મનરા ! તને ત્યારે મત્સ્ય સાથે રાટ્ટી ખાવાની અભિલાષા જાગશે, ત્યારે તો નિશ્ચય માનજે કે, સવારથી સાંજસુધી જાનવરનું કાર્ય કરવું જ પડશે.”

છેલ્લે સહલ મક્કામાં આવ્યા. ત્યાં તેમને મહર્ષિ જુન્નુન સાથે મેળાપ થયો; તેમજ અનેક ઉત્તમોત્તમ સાધુ પુરુષોનો પણ સમાગમ થયો. મક્કાથી તેઓ તસ્તરમાં પાછા આવ્યા અને કેટલાકે સમયસુધી અસાધ્યારણ સાધનાઓમાં પ્રવૃત્ત થયા. તેઓ ભીંતને કે બીજા કશાને અટકીને, અથવા તો પગ લાગાવીને નહિ બેસતાં પગની પલાંઠી ઉપરજ બેસતા. કોઈ કોઈ પ્રક્ષ પૂછે તોપણ ઉત્તર આપતા નહિ અને ઉપદેશવેદી ઉપર પણ બેસતા નહિ. ચાર માસસુધી તે તેમણે પગની આંગળીઓ બાંધી રાખી હતી. આવી અસ્વાભાવિક સાધનાને લીધે તેમની આંગળીઓમાં અત્યંત ખીરા થતી હતી. એ પછી તસ્તરમાં એક દિવસ ભીંતે અટકીને તથા પગ લાંબા કરીને મહર્ષિ બોલ્યા કે “જા-ઈઓ ! તમારે જે કોઈ પૂછવાનું હોય તે હવે ખુશીથી પૂછો.”

આજસુધી આવું વચન તપસ્વી સહલ કદી બોલ્યા નહોતા અને આજે કેમ બોલ્યા ? એવો વિચાર આવતાં કોઈએ તે વાત તેમને પૂછી, ત્યારે મહર્ષિ સહલે કહ્યું કે “આજસુધી મારા ગુરુજી જીવતા હતા. જ્યાંસુધી ગુરુ વિદમાન હોય, ત્યાંસુધી વિવેક રાખવો એ શિષ્યનું કર્તવ્ય છે.” પાછળથી જણાયું હતું કે, ધર્માચાર્ય જુન્નુન તે દિવસે નિશ્ચિત સમયે પરલોકવાસી થયા હતા અને તપસ્વી સહલ તસ્તરીને તેનું જ્ઞાન દૂર રહીને પણ થયું હતું.

રાજ્યાધિપતિ ઉગ્ગર લયસ એક વાર ભયંકર રોગે ઘેરાયો. અનેક વેદો ઔષધો કરી યાકયા, પણ રોગ ખસ્યો નહિ. વેદો કંટાળી ગયા. કોઈએ કહ્યું કે, આ રોગ ચિકિત્સાથી મટે તેમ નથી. જો કેઈ મહાદેવ આશીર્વાદ આપે, તોજ એ રોગ દૂર થાય.

મહર્ષિ સહલ પોતાના પવિત્ર ચરિત્રથી આ સમયે ચિતરક વિખ્યાત.

થયા હતા. રાજ્યાધિપતિ ઉમ્મર લયસે તેમને પધરાવી લાવવા અનુચરોને આજ્ઞા કરી. રાજાની આજ્ઞાને માન આપી સહલ હાજર થયા અને રોગી રાજાની સન્મુખ બેસી બોલ્યા કે “જે માણસ પોતાના મનમાં ફેરફાર કરીને અશ્રદ્ધાળુ મટી શ્રદ્ધાળુ થાય છે, તેનેજ માટે પ્રાર્થના ફળીભૂત થાય છે; માટે તમારે પણ પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને મનમાં ફેરફાર કરવો આવશ્યક છે. તમારા કેદખાનામાં અનેક નિર્દોષ મનુષ્યો કેદ લોગવતાં હશે; તેમને તે તરતજ મુક્ત કરવાં જોઈએ.”

મહર્ષિ સહલના કહેવા પ્રમાણે રાજા ઉમ્મરે કર્યું. પછી સહલ બોલ્યા કે “હે પ્રભો! પોતાના પાપનું ફળ આ રાજાએ અત્યારસુધી લોગવ્યું છે, તો દયા કરીને મારી સાધનાનું ગૌરવ તેને દેખાડો. એના અંતરને જેમ આપે પુણ્યરૂપી વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં છે, તેમ તેના શરીરને આરોગ્યરૂપી વસ્ત્ર પણ પહેરાવો.”

કહેવાય છે કે, આ પ્રાર્થના પૂરી થતાંજ ઉમ્મર લયસ નિરોગી થયો. ઉમ્મર લયસે રોગમુક્ત થતાંજ પુષ્કળ ધનસંપત્તિ મહર્ષિ સહલને આપવા માંડી; પણ તેમણે કશાનો સ્વીકાર કર્યો નહિ અને ત્યાંથી રસ્તો પકડ્યો. રસ્તે ચાલતાં એક શિષ્યે તેમને કહ્યું કે “ગુરુવર! આપે જો કાંઈક લીધું હોત તો દેવું ચૂકવાત.”

આ સાંભળી મહર્ષિ સહલ બોલ્યા કે “તારે ધન જોઈએ છીએ ? કીક, તો આ જો અને જોઈએ તેટલું ઉઠાવી લે.”

આમ કહી તેમણે શિષ્યની આંખોએ હાથ અડકાડ્યો. કહેવાય છે કે, શિષ્યને તરત દિવ્ય દ્રષ્ટિ થઈ અને જોયું તો આસપાસનાં ઝાડ, છોડ, ડાળો, પાંદડાં, ભૂમિ અને આખું અરણ્ય તેણે સુવર્ણમય જોયું. આ જોઈ શિષ્ય ખડું જ શરમાઈ ગયો અને પ્રભાવશાળી ગુરુવરના ચરણમાં દંડવત્ પ્રણામ કર્યા. પછી મહર્ષિ બોલ્યા કે “ભાઈ! પરાતપર પરમેશ્વર સાથે જેને થોડો પણ સંબંધ હોય છે, તે સૃષ્ટિના ધનગુણામ મનુષ્ય પાસેથી કાંઈ પણ શામાટે ગ્રહણ કરે ?”

મહાત્મા સહલ જ્યારે પણ ઈશ્વરના મહિમાનું સંગીત સાંભળતા, ત્યારે તરતજ ભક્તિભાવથી વિદૂષણ થઈ જતા અને પછી એ ભાવનો પ્રવાહ તેમના ચિત્તમાં દિવસોના દિવસોસુધી ચાલતો; અને એ પ્રવાહ ચાલતો હોય ત્યાં સુધી તેઓ લોજન કે નિદ્રા પણ લેતા નહિ. એ ભાવને લીધે શિયળો હોય તોપણ તેમના શરીરમાંથી પરસેવો ગરવા લાગતો અને પહેરેલાં વસ્ત્રો ભીંજી જતાં.

કહેવાય છે કે, મહર્ષિ સહલ પાણી ઉપર પણ ચાલી શકતા અને

તે છતાં તેમના પગ પણ ખીજાના નહિ કેળવે તેમને પૂછ્યું કે “હા. કે. હા. હા. હા. આપ પાણી ઉપર ચાલી શકો છો, એ વાત આપો.”

તેઓ બોલ્યા કે “જા હાથોત્તર તું મરણના મોહમાં પડ્યો. એ મન-વળા છે.”

પેલા પ્રાણીને મોહમાં પડ્યો. મોહમાં પડ્યું કે “મદદમા લગ ઉપર ચાલી શકે છે, એ વાત તું બહુનો નથી. જગત્તે એ દિવસ તેઓ દેવ ન-નકેશ તજાવમાં નહાવા ગયા, પણ પગ ઉપરથી જગત્તે ઉઠા પડીમાં રૂઝવા લાગ્યા. એ વખતે તે હું ત્યાં દાખર ન હોત, તો તેઓ કશુંજ મળા રોગ.”

એમ અણુ આદિ કહે છે કે, ચંદ્રમાં અનેક અતોલિકા ચામડાને હવા; પરંતુ તેઓ એ અતોલિકા સદા શુષ્ક રાખવાને હંગામી.

એક આપુ ગુરુ કહે છે કે, એક શુક્રવાર નમાજના સમય પહેલાં હું મહર્ષિ સહલની જુપડીએ ગયો. તેમની જુપડીમાં એક સર્પ પડ્યો હતો. બંધ લાગવાથી હું તો જુપડીના બાજુ પાસે જીભ દાખા અને પૂછ્યું કે “મદદ આપું?”

“આવોને!”

“શી રીતે આવું?” આ સર્પ પર્યો છ ને?”

સહલ તસ્તરી બોલ્યા કે “ત્યાંસુધી પૃથ્વી ઉપરના કોઈ પણ પ્રાણીથી તમે જાય પામશો અથવા તમારાથી કોઈ પણ પ્રાણી જાય પામશે, ત્યાંસુધી તમે ઉન્નતિનાં સર્વ પગથીયાં ચડી શકશો નહિ. એ તો ઠીક, પણ શુક્રવારની નમાજમાં તો તમે આવશો ને?”

આગતુક—“હું બહારગામનો રહેવાસી છું. મહારા ગામથી મરણ એક દહાડાના રસ્તા જેટલી દૂર છે.” એટલે તેમણે મારો હાથ પકડ્યો.

પછી મેં જોયું તો હું મરણમાં જ બેઠો હતો. ત્યાંજ હું નમાજ પઢીને બહાર નીકળ્યો અને એજ મહાત્મા તરફ જોયું.

તેઓ બોલ્યા કે “ભાઈ! ‘લા ઇલ્લાહા ઇલ્લાહલાહ’ એ કહ્યો મોટેથી તો સર્વ કોઈ પડે છે; પણ ખરો પ્રભુગ્રામી તો તેઓમાં કોઈકજ હોય છે.”

અનેક હિંસક પશુઓ અને છવો મહર્ષિ સહલની પાસે આવતાં અને તેઓ પણ તે સૌ તરફ ક્ષેત્રથી વર્તાતા. તેમને મહર્ષિ ખવડાવતા, પાણી પાતા અને રમાડતા. આથી તેમના મકાનને લોકો ‘પ્રાણીશાળા’ કહેતા.

મહર્ષિ સહલ કરીને કઠોર સાધનાઓ સાધતા, તેથી તેમને મૂતકૃદ્ધનો વ્યાપી એક કલાકમાં તો તેમને તે માટે પાણી વા

ઉઠ-બેસ કરવી પડતી. આથી તેઓ હમેશાં એક વાસણ સાથે જ રાખતા; જ્યારે નમાઝનો સમય થતો, ત્યારે અન્ય સ્થળે જઈ સારી રીતે બાથ કરીને નમાઝ પઢતા અને ઉપદેશ આપતા. તે સમયે તેમને આવો વ્યાધિ હશે કે કેમ? એ કોઈ બાણી શકતું પણ નહિ. ઉલા રહી ઉપાસના કરવાથી તેમના યગ દુબવા આવતા અને ઉપાસના પૂરી થતાં જ રોગની પીડા શરૂ થતી; છતાં પણ તેઓ તલમાત્ર પોતાનું કર્તવ્ય ચૂક્યા નહોતા.

મહુર્ષિ સહલે એક વાર એક શિષ્યને કહ્યું કે “તું આખો દિવસ ‘પ્રભુ’ ‘પ્રભુ’ બોલવાનો પ્રયત્ન કર. શિષ્ય તેમ કરવા લાગ્યો અને તેથી પછી એને એવો અભ્યાસ થઈ ગયો કે પ્રભુના નામનો ઉચ્ચાર તેને સ્વભાવસિદ્ધ થઈ ગયો. પછી મહુર્ષિએ કહ્યું કે “હવે તું રાત્રે પણ ઇશ્વરનું નામોચ્ચારણ કરવાનો પ્રયત્ન કર.”

પેલા શિષ્યે આજ્ઞા પ્રમાણે રાત્રે પણ ‘પ્રભુ’ ‘પ્રભુ’ કરવા માંડ્યું અને પછી તો તેને એવો મહાવરો થઈ ગયો કે સ્વપ્નમાં પણ તે ‘પ્રભુ’ ‘પ્રભુ’નું ઉચ્ચારણ કરતો.

પછી તેને કહેવામાં આવ્યું કે “હવે તું નામોચ્ચારણ બંધ કરી સ્વપ્નમાં લ.ગ.”

પેલા શિષ્ય શુરુઆત્મા પ્રમાણે નામોચ્ચારણ બંધ કરીને ચિંતનમાં મગ્ન થયો અને તે એવો કે બાહ્યજ્ઞાનશૂન્ય બની ગયો. એક વાર તે ચિંતનમાં એક કોઈ મદાનમાં બેઠેલો હતો અને અકસ્માત્ ઉપરથી એક લોકો તે ઉપર પરવાધી માધામાં વાગ્યું અને લોહી નીકળ્યું. કહેવાય છે કે, એ લોકો નાં જોડાં બિંદુઓ લોંબે પડ્યાં, તેટલાંએ “અઢાહ” “અઢાહ” એ શબ્દો અકસ્માત્ ધારણ કર્યો!

મહુર્ષિ સહલે એક દિવસ એક અનુયાયીને કાંઈક કામ કરવાનું કહીને બોલ્યો કે “લેઈનિદાની બીડને લીધે તું તે કરી શકીશ નહિ.” ત્યારે તે અનુયાયીએ કહ્યું કે “જ્યાંમુઝી આ બેમાંની એક લેઈને કામ થાય નહિ. ત્યાંમુઝી આ માનુસ આ કામ નિર્ભયતાથી કરી શકે.” તેણે કહેલો અનુયાયી તેણે લેઈ લીધી તેણે કહ્યું કે “અથવા તે બેમાંની એક લેઈને કામ થાય નહિ. તેમજ એક લેઈને કામ થાય તેજ લેઈને કામ થાય.” મહુર્ષિએ કહ્યું કે “તું જાણતો નથી.”

એક દરિદ્ર પરંતુ મહાન પતિવ્રત મનુષ્ય છે તેને મળે. તેજે દર્શનને
રૂપ છે."

આ સાંભળી ને શિષ્ય જમન થયો. ત્યાં નેત્રે પેટ મનમનુ' રેતાવું
જમનું અને દર્શન કરતા થયે; પણ નેત્રે દેતાંજ પેટ શિષ્યના મનમાં
મથકા ઉપજી, છતાંપણ તેને પાને જઈ પેટા પુરેને મકામ કરી અને
મનસંભાળી કાંઈ પ્રથમ પૂછયો.

પેટો શાધુ બોલ્યો કે "જ્યારે નમે પ્રથમથીજ મહારા તરફ જવડાની
મનરથી જુઓ છો, ત્યારે પ્રથમ આમટે પુછો છો? મહારા ઉત્તરથી નમને
કરો લાભ થવાનો નથી."

સહુલ કહે છે કે, એક વાર હું એકલોજ અરવમાં માલ્યો જતો હતો.
ત્યાં મેં એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને ભેટ. તે મહારા તરફ જાવડી હતી. એના માથા ઉપર
હુમ્મસને એક કકડો બાંધેલો હતો અને હાથમાં લાકડી હતી. તેને ભેતાંજ
મને વિચાર આવ્યો કે, આ ઠોસી હાજીઓના કાફલામાંથી નોંખી પડી ગઈ
હશે અને કાંઈક ભેટવું હશે તેથીજ મહારા તરફ આવતી હશે. મેં તેને
કાંઈક આપવાને માટે ઝોળીમાં હાથ નાખ્યો. ત્યાં તો પેલી ઠોસીએ દાંતે
આંગળી મૂકી પોતાનું આશ્ચર્ય દર્શાવ્યું અને પોતાની ખાલી હથેળી આ-
કાશમાં ફેરવીને એક મુઠ્ઠી સોનું લીધું તથા બોલી કે "તું ઝોળીમાંથી લે અને
હું સ્વર્ગમાંથી લઉં." x એમ કહીને તે અંતર્ધાન થઈ ગઈ. હું પણ આશ્ચર્ય-
ચકિત થઈને ચાલવા લાગ્યો. જ્યારે હું અરક્ષાતમાં મદક્ષિણા કરવાની

x કેટલાક વખત પહેલાં યુરોપની એક વૃદ્ધ ઠોસી કલકત્તામાં આવી હતી
અને તે આવાંજ અદ્ભુત કાર્યો કરી ગઈ હતી. ત્યારે મનુષ્યોની સન્મુખ તે
ઉંચે આકાશમાં મુઠ્ઠી ભરતી અને પલકભાવમાં હાથમાં મહોરો દર્શાવતી. આ
અમતૃતિથી લોકો અવાક થઈ જતા. ધણી વર્તમાનપત્રોમાં આ અદ્ભુત સમા-
ચાર છપાયા હતા; છતાં એ વૃદ્ધ નારી પોતે તો શિક્ષાજ્ઞ માગીને બોજન કરતી.

અંગાળી અનુવાદક

નિગાળામાં રહેના મદમદ ઉજના પજુ આવા અમતૃતરો આ સેખકે નજરે
જોવા છે.

અનુવાદક (જ. કા. પાઠક)

* અરક્ષાત એ મહારાની નવ ગાઉ છે એક ચોટું મેદાન છે. દળ કરનારા
લોકો ત્યાં જતાએ જાય છે અને ઉભા રહી લગ્નકે (તમારી પાસે હાજર થયો
છું) એમ બોલી પ્રાર્થના કરે છે. પછી જહર અને અસરની નમાજ પડીને મ-
જામાં પાછા આવે છે.

જગ્યાએ પહોંચ્યો, ત્યારે મેં જોયું કે કાળાનું મંદિર એક માણસની પ્રદક્ષિણ કરતું હતું. પાસે જઈને જોયું તો મેં તેજ ડોસીને જોઈ. મને જોઈને તે યાત્રી કે “સહલ! જે માણસ કાળાના આકારનું જ દર્શન કરવા સારૂ બળ્ય છે, તેજ કાળાની પ્રદક્ષિણ કરે છે; પરંતુ જે માણસ ઈશ્વરનું જ સ્વરૂપ કે ઐશ્વર્ય જોવા માટે પોતાના “હું-પદ”નો વિનાશ કરતો આવે છે, તેની તો કાળાનેજ પ્રદક્ષિણ કરવી પડે છે.”

સહલ કહે છે કે “એક રાત્રે મેં સ્વપ્ન જોયું તેમાં ઘણાં માણસો એક ઘોળા પક્ષીની વાટ જોતાં હતાં. અકસ્માત્ પેલું પંખી નીચું ઉતર્યું અને એક એક જણને પકડી સ્વર્ગમાં લઈ જવા લાગ્યું. મેં પૂછ્યું કે “આ પંખીનો મર્મ શો?” ત્યાં ધ્વનિ સંભળાયો કે “પરમેશ્વર પોતાના લોકો ઉપર કૃપા કરીને ઘોળા પંખીને આ લોકમાં મોકલે છે.”

પછી અકસ્માત્ એક કાગળનો કકડો આકાશમાર્ગેથી આવીને મ્હારી પાસે પડ્યો. તે કકડામાં લખેલું હતું તે વાંચ્યું કે “આ પંખી એ વિષય-વૈરાગ્ય છે.”

વળી એક રાત્રે આવું સ્વપ્ન જોયું કે “જાણે મને સ્વર્ગમાં લઈ જવામાં આવ્યો. ત્યાં ત્રણસો માણસો જોડેલાં છે. તેમને સલામ કરી મેં પૂછ્યું કે “પૃથ્વીમાં સૌથી વધારે ભયંકર વસ્તુ મારે કયી સમજવી?”

તેઓ જોડયાં કે “ઉન્નતિનો અટકાવ.”

એક સ્વપ્નમાં મેં શયતાનને પૂછ્યું કે “સૌ કરતાં વધારે અસાધ્ય ગાળત તમને કયી લાગે છે?”

શયતાન જોડ્યો કે “ઈશ્વરના લોકોના હૃદયમાં લલચરૂપે જે પ્રભુ વસી રહ્યો હોય છે, તેનો વિનાશ કરવો તે.”

સહલની પ્રભુપ્રાર્થના

“હે મ્હારા પ્રભુ! હું કશી પણ ગણતરીમાં લેવા જેવો નથી; છતાં પણ હું માફ સ્મરણ રાખે છે. હું તારું સ્મરણ કરું છું તેથી કાંઈ તારા ગૌરવમાં (મહિમામાં) વધારો થાય તેમ નથી; પણ માફજ લાલ થવાનું છે, છતાં પણ જો હું તારું સ્મરણ ન કરું, તો તો માફજ કમનશીળ !

પહેલાં કહી ગયા છીએ કે, મહર્ષિ સહલ મહાપ્રાંરિત અને ઉત્તમ ઉપદેશક હતા. અનેક માણસોનાં જીવન તેમના ઉપદેશથી બદલાઈ ગયાં હતાં. તેમને ચારસો અનુયાયી શિષ્યો હતા. બ્યારે મૃત્યુનો સમય નજીક આવ્યો-

ત્યારે બધા અનુયાયી શિષ્યો તેમની પાસે આવીને બેઠા અને પૂછવા લાગ્યા કે “દેવ ! આપને સ્થાને હવે કેાને બેસાડીએ ? આપની ઉપદેશવેદિકા ઉપર બેસી હવે ઉપદેશ કેાણ કરશે ?”

તે દેશમાં શાહેદલ નામનો એક અગ્નિપૂજક રહેતો હતો. મહર્ષિ નેત્રો બંધ કરી બોલ્યા કે “હવેથી મારે સ્થાને અગ્નિ-ઉપાસક શાહેદલ બેસશે.”

આ વાત સાંભળીને બધા શિષ્યો આશ્ચર્યચકિત થયા અને ગુપ્તગુપ્ત વાતો કદવા લાગ્યા કે, “છેલ્લી ધડીએ ગુરુજીને લાન રહ્યું જણાતું નથી. તેમની જુદી અલિપ્ત ઘડ છે, નહિ તો તેમની સેવામાં મહાત્માની અદાણુ ચારસો શિષ્યો હાજર હોવા છતાં તેઓ એક અગ્નિપૂજકને પોતાના ઉત્તરાધિકારી બનાવે ખરા ?”

મહર્ષિ સહસ્ર બોલ્યા કે “તમે ગરબડાટ કરો નહિ. જાઓ, જલદી શાહેદલને બોલાવી લાવો.”

પછી લોકો જઈ શાહેદલને તેડી લાવ્યા. તેને બોધ મહર્ષિ બોલ્યા કે “મહારા મરણ પછી ત્રીજે દિવસે તમે મહારી ઉપદેશવેદિકા ઉપર બેસજો અને લોકોને ઉપદેશ આપજો.”

આટલું કહી તેમણે પ્રાણ છોડ્યા. તેમના મરણને ચોથે દિવસે નિમાજને અંતે અનેક માણસો આવી એકત્ર થયાં. શાહેદલ પણ આવી પહોંચ્યા અને નમ્રભાવે ઉપદેશવેદિકા ઉપર જઈ બેઠા.

એ વખતે તેમના માથા ઉપર અગ્નિપૂજકનું ચિહ્ન હતું, તેમના કટિ-લાગમાં જનોઈ હતું. શાહેદલ વેદિકા ઉપર બેસી આ પ્રમાણે બોલ્યા કે “આપના નેતાથી હું ગ્રેષ્ઠો છું; તેમણે મને તમારી પાસે મોકલ્યો છે. તેમણે મને ગ્રેષ્ઠમાં કહ્યું છે કે “શાહેદલ ! મૂર્તિપૂજના ચિહ્નરૂપ જનોઈને તોડી નાખવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે.” આથી અત્યારેજ હું તમારી આગળ તેવું ઉદન કક છું. આટલું બોલીને તરતજ તેમણે છરીવડે જનોઈ કાપીને દેંદ્રી દીધું તથા અગ્નિપૂજના ચિહ્નરૂપ માથાનું નિશાન પણ ઉતારી દેંદ્રી દીધું અને બોલ્યા કે “આશકદો અણકદ ઇલાક ઇલાક ઇલાક, આશકદો આજ મહામહા રમુડીલાક” (એટલે કે હું સાદી આપ છું કે, એક ઇશ્વરચિત્તાય બીજું કેાઈ ઉપાસ્ય નથી; હું સાદી આપ છું કે, મહામદજ ઇશ્વરચેરિત છે.)

વળી બોલ્યા કે “મહર્ષિએ મને કહ્યું છે કે, મંડળને કહેજો કે ‘જે તમારો નેતા અને ઉપદેશક હોય, તેજ હવે પણ ઉપદેશ આપે છે. શરૂને ઉપદેશ

માન્ય કરવો; એ શિષ્યોનું કર્તવ્ય છે. બુઓ, શાદેદેલે બાહ્યચરિત્ર જોઈ ફેંકી દીધું છે. જો તમે પરલોકમાં મને મળવા આહતા હો અને તમારું એટલી વીરતા હોય તો તમે સર્વે આંતરિક અભિમાનનાં જનોઈ છે. નો.” શાદેદેલ આટલું બોલી રહ્યા ત્યાં તો પરલોકમાંથી કાંઈક અલીર આવ્યા સંભળાવા લાગ્યો અને આકાશ કેઈ નવીન તેજથી ઝળહળી રહ્યું.

મહર્ષિ સહલનું શબ જ્યારે દફનક્રિયામાટે લઈ જવાતું હતું, ત્યારે રસ્તામાં અનેક માણસોની લીડ થઈ હતી અને તેમના ઉચ્ચ ધ્વનિથી કિંમતો ગાજી રહ્યા હતા. સિત્તેર વર્ષનો એક વૃદ્ધ ચાહુદી આ કોલાહલ સાંભળી ઘરબહાર જોવા આવ્યો અને શબની પાસે પહોંચ્યો ત્યાં તો તેણે કંઈ અલુત ચમત્કાર જોયો; એટલે તે ઉચ્ચ સ્વરે બોલ્યો કે “હે મનુષ્યો! હું જે જોઉં છું, તે તમે પણ જુઓ.”

લોકોએ પૂછ્યું કે “તું શું જુએ છે?”

તે બોલ્યો કે “દેવો સ્વર્ગમાંથી નીચે ઉતરી મહર્ષિ તસ્તરીના શબને સત્કાર આપે છે અને તે હું જોઉં છું.” આટલું કહી તે ડોસો કદમો પડવા લાગ્યો અને ઇસ્લામમંડળમાં ભળ્યો.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-પવિત્ર લોજનસિવાય એકાંતમાં પણ ઉત્તમ સાધના થઈ શકતી નથી અને ઈશ્વરાર્પણ કર્યા સિવાય કોઈપણ વસ્તુ પવિત્ર થઈ શકતી નથી.

૨-આડ પહોરમાં એકજ વાર જે જમે છે, તેનુંજ લોજન સાત્તિક છે.

૩-ભૂષ કરતાં આણું જમ્યાસિવાય કોઈથી પણ આંતરિક સાધના કે બાહ્યસાધના મુદ્દાં રૂડે પ્રકારે થઈ શકતી નથી.

૪-આ ચાર બાળતો પાળશે, તોજ તમારાથી વિશુદ્ધ સાધના થઈ શકશે:-(૧) ભૂષ કરતાં આણું ખાવું, (૨) લોકપ્રતિષ્ઠાનો ત્યાગ, (૩) નિર્ધનતાનો સ્વીકાર, (૪) ઈશ્વરસ્થામાં સંતોષ.

૫-જો માણસ ભૂષ કરતાં આણું જમે છે, તેની પાસે શયન ન કરી શકે તો નથી. પેટ ભરીને જમનારો અણુર્ણ ને અરુચિને આમત્રિ છે. પેટ ભરીને જમવું, એ અનેક આપન્નિઓનું મૂળ છે.

૬-અતીતિથી મેગવેડી વસ્તુનો ઉપભોગ કરનારનાં બધાં અંગો પાપથી કીંધાય છે-તેની પેનાની ઈચ્છા ન હોય તોપણ તે પાપમાંજ જીવે છે. જે મનુષ્ય પવિત્ર (નિર્ધનપૂર્વક મેગવેડી) વસ્તુનો ઉપભોગ કરે છે.

તેનાં તમામ અંગો સાધનાને અનુકૂળ વર્તે છે અને બાકી શંચોગોરૂપે ધૃત-
રૂપા પણ તેને વિશેષ આપી મળે છે.

૭-જે જોરાકથી ઇશ્વરનું વિસ્મરણ ન થાય, તેજ જોરાક પવિત્ર અને
આયોપાન્નિત હોય છે.

૮-મનુષ્યો ત્રણ પ્રકારનાં છે:-એક પ્રકારનાં મનુષ્યો પ્રભુપ્રાપ્તિમાટે
ચોતાના પાંડ સાથે સંજામ કરે છે; બીજા પ્રકારનાં મનુષ્યો પ્રભુને ખાતર
લોકસમૂહની સાથે સંજામ કરે છે અને ત્રીજા પ્રકારનાં મનુષ્યો ચોતાને ખાતર
ઇશ્વર સાથે સંજામ કરે છે અને કહે છે કે, તારી બધી આજ્ઞાઓ અમારી ઇચ્છા
ચુલ્લબની હોવી ભોંધએ અને તારી ઇચ્છાઓ પણ અમારાજ વિચાર પ્રમાણે
હોવી ભોંધએ.

૯-જે કાંઈ એવું હોય કે, મારે ખરેખરી નિવૃત્તિ મેળવવી છે, તેણે
તમામ પ્રકારનાં પાપકર્મોથી ને ઉધી સમજવથી હાથ ઉઠાવેા ભોંધએ.

૧૦-તમે જે પણ કામ કરો, તે ભે તેની આજ્ઞાને અનુસરતું નહિ હોય,
તો તેથી તમને દુઃખજ પ્રાપ્ત થવાનું.

૧૧-ઇશ્વરભક્ત ત્યાંસુધી અદ્વૈત વસ્તુસ્થિતિ તરફ પ્રેમ ઉપજાવતો
નથી અને 'મૃત્યુ તો થવાનુંજ છે' એ વાત યાદ રાખતો નથી, ત્યાંસુધી તેનામાં
અર્વાંગ સુંદર તપસ્વીઓ આવતીજ નથી.

૧૨-બ્રહ્માખરા જ્ઞાની, નેશાળી અને તપસ્વીઓએ સંસારબંધાર ધક્કારથી
ત્યજ્યો હોય છે, પણ અંતર તો રજસ-તામસથીજ ભરપૂર હોય છે. માત્ર સાચા
પ્રભુપ્રેમીનુંજ હૃદય એ આવરણથી સુક્ત હોય છે-અથવા બને છે.

૧૩-જીવનનાં કાર્યો ત્યાંસુધી પવિત્રપણે ન થાય, ત્યાંસુધી લોકોનો
વિશ્વાસ જામતો નથી. ખરેખરી નિવૃત્તિ તો વિશુદ્ધ પ્રભુપ્રેમથીજ ઉપજે છે;
અને પ્રભુદર્શન થાય છે, ત્યારેજ પ્રભુપ્રેમ પૂર્ણતાને પામે છે.

૧૪-ઇશ્વરસિવાય બીજું જે કાંઈ આ સંસારમાં રહેલું છે, તે તમામ
જાણતો તરફ વિરાગ થવો એ પણ વિશુદ્ધ પ્રભુપ્રેમનું લક્ષણ છે. જે એવો
વિશુદ્ધ પ્રેમી હોય છે, તેજ સાચો પ્રભુભક્ત બની શકે છે; અને જે પ્રેમપૂર્વક
મૃત્યુને ભેટે છે, તેજ સાચો પ્રભુભક્ત બનેલો હોય છે.

૧૫-વિશુદ્ધ પ્રભુપ્રેમીસિવાયના બીજા લોકો તો કપટ-પ્રપંચને અવ-
ગુણમાં ન ગણતાં ઉલટા તેને સફળ પણ અને મોટી લાવકાવતસંકેજ માને છે.

૧૬-જે માણસ સ્વેચ્છાને અમજવપૂર્વક પરમાત્મદેવની પૂજા કરતો,

પૂરા પ્રતિનિધિ અને સ્વયંભૂત સંપત્તિવાન છે.

૨૬—આ છ જાણતો આશ્રય લેવા મોક્ષ છે:—(૧) ઈશ્વરી જગત્નું અવલંબન, (૨) ઋષિમુનિઓએ પ્રચારેલી ઈશ્વરજ્ઞાનોનું અનુસરણ, (૩) જ્ઞાનપાન પવિત્ર રાખવું, (૪) પીડનાર અને નિંદનારને નિંદતા—પીડ-પાથી દૂર રહેવું, (૫) નિષિદ્ધ જાણતોથી દૂર રહેવું અને (૬) જે કંઈ આપના-નો વિચાર થાય તે તત્કાલ આપી દેવું.

૨૭—ધર્મનાં મૂળ ત્રણ છે:—(૧) વિચારમાં તથા આચરણમાં મદાત્મા-ઓને માર્ગે ચાલવું, (૨) પવિત્ર જ્ઞાનપાન કરવું અને (૩) સત્કાર્યમાંજ સ્થિતિ અને પ્રીતિ રાખવી.

૨૮—નવા સાધકનું પહેલું કલંબ્ય મનને ઉચ્છેદવું (સાંચારિક પદાર્થો-માંથી ઉઠાવી લઈ પ્રભુ તરફ ભેડવું) એ છે; કેમકે એથી ચિત્તસૌમ્ય તથા દુનિયાઈ કામનાઓનાં મૂળ ઉખડી જાય છે, દુરાચરણથી દૂર થવાય છે અને સદાચરણમાં ગતિ થાય છે.

૨૯—ત્યાંસુધી એકાંતનો આશ્રય લેવાતો નથી, ત્યાંસુધી વાળીનો પૂરો સંયમ થતો નથી; પવિત્ર જ્ઞાનપાન લેવાતું નથી, ત્યાંસુધી એકાંતનો આશ્રય મળતો નથી; ત્યાંસુધી ઈશ્વરી ઋણ ચૂકવાતું નથી, ત્યાંસુધી પવિત્ર જ્ઞાનપાન ઉપર રુચિ થતી નથી; ત્યાંસુધી ઇદ્રિયસંયમ થતો નથી, ત્યાંસુધી ઈશ્વરી ઋણ ચૂકવાતું નથી; અને ત્યાંસુધી ઈશ્વરની સહાય મેળવાતી નથી, ત્યાંસુધી સંયમ અને સાધન ખનતું નથી.

૩૦—પોતાના અવળા વિચારો અને જાવનાઓને શુભ માર્ગમાં દેશવી નાખવાં, એ સાધનાની શ્રેષ્ઠ ભૂમિકા છે.

૩૧—આ બે જાણતો મનુષ્યનો વિનાશ કરે છે:—(૧) લોકોમાં માનપ્ર-તિષ્ઠા મેળવવા દોડવું અને (૨) નિર્ધનતાથી ભયભીત થવું.

૩૨—જે માણસ મહેનત-મજુરીમાં, ધર્મકાર્યોમાં કે પ્રભુ ઉપર નિર્ભર રહેવામાં દોષ કે હલકાઈ માને છે, તે પરમાત્મશ્રદ્ધામાંજ દોષારોપ કરે છે.

૩૩—ધર્મમાર્ગમાં નહિ રહેતાં ધનપ્રાપ્તિનાં કાર્યોમાં પડવું એ પ્રભુપરા-યણ માણસને જાજતું નથી. લોકોને સહાય કરવાથી તેમનાં માનસિક કે શારી-રિક દુઃખો દૂર થશે, એવું લાગે તોજ પ્રભુપરાયણ માણસે અર્થપ્રાપ્તિમાં પડવું; કેમકે એવા કારણસિવાય એવી જાણતમાં પડવું એ નિષિદ્ધ છે.

૩૪—પાતાળથી દેવલોકસુધીમાં પ્રભુએ જે જે ભૂમિકાઓ ખનાવેલી છે,

તેમાં પ્રભુવિશ્વાસી મનુષ્યની હૃદયભૂમિકાનાં જેવી ઉત્તમ ભૂમિકા કોઈ પણ નથી, કેમકે એ હૃદયભૂમિકાનાં પ્રભુનો પ્રકાશ યથાસ્થિત પડે છે; અને ઉત્તમ વસ્તુ ઉત્તમ સ્થાનમાં મૂકાય એજ યોગ્ય છે. આ વિશ્વમાંજે શ્રદ્ધાળુ હૃદય કરતાં વધારે ઉત્તમ કોઈ સ્થાન હોત તો પ્રભુ પણ પોતાનો પ્રકાશ ત્યાંજ પાડત.

૩૫—આ જગતમાં પ્રભુના જેવો કોઈ પણ સાચો સહાયક નથી અને પ્રભુપ્રેરિત મહાપુરુષના જેવો કોઈ સન્માર્ગદર્શક નથી.

૩૬—એવો કોઈ પણ દિવસ જતો નથી કે જે દિવસે ઇશ્વરે ઉંચે સ્વરે આજ્ઞા કરી ન હોય કે “હે મારા સેવક ! તું અન્યાયી આચરણ કરે છે તોપણ હું તારું સ્મરણ કર્યા કરું છું; પણ તું તો મને ભૂલીજ ગયો જણાય છે ! હું તને મારી પાસે બોલાવું છું; પણ તું તો ઉલટો બીજાઓનાં પડખામાં ખેસતો જાય છે ! હું તને વિપત્તિઓમાંથી છૂટો કરવા મથું છું; પણ તું તો પાપનોજ ઢગલો વધારતો જાય છે ! પરંતુ હે મારા વહાલા વંશજ ! પરંતુ લોકમાં જ્યારે તું મારી પાસે આવશે, ત્યારે મને શો ઉત્તર આપીશ ?”

૩૭—માણસને સર્જીને પછી પ્રભુએકહ્યું કે “તું તારી ગૂઢમાં ગૂઢ વાત પણ મને કરજે. જે ગુપ્ત વાતો ન કહી શકે તો મારા તરફ દૃષ્ટિ તો રાખ્યાજ કરજે. જે તેમ પણ ન કરે તો તારી અગવડો ને જરૂરીઆતો મને કહેતો રહેજે.

૩૮—જ્યાંસુધી વાસનાઓ મરે નહિ, ત્યાંસુધી હૃદય જીવતું થઈ શકતું નથી.

૩૯—જે પોતાના ઉપર જય મેળવે છે, તેજ બીજાના ઉપર જય મેળવી શકે છે. જે પોતાનો રાજ થાય, તેજ બીજાપર રાજ્ય કરી શકે છે. અધમ પ્રવૃત્તિનો સંસર્ગ થતાંજ સાધુ પુરુષોની અધોગતિ શરૂ થાય છે; માટે તૃષ્ણા સામે (લોકેષણ, વિત્તેષણ, પુત્રેષણની સામે) સંગ્રામ કરી તેનો નાશ કરવો, એના જેવી ઉત્તમ બીજી કોઈ પણ સાધના નથી.

૪૦—જે માણસે પોતાના પાંડનો પરિચય યથાવત્ મેળવ્યો છે, તેજ ઇશ્વરનો પરિચય પામી શકે છે.

૪૧—પ્રભુને પામવામાં સાધકને માટે પહેલું પગથિયું એ છે કે, તેને મેળવવાનો તે નિશ્ચય કરે; કેમકે એ નિશ્ચય થાય તોજ ઇન્દ્રિયોને આધીન રાખવાની જરૂર સમજાય છે, કુવિચારો ક્ષીણ થઈ જાય છે અને ઉચ્ચ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે.

૪૨—જળમાં ડૂળનારની જેવી દશા થાય છે, તેના જેવીજ ઇશ્વરપ્રાપ્તિ કરનારની દશા થાય છે. ફેર એટલોજ કે એકને ડૂળ અને અંધકારની આશંક

ત્યારે બીજાને સુખ અને પ્રકાશનો સાંગર।

૪૩—જે માણસ સાધુતા (ઉત્તમ-પવિત્ર-આચરણ) મેળવે છે, તેનાજ તરફ પ્રભુ પોતાનો સ્વર્ગીય ફલ મોકલે છે. ઉપાસનાનો સમય થતાંજ એ ફલ તેને હાથમાંથી ઉઠાડીને ઉપાસનામાં ગ્રેરે છે—જેડે છે.

૪૪—આ સંસારમાં “એક પ્રભુસિવાય બીજું કંઈ પણ ઉપાસવા જેવું નથી” ‘લા હલાહાધલ્લોલ્લાહ’ એવી દહ માન્યતા અંતરમાં સ્થાપવી, છલને પણ એ વચનમાં જોડવી અને આચરણ પણ તેનેજ અનુસરતું બનાવવું, એજ મનુષ્યનું સારમાં સાફ અને વધારેમાં વધારે લાભ આપનારું કર્તવ્ય છે.

૪૫—મનને ખરે રસ્તે ચઢવામાં પહેલું પગથીયું સત્યનો સ્વીકાર છે, બીજું પગથીયું સંસારથી ઉપરામતા છે, ત્રીજું પગથીયું આચરણની ઉચ્ચતાને પવિત્રતા છે અને ચોથું પગથીયું પ્રભુપ્રત્યે શુનાહોની કામાપ્રાર્થના છે.

૪૬—જે મનની મલિનતાથી સુકા ને સદિયારસુકા છે, ઇશ્વરની સાક્ષિ-ધ્યતાને લીધે જેનાં માયાબંધનો છેદાઇ ગયેલાં છે અને જેની નજરમાં પૂજા અને શુભવર્ત્ત સરખાં છે, તેજ સાચો સુદ્ધિ અથવા જ્ઞાની-કષિ છે.

૪૭—અસ્પાદારમાં, દિવ્ય શાંતિમાં અને લોકસંસર્ગના ત્યાગમાં સાધુતા રહેલી છે.

૪૮—પ્રભુનો અનન્યાશ્રય શ્રદ્ધણ કરીને તેના ઉપરજ સર્વ રીતે નિર્ધાર રહેવું, એજ પેગંબરોની અને કષિંમુનિઓની નીતિરીતિ હોય છે, જેઓ એવી આવશ્યકાએ પહોંચવા ઇચ્છે, તેમણે પણ એજ રસ્તે ચઢવાની જરૂર છે.

૪૯—પ્રભુના અનન્યાધિતની પ્રથમાવસ્થા, શબ્દને નવરાવનારપ્રત્યે જેવી શબ્દની આધીનતા જેવામાં આવે છે તેવી હોય છે. શબ્દને નવરાવનારે તેને ગમે તેમ હલાવે-ચલાવે, તેમાં શબ્દને કશો વાંધો હોતો નથી, તેમ અનન્યા-ધિતોની સ્થિતિ પણ સર્વ પ્રકારે ઇશ્વરાધીન હોય છે.*

૫૦—કંઈ પણ ખાસ જરૂરની ચીજ તમારી પાસે નહોતી, તોપણ તમારા જાણા મારેજ પ્રભુની ઇચ્છા તેવી હશે, એવા સાચા સમાધાનપૂર્વક શાંત રહેવું એનું નામ પ્રભુપર નિર્ભરતા છે.

* દરિયાની મોણપનાને અને કામ-ક્રોધાદિક સત્ક્રમેની વિપરીત પ્રેરણાએનિ પણ પ્રભુની પ્રેરણા કે પ્રારબ્ધ કરીને પોતાની વિરપ્રેરણાપનાનો ખયાલ કરે, એવા પણ અમલકોનો અને ભેદાન્તીઓ (આવવાના ને દેખાવવાના—એમ ને પ્રકારના દાંત રાખ-વાવાળાઓ) નિઃ આ કાગળાજાયાં રહેતા નથી. સિં અધ્યયન વિમુક્ત-અર્થાત્

५२-४४-४५ सर्वं मां प्रोक्तवान् विन्तमोक्षी रक्षितं यदनेन प्रोक्तं विन्तमोक्षी
यदनेन प्रोक्तं मां प्रोक्तवान् विन्तमोक्षी रक्षितं यदनेन प्रोक्तं विन्तमोक्षी

२८-आत्मसमर्पणं कर्माणि वा प्रयुज्यते निर्भरं यदी शोभते
२९-यत्किंचिदपि कर्माणि न आत्मसमर्पणं वाहं शोभते न

જાણીતા નિર્માતા અને સંગીતકાર શ્રી (૧) અમીતભાઈ પટેલ અને (૨) શ્રી રામકૃષ્ણ પટેલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલો ફિલ્મ 'સાગર' નો સંગીત આજે રજૂ કરવામાં આવેલો છે.

[illegible]

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

...
...
...
...

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities related to the project. It emphasizes the need for transparency and accountability in financial management.

[illegible][illegible][illegible][illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

[illegible]

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

$\frac{d}{dt} \left(\frac{1}{\rho} \right) = - \frac{1}{\rho^2} \frac{d\rho}{dt}$

માપ શું કહે છે? ઉત્તર—તે સાતિકોનું બોજન છે.

૬૪-પ્રશ્ન—જે બે વાર બોજન કરીએ તો ?

૬૫-ઉત્તર—એ રત્નેશુભી હોકોનું બોજન છે.

૬૬-પ્રશ્ન—જે ત્રણ વાર બોજન કરીએ તો ?

૬૭-ઉત્તર—જે પશુઓનું-તામસી માણસોનું બોજન છે.

૬૮-સાધુતા એટલે શું ? ઉત્તર—કોઈ અપકાર કરે તોપણ તેનો બદલો અપકારરૂપે ન આપતાં કષ્ટારૂપે આપવો અને તેને મારે પ્રભુ પાસે ક્ષમા માગવી.

૬૯-પ્રશ્ન—ઈશ્વરનો પ્રેમ મેળવ્યો હોય એવાનું લક્ષણ શું ? ઉત્તર—એવો માણસ શેઠમાં, વિપત્તિમાં અને અન્નકષ્ટમાં પણ ધૈર્ય અને કૃતજ્ઞતા રાખે છે.

૭૦-કોઈ સાધક ઘણા દિવસશુધી ઠગુજ ન ખાય, તો તેના જઠરાગ્નિનું શું થાય છે? ઉત્તર—પ્રદાન્યોત્તિમાં એ અગ્નિ હોમાઈ જાય છે.

૭૧-એક માણસે કહ્યું કે, આપ મને ઉપદેશ આપો. મહર્ષિ—વાળીના સંયમમાં, ઝોછી નિદ્રામાં, ઝોછા આહારમાં અને ઝોકાંતમાં તારૂં કલ્યાણ રહેલું છે.

૭૨-ખીબ એક આવનારે પૂછ્યું કે, આપનું કહેવું એમ છે કે, મારે આપની સાથે રહેવું ?

મહર્ષિ—ના, હું નહિ હોઉં ત્યારે તું કોનો સંગ કરીશ? તે માણસે કહ્યું કે, પ્રભુની સાથે રહીશ.

મહર્ષિ—તો અત્યારથીજ તું તેનો સંગ કર. વળી જો તને સિંહનો સય લાગતો હોય, તોપણ તું મ્હારો સંગ કરતો નહિ.

૭૩-આવનારે પૂછ્યું કે હોકો કહે છે કે, સિંહ આપતાં દર્શન કરવાને આવે છે એ સાચું ?

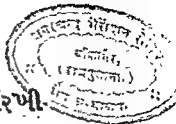
૭૪-મહર્ષિ—“એમાં શું ? કૂતરે કૂતરાની પાસે આવેજ.”

૭૫-પ્રશ્ન—જીવનનું પરિવર્તન એટલે શું ? ઉત્તર—પાપને ભૂલી જવું તે.

પ્રશ્ન-કોઈ તો કહે છે કે, પાપને ન ભૂલવું એજ તોળા છે. ઉત્તર—ના, એમ નથી. ઉપકારને સમયે અપકારનું સ્મરણ કરવું એ તો અપકાર છે.

૭૬-જેનું અંતર ઈશ્વરી પ્રેમમાં અત્યંત ક્રોમળ બનેલું છે, તેની પાસે પાપરૂપી અસુર આવી શકતો નથી.

૭૭-ઐક્ય શી રીતે સાધવું ? ઉત્તર—પહેલાં પ્રભુના ભક્ત સાથે ઐક્ય સાધજો એટલે જ્યારે તેનું પ્રભુ સાથે ઐક્ય થશે, ત્યારે તારૂં પણ આપોઆપ થશે.

૩૪-તપસ્વી માફક ગોરખી

તાપસમણિ માફક ગોરખી હમેશાં મરણદમાંજ રહેતા હતા. તેઓ મહાયોગી, ધર્મપથના અગ્રણી, સન્માર્ગના પ્રદર્શક, ઉચ્ચકોટીના તરવરશી અને તત્કાલીન અધ્યક્ષ હતા. તેઓ વિવિધ ગુણોથી વિભૂષિત અને સત્યનિષ્ઠ પ્રભુપ્રેમી હતા. મહર્ષિ માફક ગોરખીનો દેહાંત થયો; ત્યારે તેમની ખોટ પૂરે જોવો એક પક્ષ તપસ્વી નહોતો; એમ કહેવાયું હતું. તેમણે પુણ્ય સાધના કરી હતી. ઉચ્ચ વેશાગ્રે તેમના અસ્તિત્વને અત્યંત ઉન્નત બનાવ્યું હતું. તેઓ જોદખ મામના કહેવાત્રી હતા, માટેજ ગોરખી કહેવાયા છે. પાછળના સમયમાં તેઓ બગદાદમાં આવી રહ્યા હતા.

માફકનાં માતાપિતા ખ્રિસ્તીધર્મનાં હતાં. નાનપણમાં વિદ્યાભ્યાસ માટે તેમને એક ખ્રિસ્તી શિક્ષકની પાસે મોકલવામાં આવ્યા.

શિક્ષક બોલ્યો કે “માફક ! બોલ, ઇશ્વર ત્રણ છે.”

માફક-“ના, ઇશ્વર તો એકજ છે.”

શિક્ષક-“એમ નહિ, ફરી બોલ, ઇશ્વર ત્રણ છે.”

માફક-“ના, જોવું ન કહેવાય, ઇશ્વર તો એકજ છે.”

ત્રણ ઇશ્વર કહેવાયવા માટે શિક્ષકે ધણે યત્ન કર્યો; પણ બ્યારે માફકે જોવો ઉચ્ચાર કર્યો નહિ, ત્યારે શિક્ષકે આંખ લાલ કરી, ઠાંછક શિક્ષા પણ કરી પણ કશું ફળ દેખાયું નહિ.

એક વાર આ વાસ્તેજ શિક્ષકે ધણો માર મારવાથી તેઓ ભાગી ગયા અને શોધ કરવા છતાં કયાંય પત્તો મળ્યો નહિ. આથી તેમનાં માતાપિતાએ વિચાર કર્યો કે “હવે જો માફક ઘેર આવે, તો જોનીજ મરણ પ્રમાણે ધર્મ પાળવા દેવો. આપણે તેમાં ટપણગીરી કરવી નહિ.”

પેલે માફક ઘેર આવ્યા અને તપાસ કરતાં જણાયું કે, તેને એકેશ્વરવાદ એમ છે. “મુઝા અબ દેહા”ના પુત્ર અહિની પાસે દીક્ષા લઈને માફકે ઇસ્લામ ધર્મ સ્વીકાર્યો. તપસ્વી દાઉદ તાઇને આગ્રહ લઈ તેઓ કોટર સાધનાઓમાં પ્રવ્રત થયા અને તેમાં એટલા બધા આગળ વધ્યા કે તેઓ ધર્મમાર્ગના અગ્રણી મણવા લાગ્યા.

એક દિવસ માફક નમાઝનું આસન અને કુરાન ચીરફ લઈને મરણ-

માં ગયા. આસન પાથરી તે ઉપર કુરાન મૂકી પોતે પાસેની અબ્જુ કરવા ગયા. એટલામાં એક ઘરડી ડોસી ત્યાં આવી અને પેશુ તથા કુરાન લઈ ત્વરાથી ચાલવા લાગી.

પાછા આવી મારફે જોયું, તો આસન કે કુરાન કાંઈ ન મળે ! પેશી કે સીને ઉપાડીને નાસતી જોઈ તેઓ તેની પાછળ દોડ્યા. તેને પકડી પાડી તેણે કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. ડોસી તો નીચું માથું કરીને ઉભીજ રહી. બીકે અને શરમની મારી તે મારફના લાણી જોઈ પણ શકી નહિ.

મારફે પૂછ્યું કે “ ડોસી મા ! કુરાન વાંચી શકે જોવો કોઈ મુખ્ય આખે ત્યાં છે ? ”

ડોસી—“ ના, મારે કાંઈ છોકરું નથી.”

મારફ—“ જો તેમજ હોય તો કુરાન મને પાછું આપો. મહારે તેની ખબર રહે છે.”

મારફની દયા અને ધીરજ જોઈને ડોસી તો કેટલીક વાર સુધી વિચાર્યો સ્તબ્ધ બની ગઈ. પછી લજ્જાની સાથે તેણે કુરાન અને આસન મારફને પાછાં આપી દીધાં.

મારફે જોડ્યા કે “ એ આસન તો હું તમને અર્પણ કરું છું. ખુશી લઈ લેજો.”

ડોસી શરમની મારી આસન પણ લઈ શકી નહિ અને ઉતાવળી ઉતાવળી ભાંધી ચાલી ગઈ.

એક દિવસે મારફ કેટલાક ધર્મખંધુઓની સાથે કોઈ સ્થળે જતા ત્યારે માર્ગમાં કેટલાક વિદ્યાર્થી દુરાચરણી યુવકો દગલા નરીની પાસે હતા. આ જોઈને તેમના સાથીઓએ મદરિન મારફને કહ્યું કે “ મદરિન આપ પ્રાર્થના કરો કે, પરનેશ્વર આ બ્રહ્મ જીવાનીઓને એકદમ જ દુરાચરો કે જેથી દુનિયાનો ભાર ઓછો થાય અને એ પાપીઓને આપી શકતા આવડે.”

મારફે જોડ્યા કે “ તમે પણ હાથ ઉંચાકરી પ્રાર્થનામાં મને મદદ કરો. પછી તેઓ પોતે પણ હાથ ઉંચા કરીને જોડ્યા કે “ હિ શાંતે હાંસે, ખુશીમાં તો જેતલું જીવન હરદી રીતે મારે છે, પરંતુ પરનેશ્વર તેમને વિદ્યુત જીવનનો આનંદ આપવો, તેમનાં જીવન હવે મુકે રી. હિંસા, ધર્મ, ખંધુઓ આવી જાનની પ્રાર્થના આપવાને આજેવું થયું.”

દયા કે “મહર્ષિ ! આપે આ શી પ્રાર્થના કરી ? એનો મને અમારાથી મળતો નથી.”

મહર્ષિ — “જરા રાહ જુઓ, એનું તાત્પર્ય તમે હવે પછી જાણી શકશો.”
 પેલા યુવકે જ્યારે મહાત્મા માફકને જોઈ શક્યા, ત્યારે કપિનાં દર્શન-
 યજ્ઞ જાણે તેમનાં ચરિત્રોમાં પુણ્યનો સંચાર થયો હોય તેમ જાણ થયો.
 તેમના જીવનનું તરતજ પરિવર્તન થયું. પશ્ચાત્તાપ કરીને તેમણે પોતાનું
 ‘માખ’ નામનું વાજીન લાંગી નાખ્યું, દારૂના શીશાઓ ફેલી નાખ્યા અને
 રાતા રાતા મહાત્માનાં ચરણોમાં પડીને બોલ્યા કે “મહર્ષિ ! અમે અનંત
 પાપો કર્યા છે, દયા કરીને અમને પવિત્ર માર્ગ દર્શાવો.”

આ બનાવ બન્યા પછી મહાત્મા માફક પોતાના ‘ધર્મ’ બુદ્ધિને કહેવા
 હાથમાં કે “જુઓ, તમારા કહેવા મુજબનું એક પણ યુવકને શારીરિક કષ્ટ
 આપવું પડ્યું નહિ કે એક પણ યુવકને ત્તીમાં ટૂંકાડવો પડ્યો નહિ, છતાં
 પણ તમારી તમામ ધારણા પારંપરી ને !”

તપસ્વી સર્વ સકતી કહે છે કે, એક વાર ઇંદને દિવસે હું માફકને મળવા
 ગયો. જોયું તો તેઓ ખંભુરના ઠળીઆ બીજા હતા. મેં પૂછ્યું કે “આ શું
 કરે છે ?”

તેઓ બોલ્યા કે “આ છોકરો રૂવે છે; તે કહે છે કે, હું નિરાધાર છું,
 મારે માળાપ નથી અને આજે ઇંદ હોવાથી સો છોકરાં નવાં હુગડાં પહેરીને
 ફરે છે અને મને તેવાં નથી મળ્યાં તેથી મને રડવું આવે છે. મહારી પાસે
 નવાં હુગડાં નથી.”

આમ હોવાથી હું આ ઠળીઆ એકઠા કરું છું. તે વેચીને જે કાંઈ આવશે
 તે વડે તેને કાંઈક રમકડું લઈ આપવા માફ છું.”

સર્વ સકતી બોલ્યા કે “હવે આપ નિશ્ચિંત થાઓ. એ છોકરાને હું
 રાજ કરીશ.”

ત્યારપછી એ બાળકને હું મહારી સાથે લઈ ગયો. તેને નવાં હુગડાં તથા
 રમકડાં અપાવી મેં રાજ કર્યો; પણ તરતજ મહારા મનમાં એક અલૌકિક
 જ્યોતિનો સંચાર થયો. મહારા જીવનનું પરિવર્તન થયું, મહારા હૃદય વિચારો
 અદલાઈ ગયા અને નવા જીવનનો અભ્યુદય થયો.

મહર્ષિ માફકના એક મામા દોઈ શહેરના ન્યાયાધીશ હતા. એક વાર તે
 જજદમાં થઈને જતા હતા, ત્યાં તેમણે માફકને વગડામાં બેસીને રાટી

ખાતાં જોયા. ત્યાં એક ફૂતરો ઉભેલો હતો. તેને પણ તે ખટકું ખટકું વચ્ચે વચ્ચે ખવરાવતા હતા. આ જોઈને તેમના મામાએ કહ્યું કે “અરે છોકરા! શરમાતો નથી? ફૂતરાની સાથે જોસીને તું ખાવા મંડયો છે?”

મારફે જવાબ આપ્યો કે “શરમને લીધે તો હું ફૂતરાને ખવડાવું છું.”

આટલું કહીને પોતાનું મસ્તક ઉંચું કરીને આકાશમાં ઉડતી એક સમઝીને તેમણે ધૂમ મારી. કહેવાય છે કે, આકાશમાંથી તરતજ તે સમઝી નીચે આવી અને મારફના હાથ પર જોસીને તથા પાંખો પ્રસારીને તેણે પોતાનું સુખ ઢાંકી દીધું. મારફ કહે છે કે “જે માણસ ઈશ્વરથી શરમાય છે, તે માણસથી સર્વ કોઈ શરમાય છે. પછી પોતે બોલેલા વચનથી શરમાઈ જઈને પેલા મામા તો ત્યાંથી પલાયનજ કરી ગયા.

મહર્ષિ મારફની ઝુંપડીએ એક વાર-એક અતિથિ આંગ્યો; અને નિમાનનો સમય થતાં નમાજ પઢવા લાગ્યો. એ અતિથિએ કાબા મંદિરની તરફ મોઢું ન રાખતાં બીજી દિશાએ મોં રાખી નિમાજ પઢી. પછી પોતાની ભૂલ જણાયાથી તે શરમાઈ ગયો અને મહર્ષિને કહેવા લાગ્યો કે “મહર્ષિ! મને તો દિશાભ્રમ થયો હતો તેથી ભૂલ થઈ; પણ મહારી ભૂલ આપે કેમ ન લાગી?”

મારફ બોલ્યા કે “હું ફકીર છું, પારકા દોષો જોવાનું ફકીરને શું પ્રયોજન?” તેમણે તે અતિથિ તરફ જે પ્રેમ અને આદરસત્કાર દર્શાવ્યો હતો, તે વર્ષથી શકાય તેમ નથી.

એક વાર મારફ ઈશ્વરપ્રેમમાં અત્યંત મસ્ત બની ગયા. એ મસ્તીમાં દોડીને તેઓ એક સ્તંભને વળગ્યા અને તેને એવો તો હથમચાવવા લાગ્યા કે જાણે તેનો લાગીને ભુલ્લો થઈ જશે.

એક વાર મહર્ષિ મારફ સારાં મિષ્ટાન્ન જમતા હતા. કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “આ શું ખાઓ છો?”

તેઓ બોલ્યા કે “હું અવ્યાગત છું. મને તો તે જે આપે છે તે ખાઉં છું.”

એક વાર સારાં મિષ્ટાન્નો જમવાનો પ્રસંગ આવતાં તેઓ બોલ્યા કે “મિષ્ટ જમવાની હે દુહ લાલસા! તું હવે મને ખંધનમુક્ત કર. તેમ થવાથી તું પણ મુક્ત થઈશ.”

એક દિવસ મારફ ઉપવાસી હતા. બપોર પછી તેઓ બજારમાં ગયા, ત્યાં એક પખાલી પખાલ ભરીને જતો હતો. તે બોલ્યો કે “જે આ પખાલનું

ગાંધી પીગે, તેના ઉપર પ્રભુ પ્રમુખ થયો.”

આ માંદાગીને મદધિં માફક તે પાણી દઈને પીધું. આ જોઈને લોકોએ કહ્યું કે “મદે, આ મુ ક્યું? નમારે તો ઉપરના ને ને.”

તેઓ જોઈયા કે “હા, એ મનુષ્ય પણ ભેદના લેખના ઉપરથી મને પીતા ની ઇલાયકાને એમાં મ્હારી જીવમદ્દ દેશે, તો હજી પ્રભુ મને સમા કરશે.”

એક વાર મદધિં માફક મદધિં દેવાને જે મદેમાન થયા હતા. ત્યાં સુધી ના દોળાએ આવી પહોંચીને તે મુદ્દ ઉપર દોળા કરી. મનુષ્ય આપાનમાં મદધિં માફકના પડખાતું પાંસણું બાંધી મધુ. આવી તેમને આટલું પડકાર પડ્યું, મરણપયારી વખતે તેમને સરી સકતાંને નિનનિ કરી કે “અગિયર! આપ મને કાંઈ ઉપદેશ આપો.”

તેઓ જોઈયા કે “ત્યારે મ્હારું શરીર છૂટે, ત્યારે તમે મ્હારા શરીર ઉપરનાં છુગડાં કાઢી હાથે બીજા કોઈ મરીખને દાન કરજો. હું માતાના ગર્ભમાંથી બહાર આવ્યો, ત્યારે નાગોજ આવ્યો હતો અને પૃથ્વી ઉપરથી બહાર, ત્યારે પણ નાગોજ જવા ઇચ્છું છું.”

ત્યારે તેઓ સ્વર્ગસ્થ થયા, ત્યારે યાહુદીઓ, ખ્રિસ્તીઓ અને મુસલમાનો, દરેક એમજ કહેવા લાગ્યા કે “તેઓ તો અમારાજ સંપ્રદાયના હતા અને એમજ તેમના અનુયાયી સેવકો હોજો. તેમના જવાથી તો અમે અમારા નેતા જોયા છે.” તેમની છેલ્લી દફન-ક્રિયા વખતે યાહુદીઓએ, ખ્રિસ્તીઓએ અને મુસલમાનોએ ભાગ લીધો હતો; પણ શબને સંસ્કાર તો ઇસ્લામી બંધુઓએજ કર્યો હતો. મદધિં સરી સકતી કહે છે કે, એક વાર મેં સ્વપ્નમાં માફક ગોરખીને ઇશ્વરના સિંહાસન પાસે મુઢિઈત રથમાં જોયા હતા અને પ્રભુથી નીકળેલો આ પવનિ સાંભળ્યો હતો કે “હે દેવો! કહો, આ વ્યક્તિ કોણ છે?”

દેવો જોઈયા કે “હે પ્રભુ! આપ અમારાથી અધિક બજો છો.”

પ્રભુ જોઈયા કે “આ વ્યક્તિ તે માફક ગોરખી છે. મ્હારા પ્રેમમાં તે વિશ્વજ બની ગયેલા છે અને મ્હારા દર્શનસિવાય તેમને ચેતન્ય પ્રાપ્ત થયે નહિ.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-વીરતા તણ બાળતમાં જોઈ શકાય છે:-(૧) અસત્યાચરણ કર્યો વિના નિર્વાહ ચલાવવો, (૨) વર્ણી ચીજ ન મળે ત્યારે પણ પ્રભુની પ્રશંસા કરવી, અને (૩) વચર માગ્યે દાન આપવું.

૨-ઇશ્વરના આશ્રિત માણસનાં લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:- (૧) તેના વિચારો પ્રવાહ ઇશ્વર તરફ જ વહેતો હોય છે, (૨) ઇશ્વરમાં જ તેની સ્થિતિ હોય છે અને (૩) ઇશ્વરની પ્રીતિમાટે જ તેનાં બધાં કાર્યો થતાં હોય છે.

૩-પ્રભુ જ્યારે પોતાના લક્ષ્ય ઉપર વિશેષ પ્રસન્ન થાય છે, ત્યારે જ શુભ કાર્યોનાં દ્વાર તેને વાસ્તે ખુલ્લાં મૂકે છે અને હલકી વાણીનું દ્વાર એને માટે બંધ કરે છે.

૪-જે કથન અમલમાં ન મૂકી શકાયું હોય, તે વિષે કાંઈ પણ કહેવું જોઈએ નહીં. બોલવા જેવું છે.

૫-ભ્રમ અને નિદ્રામાંથી મુક્ત થઈ અનેક અનિષ્ટકારક બાબતોમાંથી ચિત્તવૃત્તિને અટકાવવી, એજ માનસિક ઉન્નતિની ચાવી છે.

૬-શુભ કાર્યો કર્યા વિના જ સ્વર્ગની અલિલાષા રાખવી એ મૂર્ખતા છે, ઇશ્વરાજા પાળ્યા વિના જ પાપક્ષમાની આશા રાખવી એ દુરાશા છે અને આધીનતા સ્વીકાર્યા વિના જ દયાની આશા રાખવી એ નાલાયકી છે.

૭-જ્યારે તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉદય થાય છે, ત્યારે જ સારરહસ્ય અને ગૂઢ તત્ત્વ સમજાય છે; અને જે જે વસ્તુસ્થિતિઓ સંસારી માણસોના તાબામાં હોય છે તેના ઉપર અરુચિ થાય છે.

૮-જે માણસને સત્તા અને માલિકી વહાલી છે, તે કદી પણ મુક્તિ મેળવી શકતો નથી.

૯-હું એક એવો માર્ગ જાણું છું, કે જે માર્ગે ચાલવાથી ઇશ્વરની પાસે જલદી પહોંચાશે. તે માર્ગ એ કે, તમે કદી માણસ પાસેનું કાંઈ પણ ઇચ્છશો નહિ અને તમારી પાસે કોઈ કાંઈ પણ ઇચ્છે એવું પણ કશું તમે તમારી પાસે રહેવા દેશો નહિ.

૧૦-તમારી જીભને લોકનિંદાથી તેમ લોકસ્તુતિથી પણ દૂર રાખજો.

૧૧-પ્રશ્ન—કયા ઉપાયથી સાધનાના સાચા અધિકારી થવાય ? ઉત્તર—અંતરમાંથી સંસાર ઉપરની પ્રીતિ દૂર કરો. જ્યાંસુધી કોઈ પણ દુનિયાઈ વસ્તુ તમારા અંતરમાં સ્થાન પામી હોય ત્યાંસુધી તમે જેટલી પણ બંદગી અને નમસ્કાર વગેરે કરશો, તે બધું તેજ વસ્તુને માટે થયેલું હશે.

૧૨-પ્રશ્ન—પ્રભુપ્રેમ શી રીતે પ્રગટે ? ઉત્તર—શિક્ષણથી કે પંડિતોનાં આધારી નહિ, પણ પ્રભુપ્રીત્યર્થે કર્તવ્યો કરી પ્રભુની પ્રસન્નતા મેળવવાથી.

૧૩-પ્રશ્ન—મને કાંઈ ઉપદેશ આપશો ? ઉત્તર—ઇશ્વર ઉપર તમે બધું

શ્વાસ મૂડી દેશે, એટલે ઇશ્વર પણ બધી રીતે તમારો સહાયક થશે, તમારી હાથે રહેશે અને તમે પોતે પણ તેનામાંજ સ્થિતિ પામશો. તમારા ઉપર દુઃખ કેલેશનો વખત આવે, ત્યારે પણ એ વિષે બીજા કોઈને કંઈ ન કહેતાં તેને પ્રભુનેજ કહેજો; કેમકે તેના સિવાય આ સમગ્ર સંસારમાં બીજું કોઈપણ ઇશને કંઈ પણ નદે. કે નુકસાન કરવાને શક્તિમાન નથી. માટે જે મહાન દેવ(પરમાત્માની) પાસે બધાંજ મહોપદો હાજર છે, તેનીજ દવા કરો. કંઈ પ્રાર્થના કરો તોપણ તેનીજ પાસે કરો.

૧૪-તે પરમાત્મા તને પળેપળ જુઓ છે; માટે દરેક બાબતમાં ઇશ્વરનો મય રાખી સાવધાનતાથી ચાલીશ તોજ તું પરમ ઉન્નતિને પામી શકીશ.

૩૫-તપસ્વી સર્વી સકતી

તપસ્વીશિરોમણિ સર્વી સકતી બગદાદતા રહેવાસી હતા. તેઓ ઇદ્રિય સંયમમાં, ઉચ્ચ સાધનાઓમાં અને આધ્યાત્મ-દર્શનમાં પોતાનો ધણે સમય ગાળતા. તેથી તેમનું સાંસારિક જીવન નિસ્તેજ લાગતું હતું; પરંતુ તેમનો આત્મા બહુજ બળવાન હતો. અલૌકિક સ્વારાજ્યના મુસાફર હોવા ઉપરાંત તેઓ ઇશ્વરમહિમાના પણ બહુકાર અને પ્રદર્શક હતા. તત્ત્વવેત્તાઓના નેતારૂપે અને ભક્તમંડળીના આચાર્યતરીકે પણ તેઓ પ્રસિદ્ધ હતા. વિવિધ શાસ્ત્રોમાં તેઓ પારંગત હતા; આ સંસારનાં મુખ તેમજ દુઃખોને સમાન ગણવામાં તેઓ સાગર જેવા ગંભીર હતા; ધૈર્ય તથા પાંડિત્યમાં પર્વત જેવા અડગ ને સ્થિર હતા; દયા અને સૌજન્યના બંદારરૂપ હતા અને આધ્યાત્મિક શુદ્ધિઓમાં તથા ગુરુ તત્ત્વોમાં તેમની અદ્ભુત પ્રતિભા જગદળી રહેતી. પ્રથમ તેમણે બગદાદમાં એક-શ્વરવાદ અને તત્ત્વજ્ઞાન પ્રસારવા પ્રયત્ન આરંભ્યો હતો. ઇરાકના અનેક જિ-સામુઓ અને ત્યાગીઓ તેમના શિષ્ય થયા હતા. તપસ્વી હબીબ રહીના દર્શનનો લાભ તેમને થયો હતો.

પ્રથમાવસ્થામાં તેઓ હોંચે પટેલાં ફળો વીણીને વેચવાનો પદો કરતા. અરબી ભાષામાં હોંચે પટેલાં ફળને દર્શાવવામાં “સકત” શબ્દનો ઉપયોગ થાય છે, તેથી એવાં ફળો વેચનારનીકે હોઠો એમને સકતી કહેતા.

તપસ્વી સર્વી મહેલાં બગદાદમાં રહેતા હતા. ત્યાં તેમની એક દુકાન

હતી. દુકાનમાં પડદા પાછળ પેસી તેઓ સેંકડો વાર ઉપાસના કરતા. એક એક માણસ લગામગિરિથી તેમનાં દર્શને આવ્યો. ખારણા પાસેના ખસેડી તેમને સલામ કરી અને કહ્યું કે “લગામગિરિથી આવેલો અમુક આપને સલામ કરે છે.”

તેને ઉત્તર આપતાં સરીખે બોલ્યા કે “જે માણસ પર્વતના શિખર ઉપર નિવાસ કરે છે, તેનાથી કંઈ ખાસ કાર્ય સધાતું નથી. હું તો એવા માણસ છું છું, કે જેઓ ગામમાં રહેતા હોય છતાં પણ ઈશ્વરની સમીપતા સાધતાં હોય.

સરીખે વેચાણમાં દશ મુદ્રાઓ અધીં મુદ્રા કરતાં એટલે કે સેંકડે પાંચ ટકા કરતાં વધારે લાભ લેવા ઇચ્છતા નહિ. એક દિવસ તેમણે સાઠ મુદ્રાની બદામી વેચવા દલાલને આપી. નસીબયોગે તે દિવસે બદામીનો ભાવ વધ્યો લાલે આવી કહ્યું કે “આપની બધી બદામી વેચી નાખું?”

સરીખે પૂછ્યું કે “શી કિંમતે માગે છે?”

દલાલ—“નેવુ મુદ્રાઓ.”

સરીખે—“મારો નિશ્ચય છે કે, સેંકડે પાંચ ટકા કરતાં વધારે નફો લેવો નહિ.”

દલાલ—“હું આપની વસ્તુ ઓછો નફો થાય એવી રીતે વેચવામાં આપનો મદદગાર થઈ શકીશ નહિ, એમ પાણીને મૂલ્યે વેચી શકીશ નહિ.”

સરીખે—“અને હું પણ મારો સંકલ્પ તોડીશ નહિ.”

દલાલે બદામી વેચી પણ નહિ અને સરીખે ઝાઝી કિંમતે વેચવા સંમતિ પણ આપી નહિ.

બગદાદનું બજાર એક વાર બળી ગયું. ત્યારે તપસ્વી સરીખે સકતી રહે વિચારે રાજ થયા કે, ઠીક થયું કે મહારી દુકાન બળી ગઈ અને વેપારધંધા માંથી મોકળો થયો; પણ તેમને સમાચાર મળ્યા કે, સરીખે સકતીની દુકાનને બળી નથી. આથી તેઓ નારાજ થયા અને તરતજ દુકાનને બંધ ને માલ હોતે તે તમામ ગરીબ ગરબાને વહેંચી દીધો અને પોતે સંન્યાસધર્મને અપ્પલે લીધો. તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે, આપના વૈરાગ્યની પ્રથમાવસ્થા શી રીતે દર્શ થઈ? તેમનો જવાબ આ હતો કે “એક વાર તપસ્વી હળીબ રચી મૂકી દુકાન આવ્યા. મેં તેમને કાંઈક દાન આપવા માંડ્યું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે ‘તમારે જે આપવાનું હોય તે ભિખારીઓને આપો, એટલે પ્રભુ તમારું કાર્ય કરશે.’ મને મહાત્માએ જે દિવસે આ આશીર્વાદ આપ્યો, તેને બીજો દિવસ

મહારી ચિત્તવૃત્તિમાં દેવદાર થવા લાગ્યો. મહારા અંતઃકરણમાં અંશારની મસારતાના વિચારો દિબરાવા લાગ્યા.”

“બીજી એક વાર મારે ત્યાં ઋષિવર મારૂંકે જોડખી આવી માર્યા. તેમની મારે એક અનાથ બાળકે પણ હતો. તે ઋષિએ અને હાં કે ‘આ બાળકને એક છુગડું આપ.’ મેં તેમ કયું’, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે ‘પ્રભુ કરે અને તારા અંતરમાંની સાંસારિક વાસનાઓ નીકળી જાય. અંશારની ઉપાધિમાંથી તે તને મુક્ત કરે.’ મહર્ષિ મારૂંકે જોડખીના એ આશોર્વાદનેજ પ્રતાપે મહારી સાંસારિક લાલસાઓ નાશ પામી.”

સર્વિ શક્તી કહેર સાધના સાધનારા સાધુ હતા. મહર્ષિ જુનેદ કહે છે કે, સર્વિ શક્તીના કરતાં ઉંચો સાધક મેં બીજો જોયો નથી. અઠાર વર્ષની ઉંમર પછી તેમણે કહી પણ ભોંચે લાંબું પડખું કયું નથી. બીજે અઠીગીને તેઓ નિદ્રા લેતા. મરણસમયે મહાવ્યાધિથી તેઓ ઘેરાયા, ત્યારેજ પોતે પધારીમાં લાંબા થઈને સૂતા અને પ્રાણ છોડ્યા.

સર્વિ શક્તી કહે છે કે “હું રાજ દર્પણમાં મહારે મોડું એટલા માટે જોઉં છું કે મહારે મુખ પાપની કાળાશયી તો મલિન થયું નથી? મહારા અંતરમાં હમેશાં એવીજ અભિલાષા રહેતી કે, જગતનાં તમામ પ્રાણીઓનાં હૃદયો લોકે મહારા ઉપર આવે, પણ જગતનાં પ્રાણીઓ હુઃખથી મુક્ત થાય. જો કોઈ માનવ ષંધુ મહારી પાસે આવે અને વિરક્તિના અભિમાનમાં તેના તરફ ધ્યાન ન આપુ તો મને ભય રહે છે કે રખેને મારે નામ કપટી માણસોનીજ પંક્તિમાં લખાયો.”

જશર હાફિ કહે છે કે, હું સર્વિ સિવાય કોઈની પાસે કાંઈ ચીજ માગતો નહિ; કેમકે હું તેના વેરાબ્યને જરાજર જાણતો હતો. પોતાના હાથમાંથી કોઈ વસ્તુ બીજાની પાસે જાય, ત્યારેજ સર્વિના મનમાં આહ્વાદ થતો.

એક વાર મહર્ષિ જુનેદ સર્વિને કહેવા લાગ્યા કે, એક વાર અમે કેટલાક નપુસક માણસોની પાસે ગયા, ત્યારે તેમને જોઈને અમને વિચાર આવ્યો કે ‘આ બિચારા અત્યંત હીન દશામાં છે.’ આના ઉત્તરમાં સર્વિ બોલ્યા કે “મહારા મનમાં કદી પણ એવો બાવ ઉત્પન્ન થતો નથી કે આ ભૂમંડળમાંના કોઈ પણ માણસ કરતાં હું એક છું.” જુનેદ બોલ્યા કે “શું તમે નપુસક કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ નથી?”

તેઓ બોલ્યા કે “જરા પણ નહિ.”

1. 1990년대 초반부터 시작된 '신자유주의' 정책의 영향으로, 시장 경쟁을 통한 효율성 증대를 목표로 하는 정책들이 시행되었다. 이는 기업의 경쟁력을 높이고, 경제 성장을 촉진하는 데 기여했다.

2. 그러나 이러한 정책들은 사회적 불평등을 심화시켰다. 대기업과 중소기업 간의 격차가 벌어졌고, 저소득층의 생활 수준이 하락하는 등 사회적 문제가 발생했다.

3. 이에 따라 정부는 사회적 안전망을 강화하고, 저소득층에 대한 지원을 확대하는 정책을 추진했다. 이는 사회적 불평등을 완화하고, 국민들의 생활 안정을 도모하는 데 기여했다.

4. 또한, 정부는 기업의 사회적 책임을 강조하고, 기업의 사회적 책임을 실현하는 데 노력했다. 이는 기업의 사회적 책임을 실현하고, 사회적 가치를 창출하는 데 기여했다.

5. 마지막으로, 정부는 국민들의 삶의 질을 높이기 위해 다양한 정책을 추진했다. 이는 국민들의 삶의 질을 높이고, 사회적 안정을 도모하는 데 기여했다.

1. 1990년대 초반부터 시작된 '문화의 대중화' 정책은
 2. 1995년 '문화진흥법' 제정 이후 본격화
 3. 2000년대 초반 '문화의 대중화' 정책은
 4. 2005년 '문화진흥법' 개정 이후 본격화
 5. 2010년대 초반 '문화의 대중화' 정책은
 6. 2015년 '문화진흥법' 개정 이후 본격화

Trial	100% Correct	75% Correct	50% Correct	25% Correct	0% Correct
1	100	75	50	25	0
2	100	85	60	35	10
3	100	90	65	40	20
4	100	95	70	45	30
5	100	98	75	50	60

[illegible]

100

[Faint handwritten notes at the bottom of page 7]

[illegible][illegible]

ખરેખરે ક્રિંકર છે, તે તો તેના પ્રેમમાં એટલો ગણો મસ્ત રહે છે કે તેના શરીર ઉપર તમે તલવાર કે લાલાનો ઘા મારો, તોપણ તેને તેવું બાનં રહેતું નથી. મહાશ્વમાં પણ જ્યારે એવો પ્રભુપ્રેમ જાગશે, ત્યારેજ હું માનીશ કે, હું ખરેખરો પ્રભુભક્ત છું.”

સર્વો કહે છે કે, માણસો મહારી પાસે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને આવે છે એવા સંભાષાર જ્યારે હું સાંભળતો, ત્યારે પ્રાર્થના કરીને કહ્યું કે “હિ પ્રભુ ! તમે ચોતેજ આ લોકોને કાંઈક જ્ઞાનદાન આપો, કે જેથી મહારે તેમના તરફ ધ્યાન આપવું પડે નહિ. હું એવું કદી પણ ઇચ્છતો નથી કે લોકો મહારી પાસે જ્ઞાન લેવા માટે આવે.”

એક માણસ ત્રીસ વર્ષ સુધી કઠોર સાધનામાં પ્રવૃત્ત હતો. કોઈએ તેને પૂછ્યું કે “આપની આવી સાધનાની પ્રવૃત્તિ શી રીતે ઉદ્ભવી ?”

તે જોડ્યો કે, મહર્ષિ સર્વોના આશીર્વાદને પ્રતાપે હું આ દશા લોગવું છું. હું એક વાર તેમને ઘેર ગયો અને કમાડ ખખડાવ્યું. આ સમયે તેઓ એકાંતમાં સાધના કરતા હતા. તેમણે ખખડાટ સાંભળીને પૂછ્યું કે “કોણ આ ?” મહેં કરું કે “એક પ્રભુપ્રેમી.”

સર્વો—“જો તમે પ્રભુપ્રેમી હોત તો તો પ્રભુમાંજ પ્રેમ રાખત, મહારી પાસે શું કામ આવ્યા છો ?” આટલું કહીને પછી પ્રભુને ઉદેશી તેઓ જોડ્યા કે “હે પ્રભો ! આને તમારો બનાવો અને તમારામાં દૂખાવો, કે જેથી તે તમારા વિના ખીજા કોઈ તરફ મિથ્યા દોડાદોડ કરે નહિ. આ બનાવ બન્યા પછી મહારા હૃદયમાં એક પ્રકારનો એવો ભાવ જાગ્યો થયો, કે જેને લીધેજ આ સાધનામાં મહારી પ્રવૃત્તિ થઈ છે.

સભામાં એક વાર સર્વો ઉપદેશ આપતા હતા. તે સભામંડપની પાસેથી બગદારનરેશનો કોઈ અમલદાર બહુજ દાદમાંકથી આવ્યો જતો હતો. જો અમલદારની પાછળ અનેક નોકરચાકરો આવતા હતા. સભામાં અનેક માણસોને એકલા ઘયેલા જોઈને તે જોડ્યો કે “તમે સૌ અહીં ઉભા રહો. હું આ સભામાં બેઠું છું અને પેલો ઉપદેશક શું જોલે છે, તે સાંભળી આવું. જ્યાં જવું જોઈએ નહિ એવાં કેટલાંય સ્થળે હું ગયો હોઈશ, તે જોતો આવી સભામાં જવાથી તો મને નુકસાનજ થનાર નથી.”

આટલું કહીને તે સભામાં ગયો. તે વખતે સર્વોના મુખમાંથી આ વચન નીકળ્યું કે “નિર્બળ મનના માણસને અમલદારી મળતાં તે પ્રભુને એટલો

એક સમયેન કરે છે કે “જો” ઘણા મહર્ષિઓ જોયા છે, પરંતુ જ્યોત્સના ઉપર દયા સમ્પન્ન સરીના જોતો જીજ્ઞાસુ ક્યાંય જોયો નથી. મહાત્મા સરીને જ્યારે કોઈ માણસ સલામ બસતું, ત્યારે તેઓ મોઢું બમડીને સલામ જીવતા. એક માણસે તેમને આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે તેઓ જોડ્યા કે “વ્રિત્તિ પુરુષ જોડેલા છે કે, એક માણસ જ્યારે કોઈને સલામ કરે છે, ત્યારે સલામ કરનાર ઉપર પ્રભુની એકસો કૃપા ઉતરે છે અને સુખમંડળ પ્રસન્ન રાખી જે માણસ સલામ જીવે છે, તેના ઉપર પ્રભુની નેવુ (૬૦) કૃપા ઉતરે છે. મને સલામ જીવતી વખતે હું એટલામાટે મોઢું બગાડું છું કે જો નેવુ કૃપાનો લાભ પણ સલામ કરનારને પ્રાપ્ત થાય.”

ઈશ્વરપ્રેમમાં મરત જનેલા એક સાધુનાં દર્શન કરવાની સરીને અલિધાયા ધર્મ દેવથોએ કોઈ ગિરિશિખર ઉપર તેમને જોયો સાધુ મળી આવ્યો. પાસે જઈ તેમણે નમન કરીને પેલા સાધુને પૂછ્યું કે “આપ કોણ છો?”

સાધુ—“તે”

સરી—“આપ શું કરો છો?”

સાધુ—“તે”

સરી—“આપ શું ખાઓ છો?”

સાધુ—“તે”

સરી—“આપ વારંવાર ‘તે’ નો ઉચ્ચાર કરો છો, તો ‘તે’ શબ્દ શું પરશ્વરને ઉદ્દેશીને બોલો છો?”

આ સાંભળતાંજ પેલો પ્રેમી સાધુ ‘તે’નો ઉચ્ચ ધ્વનિ પોકારી ઉઠ્યો : તેના પ્રાણ આલ્યા ગયા.

મહર્ષિ જીન્નેદે એક વાર સરીને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ‘પ્રેમ એટલે શું?’ તે સરી બોલ્યા કે “ઘણાં માણસો આ જાળતમાં ઘણી વાતો કહે છે; પણ જીજ્ઞાસુ.” આટલું કહી તેમણે પોતાના હાથ ઉપરની ચામડી એટલી ઉઠાવવા માંડી, પણ તે ચામડી હાડકાને એટલી તો ચોંટી ગયેલી હતી કે ઉઠાવી શકી નહિ. પછી તેઓ બોલ્યા કે પ્રભુના મહિમાના શપથ ખાઈને હું કંઈ પણ આ શરીરનું ચામડું તેના પ્રેમાશ્રિથી જળી રસરહિત થઈ ગયું છે અને હાડકાં વળગી ગયું છે.” આટલું બોલતાં બોલતાં તેઓ મૂર્ચ્છિત થઈ ગયા અને ઈશ્વરનાં પાણી તેમના સુખમંડળ ઉપર પ્રભુપ્રેમનો પરમ આહ્વાન ચંદ્રની પેઠે ઝળકી રહ્યો હતો. પછી કેટલીક વારે જાત્રા થઈને સરી બોલ્યા કે “જે પ્રભુ

શોક ન કરે. કશું જોડું થયું નથી. અદમદ આવશે, એટલે જ નમને ખબર આપાવીશ. તેના મનનું પરિવર્તન થયું છે. તેણે મંસારનામ કર્યો છે, અને એ સંસારી નથી.”

દેટલાક દિવસ ગયા પછી એક રાત્રે અદમદ મદાતમા સર્વિની પાસે આવ્યો, એટલે તેમણે એક માતૃમત્રે મોટલી એ દરીકન અદમદની માતાને જણાવી.

અદમદનું શરીર સડું લાકડી જેવું હીવ મળે મળે હતું તમા મોડું પણ ફિક્કું પડી ગયું હતું. ચોતાના શુભને જોઈ અદમદ બોલ્યો કે “હા દયાળુ શુભ! આપે બોધ આપીને મંસારના અંધકારથી મ્હારો જેમ ઉદાર કર્યો છે, તેમ દયાળુ પ્રભુ આપને પણ અંધિક અને પારલૌકિક મુખશાંતિ ગમ્યા.”

મહર્ષિ સર્વિ પાસે અદમદ ઉપલી વાતચીત કરે છે, ત્યાં તો તેની જનેતા, તેની પત્ની અને એક નાનો બાળક તે રથને આવી પહોંચ્યાં. માતાએ જોયું તો ચોતાને અદમદ ફાટયું તૂટયું વચ્ચે પડેરી બેઠો છે, તેનું શરીર સૂકાઈ ગયેલું છે અને તેના માથા ઉપરના વાળ અસ્તવ્યસ્ત ઉઠે છે. માતાએ ચોતાના પુત્રની આવી ખરાબ અવસ્થા કહી પણ જોઈ નહોતી; એટલે એ તો બાપડી દુઃખની મારી વિદ્વજ થઈ ગઈ અને ઘોટ મૂકીને તેણે પુત્રને બાથમાં લીધો. બીજા બાલુ તેની ધર્મપત્ની ઉભી ઉભી અખંડ અશ્રુધારા વહાવતી હતી અને નાનો બાળક પણ “ઓ બાપુ!” “ઓ બાપુ!” કરીને રોતો હતો. આ રાક-કળ તથા કરુણ વિલાપ સાંભળીને સર્વિની આંખોમાંથી પણ અશ્રુધારા ચાલી. અદમદની ધર્મપત્ની પુત્રને તેના પિતાની પાસે ઉભો કરીને બોલી કે “આ બાળકને શ્રદ્ધ કરો અને જ્યાં જાઓ ત્યાં આને પણ સાથે લેતા જાઓ. હું એને શી રીતે મોટો કરી શકું?”

અદમદને સંસારમાં પાછો લઈ જવા માટે તેમણે નેટલો બન્યો તેટલો પ્રયત્ન કર્યો; પણ કશું ફળ આવ્યું નહિ. મહર્ષિ સર્વિની તરફ જોઈ અદમદ બોલ્યો કે “શુભવર! આપે આ લોકોને શામાટે સમાચાર આપ્યા?” તેઓ મ્હારા માર્ગમાં વિઠા કરશે, મ્હારું અનિષ્ટ કરશે.”

પછી આ નવીન સંન્યાસી વનમાં જવા ઉભો થયો, ત્યારે તેની ધર્મપત્ની બોલી કે “તમે હયાત છતાં પણ મ્હને વિધવા બનાવી પુત્રને પિતાહીન-નિરાધાર કરે છે. આ બાળક “મ્હારા બાપુ ક્યાં?” “મ્હારા બાપુ ક્યાં?” એવું બોલીને શોધશે, ત્યારે હું એને શી રીતે શાંત કરી શકીશ? તમે તમારા

પુત્રને સાથે લેતા જાઓ !”

અહમદ—“ભલે, તેમ કરીશ.”

આટલું કહીને તેણે પુત્રના શરીરપરનાં વસાણપણો ઉતારી નાખ્યાં અને તેને એક કામળીનો કકડો ઝોઢારથો તથા હાથમાં એક ઝોળી આપી.

પછી પુત્રને પણ સાથે લઈને તે ચાલવા લાગ્યો. આ દેખાવ જોઈને મહે પધારતી પત્ની ગોલી કે “હાય, ખુદા ! આ દશ્ય જોવાની તો મારામાં જાન શક્તિ નથી. અરેરે, મહારા એકના એક પુત્રને પણ ફકીર બનાવી ચાલવા લાગ્યા !”

કશે પણ ઉત્તર ન આપતાં અહમદ જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. કેટલાંક વર્ષ પછી એક રાત્રે તે ણાળક તાપસપ્રવર સર્સીની ઝુંપડીએ આવી તેમને કહેવા લાગ્યો કે મને મહારા પિતા તથા ગુરુવર અહમદે આપની પાસે મોકલ્યો છે અને કહેવરાવ્યું છે કે “હવે મહારા જીવનની છેલ્લી પળો છે, તો પધારીને આપશ્રી મને દર્શન આપો.”

આ સાંભળીને મહર્ષિ સર્સી એકદમ ઉભા થયા અને તે ણાળક સાથે જંગલમાં ગયા. જોયું તો એક નાનકડી ઝુંપડીમાં અહમદ લોંચ ઉપર સૂતેલો છે, તેનો પ્રાણવાયુ બહુજ ધીમેથી ચાલે છે અને મુખમાંથી કાંઈક અસ્ફુટ ઉચ્ચાર નીકળે છે. મહર્ષિ સર્સીએ તેના મુખ પાસે કાન મૂકી સાંભળ્યું તો આ પ્રમાણે સંભળાયું કે “હે ગુરુજી ! આપ ગરાળર વખતે પધાર્યા. મહારા જીવનની આ છેલ્લી પળ છે. પ્રણામ, પ્ર....ણા....મ !”

મહર્ષિ સર્સીએ તરતજ અહમદનું મસ્તક લોંચ ઉપરથી ઉંચું કરીને પોતાના જોળામાં લીધું. પછી સ્નેહાશ્રુથી ભરેલાં નેત્રોથી એક વાર ગુરુજીનાં દર્શન કરીને અહમદનાં નેત્રો મિચ્યાં અને છેલ્લો શ્વાસ ચાલ્યો ગયો.

અહમદની છેલ્લી ક્રિયા કરવા સાડ મહર્ષિ સર્સી રેતા રેતા ચાલવા લાગ્યા. ત્યાં તો શહેરમાંથી આવતાં અનેક માણસો તેમણે જોયાં. મહાત્માએ તેમને પૂછ્યું કે “તમે સૌ ક્યાં જાઓ છો ?”

માણસો—“કાલે રાત્રે એવી દેવવાણી થઈ છે કે “જે માણસો પ્રભુભક્ત અહમદની છેલ્લી ક્રિયાની નમાજમાં લાગ લેવા ઇચ્છતા હોય, તેમણે ફરમાને જવું અને એ પવિત્ર કાર્યમાં લાગ લઈને પોતે પણ પવિત્ર થવું.”

એક દિવસે સર્સી ધૈર્યતા સંબંધમાં ઉપદેશ આપતા હતા. તે વખતે એક વીંછી તેમના શરીર ઉપર ચઢ્યો અને પોતાનો ઝેરી આંકડો તેમને વારં વાર મારવા મંડ્યો.

આ જોઇને ઠેકલાક લોકોએ તેમને કહ્યું કે “આ વીંછીને તમે કેમ ખ-
ખેરી નાખતા નથી?”

સર્તી—“ધૈર્ય વિશે વ્યાખ્યાન આપવું અને વ્યાખ્યાનકારે ધૈર્ય ન રાખવું, એ
શું શરમની વાત નથી?”

એક વાર ઇશ્વરપ્રાર્થના કરતી વખતે સર્તી આ પ્રમાણે બોલ્યા હતા કે “હિ
મહારા પ્રભુ! વિચાર કરે છું તો તારો મહિમા મ્હને જોવો સ્તબ્ધ કરી નાખે છે
કે તેથી હું તારી વંદના પણ કરી શકતો નથી. તું કહે છે કે, જીમથી તું મહારૂ
શુભગાન કર, પણ હે પ્રભો! મહારી જે-ત્રણ આંગળની નાનકડી જીભમાં તારા
શુભમાહારમ્બનો સમાવેશજ શી રીતે થઈ શકે? વળી મહારી જીભ પણ
ગંદી અને દોષથી ભરેલી છે, એટલે પણ તે તારો પવિત્ર પ્રસંગ શી રીતે વ-
ર્ણવી શકે?”

સર્તી કહે છે કે, મહારાથી પ્રભુપ્રત્યે એક વાર જે એક આભારદર્શક વચન
બોલાઈ ગયેલું તેને માટે હું ત્રીસ વર્ષથી ક્ષમા માગ્યા કરે છું. દોષએ
પૂછ્યું કે “જે વચન શું હતું?”

સર્તી—“બગદાદના બજારમાં એક વાર આગ લાગી. કોઈએ આવી મને
કહ્યું કે “તમારી દુકાન સળગી ગઈ નથી.” ત્યારે મહેં ઇશ્વરને આભાર માન્યો
હતો. મહારા બીજા માનવ ભાઈઓના દુઃખનો વિચાર નહિ કરતાં મહેં માત્ર
મહારૂજ સુખ ઇચ્છ્યું હતું—અર્થાત્ બીજાઓને ધણુંય નુકસાન થયું તેનો મને
કશોજ ખેદ ઉપજ્યો નહિ અને પાટોથી ભાઈઓનું અકુશળ અને મહારૂ જે-
કલાવુંજ કુશળ સાંભળીને મેં ઇશ્વરને ધન્યવાદ આપ્યો હતો. તેને લીધે મ્હને
હજી પણ શરમ અને પશ્ચાત્તાપ થાય છે.”

એક વાર સર્તીએ જીન્નેદને કહ્યું કે “મહારૂ મંદલુ બગદાદમાં યાય એલું
હું ઇચ્છતો નથી. બગદાદની જમીન પોતાના ઉદરમાં મ્હને છેડ્યું થયન આપે
તેથી તેને કલંકિત થવું પડ્યો; કેમકે લોકો મ્હને સાધુ ગણે છે, પણ હું કેવો
અસાધુ છું, તે તો મહારૂ મનજ નવલે છે.”

મહર્ષિ જીન્નેદ કહે છે કે, છેલ્લી ધડીએ ત્યારે સર્તી પીડાતા હતા અને
હું તેમની પાસે બેઠો હતો, ત્યારે આ પ્રમાણે પ્રસંગ બન્યો. પધારી પાસે
એક પંખો પડ્યો હતો તે લઈને મહેં તેમને પવન નાખવા માંડ્યો. એટલે
તેમણે મ્હને કહ્યું કે “પંખો હલવવો નહિ. પવન નાખવાથી તો અગ્નિ વધારે
પ્રગ્વહિત થઈ દેરાન દરે છે.”

મેં કહ્યું કે “મહેને કાંઈ છેવટનો ઉપદેશ આપો.”

સરી—“માણસના સહવાસની લાલચથી લોભાઈ તમે પ્રભુનો સહવાસ કરવાનું ચૂકશો નહિ.”

બુન્નેદ—“આ વચનથી તો આપે આપના સહવાસથી પણ મહેને વિ-
મુખ કર્યો?”

સરી—“હા, એમજ.”

આટલું કહેતાં તો તેમનો આત્મા પરસોડમાં આવ્યો ગયો.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-હે યુવકો! તમે ત્યાંસુધી ધરડા અને નિર્બળ થયા નથી, ત્યાંસુધી-
માંજ તમારા જીવનનું મુખ્ય કાર્ય સાધી લો. ઘડપણમાં એ કામ નહિ બને.

૨-ધનવાન પાડોશીથી અને રાજસલાના પાંડિતોથી દૂરજ રહેજો.

૩-જો કોઈ સાધક એવું ઇચ્છતો હોય કે, માફ ધર્મકાર્ય નિર્વિઘ્ને
આલે, માફ તન તથા મન સદા સુખશાંતિમાં રહે તો તે માણસે વિધથી
લોકોના સમાગમથી દૂરજ રહેવું.

૪-નીચે જણાવ્યા કરતાં વધારે મળે તે નિષ્પ્રયોજન અને બોનરૂપ
છે:-(૧) પ્રાણુ ટકી શકે એટલું અન્ન, (૨) તરસ દૂર થાય એટલું જળ,
(૩) લજળ નિવારણ થાય તેટલાં વસ્ત્ર, (૪) રહેવા જેટલુંજ ઘર અને (૫)
ઉપયોગી થાય એટલુંજ જ્ઞાન.

૫-કોઈ માણસ એક બગીચામાં પ્રવેશ કરે અને તે બગીચાનાં સેંકડો
વૃક્ષ ઉપર બેઠેલાં અસંખ્ય પક્ષીઓ મધુર સ્વરે કહે કે “ઓ ઇશ્વરપ્રેમી!
આપને અમે વંદન કરીએ છીએ.” આથી જો તે માણસ ફૂલાઈ જાય તો તે
મિથ્યાભિમાની પણ થવાનોજ.

૬-પોતાના દોષો જોવા-શોધવા-નહિ એનુંજ નામ ધર્માધપણું છે.

૭-કહેણી પ્રમાણુ રહેણી હોય નહિ એનુંજ નામ ડગાઈ છે.

૮-જો શક્તિવડે ઇંદ્રિયો અને મનને વશ કરી શકે, તેનુંજ નામ શક્તિ છે.

૯-જો માણસ સંપત્તિનો સદુપયોગ કરી શકતો નથી, તેની સંપત્તિનો
એવો તો જલદી વિનાશ થવાનો કે તેના જાણવામાં પણ નહિ આવે.

૧૦-તમારી જીભ તમારા અંતરની આરસી છે અને તમારી મુખાકૃતિ
તમારા હૃદયની આરસી છે. અંદરના ભાવ ગમે તેટલા છુપાવવા ધારશો, તોપણ
તમારી મુખાકૃતિ તો તે કહીજ દેવાની.

૧૧-મન ત્રણ જાતનાં છે:-એક જાતનું મન પવતના જેવું અડગ હોય છે, તેથી તેને દેહ ચલાયમાન કરી શકતું નથી. બીજા પ્રકારનું મન ઝાડ જેવું હોય છે, તેથી તેને બહારના સંયોગોરૂપી વાયુ વારંવાર હલાવ્યા કરે છે. ત્રીજા પ્રકારનું મન તણખલા જેવું હોય છે. તેને બાહ્ય સંયોગોરૂપી પવન ગમે ત્યાં ફેંક્યા કરે છે.

૧૨-સારા માણસો ગમે તેટલા આગળ વધે તોપણ તેમનું વધવું અને દોડવું સંસારી બાળતોમાંજ રહીને બીજું નહિ તો લૌકિકીતિ તો ધમ્મતાજ હોય છે; ત્યારે પ્રભુપ્રેમીઓ સાંસારિક પદાર્થ, કીર્તિ વગેરેની તુચ્છતા સમજી ચૂકેલા હોવાથી તેમને માટે તો એ દુનિયાઈ સાધુતા અને સર્વ પદાર્થો વિમ્મ-કારક અને ત્યજવા યોગ્યજ લાગ્યા કરે છે.

૧૩-દુનિયાઈ સાધુજનો (સારા માણસો) દેહ સારી બાળતમાં પ્રવેશીને પછી તેમાં જીવા બંધાઈ જાય છે કે આગળ વધી શકતા નથી; અને તેથી તેમની ઉત્તતિની શીમા ત્યાંજ આવી રહે છે-અર્થાત્ તેમને માટે અત્યારમુખી જે બાળત સારી હતી તે હવે તેમને માટે નકારી (એટલે કે તેમને વધારે ઉન્નત થતાં અટકાવતારી) બની રહે છે.

૧૪-સંસારપ્રેમી સારા માણસોની પેઠે પ્રભુપ્રેમીઓ વચ્ચે અટકી નહિ રહેતાં આગળજ વધ્યા જાય છે અને તેની સાથે આત્મનિરીક્ષણ પણ કરતાજ ચાલે છે. આથીજ તેઓ પરમાત્મસાક્ષાત્કારે પહોંચે ત્યારેજ જાગે છે. એ દરમિયાન વચમાં ગમે તેવી જબરી મુંખલાઓ (સાંકળો) તેમને બાંધવા આવે તોપણ તેના અટાકા તોડી નાખે છે.

૧૫-સ્વર્ગીય લક્ષ્ય અને સ્વર્ગીય પ્રેમ એ તો જે હૃદયમાં સહનશીલતા અને વશમ્બ હોય, તેજ હૃદયમાં પ્રવેશી શકે છે, બીજામાં નહિ.

૧૬-જે અંતઃકરણમાં સાંસારિક લાલસાઓ બરાચેલી હોય છે, તેમાં આ પાંચ બાળતો રહી શકતી નથી:-(૧) ઇશ્વરનો જાય, (૨) ઇશ્વરમાં આશા, (૩) ઇશ્વર ઉપર પ્રેમ, (૪) ઇશ્વરથી લક્ષ્ય અને (૫) ઇશ્વરસાથે ગિતતા.

૧૭-દેહપણ માણસના આત્મજ્ઞાનનું માપ, તે ઇશ્વરની સમીપ દેટલો પહોંચે છે, તે ઉપરથીજ સમજ શકે છે.

૧૮-જે માણસ પોતાના ધર્મશ્રદ્ધનો મર્મ જાણે છે અને તે મર્મ પ્રમાણે કાર્ય કરે છે, તેજ સાચો ધર્મપ્રેમી અને મર્મજાહી છે.

૧૯-સત્યને ખાતર જે માણસ ધૈર્ય અજવી શકે છે, તેજ આગળ વધે છે.

૨૦-પરલોકમાં ધર્મપ્રવર્તકો પોતપોતાના અનુયાયીઓને પોતાની પાસે બોલાવશે અને પ્રભુપ્રેમીઓને તો પ્રભુ પોતેજ પોતાની પાસે બોલાવશે.

૨૧-ઇશ્વરાનુરાગ, એ પણ ઋષિજનોની ઉત્તમ અવસ્થા છે.

૨૨-જે માણસ પોતાનો આહાર ઓછામાં ઓછી જરૂર પૂરતો રાખે છે, જે ઓછામાં ઓછું જ શયન કરે છે અને જળમાં ડૂબેલો માણસ બહાર નીકળવા મંચન કરે તેની જેઠે જે બહિર્મુખતા તથા પ્રભુમયતામાંજ વધારે રહેવાય તેમ કરે છે, તેજ ઋષિ છે.

૨૩-ઇશ્વર કહે છે કે “હિ ભક્ત ! જ્યારે તારા મનમાં મારું સ્મરણ-મનન વધારે પ્રબળ થશે, ત્યારેજ હું તારા ઉપર આસક્ત થઈશ.”

૨૪-ઋષિ સૂર્યસમાન છે, કેમકે તેમનો ઉપદેશ સર્વત્ર ભગવતિરૂપી જ્યોતિ ફેલાવે છે. ઋષિ પૃથ્વીસમાન છે, કેમકે તેનું હૃદય હૃદ્ગોનાં પણ વચનબાણ ધીરજથી સહન કરે છે. ઋષિ જળસમાન છે, કેમકે તેમનાં વચન સૌનાં હૃદયોમાં ધર્મરૂપી અમૃત સિંચ્યા કરે છે. ઋષિ અગ્નિસમાન છે, કેમકે તેમનું આરિચ્ચ જગતને તેના જીવનપથમાં પ્રકાશ આપે છે.

૨૫-સાંસારિક વિષયો તરફની દોડ કરવાનું જેણે છોડી દીધું છે, માત્ર સુધાની શાંતિ થાય તેટલાજ અન્નથી જેને તૃપ્તિ મળે છે, અંગ ઢંકાય તેટલાજ વસ્ત્રોથી જેને સંતોષ રહે છે, જરૂર કરતાં એક પણ વસ્તુ વધારે જે રાખતો નથી અને સંસારીઓના સંસર્ગથી છોટો રહે છે, તેજ ખરેખરો વૈરાગ્યવાન છે.

૨૬-સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય ઉપજવો એજ સાધનાનું મૂળ સાધન છે અને સંસારથી દૂર થવું એ પુરુષાર્થનું મૂળ સાધન છે.

૨૭-પ્રભુપ્રેમી માણસ જ્યારે પોતાના શરીરપ્રત્યે પણ સ્નેહરહિત થાય છે, ત્યારેજ તેની સાધના અને તેનું જીવન સુખરૂપ બને છે.

૨૮-જ્યાંસુધી એક ગામ છોડાય નહિ, ત્યાંસુધી બીજા ગામમાં પહોંચાય નહિ; તેમ માણસ જ્યાંસુધી સંસારનો સંબંધ છોડી શકતો નથી, ત્યાંસુધી પ્રભુના સ્થાનમાં પહોંચી શકતો નથી.

૨૯-જે વસ્તુ પોતાની નથી તે વસ્તુને જે પોતાની માને-મનાવે છે, તે ઇશ્વરની દૃષ્ટિમાં તો હલકોજ પડી જાય છે.

૩૦-જેનો લોકોમાં જેટલો પરિચય વધારે હોય છે, તેટલી તેનામાં સત્યની ન્યૂનતા હોય છે.

૩૧-કોઇને પણ પીડા ન કરવી અને સ્વાર્થરહિત જીવન ગાળવું, એ

સાધુ સ્વભાવનું લક્ષણ છે.

૩૨-તમે માત્ર અનુમાનો તથા શંકાઓ ઉપરથીજ કેંઈ ઉત્તમ મ. જુએથી બુદ્ધિ પડશે નહિ.

૩૩-પાપનો પરિત્યાગ ત્રણ કારણોથી થઈ શકે:- (૧) નરકભય, (૨) સ્વર્ગ-કામના અને (૩) ઇશ્વરથી લગ્ન.

૩૪-જ્યાંસુધી માણસ પોતાની ધર્મવૃત્તિને પ્રવળ કરી લૌકિક કામનાઓને દૂર કરી શકતો નથી, ત્યાંસુધી તેનામાં નિશ્ચેષતા આવતી નથી.

૩૬-તપસ્વી અથુ સુલેમાન દારાચી

તાપસવર અથુ સુલેમાન જહારથી તથા અંદરથી નિઃસંગ હતા. લેખ-ધારી તેમજ આંતરિક જ્ઞાનીઓમાં અને ત્યાગીઓમાં તેઓ આદર્શરૂપ હતા, ઉજ્જવળ મોતીસમા હતા. હૃદયની અત્યંત ક્રોધજનતાને લીધે તે સમયના લોકો તેમને “રૂય હોલ કહુણ” (હૃદયક્રમળ) એવા ઉપનામથી ઓલાવતા. કંઠથી સ્વાધનામાં, ભૂખ-તરસ વેઠવામાં, ધેઈ ધારણ કરવામાં, આંતરિક અવસ્થા વિચારવામાં અને માનવજીવનમાં મૂળ ધારી બેઠેલાં પાપો શોધવામાં તથા આત્મ-નિરીક્ષણ કરવામાં પણ એ સમયે તેમના જેવો કોઈ નહોતો. તેઓ મધુર ભાષામાં સારભૂત તરવો અને ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક ભાવો પ્રગટ કરતા. સુકં-સ્તાનમાં દારાબુદ્દ નામના એક ગામમાં તેમનો જન્મ થવાથી તેઓ દારાચી કહેવાયા છે. અહમદ ખયરી તેમના શિષ્ય હતા.

અહમદ ખયરી કહે છે કે, એક દિવસ હું નિર્જન સ્થળમાં ઉપાસના કરતો હતો, ત્યાં મને અત્યંત આનંદ પ્રાપ્ત થયો.

ખીજે દિવસે એ વાત મેં અથુ સુલેમાનને કહી. એ સાંભળીને તેઓ બોલ્યા કે “તું એક દુર્બળ માણસ દેખાય છે. તારી એકાંત (નિર્જનતા) તારી પીઠ પાછળ રહેલી છે અને જનસમૂહતા તારા સન્મુખ લાગમાં રહેલી દેખાય છે. આથીજ નિર્જનતામાં તારી એક પ્રકારની દશા થાય છે, જ્યારે જનસમૂહમાં ખીજ પ્રકારની દશા થાય છે; પરંતુ શ્રદ્ધાળુ અને જળવાન પ્રભુભક્તો-ને તો નિર્જન સ્થાન અને વસ્તીસ્થાન જન્ને સરખાંજ છે.

અથુ સુલેમાન કહે છે કે, એક દિવસ મસ્જિદમાં શિયાળાની રાત્રે ટાંઠ બહુ

કદ આપતી હતી, તેથી નમાઝ પઢતી વખતે એક હાથ મહેં વસ્ત્રમાં સંભરી રાખેલો હતો, એટલે તે હાથમાં મને આરામ લાગતો હતો. પછી હું ત્યારે સૂઈ ગયો, ત્યારે આવી દેવી વાણી સાંભળી કે “અબુ સુલેમાન! તે જે હાથ બહાર રાખ્યો હતો, તે હાથમાં મ્હારે જે આપવાનું હતું તે મેં આપ્યું છે. મેં બીજો હાથ બહાર રાખ્યો હોત તો તેમાં આપવા જેવું તેમાં પણ અપાયું હોત.”

આ બનાવ બન્યા પછી મેં પ્રતિજ્ઞા કરી કે, શિયાળામાં તેમજ ઉનાળામાં ગાંને હાથ બહાર રાખ્યા વિના ઉપાસનાજ કરવી નહિ.

અબુ સુલેમાન કહે છે કે, મક્કામાં મેં એક સાધકને જોયો હતો. જમ-ઝમના જળસિવાય બીજું કંઈજ તે ખાતોપીતો નહિ. મેં તેને પૂછ્યું કે “લાઈ! આ જળ ત્યારે સૂકાઈ જશે, ત્યારે શાથી નિર્વાહ કરશે?”

આ વાત સાંભળતાંજ તે ઉભો થયો અને બોલ્યો કે “ઈશ્વર તમારે ક-દ્યાણ કરે. હું આટલાં વર્ષોસુધી ઝમઝમનો પૂજારી હતો, પરંતુ હવે મ્હારી એ ભૂલ પણ સ્પષ્ટ સમજાયો.” આટલું કહીને તે ત્યાંથી ક્યાંક ચાલ્યો ગયો.

મહર્ષિ અબુ સુલેમાન કહે છે કે “મ્હારે એક લાઈ હતો. તે જે માસને તે હું તેને આપતો, એક વાર મહેં તેની પાસે કાંઈક માગ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે “કેટલીવાર માગ્યા કરો છો?” ત્યારથી મ્હારા અંતરમાંથી લાઈનીકેની મિત્રતા જતી રહી.

તપસ્વી ફઝલનો પુત્ર કુરાનમાંનાં સજ્જને લગતાં વચનો સાંભળી શકતો નહિ. એ વચનોથી તેને અત્યંત લય લાગતો. ફઝલને કોઈએ પૂછ્યું કે “આ પતે પુત્ર આવો બીકણ શી રીતે થયો?”

તેણે બોલ્યો કે “નસીવા અપરાધથીજ તે બીકણ બન્યો છે.” અબુ હુસે-નનાની પાસે આ વાત આવી ત્યારે તેણે બોલ્યો કે “અધિક અપરાધ કેવ-તો અધિક લય લાગે છે. તુન્હ અપરાધથી વધારે લય લાગતો નથી.”

એક વાર અહીં સુલેમાને પાનાના શિષ્યને કહ્યું કે “કેમ બહુમુદતે તે કદ-કદમાન થાય. તે પછી હું તેના નિવરણ કરતો નહિ. એ કદીય તે ન પૂછે મને કે તારા શિષ્યે કોઈનીય કે કશુંકા કદમાન કરતાં પછી તે શાકેલું તે બધું મેં કહ્યું છે.”

મિ. મ. “અબુસલ્માન અલે મને પણ એવું સમજાવ્યું છે.”

અબુ સુલેમાને કદમાન થયે પછી આ સમજે નિવરણ કર્યું હતું કે તેને જે કદમાન થયે તે સમજે અહીં કદમાન નથી. તે નમાઝી એવું જાણતો

હરી શકે ? વળી જે માણસ તમારી મરજીવિરુદ્ધ વર્તવામાં શરમાતો નથી, તે ચી રીતે તમારી દયાની આશા રાખી શકે ?”

અબ્દુલ હરીમનો ખુન સાલેહ કહે છે કે “યદાગુના હૃદયમાં આશા અને બચ એ બન્ને જ્યોતિના જેવાં છે.” કોઈએ સામેથી પૂછ્યું કે “જો બન્ને જ્યોતિઓમાં કયી જ્યોતિ વધારે પ્રકાશવાળી છે ?”

તેઓ જોડ્યા કે “આશાની જ્યોતિ.”

અણ્ણુ મુલેમાન આ વાત સંભળી જોડ્યા કે “જોમ કેમ કહેવાય ? મને નો સ્પષ્ટ જણાય છે કે, બચને લીધેજ વિષયવિરાગ થાય છે, ઉપાસનાઓ થાય છે, ધ્યાન-ઉપવાસ કદાચ છે અને અનેક સત્કાર્યોની ચોજના થાય છે. આશાથી તો કાંઈજ થતું નથી.”

અણ્ણુ મુલેમાનની પામે જો કાંઈ પાપી પ્રયત્નની વાત કરતું, તો તેઓ તે પાપ કરનારને માટે ચોદાનુર જની રુદન કરતા અને કહેતા કે “સાધનામાં પણ જોનેજ લીધે ધણું વિન આવે છે.”

બધારે અણ્ણુ મુલેમાનનું મારણ સમીપ આવ્યું, ત્યારે સાધકોએ તેમને કહ્યું કે “આપ અમને કંઈક સદુપદેશ આપતા જાઓ; કેમકે હવે આપ પાપની દામા કરનાર અણ્ણુ પાસે જાઓ છા.”

તેઓ જોડ્યા કે “તમે પણ કેમ કહેતા નથી કે હું હંવરની પામે લટકી છું ?” ત્યાર પછી જોકે જે વાતો કરી તેમણે પ્રાણ છોડ્યા. દેહ છોડ્યા પછી તેમને એક જાણે સ્વપ્નમાં જોઈને પૂછ્યું કે “અણ્ણુ મુલેમાન! પરમેશ્વરે તમારા તરફ કેવું આભરણ રાખેલું છે ?”

તેઓ જોડ્યા કે “બહુજ સાહે. મહારા ઉપર દયા દર્શાવી છે, મને પછી સખતિ આપેલી છે; પરંતુ આમ રૂઝની વિષયાનિશી મને બહુ નુકસાન થયું છે.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-પૂરેપૂરે જોવાન હોવાથી નીચે સુલખ કાઢે છે:-

(૧) તોષણસાધનાની મધુરતા અનુભવી શકોને નહો. (૨) નેત્રી ૫ દરમિયાન બંધ રાખે છે (૩) કોરોના ઉપર ચોક્કસ દવા દર્શાવી શકોને નથી, કેમકે તેમને છે કે પૂરેપૂરે ઉપરના તમામ જાણકો મહારાજે જે નૃમ શરેફ છે. (૪) સખતિ મળી તેમને મટે કાઢેક કાઢે પડે છે. (૫) દરિયાનાં જો નેત્રી હં-છા: મેઝમ ૨૫૬ (૬) તમામ જાણકો મધુર અનિરમ. અ-વ-જા હો છે,

આ ભાઈ બાળકમાં આવ-બા કર્યા કરે છે.

૨-પ્રભુને અતિપ્રિય સામગ્રી અલ્પાહાર છે. જેના ઉપર પ્રભુની પરમ કૃપા થાય છે, તેનેજ એ અલ્પાહારરૂપી સાદું છતાં અતિ અગત્યનું સાધન સૂઝે છે. કેમકે પેટ ભરીને ભોજન કરનારની તમામ ઇંદ્રિયો અને મન બાંધે બાળતો તરફજ રહ્યા કરે છે.

૩-પરલોકના દ્વારની કુંચી કયી? ઉત્તર—સ્વલ્પાહાર.

૪-સંસારના દ્વારની કુંચી કયી? ઉત્તર—પૂર્ણભોજન.

૫-આ લોકનું કે પરલોકનું કોઈપણ કામ પૂરું થતાં સુધી ભોજન તરફ તો દષ્ટિજ કરતા નહિ; અને જમો તોપણ અલ્પાહાર કરી બુદ્ધિને સતેજ અને દુનિયાઈ વાસનાઓને દુર્ગંધ બનાવજો.

૬-અલ્પ ભોજનથી હૃદયનો ભાર પણ હળવો થશે અને સ્વર્ગીય જ્ઞાનનો પ્રકાશ તમારી બુદ્ધિમાં વધારે પ્રસરશે.

૭-જો હું કોઈ રાત્રે અન્નનો એકાદ કોળીઓ પણ ઓછો લઉં છું, તો પ્રાતઃકાળ સુધી ઉપાસનામાં મને વધારે આનંદ મળે છે. સાધારણ લોકોની રાત્રિ સૂર્યાસ્ત થતાં શરૂ થાય છે, પરંતુ હું તો જ્યારે પેટ ભરીને જમું છું, ત્યારે મહારા અંતરમાં રાત્રિ શરૂ થાય છે; કેમકે પેટ ભરીને ખાવું એ અંતરની જ્યોતિને હોલવી નાળે છે.

૮-જે માણસના અંતરમાં પ્રભુપ્રેમની જ્યોતિ પ્રકટે છે, તેજ પારલૌકિકં કર્તવ્યમાં પ્રવેશ અને સાંસારિક કામનાઓનો ત્યાગ કરી શકે છે, અન્ય નહિ.

૯-જે કોઈ માણસને પ્રભુપ્રેમી થવું હોય અને પ્રભુનો પ્રેમ મેળવવો હોય, તેણે તો અવશ્ય દરેક બાબતમાં સર્વજ્ઞ પ્રભુથી ડરીને ચાલવું પડશે.

૧૦-જ્યારે ઇશ્વરભક્ત દુનિયાઈ પ્રવૃત્તિઓના મોહથી તથા કપટભાવથી વેગળો થાય છે, ત્યારેજ તે મોક્ષપદને પામી શકે છે.

૧૧-સત્યપ્રિય માણસ પણ હૃદયના ભાવો યથાવત્ વર્ણવી શકશે નહિ.

૧૨-દરેક વસ્તુને માટે કાંઈ ને કાંઈ એકાદ તો અલંકાર હોય છેજ. પ્રભુપ્રેમથી દ્રવિભૂત થવું એ હૃદયનો ઉત્તમોત્તમ અલંકાર છે.

૧૩-જો તમે સરળતાને વાહન બનાવીને તથા સત્યને તલવાર બનાવીને ચાલવા લાગશો, તો નક્કી માનજો કે, ઇશ્વર પણ તમારી ઇચ્છા કરશે.

૧૪-તમે ઇશ્વરની પાસે સ્વર્ગની કામના કરો નહિ અને નરકથી રક્ષણ માગો નહિ, એજ પ્રભુની શરણતાનો સાચો સ્વીકાર છે.

૧૫-વૈરાગ્યની હદ ક્યાં છે ? અને નિવૃત્તિનો છેટો ક્યાં છે ? તે હું બજા નથી; હું તો માત્ર થોડોક રસ્તોજ બાલું છું.

૧૬-તમે તમારાં કાર્યોમાં હાંબિકતા દર્શાવો નહિ, એજ સાચો વિનય છે.
૧૭-માણસને સાચું આત્મજ્ઞાન થાય નહિ, ત્યાંસુધી તે સાચો વિનયી પણ થઇ શકતો નથી.

૧૮-સંસાર એ જરા પણ સારવાળી વસ્તુ નથી, એ વાત જ્યાંસુધી માણસના હૃદયમાં દસતી નથી, ત્યાંસુધી તે સાચો વૈરાગ્ય મેળવવા શક્તિમાન થતો નથી.

૧૯-જે વસ્તુ તમોને પ્રભુથી દૂર રાખે તેને છોડી દેવી એતુંજ નામ વૈરાગ્ય છે.

૨૦-તમારા પેતાના વૈરાગ્યવિષે કોઇ આગળ કશું કહેતા નહિ.

૨૧-જીમને કાળુમાં રાખવાથી દહતા પ્રકટ થાય છે.

૨૨-સ્વરૂપ જોજન એ સર્વ સાધનામાં ખાંસ મુદાની વસ્તુ છે.

૨૩-સંસારી પદાર્થો ઉપર પ્રેમ હોવો એજ તમામ પાપોનું મૂળ છે.

૨૪-સાધકના જીવનમાં જ્યારે બધાં આવરણો એવાજ હેતુથી બન્યા કરે કે જેથી પ્રભુ તરફજ તેનું ચિત્ત રહ્યા કરે અને ઈશ્વરસિવાય બીજી બાબતનો વિચાર પણ કરે નહિ, ત્યારે તેમનિની અવસ્થાએ પહોંચ્યો છે એમ સમજવું.

૨૫-સાંસારિક બાબતોનું ચિંતન હોવું એજ સુક્તિના માર્ગમાં મોટો અંતરાય છે.

૨૬-દેવી બાબતોના શ્રવણચિંતનથી ચિત્તની શુદ્ધિ અને હૃદયની જાગૃતિ થાય છે.

૨૭-પાપનો ખદતો દુઃખરૂપે મળવાથી સારા થવાની જરૂર સમજાય છે.

૨૮-નેત્રોમાં અશ્રુ અને હૃદયમાં પ્રભુમહિમાના ચિંતનપૂર્વકે અભ્યાસ કરે.

૨૯-માણસ બીજી કોઇ બાબતમાટે નહિ તો અત્યારસુધી નજીવી બાબતોમાં વખત જતો રહ્યો તેને માટેજ ખેદ કરે ને અશ્રુ સારે તો તેટલું પણ તેને મરતાંસુધી અમાર્ગે ચલાવે છે.

૩૦-જે માણસ ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ ઇચ્છે છે, તે તો બીજી-ત્રીજી બાબતો જવા દઇને પ્રભુસેવામાંજ રહે છે તથા થયેલા અપરાધોને માટે ખેદ કરે છે.

૩૧-સ્વર્ગલોકમાં અનેક મેદાનો છે. જ્યારે કોઇ પ્રભુનો દાસ ઈશ્વરના કયા-કીર્તન કે ચિંતન-સ્મરણમાં જોડાય છે, ત્યારે દેવતાઓ સ્વર્ગમાં તે

લકતને નામે વૃક્ષોની હાર રોપે છે; અને જ્યારે તે ઇશ્વરના પ્રસંગથી વિમુખ થાય છે, ત્યારે દેવો પણ પેલી વૃક્ષોની હારથી વિમુખ થાય છે.

૩૨-જે માણસ દહાડે સત્કર્મ કરે છે, તે રાત્રે બદલો મેળવે છે; ને જે રાત્રે સત્કર્મ કરે છે, તે દહાડે બદલો મેળવે છે. “ઇસ હાથ દે, ઉસ હાથ લે.”

૩૩-જે માણસ દુનિયાઇ પદાર્થોથી ઉપરામ થાય છે, તેના મનમાં જે તરફ જરા તરા વાસના રહેલી હોય છે તે પણ પ્રભુ કૃપા કરીને લઇ લે છે.

૩૪-સંસારમાં જે તમને સાધ્વી પત્ની મળી હશે, તો સાંસારિક કાર્યો માંથી તે તમને એટલી દુરસદ તો જરૂરથી આપશે, કે જેથી તમે પારલૌકિક કાર્યોમાં ભેગાઇ શકો; પરંતુ જે પુત્ર કે સ્ત્રી તમને પ્રભુથી વેગળાં રાખે એવો હોય તો તો તેમને શત્રુઓજ માનીને દૂર ભાગજો.

૩૫-તમે જે સાધનાવડે જીવતાં જીવતજ શાંતિ અને ઉન્નતિ મેળવી શકો નહિ, તે સાધનાથી દેહાંત પછી પણ કશોજ લાભ થનાર નથી.

૩૬-જેને આવશ્યકતા છે, તેનેજ દાન આપવું એ શ્રેષ્ઠ દાન છે.

૩૭-ત્યાગી-વિરાગી જનોનું જે છેલ્લું પગથીકું છે, તે પ્રભુનો અનન્ત લાભ આશ્રય લેનારનું તો માત્ર પહેલુંજ પગથીકું છે.

૩૮-પ્રભુની અવગણના કરનારા માણસો જે આટલી સીધી સાતી વડ પણ સમજી શકે કે, તેઓ પોતાની જાંઘીમાં પાપ-પ્રપંચાદિકારા જે મહા નુકસાની વહોરી રહ્યા છે, તે પાછળથી ઘડપણમાં (ગિરિવંદને ગાવાને વગર મળે તોપણ) સુધરી શકનાર નથી; તો તો તેમના મનમાં અત્યાચીન એવી ચિંતા જાગી ઉઠે કે જેથી તરતજ તેઓ એ દુનિયાઇ મોહને (અને તેની કલ્પિત રૂપિયે પાઈ-પૈસો દાન કરીને પ્રભુને કમી શકવાની આશાને પણ) જરૂર દે; એટલુંજ નહિ પણ થયેલાં પાપો બદલ તેમને જે સજા થવની છે, તે સજાના માર્યા મરી જાય, તોપણ નવાઈ નથી.

૩૯-જ્યારે ઇશ્વરપ્રેમીનાં આધ્યાત્મિક નેત્રો ઉઘટે છે, ત્યારે તેમનાં નેત્રો નીચાઈ જાય છે.

૪૦-જે સમગ્ર આધ્યાત્મિક જ્ઞાનની એકદમ મૂર્તિ બનવાને કેટલો રથારવામાં આવે, તો તેના તરફ જોનાવિતજ પ્રાણુન નજર દે. એવો એક જ માણસ આ જગતમાં મળી આવે તેમ નથી; કેમકે એ જોયે નિજ કંઈ બરાબર જાણતું છે કે આ આ જગતની જ્યોતિષ્કા (સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો વગેરે) જેવાં જગતનાં સર્વોચ્ચ નેત્રો આ જગતમાં ક્યાંથી ક્યાંથી જગતની

૪૧-અદાણુ માણસનું હૃદય ઈશ્વરના શુભાનુવાદ ગાવા-આંતરંગતાથી અત્યંત પવિત્ર થાય છે. પ્રદક્ષિણા તેનું અન્ન છે, પ્રભુપ્રેમ તેની શાંતિ છે, મસ્જીદ કે મંદિર-એ તેની દુકાન છે, બજાર-કીર્તન તેનો વેપાર છે, ધર્મશ્રવ્ય તેની સુડી છે, ભૂલોક તેનું ખેતર છે, પરલોક તેનું ખજુરું છે ને પ્રભુપ્રાપ્તિ એ તેના પરિશ્રમનું ફળ છે.

૪૨-પ્રભુપ્રાપ્તિના લાભ આગળ આ સમગ્ર સંસાર મચ્છરની પાંખ જેટલો પથુ નથી, એટલે એવા તુચ્છ પદાર્થ તરફ વેરાન્ય ઉપજવો એ કાંઈ મોટી વાત નથી.

૪૩-ધૈર્ય એ પ્રકારનું છે. એક તો અણુગમતી વસ્તુસ્થિતિ આવી પડે તોપણ ગભરાઈ ન જતાં ધીરજ રાખવી તે; અને બીજું જે વસ્તુસ્થિતિને ઈચ્છતા હોય તે મેળવવામાં ધીરજ રાખવી તે.

૪૪-જે માણસ માનવજીવનની કિંમત સમજી શકતો નથી, તે દુઃખી અને સાધુની સેવાની મીઠાશ માણી શકતો નથી.

૪૫-જે હૃદયમાં સાંસારિક પ્રીતિ ભરેલી હોય છે, તે હૃદયમાં પારલૌકિક તેમજ અલૌકિક વાતો ટકવા ન પામતાં તરતજ ભાગી જાય છે.

૪૬-જે માણસ અહંતામમતા દૂર કરીને પ્રભુની સાથે સંબંધ સ્થાપવા બાંહે છે, તે સર્વ જાળતો પ્રભુ ઉપરજ મૂકા દે છે અને પ્રભુ પથુ તેના જીવનની કાળજીથી રક્ષા કરીને તેને સર્વોત્તમ પદનો અધિકારી બનાવે છે.

૪૭-પ્રભુ કહે છે કે, હે ભારા ભક્ત! જે તું મારી ચરમ-મર્યાદા રાખીશ, તો હું તારા તમામ અપરાધો લોકોની આગળ શુભ રાખીશ.

૪૮-પ્રભુના ભક્તો એવા હોય છે કે તેઓ તેના સાથી તરીકે પથુ કાર્ય કરતાં ચરમાઈ જાય છે તો પછી હરીકૃતરીકે તો સ્પર્ધા કરેજ કષાંધી! આમ હોવાથીજ તેઓ તેના આસાંકિતતરીકે અને બને તો માત્ર તેના હથિયારતરીકે જ કાર્ય કરે છે-અર્થાત્ તેના સાથી બનવામાં મિથ્યાભિમાન રહેલું છે અને આસાંકિત બનવામાં તો અહંતા-મમતાનું નામ-નિશાન પણ હોતું નથી. આથીજ જેવા સંયોગો ઈશ્વર આપે તે પ્રમાણે સાધક કાર્ય કરે છે.

૪૯-ઈશ્વરનો આસાંકિત બનવા પહેલાં મ્હારે અનેક અવસ્થાઓ વટાવવી પડી છે તે પછીજ આધીનતાની ગીડી સુગંધનો લાભ હવે મળવા લાગ્યો છે. જે ઈશ્વરાજા એવી હશે, તો દુનિયાઈ માણસોની પાછળ મ્હારે કદાચ તેમની સેવામાં નરકમાં જવાનું હશે તો ત્યાં પણ કશાએ સંકેતચિન્નિવાય જઈ વસીશ.

૨૭-તપસ્વી અથુ અદિત્ત શક્તિ

તપસ્વીદ્વિદ્યુત્તમ અથુ અદિ શાકકે જાણના રહેવાથી હતા તે
અનિશ્ચય થતાથુ. રૂઢ તત્ત્વદર્શી, વેરાગ્યગ્રંપત્તિવાળા, પરમ પ્રકાશના અને
તેજસ્વી તપસ્વી હતા. તે સમયના જ્ઞાનીઓમાં તેઓ અત્યુત્તમ મહાત્મા હતા
અર્થ જ્ઞાનીઓના સુસતીકે ગણાયા હતા. વેરાગ્યમાં અને સાધનામાં વિશેષ
આત્મસંત રહ્યા હતા. તેમણે દુઃખર ઉપરજ નિર્ભર રહીને સમગ્ર જીવન રહ્યું
હતું. વિવિધ કાર્યોમાં તેમની નિયુજ્ઞતા હતી. તેમણે અનેક ગ્રંથો લખ્યા
હતાં. તેઓ તપસ્વી હતામ હાસ્યમના ધર્માચાર્ય હતા. તપસ્વી હોવાથી
આદમની સદે તેમના ધર્મજીવનનો પ્રારંભ થયો હતો. તેમણે અનેક ગ્રંથો
આપેલો સહવાસ કર્યો હતો. આથુ અદિ અદિક કહે છે કે, સમયના જુદા
જુદા સિદ્ધાન્ત તે રચીકેડું હતું અને અનેક ગ્રંથો આપવાનું કર્યું હતું.
અર્થને સમયે સમજાવ્યો જુદે, આ જગતમાં આર જાણતેથી દુઃખનો
ગળવા. સર્વે કો- (૧) જીવિજાની સર્જિતાર ઉપજવામાં. (૨) સમયના જુદા
સમયે (૩) જુદા કાર્યે રહ્યું. અને (૪) જુદાં જુદાં સર્વે વેદની.

[illegible]

અગ્રિપૂજક—“તમારા નર્મજમાં જે મજવાનું નિર્ધાર થયેલું છે, તે તમે ગમે ત્યાં દશો, ત્યાં આવી મળશે; અને જે તમારા નર્મજમાં નિર્ધાર નહિ હોય, તેને મેળવવાને તમે ગમે તેટલી દોડદોડ કરશો તોપણ તે મળવાનું નથી અને માત્ર આવશ્યકતાજ સ્વયં થવાનો.”

આ વચનો સાંભળીને શક્તિમાં નવું જ દૈન્ય આવ્યું અને તેમને ગાંધી ઉપર વેરામ્ય ઉપજ્યો. પછી તેઓ બદખમાં આવ્યા. ત્યાં તેમને કેટલાક છુઓનો મેળાપ થયો. શક્તિ અત્યંત બગવાન પુરુષ હતા. પવો ચમકાવતો યુવકોની સાથે ગાળતા. ઇસાનો પુત્ર અને હામાનનો પોત અતિ બદખમાં અમીર હતો. તેનો એક કૂતરો જોવાયો. શક્તિના પાટોશીને અતિના મનુષ્યોએ ચોર કરાવી પીડવા માંડ્યો. દુખી થવાથી પવો પાટોશી શક્તિને ધક્કો ગયો. શક્તિ અમીરની પાસે જઈ જોડ્યા કે “હું આપનો કૂતરો ગમે ત્યાંથી હાજર કરીશ; પણ આપ મારા પાટોશીને છૂટો કરો.”

અમીરે તે પાટોશીને છૂટો કર્યો. ત્રણ દિવસ પછી એક માણસને તે કૂતરો મળી આવ્યો. શક્તિ મહાપુરુષ છે, એમ ધારીને તે એ કૂતરો તેમની પાસે લઈ આવ્યો અને શક્તિ તે અમીરની પાસે હાજર કર્યો. આ બનાવ પછી તેઓ સંસાર ઉપર સંપૂર્ણ વિરાગી થયા.

એક વાર બદખમાં ભયંકર દુકાળ પડ્યો. અનાજની જેમનેલીધે માણસો હેરાન થવા લાગ્યા અને હુધાની ત્વાળાથી લોકો ગતુઓનું માંસ સુદ્ધાં ખાવા લાગ્યા. શક્તિ આ ભયંકર દશ્ય જોતા જોતા બદખમાં જતા હતા. ત્યાં તેમણે એક શુભામને પ્રકૃષ્ઠવદને હસતો જોઈ તેને પૂછ્યું કે “શું આ આનંદ-ઉદ્ઘાસનો સમય છે? તું જોતો નથી કે, અન્નવગર લોકોની શી દશા થઈ રહી છે?”

શુભામ—“મારે શી ફિકર છે? મારો માલિક એક મોટો બગીરદાર છે. તેના ભંડારમાં પુષ્કળ દ્રવ્ય અને અનાજ છે અને હું તેમનો શુભામ છું. મારે અન્નવિના ભૂખે મરવું નહિ પડે.”

આ વચનો સાંભળીને શક્તિ ચોકાતુર થઈ ગયા અને જોડ્યા કે “હા પ્રભો! આ શુભામ પોતાના એક તુચ્છ શેઠને માટે પણ આટલો બધો સંતુષ્ટ અને નિર્ભય છે, તો પછી તું તો આખા પ્રદેશનો અધીશ્વર છે, સર્વ પ્રાણીઓનો પિતા છે; તો પછી અમે નકામી ચિંતામાં શા સારું મુકાઈએ છીએ?”

ત્યારપછી તેમણે વિષયમાત્રનો ત્યાગ કર્યો અને વાસ્તવિક પ્રાયશ્ચિત્ત —

કરી પ્રભુના અનન્ય શરણાગત થયા તથા જીવનપર્યંત ઇશ્વરના શ્રદ્ધાળુઓને દષ્ટાંતરૂપ થઈ રહ્યા. “હું એક ગુલામનો શિષ્ય છું” એમ તેઓ વારંવાર કહેતા.

તપસ્વી હાતમ હાસમ કહે છે કે “હું” શકિકની સાથે એક વાર ધર્મયુદ્ધમાં ગયો હતો. એક દિવસે અમારે શત્રુઓની સાથે તુમુલ સંગ્રામ થયો અને મહાસંકટ આવી પડ્યું. શત્રુના અળકાટ અને અવાજસિવાય બીજું કશું જોવાતું ન હતું. ગાણોથી આકાશ છવાઈ ગયું હતું. તે વખતે શકિક મહારી અખરઅંતર પૂછીને પછી આગળ ગયા અને બંને લશ્કરોના મધ્યભાગમાં પોતાની કક્ષનીને ઉતારી ઉશીકે મૂકીને નિશ્ચિંતપણે સૂતા. ઇશ્વર ઉપરની અગાધ શ્રદ્ધાને લીધે તેઓ આવા વિકટ સ્થાનમાં પણ બહુ શાંતભાવે સૂઈ રહ્યા હતા.”

એક દિવસ તેઓ સલામાં ઉપદેશ આપતા હતા, એટલામાં શહેરમાં મહાન કોલાહલ સંભળાયો. તપાસ કરતાં જણાયું કે, વિધર્મીઓનું દળ નગર ઉપર ચડી આવ્યું છે. આ સાંભળતાં તરતજ શકિક ઉઠીને ખડા થયા અને વિધર્મીઓના દળને હરાવી પાછા ફર્યા. એક શિષ્ય કેટલાંક સુગંધી પુષ્પો શકિકના નમાજ કરવાના આસન પાસે મૂકી ગયો હતો. શકિક આસન ઉપર બેસી પેલાં પુષ્પો સુંઘવા લાગ્યા. આ જોઈને એક મૂર્ખ માણસ બોલ્યો કે “જુઓ, શત્રુવું સૈન્ય નગરને દ્વારે આવેલું છે અને આ ધર્માચાર્ય તો બેઠા બેઠા પુષ્પો સુંઘે છે.”

શકિક—“જેમની આંખો ઉપર પડળ વળેલાં હોય, તેઓજ પુષ્પો સુંઘતાં જોઈ શકે છે, પરંતુ શત્રુસૈન્યનો કરાયેલો પરાજય જોઈ શકતા નથી.”

એક દિવસે શકિક રસ્તે ચાલ્યા જતા હતા, ત્યારે કોઈ ધર્મવિરોધી તેમને જોઈને બોલ્યો કે “શકિક! તમને શરમ આવતી નથી કે આવો ઉપદેશ આપ્યા કરો છો? તમે કહો છો કે, જેઓ તેના ઉપર વિશ્વાસ સ્થાપન કરે છે, તેને તે જીવિકા આપે છે અને પોતાના માને છે. આનો અર્થ તો એ થાય કે, તેઓ બધા પેટના પૂળરી છે, ઇશ્વરના નહિ.”

આ સાંભળી શકિકે પોતાના બંધુઓને કહ્યું કે “આ શબ્દો લખી રાખો એ મરદને શોભે એવા છે.”

પેલો વિધર્મી બોલ્યો કે “મહારા શબ્દોમાં લખી રાખવા જેવું તે શું છે? તમે તો ધાર્મિક માણસ છો.”

તપસ્વી શકિક—“હું” તો ઉકરડામાંથી પણ રત્ન ઉપાડી લઉં છું એ

સ્વચ્છ કરી ઉપયોગમાં લઉં છું.”

આ સાંભળી પેલો માણસ બોલ્યો કે “મને ઇસ્લામધર્મમાં હીક્ષિત કરો; કેમકે એ ધર્મ તો વિનયવાળો અને સત્યશ્રદ્ધાળુનો ધર્મ છે.”

મહર્ષિ—હા, પેગંબર મહમદ સાહેબ (સન્ ૫૭૦ સન્ ૬૦) પણ કહી ગયા છે કે “વિશ્વાસી માણસ જ્ઞાનની વાત નાસ્તિકને વિધર્મી પાસેથી પણ શ્રદ્ધા કરશે.”

મહર્ષિ શક્તિ એક વાર સમરકંદ શહેરમાં ઉપદેશ આપવા ગયા હતા; ત્યાં લોકોના તરફ દષ્ટિપાત કરી તેઓ બોલ્યા કે “હે મનુષ્યો ! હે દુનિયા-ઈ વસ્તુના ઉપાસકો ! જો તમે-મરેલા હો તો તમારે કળશનોજ આશ્રય લેવો ઘટે છે; જો તમે-બાળકો હો તો ઘોડીઆમાં કે નિશાળમાં જાઓ; જો તમે ગાંડા હો તો ગાંડાના દવાખાનામાં જાઓ અને જો તમે નાસ્તિક હો તો નાસ્તિકોના રાજ્યમાં જાઓ; પણ જો તમે તે ટોળામાંના ન હો અને ઇશ્વર-પ્રતિ શ્રદ્ધાળુ હો તો તો આ શ્રદ્ધાળુ પુરુષોના રહેઠાણમાં સ્થિતિ કરો.”

તપસ્વી શક્તિને કોઇએ કહ્યું કે “લોકો તમારી નિંદા કરી કહે છે કે, તમે બીજાની મહેનતની કમાણી ખાઓ છો; તો ચાલો, હું તમને તમારા સફ્ફુલો પ્રમાણે નિયમિત રીતે દરમાથો બાંધી આપું કે તમારે લોકનિંદા સાંભળવાનો પ્રસંગ જ પ્રાપ્ત ન થાય.”

શક્તિ—“જો વાત હીક છે, પણ જો નીચેના પાંચ ટોપ ન હોય તોજ હું તમારો પગાર શ્રદ્ધા કરી શકું:—(૧) પગાર લેવાથી તમારા બંડારમાંથી ઘટાડો ન થાય તો, (૨) તમારું આપેલું ધન ચોરો લઇ જઈ ન શકે તો, (૩) ધન આપ્યા પછી તમને કાંઈ પશ્ચાત્તાપ ન થાય તો, (૪) મહારી કોઈ ખાત્રી જોતાં તમે પગાર જાંધ ન કરો તો અને (૫) તમારું અચાનક મરણ થાય તો હું નિશાધાર ન જાની જાઉં તો.”

પરંતુ મહારે એક જીવિકા આપનાર માલિક છે. જે સ્વર્ગીય ધન તે મને આપે છે એ ઉપલા તમામ દોષોથી રહિત છે.”

એક માણસ શક્તિની પાસે આવી બોલ્યો કે “હું હજી કરવા મજે જવા ચાહું છું.”

મહર્ષિએ પૂછ્યું કે “તમારી પાસે જ્ઞાતું શું છે ?”

તે માણસ બોલ્યો કે “મહારી પાસે આ પ્રમાણે જ્ઞાતું છે:—(૧) જીવિકા-દાતાતરીકે તે પ્રજાના સિવાય હું બીજા કોઈને જોતો નથી, (૨) જે સ્થાને હું જાઉં છું ત્યાં ઇશ્વરી આસ્થા મહારી સાથે સાથેજ આવે છે, (૩) હું ગમે તે

છે, તેથી આપની ખાતેથી તે વિદ્યા અને ન્યાયી અ.અ. અ.અ. છે. "

હરેન અલ રશિદ—“હવુ કાંઈ વધારે લેખ આપો.”

શકિત—“હવે રાજ્યમાં એક શુદ્ધ છે. તેનું નામ નરક છે. આપને તે શુદ્ધને કાંઈ લેખેલા છે. આપના હાથમાં દ્રવ્ય, રાજદંડ અને તરવાર, એ ત્રણ વસ્તુ આપી આપના હાથે છે કે “તું આ ત્રણ આપના દ્વારા લોકોને નરકમાંથી નિવૃત્ત કર. જે કોઈ રીતે ને દરિદ્ર રોય તેને દાન આપવામાં સંકેશ રાખીશ નહિ. જે માણસ હવે રાજ્યમાં વિરુદ્ધ આવે, તેને આ રાજદંડ દ્વારા માર કરશે અને નરક ભણી જતાં અટકાવશે. વળી જે માણસ લીજની હત્યા કરે તેને મરનારનાં સ્વજનોના મતાનુસાર આ તરવાર દ્વારા ગદલો આપશે. જે તું એમ નહિ કરે તો તારે નરકમાં પડનાર લોકોને માખરે જવું પડશે.”

હરેન અલ રશિદ—“હવુ પણ કાંઈક કહો.”

શકિત—“તું સરેવર સ્વરૂપ છે અને બધી ક્રિયાઓ તેના પ્રવાહરૂપે છે. જે સરેવરનું પાણી નિર્મળ અને ઉજ્જવળ હશે, તો પ્રવાહ મહિન હોવાનો સંભવ નથી; પરંતુ જે સરેવર પોતેજ મંદુ થશે તો પ્રવાહ નિર્મળ રહેવાની લેશ પણ આશા નથી.”

હરેન અલ રશિદ—“હવુ પણ કાંઈક કહો.”

શકિત—“ધાર કે, તું સહરાના રણમાં એકલો તરસેલો થયો હોય અને મરવા પડ્યો હોય, તે વખતે જે કોઈ તને ચોડુંક ઠંડું જળ આપે તો તે જળ તું કેટલી કિંમતે વેચાતું હશે ?”

હરેન અલ રશિદ—“તે જે કિંમત માગે તે કિંમતે.”

શકિત—“જે તે જળના બદલામાં તારું અર્ધું રાજ્ય માગે તો તું શું કરે ?”

હરેન અલ રશિદ—“તો તે પણ આપું.”

મહર્ષિ શકિત—“જે તું તે જળપાન કરીને રોગી બને અને એ રોગ એવો ભયંકર થઈ પડે કે શરીર છૂટવાનો વખત આવી પહોંચે અને તેવામાં એક માણસ આવીને કહે કે ‘હું દવા કરીને તને સાજો કરી દઉં’, પરંતુ તેના બદલામાં તારું જાણીતું અર્ધું રાજ્ય લઉં” તો તું શું કરે ?”

હરેન—“તો હું તે પણ આપી દઉં.”

મહર્ષિ શકિત—“આવા પાણીની કિંમતે જે વેચાય છે, તે રાજ્યની શું તમે મમતા રાખો છો ?”

આ સાંભળી હરેન અલ રશિદ રોવા લાગ્યા. શાંત થયા પછી તેમણે મહ-

મહર્ષિ સુદ્રિયાન સુરીની યુવાવસ્થામાંજ તેમનો ઘરડો વાંકો વળી ગયો હતો. આથી કોઈ કોઈ એવું પણ કહેતા કે “હે આચાર્ય! તમારી અવસ્થા તો થઈ નથી, છતાં તમારે ઘરડે આવી ખુંધ કેમ નીકળી?” ત્યારે તેઓ તેમ કંઈજ ઉત્તર આપતા નહિ.

ઈશ્વરના ધ્યાનમાં મસ્તાન લક્તરાજ આવાઓના યોગવા તરફ દષ્ટિ ખસ કરતા નહિ; પરંતુ કોઈએ એક વાર બહુજ વિનય સાથે તેમને આ વાત પૂછી, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “સારા નસીબે મને જે ગુરુ પ્રાપ્ત થયા હતા, તેમકાન સાધુપુરુષ હતા. તે મહાત્માએ એક વાર મહારા તરફ દષ્ટિ કરીને કહ્યું હતું કે “સુદ્રિયાન! તું જુએ છે કે, વા આવવાથી મહારો ઘરડો વાંકો વળી ગયો છે. હું પચાસ વર્ષથી લોકોને સત્ય ધર્મમાર્ગ દર્શાવવાનો યત્ન કરું છું અને ઈશ્વર તરફ જવાનો યોગ કરું છું; પરંતુ હવે તેઓ એમ કહે છે કે, અહીંથી ચાલ્યા જાઓ, અમારે તમારું કામ નથી. મહારી આ દશા છે. મેં ત્રણ શિક્ષકો પાસે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે. પછી એ ત્રણમાંથી એક જણ ચાહુદી બની ગયો અને ચાહુદી-પણામાંજ મરણને શરણ થયો. બીજો શિક્ષક ઇસ્લામધર્મનો ત્યાગ કરી અગ્નિ પૂજનો આશ્રિત બન્યો અને ત્રીજો શિક્ષક ખ્રિસ્તી થયો. આ જોઈને ત્રણ થવાથી મહારો ઘરડો લાંગી ગયો અને ખુંધ નીકળી છે.”

એક શ્રીમંત ગૃહસ્થ બે હબર સુવર્ણસુદ્રા લઈ સુદ્રિયાનની પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે “મહારા પિતા આપના બંધુ હતા. તેમણે ધર્મમાર્ગે અત્યંત પ્રયત્ન અર્થોપાર્જન કરેલ છે; તે આ કોથળીમાં લઈને હું આપને આપવા આવ્યો છું; કૃપા કરી તેનો સ્વીકાર કરો.” આમ કહી તે સુદ્રાભરેલી કોથળી મૂકીને ચાલ્યો ગયો. સુદ્રિયાને પોતાના પુત્રની સાથે તે કોથળી પાછી મોકલાવી દીધી; અને તે દાતા ગૃહસ્થને કહેવરાવ્યું કે “તમારા પિતાની સાથે મહારે જે મિત્રતા હતી, તે ઈશ્વરી સંબંધને લીધે હતી, સાંસારિક સંબંધને લીધે નહોતી.” સુદ્રિયાનના પુત્રે કહ્યું છે કે એ પછી કેટલેક દૂર ગયા પછી હું પાછો મારા પિતા પાસે ગયો અને કહ્યું કે “પિતાજી! આપનું હૃદય શું પાપાણું બનાવેલું છે? આપ જાણો છો કે, આપણે મોટા કુટુંબવાળા છીએ, ધરમાં પણ કશી દોલત નથી અને આ માણસ વગરમાગ્યે આપવા આવેલો છે તો બીજું કંઈ નહિ તો કુટુંબીજનોની દયાને ખાતર પણ આ દ્રવ્ય લેવું જોઈએ.” આ સાંભળી સુદ્રિયાન બોલ્યા કે “પુત્ર! તું શું એમ ઇચ્છે છે કે, તું ધનને ઉપયોગ કરે અને હું ઈશ્વરી બંધુતા વેચીને શું સંસારી બંધુતા લઉં અને

હોકથી બ્રહ્મ થાઉં ?”

એક માણસે સુદિયાનને કંઈક ભેટ કરી હતી, તે સ્વીકારતાં તેઓ ખૂબ બી થતા હતા. હાતાબે કહ્યું કે “મેં આપની પાસે કદી પણ હદિસ સાંભળી નથી, એટલે એ ભેટ કોઈ પણ બતના બદલારૂપે નથી.” સુદિયાને કહ્યું કે “મેં હદિસ સાંભળ્યું નથી એ તો સાચું, પણ તમારા બાઇએ તે સાંભળ્યું અને ખચ લાગે છે કે, તમારી પાસેથી કંઈ પણ મહત્ત્વ કરવાથી તમારા પ્રત્યે ને કંઈપણ વધારે પ્રેમ થાય અને એનું નામજ માયામાં ફસાવું.” આ રીતે એ કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી કંઈ પણ મહત્ત્વ કરતા નહિ.

સુદિયાન એક વાર એક મનુષ્યની સાથે શહેરમાં ચાલ્યા જતા હતા. રસ્તામાં કોઈ વેલની શ્રીમંતનું ઉંચું મકાન આવ્યું. તેમની સાથેના માણસો એ મકાન કાળજીથી જોવા લાગ્યા; તેથી તેમણે કહ્યું કે “જો તમારા જેવા માણસો ઉત્સાહથી આવાં મકાનો ન જુએ તો વિલાસી ધનાઢ્યો મકાનો ચણાવવામાં ધન ઉઠાવે નહિ. માટે તમે પ્રેમપૂર્વક જુઓ છો, તેથી તમે પણ એ અનુચિત ઉડાઉગીરીના પાપમાં લાગીદાર બનેા છો !”

એક પાટોશી ખરી ગયો, તેની દફનક્રિયામાં સુદિયાન પણ કબ્રસ્તાનમાં ગયા. ત્યાં એકઠાં મળેલાં અનેક માણસો મરનારની પ્રશંસા કરવા લાગ્યાં અને બોલ્યાં કે “અહો! ફલાણા બાઈ બહુ સારા માણસ હતા.”

આ સાંભળી મહર્ષિ સુદિયાન બોલ્યા કે “જો હું પહેલેથી જાણતો હોત કે, મરનાર ઉપર લોકો આટલા સંતુષ્ટ છે, તો હું આ દફનક્રિયામાં આવત નહિ; કેમકે જે માણસ કપટી હોય છે, તેના પ્રત્યેજ હાલના લોકો સંતોષ અને પ્રશંસા દર્શાવે છે. જે કપટી ન હોય ને સરલ-સાચો હોય તેની પ્રશંસા આટલી જલદી લોકોમાં થતી નથી.”

સુદિયાનની પ્રકૃતિ એવી હતી કે, રાજ્યના પિસાથી ખરીદાયલા પૂપની સુગંધી પણ લેવી પડે તેણે જણાય તો તરતજ ત્યાંથી ચાલ્યા જતા; કેમકે રાજાના ધન સાથે અનીતિ પણ જોડાયલી હોય છે.

એક દિવસે મરણદમાં નમાજ પઢવા જવાની ઉતાવળમાં સુદિયાને પહેરવાનાં વસ્ત્રો આઠાંબવળાં પહેરી લીધાં. તે જોઇને એક માણસે કહ્યું કે “વસ્ત્ર સરખું પહેરાયું નથી.”

આથી વસ્ત્ર સરખું પહેરવાની મહર્ષિને ઇચ્છા થઇ, પરંતુ તરતજ તે ઇચ્છાને દબાવી દઇ તે બોલ્યા કે “વસ્ત્ર મેં પ્રભુને માટે મહેરદહું છે, એટલે લોકોના

કહેવાથી ફેરફાર કરીશ નહિ.” આટલું બોલી તેઓ એમના એમજ મસ્જિદમાં ચાલ્યા ગયા.

એક યુવકે હજ કરવા જવાનો હતો; પણ કાંઈક વિધિ આવવાથી જમ થયો નહિ. આ કારણથી તે વારંવાર નિઃશ્વાસ મૂકી પોતાના લાગ્યને નિંદવા લાગ્યો. આથી તેને સુફિયાને કહ્યું કે “મેં ચાર વખત હજ કરેલ છે અને તેનું પુણ્ય હું તને આપું છું; અને હજ કરવા ન જવા બદલ તને જે પશ્ચાત્તાપ થાય છે તે તું એના બદલામાં મને આપ.”

તેજ રાત્રે મહર્ષિ સુફિયાનને સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં તેમને કહેવામાં આવ્યું કે “આજે તમે એટલો બધો લાલ મેળવ્યો છે કે અનેક હજ કરનારાઓને તે આપવામાં આવે તો તેમને પણ હજ કરવાની જરૂર ન રહે.”

મહર્ષિ સુફિયાન એક દિવસ બેઠા બેઠા રોટી ખાતા હતા. તેમની પાસે એક કૂતરો બેઠો હતો. તેને પણ વચ્ચે વચ્ચે તે રોટલાનો ટુકડો નાખતા હતા. આ જોઈને કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મહર્ષિ! તમે તમારા બેરાંછોકરાંને તો સાથે બેસાડીને જમતા નથી અને આ કૂતરાને પાસે બેસાડીને કેમ ખાઓ છો?”

આના ઉત્તરમાં હાસ્ય કરી મહર્ષિ સુફિયાન બોલ્યા કે “કૂતરાને રોટલો ખવરાવવાનું કારણ તો એ છે કે, તે મહારા ચોક્કીઆતનું કામ કરે છે અને તેથી હું નિર્વિઘ્ને ધ્યાન-ભજન કરી શકું છું. સ્ત્રીપુત્રને રોટલો ખવરાવવો તો ભજન-સાધનમાં હાથે કરી વિઘન ઉપજાવવા જેવું છે.”

એક મિત્રને સુફિયાન સુરીએ કહ્યું કે “અન્ન ત્યાંસુધી જીલનો સ્પર્શ કરે છે, ત્યાંસુધીજ તેનો સારો કે નકારો સ્વાદ જણાય છે, ગળામાં ગયા પછી બધુંજ સરખું છે. માત્ર ગળે ઉતરે ત્યાંસુધીજ ઘૈર્ય ધારણ કરવાનું છે.”

મહર્ષિ સુફિયાન એક વાર પોતાના બંધુ સાથે ઉંટે ચઢી મક્કા તરફ જતા હતા. રસ્તે જતાં તેમને રોતા જોવા બંધુએ પૂછ્યું કે “મહર્ષિ! તમે શું પાપની સજના લયથી અશ્રુપાત કરો છો?”

આ સાંભળી હાથ લાંબાવી એક તણબલું લઈને તેઓ બોલ્યા કે “હું હું જાણું છું કે, પ્રભુની પાસે મહારા અપરાધો અપાર છે; પરંતુ તેની અપાર કૃપા આગળ એ અપરાધો આ તણબલા જેટલા પણ નથી. મહેને અશ્રુપાત થાય છે તે તો એટલાજ માટે કે, મહારા અંતઃકરણમાં હજી ખરેખરો નિશ્ચય પ્રકટ થયો નથી.”

મહર્ષિ સુફિયાન સુરીની શિષ્યમંડળીમાંનું કોઈ પરદેશ જતું, ત્યારે

મુરી તેને કહેતા કે “જો કોઈ રથને મૃત્યુ મળતું હોય તો મ્હારેમાટે ખરીદી લાવજો.” પરંતુ ત્યારે મૃત્યુ પાસે આવ્યું; ત્યારે તેઓ દેવા લાખ્યા અને બોલ્યા કે “મેં આમકથી મૃત્યુની ઇચ્છા કરી હતી, પણ હવે સમજાય છે કે, મૃત્યુ જો બહુ અઘરી વસ્તુ છે.”

ત્યારે મૃત્યુની વાત નીકળતી, ત્યારે વિદ્વેજ બની જતા અને કહેતા કે ઇચ્છો ! તમારી પાસે મૃત્યુ આવી પહોંચે તે પહેલાંજ તમે તૈયાર થઈ જો.” બંધુઓએ તેમને કહ્યું કે “મહર્ષિ ! સ્વર્ગ તમારા ઉપર પ્રસન્ન હો.” મહર્ષિ બોલ્યા કે “જો શું કહો છો ? સ્વર્ગ તો મ્હારી પાસે કદી આવી શે નહિ.”

એક વાર મુદિયાન મુરી બસરા નગરમાં માંદા થઈ ગયા. તેમના પેદમાં ડુંગળી પીડા થતી હતી; છતાં એક દાણ પણ તેઓ પ્રભુની ઉપાસનાથી મુખ થતા નહોતા. એક રાત્રે સાડવાર અંગશુદ્ધિ કરીને તેમણે નમાજ કરી લી. તેઓ અંગશુદ્ધિ કરતા ત્યારે પાસેના માણસો કહેતા કે, હવે તમારે અંગશુદ્ધિ કરવાની જરૂર નથી. ત્યારે તેઓ કહેતા કે “ના, હું એવું ઇચ્છું કે, રણ આવે તે સમયે હું શરીર શુદ્ધ થયેલો રહું. અપવિત્ર અવસ્થામાં ઇશ્વરના મંદિર તરફ પ્રયાણ કરીને તો હું પ્રાર્થના વગેરે બરાબર કરી શકીશ નહિ.”

અબ્દુલ્લા મહદિ નામનો એક માણસ કહે છે કે, એક દિવસે અચાનક મુદિયાન મુરીએ મને કહ્યું કે “મ્હારે મરણ નજીકમાં છે, તું મને લોચ તરફ મ્હારે મુખ રાખી સરખો બેસાડ.”

મેં તેમને તે પ્રમાણે બેસાડ્યા અને બધાં સંબંધીઓને આ સમાચાર આપવા હું બહાર ગયો. આંગણે જતાં જ્યું તો બધા સંબંધીવર્ગ ત્યાં હાજર છે.

મેં તેમને પૂછ્યું કે “તમને આવી આવવાના સમાચાર કોણે આપ્યા ?”

તેઓ—“અમને સ્વપ્નમાં દ્રોષ કહી ગયું કે, મુદિયાનની છેલ્લી ક્રિયામાં જઈને ભાગ લો; તેથી અમે આવ્યા છીએ.”

મુદિયાન મરણપથારીએ પડ્યા, ત્યારે હાથ લાંબો કરી ઓશીકા તળેથી હબર મુદ્રાની થેલી બહાર કાઢી અને બોલ્યા કે “આ રકમ ગરીબ-ગુરખાને પહેંચી દેજો.”

આ લેખ પઘાલી પાચેનાં માણસો બોલી ઉઠ્યાં કે “અહા ! કેવી નેવાઈ !” મુદિયાન હમેશાં કહેતા કે, સંસાર ઉપર લેશ પણ મમતા કરવી નહિ. આમ છતાં તેમણે આ રકમનો સંચય કેમ કર્યો હશે ?”

ત્યારે સુદિયન બોલ્યા કે “આ રકમ મહારા ધર્મનું રક્ષણ કરનારી એ રકમથી મહારા ધર્મ હું મરણસુધી સાચવી શક્યો છું. એટલી મુશ્કેલી વાળી શયતાન પોતાનું પરાક્રમ મહારા ઉપર ચલાવી શક્યો નથી. રક્ષા પૂછતો કે “આને શું ખાઇશ ? શું પહેરીશ ?” તો હું કહેતો કે “જો. થેલી તૈયાર છે.” તે કહેતો કે “કફન ક્યાંથી કાઢીશ ?” હું કહેતો કે “એ થેલી દીઠી છે ?” જો કે આ પેસામાંથી એ મહારેભાટે કાંઈ પણ વાપરે છે ન પરંતુ એ દ્વારા હું પાપી લાલચોનું નિવારણ કરી શક્યો છું.”

ખુબારામાં સુદિયાન સુરીનો કોઈ વરિલ હતો, તેના તેઓ વરિલ હતા. વરિલનું મરણ થતાં ખુબારાના પરિતોએ તેમની સંપત્તિ સાચવી રાખીને સુરીને સમાચાર મોકલ્યા, એટલે સુરી ખુબારા ગયા. આ વખતે તેમ ઉંમર અઢાર વર્ષની હતી. ખુબારાવાસીઓ શહેર સમીપની નદી કાંઠે તેમને તેલવા સામા આવ્યા. તેમને માનપૂર્વક ખુબારામાં લઈ ગયા અને નારે મૂકેલી સંપત્તિ તેમને સ્વાધીન કરી. આ સંપત્તિ તે કોથળીમાં ભરી લીધી હતી. આ રકમ તેમણે રાખી મૂકી અને કોથળી પાસે બેસી રહ્યા. આ રકમ તેમણે ગરીબ-સુરખાને વહેંચી આપવા માટે આપી દીધી. મરણ સુદિયાન સુરીએ પ્રભુનું નાનો વ્યવસ્થા કરતાં કરતાં નાચે દોડી ઊભો થયો, તેમને છેલ્લે સ્વાસ્થ્ય નીકળ્યો તે સમયે “માનોદ આજ” માનોદ ના (માનો વેરાવળનું મરણ થયું, આજે વેરાવળનું મરણ થયું) એવો શ્લોક તેમના સંજોગવામાં આવ્યો હતો.

[illegible]

છયે ઉપર દયા રાખવાથી સુદિવાનના તમામ કોષો પરમેશ્વરે ભાકુ કર્યા છે.”

આ મહાત્માનાં વચનામૃતો

૧-એક મોટા ટોળાને જો કેઈ મોટા અવાજે પૂછે કે “આજે સાંજ મુદી છવવાની જેને પાકાં ખાત્રી હોય તે માણસ ઉભો થાય.” તો મને ખાત્રી કે, એક પણ માણસ ઉભો થઈ શકશે નહિ. આ પ્રમાણે મરણ તો અચાનક આવવાનું છે, એમ સર્વે કેઈ જાણે છે, છતાં પણ જો એ ટોળા ‘આગળ એવું’ હોવામાં આવે કે, મરણને માટે જોણે તૈયારી કરી રાખી હોય તે માણસ ઉભો થાય; તો તેઓમાંથી એક પણ ઉઠી શકશે નહિ. માણસોની ગફલતની આથી બીજી શી સાળીતી જોઈએ?

૨-દુનિયામાં ‘મે’ એવા ઘણા માણસો જોયા છે કે જેઓ પોતાની વાહવાહ બોલાય તે વાસ્તેજ સત્કાર્યો કરે છે; અને જે કાર્ય હોઠોની જાણમાં આવે તેવું હોય નહિ, તે ગમે તેટલું ઉપકારક હોય તેપણ તેઓ તેના તરફ ધ્યાન આપતા નથી.

૩-જેના આચરણમાં પણ વૈરાગ્ય ઉતરી ચૂકેલો હોય, તેજ સાચો વૈરાગ્યવાન છે. માત્ર વાણીમાંજ જે વૈરાગ્ય રહેલો હોય, તે સાચો વૈરાગ્ય નથી.

૪-ધર્મવરના જે અપરાધો કર્યા હશે તે તો ધર્મવર સહેલાઈથી ભાકુ કરશે; પરંતુ તેના લક્ષોના અપરાધોની ખાત્રી પણ તરફથી મળવી સહેલી નથી.

૫-જે સારો નૃપતિ છે તે જ્ઞાનીઓનાજ સહવાસમાં રહે છે અને તેમનીજ પાસેથી જ્ઞાન લે છે.

૬-સાધનાની પ્રથમાવસ્થામાં એકાંત, ત્યારપછી જ્ઞાનજિજ્ઞાસા, ત્યારપછી જ્ઞાનાનુસાર વર્તણૂક અને જ્ઞાનપ્રચારનું કાર્ય તો તે પછીજ થાય છે.

૭-જે માણસ બીજના ઉપર પોતાની એકતા દાખવવા મથે છે, તે અલંકારી મનુષ્ય છે.

૮-આ ચાર પ્રકારના હોઠો પ્રભુને વધારે પ્રિય થાય છે:-(૧) આસક્તિરહિત વિદ્વાન, (૨) તત્ત્વ જાણનાર ઋષિ, (૩) નમ્રતાવાળો શ્રીમંત અને (૪) પ્રભુને મહિમા જાણનાર ત્યાગી.

૯-જે ઉપાસકનું હૃદય પ્રભુપ્રેમથી આર્દ્ર થતું નથી, તેની નમાજ, બક્ષિ કે પ્રાર્થના ખરેખરી નહિ પણ ઉપર ઉપરની છે.

૧૦-જે માણસ અન્યાયથી પ્રાપ્ત કરેલા ધનવટે દાન અથવા સત્કાર્યો કરે છે, તે માણસ અપવિત્ર વસ્તુને હોદીવટે પોષ્ટને પરિત્ર કરવા હવે છે.

પેગંબર સાહેબની પવિત્ર સમાધિનાં દર્શન કરવામાટે અનુહરિફ મ-
દિનામાં ગયા, ત્યારે સમાધિરથાન પાસે જઈને તેઓ જોઈયા કે “અરમકામ
અલયકુમ હયા સયદ-ઉલ-મોર્શિદિન” અર્થાત્ હે મેજ પેગંબરો આપને હું
સલામ કહે છું.”

હરેવાય છે કે, જો વખતે સમાધિરથાનમાંથી આ પ્રમાણે જ્વનિ અઃબો હતો:-
“અલયકુમ સલામ હયા ઇમામ મુરશ્શિન” અર્થાત્, મુશ્શકમાનેના
ઇમામ તમોને સલામ.

અણુ હનિફ ઇંશર તરફ અત્યંત ઉત્સુક રહેતા અને લોકોથી તેા ઉંટાળ
રહેતા. પ્રથમ તો તેઓ ગિલકુલ એકાંતમાં રહેતા અને ફકીરી વસ્ત્રો પહેરતા; પણ
એક રાત્રિએ તેમને સ્વપ્ન આંધું કે, દુજસ્ત મદમદ સાહેબ(સંઆંસં)-
નાં અસ્થિઓ આમતેમ હાલે છે અને તેમાંથી નવી બાળતો રચાઈ જૂની
બાળતો વીખેરાય છે. આ સ્વપ્ન જોઇ ઇમામ બય પામીને ભગી ઉડ્યા. તેમજો
એક સાધુ પુરુષને આ સ્વપ્નનો મર્મ પૂછ્યો. તે જોઈયો કે “તમે પેગંબર
સાહેબ(સંઆંસં)ના તરવજાન તથા ધર્મવિધિઓનું શિશુ લેવામાં ખૂબ
જ ઉન્નત થયો. તમે શુદ્ધ વિધિઓને અશુદ્ધ લેગસેગમાંથી નોખી પાડી શક્યો.”

વળી બીજી વાર પણ એક રાત્રે તેમને સ્વપ્નમાં પેગંબર સાહેબ(સં
આંસં)નાં દર્શન થયાં. તેમજો કહ્યું કે “અણુ હનિફ! ધર્માચરણનો પ્રચાર
કરવામાટેજ તમારો જન્મ છે; માટે એકાંતમાં રહેવા પ્રયત્ન કર્યો નહિ.”

તે સમયે મન્સુર નામનો એક માણસ બગદાદમાં ખલિફાની ગાદી ઉપર
હતો. એક દિવસ ખલિફે સલા બોલાવી. બગદાદના તમામ પંડિતોને, અણુ
હનિફના શુરુ શાવીને તેમજ અણુ હનિફને પણ બોલાવ્યા હતા. ખલિફાએ
પ્રત્યેક અનુચરને માટે જમીનનો એક એક ટુકડો નિર્વાહને માટે લખી આ-
મવાનો હુકમ કર્યો. આશાપત્ર લખાયાં. એક નોકર તે લેખ લઇને શાવીની
પાસે હાજર થયો અને તેમને કહ્યું કે “ખલિફાએ આ લેખ ઉપર સાક્ષી-
તરીકે આપની સહી કરવાને હુકમ કર્યો છે.” તેમજો લેખની નીચે પાતાના
નામની સહી કરી અને બીજા પંડિતોએ પણ સાક્ષીતરીકે સહી કરી. છેલ્લે એક
નોકર એ હસ્તાવેજ લઇને અણુ હનિફની પાસે આંચો અને જોડ્યો કે
“ખલિફે સાહેબનો હુકમ છે, આપ આમાં સાક્ષી કરો.”

અણુ હનિફ જોઈયા કે “તેઓ ક્યાં છે?”

અનુચર—“તેમના મહેલમાં.”

અબુ હનિફે—“કાં તો તેઓ અહીં પધારે અને કાં તો મને તેમની પાસે લઈ જાઓ, તોજ ખરેખરી રીતે સાક્ષી કરી કહેવાય.”

અનુચર—“આ કાળસાહેબ અને તમામ પંડિતોએ ચોતપોતાની સહી કરી છે; તેના કરતાં પણ તમે શું મોટા માણસ છો?”

આ વાત બલિફ પાસે પહોંચી. તેણે શાવીને ચોતાની પાસે બોલાવીને પૂછ્યું કે “સાક્ષી કરતી વખતે આપનાર-લેનાર બંનેની હાજરીની જરૂર ખરી કે નહિ?”

શાવી—“હા, જરૂર તો ખરી.”

બલિફ—“તમે મને આ દસ્તાવેજ કરવાની આજ્ઞા કરતાં જોયો છે કે સાક્ષીતરીકે સૌની સહીઓ કરાવી?”

શાવી—“મેં માન્યું હતું કે, એ લેખ આપની આજ્ઞા પ્રમાણે તૈયાર થાય છે, તેથી આપની હાજરીની જરૂર ધારી નહોતી.”

બલિફ—“આ ઉત્તર સાચો ને સંતોષજનક નથી. આવા ઉત્તરથી તો તમે કાળપદ્ધતિ દૂર કરવા લાયક બનેા છો.”

હવે બલિફ મન્સુર વિચારમાં પડ્યો કે, કાળનું પદ કોને આપવું? વિચાર કરતાં તેમને સમજાયું કે, નીચેના ચાર વિદ્વાનોમાંના એકને નીમવો. પછી અબુ હનિફે, સુફિયાન, મસાવ અને શરીફ, એ ચારે નામીયા વિદ્વાનોને તેમણે ચોતાની પાસે બોલાવ્યા. તેઓ ચારે જણા સાથે મળીને આવતા હતા. ત્યાં અબુ હનિફે કહ્યું કે “સાંભળો, હું તમને એક સારી સલાહ આપું છું.”

પંડિતો—“શી સલાહ આપો છો? બોલો.”

અબુ હનિફે—“સાંભળો. હું કોઈ પણ યુક્તિ-પ્રયુક્તિથી કાળપદ લેવાનો નથી ને જો તમે પણ મારા વિચારમાં સંમત હો, તો કોઈએ પણ એ પદ સ્વીકારવું નહિ. સુફિયાને નાસી જવું, મસાવે ગાંડા બનવું અને શરીફે તો ચોખ્ખી નાજ પાડવી.”

સૌએ એ પ્રમાણે કરવાનું કબૂલ કર્યું. સુફિયાને તો રસ્તામાંથીજ પલાયન કર્યું અને એક હોટીમાં જઈને સંતાઈ ગયા છે, તેનો વગરહથિયારેજ વધ કરેલો છે” આ હ મનમાં સાંભરતું હતું; કેમકે શરીફ ગુન્ડામા સળગ્યો કાળજીને કરવી રવા સંમત થતા નહિ.

કાળપદ અપા
૩ વચન સૌ
સુધીની લય
.. પદ
..

ખલિક્ષ મન્સુર પાસે હાજર થયા:

ખલિક્ષ અથુ હનિક્ષને કહ્યું કે 'તમારે કાલ થવું પડશે.'

અથુ હનિક્ષ—“હું આરબોના ઉચ્ચ વંશમાં જન્મેલો નથી. હું તો મેના સેવકોની પંક્તિમાંનો છું; એટલે આરબ ઉમરાવો મારો હુકમ માન્ય રહેશે નહિ.”

ખલિક્ષ મન્સુર—“આ કામનો વંશની સાથે કંઈ સંબંધ નથી, વિદ્વતાની સાથે સંબંધ છે.”

અથુ હનિક્ષ—“તોપણ હું એ કામને માટે લાયક નથી. જો મહાર આ બાલવું આપને સત્ય લાગતું હોય, તો આપે તે સ્વીકારવું જોઈએ; અને જો અસત્ય લાગતું હોય તો મહારા જેવા અસંત્યવાદીને કાલના ઉચ્ચ પદે નીમવો ન જોઈએ. આમ ઇશ્વરના પ્રતિનિધિરૂપ છો અને આપના પ્રતિનિધિરૂપે મહારા જેવા અસત્યવાદીને આવી જોખમદાર જગ્યાપર નીમવો જોઈએ નહિ.”

આનો કથો જવાબ ખલિક્ષ આપી શક્યો નહિ અને તેથી અથુ હનિક્ષનો તો છટકો થયો. પછી મહર્ષિ મંસાવ એકદમ આગળ ગયા અને ખલિક્ષનો હાથ પકડી પૂછ્યું કે “કેમ, મંત્રામાં છો? તમારાં જાળગોપાળ ખુશીમાં છે?”

આ અવિનય જોઈ ખલિક્ષ નારાજ થયો અને આજ્ઞા કરી કે “એને બહાર કાઢી મૂકો, એ ગાંઠો છે.”

એટલે મંત્રીઓએ શરીહને કહ્યું કે “તમારે કાલ થવું પડશે.”

શરીહ—“હું બુદ્ધિહીન માણસ છું, મહાર મગજ નળણું થઈ ગયું છે.”

ખલિક્ષ—“તો દવાઓ કરજો; તેથી મગજ સળળ થશે.”

અતે શરીહને કાલ થવું પડ્યું; પણ તે દિવસથી અથુ હનિક્ષ શરીહનો આમામ સદાને માટે છાદી દીધો. કોઈ વખત સામા મળે, તોપણ તેઓ તેની સાથે વાત કરતા નહિ.

એક વાર કેટલાંક છોકરાં એક ઠેકાણે પેડાં દોરાવવાની રમત કરતાં હતાં. નજીકમાં કેટલાક વૃદ્ધ સત્યુચ્ચો બેઠા હતા, જેમાં અથુ હનિક્ષ પણ હતા. અકસ્માત એક પેડું તે વૃદ્ધોની અંદર જઈ પડ્યું. હવે એને પાછું કાઢવું લાગે? બાળકો એ વિષે વિચારમાં પડ્યાં. ત્યાં એક બાળક બોલ્યો કે “એમાં શું? પેડું હું લઈ આવું.”

આમ કહીને તે બાળક વૃદ્ધોની મંદગીમાં આવ્યો અને ન છાજે તેવા શબ્દો કહી પેડું કાઢી ગયો. ત્યારે અથુ હનિક્ષ બોલ્યા કે “નાહી બદજીને કે

આ બાળક દોઢ હલકા વંશનો છે.” તપાસ કરતાં એ વાત સાચી બનવા લાગી. ઇંચો પૂછ્યું કે “ઇમામ સાહેબ ! આ વાત આપે શી રીતે બાળી ?”

અણુ હનિફ—“જો એ ઉચ્ચ વંશનો હોત, તો વૃદ્ધ ગુરુજનોને આ અનાદર કરી પેડું લઈ જતાં તેને લજ્જા આવત.”

ઇમામ અણુ હનિફનું કેટલુંક ધન એક માણસ પાસે મૂકેલું હતું. માણસ બેઠો રહેતો હતો, તે શેરીમાં તેમનો એક શિષ્ય રહેતો હતો. તે માણસ પામ્યો. આથી અણુ હનિફ તેની છેલ્લી ક્રિયામાં ભાગ લેવા તે સ્થળે આવ્યો. વળતે તાપ સખત પડતો હતો, છાંયડાનું તો નામજ ન મળે. એની પાસે ઇમામ આજમે ધન મૂકેલું હતું, તે માણસના ઘરની બીંતેજ માત્ર છાંયો રહે. આથી હનિફ તે છાંયે ન બેસતાં તરફેજ બેઠા.

દોઢએ તેમને પૂછ્યું કે “આપ તરફેજ બેઠા ? અહીંનાં છાંયે કેવી વાર બેસીને વિશ્રાંતિ થયો.”

હનિફ—“આ “આ મકાનના ધણી પાસે મહારી કાંઈક રકમ છે; એક તેની ભીંતનો છાંયડો લેવાએ પણ મારે મારે ઉચિત નથી. આખા પાંચ સાહેબ કહી ગયા છે કે “દોઢ પણ માણસને કાંઈ પણ રકમ ધીરની તો તે બદલામાં કાંઈ પણ દાન લેવા એ વ્યાજ લેવા બરાબર છે; અને વ્યાજ એ એટો વળી મહાપાપ છે.” આથી એ ધણીનો કાંઈ પણ ઉપકાર પ્રદાન કરી હું મહાપાપી વ્યાજ-ખોર કહેવાઉં.”

અણુ હનિફ દરેક સત્રિમાં વજ્રસો રકમ નમાજ પડતા. (તમામ સત્રિ એક જામને ‘રકત’ કહે છે) એક વાર તેઓ રસ્તે આવ્યા જતા હતા. તેને એકને એક સત્રિ બીજી સત્રિ કહેવા લાગી કે “જો બહેન ! આ માણસ તમારે સત્રિ રકત નમાજ પડે છે.” ઇમામ સાહેબે આ સત્રિની સાથે કહ્યું કે. હવેથી મહારી પાસે રકત નમાજ પડતી; કેમકે મહારી એ સત્રિ રકત છે.

તે સત્રિ તેઓ દરેક સત્રિ પાસે રકત નમાજ પડતા. (તમામ સત્રિ એક જામને ‘રકત’ કહે છે) એક વાર તેઓ રસ્તે આવ્યા જતા હતા. તેને એકને એક સત્રિ બીજી સત્રિ કહેવા લાગી કે “જો બહેન ! આ માણસ તમારે સત્રિ રકત નમાજ પડે છે.” ઇમામ સાહેબે આ સત્રિની સાથે કહ્યું કે. હવેથી મહારી પાસે રકત નમાજ પડતી; કેમકે મહારી એ સત્રિ રકત છે.

શત્રિ શત્રુ નહિ; કેમકે પ્રભુ કહે છે કે “આ જગતમાં એકે એકે જીવનું છે કે તેઓ જે સ્વભાવે કન્યા નથી, તેવા અન્યાયીઓને જો કોઈ તેમના અન્યાય કરે છે તો તે સાંભળીને તેઓ ત્રાણ થાય છે.” મારે એવો માન્ય થતું નથી; માટે હવેથી આખી શત્રિ સંપ્રદાય નહિ, કે તેઓ જ્યાં જ્યાં અન્યાયી મનુષ્યોમાં માફ નામ આવે નહિ. ત્યારપછી ત્રીસ વર્ષ સુધી હંમેશાં વિનિ નમાજની અશુથી સવારની નમાજ સુધી તેમાંજ વખત મળતો. વારંવાર નમાજમાં નમસ્કાર કરવાથી ધીરજનો આવલો જન્મ ઉત્તર: સીંચાણના આવલો સાગ જેવો થઈ ગયો હતો.

એક વાર અશુ દનિકની એક સ્ત્રીમાંના ધનમાં એકે-એક મોરન અપાઈ ગયું, તેથી તેમણે હજાર વાર કુશનનો પાક કરીને તે પાપનું પ્રાચલિત કર્યું. એક વાર તો આજીસ વાર કુશન વાંચ્યો ગયા, ત્યારેજ એક કાળ પ્રશનો નિકાલ તેઓ લાવી શક્યા હતા.

હસનનો પુત્ર મહમદ અત્યંત મુંઝેર હતો. તે અશુ દનિક પાસે શિક્ષણ લેતો હતો. એક વાર તેનું રૂપ જોઈને અશુ દનિકના હૃદયમાં રોષ ઉદભવ્યો. ત્યારથી તેઓ કદી તેના તરફ દ્રષ્ટિપાત કરતા નહિ. તેને એક સાંભળની પાસે બેસાડીને બહાવતા, કે જેથી તેના ઉપર દ્રષ્ટિ એવાય નહિ.

ઘડેઘડ તાઈ કહે છે કે, કું વીસ વર્ષ અશુ દનિકની પાસે રહ્યો હતો અને તેમના તરફ માફ સર્વદા લલચ હતું. તેઓ બહારમાં કે એકાંતમાં કદી ઉપાડે માંચે રહેતા નહિ અને થાક ઉતારવા માટે કદી પગ લંગાવતા નહિ. એ કહ્યું કે “ઇમામ સાહેબ! આપને એકાંતમાં પગ લંગાવો તો શો કોપ ?”

તેઓ બોલ્યા કે “એકાંતમાં તો પ્રભુનું માન સાચવવું એ મને વધુ શ્રેયસ્કર લાગે છે.”

અશુ દનિકે એક વાર રસ્તામાં જતાં કોઈ બાળકને કાઢવમાં પડેલો જોયો. તેમણે તેને કહ્યું કે “જો તું સાવચેતી રાખી આવ્યો હોત, તો કાઢવમાં પડત નહિ.”

આ સાંભળી બાળકે બોલ્યો કે “મારે માટે તો એ સહેજ છે. વળી હું પડ્યો છું તે તો એકલોજ પડ્યો છું; પણ તમે સાચવજો. જો તમે કદાચ તો તમારી પાછળ ચાલનારા તમામ લોકો તેમાં જઈ પડશે અને તમારું નામ ઉભા થવું પણ કઠણ થઈ પડશે.”

આ બાળકનો સ્માનભરેલો કટકો સાંભળી ઇમામ અશુ દનિકનું મન ગયા, એમની આંખોમાં અશુ કરાઈ આવ્યાં અને પછી પાતાના માથા

કહ્યું કે “ભાઈઓ! આવધાન રહેજો. તમારા અંતરમાં કોઈ નવીન તરંગો કાશ થાય અને એ પ્રકાશ હું કહું છું તેના કરતાં વધારે ઉજ્જવળ અને પ્રભાવવાળો જણાય તો તમે તે પ્રમાણે ચાલજો. હું કહું તેમજ ચાલવું અને સત્-માર્ગ છોડી દેવો, એ ન્યાયપરાયણતાનું લક્ષણ નથી.”

લક્ષ્મીના અગ્રેસર ઉસ્માનના ઉપર એક શ્રીમંત માણસને વજો પ્યાર હતો. તે તેમનો તિરસ્કાર કરી તેમને ‘ચાહુદ્દી’ કહેતો. અબુ હનિફાએ આ વાત સાંભળી, ત્યારે તેમણે પેલા શ્રીમંતને યોલાવ્યો અને કહ્યું કે “તારી પુત્રી અમુક ચાહુદ્દીને પરણાવી દે.”

પેલો શ્રીમંત—“આપ, મુસલમાનોના ઇમામ છો; છતાં મુસલમાનની પુત્રી એક ચાહુદ્દીના હાથમાં આપવાનું કહો છો, તે શું યોગ્ય છે? હું એક કદી સંમત થઈશ નહિ.”

અબુ હનિફા—“સુબહાન અલ્લા! તને તારી પુત્રી ચાહુદ્દીને આપવાનું યોગ્ય લાગતું નથી; તો પછી તારા નેતા હજરત સાહેબે પોતાની બે પુત્રીઓ એક ચાહુદ્દીને આપી હતી, તે કેવી રીતે યોગ્ય ગણાય?”*

હવેજ પેલો શ્રીમંત એ વાતનો મર્મ સમજી શક્યો. ચાહુદ્દીના તિરસ્કારમાં પરિવર્તન થયું અને ઇમામ અબુ હનિફાની કૃપાથી તેણે પોતાની ભૂલોમાટે પશ્ચાત્તાપ કર્યો.

એક દિવસે શહેરના હિમામખાનામાં ઇમામ નહાવા ગયા. ત્યાં એક માણસને તેમણે સાવ નમ્ર સ્થિતિમાં જોયો. કોઈએ કહ્યું કે “તે દુરાચરણી માણસ છે.” કોઈએ વળી બીજું કહ્યું. અબુ હનિફે પેલા માણસની એવી સ્થિતિ જોઈ આંખો મીંચી લીધી. પેલા માણસે તેમની પાસે આવીને પૂછ્યું કે “ઇમામ સાહેબ! આપની આંખોનું તેજ ક્યારે હરાઈ ગયું?”

ઇમામ—“ન્યારે તારાં વસ્ત્રો અળગાં થયાં ત્યારે.”

એક વાર અબુ હનિફા રસ્તે ચાલ્યા જતા હતા. તેમના લુગડે જરા કાઢવ આવડ્યો. તેઓ નદીએ જઈ તેને ધોવા લાગ્યા. કોઈએ કહ્યું કે “ઇમામ સાહેબ! તમારું તો આખું જ વસ્ત્ર મેલું છે, તો પછી થોડાક કચરામાટે શાથી ધુવો છો?”

તેઓ બોલ્યા કે “હા, એમજ છે. એમાંજ ત્યાગ અને સ્વીકારનો મર્મ સમાયેલો છે. આપણા પેગંબર હજરત મહમદ સાહેબ (સં આં સં)

* ઉસ્માને હજરત મહમદ સાહેબ (સં આં સં)ની બન્ને દીકરીઓ સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં.

અટધી પશુ રાટી પોતાના ઘરમાં રાખવા દેતા નહિ, ત્યારે બીજા બાણુએ તેમણે
શીશ્યોને માટે એક વર્ષનો યોગેક સંધરવાની આજ્ઞા આપેલી છે.”

ત્યારે હાઉદ તાઈ અગ્રેસર હતા, ત્યારે તેમણે અમુ હનિફને એક વાર
પૂછ્યું કે “મારે હવે શું કરવું ?”

અમુ હનિફ—“તમારે તમારા જ્ઞાનને આચરણમાં મૂકવું, એજ કર્તવ્ય
છે. જે જ્ઞાન આચરણમાં મૂકાતું નથી તે પ્રાણુવગરના શરીર જેવું છે.”

તે સમયના ખલિફને સ્વપ્નમાં મૃત્યુ દેખાવાથી તેણે અમુ હનિફને
તેના મર્મ પૂછ્યો તથા પ્રશ્ન કર્યો કે “મહારી ઉમર હવે કેટલી બાકી છે ?
મૃત્યુએ મને પાંચ આંગળીઓ દેખાઈને ઇસારો કર્યો છે.”

અમુ હનિફ—“પાંચ આંગળીઓ એ નીચેના પાંચ વિષયોનું જ્ઞાન સૂ-
ચવે છે—અર્થાત્ એ પાંચ વિષયોનું જ્ઞાન બીજા દોષને નથી. કુરાનમાં એક
જગાએ કહેલું છે, કયામત(પ્રલય)નું જ્ઞાન એક પ્રભુનેજ છે; વરસાદ ક્યારે
વરસશે તે પણ તેજ જાણે છે; જરાયુ કોપમાં (ગર્ભસ્થળમાં) કયી જાતનું
બાળક છે, તે પણ તેજ જાણે છે; કાંચે શું બનશે, તે કોઈપણ જાણતું નથી, માત્ર
તે પ્રભુજ જાણે છે અને કોતું કયે સ્થળે મૃત્યુ થશે, તે પણ કેવળ પ્રભુજ જાણે
છે. આ પાંચ બાબતોનું જ્ઞાન જેને છે, તે પ્રભુજ આપની ઉમર કેટલી બાકી
છે તે કહી શકે. મૃત્યુએ પાંચ આંગળીઓ બતાવીને તમને એજ સૂચવ્યું છે.”

ઉરમાન જલ્લાલીનો પુત્ર શેખ અમુ અલિ કહે છે કે, હું તુર્કસ્તાનમાં ગયો
હોતો, ત્યાં મેં એક દિવસ હજરતના આશ્રયદાતા બેલાલના સમાધિસ્થળે શયન
કર્યું હતું. ત્યાં મને સ્વપ્ન આંચું કે, હું જાણે મક્કામાં છું. સ્વપ્નમાં પેગંબર
સાહેબ(સંઆંસં)ને મેં જોયા. લોકો જેમ બાળકને રનેહથી ખસેલે છે, તેમ
તેઓ એક વૃદ્ધ પુરુષને ખસે લઈને બહાર જતા હતા. હું દોટ મૂકીને તેમની
પાસે ગયો અને તેમના પગે ચૂસ્યો. પછી હું આશ્ચર્યપૂર્વક વિચારવા લાગ્યો કે,
આ વૃદ્ધ પુરુષ તે કોણ ? એટલામાં પેગંબર સાહેબ બોલ્યા કે “આ વૃદ્ધ પુરુષ
તે સુન્નતમાનોના ઈમામ હનિફ છે.”

ઇયાસનો પુત્ર નોફલ કહે છે કે, અમુ હનિફના પરલોકગમન પછી જે
સ્વપ્નમાં કયામતનું દર્શન કર્યું હતું. ત્યાં મેં જોયું તો તમામ બાણુઓ ન્યાય-
ક્ષેત્રમાં હાજર થયાં હતાં. પ્રેક્ષિત પુરુષ કયસર ચરોપરને તીરે ઉભા હતા અને
તેમની હાબી તથા જમણી બાણુએ ઘણા મહવિંઓ ઉભેલા હતા. ત્યાં જરફના
જેવા સદેદ કેશવાળી એક વૃદ્ધ સૌમ્ય મુનિને મેં દીઠી. તે મૂર્તિ હ

1. 凡在本行開辦之各項業務，均應遵守本行所定之規章制度，並應隨時注意本行所定之業務範圍，不得有誤。

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

... ..

... ..

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

1. 1940-1941
 2. 1942-1943
 3. 1944-1945
 4. 1946-1947
 5. 1948-1949
 6. 1950-1951
 7. 1952-1953
 8. 1954-1955
 9. 1956-1957
 10. 1958-1959
 11. 1960-1961
 12. 1962-1963
 13. 1964-1965
 14. 1966-1967
 15. 1968-1969
 16. 1970-1971
 17. 1972-1973
 18. 1974-1975
 19. 1976-1977
 20. 1978-1979
 21. 1980-1981
 22. 1982-1983
 23. 1984-1985
 24. 1986-1987
 25. 1988-1989
 26. 1990-1991
 27. 1992-1993
 28. 1994-1995
 29. 1996-1997
 30. 1998-1999
 31. 2000-2001
 32. 2002-2003
 33. 2004-2005
 34. 2006-2007
 35. 2008-2009
 36. 2010-2011
 37. 2012-2013
 38. 2014-2015
 39. 2016-2017
 40. 2018-2019
 41. 2020-2021
 42. 2022-2023
 43. 2024-2025
 44. 2026-2027
 45. 2028-2029
 46. 2030-2031
 47. 2032-2033
 48. 2034-2035
 49. 2036-2037
 50. 2038-2039
 51. 2040-2041
 52. 2042-2043
 53. 2044-2045
 54. 2046-2047
 55. 2048-2049
 56. 2050-2051
 57. 2052-2053
 58. 2054-2055
 59. 2056-2057
 60. 2058-2059
 61. 2060-2061
 62. 2062-2063
 63. 2064-2065
 64. 2066-2067
 65. 2068-2069
 66. 2070-2071
 67. 2072-2073
 68. 2074-2075
 69. 2076-2077
 70. 2078-2079
 71. 2080-2081
 72. 2082-2083
 73. 2084-2085
 74. 2086-2087
 75. 2088-2089
 76. 2090-2091
 77. 2092-2093
 78. 2094-2095
 79. 2096-2097
 80. 2098-2099
 81. 2100-2101
 82. 2102-2103
 83. 2104-2105
 84. 2106-2107
 85. 2108-2109
 86. 2110-2111
 87. 2112-2113
 88. 2114-2115
 89. 2116-2117
 90. 2118-2119
 91. 2120-2121
 92. 2122-2123
 93. 2124-2125
 94. 2126-2127
 95. 2128-2129
 96. 2130-2131
 97. 2132-2133
 98. 2134-2135
 99. 2136-2137
 100. 2138-2139
 101. 2140-2141
 102. 2142-2143
 103. 2144-2145
 104. 2146-2147
 105. 2148-2149
 106. 2150-2151
 107. 2152-2153
 108. 2154-2155
 109. 2156-2157
 110. 2158-2159
 111. 2160-2161
 112. 2162-2163
 113. 2164-2165
 114. 2166-2167
 115. 2168-2169
 116. 2170-2171
 117. 2172-2173
 118. 2174-2175
 119. 2176-2177
 120. 2178-2179
 121. 2180-2181
 122. 2182-2183
 123. 2184-2185
 124. 2186-2187
 125. 2188-2189
 126. 2190-2191
 127. 2192-2193
 128. 2194-2195
 129. 2196-2197
 130. 2198-2199
 131. 2200-2201
 132. 2202-2203
 133. 2204-2205
 134. 2206-2207
 135. 2208-2209
 136. 2210-2211
 137. 2212-2213
 138. 2214-2215
 139. 2216-2217
 140. 2218-2219
 141. 2220-2221
 142. 2222-2223
 143. 2224-2225
 144. 2226-2227
 145. 2228-2229
 146. 2230-2231
 147. 2232-2233
 148. 2234-2235
 149. 2236-2237
 150. 2238-2239
 151. 2240-2241
 152. 2242-2243
 153. 2244-2245
 154. 2246-2247
 155. 2248-2249
 156. 2250-2251
 157. 2252-2253
 158. 2254-2255
 159. 2256-2257
 160. 2258-2259
 161. 2260-2261
 162. 2262-2263
 163. 2264-2265
 164. 2266-2267
 165. 2268-2269
 166. 2270-2271
 167. 2272-2273
 168. 2274-2275
 169. 2276-2277
 170. 2278-2279
 171. 2280-2281
 172. 2282-2283
 173. 2284-2285
 174. 2286-2287
 175. 2288-2289
 176. 2290-2291
 177. 2292-2293
 178. 2294-2295
 179. 2296-2297
 180. 2298-2299
 181. 2300-2301
 182. 2302-2303
 183. 2304-2305
 184. 2306-2307
 185. 2308-2309
 186. 2310-2311
 187. 2312-2313
 188. 2314-2315
 189. 2316-2317
 190. 2318-2319
 191. 2320-2321
 192. 2322-2323
 193. 2324-2325
 194. 2326-2327
 195. 2328-2329
 196. 2330-2331
 197. 2332-2333
 198. 2334-2335
 199. 2336-2337
 200. 2338-2339
 201. 2340-2341
 202. 2342-2343
 203. 2344-2345
 204. 2346-2347
 205. 2348-2349
 206. 2350-2351
 207. 2352-2353
 208. 2354-2355
 209. 2356-2357
 210. 2358-2359
 211. 2360-2361
 212. 2362-2363
 213. 2364-2365
 214. 2366-2367
 215. 2368-2369
 216. 2370-2371
 217. 2372-2373
 218. 2374-2375
 219. 2376-2377
 220. 2378-2379
 221. 2380-2381

100-443887-100

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions, including sales, purchases, and expenses. It emphasizes the need for a systematic approach to record-keeping, such as using a ledger or accounting software, to ensure that all financial data is properly documented and organized.

2. The second part of the document focuses on the importance of regular financial statements, such as the balance sheet, income statement, and cash flow statement. It explains how these statements provide a clear picture of the company's financial health and performance, allowing management to make informed decisions about the future of the business.

3. The third part of the document discusses the importance of budgeting and financial planning. It explains how a well-defined budget can help management allocate resources effectively, identify potential areas of concern, and set realistic goals for the business. It also emphasizes the need for regular monitoring and adjustment of the budget to ensure it remains relevant and accurate.

4. The fourth part of the document discusses the importance of financial control and risk management. It explains how a strong financial control system can help management identify and mitigate potential risks, such as fraud, theft, and financial mismanagement. It also emphasizes the need for regular audits and reviews to ensure that the financial control system is effective and up-to-date.

5. The fifth part of the document discusses the importance of financial reporting and communication. It explains how clear and concise financial reports can help management communicate the company's financial performance to stakeholders, such as investors, creditors, and the public. It also emphasizes the need for transparency and accountability in financial reporting.

6. The sixth part of the document discusses the importance of financial innovation and technology. It explains how the use of modern financial technologies, such as cloud accounting and mobile apps, can help management streamline financial processes, improve accuracy, and reduce costs. It also emphasizes the need for ongoing training and development to ensure that the financial team is equipped with the latest skills and knowledge.

7. The seventh part of the document discusses the importance of financial ethics and integrity. It explains how a strong ethical framework can help management make responsible financial decisions, avoid conflicts of interest, and maintain the trust of stakeholders. It also emphasizes the need for regular training and education to ensure that the financial team is aware of and committed to ethical standards.

8. The eighth part of the document discusses the importance of financial sustainability and long-term growth. It explains how a focus on sustainable financial practices, such as reducing waste, improving efficiency, and investing in research and development, can help the company achieve long-term success and growth. It also emphasizes the need for a clear vision and strategy for the future of the business.

9. The ninth part of the document discusses the importance of financial flexibility and adaptability. It explains how a flexible financial system can help the company respond quickly to changes in the market, such as shifts in demand or new opportunities. It also emphasizes the need for a proactive approach to financial management, with regular monitoring and adjustment of the financial system to ensure it remains relevant and effective.

10. The tenth part of the document discusses the importance of financial collaboration and teamwork. It explains how a strong team of financial professionals, working together and sharing knowledge, can help the company achieve its financial goals. It also emphasizes the need for open communication and collaboration between the financial team and other departments, such as sales and marketing, to ensure that all financial decisions are based on a complete understanding of the company's needs and goals.

૧. ત્યારે હંમામ શક્તીની પાસે હંમામ અહમદ નમ્રભાવે શિશુવુ લેતા
ત્યારે શક્તીની ઉંમર માત્ર પચીસ વર્ષની હતી. દોઢએ હંમામ અહ-
દે આગ્રહ કરી પૂછ્યું કે “આપ આવે” ઉંચે દરજ્જે હોવા છતાં તથા
રમાં પણ વૃદ્ધ હોવા છતાં પચીસ વર્ષના એક યુવક પાસે જઈ બેસો છો;
ખીલ મોટા મોટા અધ્યાપકો અને મહર્ષિઓનો સમાગમ જતો કરો
તેનું કારણ શું?”

તેના ઉત્તરમાં અહમદે કહ્યું હતું કે “મેં જે કંઈ કંઈ કહેલ છે, તેનો
તત્ત્વિક અર્થ શક્તી જાણે છે; માટે તેનો આશ્રય લીધા વિના મારે કંઈપણ
બી. કુશનનાં પ્રવચનો, તત્ત્વશાસ્ત્ર અને બીજી જે જે તેમણે વાંચ્યું છે, તેનો
રો મર્મ તેઓ સમજેલા છે. તેઓ જગતના સૂર્યસ્વરૂપ તથા માનવ-સમૂહ-
કલ્યાણરૂપ છે. આજુબી તત્ત્વજ્ઞાનનું દ્વાર હેવાઈ ગયું હતું, તે તેમના
રાજ પરમેશ્વરે ખોલ્યું છે. આ વખતે એ બાળક ઉપર એમના જેવો પ્રકાશ
ઈ પણ નાખી શકે તેમ નથી.

મહર્ષિ શક્તી અર્થશાસ્ત્રમાં, તત્ત્વજ્ઞાનમાં, માનસશાસ્ત્રમાં અને શબ્દશા-
સ્ત્રમાં પંથિત હતા. હજરત મહમદ સાહેબ (સં ૫૦ આં ૫૦) કહે છે કે, દરેક
પ્રકારમાં ઇશ્વર, ભૂમિ ઉપર એક એવા માણસને ચોકલશે, કે જેની પાસેથી
માણસો મ્હારા ધર્મનું શિક્ષણ મેળવશે. આ વચન શક્તીને યથાર્થ લાગુ પડે
છે. સુરી કહે છે કે, જે પૃથ્વી ઉપરનાં અર્થોઅર્થ મનુષ્યોની બુદ્ધિ લેગી કરી
હોય, તોપણ તેમના કરતાં મહર્ષિ શક્તીની બુદ્ધિ વધારે જણાય.

પહેલી અવસ્થામાં શક્તી દોઢ જોજનના ઉત્સવમાં કે મેળામાં ભાગ લેતા
નહિ. હમેશાં તેઓ ચોકાતુર ચહેરે અને અશુભ નયને એકાંતમાં બેઠા
રહેતા. બચપણમાંજ વૃદ્ધ જ્ઞાનીનો દેખાવ પ્રભુએ તેમને આપેલો હતો.
જ્ઞાનપણમાં તેઓ મહાજ્ઞાની તપસ્વી સલિમ રાખીના સહવાસમાં રહેતા.
તેમના સહવાસમાં લાંબો સમય રહીને તેઓ શાઓના જ્ઞાનમાં તથા ધર્મ-
સાધનામાં સૌના અગ્રણી થયા હતા. અબદુલ અન્સારી કહે છે કે “હું શક્તી-
ના મતનો અનુયાયી નથી, તોપણ મને તેમના ઉપર અત્યંત આદર છે; કાર-
ણ કે હું તેમને ત્યારે પણ જોઈ છું, ત્યારે તેઓ સર્વથે જણાય છે.”

મહર્ષિ શક્તી કહે છે કે, એક વાર મેં સ્વપ્નમાં હજરત મહમદ સાહેબ-
(સં ૫૦ આં ૫૦)નાં દર્શન કર્યા હતાં. તેમણે મને પૂછ્યું કે “જાતી તું કોણ
છે? હું બાદ્યો કે “પૂજ્ય પેગંબર સાહેબ! હું એક આપની મંદની.

માને માણસ છું.”

તેઓ બોલ્યા કે “તું મ્હારી પાસે આવ.” હું તેમની પાસે ગયો. તે પછી ગ્રેમપૂર્વક થોડોક વિધિ કર્યા. પછી તેમણે કહ્યું કે “હવે તું જા. તારા ઉપર પ્રભુના શુભ આશીર્વાદો ઉતરશે.” એજ વખતે સ્વપ્નમાં જે હજરત અલીને જોયા. તેમણે પોતાની વિંટી કાઢીને મ્હારી આંગળીમાં પકે રાવી; આથી અલીની વિદ્યા પણ મ્હારામાં ઉતરી આવી છે.

મહુર્ષિ શફીની માતા હાસમના કુટુંબની કન્યા હતી. તેનામાં પણ ઉંચો ધર્મભાવ અને વૈરાગ્ય હતાં. એની પ્રતિષ્ઠા એટલી બધી હતી કે આસપાસનાં પડોશીઓ પોતાની ધનસંપત્તિ સાચવવા સારૂ એ બાંધને ત્રમૂકી જતાં. જ્યારે શફીની ઉંમર છ વર્ષની હતી અને તેઓ પાઠશાળામાં અભ્યાસ કરતા હતા, ત્યારે નીચેનો બનાવ બન્યો હતો.

શફીની જનેતા પાસે એ માણસો આવ્યા. તેમની પાસે કિંમતી વસ્તુઓ ભરેલી એક પેટી હતી. સાચવવામાટે તેમણે તે પેટી શફીની માતાને સોંપી કેટલાક દિવસ પછી તેમાંના એક માણસે આવીને તે પેટી માગી. શફીની માતાએ તેને આપી દીધી. ત્યારપછી કેટલેક દિવસ પેલો બીજો માણસ આવીને પેટી માગવા લાગ્યો, ત્યારે શફીની માતાએ કહ્યું કે “એ પેટી તો તમારો સાથી લઇ ગયો છે.”

પેલો માણસ બોલ્યો કે “અમે તમને કહ્યું હતું કે ‘અમે બંને જણ આવીએ નહિ, ત્યાંસુધી તમારે એ પેટી કોઇને આપવી નહિ’ એ વાત તમને સાંભરે છે?”

શફીની માતા—“હા, એ વાત મને સાંભરે છે.”

પેલો માણસ—“ત્યારે તમે પેલા એકલાને શાથી આપી?”

આથી શફીની માતા અત્યંત શોકાતુર થઇ ગઇ. એવામાંજ નિશાબેશી શફી આવ્યા. પોતાની માતાને ઉદાસ જોઇને તેઓ બોલ્યા કે “માણ! શોક શામાટે કરો છો? શું હુંબ આનું છે?”

પછી માતાએ બનેલી બધી હકીકત યુત્તરને કહી. તે સાંભળીને તરત શફી બોલ્યા કે “કશી હરકત નહિ, માતાજી! ચિંતા કરશો નહિ. પેટી લેવ. આવેલો એ માણસ ક્યાં છે? બોલાવો, તેને હું ઉત્તર આપીશ.”

પેલો માણસ બોલ્યો કે “આ રહ્યો, હું હાજર છું.”

શફી—“એ પેટી અમુક ઘરમાં પડેલી છે. જાઓ, તમે તમારા સાથીને

તેડી આવો અને લઈ જાઓ.”

પેલો માણસ આમી આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. કાજીનાં કે જે કાને ને ચાતાની સાથે લાવ્યો હતો તે પણ બાગકના આ ઉત્તરથી આશ્ચર્ય પામીને આશ્ચર્ય ગયો.

મદયિં શરીરો પરમ પ્રાથમિક અને મદાપરિત્ત જેવા ગણેકનું શિષ્યત્વ પ્રદાન થયું હતું. એ મલેકની ઉંમર તે વખતે ચિત્તે વર્ષનો હતી. તેઓ આપણે દિવસ મલેકના બાણમાં ઉભા રહેતા. મલેકે આપણે જે સર્વોચ્ચ સ્થાને કોઈ માણસ મલેકના મકાનની બહાર નીકળતું, ત્યારે મહી તે જે સર્વોચ્ચ નોંધી જોતા અને તે બહારથી થયો છે કે નહિ, તે જોતા. એ પાતાને જરાય ન લાગે તો ફરિયાદીને કહેતા કે, તું પાછો જા અને ન્યાયાધીશને કહે કે, આપ ફરી વિચાર કરો. ફરિયાદી પાછો આવતાં તરતજ મલેક સમજી જતા કે, તેને શરીરે પાછો મોકલેલ છે અને આ ન્યાયમાં મદદારથી કાંઈક જૂન થઈ છે; એટલે તેઓ ફરી વિચારતાં અને શરીરની જુદિમતા જોઈ પણ શકી શકતા.

એ વખતે ખલિફની ગાદી ઉપર સમ્રાટ હાફિઝ અલ રશિદ હતા. બગદાદ તેમની રાજધાની હતી. એક રાત્રે સમ્રાટ હાફિઝ અલ રશિદને પાતાની પત્ની જુબેદાની સાથે વાઢવિવાદ થયો. જુબેદાએ તેમને નારકી કહ્યા. રશિદે કહ્યું કે “જે હું એવો નારકી છું, તો તું મદદારથી જુદી રહે.” વાઢ વધતાં જાને જુદાં પડી ગયાં. જુબેદા ઉપર હાફિઝનો ધત્તોજ સ્નેહ હતો, તેથી તેના જવાબી તે બહુજ દુઃખી થયા. પછી તેમણે બગદાદના પંડિતોને સભામાં નોતર્યા અને તેમની પાસે પ્રશ્ન મૂક્યો કે “હું સ્વર્ગગામી છું કે નરકગામી ?”

આનો ઉત્તર આપવાને કોઈ પણ સમર્થ થયું નહિ. સૌ એટલુંજ બોલ્યા કે, આપ સ્વર્ગગામી છો કે નરકગામી, એ તો પ્રશ્ન જાણે. કોઈ પણ માણસ તેનો જવાબ આપી શકશે નહિ.

આ વખતે એ સભામાં એક બાળક ઉભો થઈ બોલ્યો કે “આનો ઉત્તર હું આપીશ.”

આ બાળક કોણ હતો તે તો સુન્ન વાચકો સમજી જાય હશે. એ બાળક આ ચરિત્રના નાયક ઈમામ શરી હતો. આવા નાના બાળકને નિર્ણય આપવા તૈયાર થયેલો જોઈને સૌ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા અને માંહિમાંહે વાતો કરવા લાગ્યા કે “આ છોકરો તો ગાંડો જણાય છે. આટલા પંડિતો જેનો ઉત્તર ન આપી શક્યા, તે ઉત્તર આ બાળક શી રીતે આપી શકશે ?”

હાફેન અલ રશિદ બાળક શક્તીને સંજોધી બોલ્યા કે “બહુ સારું, હું ખુશીથી આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપ.”

શક્તી બોલ્યા કે “રાજન્ ! અત્યારે તમારે માટે પ્રયોજન છે કે મારે માટે પ્રયોજન છે ?”

હાફેન અલ રશિદ—“અત્યારે મારે તારું પ્રયોજન છે.”

શક્તી—“તો આપ સિંહાસનથી નીચે ઉતરો; પંડિતોને ઉંચું સ્થાન આપવું જોઈએ, એ તો તમારી જાણબહાર નહિજ હોય.”

આ સાંભળીને સમ્રાટ હાફેન અલ રશિદ નીચે ઉતર્યા અને શક્તીને સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા.

શક્તી—“પહેલાં મહારા એક પ્રશ્નનો ઉત્તર તમે આપો. પછી હું આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપીશ.”

હાફેન અલ રશિદ—“લલે, જે પૂછવાનું હોય તે પૂછો.”

શક્તીએ પૂછ્યું કે “કોઈ પણ વખતે તમે ઈશ્વરથી ડરીને અયોગ્ય કામ કરતાં અટકેલા ખરા ?”

હાફેન અલ રશિદ—“હા, ઈશ્વરના સોગંદથી કહું છું કે, એવું પણ કેટલીક વાર બન્યું છે.”

આ સાંભળી શક્તી બોલ્યા કે “તો હું કહું છું કે, આપ સ્વર્ગગામી છો.”

પંડિતમંડળી આ નિશ્ચય સાંભળતાંજ મોટે સાદે બોલી ઉઠી કે “તો આપે યુક્તિથી સિદ્ધ કર્યું, પણ એનું કાંઈ પ્રમાણ ?”

શક્તી—“એનું પ્રમાણ કુરાન છે.”

ત્યારપછી તેઓ કુરાનનું એક વચન બોલી તેનું પ્રમાણ દર્શાવવા લાગ્યાં. એ વચનનો ભાવાર્થ એવો છે કે “જે માણસ પાપ કરવા તૈયાર થાય, પણ પછી ઈશ્વરના લયથી તે કામ કરતો અટકે તેનું સ્થાન સ્વર્ગમાં છે.”

આ વાત સાંભળતાંજ સૌ જનનાદ ગળતીને બોલવા લાગ્યા કે “પણ શક્તીનાં પાપમાં જે બાળક આવો શક્તિવાન જણાય છે, તે મોટી ઉંમરે કેટલો શક્તિશાળી થશે ?”

એક દિવસ અન્યાસ કરતાં કરતાં શક્તી દયા વાર ઉભા થયા અને નીચે જઈ કોઈએ પૂછ્યું કે “વારંવાર આમ ઉઠોશ તમારે કરવો છે ?”

તેઓ બોલ્યા કે “મહાન્ દુગમાં જન્મેલા પેલા કુમાર બારેક વારે વારંવાર તે મારી સન્નિધિ આવે છે; એટલે હું ઉભા થઈને તેમનું સન્નિધિ

૧૩. પેગંબર સાહેબ(સં ૪૫૦ સં)નો વંશજ મારી સન્મુખ આવે અને તું બેઠો રહું, એ શું યોગ્ય ગણાય ?”

એક વાર કોઈ માણસે મક્કામાં સાધુ પુરુષોની સેવામાંટે ફેટલુંક ધન મોકલ્યું હતું. એ સમયે શરી પણ મક્કામાં હતા. એટલે હિસ્સા પ્રમાણે એક માણસ એ દોલતનો ફાળે પડતો ભાગ આપવા શરી પાસે આવ્યો.

શરીએ તેને પૂછ્યું કે “આ ધન મોકલનાર શ્રીમતે તે કેવી રીતે નાપ-રવાનો પત્ર લખેલો છે ?”

પેલો માણસ—“પવિત્ર સત્પુરુષોને આપવાનું તેણે લખેલું છે.” એ સાંભળી-ને શરીએ કહ્યું કે “તો એ ધનહું લઈ શકીશ નહિ; કેમકે હું પવિત્ર સત્પુ-રુષ નથી.”

એક દિવસે મહર્ષિ શરી ‘સના’ નામના પ્રદેશમાંથી મક્કા તરફ આવતા હતા, ત્યારે દશહજાર દિનાર તેમની પાસે હતા. કોઈએ તેમને સલાહ આપી કે, આ ધનવડે તમે જમીન લઈને ખેતી કરો; તો કોઈએ ‘સલાહ આપી કે, તેનાં જાનવરો લઈ વેપાર કરો; પરંતુ શરીએ તેનું શું કયું, તે સાંભળ્યો.

તેણે મક્કા પહોંચ્યા, ત્યારે શહેર બહાર ચોતાનો તાંબુ ઉભો કરાવીને ત્યાં ઉતર્યા અને પ્રાતઃકાળ થતાંજ એ માણસ તેમની પાસે માગવા આવે, તેને એકેક સુઈ ભરીને દિનારો દાન આપવા લાગ્યા. મધ્યાહ્નની નમાજને સમય થયો, એટલામાં તો તેમણે તમામ દિનારો આપી દીધા.

રામના રાજ્યમાંથી દરવર્ષે હાફન અલ રશિદની રાજધાની બમદાદમાં ખંડણી મોકલાવી. એક વર્ષ રામના પાદશાહે ફેટલાક ખિસ્તી પાદરીઓને તથા વિદ્વાનોને બમદાદમાં મોકલ્યા અને આ પ્રમાણે કહેવરાવ્યું:—

“રામના પાદશાહ કહાવે છે કે, અહીંના વસ્તવેતા પડિતોને આપને ત્યાં મોકલ્યા છે; તેમની સાથે આપના વસ્તવેતાઓએ વાદવિવાદ કરવો. એ તમારા વસ્તવેતાઓ છતશે, તો મારે ખંડણી આપવાની છે અને એ અમારા વસ્તવેતાઓ છતશે, તો ખંડણી ભરવાની નથી.”

આરસો ખિસ્તી વસ્તવેતાઓ આવેલા હતા. સમ્રાટ હાફન અલ રશિદ બમદાદના તમામ પડિતો અને વસ્તવેતા કુદરીને દબા નદીને તીરે બેગા કર્યો. પછી તેમણે મહર્ષિ શરીને પણ ત્યાં બોલાવ્યા અને કહ્યું કે “આ નિદરશી પડિતોના ઉત્તરો આપણા પડિતોએ આપવાના છે.” બધા પડિતો એકલા થયા અને ઠેરઠેર છે કે, મહર્ષિ શરી ચોતાનો સુન્દો (નમાજ પઢતી વખતે

પાથરવાનું આસન) ખલે નાખીને નદીના પાણી ઉપર ચાલવા લાગ્યા અને વહેતા પાણી ઉપર પોતાનો સજદો પાથરીને તે ઉપર પોતે બેઠા તથા બોલ્યા કે “જેને મારી સાથે ચર્ચા કરવી હોય, તે અહીં સામે આવીને બેસે.”

તમામ ખ્રિસ્તી પાદરીઓ અને પંડિતો આ જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગયા અને તેજ વખતે ઈસ્લામધર્મ ગ્રહણ કરીને મુસલમાન બન્યા!

રોમના પાદશાહની પાસે આ સમાચાર પહોંચતાંજ તે બોલ્યો કે “ધર્મસ્વરનો ઉપકાર માનો, કે મહર્ષિ શરી આપણા દેશમાં આવ્યા નથી. જે આવ્યા હોત તો આખા રોમરાજ્યમાં એક પણ ઉપવીતધારી રહેત નહિ.

મહર્ષિ શરીએ પોતાની જુવાનીનો સમય સમય મધ્ધમાં ગાળ્યો હતો. ઘણાં વર્ષોસુધી તેઓ ફકીરના વેશમાં હતા. એક રાત્રે કોઈએ તેમને કાખના મંદિરની પાસે ચંદ્રમાને અજવાળે બેસી ગ્રંથ વાંચતાં જોયા. થોડે છેટે કાખમાં ઝગઝગાટ દીવો સળગતો હતો, તેથી પેલો માણસ બોલ્યો કે “મહર્ષિ! દીવાનું અજવાળું છોડી ચંદ્રમાને અજવાળે શામાટે વાંચો છો?”

તેઓ બોલ્યા કે “એ દીવો પવિત્ર કાખા મંદિરમાં અજવાળું કરવા માટે સળગાવેલો છે, માટે તેનાથી હું ગ્રંથ વાંચી શકું નહિ.” મહર્ષિ શરીએ પોતાના સમગ્ર જીવનમાં અપવિત્ર કે અન્યાયી ખાનપાન કયું નહોતું.

કેટલાકોએ સમ્રાટ હાફ્ઝ અલ રશિદને કહ્યું કે “શરીને કુરાન કંઠસ્થ નથી; પણ તેમની ધારણાશક્તિ તથા યાદશક્તિ ઘણી પ્રબળ છે.”

આ સાંભળીને હાફ્ઝ અલ રશિદે એ બાળતની પરીક્ષા કરવા ધાયું. રમજાન માસમાં તેમને ઇમામનું કામ કરવા વિનંતિ કરી. શરી રોજ થોડું થોડું કુરાન એક વાર વાંચી જતા અને રાત્રે નમાજ વખતે તે મોઢે બોલી જતા. આવી રીતે રમજાન માસ પૂરો થતાં સુધીમાં આખું કુરાન તેમને કંઠસ્થ થઈ ગયું!

જે કોઈ સ્વેચ્છાથી એક વાર પણ નમાજ છોડી દે છે તે કાફર બને છે. એવો ઇમામ અહમદનો અભિપ્રાય હતો; પરંતુ મહર્ષિ શરીનો મત જુદો જ હતો. તેઓ કહેતા કે, તેમ કરનાર માણસ દોષપાત્ર થાય છે અને પશ્ચાત્તાપ કરવાથી પાછો પવિત્ર થાય છે.

એક વાર શરીએ અહમદને પૂછ્યું કે “જો કોઈ જાણી જોઈને એક વાર નમાજનો ત્યાગ કરવાથી આપના કહેવા પ્રમાણે કાફર બની જતો હોય તો

× ખ્રિસ્તીઓ તે સમયે ઉપવીત (જનોઈ) ધારણ કરતા હતા.

(અંગ્રાણી તાપસમાળામાંથી)

પછી શું કરવાથી તે પાછું મુશ્કેલીમાં પાડે ?”

અહમદ-“નમાજ પઢવાથી મુશ્કેલી થાય.”

શક્તિ-“ત્યારે કહેા કે, કાફરોએ નમાજ કરવી મેં જ છે ?”

આ ઉત્તરથી મહર્ષિ અહમદનું મોઢું બંધ થઈ ગયું. તત્ત્વજ્ઞાનપિંગે આવી ઘણી વાતો અને ઘણા પ્રશ્નોત્તરો મહર્ષિ શક્તિના હૃદયનાં દિવમાં મેં; પણ તે બધું હખટાં આ ગ્રંથ લખી થઈ બધ, મારે તે લખું નથી.

મહર્ષિ શક્તિ એક દિવસ બજારમાં ફરતા હતા, તેમાં ઘણે પ્રમથ આવ્યો ગયો. પછી તેઓ ત્યાગીઓની ગુપ્તીએ આવી પહોંચ્યા. ત્યાં કેટલાક કુદિ પડિતો અને ત્યાગીઓ બેઠા હતા. તેમાંથી એક જણ બોલ્યો કે “જે તમે વખત ઉપર પ્રેમ રાખો, તો વખત તમારા હાથમાંથી જતો રહે નહિ.”

આ સાંભળીને શક્તિ નોકર તરફ ભેળને બોલ્યા કે “જે, સમય પુનઃ પ્રાપ્ત થયો છે. સાંભળ, આ મહાત્મા શું કહે છે ?”

સ્થળીય ખીસમ નામનો એક આધુ પુરુષ કહે છે કે, શક્તિના પરલોક સીધાવા પહેલાં મેં એક રાત્રે સ્વપ્નમાં આ પ્રમાણે જોયું હતું:-મેં આદિ-પુરુષ હજારત આદમનું મરણ થયેલું જોયું. અનેક લોકો તેમના શબને અતિમ માન આપવા એકઠા થયા હતા. આ સ્વપ્નનું ક્ષણ શું ? જોયું મેં એક પંડિતને પૂછ્યું; ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “આ સમયમાં જે સર્વોત્તમ જ્ઞાની હોય, તેને આદમને સ્થળે સમજાવો અને તે યોગ દિવસમાં પરલોકગમન કરશે, એવો આ સ્વપ્નનો ભાવ છે.” આ સ્વપ્ન પછી યોગજ સમયમાં મહર્ષિ શક્તિનું મરણ થયું.

મૃત્યુ પહેલાં શક્તિએ કહ્યું હતું કે “અમુક માણસને કહેલે કે, તે આવીને મને છોડાવે. જે માણસ જે વખતે મિસર દેશમાં હતો. ત્યાંથી જ્યારે તે આવ્યો, ત્યારે તેણે મહર્ષિ શક્તિએ મરણસમયે કહેલા શબ્દો સાંભળ્યા. મહર્ષિ શક્તિએ મરણ પહેલાં જે સ્મૃતિલેખ લખેલો, તે તેમણે જોવા માગ્યો. તેમાં સિત્તરહબર ગ્રંથાનાણના દેવાનો ઉલ્લેખ હતો. આ માણસે તે દેવું ભરી દીધું અને બોલ્યો કે “છોડવવાનો મર્મ આ છે.”

આ મહાત્માનાં વચ્ચનામૃત

૧-જે માણસ આ સંસારમાં અનધિકારી લોકોને તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ આપે છે, તે તત્ત્વજ્ઞાનનું મહત્ત્વ નહ કરે છે; અને જે માણસ અધિકારી જ્ઞાનેને તત્ત્વજ્ઞાનથી વંચિત રાખે છે, તે જુલમ કરે છે.

૨-જો સમગ્ર સંસાર પણ માત્ર કકડા રોટલા બદલ ખરીદી હોય, તોપણ હું તો તેને ખરીદું નહિ.

૩-જો માણસ એવો હોય કે, જેટલું પણ મળે તેટલું લીધે આધે જવું, તો તે માણસની કિંમત, ઉદરમાંથી જે બહાર નીકળે છે, જેટલી છે.

૪-તમે એવું કદી પણ મનમાં લાવતા નહિ કે, હાય ! ફલાણાએ પેસા એકઠા કર્યા, તેટલાએ મેં કર્યા નહિ. પણ જોને બદલે એવોજ કરજો કે “હાય ! ફલાણે જેટલી તપશ્ચર્યા કરી, તેટલીએ મેં કરી નહિ.”

૫-જેમ કેઇ માણસ મરણ પામેલા માણસની ઈર્ષ્યા કરતો તેમ જીવતા માણસની પણ કેઇએ ઈર્ષ્યા કરવી જોઇએ નહિ; કેમકે જીવતા માણસને તેમજ ઈર્ષ્યા કરનારને પોતાને પણ મરવાનું તો છેજ.

૬-પુણ્યાત્મા ઋષિઓના જ્ઞાનની બરાબરી માફ જ્ઞાન કરી શકે તે નથી; અને તેમનું જ્ઞાન વળી મહર્ષિઓના એક વચન બરાબર પણ નથી.

૪૧-તપસ્વી ઈમામ અહમદ હમ્બલ

ઈમામ અહમદ ધર્માચાર્ય મંડળના નેતા હતા. અનુષ્ઠાન કરવામાં તેમને અધ્યયન કરાવવામાં તેઓ અગ્રણી હતા. નિઃસ્વાર્થ પદોપકારીતરીકે, ત્રીય વિરમીતરીકે અને તેજસ્વી મહાત્માતરીકે તેઓ ગણાતા. તેમના ખતમાં ધર્મશાસ્ત્રની બાબતમાં તેમના જેવો કેઇ પણ નિપુણ નહોતો. વ્યર્ગો, વિરોધોમાં અને તપ-સાધનામાં તેઓ બહુ આગળ વધેલા હતા. મની હુદિ પણ બહુ તેજસ્વી હતી. તેઓ જે પ્રાર્થના કરતા, તે કદી નિર્વર્તી નહિ. વિશુદ્ધાચાર્યમાં, ધર્મિકતામાં અને સત્યપરાયણતામાં કોઈ એક છે, એવી જોઈ શકા હતી. મહર્ષિ મુનુન, મહાત્મા સુરી તો તેજસ્વી મહાત્મા હતા અને બહાર હાદિ ઇન્સાદિ અનેક પુણ્યના કારણે અને દર્શન-સમમ કલા હતા. મહર્ષિ બહાર હાદિ કહે છે કે “અહમદ ને તેમનું નીતિબદ્ધ અને અનિચલ મેરુતું તે જીવું હતું કે જે કોઈને તેણે આમરના નહોતું તેઓ નવાબુદ્દિ ઉપજાવે કરીને”

પોતાનું તથા કેટલુંનું ગુજરાન ચલાવતા. તેમને અત્રદ્વાજી લોકોએ બહુ હુન્ની
દર્શાવતા. ઉપયોગમાં લેવાની વસ્તુ પવિત્ર છે કે અપવિત્ર, એ તપાસવાની
ટેવ ઉપદ્રુષ્ટી તેમનામાંથી ગઈ નહોતી. તેઓ બધી રીતે પવિત્ર અને શ્રેષ્ઠ
પુરુષ હતા.

એક દિવસે અહમદનો પુત્ર “ઈશ્વરે સ્વહસ્તે માણસનાં શરીરો રચેલાં છે”
આ હદિસની વ્યાખ્યા કરતાં હાથ ઉઠા કરીને બોલવા લાગ્યો, ત્યારે અહ-
મદ બોલ્યા કે “ઈશ્વરના હાથની વાત કરતી વખતે તું વચમાં તારો પોતાનો
હાથ લાંબો-કુંદો કર નહિ.”

એક યુવકની માતા ધણી વખતથી પયારીવશ રહેલી હતી. તેણે એક દિ-
વસે પોતાના પુત્રને કહ્યું કે “બેટા! જો તું મને પ્રસન્ન કરવા માગતો હોય તો
મહર્ષિ ઇમામ અહમદની પાસે જા; અને મારી હાલત તેમને દર્શાવ. જો
તેઓ કૃપા કરીને મારે માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરે તો ઈશ્વર મને જરૂર નિર્દોશી
કરશે, એવું મને લાગે છે. તે સિવાય આ રોગ મટવાની અને જીવવાની
મને આશા નથી.”

માતાની આજ્ઞા પ્રમાણે પેલો યુવક ઇમામ અહમદને ત્યાં આગ્યો અને
તેમને જૂમ મારી
તેમણે પૂછ્યું કે “કેવું છે એ?”

યુવક બોલ્યો કે “એક પ્રાર્થના કરનાર સેવક. મારી માતા ધણી દિવસથી
મંદવાદ લોગવે છે અને તેના રોગનિવારણ માટે આપ પ્રભુપ્રાર્થના કરો,
એવું તે હાલ છે.”

આ વાતથી અહમદ આવેશમાં આવી જઈને બોલ્યા કે “તારી માતાએ
મને શી રીતે આગમ્યો?”
પછી ઇમામ ઉભા થયા, તેમણે સ્નાન કર્યું અને પછી પ્રભુની ઉપાસના-
પુજા કરી. હમ.મ અહમદના નોકરે આવી પેલા યુવકને કહ્યું કે “યુવક!
તું હવે જા. હમ.મ અહમદ સાહેબ તારા કાર્યમાં જોડાયા છે.”

યુવકે દર પછી આવી એવું તો તેની જનેતા રોગમુક્ત થઈ હતી.
હમ.મ અહમદ કહે છે કે, એક વાર હું એકલોજ મજાની યાત્રાએ જતો
તે દરમિયાન મારા પૂછવાનો વિચાર કરી તેની પાસે ગયો. મને લાગ્યું કે,
જો તેને મારું પૂછવાનો વિચાર કરી તેની પાસે જાવું હતું, તે દાદીને જે તેને આપવા માંગત

ત્યાં પંદો ફરી એવો કે “અહમદ! તું આરે હુમલો કરવામાં
પોતાની જાતે જીવે તને જે સામગ્રી આપી છે, તેમાં તને વિશ્વાસ અને સંતોષ
નથી, તેથી તું બહો પડ્યો છે.”

એને કાંઈ કિયમ ન એનારા ફરીરે આરે નામહામ તથા મનોબાવ શી સી
વલખાંને કીધું તેમ જ આરે ગરિબ શબ્દ ગયો અને બોલ્યો કે “મોતી આપ્યું
તેવા શિક્ષકની મદદથી આપો જંગલોમાં કેમ છુપાઈ શોવા ક્યો”

પરમાર મહમદ અમદાવાદમાં રહેતા, પણ અમદાવાદ અને આવા તકે
તેમના મોત કે પછી તેને મહમદિયનિ કમરે માર્ગિક મોજાવણને અર્થ
પાડીને, તેથી તેણે અન્ન તું કરી શકું નહિ.”

અમદાવાદ મેલ રેલ્વે સ્ટેશનમાં અને મંગળવા તથા વાજત અમદાવાદ
વચ્ચેના રેલ્વે સ્ટેશન પર તેને એક પુત્ર હતો, તે એક વર્ષ વધી પછી
મોતને કાઢ્યો હતો હતો. તે એક વર્ષ પછી મંગળવા અને અમદાવાદ વચ્ચે
પણ એક વર્ષ અને તેને એક મિલકત ફરી વધે નિરાશો નહિ. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે
તેણે તેને મોતને મેલ રેલ્વે સ્ટેશન પર મિલકત ફરી મોતને, કે જેથી કેટલું
હમીદ અને અમદાવાદ તરફ એક એકને મિલકત ફરી પાડે. આવા તકે

વસ્તુ પવિત્ર છે કે અપવિત્ર ? 'ન્યાયથી મેળવેલી છે કે અન્યાયથી ?' એ વિશે જરા પણ ચર્ચા પડનાં તે વસ્તુ તેઓ સ્વીકારતા નહિ. એ બાબતમાં તેઓ આટલા બધા મક્કમ વિચારના દતા.

એક વાર પુરુષદોષ અદમદ મઠકે ગયા. ત્યાં રાજ કોઈ માધુ પુરુષ પામે જઈને તેઓ ધર્મકથા સાંભળતા. એક દિવસે તેઓએ માધુ પુરુષ પામે ગયા નહિ, એટલે તેમનો માણસ ઇમામને બોલાવતા તેમને ઉતારે મયો. તેને તપાસ કરતાં જણાયું કે, ઇમામ સાહેબે પોતાનાં પહેરવાનાં વસ્ત્રો પિત્તીને આપેલાં છે અને બીજાં વસ્ત્રો પહેરવાનાં નથી; એટલે નમાવરમામાંજ ધરમાં બેઠેલા છે. પેલો માઠલેલો માણસ બોલ્યો કે "મારી પાસે પૈસા નં, કરો તો આપને માટે વસ્ત્રો ખરીદી લાવું."

તેઓ બોલ્યા કે "ના, એમ કર્યો નહિ."

પેલો માણસ બોલ્યો કે "તો હું મારાં વસ્ત્રો આપને આપું."

ઇમામ—"ના ના, એ વાત પણ મને ગમતી નથી."

પેલો માણસ—"તો આપ આ બાબતમાં બીજો કંઈ રસ્તો બતાવો; નહિ બતાવો ત્યાંમુઘી હું જવાનો નથી."

ઇમામ—"હા ભલે, મેં એક થંચ લખી રાખ્યો છે, તેની કિંમતનરીકે હું મને વસ્ત્રો આપું."

પેલો માણસ—"ઝીલું મુંદર વસ્ત્ર લાવું ?"

ઇમામ:—"ના, દશ ગજ ખરૂર (ખાદી) ખરીદી લાવ. પાંચ ગજનું પહેરવાનું થશે અને પાંચ ગજનું ઓઢવાનું થશે."

એક વાર માટીની જરૂર પડવાથી એક વિદ્યાર્થી રાજમાર્ગ ઉપરથી તે લઇ આવ્યો. મહર્ષિએ તે માટી દેંદ્રી દેવરાવી દહ્યું કે "અનેક લોકોના અશુદ્ધ પગોનો સ્પર્શ થયેલો હોવાથી એવી જરા પણ માટી વાપરીશ, તો તારી વિદ્યા નિષ્ફળ થશે."

મહાત્મા ઇમામ એક વાર કોઈ માણસને ત્યાં પોતાની એક યાત્રી ધરાવે મૂકી આવ્યા હતા. ન્યારે તેમના હાથમાં પૈસા આવ્યા, ત્યારે તે યાત્રી પાછી લેવા ગયા. પેલો માણસે તેમની પાસે બે યાત્રીઓ રબુ કરી અને દહ્યું કે "આ બે યાત્રીઓમાંથી જે આપની હોય તે ઓગળીને લઇ લ્યો."

ઇમામ—"તમારી યાત્રી કયીતે હું ઓગળી ચકતો નથી, એમ કહીને તેઓ એક પણ યાત્રી લીધાસિવાય આવ્યા ગયા."

ઇમામ અહમદ ઘણાં વર્ગોગ્રુધી ગુનારકના પુત્ર તાપસપ્રવર મળ્યાનાં દર્શન કરવા સાડે અંખતા હતા. અચાનક એક વાર અબ્દુલ્લા પડે તેમને મક્કાને આવી ચઢ્યા. ઇમામના પુત્ર સાલેહે જઈને તેમને કહ્યું કે “પૂજ્ય પિતાશ્રી ! મહાશય અબ્દુલ્લા ગારણે ઉભા છે અને તેઓ તમારાં દર્શન કરવા આ છે.” તપસ્વી ઇમામે તેમને અંદર લાવવાની ના પાડી, ત્યારે પુત્ર એલ્યો કે “પિતાશ્રી ! તમે ઘણાં વર્ગોગ્રી તેમનાં દર્શનમાટે અંખ્યા કરો છો અને ત્યારે તેઓ પોતેજ આપણે આંગણે પધારેલા છે; છતાં આપ ના કેમ પાડો છો?”

મહર્ષિ—“વત્સ ! તું જે કહે છે તે તેમજ છે; પરંતુ મને લય લાગે છે, તેમને અને તેમની મધુર વાણી તથા ક્રોમળ લાવો જોઈને હું તેમના તરફ એટલો બધો આકર્ષાઈશ કે પછી તેમનું જવું થતાં તેમનો વિચાર હું સહન કરી શકીશ નહિ, તેથી તેમનાં દર્શનની લાલચમાંજ જીવન પૂરું કરીશ અને છેવટે જે સ્થળે મળ્યાપછી કોઈ કાળે વિચોગજ થવાનો નથી, ત્યાંજ કે તેમને મળીશ અને સદાકાળ જોયા કરીશ.”

ગગદાદમાં જ્યારે અશ્રદ્ધાળુઓનું મંડળ વધવા લાગ્યું અને તેમનું ભેર વધ્યું, ત્યારે તેઓએ સંકલ્પ કર્યો કે “ઇમામ અહમદને પકડીને સખ્ત શિક્ષા કરવી જોઈએ; કેમકે તે કુરાનને માનવકૃત કહે છે.” તે વખતે જે ખલિફ હતા તે પણ અશ્રદ્ધાળુ મંડળમાં સામેલ હતા. અહમદ ઇમામને પકડીને ખલિફના મહેલ સામે ઉભા કરવામાં આવ્યા. તે સ્થળે એક સૈનિક પહેરે ભરતો હતો. તે મહર્ષિને જોઈને જોલ્યો કે “ઇમામ સાહેબ ! ખરેખરી વીરતા દર્શાવ્યો મેં એક વાર ચોરી કરી હતી અને તે માટે મારે એક હજાર ફટકાનો માર સહન કરવો પડ્યો હતો; છતાં પણ મેં ચોરી કબૂલ કરી નહોતી, તેથી છેવટે હું છૂટી ગયો હતો. હું જૂઠો હતો, તોપણ ધીરજ રાખી હતી; તો આપ તો સાચા છો, એટલે આપ મહારા કરતાં ઘણી વધારે સહનશીલતા રાખજો.”

આ વચનોએ ઇમામ અહમદના અંતઃકરણમાં સાહસ અને બળ વધારી દીધું.

પછી પેલા અશ્રદ્ધાળુઓ તેમને ખલિફ પાસે લઈ ગયા અને મહર્ષિને કહ્યું કે “કેમ, તમેજ કુરાનને મનુષ્યકૃત કહો છો ને ?”

તેઓએ કશો ઉત્તર કર્યો નહિ. આથી ખલિફની આજ્ઞાથી તેમની કેડ ઉપરનું વસ્ત્ર કાઢી તે વડે તેમના હાથપગ બાંધવામાં આવ્યા અને નિઃકુરપ્પે ફટકા મારવા માંડ્યા. એક હજાર નેતરની સોટીઓના સખ્ત પ્રહાર તેમના

શરીર ઉપર થયા. તપસ્વી અદમદ ઇમામનું શરીર ૧૬ અને દુર્બલ હતું. તેને મારની પીડાથીજ તેઓ પરવોડવાથી થયા. તેમની જેવી ધરીને જાનેકે એ તેમની પાસે આવી પૂછ્યું કે “આ લોકોને આપના ઉપર તે જુઠામ છે, તે સંબંધમાં આપને કંઈ કહેવાનું છે?” મહર્ષિ—“હૃદયનેજ ખાતર એમણે મારા ઉપર પ્રદાર કર્યા છે. તેમને માન્યું હશે કે, હું અસત્યનો અનુયાયી (અમત્ય રસો આલનાર) થયો તેથી તેમના આ પ્રદારોને માટે પરવોડમાં એમનાવિષે મારે કશી પણ વાદ કરવાની નથી.”

પ્રભુ છોડતાં પહેલાં તેમણે હાથ ઉઘો કરીને કહ્યું કે “જમ, મને તપાસે ત્તા નહિ.” અર્થાત્ હવે શરીર છૂટી જાય તેટલો માર પડી જાયો છ.

આલેહે તેમને પૂછ્યું કે “પેતાણ ! આપને કંઈ કહેવાનું છે?”

મહર્ષિ—“આ કહેવાનો સમય નથી, આ તો પ્રભુને ઘેર જવાનો મમય હવે હું છેહી પ્રાર્થના કરું છું, મારે તું પણ તેમાંજ સહાય કર.”

ત્યારે તેમનું શબ અંતિમ ક્રિયામાટે લઇ જવામાં આવ્યું, ત્યારે તે શબ- ઉપર પંખીઓનાં ટોળાં આર્તસ્વરે રુદન કરતાં ઉડતાં હતાં. આ અ- લોકિક દુઃખ જોઇને બે હંતર ચાહુદી, ખિસ્તી અને અગ્નિપૂજકોએ ઇસ્તામ મર્મ અદણુ કર્યો હતો.

છેહી વખતે ઇમામ અદમદ હરબજે આ જાતની પ્રાર્થના કરી હતી કે ‘હિ પ્રભુ! જેમને તેં વિશ્વાસનું દાન કરેલું છે, તેમનો વિશ્વાસ તું કદી ઘટા- ધીશ નહિ; પણ જેઓને તેં વિશ્વાસનું દાન આપેલું નથી, તેમને તું વિશ્વાસ- તું દાન આપ.” આ પ્રાર્થનાનો પહેલો ભાગ તેમણે જીવિતદશામાં અનુભવ્યો હતો અને પ્રાર્થનાનો પાછળનો ભાગ મરણ પછી પ્રભુએ સ્વીકાર્યો હતો; અને તે બે રીતે કે, પ્રભુએ ચાહુદી વગેરેને ઇસ્લામ ધર્મ અદણુ કરાવી અદા- વાન બનાવ્યા હતા.

આ મહાત્માનાં વચેનામૃત

૧-મેં હૃદય પાસે પ્રાર્થના કરી હતી કે, તે મારે વાસ્તે ભયનું દાર મુલ્કું કરે. પ્રભુએ તેમજ કર્યું. કેમકે હવે તેની આજ્ઞાવિરુદ્ધ વર્તતાં મને એટલો ભયો ભય લાગે છે કે તેથી જરા પણ વધારે ભય તેણે આપ્યો હોત તો હું જાંટોજ થઈ જાત.

૨-પ્રશ્ન-શુકિત ક્યારે પ્રાપ્ત થાય? તમામ જાનજમાંથી છુટાય ત્યારે.

૩-પ્રશ્ન—નિર્ભર કેને કહેવાય ? સર્વ જાણતો ઈશ્વર ઉપર મૂકી દે તેને.

૪-પ્રશ્ન—આધીનતા કેને કહેવાય ? દરેક કાર્ય ઈશ્વરને સમર્પણ કરે તેને.

૫-પ્રશ્ન—પ્રેમ એટલે શું ? આ પ્રશ્ન જાણર હાકિને કરજો. તેઓ જવાબ છે ત્યાંસુધી હું એનો જવાબ આપી શકીશ નહિ.

૬-વૈરાગ્યના ત્રણ પ્રકાર છે:-(૧) અપવિત્ર વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો એ સાધારણ વૈરાગ્ય છે; (૨) પ્રયોજન કરતાં વધારે મળેલી પવિત્ર વસ્તુઓનો પણ ત્યાગ કરવો તે વિશેષ વૈરાગ્ય છે અને (૩) ઈશ્વરથી દૂર કરનારી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો એ ઋષિજનોનો વૈરાગ્ય છે.

૭-પ્રશ્ન—આ જઘા સુફિ લોકો જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યાવિના માત્ર વિશ્વાસ ઉપરજ મસ્જીદમાં રહે છે ? તમે ભૂલો છો, તેમના જ્ઞાનેજ તેમને એ ઠેકાણું આપ્યું છે.

૮-પ્રશ્ન—માત્ર રોટીના ટુકડા ખાવાનેજ તેઓ અહીં રહે છે, એમ ન કહી શકાય ? ના. આ વિશાળ ગ્રહાંડમાંથી જેઓને માત્ર ટુકડો રોટલાનીજ અલિલાપા હોય અને એથી વધારે બીજી કશીજ અલિલાપા ન હોય, તેમના કરતાં વધારે ઉંચા ભાવવાળા લોકો આ જગતમાં બીજા કોઈ પણ હશે, એમ હું માનતો નથી.

૪૨-તાપસ્વી અબુ ઉસ્માન સઈદ

તાપસશ્રેષ્ઠ અબુ ઉસ્માન સઈદના પિતાનું નામ ‘સલામ’ હતું. અબુ ઉસ્માને અનેક કઠોર સાધનાઓ કરી હતી. તેઓ સત્યના પ્રકાશથી તેજસ્વી બનેલા હતા અને તેથી તેમણે ઘણું ગૂઢ રહસ્યો સ્પષ્ટ કર્યાં છે. પેગંબર હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં સં)ના તેઓ ઉત્તરાધિકારી હતા અને મુખ્ય ધર્માચાર્ય તથા શ્રેષ્ઠ સાધકતરીકે ગણાતા હતા. ઈશ્વરના સ્મરણ અને ચિંતનમાં તેઓ સદા જોડાઈ રહેતા. તેઓ મહાવિદ્વાન હતા અને તત્ત્વવિદ્યાસંબંધી તેમણે અનેક ગ્રંથો પણ રચ્યા છે. પુષ્કળ સાધુપુરુષોનાં તેમણે દર્શન-સમાગમ કર્યાં હતાં અને કેટલોક કાળ મક્કામાં પણ રહ્યા હતા.

તેમના ધાર્મિક જીવનનાં પ્રથમનાં વીસ વર્ષો એકાંતસેવનમાં ગયાં હતાં તે સમયે તેઓ લોકોનો સહવાસ છોડી એકાંતમાં-અરણ્યમાં-નિવાસ કરતા ત્યાં વૈરાગ્યનું અવલંબન કરીને તેમણે એટલી તો કઠિન સાધનાઓ કરી હતી

કે તેને લીધે તેમનું શરીર અત્યંત દુર્બળ બની ગયું હતું. તેમની આંખો બધું ખાટામાં હાંડી હતરી મઘ હોય તેવી દેખાતી હતી અને ‘આ તે મનુષ્ય કે હાડપિંજર ?’ એવો જોનારને ભ્રમ થતો હતો. ત્યારપછી તેઓ મનુષ્ય-સમૂહમાં આવી રહ્યા અને મનુષ્ય સાથે ગ્રેમભાવે જીવન ગાળવાનો ઈશ્વરી સંકેત હોય તેમ વર્તવા લાગ્યા. પછી તેઓ તીર્થક્ષેત્ર મક્કામાં આટ્યા ગયા. તેમના આગમનના શુભ સમાચાર મક્કાના સાધુપુરુષોએ સાંભળ્યા, ત્યારે તેઓ સામે તેડવા ગયા; પરંતુ જ્યારે તેમણે અણુ ઉસ્માન સંદર્શના હાઠ-પિંજર જોવા શરીરતાં દર્શન કર્યાં, ત્યારે તેમણે જાણ્યું કે, જીવનનો મોટો ભાગ એમણે તપસાધનામાં અર્ચી નાખેલો છે અને હવે તેમનું થોડુંજ જીવ બાકી છે. તેમણે પૂછ્યું કે “મહાત્મા અણુ ઉસ્માન ! આપે અત્યારસુધી જીવન ગાળ્યું છે, તેવું જીવન ગાળવું બીજા દોષથી તો બની શકેજ નહિ. હવે અમેને કહો કે, આપે શું જોયું ? અને શું પ્રાપ્ત કર્યું ? વળી એકાંત-સ છોડી જનસમૂહમાં પાછું આગમન શામાટે કર્યું ?”

તેઓ બોલ્યા કે “હું પાર્થિવ જીવનનું મૂળ કાપવા એકાંતસ્થળે ગયો તો; પરંતુ અપાર યત્ન કર્યા છતાં એ મૂળસુધી મ્હારો હાથ પહોંચી શક્યો નહિ અને મેં દેવી વાણી સાંભળી કે ‘અણુ ! તું સંસારવૃક્ષમાંજ ભ્રમણ કર અને સદા મારી ભક્તિમાં મગ્ન રહે; તેથીજ તું સત્ય પ્રાપ્ત કરી શકીશ. તૂંજનો ઉચ્છેદ કરવો એ તારું કાર્ય નથી.’ ત્યારપછી હું એકાંતવાસ છોડી નિરાશ મહેને પાછો જનસમૂહમાં આવ્યો.”

મહર્ષિ અણુ ઉસ્માન કહે છે કે, સાધનાની શરૂઆતમાં મને વારંવાર એવો ભાવ જાગ્યા કરતો કે જાણે મને કોઈ આકાશમાંથી પૃથ્વી ઉપર ફેંછી દે છે. એ દશા મને સ્નાન અને લોજન કરતાં પણ વધારે પ્રિય લાગતી; અને જ્યારે ઈશ્વરનાં શુભગાનના આસ્વાદનથી હું બેનસીબ થતો, ત્યારે મારા મનમાં એવું દુઃખ ધતું કે તે મને વસતું લાગતું. જ્યારે હું ઈશ્વરચિંતનમાં લીન થતો, ત્યારે લોકોને પણ મારી એ અવસ્થા અલૌકિક જણાતી અને મને તો એમજ લાગતું કે, ઈશ્વરનું ધ્યાન કરતાં જરા પણ અટકું નહિ, નિદ્રા પણ ન આવે અને ધ્યાનમાં વિષ્ણુ ન આવે તો આદુ. આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવામાટે હું એક સુન્નિ ધર્મનો એક નાનકટો અરજચટો પચ્ચર એક મોટા ખાટા પાસે મૂકીને તેના ઉપર બેસતો કે જોથી ઓફ આવે તો મળીને ખાટામાં જઈ પડું અને હાલકાં-પાંત્રણાં ભાગી જાય. પહેલાં એ પચ્ચર ઉપર બેસીને ધ્યાન કરવામાં મુકેલી લાગતી;

૧૫-ધંધરની આજ્ઞાઓ પાળવામાં વૃત્તિઓને અને ઇન્દ્રિયોને રોકાયેલી રાખવી એજ ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ અને ખરેખરી તપશ્ચર્યા છે.

૧૬-“પ્રભુએ આપેલી સંપત્તિમાટે હું કૃતજ્ઞતા પણ પૂરેપૂરી દર્શાવવાને અશક્ત છું” એવું સમન્વય એ પણ એક રીતે કૃતજ્ઞતાજ દર્શાવવા બરાબર છે.

૧૭-સંસારનો સંબંધ તોડી નાખવો, લોકોના સંસર્ગથી દૂર રહેવું અને સર્વદા સત્ય અને પ્રભુ તરફજ ઝુકેલા રહેવું, એજ સાચો ત્યાગ-વૈરાગ્ય છે.

૧૮-તત્ત્વદર્શી જ્યારે તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રકાશથી પ્રકાશિત-પ્રભાવિત-ધાય છે, ત્યારે તે આશ્ચર્યજનક આધ્યાત્મિક બાળતો બેઠું શકે છે.

૪૩-તપસ્વી અબુલ કાસમ નસરાબાદી

તપસ્વી અબુલ કાસમ ઘણાજ પ્રભુપ્રેમી અને તત્ત્વજ્ઞાની હતા. તેઓ ધંધરાનુરાગના અમૃતથી તરબોળ રહેતા અને પ્રેમના આવેશમાં સદા મસ્ત રહેતા. તે સમયના જીવનમુક્ત જનોમાં અબુલ કાસમ સૌથી શ્રેષ્ઠ ગણાતા; કેમ કે એ સમયે તેમની તુલનામાં મૂકાય એવો કોઈ પણ નહોતો. સર્વે જનો જોના આદર કરે એવા મહામાન્ય અને અદ્વિતીય પુરુષ તેઓ હતા. વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓમાં તેમણે પાંડિત્ય પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને પ્રાચીન હકીકતો અને હદિસોમાં તો એમણે અત્યંત નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી હતી. એ વિષયમાં ઘણું ઉત્કૃષ્ટ ગ્રંથો તેમણે રચ્યા છે. સાધનાની રીતો અને તેનાં ગૂઢ તત્ત્વોનો મહાપિ અબુલ કાસમે ઉંડો અભ્યાસ અને બહોળો અનુભવ કર્યો હતો. મહર્ષિ શબ્દોના દેહાંત પછી તેમના શિષ્યતરીકે તપસ્વી અબુલ કાસમ જોરાસાનવાસીઓના ધર્માચાર્ય થયા હતા. વળી તપસ્વી મુર્તાજ, તપસ્વી રુદવારિ વગેરે અનેક મહર્ષિઓનો તેમણે સમાગમ અને સહવાસ કર્યો હતો. શ્રદ્ધામાં સહનશીલતામાં અને સાધનાઓમાં અબુલ કાસમ એક અસાધારણ માણસ હતા. જોરાસાનમાં આવેલું નસરાબાદ નામનું સ્થાન તેમની જન્મભૂમિ હતું. પછી તેઓ મક્કામાં જઈ વસ્યા હતા.

એક દિવસે અબુલ કાસમ કોઈ ચાહુદી પાસે જઈ બોલ્યા કે “મને અર્ધો પૈસો આપ, મારે કાંઈ વસ્તુ ખરીદવી છે.”

ચાહુદી—“કંટાળો આપ નહિ, અહીંથી ચાલ્યો જા.” છતાં ફરી વાર

અણુલ કાસમે પોતાની માગની ચાલુ રાખી અને યાદુરીએ અપમાન કરતું ચાલુ રાખ્યું. એથી રીતે અનેક વાર થયા છતાં અણુલ કાસમના મુખ ઉપર ક્યોજ દેરફાર થયો નહિ. છેલ્લે યાદુરી બોલ્યો કે “તું કેવો નિર્ગિત માણસ છે કે અર્ધા પેસામાટે આટલું અપમાન સહે છે અને લેશપણ કોપી બનનો ના?”

એટલે અણુલ કાસમ બોલ્યા કે “જે ખરો વિદ્વાની પુરુષ છે, તેને કોપી થવાનો સંભવ છે ખરો? પોતાની પારખામાંથી તે કદી ચલિત થાય ખરો? તેના શુભનમાં એવા તો અનેક પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય છે કે જેમાં તેને ધેર્ય બહુ થયે જ હુંદકો. ખરો ત્યાગી પોતાના ઉપર હુમલો કરી પડે તો પણ ચલિત થતો નથી, તો શું તે એક તણખલાના આપાતથી ચલિત થઈ જશે? તારાં અનેક અપમાનગ્રસ્ત વ્યવસ્થા મને લેશ પણ અસર થઈ નથી.”

આ વચનો સાંભળીને પેલા યાદુરીના મનમાં માનસુદ્ધિ ભળત થઈ. તપસ્વીના સ્વર્ગીય જાવથી તે મુગ્ધ થયો અને છેલ્લે તેણે ઇંદ્રામ ધર્મ મહાશયો.

એક દિવસ પુરુષદેષ અણુલ કાસમે કેટલાક યાત્રાળુઓને કાબામંદિરની પ્રદક્ષિણા કરતા જોયા. તેઓ પ્રદક્ષિણા કરતાં કરતાં વાતોના તરાકા હાંકીને જતા હતા. આ જોઈ અણુલ કાસમ બગતું લાકડું લઈ આવ્યા. લોકોએ તેમને પૂછ્યું કે “મહર્ષિ! આ સળગતા લાકડાવડે આપ શું કરવા ઇચ્છો છો?”

મહર્ષિ—“હું કાબામંદિરને સળગાવી મૂકીશ. તેમ કરવાથીજ આ બધા ઈશ્વરવિમુખ લોકો ઇશ્વરપ્રતિ ભક્તિવાન બનશે.”

એક દિવસ અણુલ કાસમ કાબામંદિર પાસે બેઠા હતા. ત્યાં જોરથી પવન વાંવા લાગ્યો. તેને લીધે મંદિરની છતે ધાંપિલા પડદા આમતેમ ઉડવા લાગ્યા. આ જોઈ મહર્ષિ અણુલ કાસમને આનંદ થયો અને તેથી ફૂંદકો મારી જો પડદાને એક છેડા હાથમાં પકડી આ લાવની કવિતા બોલવા લાગ્યા:—

“અહો ભાગ્યવંતી વિલાસી નવવધૂ! તું વિલાસ કરતી મક્કામાં પણ વસી જુદી છે! નવલ વધૂની પેઠે વિવિધરંગી વસ્ત્રો ધારણ કરીને પોતાના અંગને શણગારે છે અને જગતવાસીઓને કંટક મારીને પીટે છે.”

ઈંવર ઉપર થઈ રાખી અણુલ કાસમે સિત્તર વાર હજ—યાત્રા કરી હતી. એક વાર મક્કા તરફ જતાં, તેમણે એક ભૂખથી મરવા પડેલા ફૂતરાને લીધો. આ વખતે તેમની પાસે કશું ખવરાવવાનું નહોતું, તેથી તેઓ મોટે સાદે બોલ્યા કે મહારી આળીશ હજનું પુણ્ય એક દુકાન શેટલામાટે વેચવા તૈયાર છું.

કોઈ લેનાર છે ?”

એક માણસે આ અવાજ સાંભળ્યો અને તેણે દુકડો રોટલો આપી હર્ષિનાં પ્રતોનું પુણ્ય લીધું. મહર્ષિએ તે રોટલો કૂતરાને આપ્યો. એક ઘુસ ઉભો ઉભો આ બનાવ જોતો હતો, તે અણુલ કાસમને બેરથી મુક્ત ગાવીને બોલ્યો કે “જેવફફ ! તું તારી ચાળીસ હજારું પુણ્ય એક દુકડા ટલા માટે વેચી એમ માને છે કે, તે મહાન કાર્ય કર્યું છે ? તારા વડિલ દમે તો માત્ર જેજ ઘઉંના દાણાને બદલે આઠમું સ્વર્ગ આપી દીધેલું છે એક રોટલામાં તો ઘઉંના હજારો દાણા સમાયલા છે.” આ સાંભળીને આ કાસમ શરમાઈ ગયા અને નીચું મોં કરી એક બાણુ ખેસી ગયા.

એક દહાડો અણુલ કાસમ, જકસર રહમત નામના પવંત બેઠો હતા, ઉનાળાનો સમય હતો, તેમને સખત તાવ ચઢ્યો હતો. આજવમ દેશમાં તેમની સેવા કરી હતી એવો એક બાધુ તેમની પાસે હાથ યો. તેમને ઉનાળાના સખત તાપથી તાવ ચઢી આવેલો જોઈને તેણે તે પૂછ્યું કે “ઋષિવર ! તમારે શું જોઈએ છીએ ?”

અણુલ કાસમ—“મારે ઠંડું પાણી જોઈએ છીએ.”

આ વાત સાંભળીને પેલો માણસ ગભરાઈ ગયો; કેમકે તે જાણતો હતો કે, અરબસ્તાનમાં પ્રચંડ ઉનાળામાં તો ધાતુઓ પણ ઓગળી જાય છે, ઠંડું જળ તો ક્યાંથીજ પ્રાપ્ત થાય ? તેમ છતાં જળપાત્ર હાથમાં લઈ વિચાર કરતો કરતો તે ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો અને થોડેક ગયો ત્યાં તો કાળા વાદળથી ગગન ઘેરાવા લાગ્યું અને થોડીજ વારમાં ઘરફ વરસવા લાગ્યો. તે સમયે ગયો કે, ઋષિના અલૌકિક પ્રભાવેજ આ બનાવ બન્યો છે. પછી પેલું પાત્ર રફથી ભરીને અણુલ કાસમની પાસે આવ્યો. આ જોઈ તેઓ બોલ્યા કે “આ ઉનાળામાં તું આ વસ્તુ ક્યાંથી લાવ્યો ?”

તેણે બાધી વાત કહી. આ સાંભળી મહર્ષિના મનમાં કોઈક ધર્માભિમાન જાગૃત થયું. તેઓ મનમાં ને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે, મારો પ્રભાવ કેવો ! મારા પાછા તરતજ વિવેકબુદ્ધિમાં આવી ગયા અને ખિન્ન થઈ પોતાને સંતોષ કરીને બોલ્યા કે “અરે નાદાન મનડા ! તું જેવું પહેલાં હતું તેવુંજ થઈ ઠંડું જળ જોઈતું હતું તો તે પણ મળ્યું; પણ ચાદ રાખ, હું તને એનો ઉપયોગ કરવા દર્શન નહિ.” આટલું બોલીને તેમણે પેલા માણસને કહ્યું કે “જસ. ઉદ્દેશ સિદ્ધ થયો છે. તું ચાલ્યો જા. મારે એ જળની જરૂર નથી. એ જળ હું પીન.”

નથી." એમ કહી તેમણે પાણી પીધું નહિ.

પેલો માણસ શીતળ જળ લઈ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

અણુલ કાસમ કહે છે કે, હું એક વાર મહાનગરમાં ચાલ્યો જતો હતો. અને તરસથી દુર્ગંધ થઈ ગયો હતો અને જીવનની આશા પણ તાજી નહોતી. દિવસનો સમય હતો. અકસ્માત મારી દિલ્લિ વાદળમાં રહેલા તેજદીન પાંદડા ઉપર પડી અંદરમાંથી આ પ્રમાણે અક્ષરો લખાયા હતા જણાયા:—"યોગ્ય સમયમાં પ્રભુ તને તૃપ્ત કરશે." એટલે મહાનગરમાં દિગ્ભ્રમ આવી અને શરીરમાં શક્તિનો અંશાર થયો.

એક દિવસ અણુલ કાસમ જંગલમાં એકલા બેઠા હતા. ત્યાં તેમણે આવી દેવી પાણી સાંભળી કે "અણુલ કાસમ ! તને આવો ઉત્સાહ અને સાદસ કેલે આપેલાં છે તે ભૂલી જઈને તું આટલી બધી આત્મસ્થાપા કેમ કરે છે અને કુંવાર છે ?"

આ વાણીનો ઉત્તર આપતાં અણુલ કાસમ જોડ્યા કે "હે પ્રભો ! મહારામાં આત્મસ્થાપાનો દોષ જણાય ત્યારે કૃપા કરીને તે શુદ્ધ ન રાખ્યો. જો શુદ્ધ રાખ્યો, તો હું કદી પણ એ દોષથી મુક્ત થઈ શકીશ નહિ."

અણુલ કાસમ એક વાર મુસાતું કષ્ટસ્થાન ભેગા ગયા હતા. તે ભેધને તેઓ જોડ્યા કે "હું આ ભૂમિના દરેક રજકણમાંથી 'મને જો' 'મને જો' એવો શ્વનિ પ્રાપ્ત કર્યો છું."

તપસ્વી અણુલ કાસમ એક દિવસ સભામાં ઉપદેશ આપતા હતા ત્યારે એક વિવચાસક સુવક હાથમાં રજાળ વાણી લઈને આવ્યો. મહાપિંને ઉપદેશ તેના અંતઃકરણમાં તીવ્ર બાણની પેઠે લાગ્યો. તે કેટલીક વાર પછી મોઢે અવાજે બોલી ઉઠ્યો કે 'મહાત્મન ! બસ કરો. ઉપદેશ ઘણો થયો." આટલું કહી તે પોતાની જનેતા પાસે ચાલ્યો ગયો. તે વખતે તેણે મુખ ફિફકું પડી ગયું હતું. તેને ભેધ જનેતા બોલી કે "બેટા ! તને શું થયું છે ? શું કાંઈ વાગ્યું છે ?"

પેલો સુવક જોડ્યો કે "મા ! બીજા વાતો ન કર. માં જીવનકાર્ય પૂરું થયું છે. હું આ મોરણમાં જઈ છું. થોડી વારે તું બે ત્રણ વાર ઉપાડનારાને તેડી આવશે કે જેથી તેઓ મને ઉપાડી કબરમાં દાટી આવે. માં આ વસ્ત્ર રાખ પોનારને આપજો, મારી ઘોડામાં કાળા નામનું વસ્ત્ર મૂકાવજો, માં આ રજાળ વાણી મારી આંખો સન્નિપજ મૂકાવજો અને કહેજો કે, તું જેવા આનંદથી જીવતા હો, તેવાજ આનંદથી મરજો છે."

આટલું કહીને તે યુવક જોરડામાં ગયો અને થોડીજ વારમાં તેનું પંખીડું આ લોકમાંથી ઉડી ગયું.

એક વાર કોઈએ આવી મહર્ષિ અણુલકાસમને કહ્યું કે “મહાત્મા! પેલો અહિ નામનો ગવૈયો રાત્રે મદિરાપાન કરે છે અને દિવસે આપની સભામાં આવીને બેસે છે.” આ સાંભળી અણુલકાસમ કાંઈજ બોલ્યા નહિ. એક રાત્રે અહિ મદિરાપાનથી બેભાન બની માર્ગમાં પડ્યો હતો અને નસીબજોરે મહર્ષિ ત્યાં જઈ પહોંચ્યા. અહિની રીતભાતથી ઠટાળેલા કોઈ માણસે મહર્ષિને કહ્યું કે “મહાશય! આ દુરાચારી અહિને બુઝો.” ત્યારે મહર્ષિ બોલ્યા કે “તું તારા બહે ઉપાડી એને ઘેર લઈ જા.” નજીક પેલાએ તેમ કહ્યું. પછી એક દિવસે અહિ આવી અણુલકાસમના ચરણમાં પડ્યો અને પશ્ચાત્તાપ કરી પુષ્કળ રોયો. છેલ્લે પ્રભુકૃપાથી તે એક મહાધાર્મિક પુરુષ બન્યો.

હજરત મહમદ પેગંબર સાહેબ(સં આં સં)એવું કહી ગયા છે કે “આ જગતમાં કેટલાંક એવાં કષ્ટસ્તાનો છે કે તે કષ્ટસ્તાનોને એમનાં એમ ઉપાડી સ્વર્ગમાં લઈ જવાં પડશે. મદિનાનું ‘બકયત’ નામનું કષ્ટસ્તાન પણ તેમાંનું એક છે.” અણુ ઉસ્માન મગરબીએ આ ઉપરથી બકયતમાં પોતાને માટે એક કબર બોદાવી રાખી હતી અને હમેશાં તેઓ એ કબર તરફ દૃષ્ટિ રાખતા હતા. તપસ્વી અણુલકાસમે એક વાર તેમને કહ્યું કે “ભાઈ! મેં એક રાત્રે એવું સ્વપ્ન જોયું છે કે જાણે અનેક માણસો શળોના ઢગલે ઢગલા ઉપાડીને આકાશમાર્ગમાં આમથી તેમ લાવે છે અને લઈ જાય છે. મેં તે માણસોને પૂછ્યું કે, તમે આ શું કરો છો? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, જોઓ આ બકયતના કષ્ટસ્તાનમાં દટાવાને લાયક નથી, તેવા અનેક મનુષ્યો અહીં દટાયા છે; માટે તેમને અહીંથી ઉપાડી બીજે લઈ જઈએ છીએ અને જોઓ બીજાં કષ્ટસ્તાનોમાં દટાયેલા છે, છતાં આ બકયતમાં દટાવાને યોગ્ય છે તેમને ઉપાડીને અહીં લાવીએ છીએ. શળોને લાવવાની અને લઈ જવાની ક્રિયા એટલા વારંવાર ચાલી રહી છે; માટે ભાઈ અણુ ઉસ્માન! જે કબર તમે તમારે વાસ્તે બોદાવી છે, તેમાં હું સમાધિસ્થ થઈશ અને તમારું સમાધિસ્થ તો નેશાપુરમાં થશે.”

આ વાત સાંભળીને અણુ ઉસ્માનના ચિત્તને કાંઈક ખેદ થયો; પણ પછી એવીજ ઘટના બની. અણુ ઉસ્માનને કાંઈક કારણથી મદિનાથી બહાર નીકળવું પડ્યું. ત્યાંથી તેઓ બગદાદમાં ગયા. ત્યાંથી રયમાં ગયા અને નસીબજોરે રયથી નેશાપુરમાં ગયા અને ત્યાં તેમનું શરીર છૂટ્યું. “શળોને લાવવાની

અને લઈ જવાની ક્રિયા જોયેલી, તે અણુલ કાસમે નહિ પણ ખીજ કોઈએ” એ સંબંધી બુદ્ધાબ્દઃ માણસોનો બુદ્ધાબ્દી મત છે.

તપસ્વી અણુલ કાસમના મરણની વાત મહાવિરાગી ઉસ્તાદ ઈસાક આ પ્રમાણે કહે છે:—ઈસાક એ નેશાપુરનિવાસી ત્યાગી પુરુષ હતો. ઋષિશ્રેષ્ઠ અણુલ કાસમે ઈસાકને કહ્યું કે “ઈસાક! મરણની વાતમાં તું આટલો બધો શામાટે ગલરાય છે? એ વાત બુદ્ધી જ અને પ્રભુપ્રેમ તથા અતુરાગની વાતો કર.” પરંતુ ઉસ્તાદ ઈસાક તો મરણનીજ વાત કહેતો. જ્યારે મહર્ષિ અણુલ કાસમનું મૃત્યુ સમીપમાં આવ્યું, ત્યારે નેશાપુરની એક વ્યક્તિ તેમની પાસે હતી. તેને જોઈ મહર્ષિ બોલ્યા કે “ભાઈ! તું જ્યારે નેશાપુર પહોંચે, ત્યારે ઉસ્તાદ ઈસાકને કહેજે કે નસરાળાદી તમને સંદેશો મોકલી કહેવરાવે છે કે, મૃત્યુવિષે તમે જે જે વાતો કહી છે, તે તમામ સત્ય છે. મૃત્યુ એ એક મહાન બનાવ છે. જે કબર અણુ ઉરમાંનમાટે બોદાયેલી હતી, તેમાં અણુલ કાસમના શબને સમાધિસ્થ કરવામાં આવ્યું છે.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧—જે માણસે પોતાનો પૂરેપૂરો સંબંધ ઈશ્વરની સાથે બાંધેલો છે, તે માણસ કદી પણ શયતાનની લાલચથી લોભાતો નથી અને હલકા આચારવિચાર તરફ ખેંચાતો નથી.

૨—તમારે જે ઠેકાણે સંબંધ છે. પહેલો સંબંધ માણસોની સાથે છે; અને બીજો સંબંધ પરમેશ્વરની સાથે છે. જ્યારે તમે માણસની સાથે ગાઢ સંબંધથી જોડાઓ છો, ત્યારે ધર્માચરણ બુદ્ધી પાપ તરફ વળીને વિપત્તિમાં પડે છે; પરંતુ જ્યારે ઈશ્વરની સાથે સંબંધ બાંધો છો, ત્યારે તમે તત્ત્વજ્ઞાનનો અંગદળતો પ્રકાશ પામી પવિત્રતા અને ઋષિપદની ભૂમિકાએ પહોંચી જાઓ છો.

૩—માણસાઈ એ માણસો સાથે સંબંધ બાંધવામાં ખાસ જરૂરી છે અને દેવપણું (દિવ્ય શુભોવાળા યત્ર) એ ઈશ્વરસાથે સંબંધ રાખવામાં જરૂરી છે.

૪—તમારે માણસ સાથેનો સંબંધ તો થોડાંધણું વધે કમાવાનોજ છે; ત્યારે ઈશ્વરનો સંબંધ તો સદાકાળ વહેવાનો છે. અટલજન નહિ પણ પ્રભુ સ્વારે પોતાના બાળનો સંબંધ સ્વીકારે છે, ત્યારે એમ પણ કહે છે કે “હે મહારાજા! હવે તારે કોઈની અને કોઈપણ વાતનો બચ રાખવાનો નથી; અને તને દુઃખની તો હવે શ્રેષ્ઠ પણ આવવાની નથી.”

૫—જે માણસમાં ઈશ્વરનું સ્મરણ-મનન કરવાની ઝંખિ હોય, તે

જુસને ગરીબ કે લાચાર નહિ સમજતાં, મહાન ધનવાન સમજીને જોઈ પાસે એ ઉંચામાં ઉંચી અને વધારેમાં વધારે જોરાવર સંપત્તિ નથી, સમ્રાટ હશે, તોપણ તે મોટો ગરીબ અને અનાથ છે.

૬-જે માણસ પોતાના શ્રેતાઓને કેવળ મોહનાજ્ઞ જ્ઞાનથી ધમકાવે તેનો માર્ગ દર્શાવે છે, તે તો તેમને દુર્દશામાં નાખે છે; અને જે માણસ પોતાના ઉત્તમ આચરણદ્વારા ઈશ્વરી માર્ગ દર્શાવે છે, તેજ સુદશાને પમાડે.

૭-જેણે પોતાના જીવનમાં ધર્મ-નીતિનું માન સાચવેલું નથી, તે ઉન્નતિ મેળવી શકતો નથી. જેનામાં માનસિક નીતિજ ન હોય, તે આધ્યાત્મિક નીતિ તો સમજી પણ ક્યાંથી શકશે? અને જેનામાં આધ્યાત્મિક નીતિ નથી, તે પ્રભુ પાસે તો પહોંચી શકશે? અને શી રીતે સદાને માટે સચ્ચિદાનંદ પદે ધિરાણ શકશે? જે માણસે ઉચ્ચ નીતિ પ્રાપ્ત કરી હોય અને જે બાહ્ય વિષયોથી તથા આંતરિક દોષોથી નિર્લેપ થયો હોય, તેજ સિવાય બીજો કોઈ પણ એ મહાનથી મહાન પદને પામી શકે ખરો!

૮-જે તમારે દિવ્ય ગુણોને મેળવવા-ખીલવવા હોય, તો તો તમે ખોલે રોકાણોને બદલે ધર્મગ્રંથોનાજ શ્રવણ-મનનમાં જોડાઈ રહો; અધર્મને છોડતા ચાલીને ધર્મચરણ તરફજ વધતા ચાલો અને હુનિયાઈ ધમ્મજો તથા કલ્પનાઓથી નિવૃત્ત થાઓ, જ્ઞાનવૃદ્ધ અને વયોવૃદ્ધ જનોનું માન રાખો, અને દોષિત મનુષ્યોને ક્ષમા આપો; એજ તમારું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

૯-“દેહ એ તો તમારું કેદખાનું છે. જ્યારે એ દેહરૂપી કેદખાનામાંથી તમે મુક્ત થશો, ત્યારેજ તમે ખરો આરામ તો મેળવી શકશો. પછી તો જેવી તમારી ઇચ્છા!” આ ભૂમંડળમાં અનેક સ્થળે હું વારંવાર ભમ્યો છું અને ઘણી શોધ કરી છે, છતાં પણ આ ધર્મવાક્યનો મર્મ જાણું અને પાળું, એવા તો વિરલજ જણાયા છે.

૧૦-મેં માત્ર લખાણો વાંચીને નહિ, પણ આત્મનિગ્રહથીજ એ ધર્મ-વાક્યનું તત્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું છે.

૧૧-ઈશ્વરના ગુણાનુવાદ ગાવાનું પ્રથમ તો બાહ્યચૈતન્યદ્વારાજ અને ચાય છે; પણ પછી ધીમે ધીમે એ બાહ્યચૈતન્ય ખસતું ચાલીને ઈશ્વરના મહિમામાં ઉતરતું ચાલે છે અને છેવટે પ્રભુમાંજ મગ્ન થતી રહે છે.

૧૨-જે માણસ પ્રસન્નતાની ભૂમિકામાં જવાની ઇચ્છા કરે તેને કહો કે, ઈશ્વર જે રીતથી પ્રસન્ન રહે છે, તેજ રીત તે પણ ધારણ કરે અને તેનોજ આશ્રય લે.

૧૩-પ્રભુની સાથે જેનો એક મુદ્દત પલ્લુ વાસ્તવિક મેળાપ થયો છે, તેનામાં પછી ગમે તે સ્થિતિમાં પણ કહી વિરોધી ભાવો આવી શકતા નથી; કેમકે એ મેળાપ-એ સાક્ષાત્કારજ એવો ઉત્તમ છે-અરે ઉત્તમતર છે.

૧૪-દુઃખની સરળતા અને નિર્મળતા એ ઇશ્વરી જ્યોતિ છે. એ જ્યોતિજ ઇશ્વરી માર્ગ દર્શાવે છે; દામાની આશાજ એ સાધનો તરફ આકર્ષે છે; પ્રભુનો ભયજ પાપથી નિવૃત્ત કરે છે અને પ્રભુમહિમાનું ધ્યાન-સ્મરણજ એ સત્યનો માર્ગ કાપતું આલે છે.

૧૫-પ્રભુપ્રેમી માણસ એકજ પગથીઉં ઉપર ચઢે છે એટલે ઇશ્વરની છકન્ પાસે પહોંચી જાય છે; અને જો તે એક પગથીઉં નીચો ઉતરે છે, તો તે દુષ્ટીજ મરે છે.

૧૬-પ્રશ્ન-નિવૃત્તિ કોને કહેવી? ઉત્તર-ઇશ્વરસિવાય બીજી બાધી બાળતે-માંથી વૃત્તિ ઉઠાવી લેવી તેને.

૪૪-તપસ્વી અથુ અહિ દક્ષાઃ

તપસ્વી અથુ અહિ દક્ષાઃ વિદ્વાન, સદ્ગુણ અને ગૂઢ તત્ત્વોના પ્રકાશક હતા. પ્રભુપ્રેમમાં તેઓ એટલા બધા મસ્ત બની ગયા હતા કે ઘણી વાર તો દેહબાન પણ ભૂલી જતા હતા. તે સમયના તમામ પ્રભુભક્તોમાં તેઓ ઉત્તમ ગણ ગણાતા હતા. તે સમયે તેઓજ મુખ્ય ધર્માચાર્ય અને તત્ત્વજ્ઞાનના માર્ગ-દર્શક ગણાતા હતા. કુરાન અને હદિસના વ્યાખ્યાનમાં, વક્તૃત્વમાં અને વાતચિતમાં તેઓ આશ્ચર્યજનક નિપુણ હતા. અલૌકિક ભાવમાં અને ગૂઢ સાધનાઓમાં તેઓ દર્શાતરૂપ હતા. અણુલ કાસમ નસરાબાદી પાસે તેમણે ધર્મ-શિલ્પ લીધું હતું; તેમજ અનેક મહર્ષિઓ અને સાધુજનોનાં સેવા-સમાગમ કરીને કૃપાર્થ થયેલા હતા. પ્રથમ તેઓ ‘મસ્ક’ નગરમાં રહેતા હતા. ત્યાં તેમણે પહેલાં ધર્મોપદેશ આપવા માંડ્યો હતો અને છેલ્લે તેઓ હેઝવાજમાં (અરબસ્તાનના જે પ્રદેશમાં મક્કા, મદિના અને તામીક નગરો આવેલાં છે ત્યાં) આજ્ઞા ગયા હતા અને ત્યાં સાધુ-મહાત્માઓનાં દર્શન-સમાગમ કર્યાં હતાં. પુરુષદેવ અથુ અહિ દક્ષાઃ કહે છે કે, હું આચાર્ય અણુલ કાસમ નસરાબાદી પાસેથી ધર્મશિલ્પ પામ્યો છું. તેઓ મહર્ષિ શબલીથી, શબલી મહર્ષિ જુન્નેદથી, જુન્નેદ મહર્ષિ સરીથી, સરી મહર્ષિ માફકથી, માફક મહર્ષિ

પિં દાઉદથી અને દાઉદ પેગંબર સાહેબના અનુયાયી સાધુઓથી પામ્યા હતા. હું સ્નાન કર્યા સિવાય કદી પણ મહર્ષિ અમુક જતો નહિ.

એક વાર મહર્ષિ અમુ અહિ દક્ષાક પાસે પહેરવાને માટે ખુલ્લો હોતું, તેથી સાંવ નસાવસ્થામાં તેઓ મહર્ષિ અમુદક્ષા ઉમ્મરની હતા. કેટલાક જિજ્ઞાસુજનોએ તેમને શાસ્ત્રોવિષે કંઈક કહેવા તેમણે કહ્યું કે “શાસ્ત્રાધ્યયન અને શાસ્ત્રચર્ચા કરવી એ મારી શક્તિ કામ છે.” ત્યારે કંઈક ઉપદેશ આપવા લોકોએ આગ્રહ કર્યો. પણ તેમણે નામરજી બતાવી; પરંતુ લોકો છોડે? તેઓએ લાવીને તેમની પાસે મૂકી અને તે ઉપર બિરાજવા આગ્રહ કર્યો; તે ઉપર બેઠા અને દક્ષિણદિશા તરફ હાથ લાંબાવી બોલ્યા કે “અકબર” અર્થાત્ “પ્રભુ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે.” પછી ઉત્તરદિશાએ બોલ્યા કે “અહ્મા હો બચેરાન ઓ આબ કા.” અર્થાત્ “ઇશ્વર મંત્ર અને નિત્ય છે.” પછી કાળા મંદિર તરફ ફરીને બોલ્યા “હે પ્રભુ મોટો અને પ્રસન્ન છે.” ત્યારે એક આશ્ચર્યજનક ઘટના બની. બધા લોકો ઉત્કંઠિત થઈ ગયા, મહાન ડોલાહટ મચ્યો અને કેટલાક શ્રોતાઓના પ્રાણ ગયા! આવી ગરબટ થતાં મહર્ષિ અમુ અહિ દક્ષાક ઉપદેશવેદિશા ઉતરી પડીને ચાલ્યા ગયા! તેમની ઘણીય શોધ કરી, પણ ક્યાંય તેમનો મજબો નહિ! ત્યાંથી તેઓ મરલ નગરમાં ગયા અને ત્યાંથી નેશાપુરમાં ગયા.

એક સાધુ પુરુષ કહે છે કે, હું એક દિવસ મહર્ષિ અમુ અહિ દક્ષાક પાસે ગયો. ત્યારે તેમણે તે દેશની સુંદર પાઘડી પહેરી હતી. એ પાઘડી મારે મન લલચાવ્યું. મેં મહર્ષિને પ્રશ્ન કર્યો કે, નશિતાઈ કેને કહેવાય? તેઓ બોલ્યા કે “બીબ્બની પાઘડીની લાલચ ન કરવી. તેને”

આટલું કહી તેમણે તે પાઘડી અને આપી દીધી.

મહર્ષિ દક્ષાક કહે છે કે, હું ત્યારે મરલ શહેરમાં હતો. ત્યારે મારા વાનગરથી નેશાપુર આવનાર વિચાર કર્યો; ત્યાં તે મેં દેવી વર્ણવેલી “હમણીયા” નામની બધી જાણ કરી. નહિ; કેમકે તેમની વાનગર મારા નેશાપુર દેસે આવતું હતું અને તેજ તેઓ તમારી વાનગરમાં તે તેમને ખતર પડતું કે કંઈ જાણે. એક દિવસ તરતથી અમુ અહિ દક્ષાક નેશાપુરથી આવ્યા અને આવીને મારા આગળ બેઠા. તેમણે મારા આગળ બેઠા અને મારા આગળ બેઠા અને મારા આગળ બેઠા.

મહર્ષિ—“લાઈ ! જ્યાંસુધી તું જીવનના માર્ગમાં (આચરણને ઉત્તમ અને પવિત્ર ધનાવવામાં) આગળ વધીશ નહિ, ત્યાંસુધી તારી કામના પૂરી થનાર નથી. ”

એક દિવસે એક માણસે આવીને મહર્ષિની પાસે શયતાનની (ઉંઠ વૃત્તિઓની) પ્રબળતાવિષે કૃત્રિયાદ કરી, ત્યારે મહર્ષિ જોડ્યા કે લાઈ ! સંસારીઓના સંબંધરૂપી વૃક્ષ તારી હૃદયભૂમિમાં ઉગેલું છે, તેને તું જડમૂળથી ઉખાડી નાખ. એ વૃક્ષ તારા હૃદયમાં મોટી શાખા અને પ્રશાખાઓ ફેલાવીને વિશાળ બની ગયેલું છે. જ્યાંસુધી એ વૃક્ષ કાયમ રહેશે, ત્યાંસુધી શયતાનરૂપી ધ્રુવડ તેમાં આવીને ભરાવાનુંજ. એ ઝાડનો નાશ થશે, ત્યારેજ એ શયતાન પંખીડું આવતું અટકશે. ”

એક આપારી મહર્ષિ અણુ અલ્પિ દક્ષાકનો શિષ્ય હતો. તે માણસ બિમાર થવાથી તેણે તેમને પોતાને ત્યાં પધારવા વિનંતિ કહેવરાવી.

મહર્ષિ જોવા ગયા અને રોગનું કારણ પૂછતાં આપારી જોડ્યો કે “હું મધરાતે પધારીમાંથી ઉઠીને નમાજમાટે અણુ કરવા તૈયારી કરવા લાગ્યો. એટલામાં ઉપરથી એક પતર મારા ઘરડા ઉપર પડ્યું; તેથી ઘરડાની તમ કપાઈ ગઈ, હું લોહીલોહાણ થઈ ગયો, ઘરડામાં સખ્ત વેદના શરૂ થઈ અને તેથી મને તાવ લાગુ પડ્યો છે. ”

મહર્ષિ—“તમને અત્યારથી રાત્રિની નિમાજમાટે આટલો બધો આત્રક જો ? સંસારરૂપી પ્રેતને પ્રથમ તમારા હૃદયમંદિરમાંથી બહાર કાઢી ને પછીજ રાત્રિની નમાજ કરવાનો વિચાર કરજો. તેમ નહિ કરે, ત્યાંસુધી એક યા પીછ રીતે તમારે વેદનાજ લોગવવી પડશે. પગમાં સોનું પહેરાવવાથી કંઈ માથાની પીડા દૂર થાય ? કાઢવવાળા હાથે મોઢું ધોવાથી તે કદી સાફ થાય ?

એક વખત એક સાધુપુરુષ મહર્ષિની પાસે બેઠો હતો. તેને છીકે આવે એટલે તેઓ જોડ્યા કે “ઈશ્વર તારા ઉપર દયા કરે !”

આ સાંભળીને તરતજ પેલો સાધુ પુરુષ પગમાં અખડીઓ પહેરી આઠસે તૈયાર થયો. દોઢરો તેને પૂછ્યું કે “કેમ, શું થયું ? ઉપરથી કેમ ?”

સાધુ પુરુષ—“મહર્ષિના આશીર્વાદ મળ્યો, એટલે મારી કંઈક થઈ ગઈ છે. હવે શામાટે ભેગું ?” એટલું જોતીને તે જાણ્યો ગયો.

તરતજ અણુ અલ્પિ દક્ષાક એક દિવસ બાહુજ મુંઢર નુતન નિયામ મુરલીમ મહાત્માઓની હાજરીમાં કદાચી એક અંગવચ બતાવી પડે છે.

દેરીને બેઠા હતા. અણુલ દુસેન તુરી નામના એક મદાનની તપસી તે
શ્રમાં વસતા હતા, તે એ વખતે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમણે જુના મેલા
યામરાતું એક વસ એટલું હતું તે બેઠાને મરકરીના ભાવમાં દ્રષ્ટાઈ દેખતાં
હસતાં હજી કે “અણુલ દુસેન ! તમને આ ચર્મવસ્ત્રની શી કિંમત બેઠેલી ?”

ઉત્તરમાં ઉચ્ચસ્વરે અણુલ દુસેને કહ્યું કે “અણુ અગ્નિ દક્ષા ! એમાં
આટલી ચતુરાઈની જરૂર નથી. ખરીદ્યું તો છે સમગ્ર સંસાર આપીને; પણ
તે મને એટલું બધું લાભદાયક થઈ પડ્યું છે કે કોઈ એના બદલામાં આણું
સ્વર્ગ આપે તોપણ તે હું વેચું નહિ.” આ સાંભળીને તરતજ અણુ અગ્નિ
માથું નીચું નમાવી દીધે રાવા લાગ્યા અને ત્યાર પછી તેમણે કોઈ દિવસ
ત્યાગી પુરુષોના ઉપહાસ કર્યો નથી.

મહર્ષિ કહે છે કે, એક દિવસ એક સાધુ પુરુષે મ્હારી જીંપડીએ આવી
કહ્યું કે “મારે માટે તમારી જીંપડીના એક ભાગ ખાલી કરો; ત્યાં મારે
પ્રાણ છોટવો છે.” આથી જીંપડીના એક ભાગ મેં ખાલી કર્યો. ત્યાં જઈને તે
બેઠો અને એક જગાએ દંડિ સ્થાપીને તે ‘ઇન્દ્રવતું’ નામ બોલવા લાગ્યો. હું
પણ છાનોમાનો તે શું કરે છે તે જોવા લાગ્યો. તે બોલ્યો કે “અણુ અગ્નિ ! તમે
મને ધ્યાનમાં અંતરાય કરો નહિ.” આથી તરતજ હું ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.
પછી કેટલીક વારે આવીને જોયું તો ‘ઇન્દ્રવતું’ નામ જપતાં જપતાં તેણે
પ્રાણ છોટાવા જણાયા. પછી હું શબને નવરાવનારા તથા જનાલે ઉપાડનારા
માણસોને બોલાવવા ગયો; પણ પાછો આવી જોઈ છું તો તેનું શબ પણ જ-
ણાયું નહિ ! આથી હું વિસ્મય પામ્યો અને બોલ્યો કે “હે પ્રલો ! આજે તે
મને જોવા પણ મહાત્માનાં દર્શન કરાવવા કૃપા કરી, કે જેઓ શરીરભાવે
પણ જોતજોતામાં અદૃશ્ય થઈ ગયા; પરંતુ કૃપાસિંધો ! તે ક્યાં ગયા તે કહોશો ?”
ત્યારે એવી આકાશવાણી સંભળાઈ કે “મૃત્યુ જેને સ્પર્શ કરી શક્યું
નથી અને ભોટવાને ટમટમ રહેલી દેવાંગનાઓ પણ જેમને મેળવી શકી
નથી, તે મહાત્માને શું તું ચોધી રહ્યો છે ?”

મહર્ષિએ કહ્યું છે કે “એક વાર મેં એક વૃદ્ધ પુરુષને મસ્જીદના ખંડેરમાં
બેસીને રુદન કરતો જોયો. મસ્જીદના અંતર્ભાગ ઉપર તેની દંડિ ચોટેલી હતી.
મેં તેને કહ્યું કે “આ વૃદ્ધ પુરુષ ! દુઃખી થશો નહિ, બોલો, તમને શું થયું છે ?”
તેમણે કહ્યું કે “સુવક ! તે પ્રભુને મળવાની ઇચ્છાથી હું અધીરો થઈ ગયો છું.
એક ચોં તેના નાસી ગયેલા નોકરને મળ્યો હતો. કોઈએ તેના અપરાધ માફ

કરવાનું કહેતાં તેણે ક્ષમા આપી; પણ નોકર તો તે છતાં પણ રહેવા નહોતો. ગુન્હો માફ કરાવનારે તેને કહ્યું કે, તારા શેઠે તો તને માફી આપી છે, છતાં પણ હજી તું કેમ રહે છે? શેઠે કહ્યું કે, તે મને મળવા અને મને આપવા ઇચ્છે છે, પણ તેનો એ બાળતમાં અધિકાર નથી; એમ વિચારીને તે આટલો ગધો રહે છે.” મારી પણ એવીજ દશા છે.

એક દિવસ મહર્ષિની ઝૂંપડીએ એક યુવક આવ્યો અને બોલ્યો કે “મહાત્મનૃ! જો કોઈના મનમાં પાપી વિચારો આવતા હોય તો તેથી પણ શું પવિત્રતાને હાનિ પહોંચતી હશે?”

મહર્ષિ સજળ નયને પોતાના શિષ્યપ્રતિ બોલેને બોલ્યા કે “તું આ યુવકને ઉત્તર આપ.”

જરનોલ ઇસ્લામ નામનો તેમનો શિષ્ય બોલ્યો કે “યુવક ! અપવિત્ર વિચારો આવવાથી બાહ્યશુદ્ધિમાં તો હાનિ થતી નથી; પણ આંતરશુદ્ધિમાં તે જરૂર હાનિ થાય છે.”

મહર્ષિ કહે છે કે, એક વખત મારી આંખો ડુબવા આવી હતી. મને એથી બહુ વેદના થવા લાગી. ઘણા દિવસ સુધી હું પીડા પામ્યો. નિદ્રા પણ આવતી નહિ. એક દિવસ પ્રભુ પાસે મેં એ પીડામાટે વિનંતિ કરી. પછી મને એકાએક નિદ્રા આવવા લાગી અને દૈવી વાણી સંભળાઈ કે:—“ભક્તોને માટે શું ઇશ્વરજ સર્વ કંઈ નથી?” પછી બ્યારે હું બગ્ગત થયો, ત્યારે મારી બધીજ પીડા શમી ગઈ હતી. એ પછી કદી પણ આંખોની પીડા થઈ નથી.

મહર્ષિ અણુ અણુ કહે છે કે, એક વાર મોટા જંગલમાં ચાલતાં હું સ્ત્રી ભૂલી ગયો. પછી ભમતાં ભમતાં પંદર દિવસે મને ખરો માર્ગ હાથ લાગ્યો. એવામાં એક સિપાઈએ આવીને મારી પાસે અશુદ્ધ શરબત મૂક્યું. બહુ તરસ્યો હોવાથી હું તે પી તો ગયો; પણ એ શરબતની અપવિત્રતા મારા અંતઃકરણમાંથી ખસી નહિ.

મહર્ષિ અણુ અણુ દક્ષાકના અનેક શિષ્યો હતા. તેમાંના કેટલાક શરીરે કૌવતવાન હતા તથા કેટલાક નિર્ગળ હતા. જેઓ કૌવતવાન હતા, તેમને તેઓ શિયાળામાં પણ ઠંડે જળે નહાવાની સૂચના આપતા; અને જેઓ કૌર્મજ હતા તેમને માફક આવે તેવી સલાહ આપતા. જેને જેવી ચોગ્યતા અને શક્તિ હોય, તેવીજ તેને સાધના અને સલાહ આપતા.

કોઈ શ્રીમંત માણસે એક વાર મહર્ષિ અણુ અણુને લોજનનું આમંત્રણ

આપ્યું. મહર્ષિ જમવા ચાહ્યા. માર્ગમાં એક ઝુપડીમાંથી એક વૃદ્ધ ડોસી-
નો તેમણે આ પ્રમાણે અવાજ સાંભળ્યો કે “ઓ પરવરદિગાર ! તેં મને અન્ન
આપ્યું નથી, તેથી હું બૂજે ટળવળું છું; તેમ છતાં તેં મને આટલાં બધાં છો-
દરાં આપાટે આપ્યાં ? મારી સાથે તારી આવી નિર્દયતા આપાટે ?”

મહર્ષિ આ વચનો સાંભળીને ત્યાંથી ચાહ્યા ગયા અને નિમંત્રણ આ-
પનારને ઘેર પહોંચ્યા ત્યાં જંધને તેમણે પોતામાટે પીરચેણું લોજનપાત્ર પૂરું
ભરી આપવાની માગણી કરી. આ માગણીથી ઘરઘણી આનંદ પામ્યો; કેમકે
તેણે એમ ધાર્યું કે, આજે મહર્ષિ વધારે લોજન પીરસાવીને પોતાને ઘેર લઈ
જવા ચાહતા હશે; માટે એ પણ મારાં ધન્યભાગ્ય છે. તેને ખબર ન હતી કે,
મહર્ષિ અણુ અણિને તો ઘરખાર કે કુટુંબ-પરિવાર જેવું કશું જ ન હતું. પછી
લોજનપાત્ર પૂરુંપૂરું ભરાવીને અને માથે ઉપાડીને પેલી વૃદ્ધ ડોસીને ત્યાં ગયા
અને તે તેને આપીને વિદાય થયા.

છેલ્લા જીવનમાં આ મહર્ષિના અંતઃકરણમાં અત્યંત વ્યાકુળતા તથા ઉ-
ત્કંઠા ઉપજી હતી. દોજ સાયકાણે તેઓ મરણહની અગાસી ઉપર ચઢતા હતાં
અને સૂર્યની સામે જોઈ જોઈતા કે “હે ભૂમંડળના મુક્ષાકર ! આજે સવારે
તું ટંકા બાવથી ઉદય પામ્યો હતો અને અત્યારે ટંકા બાવથી અસ્ત થાય છે ?
તે કહે. આ બૃહોક્માં તથા સ્વર્ગલોકમાં તેં કેટલા ચોકાત્તાં અને વ્યાકુળ જોવા
લેયા છે ? તે પણ કહે. તેં મારા જેવા અસ્થિર ચિત્તવાળા કેટલા જોયા
તેના પણ કંઈ સમાચાર આપીશ ?”

સૂર્ય અસ્ત પામ્યા પછી તેઓ એ અગાસીપરથી નીચે હતરતા, જે
અગાસી ઉપર ઉજાસીને તેઓ આવો ઉચ્ચાર કરતા, તેની સમીપમાંજ મરણ
પછી તેમની કબર દેવામાં આવી છે અને એ સ્થળને “બયતોલકનૂદ” એ
નામ આપવામાં આવ્યું છે.

તાપસવર અણુ અણિ દક્ષાકે છેલ્લા જીવનમાં એવી ઉચ્ચ પ્રકારની વાતો
કરતા કે લોકો તે સમજી શકતા નહિ. એ વાતોનો મર્મ દુઃસ્વપ્નમાં ઝીલી
સહે એવી યોગ્યતાવાળા લોકો. તે સમયે બહુજ ઓછા હતા. આથી તેમની
સ્વભામાં યોગાઓ થટવા લાગ્યા અને છેલ્લે ઓગાની સંખ્યા સત્તર-અઠાર-
નીજ રહી.

અણુ અણિ અત્યારી કહે છે કે, અણુ અણિ દક્ષાકને ઉપદેશ દિનપ્રતિ-
દિન ઉંચા પ્રકારનો હતો ચાલવાથી છેલ્લે એ સ્વભા એનાજમરની જાનીને

જાણે પત્ની હતી.

અમુકકાળની પ્રથમ દસમાં તેણી રોજ આ પ્રમાણે બોલતા:-

“હે પ્રભો ! આજે તું મને પીડી લેયો બનવ, તારાપણા જેવો જ હું
પરવરદિવાર ! મને સરખાવતો નહિ. ઉપદેશવેદિકાપરથી હું તારાવિષે હોમ
આગળ બેસું નથી. તારા પાસેથી મને કંઈ મળે. તારે મને બેઆખર કરવો હોય
તો તારા વેદિકાની આગળ કરજે, પણ શ્રોતાજનોની આગળ મને
બેઆખર કરતો નહિ. મેં તારા કહેલ આ કૃત્રી વચને મહારી
પાસે સદા રહેવા દેજે. મારા હાથમાં ત્યાગદંડ અને ચર્મપાત્ર પણ રહ્યા
શેષવા દેજે. ત્યાગીઓના આચારવિચાર ઉપર મારો અત્યંત પ્રેમ છે. પછી
તારી ઇચ્છા હોય તો મને બંને નરકના જંગલમાં મોકલજે; પરંતુ આ વૈષ્ણવ
વસ્ત્ર, દંડ અને બિશ્વાપાત્ર સાથેજ ! હું તારા વિયોગની પીડા સર્વદા સહન
કરીશ, એ જંગલમાં તારામાટે વિલાપ કરતો ભટકીશ, મારી નીચતા અને
દુર્બળતામાટે રોયા કરીશ. મહાર્ગ પ્રેમપાત્ર અજણ થયા માટે હું આત્મ-
નાદ કરીશ. તારા મેળાપનો ઢહાવ નહિ મળે તો વિરહવેદનાતું દુઃખ પણ
મહારા લાગ્યે રહેશે.

હે પ્રભો ! મેં મહારા જીવનને પાપની કાળાશયી કલંકિત કરેલું છે.
નાથ ! મહારા વાળને તો તેં કાળકમે ધોળા બનાવ્યા છે. હે ધોળા મેં
કાળા રંગના સ્થા ! તું તારા પ્રેમ અને દયાના પ્રભાવથી મહારી મલિનતા
પણ ધોળી કરી નાખ. હે પ્રભો ! જેણે તને ખરેખરા સ્વરૂપે બાણ્યો છે,
તારું અનુસંધાન કરવાથી કદીપણ નિવૃત્ત થશે નહિ. તને ખરેખરા બાણ્યના
કોણ હશે ? અને બાણ્ય પછી પણ તને પ્રાપ્ત કરનાર કોણ હશે ? હે પ્રભો
હું સમજી શક્યો છું કે, દયા અને સ્નેહલાભે તું મને સ્વર્ગમાં લઈ જા
અને ઉચ્ચ પદે સ્થાપિત કરશે; પરંતુ તારી સેવામાં મેં જે ભૂલો કરી છે,
અપાર છે. મારો એ વિષેનો ખેદ કદી પણ દૂર થવાનો નથી.

આ મહર્ષિનો સ્વર્ગવાસ કયાં અને કેવી સ્થિતિમાં થયો ? તેનો કંઈ
ઉલ્લેખ મૂળગ્રંથમાં નથી.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-જે સાધક, શુરુના સહવાસમાં અને આધીનતામાં ઉછરેલો નથી,
તે કશું શુભ ફળ મેળવી શકતો નથી.

૨-જે માણસ બીજાઓ સાથેની લડાઈ જીતવા ઇચ્છે, તેને છત્રીએ

હોય, તેનાથી તમે અને દૂર રહેનારી સમજાવો."

મેં કહ્યું કે "બાલે ! તમે શું મારી સાથે રહેવા ઇચ્છો છો ?"

તે સ્ત્રી બોલી કે " દુરાકાંક્ષા કર્યો નહિ. ખેવાસ ! હું પુરુષોને ઇચ્છના-
રી સ્ત્રી નથી, પણ હું તો નિઃસંગતાજ યાચનારી છું. "

ખરેખરે નિઃસંગતા કેને કહેવો ? એ વિષે કોઈએ મહર્ષિને પૂછ્યું,
તેએ બોલ્યા કે " અત્યારે એ બાળતનો હું ઉત્તર આપી શકીશ નહિ;
છે હું જે કહીશ તે કથામાત્ર ગણાશે, માટે આ વાત મારા આચરણથી
સાદીશ. મારે કાલે મક્કા ભળી જવાનું છે. જો બને તો તમે પણ મારા
ગાથ કરજો, એટલે તમારા પ્રશ્નો ઉત્તર મળી જશે. "

પેલો માણસ બોલ્યો કે " જલે, હું આવીશ. " પછી જ્યારે અમે જંગલ-
પહોંચ્યા અને લોજનનો સમય થયો, ત્યારે રાત્રીના એ દુકકા અને
દુકકા જળ તેમની પાસે આબ્યાં. એ પ્રમાણે રાજ જનવા લાગ્યું. રાત્રીના
દુકકા અને ભેદિતું જળ તેઓ અને આપતા અને બાકીનું ચોતે વાપરતા.
એક દિવસે જંગલમાં કોઈ વૃદ્ધ પુરુષ અમારી પાસે આબ્યો. ખેવાસને
તેમ તરત તે ચોતાના ઘોરા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો. બન્નેએ પરસ્પર કુશળ-
રમાચાર પૂછ્યા અને કેટલીક વાર વાતચીત કર્યા પછી પેલો વૃદ્ધ ઘોડે ચઢી
બોલ્યો ગયો. મેં ઇચ્છાદીપ ખેવાસને પૂછ્યું કે " મહાત્મન ! આ વૃદ્ધ પુરુષ
કોણ હતા ? "

તેઓ બોલ્યા કે " તમારા પ્રશ્નો ઉત્તર મળી ગયો છે. "

મેં પૂછ્યું કે " શી રીતે ? "

મહર્ષિ બોલ્યા કે " એ વૃદ્ધ પુરુષ ધર્મશુરુ ખેજર હતા. તેમણે મારી
સાથે રહેવાને આહ્વાનું હતું, પણ મેં અમતિ આપી નહોતી. મને ધીક લાગી
કે, એમ કરવાથી ઇશ્વરપર નિર્ભર રહેવામાં-શ્રદ્ધાશુ રહેવામાં ખામી આવશે
અને ઇશ્વરસિવાય બીજા ઉપર ભરોસો રાખવાની કશા પડશે. "

મહર્ષિ કહે છે કે, એક વખત હું જંગલમાં એક ઝાટ નીચે બેઠો હતો.
જ્યાં મેં એક વિકરાળ સિંહને મારી તરફ આવતો જોયો. ઇશ્વરેચ્છા ઉપર
અદ્વા રાખી હું તો સ્વસ્થ બેઠો રહ્યો. પેછું ભયંકર પ્રાણી ખોડંગતું ખોડંગતું
મારી પાસે આબ્યું અને મારા પગ પાસે સૂઇને આર્તનાદ કરવા લાગ્યું
ધ્યાનપૂર્વક જોયું તો તેનો આગલો પગ ઘવાયેલો હતો. મેં
અળીથી તે ધાને ખેતર્યો. તેમાંથી પટ્ટ અને લોહી નીકળ્યાં. તે મ

૪૫-તપસ્વી અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ ખૈયાસ

તપસ્વીશ્રેષ્ઠ અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ ખૈયાસ વૈરાગ્યમાર્ગના મુસાફર હતા. જ્ઞાન અને ચારિત્ર્યની સંગમભૂમિ જેવું તેમનું જીવન હતું. તેઓ ખરેખર શ્રદ્ધાળુ અને તેજસ્વી પ્રભુપ્રેમી હતા. તેઓ પોતાના સમયમાં અદ્વિતીય મહર્ષિરૂપે તથા સૌના અગ્રેસરરૂપે ગણાયા હતા. ધાર્મિક આજ્ઞાઓનું પાલન કરવામાં તેમની સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા અને દૃઢતા હતી. તત્ત્વજ્ઞાનમાં પણ તેઓ પંડિત હતા. તેમને 'વિશ્વાસુઓના અધિનાયક'નું ઉપનામ આપવામાં આવ્યું હતું. ઇરાકરાજ્યમાં આવેલા રય નગરના તેઓ નિવાસી હતા. મહર્ષિ બુદ્ધ અને તુરીના તે પાડોશી હતા. અનેક સાધુ પુરુષોનો તેમણે સમાગમ કર્યો હતો. જ્ઞાન અને ચારિત્ર્યવિષે તેમણે કેટલાક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રંથો રચેલા છે. તેઓ જાણિલ નામના ચામડાનાં પાત્ર શીવવાનું કામ કરતા, તેથી લોકો તેમને ખૈયાસ 'ખોચી' કહીને બોલાવતા.

અણુ ઇસાક કહે છે કે, મારી સાથે રહેવામાટે ધર્મશુરુ ખેજરે ઇચ્છા બતાવી હતી, પરંતુ શ્રદ્ધા મુજબ વર્તન રાખવામાં ખામી આવશે, એવી આશંકાથી મેં તેમને સંમતિ આપી નહોતી. ઇશ્વરસિવાય બીજા કશાનું જ્ઞાન અને શ્રેષ્ઠતા સ્વીકારવાનું મને મન થતું નથી. અણુ ઇસાકને દૈવ વિશ્વાસ હતો, છતાં તેઓ મુસાફરીમાં પોતાની સાથે સોય, દોરા, કાતર અને ચામડાનું જળપાત્ર તો રાખતાજ અને કહેતા કે "આટલું સાથે રાખવાથી ઇશ્વરની શ્રદ્ધામાં કશી હાનિ પહોંચતી નથી."

મહર્ષિ અણુ ઇસાક કહે છે કે, જંગલમાં જતાં મેં એક ઠેકાણે એક મસ્ત સ્ત્રીને દીઠી. તેનું મસ્તક ઢાંકેલું નહોતું, એટલે મેં કહ્યું કે "ભદ્રે! તું તારું માથું ઢાંક."

સ્ત્રી બોલી કે "ખૈયાસ ! તમે તમારાં નેત્રોજ બંધ રાખો."

મહર્ષિ—"હું તો પ્રભુપ્રેમી છું અને પ્રભુપ્રેમીઓ કાંઈ નેત્રો મીંચી રાખતા નથી. આ તો અચાનક મારી દૃષ્ટિ તમારા ઉપર પડી છે."

સ્ત્રી—"હું તો ઉન્મત્ત-ગાંડી છું. ગાંડાં માણસો કાંઈ પોતાનાં મસ્તક ઢાંકી રાખતાં નથી."

મેં પૂછ્યું કે "ભદ્રે ! તે કયા પીઠામાંથી ગાંડપણનો દારૂ પીધેલો છે ?"

સ્ત્રી બોલી કે "ખૈયાસ ! આ લોકમાં અને પરલોકમાં પ્રભુસિવાય બીજું

કાંઈ હોય, તેનાથી તમે મને દૂર રહેનારી સમજજો."

મેં કહ્યું કે "બાલે! તમે શું મારી સાથે રહેવા ઇચ્છો છો?"

તે શ્રી બોલી કે "દુરાકાંક્ષા કર્યો નહિ. યેયાસ! હું પુરુષોને ઇચ્છવાનાળી શ્રી નથી, પણ હું તો નિઃસ્વગતાજ યાચનારી છું."

ખરેખરે વિશ્વાસ કેને કહેવો? એ વિષે કોઈએ મહર્ષિને પૂછ્યું, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે "અત્યારે એ બાળતનો હું ઉત્તર આપી શકીશ નહિ; કારણ કે હું જે કહીશ તે કથામાત્ર ગણાશે, માટે આ વાત મારા આચરણથી કેખાલીશ. મહારે કાલે મહા બળી જવાનું છે. જો બને તો તમે પણ મારો સંગાથ કરજો, એટલે તમારા પ્રશ્નો ઉત્તર મળી જશે."

પેલો માણસ બોલ્યો કે "બલે, હું આવીશ." પછી જ્યારે અમે જંગલમાં પહોંચ્યા અને લોજનનો સમય થયો, ત્યારે રાટીના બે ટુકડા અને કેટલુંક જળ તેમની પાસે આબ્યાં. એ પ્રમાણે રાજ બનવા લાગ્યું. રાટીને એક ટુકડો અને લેઈતું જળ તેઓ મને આપતા અને બાકીનું પોતે વાપરતા. એક દિવસે જંગલમાં કોઈ વૃદ્ધ પુરુષ અમારી પાસે આબ્યો. યેયાસને એક વસ્તુ તે પોતાના ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો. બન્નેએ પરસ્પર કુશળ-સમાચાર પૂછ્યા અને કેટલીક વાર વાતચીત કર્યા પછી પેલો વૃદ્ધ પોટે ચંદી ચાર્યો ગયો. મેં ઇશ્વાદીમ યેયાસને પૂછ્યું કે "મહાત્મર! આ વૃદ્ધ પુરુષ કાણ હતો?"

તેઓ બોલ્યા કે "તમારા પ્રશ્નો ઉત્તર મળી ગયો છે."

મેં પૂછ્યું કે "શ્રી રીતે?"

મહર્ષિ બોલ્યા કે "એ વૃદ્ધ પુરુષ ધર્મશુરુ બેજર હતા. તેમણે મારી સાથે રહેવાને આર્જી હતું, પણ મેં અમતિ આપી નહોતી. મને બીક લાગી કે, એમ કદવાથી ઇન્ધ્રવર નિર્ભર રહેવામાં-અદાણુ રહેવામાં ખામી આવશે અને ઇન્ધ્રવરિવાય બીજા ઉપર બરેસો સમજાવી દરજ પડશે."

મહર્ષિ કહે છે કે, એક વખત હું જંગલમાં એક ઝાડ નીચે બેઠો હતો. મેં એક વિકરણ ચિંદને મારી તરફ આવતો જોયો. ઇન્ધ્રવરેલા ઉપર થઈ શપ્તી હું તે સ્વયં બેઠો રહ્યો. પેછું બધકર પ્રાણી બોલેલું "બોલેલું" મારી પાસે આબ્યું અને મારા પગ પાસે લઇને આર્જનાદ-કરવા લાગ્યું. મેં આર્જનાદ એવું તો તેના આગ્રહ પગ થવાયેલો હતો. મેં એક શપ્તી આર્જનાદને કરી પેતર્યો. તેમણે ૧૩ અને લોડી નીકળ્યાં. તે આજે કરી ગય-

ડાનો પાટો તે ઉપર ણાંધ્યો. થોડી વારે સિંહ ઉઠી ચાલ્યો ગયો. પછી કેટલાક વારે બે બચ્ચાંને લઈને તે પાછો આવ્યો અને પૂંછડી પટપટાવી કેટલાક વાર-મારી આસપાસ ફરવા લાગ્યો. ”

એક દિવસ જૈયાસ પોતાના શિષ્યની સાથે અરણ્યમાં ચાલ્યા જતા હતા ત્યાં અકસ્માત્ કોઈ વાઘની ભયંકર ચીસ સંભળાઈ. પેલો શિષ્ય તો ગભરાઈ ગયો. તેનું મોં શીઆવીઆ થઈ ગયું. નજીકમાં એક વૃક્ષ હતું. ગભરાટમાં તેના ઉપર ચઢી ગયો. તેનું આખું શરીર ધ્રુજતું હતું. જૈયાસ સ્થિર બેઠા જ હતા. તેઓ આસન પાથરીને નમાજ પઢવા લાગ્યા. વાઘ આવે તેમના તરફ તાકીને ઉભો રહ્યો. મહર્ષિ જૈયાસની તો તેના ઉપર દષ્ટિ પાડી નહોતી. તેઓ તો પોતાના કાર્યમાં રોકાયા હતા. કેટલીક વારે વાઘ ચાંસી ગયો, એટલે શિષ્ય ઝાડ ઉપરથી નીચો ઉતર્યો; અને બન્નેએ આગળ ચાલ્યું. થોડી વારે મહર્ષિને એક ડાંસે ચટકો ભર્યો, તેથી તે ચીસ પાડી ઉડ્યો.

શિષ્ય બોલ્યો કે “ સુરુવર ! આ નવાઈની વાત ! વાઘથી આપ ભયભીત થયા નહિ અને ડાંસના ચટકાથી ચીસ પાડી ? ”

મહર્ષિ—“ ભાઈ ! તે વખતે હું પરમાત્મભાવમાં ડૂબેલો હતો અને અત્યારે જીવભાવમાં છું. ”

અહમદ અસાઉદ કહે છે કે, મહર્ષિ જૈયાસ સાથે હું દેશપર્યટન કરતા ગયો હતો. અમે એક દિવસ એવે સ્થળે પહોંચ્યા કે જ્યાં ભયંકર સર્પ રહેતા હતા. મહર્ષિ પોતાનું મૃગચર્મ લોચે ગિછાવી તે ઉપર ગિરાજ્ય રાત્ર પડતાંજ સેંકડો સર્પો દરેકમાંથી બહાર નીકળ્યા. મેં આ વાત તેમને જણાવી. તેમણે મને ઇશ્વર-સ્મરણ કરવાનું કહ્યું, એટલે મેં તે પ્રભાણે કુંડ પછી સર્પો આમ તેમ ચાલ્યા ગયા અને અમે આખી રાત્રિ તે સ્થળે પ્રભુસ્મરણમાં ગાળી.

પ્રાતઃકાળે જોયું તો મહર્ષિના આસન ઉપર એક સર્પ કુંડાળું વાળીને પડ્યો હતો, પથારી ઉપાડતાં તે લોચે પડ્યો.

મેં પૂછ્યું કે “આપને આખી રાત્રિ આ સર્પની ખબર નહોતી ?”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “ના, ગઈ રાત્રિ કરતાં વધારે સુખમાં કોઈ રાત્રિ મેં ગાળી નથી; કેમકે આખી રાત્રિ હું ઇશ્વરધ્યાનમાંજ નિમગ્ન હતો.”

એક માણસ કહે છે કે, જૈયાસનાં વસ્ત્ર ઉપર એક વિંછી ફરતો મેં એક એટલે તેને હું પાડી નાખવા લાગ્યો.

મહર્ષિ જોડ્યા કે “એમ કરતો નહિ. પ્રભુની સંપ્તિમાં એ પ્રાણી ગિચાકે બંધે ગમે ત્યાં ફરે, મને એમાં કશો વાંધો નથી.”

મહર્ષિ ઇબ્રાહીમ જૈયાસ કહે છે કે, એક વાર જંગલમાં હું ભૂલો પડ્યો. ઘણું ચાડ્યો, પણ ખરો માર્ગ જડ્યો નહિ. એમ કેટલાક દિવસો ચાડ્યા ગયા. ઉલ્લે એક દિશાએથી મેં કોલાહલ સાંભળ્યો; એટલે હું રાજ થયો અને તે તરફ ચાલ્યો. ત્યાં તો તે તરફથી એક માણસ મ્હારા તરફ દોડી આવ્યો અને મને જોતીજોતી પકડ્યો. આથી મને ઘણું દુઃખ થયું અને હું જોડ્યો કે “હે પ્રભો! જે માણસ તારા ઉપર વિશ્વાસ રાખી બેઠો છે, તેના તરફ તારો આવો વ્યવહાર થોડો છે?”

એટલામાં દેવી વાણી સંભળાઇ કે “ન્યાંમુધી તે મ્હારા ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો હતો, ત્યાંમુધી તું મને વહાલો હતો. અત્યારે તો તે ણીબઓના અવાજ ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યો છે, તેથીજ તારે ધખા ખાવાં પડ્યા છે.” પછી હું હુબ્બી હુદ્યે ચાલવા લાગ્યો ત્યાં તો દેવી વાણી સાંભળી કે—

“જૈયાસ! પહેલાંના વ્યવહારથી તને દુઃખ થયું જણાય છે; પણ હવે જો, શી સ્થિતિ છે?”

મેં દષ્ટિ ફેલાવીને જોયું તો મ્હારી જોતી પકડનાર પેલો માણસ મ્હારા ચરણ પાસેજ મસ્તકે મૂકીને માફી માગતો જોયો.

જૈયાસ કહે છે કે, હું એક વાર તુર્કસ્તાન બાણી જતો હતો. માર્ગમાં મને સુંદર કાંતિવાળો અને સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરેલો એક યુવક મળ્યો. તેણે મને કહ્યું કે “તમે મારો સાથ કર્યો?”

મેં કહ્યું કે “આપણે રસ્તામાં બૂખનું દુઃખ વેઠવું પડ્યું.”

તે જોડ્યો કે “ભલે, હું એટલા ખાતર તો તમારો સમવારો કરવા ચાકું છું.”

અને ચાર દિવસ સુધી સાથે સાથે ચાલ્યા. પછી ખાવાનું કેટલુંક મળ્યું, પણ તે અમને કામ લાગે તેવું ન હતું, તોપણ બૂખને લીધે મેં કહ્યું કે “ચાલો, આ ખાઈ લઈએ.”

પેલો માણસ—“ના, મેં સંકલ્પ કરેલો છે, કે જેમાં રજેશુબી પદાર્થ રોય તે મારે ખાવું નહિ.”

હું જોડ્યો કે “યુવક! તમે ઘણો કપરો અને સૂક્ષ્મ માર્ગ પકડેલો છે.”

તે જોડ્યો કે “ઇબ્રાહીમ! વાચાળત્વા દર્શાવો નહિ. પરીરુક પ્રભુ દબાર આંખોવાળો છે અને બધું જુએ છે. તમારામાં તેના ઉપર જરા પણ વિશ્વાસ

નથી. વાસ્તવિક શ્રદ્ધા તો એ છે કે, નિષિદ્ધ ખોરાક મળી જાય ત્યારે ખાવાનાં બહાનાં શોધી મનને ફેસલાવવું નહિ અને પ્રભુને જ ભરોસે રહેવું.”

ધ્યાત્રીમ ખેંચાસ કહે છે કે, હું એક વાર નિર્ભય થઈને જંગલને માથે જતો હતો. ત્યાં એક યુવકે મ્હારી સન્મુખ આવી સલામ ભરી અને કહ્યું કે “આપનો સાથી થવાને મને સંમતિ આપશો ?”

એ યુવક અગિયૂજક હતો. મેં ઉત્તર આપ્યો કે “જે સ્થાને હું જઈ છું, ત્યાં તમારે જવા લેવું નથી.”

યુવક બોલ્યો કે “ભલે, તોપણ હું આવીશ; મને આપ મહેરબાની કરી બેનસીબ રાખશો નહિ.” પછી અમે જાનને સાથે ચાલ્યા. આજે દિવસે તે બોલ્યો કે “ત્યાગી પુરુષ! ભૂખ લાગી છે. પ્રભુ સાથે અઘડિત આનંદ રહ્યું થતું હોય તો ભલે, પણ કાંઈક ખાવાનું મળે એવી પ્રાર્થના કરો.”

ધ્રુવરને અમારી નિયતિ દર્શાવી મેં કહ્યું કે “હે પ્રભો! આ અગિયૂજક પાસે મને બેઆબરૂ કર્યો નહિ.”

ઘોડીન વારમાં રાટી, ખજુરભરેલો ખુમચો અને જળભરેલી એ શિરોઈ અમારી સન્મુખ હાજર થયાં. અમે જાનને લોગન કરી આજે ચાલવા માંડ્યું. વળી અડવાડીયું ચાલ્યું ગયું. મેં કહ્યું કે “રાહુબ (અગિયૂજક સંન્યાસી)! હવે તમે તમારો પ્રભાવ બતાવો.”

એટલે તે યુવક લાકડીને ટેકે ઉભો રહી ઘોડી વાર હોડ હાલવાવા કરતાં તરતજ રાટી, ખજુરના બે ખુમચા અને જળભરેલી એ શીરોઈ કરી અમારી આગળ હાજર થયાં. આ બેઠકને હું તો વિસ્મય પામ્યો. પછી તે રાહુબ બોલ્યો કે “ચાલો, લોગન કરીએ.” શરમનો માથો હું લોગન કરી ચહેલ પામ્યો હતો. એટલે તે બોલ્યો કે “ચલો, ચાલો. અન્યથે હું મારું હેટલોક મારા સમાચાર આપું. તમે હીક્કા આપવાના. મને પહેલું હું મારું માન થાઉં છું.” આટલું બોલીને તેણે કેટલેક વિદેહુ જાનનાં તેડી નાખ્યાં અને કહ્યું. બોલ્યો. વિદેહુમાં તેણે કહ્યું કે “જે લોગન રહ્યું છે તે માનવ પ્રાણી રાહુબ છે; કેમકે આ જોવા જેટલું સુરજનનું માન રાહુબ તમારે પ્રભુને વિનંતિ કરી હતી. તેડાજ તે મર્યું છે.”

આખરે અમે જાનને લોગન કર્યું અને પછી સહેલ થયું.

જેમ હોય તેવું જ રાટી કહે છે કે, અગિયૂજકને જાન, એક વાર હું જાનને લોગન કરી મારું માન રાહુબ છે અને મને સલામ કરી. બોલ્યો કે “મને

માર્ગે જૂઠ્યા છે. મારી પાછળ પાછળ આવો.” હું તેની પાછળ કેટલાકે પગલાં ચાલ્યો, ત્યાં તો તે અદૃશ્ય થયો. મેં જોયું તો મને ખરો રસ્તો મળ્યો હતો. ત્યારપછી હું ફરી માર્ગે જૂઠ્યો નહિ અને માર્ગમાં જૂઠતરસતું દુઃખ પણ પામ્યો નહિ.

એક વાર હું રસ્તે જતો હતો. રાત્રે જંગલમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં ભયંકર સિંહ મારી સન્મુખ આવ્યો. હું ભયથી વ્યથા બની ગયો, ત્યારે આવી દેવી વાણી સાંભળી કે “ખંધાસ! ભય પામીશ નહિ. અનેક ફિરસ્તાઓ-દેવદૂતો તારે રક્ષણ કરશે.”

એક વાર જંગલમાં મેં એક માણસને જોયો. મેં પૂછ્યું કે “તમે કોણ?”

તે બોલ્યો કે “હું એક વૃદ્ધ માણસ છું, મઠકે બાઉ છું.”

મેં કહ્યું કે “ભાતું કે વાહન રાજતા નથી શું?”

તે બોલ્યો કે “ના ના, અમારા સમૂહમાં આપના જેવા કેટલાક શ્રદ્ધાળુ.

જો માત્ર એકલો વિશ્વાસજ સાથે લઈને મુસાફરી કરે છે.”

મેં પૂછ્યું કે “વાસ્તવિક વિશ્વાસ કેને કહેવો?”

તે બોલ્યો કે “લોકોની પાસે કાંઈ પણ નહિ માગતાં પ્રભુ પાસેજ માગવું તે.”

એક સાધુ પુરુષ કહે છે કે, એક વાર મુસાફરીમાં તપસ્વી ઇબ્રાહીમ ખંધાસ-નો સંગાથ કરવાની ઇચ્છા દર્શાવી, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “ભલે, તમે સાથી બો; પણ એક શરતે. રસ્તામાં કામકાજ કરવાનું એકજ માણસે માથે લેવું.”

મેં કહ્યું કે “ભલે, એ ભાર આપ લેજો.”

મહર્ષિ—“ઠીક, અત્યારથી તમે મારે આધીન રહેજો.”

અમે વિશ્રામસ્થળે પહોંચ્યા, ત્યારે મને એસાડીને મહર્ષિ જળ લઈ બાખા. શિયાળો હતો, એટલે લોકડાં ભેગાં કરી આવ્યા અને અગ્નિ સળગાવ્યો. માર્ગમાં જે જે કાર્યો કરવાં પડતાં તે તેઓ પડેજ કરતા. મને કાંઈ પણ કરવા દેતા નહિ. હું કામ કરવા બાઉ તો કહેતા કે “ના, આપણે શરત કરી છે કે, એકે કામ કરવું અને બીજાએ તેને આધીન રહેવું.”

એક રાત્રે માર્ગમાં મુસળધાર વરસાદ વરસ્યો. પોતાનું પહેરવાનું વસ્ત્ર મારા મસ્તક ઉપર ધરીને તેઓ ઉભા રહ્યા. પ્રાતઃકાળ સુધી પોતે એજ સ્થિતિમાં મારી સેવા કરી. હું અત્યંત શરમાઈ ગયો, પણ શું કરું? શરતથી બંધાયો હતો, તેથી કાંઈ પણ બોલી શક્યો નહિ. જો હું બોલું તો કહેતા કે

“હું કર્તા છું, તમે આધીન છો. તમારે મારાજ મત પ્રમાણે ચાલવું પડશે.”
 બીજે દિવસે મેં કહ્યું કે “આજે હું કર્તા થઈશ.”

તેમણે તેમાં સંમતિ આપી, પરંતુ તે દિવસે પણ એવીજ સેવા તેઓ કર
 લાગ્યા. તેમની સેવા કરવાનો લાલ મને બિલકુલ લેવા દીધો નહિ.

મેં કહ્યું કે “તમે ઇશ્વરની આજ્ઞાવિરુદ્ધ કેમ ચાલો છો?”

તેઓ બોલ્યા કે “જ્યારે આપણું કાર્ય પ્રભુ કરતા હોય, તે વખતે તેમના
 પણ અવજ્ઞા કરાય; તેમજ પ્રભુની સેવા કરવાથી તેમના પ્રત્યે વિરુદ્ધાચરણ થતું
 નથી.” હું એ રીતે તેમની સાથે મક્કાસુધી તો ગયો, પણ તેમની અનેક સેવા
 આથી એવો શરમીંદો બની ગયો કે પછી તેમના સહવાસમાંથી મેં પલાયન
 કર્યું. એક દિવસ અચાનક અમે મેના(મક્કાનગરમાં આવેલું) એક સ્થળ જ્યાં
 હાથ લોટો ફરખાની આપે છે તે સ્થળ)માં ભેગા થઈ ગયા.

મને જોઈ તે બોલ્યા કે “ભદ્ર પુરુષ! જે રીતે મેં તમારો સંગાથ કર્યો છે,
 તેવીજ રીતે તમારે આપણા બંધુઓનો સંગાથ કરવો ઉચિત છે.”

ઇબ્રાહીમ ખૈયાસ કહે છે કે, તુર્કસ્તાનમાં આવેલા એક પ્રદેશમાં હું ચાલ્યો
 જતો હતો. રસ્તે જતાં મેં દાડમનાં ઝાડ જોયાં. તેનાં ફળ ખાવાની મનમાં અ-
 લિલાષા થઈ, પરંતુ મેં સાંભળ્યું હતું કે તે ઘણાંજ ખાટાં હોય છે, એટલે
 ખાધાં નહિ. ત્યાંથી આગળ ચાલતાં એક અરણ્યમાં પહોંચ્યો. ત્યાં એક મહા-
 હુંબી માણસને જોયો. તેના હાથપગ સડી ગયેલા હતા તેમાંથી પણ અર્ધું હર્ષ-
 વળી માંહે જીવ પડેલા અને ઘણું ઉપર હજારો માખીઓ બહુબહુતી હતી. આ
 જોઈ મને દયા ઉપજી. હું બોલ્યો કે “તમને એવી મરજી થાય છે કે તમારે માટે
 હું પ્રભુની પ્રાર્થના કરું કે એ દયાળુ પ્રભુ તમને આ સંકેટમાંથી છોડાવે?”

રોગી બોલ્યો કે “ના, મારી એવી ઇચ્છા નથી.”

“કેમ?”

“સંકેટ નાખવું એ પ્રભુની ઇચ્છાની વાત છે અને મેં મારી ઇચ્છાને પ્ર-
 ભુની ઇચ્છાને આધીન રાખી છે.”

હું બોલ્યો કે “જો તમે કહો તો હું આ માખીઓ ઉડાડી મૂકું.”

રોગી બોલ્યો કે “ખૈયાસ! પહેલાં તો તમે તમારા મનમાંથી દાડમ ખાવાનો
 લોભ ઉડાડી મૂકો તો બસ છે. આપ જો મારો શારીરિક રોગ મટાડવા અ-
 ટલી બધી કાળજી રાખો છો, તો તમારા પોતાના મનનો રોગ મટાડવા કેમ
 કાળજી રાખતા નથી?”

આ સાંભળી મેં પૂછ્યું કે “ભદ્રપુરુષ ! તમે કેમ જાણ્યું કે હું ખેયાસ છું અને મીઠું દારૂ ખાવાનો અભિલાષી છું ?”

તે બોલ્યો કે “જો માણસે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર કર્યો છે, તેની પાસે ઈશ્વર તમામ વાતો પ્રકટ કરે છે.”

મેં પૂછ્યું કે “આ માખીઓની પીડાને લીધે આપના મનની દશાં કેવી રહે છે ?”

તે બોલ્યો કે “હા બરજાનર, માખીઓ મને ચટકા લેરે છે એ ખરું; પરંતુ જ્યારે કર્તાની એવીજ ઇચ્છા છે, ત્યારે મારે પણ તે કબૂલજ છે.”

ખેયાસ કહે છે કે, રામ શહેરમાં એક રાહોળ (અગ્નિપૂજક સંન્યાસી) હતો. તેણે સિતેર વર્ષ સુધી એક મંદિરમાં સ્થિતિ કરી હતી. આ સમાચાર સાંભળીને મેં તેમના દર્શનાર્થે મયાણ કર્યું.

હું ત્યાં પહોંચ્યો ત્યાં તો બારીએથી ટાટીડ કરીને તે બોલ્યો કે “ઈબ્રાહીમ ! તમે શામાટે આવ્યા ? હું વેરાગી નથી. હું તો કૂતરાં સાચવવાનું કામ કરું છું, કુમરવૃત્તિરૂપી કૂતરાંથી લોકોનું રક્ષણ કરું છું.”

હું બોલ્યો કે “હે મલો ! તું મહાશક્તિશાળી છે. આ માર્ગબૂલેલા અગ્નિપૂજકને તું સંભારી બતાવ.”

રાહોળ બોલ્યો કે “ઈબ્રાહીમ ! તમે ખીજઓ તરફ ક્યાંગુધી જોયા કર્યો ? એવું બહારનું જામણ મૂકી દહને પોતા તરફજ વળો અને જ્યારે તમે તમને પોતાને-પોતાના સત્સ્વરૂપને-પરમાત્માને-પ્રાપ્ત કરો, તે પછી પણ તમારા પોતાના-તમારી પોતાનીજ કરણી અને વૃત્તિના ચોટીદાર બનો; કેમ કે હુનિયાઇ મરુત્તિરૂપી વારાંગના તો દિવસમાં ત્રણસો ને શાક વાર નવા નવા બેસ લઈને, માણસને લોભાવે છે-ભાવે છે અને કુપ્રયે વ્યથાવવા મથે છે. ખેયાસ કહે છે કે, એક દિવસ હું વગડામાં જતો હતો ત્યાં રસ્તામાં મને ખૂબ ખૂબ લાગી હતી. એટલામાં એક સંન્યાસી મહારાજ મળી ગયા. તેમણે મને કહ્યું કે “રૂંધેરજનનાં નુ અન્નને માટે આટલો બધો કળાવળો કેમ મર્યો છે ?”

હું બોલ્યો કે “ધણા દિવસથી દાંદળ ખાવાનું મર્યું નથી.”

તે બોલ્યો કે “જો તારામાં આટલુંજ અનોખજ તોય તો પછી પ્રજુપર નિર્ભર રહેવાને પથે પગલાની તારે શી જરૂર હતી ? બજાને. નથી કે, વિદોષી-ઓ(સંસ્કારી દોષો)માં તારી આ નિર્વંત્રતાની દહીકત પણ પ્રકટ થઈ જશે ?”

એક દિવસ ઈબ્રાહીમ ખેયાસ પોતાની છાતીમાં સૂઈ મરીને બે

“હાય હાય ! જે મને જુઓ છે તેને હું હજુ પણ જોઈ શક્યો નથી.”

કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “મહાત્મા ! આપ ક્યાંથી આહાર મેળવો છો ?”

તેઓ જોડ્યા કે “માતાના ઉદરમાં રહેલું જાળક, વગડામાં લમતું પશુ અને જળમાં ફરતું માછલું જ્યાંથી આહાર મેળવે છે, ત્યાંથી હું પણ આહાર મેળવું છું.”

તેમને કોઈએ પૂછ્યું કે “શું વિશ્વાસુને લોભ ઉપજે છે ?”

મહર્ષિ જોડ્યા કે “લોભ તો મનુષ્યના સ્વભાવમાં જ રહેલો છે. તે પ્રભુ-પ્રેમીના પણ અંતઃકરણમાં તો આવે છે ખરો, પણ પછી ત્યાં ને ત્યાં નષ્ટ થઈ જઈ આગળ વધી શકતો નથી; કારણકે તે પ્રાપ્ત પદાર્થો દેંદ્રી દ્વંદ્વને ત્યાગી થયેલો હોય છે, તેથી આંતરિક વિકારોને સહજે દબાવી શકે છે.

ઈષ્ટાહીમ જૈયાસને તેમના અંતિમ જીવનમાં ઉદરને વ્યાધિ થયો હતો. તેઓ રથ શહેરની મસ્જિદમાં રહેતા. એક રાત્રિદિવસમાં તેઓ સાઠ વાર શરીરશુદ્ધિ કરીને નમાજ પઢતા. એક દિવસ સ્નાન કરતા હતા તેવામાં જ તેઓ પંચત્વ પામ્યા. હીજરી સન ૨૯૧માં તેમણે દેહ છોડ્યો. મરણ થયા પછી તેમને પોતાને ઘેર લાવવામાં આવ્યા. તે વખતે એક સાધુ પુરુષ આવ્યો અને મહાત્માના ઉશીકા નીચે જોયું તો રોટીનો એક ટુકડો પડેલો હતો. આ જોઈ પેલો સાધુ પુરુષ જોડ્યો કે “જે મેં રોટીનો આ ટુકડો જોયો ન હોત તો હું એમની અંતિમ ક્રિયા વખતની નમાજ પઢત નહિ. ટુકડો જોયો એટલે મારી ખાત્રી થઈ કે, પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસુપણામાં જ એમનું મરણ થયું છે. શ્રદ્ધ કરેલો નિયમ તેમણે આખા જીવનમાં કદી ઉલ્લંઘ્યો નથી. સત્પુરુષો અવિ-કારી સ્થિતિમાં જીવન સંપૂર્ણ કરે છે; પણ જેઓ ધર્મપંથના શીખાઉ સુસાક્ષર છે, તેઓ શ્રદ્ધામાં અચળ વિશ્વાસ સ્થાપી શકતા નથી અને તેથી જ તેમના લાવોમાં તથા અવસ્થાઓમાં વારંવાર ફેરફાર થાય છે.

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧—માત્ર મોઢે જોલી જ નહોતે તે કાંઈ પંડિત નથી પણ ઠગ છે. જે જ્ઞાન-ને અનુસરીને વર્તે અર્થાત્ જોલે તેવું ચાલે, તે જ પંડિત છે.

૨—જે માણસ લોકો આગળ તો ઈશ્વરની વાતો કરે છે, પરંતુ અંતર-માં તો લોકોનું માન મેળવવાની કે એવી જીજ્ઞાસી જાણતોને સ્થાન આપે છે; તે વહેલો-મોડો બેઆખરૂ થઈ આશ્વત્માં આવી પડે છે. પછી જ્યારે તે પોતાની અયોગ્ય રહેણીને અયોગ્ય સમજી શકીને પશ્ચાત્તાપ કરે

છે તથા તેવાં કાર્યોથી નિવૃત્ત થઈ પ્રભુપરાયણ બને છે, ત્યારેજ તે તમામ સંકટોથી બહાર નીકળે છે.

૩—જે માણસ સંસારત્યાગનાં અને પ્રભુપરાયણતાનાં વચ્ચે પહેરીને પછી લોકો પાસેજ પ્રાર્થના કર્યા કરે છે, તેના તરફ લોકોની કાંઈપણ દયા કે શ્રદ્ધા રહેવા પામતાં નથી અને છેલ્લે તે જોવો હલકો પડી જાય છે, કે તેનું જીવન નિરાશામાં અને કષ્ટોમાંજ પૂરું થાય છે અને તેના હાથમાં માત્ર અકસોસ અને અવશ્યજોજ રહેવા પામે છે.

૪—શુભ વિચારો ધ્યાન-ચિંતનને જોઈ લાવે છે અને ધ્યાન-ચિંતન જૂઠ પ્રેમને જોઈ લાવે છે.

૪૬—તપસ્વી હમદુન કરસાર નેશાપુરી

તાપસવર હમદુન કરસાર પ્રભુપ્રેમમાં અને વ્યાકુળતામાં દૃઢાંતરૂપ હતા. તેઓ તે કાળના સાધુપુરુષોમાં સર્વોપરિ, તપસ્વીમંદળના અગ્રણી અને તત્ત્વજ્ઞાનમાં તેમજ હૃદયશાસ્ત્રમાં અત્યંત નિપુણ હતા. પોતાના દોષ જોવામાં તેમની દૃષ્ટિ જેવી સૂક્ષ્મ હતી અને ભજન-સાધનમાં જેવી નિષ્ઠા હતી તેવી બાળ્યેજ ધીબ દોષમાં હશે. તેમનાં વચ્ચેનાં શ્રોતાઓને બહુજ અસર કરતાં. તેઓ તપસ્વીશિરોમણિ સુદિયાન મુરીના અતુયાયી, મહર્ષિ અથુ તોરાળના શિષ્ય અને અબ્દુલ્લા મુબારકના ધર્મશુરુ હતા. તેમનાં કામોનો જૂઠ મર્મ નહિ સમજી શકવાથી અજ્ઞાની લોકો તેમનો વારંવાર તિરસ્કાર કરતા. ચારિત્રની વિશુદ્ધિ કરવા માટે તેમણે દંઠોર સાધનાઓ સાધી હતી. પવિત્ર ચરિત્રવાળા લોકો તેમના ઉપર ઘણી પ્રીતિ રાખતા. લોકોમાં તેઓ “કરસારી” નામથી જાણખાતા હતા. અરબી ભાષામાં “કરસાર” શબ્દનો અર્થ ‘ધોળી’ થાય છે. ધોળી જેમ મેલાં વચ્ચે ધોઈને સ્વચ્છ કરે છે, તેમ આ મહાત્મા પણ પવિત્રવાર્ધી જળથી પોતાના ચિત્તરૂપી વસ્ત્રને ધોઈને સ્વચ્છ રાખતા હતાં. તપસ્વી હમદુન કરસાર નીનિની જાળતમાં પણ બહુજ ચૂસ્ત હતા. એક સમયે તેઓ મદ્યપથારીએ પડેલા બંધુની સેવા-ચાકરી કરતા હતા. દેટલીક વાર પછી એ બંધુનું મદ્ય થતાં તેમણે તત્તજ દીવો દોલવી નાખ્યો. દોલોએ પૂછ્યું કે “આપે આમ સામાટે કયું ?”

મહર્ષિ—“ અત્યારસુધી આ ઘરનો અને આ વસ્તુઓનો મહારો બંધુ હતો; અને હવે બધી વસ્તુઓની પેઠે હીવામાંના તેલની માલિકી પણ તેના વારસની થઈ છે, એટલે તે વારસની રજાસિવાય મારાથી તેલ બાંધી શકાય નહિ. ”

હમદુને કહ્યું છે કે, એક દિવસે નેશાપુરની નદીમાં જે હોડીમાં બેસીને હું જતો હતો, તેમાં એક સાહેસિક અને ચતુર માણસ પણ હતો. હિંમતમાં તે ઘણો વખણતો હતો. નેશાપુરના બધા ચતુર લોકો તેને અનુસરતા હતા. તે મારી પાસે આવીને બોલ્યો કે “ હે નૌકાવિહારી સાધુ ! કંઈક બોલો. ” મેં પ્રશ્ન કર્યો કે “ કર્તવ્ય એટલે શું ? ” તેણે કહ્યું કે “ તમે મારા કર્તવ્ય વિષે પૂછો છો કે તમારા પોતાના કર્તવ્યવિષે પૂછો છો ? ”

મેં કહ્યું કે “ આપણા બન્નેના કર્તવ્યવિષે પૂછું છું. ”

તે બોલ્યો કે “ મારું કર્તવ્ય તો એજ છે કે, હું આ રજેશુલી વસ્ત્રોને બદલે ફકીરીની કામળી ધારણ કરું અને ફકીરીને અનુસરતાં આચરણ કરીને સાચો સુદી (ઋષિ) બનું; અને કદાચ એવો નહિ બની શકું, તો ફકીરીનાં વસ્ત્રોને લીધે અને લોકલજ્જને લીધે પણ પાપકાર્યોથી તો નિવૃત્તજ થઈશ; મારે મહારેમાટે તો એ કર્તવ્ય છે. હવે તમારેમાટે કર્તવ્ય એ છે કે, તમે ધારણ કરેલો ફકીરીનો વેષ કાઢી નાખો; કેમકે એમ કરશો તોજ તમે લોકોથી અને લોકો તમારાથી છેતરાતા અટકશે—અર્થાત્ તમારે ફકીરી બળવવી જ હશે તો બહારના વેષવિનાજ તેવાં આચરણ રાખવાં એ તમારું કર્તવ્ય છે અને લેખનાં વસ્ત્ર બાહેર રીતે પહેરીને તેને અનુસરતો ધર્મ પાળવો, એ મહારું કર્તવ્ય છે. તમે વૈરાગ્યવસ્ત્રો દૂર કરશો, એટલે તમે લોકોથી નિંદાતા અટકશો અને લોકો તમારાથી લોભવાતા અટકશે. ”

તપસ્વીપ્રવર હમદુન કરસારની ઘણી ખ્યાતિ હોવાથી નેશાપુર નગરના સાધુપુરુષોએ તથા ધર્માચાર્યોએ તેમની પાસે જઈ વિનંતિ કરી કે “ આપસનાં માં આવીને લોકોને ઉપદેશ આપો તો લોકોને ઘણો લાભ થવાનો સંભવ છે. ”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “ ઉપદેશ આપવાની હજી મહારામાં યોગ્યતા આવી નથી; કેમકે હજીસુધી સંસારનાં માન-અકરામ અને લોક-પ્રતિષ્ઠા મેળવવાનાં મોહમાંથી મારું મન છૂટ્યું નથી, તેથી મારો ઉપદેશ લોકોના અંતરમાં ઉતરશે નહિ. જે ઉપદેશવાક્યો અંતરમાં ઉતરે નહિ અને નવજીવન આપે નહિ, તેવાં વાક્યો ઉપદેશવાં એ તો જ્ઞાનનો ઉપહાસ કરવા જેવું તથા ધર્મને હાનિ

મહર્ષિ—“ અત્યારસુધી આ ઘરનો અને આ વસ્તુઓનો મલિન મહારો બંધુ હતો; અને હવે બધી વસ્તુઓની પેઠે દીવામાંના તેલની માફક પાણી તેના વારસની થઈ છે, એટલે તે વારસની રજાસિવાય મારાથી તેવું બન શકાય નહિ. ”

હમદુને કહ્યું છે કે, એક દિવસે નેશાપુરની નદીમાં જે હોડીમાં બેસીને હું જતો હતો, તેમાં એક સાહેસિક અને ચતુર માણસ પણ હતો. હિંમતમાં તે ઘણો વખણાતો હતો. નેશાપુરના બધા ચતુર લોકો તેને અનુસરતા હતા. તે મારી પાસે આવીને બોલ્યો કે “ હે નૌકાવિહારી સાધુ ! કંઈક બોલો. ” મેં પ્રશ્ન કર્યો કે “ કર્તવ્ય એટલે શું ? ” તેણે કહ્યું કે “ તમે મારા કર્તવ્ય વિષે પૂછો છો કે તમારા પોતાના કર્તવ્યવિષે પૂછો છો ? ”

મેં કહ્યું કે “ આપણા બન્નેના કર્તવ્યવિષે પૂછું છું. ”

તે બોલ્યો કે “ માફ કર્તવ્ય તો એજ છે કે, હું આ રજોગુણી વસ્ત્રોને બદલે ફકીરીની કામળી ધારણ કરું અને ફકીરીને અનુસરતાં આચરણ કરીને સાચો સુફી (ઋષિ) બનું; અને કદાચ એવો નહિ બની શકું, તો ફકીરીનાં વસ્ત્રોને લીધે અને લોકલજ્જને લીધે પણ પાપકાર્યોથી તો નિવૃત્તજ થઈશ; માટે મહારેમાટે તો એ કર્તવ્ય છે. હવે તમારેમાટે કર્તવ્ય એ છે કે, તમે ધારણ કરેલો ફકીરીનો વેષ કાઢી નાખો; કેમકે એમ કરશો તોજ તમે લોકોથી અને લોકો તમારાથી છેતરાતા અટકશે—અર્થાત્ તમારે ફકીરી બળવવી જ હશે તો બહારના વેષવિનાજ તેવાં આચરણ રાખવાં એ તમારું કર્તવ્ય છે અને લેખનાં વસ્ત્ર બહાર રીતે પહેરીને તેને અનુસરતો ધર્મ પાળવો, એ મહારું કર્તવ્ય છે. તમે વૈરાગ્યવસ્ત્રો દૂર કરશો, એટલે તમે લોકોથી નિંદાતા અટકશો અને લોકો તમારાથી ભોળવાતા અટકશે. ”

તપસ્વીપ્રવર હમદુન કરસારની ઘણી ખ્યાતિ હોવાથી નેશાપુર નગરના સાધુપુરુષોએ તથા ધર્માચાર્યોએ તેમની પાસે જઈ વિનંતિ કરી કે “ આપ સદા માં આવીને લોકોને ઉપદેશ આપો તો લોકોને ઘણો લાભ થવાનો સંભવ છે. ”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “ ઉપદેશ આપવાની હજી મહારામાં ચોગ્યતા આવી નથી; કેમકે હજીસુધી સંસારનાં માન-અકરામ અને લોક-પ્રતિષ્ઠા મેળવવાની મોહમાંથી મારું મન છૂટ્યું નથી, તેથી મારો ઉપદેશ લોકોના અંતરમાં ઉતરશે નહિ. જે ઉપદેશવાક્યો અંતરમાં ઉતરે નહિ અને નવજીવન આપે નહિ, તેવાં વાક્યો ઉપદેશવાં એ તો જ્ઞાનનો ઉપહાસ કરવા જેવું તથા ધર્મને હાનિ

કેમકે તેના સમાગમથી તમારામાં તે સદ્ગુણનો પૂરો નહિ તો થોડો અંશ પણ આવશેજ.

૫-હું તમને બે વાતો સુદામ કહું છું કે:-(૧) જ્ઞાનીઓનો સંગ રાખજો અને (૨) મૂર્ખ લોકોથી દૂર રહેજો.

૬-સત્યુરુષો જેમ અપરાધપ્રત્યે ક્ષમાદષ્ટિ રાખે છે, તેમ સદ્ગુણને પણ આદ્યમાન વધારે નથી આપતા; કેમકે એથી તેઓ તમારું વિશેષ સન્માન કરે, તો તમારામાં અભિમાન વધી જઈ તમે ભ્રમમાં પણ હો તેથી વધારે પડે.

૭-જે માણસ પોતાનું આચર્ય કાળજીપૂર્વક તપાસે છે, તેજ પોતાની ધણી બૂલો તથા સ્ખલનો જોઈ શકે છે અને સુધરીને ઉપલે પગથીએ ચઢી શકે છે.

૮-જે કાંઈ અનાયાસે આવી મળે તેજ ઉત્તમ સમજજો. x

૯-તમને મળેલી સંપત્તિ અને રૂડી તકો તમારી યોગ્યતા કરતાં વધારે મળી છે અને તેમાં પ્રભુની રહેલી દયા ને ઉદારતા જોઈ શકશો, ત્યારેજ તમે પ્રભુનો ઉપકાર માની શકશો.

૧૦-જે માણસ એમ માને છે કે, હું ધર્મદ્રોહી દુરાત્મા ફેરનના કરતાં ઉત્તમ છું, તે મિથ્યાભિમાનજ માણી રહ્યો છે.

૧૧-તમે કોઈ પણ મદિરા પીનારાને લથડીમાં ખાતો જુઓ, ત્યારે તમે તેનાપ્રત્યે તિરસ્કાર નહિ દર્શાવતાં દયાજ દર્શાવજો અને સાવધાની રાખજો કે, તમે પોતે પણ કદી એવી વિપત્તિઓમાં પડો નહિ.

૧૨-ઉદારતા જેવો સદ્ગુણ નથી અને કૃપણતા જેવો દુર્ગુણ નથી.

૧૩-ત્યાગ-વૈરાગ્યનો ગર્વ ધનવાનોના ધનમદથી પણ વધારે ખરાબ છે.

૧૪-પોતાને માટે આ લોક કે પરલોકમાં કોઈની યાચના ન કરવી, એજ ખરા વિનય છે અને એમાંજ સાચી સાધુતા છે. જેનામાં એવો વિનય નથી અથવા જે એવો વિનય છોડી દે છે, તેનામાં સાચી સાધુતા કાં તો આવીજ નથી ને આવીને શુભાવી બેઠો છે એમ જાણજો.

મહાદેવ ખરા બાહોશ માણસો ધર્મમાં હીન અને અભિમાનમાં વધુ

નથી:- ઘણાખરા રોગોનું મૂળ અને ધર્મમાર્ગમાં અંતરાય અનિલોચન હોય છે.

x સદજ મિત્રા સો દૂષ ખરાખર, મંગ ત્રિયા સો પાતી;

હુંટ ત્રિયા સો રક્ત ખરાખર, ગોરખ બોત્યા ખાતી.

૧૭-જે માણસ પરલોકની સાધના નહિ કરતાં સંસારનીજ સાધનામાં પ્રવૃત્ત રહે છે, તે આ લોક અને પરલોકમાં દુઃખ અને તુકસાનજ પામે છે.

૧૮-પ્રશ્ન-ખરેખરે પ્રભુભક્ત કેવો હોય? ઉત્તર-જે માણસ પોતાના પંડ-ની કાળજી રાખતો નથી અને ખીજાઓની સેવા લેવા ઇચ્છતો નથી તે.

૧૯-પ્રશ્ન-વેરાગ્યનું લક્ષણ શું? ઉત્તર-જે કંઈ તમારી પાસે હોય તેને પોતાનું નહિ માનતાં પ્રભુનુંજ માનીને (વસુધૈવ કુટુંબકમ્-ના ધારણે) વર્તે, એજ શુદ્ધવેરાગ્યની વેરાગ્ય છે.

૨૦-જે માણસ ખીજાનો વિશ્વાસ શુભાવે છે, જે અધર્મનીજ અવસ્થામાં છે અને જે વેરાગ્ય તરફ વેરાગ્ય રાખે છે, એ ત્રણે પ્રકારના માણસોમાટે તાત્પર્ય અને તેનાં સર્ગાંવહાસાંચો બહુજ આનંદ પામે છે.

૪૭-તપસ્વી દાઉદ તાચી

તપસ્વી દાઉદ તાચી સુક્ષ્મ વિચારકોમાં દીપકસ્વરૂપ, અધ્યાત્મવિદ્યામાં યથા વિદ્વાન અને ઉત્તમ ભગવદ્ભક્ત હતા. સર્વ કંઈ તેમને સાધકમંડળીના શ્રેયભક્ષિતરીકે માન આપતા. વેરાગ્યમાં તો તેમણે પરાક્રાંદ કરી હતી. અનેક-વેધ વિદ્યાઓમાં તેઓ પંડિત હતા. વીસ વર્ષ સુધી તેઓ ઇમામ અબુ હનિફના શિષ્યતરીકે તેમની આદેશ હતા તથા તપસ્વીવર્ગ દ્વંદ્વ અને ઇબ્રાહીમ ખાદમનો સમાગમ પણ તેમણે સેવ્યો હતો. તપોધન હળીળ રચી તેમના દીક્ષા-શુદ્ધ હતા. સાધકતરીકેની પ્રથમાવસ્થામાં તેમના અંતઃકરણમાં પ્રળય વેરાગ્ય ભળી હોયો હતો. હમેશાં તેઓ સંસારી લોકોથી દૂર રહેતા. તેઓ એકાદ સામાન્ય સૂત્ર ઉપરથી સાધના સાધતા હતા. તેમણે એક દિવસ કંઈ માણસને સુખેથી નીચલા બાવની કવિતા સાંભળી અને તે પરથી તેમના મનમાં પશ્ચાત્તાપ ભળી હોયો. ત્યાંથીજ તેમના નવજીવનની શરૂઆત થઈ. એ કવિતાનો ભાવાર્થ આવેલો હતો:-

“શું તારે એવું સુખ છે કે જેના ઉપર કબરની ધૂળ (કે અગ્નિના ભસ્મ) આવી પડશે નહિ? શું તારે એવી આંખો છે કે જે ભોંયમાં દટાશે નહિ? (અથવા અગ્નિમાં બળશે નહિ?)”

આ કવિતા સાંભળનાંજ દાઉદ તાચીના અંતરમાં અચાનક ઈંદ્રી વેદના શબ્દ

થઈ. તરતજ તેઓ ઇમામ અણુ હનિફની પાસે ગયા. ઇમામ તેમને શોકાતુર બોલેને બોલ્યા કે “દાઉદ! તમને શું થયું છે? આજે આવા શોકાતુર કેમ જણાઓ છો?”

દાઉદ તાચી બોલ્યા કે “મારું મન હવે સંસારથી ઉદાસ બની ગયું છે. મારા અંતઃકરણમાં અત્યારે જે લાવ જાયત થયો છે, તે દર્શાવવાને પશુ હું શક્તિમાન નથી અને બહુજ અસ્થિર બની ગયો છું. ક્યે રસ્તે જવું તે હજી સમજતું નથી. કોઈ અંધ વાંચું તો પણ તેનો સિદ્ધાંત ખરાબર સમજતો નથી.”

ઇમામ—“તમે લોક-સંસર્ગ છોડી દો.”

એ આજ્ઞા પ્રમાણે દાઉદ લોકસંસર્ગનો ત્યાગ કરી એકાંતમાં રહી સાધના કરવા લાગ્યા. કેટલોક સમય ગયા પછી ઇમામ અણુ હનિફ તેમની પાસે આવ્યા અને બોલ્યા કે “હવે તમે ઘરમાં એકાંતમાં રહી સાધન કરો છો, તે યોગ્ય નથી. હવે તો તમે તત્ત્વવેત્તા સાધકો પાસે રહો અને તેમની સંવે ઉંડી અને વિલક્ષણ વાતો સાંભળજો, ધીરજ રાખજો, કશું બોલશો નહિ, એટલે તેમનાદ્વારા જણવા જેવા સર્વ ગૂઢ લાવો તમને જણાશે ને સમજશે.”

શુરુની આજ્ઞા શિરે ચઢાવીને ત્યારથી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અર્થે એક વર્ષ સુધી તેઓ ધર્માચાર્યો પાસે આવ-જા અને સમાગમ કરવા લાગ્યા. તેઓ બોલે પોતે મૌનપૂર્વક શ્રવણ કરતા અને શ્રવણ કરતી વખતે તેઓ મનમાં ઉત્તરી જતા. આવી રીતે એક વર્ષ ગયા પછી તેમને જણાયું કે, આ એ વર્ષમાં મારું ત્રીસ વર્ષ જેટલું કાર્ય સધાયું છે.

ત્યારપછી વળી તેઓ તપસ્વીપ્રવર હળીખ રયીની પાસે જઈ રહ્યા હળીખ રયીથીજ તેમને માટે સ્વર્ગનું રાજદ્વાર ખુલ્લું થયું. હવેથી તેમ સાધનમાર્ગમાં વીર પુરુષની પેઠે ગતિ કરવા લાગ્યા. તમામ પુસ્તકો જળમાં પધરાવીને તેઓએ અરણ્યનો આશ્રય લીધો અને માણસોપ્રત્યે આશા અને વિશ્વાસનો ત્યાગ કર્યો.

દાઉદ તાચીના લાગમાં વડિલોની સંપત્તિમાંથી વીસ મહોરો આવી હતાં તે તેમણે વીસ વર્ષ સુધી રાખી મૂકી હતી. કોઈ કોઈ સાધુ પુરુષો કહેતા “ધનનો સંચય ન કરવો એમાંજ ખરો ત્યાગ રહેલો છે.” દાઉદ તાચી તેમને કહે કે “આ થોડી મુદ્રાઓ મેં સાચવી હતી, તે માત્ર તપશ્ચર્યામાં નચિંતાઈ મળવા માટે સાચવી હતી. મૃત્યુપર્યંત એમાંથીજ મહારી જીવિકા ચલાવવા માગું છું.”

ઉદ તાચી કદી પણ નવરા નહિ રહેતાં, પોતાના સમયનો બહુજ સફળયોગ કર

લોજન કરવા પહેલાં તેઓ રોટીને જળમાં લીંબવી રાખતા અને પછી તે ગળી બાંધ ત્યારે ચોળી નાળીને કાંછની પેઠે પી જતા. તેઓ કહેતા કે, કકડા કરીને ચાવવામાં જે સમય લાગે, એટલા સમયમાં તો કુરાનનાં પચાસ પ્રવચનોનો પાંદ ચંપ શકે. તો આટલો જાણે સમય એવી ક્ષુદ્ર જાળતમાં શામાટે જગાડવો ?

અણુગકર એવાસ કહે છે કે, હું એક દહાડો દાઉદ તાથીની ઝુંપડીએ ગયો. જોયું તો તેઓ સૂકા રોટલાનો એક દુકડો હાથમાં લઈ મૂળજ નયને ઘેઠેલા છે. આ જોઈને હું બોલ્યો કે “દાઉદ ! શું કરો છો ?”

તેઓ બોલ્યા કે “આ કકડો ખાવા ચાહું છું; પરંતુ તેમ કરવું યોગ્ય છે કે નહિ ? તે હું બાજુતો નથી.”

દાઉદ તાથીનું એક મોઢું જૂનું વડિલોપાર્જિત મકાન હતું. તેનો એક ભાગ પડી ગયો હતો. એ પડેલા ભાગમાંજ તેઓ રહેતા. કેાઇએ તેમને પૂછ્યું કે “આપ આ પડી ગયેલા ઘરને મરામત કેમ કરાવતા નથી ?”

તેઓ બોલ્યા કે “પ્રભુ પાસે મેં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે, આ જીવતરમાં હારે પોતાને માટે ઘર તૈયાર કરવું નથી.”

ધીરેધીરે તે તમામ ઘર પડી ગયું. સાત આગળનો દરવાજોજ ખાટી હતો. જે દિવસે મહર્ષિ દાઉદ તાથીનું ચરીર પડ્યું, તે દિવસે એ દરવાજો પણ પડી ગયો હતો. એક દિવસ કેાઇએ તેમને જઈને કહ્યું કે “આપના ઘરની લીંત ચીરાઈ ગઈ છે અને જલ્દી લોંચે પડશે.” ત્યારે તેમણે કહેલું કે “મહારી દષ્ટિ; ખીજે કેાણે હોવાથી વીસ વર્ષ થયાં રહેવા છતાં પણ એ લીંત મેં જોઈ નથી.”

મહર્ષિ દાઉદ તાથીને કેાઇએ પૂછ્યું કે “આપ લોકોના સંગમાં ન રહેતાં એકલા કેમ રહો છો ?”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “મારે કોના સંગમાં વાસ કરવો ? જો હું રહારાથી ઉતરતા લોકોમાં રહું તો તેઓ અને કશોજ ધર્મોપદેશ આપી શકવાના નથી અને જો હું શ્રેષ્ઠ લોકોમાં રહું તો તેઓ તો મહારા હોયો તરફ જોવાના પણ નહિ અને મને સારા માણસમાંજ ગણશે, એટલે પછી એમના પણ સમાગમથી મને શો લાભ થવાનો છે ?”

એક વાર કેાઈએ મહર્ષિ દાઉદ તાથીને પૂછ્યું કે “આપ શામાટે ? વિવાહ કરવા નથી ?”

તપસ્વી દાઉદ તાથી બોલ્યા કે “કેાઇ વિધવાનું નારીને પરણી હું તેને છેવરવા ચાહતો નથી.”

થઈ. તરતજ તેઓ ઈમામ અબુ હનિફની પાસે ગયા. ઈમામ તેમને શોધ તુર જોઈને બોલ્યા કે “દાઉદ! તમને શું થયું છે? આજે આવા શોકાતુર કે જણાઓ છો?”

દાઉદ તાથી બોલ્યા કે “મારું મન હવે સંસારથી ઉદાસ બની ગયું મારા અંતઃકરણમાં અત્યારે જે લાવ જાત થયો છે, તે દર્શાવવાને પશુ શક્તિમાન નથી અને બહુજ અસ્થિર બની ગયો છું. કયે રસ્તે જવું તે હું સમજતું નથી. કોઈ અંથ વાંચું તોપણ તેનો સિદ્ધાંત બરાબર સમજતો નથી ઈમામ—“તમે લોક-સંસર્ગ છોડી દો.”

એ આજ્ઞા પ્રમાણે દાઉદ લોકસંસર્ગનો ત્યાગ કરી એકાંતમાં રહી સાધ કરવા લાગ્યા. કેટલોક સમય ગયા પછી ઈમામ અબુ હનિફ તેમની પા આગ્યા અને બોલ્યા કે “હવે તમે ઘરમાં એકાંતમાં રહી સાધન કરો છો, ચોગ્ય નથી. હવે તો તમે તત્ત્વવેત્તા સાધકો પાસે રહો અને તેમની સ ઉંડી અને વિવક્ષણ વાતો સાંભળજો, ધીરજ રાખજો, કશું બોલશો નહિ; એ તેમનાદ્વારા જાણવા જેવા સર્વ ગૂઢ લાવો તમને જણાશે ને સમજાશે.”

શુરુની આજ્ઞા શિરે ચઢાવીને ત્યારથી જ્ઞાનપ્રાપ્તિ અર્થે એક વર્ષમાં તેઓ ધર્માચાર્યો પાસે આવ-જા અને સમાગમ કરવા લાગ્યા. તેઓ બોલે પોતે મૌનપૂર્વક શ્રવણ કરતા અને શ્રવણ કરતી વખતે તેઓ મનમાં ઉ ઉતરી જતા. આવી રીતે એક વર્ષ ગયા પછી તેમને જણાયું કે, આ કે વર્ષમાં મારું ત્રીસ વર્ષ જેટલું કાર્ય સધાયું છે.

ત્યારપછી વળી તેઓ તપસ્વીપ્રવર હબીબ રયીની પાસે જઈ રહી હબીબ રયીથીજ તેમનેમાટે સ્વર્ગનું રાજદ્વાર ખુલ્લું થયું. હવેથી તે સાધનમાર્ગમાં વીર પુરુષની પેઠે ગતિ કરવા લાગ્યા. તમ મ પુત્રને જળમાં પધરાવીને તેઓએ અરણ્યનો આશ્રય લીધો અને મ બુદ્ધિપ્રયોગ આજ્ઞા અને વિશ્વાસનો ત્યાગ કર્યો.

દાઉદ તાથીના ભાગમાં વરિહોની સંપત્તિમાંથી વીસ મહે કે તે તેમણે વીસ વર્ષસુધી રાખી મૂકી હતી. કોઈ કોઈ સંકુ પુત્રને “ધનનો સંચય ન કરવો એમાંજ ખરો ત્યાગ રહેલો છે.” દાઉદ તાથીને દે “આ ઘોડી સુદ્રાઓ ને સાચવી હતી, તે માત્ર તપશ્ચર્યામા તમે માટે સાચવી હતી. મૃત્યુપર્યંત એમાંથીજ મહારી જીવિકા ચલાવવા ઉદ તાથી કદી પણ નવરા નહિ રહેતાં.” સમયનો બહુજ વડપણ

બોજન કરવા પહેલાં તેઓ રાત્રીને જળમાં ધીંલવી રાખતા અને પછી તે ગળી જાય ત્યારે ઝાળી નાખીને કાંછની પેઠે પી જતા. તેઓ કહેતા કે, કદા કરીને વાવવામાં જે સમય લાગે, એટલા સમયમાં તો કુરાનનો ધગાશ પ્રવરનાનો પાઠ થઈ શકે. તો આટલો બધો સમય એવી દુર બાબતમાં ગામાટે બગાડ્યો ? અબુબકર એવામ કહે છે કે, હું એક દહાડો દાઉદ તાથીની કૃપાથી ગયો.

એણે તો તેઓ સૂકા રાટલાનો એક ટુકડો હાથમાં લઈ ચમચ નયને બેઠેલા છે. આ જોઈને હું બોલ્યો કે “દાઉદ ! શું કરે છે ?”

તેઓ બોલ્યા કે “આ કકડો ખાવા માટે છે ; પરંતુ તેમ કંઈ ગોમ્મ છે કે નહિ ? તે હું જાણતો નથી.”

દાઉદ તાથીનું એક મોટું જૂનું બરિકોપાજિત મકાન હતું. તેનો એક ભાગ પડી ગયો હતો. એ પડેલા ભાગમાંજ તેઓ રહેતા. કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે “આપ આ પડી ગયેલા ઘરને મરામત કેમ કરાવતા નથી ?”

તેઓ બોલ્યા કે “અહુ પાસે મેં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે, આ જીવનમાં મારે પોતાને માટે ઘર તૈયાર કરવું નથી.”

ધીરેધીરે તે તમામ ઘર પડી ગયું. માત્ર આગળનો દરવાજો જ બાકી હતો. જે દિવસે મહર્ષિ દાઉદ તાથીનું શરીર પડ્યું, તે દિવસે એ દરવાજો પણ પડી ગયો હતો. એક દિવસ કોઈએ તેમને જઈને કહ્યું કે “આપના ઘરની બીંત ચીરાઈ ગઈ છે અને જલદી ભોંચે પડશે.” ત્યારે તેમણે કહેલું કે “મહારી દષ્ટિ : બીજે ઠેકાણે હોવાથી વીસ વર્ષ થયાં રહેવા છતાં પણ એ બીંત મેં જોઈ નથી.”

મહર્ષિ દાઉદ તાથીને કોઈએ પૂછ્યું કે “આપ લોકોના સંગમાં ન રહેતાં એકલા કેમ રહો છો ?”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “મારે કોના સંગમાં વાસ કરવો ? જો હું મહારાથી ઉતરતા લોકોમાં રહું તો તેઓ મને કશોજ ધર્મોપદેશ આપી શકવાના નથી અને જો હું ગ્રેષ્ઠ લોકોમાં રહું તો તેઓ તો મહારા દોષો તરફ જોવાના પણ નહિ અને મને ચારા માણસમાંજ ગણશે, એટલે પછી એમના પણ સમાગમથી મને શો લાભ થવાનો છે ?”

એક વાર કોઈએ મહર્ષિ, દાઉદ તાથીને પૂછ્યું કે “આપ સામાટે વિવાહ કરતા નથી ?”

તપસ્વી દાઉદ તાથી બોલ્યા કે “કોઈ વિધ્યાસુ નારીને પરણી હું તેને છેતરવા વાહતો નથી.”

પેલો માણસ બોલ્યો કે “એમાં છેતરવાનું શું છે ?”

તપસ્વી—“પત્નીને યુગી રાખવાનું તથા ભરણપોષણ કરવાનું મારે શિરે લેવું અને પછી તેમાં ધ્યાન ન આપી શકું એ છેતરવું નહિ તો બીજું શું ?”

કોઈએ મહર્ષિ દાઉદ તાથીને પૂછ્યું કે “આપ મૂછોને ખરાબર કેમ સંખતા નથી ? જરા ઠીકઠાક રાખો તો ?”

મહર્ષિ—“મને મૂછો ઠીકઠાક કરવાનો અવકાશજ મળતો નથી.”

પુરુષશ્રેષ્ઠ દાઉદ તાથી એક અજવાળી રાત્રે ઘરની અગાસી ઉપર બેસી આકાશ તરફ જોતા નભોમંડળની વિશાળતા અવલોકતા હતા તથા રોતા હતા. તેવામાં રોતાં રોતાં બેભાન બની ગયા અને પડી ગયા. પડવાનો અવાજ સાંભળી એક પાડોશી “ચોર ! ચોર !” કરીને દોડ્યો. તેના હાથમાં ઉધાડી તલવાર હતી. જઈને જોયું તો મહર્ષિ દાઉદ પોતેજ છે ! તેમનો હાથ પકડી પાડોશીએ પૂછ્યું કે “આપને કેણે પાડી નાખ્યા ?”

મહર્ષિ—“હું જાણતો નથી કે હું શી રીતે પડી ગયો !”

એક વાર દાઉદ તાથી નમાજ પઢવા સાદુ ત્વરાથી દોડતા હતા. તેમને જોઈને લોકોએ પૂછ્યું કે “આપ શામાટે દોડો છો ?”

તેઓ બોલ્યા કે “નગરની બહાર સૈન્ય ઉભું છે તે મારી રાહ જુએ છે.”

એક માણસે પૂછ્યું—“કેનું સૈન્ય ?”

મહર્ષિએ કહ્યું કે “કબ્રસ્તાનનું શખસૈન્ય.”

નમાજ પઢીને ઘર તરફ પણ તેઓ એટલા ઉતાવળા જતા હતા કે જાણે કોઈ તેમની પાછળ પડ્યું ન હોય !

જ્યારે સામાજિક ઉપાસનાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતો, ત્યારે પણ લોકસંસર્ગના ભયને લીધે તેઓ ત્યાં જવા તરફ અરુચિ દર્શાવતા.

એક દિવસ દાઉદ તાથી સખત તાપમાં બેઠા હતા. તેમના શરીરપરથી પરસેવાનાં ણિંદુઓ ટપકતાં હતાં. એ જોઈને તેમની માતા સ્નેહભરી વાણીથી બોલ્યાં કે “બેટા ! તું માંદે જીવનધન છે. અત્યારે સખત તાપ પડે છે, ઠું રોબનો ઉપવાસી છે, જો છાંયડે બેસે તો કેવું સાંદું !”

મહર્ષિ—“માતૃશ્રી ! આ જીવનમાં મોજશોખ લોગવવાથી મ્હારે ધંધર પાસે શરમાવું પડે, માટે તડકેજ બેઠો છું. વળી મારે પહેરવાનું વસ્ત્ર પણ ક્યાં છે ?”

માતા બોલ્યાં કે “પુત્ર ! એનો મર્મ શો ?”

મહર્ષિ—“ ત્યારે હું બંગદાદ ગયો, ત્યારે મેં ત્યાંના લોકોની અત્યંત ભવિષ્ય દર્શાવેલું, તેથી તે દર્શાવવા મેં પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરી અને મારી પાસેની એક આદર દેખાડીને આપી દીધી. હવે તેને લીધે મારે મંડળીમાં જવાનું પણ બંધ થયું છે. આ સ્થિતિ સોળ વર્ષથી છે. મહારી પાસે આદરવા-રે આદર નથી, એ વાત મેં તમને આગમ્યુધી જણાવેલી નથી. ”

તપોધન દાઉદ હવેમાં ઉદાસીન રહેતા. રાત્રિ પડતાં તેઓ બોલતા કે “ હે પ્રભો ! તમારા વિરહનો શોક મહારા બીજા બધા શોકોને દળાવી દે છે. તેથી મને નિદ્રા પણ આવતી નથી. વળી જે માણસ વારંવાર વિપત્તિમાં પડે છે, તે શી રીતે ઉદાસીથી મુક્ત થઈ શકે ? ”

એક સાધુ પુરુષ કહે છે કે, એક દિવસ હું મહર્ષિ દાઉદની પાસે ગયો. એમું તો તેઓ હસતા હતા. મેં વિસ્મય થઈ તેમને પૂછ્યું કે “ ભાઈ ! આજે આટલો ગંધો આનંદ શાથી ? ”

તેઓ બોલ્યા કે “ પ્રાતઃકાળે કેટલીક મદિરા મને દેખાઈ ગઈ છે. જો મદિરા તે બીજી નહિ, પણ પ્રભુપ્રેમની હતી; તેથીજ આજે હું ઈંદ ઉલ્લાસ થઈ અને આનંદોત્સવ કરું છું. ”

તપસ્વી દ્વંદ્વ અચાજ કહે છે કે, મારા આખા જીવનમાં મેં માત્ર બે વાર દાઉદ તાથીનાં દર્શન કર્યાં હતાં. તેટલાથી પણ હું અને મહાભાગ્યશાળી સમ-જ્યું છું. એક વાર મેં તેમને ભાગેલી અગાસી નીચે બેઠેલા જોયા તેથી કહ્યું કે “ મહાત્મન ! ઉઠો, આ ભાગેલી અગાસી આપના ઉપર વૂટી પડશે. ”

તેઓ બોલ્યા કે “ ત્યાંસુધી હું અહીં બેઠેલો છું, ત્યાંસુધી તે અગાસી જોવાનો નથી. અપ્રાસંગિક વાત કહેવી, એ જેમ દ્રવ્યરૂપ છે, તેમ અપ્રા-સંગિક રથને દિદિ કરવી એ પણ દ્રવ્યરૂપ છે. ” ત્યારે મેં બીજી વાર તેમનાં દર્શન કર્યાં, ત્યારે કહ્યું કે “ મહર્ષિ ! મને કાંઈક ઉપદેશ આપો. ”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “ ઉપદેશ એટલોજ કે, તમે સંસારી લોકોના સંસાર-થી ઉદાર રહો. ”

તપસ્વી મારફત બોરખી કહે છે કે, સંસારને તુચ્છ માનનારો દાઉદ તાથીના જેવા ભાવે દેખાઈ મેં જોયો નથી. સમગ્ર સંસાર અને સમગ્ર સંસારી જનો તેમની દષ્ટિમાં દેવીના કણ જેટલા સ્વલ્પ હતા; પરંતુ તેઓ વિરજા અને સાચા સાધુઓને પછીજ ખાનગરી દષ્ટિથી જોતા.

એક માણસ મહર્ષિ દાઉદ પાસે ગયો તેમને બેઠીનજરે ઘણી વારસુધી

જેમ રહ્યો. તે જેમ તેજો જોડ્યા કે “લાઈ ! તું બાણતો નથી કે જેમ બહુ
જોલ જોલ કરવું એ દ્વિબાણરૂપ છે, તેમ એકીનજરે કોઈના તરફ જોયા કરવું
તે પણ દ્વિબાણરૂપ છે.”

મહામદ અને અણુ યુસફ નાગના જે મહાન પંડિતો હતા. એ બંનેમાં
જ્યારે કોઈ વિષયનો વિવાદ થતો અને નિર્ણય થઈ શકતો નહિ, ત્યારે તેઓ
દાઉદ તાથી પાસે આવતા. હવે એવું બનતું કે, તે પ્રસંગે દાઉદ અણુ યુસફની
તરફ પીઠ રાખીને તથા મહમદની તરફ મુખ રાખીને બેસતા અને મહમદની
સાથે ઘણી વાતો કરતા અને અણુ યુસફની સાથે બહુજા ઓછું જોડતા. એ મહ-
મદનો વિચાર યોગ્ય જણાય તો કહેતા કે “મહમદ જે કહે છે તે યોગ્ય છે.”
જો અણુ યુસફની વાત સાચી લાગે તો કહેતા કે “એ વાત યથાર્થ છે.” પરંતુ
તેમાં અણુ યુસફનું નામ ઉચ્ચારતા નહિ. આ જોઈને કોઈએ તેમને પૂછ્યું કે
“મહમદ અને અણુ યુસફ એ બંને દેશવિખ્યાત પંડિતો છે; છતાં આપ
એકની સાથે વાતચીત કરો છો, તેના પ્રતિ આદરભાવ બતાવો છો અને બીજા
વિદ્વાનનું નામ પણ લેતા નથી અને તેનાથી વિમુખ થઈ બેસો છો, તેનું
કારણ શું ? ”

મહર્ષિ દાઉદ જોડ્યા કે “હું સેનનો પુત્ર મહમદ પુષ્કળ ધન છોડીને જ્ઞાનના
ઉચ્ચ શિખર પર ચઢ્યો છે; એટલે તેમની જ્ઞાનપ્રાપ્તિ ધર્મનું ગૌરવ વધારનારી તથા
સંસારપ્રત્યેનો વિરાગ વધારનારી છે. અણુ યુસફ સંસાર-લાલસુ છે; અને તેણે
મોટા મેળવવા સારૂ જ્ઞાન મેળવ્યું છે, તેથી એ મહમદની તોલે આવી શકે
તેમ નથી. વળી પંડિતપ્રવર આચાર્ય અણુ હનિફે નેતરની પુષ્કળ સોટીઓ-
નો માર વેઠીને જીવ આપ્યો, છતાં પણ સરકારી નોકરી (બગદાદનું કાલપદ)-
નો સ્વીકાર કર્યો નહિ અને અણુ યુસફ ધર્મશાસ્ત્રવેત્તા હોવા છતાં તેણે સહેજ-
માં એ પદનો સ્વીકાર કર્યો, એ પણ શું બતાવે છે ? જે માણસ ધનની
લાલચે ધર્મશુરનો પવિત્ર માર્ગ છોડી દઈને અવળે રસ્તે ચઢે છે, તેની સાથે
જરા પણ જોલવું મને યોગ્ય લાગતું નથી.”

એક વાર નરેશ હરેન અલ રશિદ પંડિત અણુ યુસફને સાથે લઈને તપસ્વી
દાઉદનાં દર્શન કરવા આવ્યો. પહેલાં અણુ યુસફ દાઉદને દ્વારે આવ્યો, પરંતુ
ઘરમાં જવાની રજા મળી નહિ. આથી તેણે દાઉદની જનેતા પાસે ઘરમાં
જવાની પ્રાર્થના કરી. જનેતાએ જઈ પુત્રને કહ્યું કે “બેટા ! એ બંનેને પાસે
આવવા દેજે, ના પાડીશ નહિ.”

તપસ્વી દાઉદે કહ્યું કે “મહારે સંચારી માણસોનું અને અત્યાચારી માણસોનું શું પ્રયોજન છે ?”

માતા—“હું મારા સોગન દઇને કહું છું કે, આ જાળતમાં તું ના પાડીશ નહિ.”

મહર્ષિ—“માતાજી! હું કદી પણ અત્યાચારીનું મોં જોવાનો નથી.”

પછી તેઓ વધુ વિચાર કરીને બોલ્યા કે “હે પ્રભુ ! તે આજ્ઞા કરી છે કે જનેતાની આજ્ઞા માનવી જોઇએ; એટલે એ આજ્ઞા હું અહણુ કરું છું, નહિ તો આ લોકોનું મારે શું કામ છે ?”

છેલ્લે તેમણે મહારાજા હરન-અલ રશિદને તથા અણુ યુસફને આવવા કહેવરાવ્યું. તેઓ જાને આવી બેઠાં. હરને જતી વખતે એક સુત્રાનું સુત્રા ધરાવીને કહ્યું કે “આ ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય છે, તે અહણુ કરો.”

દાઉદે બોલ્યા કે “એ સુત્રા આપ પાછી લઇ જાઓ. મારે એનું કામ નથી. મેં માફ એક ઘર વેચીને પવિત્ર દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કર્યું છે. તે દ્રવ્ય જરૂરી કાર્યોમાં વાપરું છું અને ઇશ્વર પાસે માગું છું કે, એ દ્રવ્ય સમાપ્ત થાય ત્યારે મારો દેહ પણ સમાપ્ત કરજો, કે જેથી મારે કોઇની પાસે પ્રાર્થના કરવી પડે નહિ. મને ખાતરી છે કે, પ્રભુ મારી એ પ્રાર્થના પૂર્ણ કરશે.” ત્યારપછી હરન અલ રશિદ અને અણુ યુસફ આદ્યા ગયા. તપાસ કરતાં એક દહાડો અણુ યુસફને જણાયું કે, હવે દશ રૂપીઆજ દાઉદની પાસે બાકી છે. રાજ તેનું એક આનીવાર રૂપુ ખોરાકી પાછળ ખર્ચાય છે. આ ઉપરથી હિસાબ કરી અણુ યુસફે જાણ્યું કે, આકીની રકમ દાઉદ તાથી પાસેથી ક્યારે પૂરી થશે. છેલ્લે દિવસે તે જાણ્યા પાસે બેઠો અને બોલ્યો કે “આજે દાઉદ તાથી પરલોકમાં જવા જોઇએ; કેમકે આજે તેમની ખર્ચી ખૂટી જવાની છે. તપાસ કરતાં આ વાત સત્ય નીકળી. કોઇએ તેને પૂછ્યું કે “આ વાત તમે શી રીતે જાણી ?”

તે બોલ્યો કે “મેં તેમની ખર્ચીનો હિસાબ ગણ્યો હતો; એટલે જાણ્યું કે હવે આજે કાંઈજ બાકી નથી. વળી હું જાણું છું કે તેમની પ્રાર્થના પ્રભુ પૂર્ણ કર્યા વિના રહેજ નહિ.” ત્યારપછી અણુ યુસફ તપસ્વી દાઉદ તાથીની માતા પાસે ગયો અને તેમના મરણની હકીકત પૂછી.

જનેતા—“આખી રાત્રિ દાઉદે ઉપાસના કરી હતી. રાત્રિ પૂર્ણ થતાં પ્રભુને નમસ્કાર કરવા દાઉદે મસ્તક લોચે મૂક્યું. તે મૂક્યું, ફરી ઉંચું જ કર્યું નહિ. મેં વિચાર કર્યો કે, જોને સાદ પાડી બોલાવું, પણ જોયું તો તેના પ્રાણ જ ચાલ્યા ગયા હતા!”

એક સાધુ ગુરુપ કહે છે કે, ખરા તરકામાં દાઉદ તાથી દસ્તાગની તરકામાંજ શયન કરતા અને માથા નીચે એક ઇંટનું ઓશીકું મૂકતા. તેમ મરણ પાશુ એવીજ અવસ્થામાં થયું. એ અગાઉ જ્યારે દાઉદ તાથી કુશળ શ્લોકો ઉચ્ચારતા હતા, ત્યારે મેં જઈ તેમને કહ્યું કે “આ ખુદી હું આપને ઉત્તમ સ્થાને લઈ જવા આહું છું. આપની એમાં સંમતિ છે ત્યારે તેમણે કહ્યું કે “શરીરના સુખની ઇચ્છા કરતાં હું લજવાઉં છું. ઉપર કદી પણ સ્થૂળ જીવન જય મેળવી જાય, એવું હું ઇચ્છતો નથી. મારું વારતે તો આ સ્થળજ સાફ છે.” પણ એજ રાત્રિએ તેઓ સ્વર્ગવાસી બન મરણકાળે તેઓ આટલું જોલ્યા હતા કે “મને આ લીંત નીચેજ દેવ વળે; એટલે મહારી પાસે કોઈ પણ આવે નહિ.”

તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે તેમને ત્યાંજ સમાધિ આપવામાં આવી. કોઈએ સ્વપ્નમાં તેમનાં દર્શન કર્યાં, તો જણાયું કે દાઉદ તાથી નહો મંડળમાં ઉડ્યા જાય છે અને જોલતા જાય છે કે “કેદખાનામાંથી છૂટ્યો!” સ્વપ્ન જોનાર પોતાના સ્વપ્નની વાત કહેવા દાઉદ પાસે આવ્યો, ત્યાં તો તેઓ પરલોકવાસી થયેલા જણાયા! તેમના મરણ પછી આ પ્રમાણે વૈવી વાણી થઈ હતી:-

“દાઉદ તાથી લક્ષ્યસ્થળે પહોંચ્યા છે; અને ઈશ્વર તેમના ઉપર પ્રસન્ન છે

આ મહાત્માનાં વચનામૃત

૧-માત્ર સંસાર ઉપરજ નહિ પરંતુ સ્વર્ગની પણ સુખ-સંપત્તિથી ઉરામ રહી સર્વ સુખ-સંપત્તિના સાગર પ્રભુ તરફજ વૃત્તિ જોડજો અને મૃત નો ઉત્સવની પેઠે સ્વીકાર કરજો.

૨-જેમ માણસો સિંહથી દૂર ભાગે છે, તેમ તમે સંસારી મનુષ્યો દૂર ભાગજો.

૩-જીજ્ઞાસુ કાળમાં રાજો અને બધું બળ વાપરીને મનને વશ કરો.

૪-સંસારી જનો લૌકિક પદાર્થમાટે સંસારને આડે છે, પણ તમે અલૌકિક પદાર્થ-ધર્મનેજ માટે સંસારનું અવલંબન કરજો.

૫-તમે સંસારનો લાભ ઉઠાવવાને જેટલો યત્ન કરો છો, તેટલો પ્રયત્ન ધામને માટે કરો તો ત્યાં પણ જરૂર તમને સ્થાન મળે.

૬-મરેલાં મનુષ્યો તમારી વાટ જોઈ રહ્યાં છે તે ભૂલશો નહિ.

૭-જો તમે કોઈ પણ દુઃખવગરની દશા(મોક્ષ)જ ઇચ્છતા હો તો

સંસારને પણ ચલામ કરીને ચાલી નીકળજે અને સર્ગને પણ નર મનથી નમસ્કાર કરી ઉઠાજ રહેજો; કેમકે આ લોક અને પરલોક બંને ઊંડા, ત્યારે જ પરમધામને પામી શકેયો.

૪૮-તપસ્વી હારેસ મહાસવી

અપિશ્રેષ્ઠ હારેસ મહાસવી મહાન વિરાગી પુરુષ હતા. સાધુમૂલકમાં તેઓ અથગણ્ય તેમજ જગતમાં શ્રદ્ધાપાત્ર હતા. વળી તેઓ એક સારા પંડિત અને તપસ્વી હતા. સાંસારિક અને આધ્યાત્મિક તેમજ બીજી વિદ્યાઓમાં તેમનું પુષ્કળ પાંડિત્ય હતું અને તેથી તપસ્વીજનો તેમનું અતિશય આદરા-તિથ્ય કરતા. તેમણે અનેક ગ્રંથો રચ્યા છે. ઉત્સાહમાં, પુરુષાર્થમાં, ઉદા-સ્તામાં અને બુદ્ધિની વિચક્ષણતામાં તેઓ અદ્વિતીય હતા. તે કાળના મહા-પુરુષોમાં તેઓ શુરુરૂપ ગણાતા. એકત્વવાદમાં તથા નિઃસંગતામાં તેમનું વિશેષ વ્યક્તિત્વ જણાતું હતું. લજન-સાધનમાં તેમણે ઘણીજ નિષ્ઠા બતાવેલી છે. હુસેન બસરાઈ છપતા હતા, ત્યારે તેમનો જન્મ થયો હતો. બગદાદ-માં તેઓ પરલોકવાસી થયા હતા. મહાસવી એટલે સૂક્ષ્મ ગણના અને સૂક્ષ્મ દષ્ટિ. એ શુણે તેમનામાં હતા, તેથીજ તેમને ‘મહાસવી’ કહેલા છે.

તપસ્વી અબ્દુલ્લા અશ્શિફ કહે છે કે, તમે આપણા આચાર્યોમાંના પાંચ મહાપુરુષોનું અનુકરણ કરજો; એટલે તમામ આચાર્યોનો સ્વીકાર કર્યો ગણાયો. (૧) હારેસ મહાસવી; (૨) તપસ્વી બુન્નેદ, (૩) રહિમ, (૪) એબનએતા અને (૫) ઉસ્માનપુત્ર ઉમ્મર. આ પુરુષો અધ્યાત્મજ્ઞાની હોવા સાથે ધર્મવિધિઓની પ્રજ્ઞાથીનું એવન કરનારા હતા અને અધ્યાત્મજ્ઞાન ધર્મપ્રજ્ઞાથીમાં ઉતાયું હતું. એમના ઉપરાંત બીજા તપસ્વીઓમાં પણ શ્રદ્ધા રાખજો, પરંતુ ઉપરના પાંચમા વિશેષ શ્રદ્ધા રાખજો અને તેમનું અનુકરણ કરજો. અબ્દુલ્લા અશ્શિફ એ સૌમાં શ્રેષ્ઠ હતા અને સૌની તેમના ઉપર વિશેષ શ્રદ્ધા હતી, એટલે તેમનું પણ અનુસરણ કરવું એ ઈર્વાન્ય છે; પરંતુ આત્મપ્રશંસા કરવી યોગ્ય નહિ, માટે તેમણે એ નામોમાં પોતાનું નામ મૂકેલું નથી.

પિતાના મરણ પછી ત્રીસહસ્તર મુદ્રાઓ હારેસ મહાસવીને વારસામાં મળી હતી. એ તમામ દ્રવ્ય રાખના ખબતનામાં બરવા તેઓ તૈયાર થયા, ત્યારે

પાસે આવેજ ખોરાક મૂકવો જોઈએ.

મરણકાળે હારેસ મહાત્મીને એક મુદ્રાની આવશ્યકતા હતી. તેમના પિતાની સંપત્તિ ઘણી છતાં તેમાંથી તેમણે કંઈજ ગ્રહણ કર્યું નહોતું અને નિર્ધન દશામાંજ તેમણે ચરીર છોડ્યું હતું.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-મહારા કાનેએ ત્રીસ વર્ષ સુધી તો મનજીભાઈને ગમે તેવીજ વાતો સાંભળ્યા કરી છે; અને તે પછીજ મારી અવસ્થા કરી ગઈ છે, અને તે પણ એવી કે માફ અંતઃકરણ હવે તો ઈશ્વરસિવાય બીજી વાતજ બાકીનું નથી.

૨-"હોકા મને ઈશ્વરની આરાધનામાં લાગેલો જુએ-જાણે તો ઠીક" એવી મુમજવુથી થતી ઉપાસના ગ્રહણ ધ્યાય કે નહિ? એ વિષે હું પહેલેથીજ વિચારતો આવ્યો છું; અને છેવટે મને દૃઢ ખાતરી થઈ છે કે, એવી ઉપાસના નિષ્ફળજ બને છે.

૩-તમે જે પણ સ્વીકાર્યું હોય તે બને ત્યાંસુધી અપૂર્ણ રાખશો નહિ.

૪-બનતાંસુધી કોઈ સાથે પણ તમે પ્રતિજ્ઞાથી જાળાશો નહિ.

૫-વિષયી લોકોથી, અને તેઓ (ધન-ધામ ઇત્યાદિ) જે જે જાળાતોના પ્રેમી હોય છે, તે જાળાતોથી પણ દૂરજ રહેજો અને નિર્જન સ્થળમાં ઈશ્વરનાંજ શુભગાન અને સ્મરણચિંતન કરવાનું શુભ માણજો. પ્રભુપ્રેમીનો એજ દુ'કા માર્ગ છે.

૬-લોકોની આગળ પોતાના હોયો સ્વીકારવામાં જેને લેશ પણ સંકેચ થતો નથી, એટલુંજ નહિ પણ એમાં પોતાનું કંઈપણ પણ જુએ છે; પોતાનું સંકેચ' બીજાઓની બાબતમાં લાવવા ઇચ્છતો નથી તથા જે દૃઢ સંકલ્પવાળો છે, તેજ સત્યનિષ્ઠ અને સાચો શાધક છે.

૭-જ્યારે પણ તમે તમારા શુભ સંકલ્પમાં તમને લીલા પડતા જુઓ, ત્યારે બહુજ મહત્ત્વ થવા પ્રયત્ન કરજો અને પ્રભુની સહાયતા માગજો.

૮-પ્રભુનાજ પ્રીતિપાત્ર થવાય તેમ કરો. સંસારના પ્રીતિપાત્ર થવા જતાં તો અધોગતિમાંજ જઈ પડવાના છો; એજ છેલ્લી અને સારમૂત વાત છે.

૯-જે માણસ સાધનામાટે તૈયાર થવા ગયે છે કે ઇચ્છે છે, તેને રસ્તો દેખાઈવે એ તો પ્રભુ પોતાનું આનંદનું અને પહેલું કાર્ય માને છે.

૧૦-જે માણસ સ્વર્ગના જેવાં શુભ લોગપવા ચાહે છે, તેને મારે એટલુંજ દહેવાનું છે કે, તેણે સંયમી અને સદાચરણી શાધુઓનોજ સમાગમ કરવો.

૧૧-ઈશ્વરનો મહિમા બાબુનારા લોકો સદા પ્રભુકૃપાથી અમૃતસ-

રોવરમાં મગ્ન રહે છે, પ્રભુના નિર્મળતા-પવિત્રતારૂપી સાગરમાં તેઓ વારંવાર ડૂબકી મારે છે અને પ્રભુપ્રેમરૂપી અમૂલ્ય મોતીઓ ચક્ષુદારા પણ બહાર લાવે છે. આવી વિશુદ્ધિ અને અમૂલ્ય સામગ્રીને લીધેજ તેઓ પ્રભુદર્શન અને પ્રભુ-મયતા પામે છે.

૪૯-તપસ્વી અહમદ ખજરૂયા બદશી

તપસ્વી-પ્રવર અહમદ ખજરૂયા ધર્મવીર અને પુણ્યાત્મા હતા, પરમ શ્રદ્ધાળુ અને એકનિષ્ઠ હતા અને વિશ્વાસળળમાં તથા તેજસ્વિતામાં સર્વ પ્રસિદ્ધ હતા. ખોરાસાનમાં આવેલા બદશી નગરના તેઓ રહેવાસી હતા અને તે સમયના પ્રભુપ્રેમીઓમાં અગ્રેસર હતા. તેમણે કઠોર સાધનાઓ સાધી હતી અને તત્ત્વજ્ઞાનનાં અનેક ઉત્તમ પુસ્તકો રચ્યાં હતાં. તેમને હજારો શિષ્યો હતા. તેમના સંબંધમાં અનેક વાતો પ્રચલિત છે. સાધુ અણુ હાફેઝને કહેલું છે “પૂછ્યું” કે “આ આખા મંડળમાં સૌથી વધારે શ્રેષ્ઠ આપ કોને માને છે?” ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે “અહમદ ખજરૂયા કરતાં શ્રેષ્ઠ અને સત્યનિષ્ઠાવાળો માણસ મેં જોયો નથી.જો અહમદ ન હોત તો ધર્મકાર્યમાં આટલું બધું સાધક અને પુરુષાર્થ પ્રકટત નહિ.”

તાપસ અહમદ એનિકતા જેવો પોપાક પહેરતા. ક્ષતમા તેમની પત્ની હતી અને તે પણ ધર્મનિષ્ઠામાં દ્વંદ્વિતરૂપ હતી. બદશીવાસી એક કુત્તીન શ્રીમંતની તે પુત્રી હતી. પ્રથમજીવનમાં ક્ષતમાએ વેરાગ્યમાર્ગનો આશ્રય લીધો હતો. પણ જ્યારે તેને કાને તપસ્વી અહમદની કીર્તિ આવી, ત્યારે તેણે તેમની પાસે એક માણસ મોકલી વિનંતિ કરી કે “મહારા પિતાની પાસે આપ મહારા પાસે જઈશું” માથું મોકલો.”

અહમદે આમ કરવામાં પોતાની સંમતિ દર્શાવી નહિ, એટલે ક્ષતમાએ ફરી વાર તેમની પાસે માણસ મોકલ્યું અને કહ્યું કે “હું આપને મોકલ મારે કોઈ પુરુષ માનું છું” કે આપ સત્ય માર્ગ દર્શાવો છો, એટલે ક્ષતમાને ધર્મમાર્ગમાં સહાયકર થયો. -વિશ્વરૂપ નહિ થાયો.”

આ સંદર્ભે સાંભળીને તપસ્વી અહમદનું અંતર પ્રસન્ન થયું. તેણે પોતા પાસે માણસ મોકલી શાસ્ત્રી કરવાનું માથું કંઈ

ક્રાતમાના ઉદાર પિતાએ દેવ્યાણની અભિલાષાથી ક્રાતમાને હાથ તપસ્વી અ-
હમદના હાથમાં મૂક્યો. પછી ક્રાતમા પણ સંચારનો માર્ગ છોડી દઈને પોતા-
ના પતિ સાથે નિર્જન પ્રદેશમાં ગઈ અને આ ધાર્મિક મુગ્ધ સાથે રહી પ્ર-
ભુતા ભજનસાધનમાં રહેવા લાગ્યું. દેવલાક દિવસ પછી તપસ્વી અહમદે
મહર્ષિ બાયલદને મળવા પ્રયાણ કર્યું. ક્રાતમા પણ તેમની સાથે ગઈ અને બાય-
લદની પાસે પહોંચતાં તેણે પોતાનો ખુશખોશ કરીને નિઃસંકેતપણે ધાર્મિક
ચર્ચામાં ભાગ લેવા માંડ્યો. આ જોઈને અહમદના મનને ઝોલું લાગ્યું અને
તેમણે તેને કહ્યું કે “ક્રાતમા ! તમે મહર્ષિ બાયલદની સાથે આ કેવી ધૃષ્ટતા
બતાવો છો !”

ક્રાતમા—“તમે મહારા હૃદયના ગાદ મિત્ર છો અને જો મહર્ષિ મહારા
ધર્મમાર્ગના મિત્ર છે. તમારાથી મારી વાસનાઓ અને કામનાઓ ઉત્તેજિત
થાય છે અને તેમના સહવાસથી હું ઇશ્વરની નજીક જઈ શકું છું.”

ક્રાતમા સર્વદા નિઃસંકેતપણે બાયલદ પાસે બેસતી. એક દિવસે ક્રાતમા-
ની લાલચોળ હથેળીઓ ઉપર મહર્ષિ બાયલદની નજર ગઈ, એટલે તેણે
બોલ્યા કે “ક્રાતમા ! તમે હથેળીઓ મેંદીથી શામાટે રંગી છે ?”

આ સાંભળી ક્રાતમા બોલી કે “મહાત્મા ! ત્યાંસુધી આવે મારા હાથ અને
શરીર તરફ જોયું નહોતું, ત્યાંસુધીજ આપના સત્સંગ તરફ માફ મન જો-
આતું હતું. હવે આપની દૃષ્ટિ મારી શરીર ઉપર પડી છે, તો હવે આપનો સત્-
સંગ મારેમાટે અયોગ્ય છે; કારણકે એથી કોઈ ને કોઈ પણ પ્રકારનો વિપ-
રીત ભાવ જાગે, એટલાજ માટે માફ આ કહેવું છે.” પછી ક્રાતમા અને તેનો
પતિ ત્યાંથી ચાલ્યાં ગયાં.

મહર્ષિ બાયલદ કહે છે કે, એ પછી મેં પ્રભુ પાસે એવી પ્રાર્થના કરી
કે, તે મને સ્ત્રીજાતિના વિષમ અને કષ્ટદાયક પરિચયથી મુક્ત રાખે. ત્યારપછી
એણે ધ્યુનું કે, સ્ત્રી અને મુંદર સ્ત્રી બન્ને પાનાં અને સરખાંજ લાગવા માંડ્યાં.

મહર્ષિ અહમદ અને ક્રાતમા ત્યાંથી નેશાપુર આવ્યાં. ત્યાંના રહેવાસી-
ઓનો બક્ષિભાવ આ દંપતી તરફ અત્યંત જાગૃત થયો.

એક વાર મહર્ષિ ઇયહા નેશાપુરમાં આવ્યા. તે પ્રસંગે મહાત્મા અહમદે
તેમને લોજનનું આમંત્રણ આપવા ધાર્યું. આ વિષે તેમણે ક્રાતમા સાથે વાત
કરી અને પૂછ્યું કે “મહર્ષિ ઇયહાના લોજનમાટે કેવી યોજના કરવી જોઈએ ?”

ક્રાતમા—“પૌસ ખચ્ચરપર લાદીને સામાન લાવવો પડશે.”

તપસ્વી અહમદ—“એક માણસને જમાડવામાટે એટલો બધો સાધન લાવવો, એનો અર્થ શો ?”

જ્ઞાતમા—“એક અસાધારણ મહાત્માને નોતરીએ તો તેની સામે તેમ
હુઃખી પાડેશીઓને પણ નોતરવાં જોઈએ.”

“જો તમે નારીના પોપાકમાં કોઈ સત્પુરુષનાં દર્શન કરવા ઇચ્છતા હો તો તમારું મન શુદ્ધ કરો.”

તપસ્વી અહમદ ખજૂરયા લાંબા કાળસુધી મનોનિશ્ચય કરવામાં પ્રયત્ન કરતા. એક વખત 'સેનિકોનું' ટોળું ધર્મયુદ્ધાર્થે જતું હતું. અહમદ કહે છે કે "તેને જોતાંજ ધર્મસંગ્રામમાં જવાની મારી ઇચ્છા પ્રગળ થઈ. ધર્મયુદ્ધમાં જવાથી મહાન ફળ છે, એવા એવા અનેક વિચારો મનમાં આવીને ઉત્તેજિત કરવા લાગ્યા. મેં વિચાર્યું કે, માફ મન આટી સાધનાનો લેવાને બદલે તેમાં હુઃખ માને છે; માટેજ તે મને સાધનામાંથી દૂર કરી પીજે લઈ જવા ફાસલાવે છે. હું હમેશાં રોજ કહે છું, એ ભૂખતું કાન નાથી સહન થતું નથી; તેથી તે એમ ધારે છે કે વિદેશમાં ધર્મસંગ્રામમાં જતાં રોજ કરવા પરશે નહિ." આવો વિચાર આવતાં મેં મનને કહ્યું કે "નાદાન મનસા! ખાત્રી રાખજે કે, પરદેશમાં જવા છતાં પણ મારા રોજ લાગવાનોજ નથી."

મન મોહ્યુ—“હું તેમ કરવા પણ તૈયાર છું.”

હું આશ્ચર્ય પામ્યો. મેં વિચાર્યું કે, આટલી રાત્રે ઉભાગરા કરી આખા
કરવાના મનને અધર પડે છે, તેથીજ તે મને પરદેશમાં દોરી જવા પારે છે. જો
હમ્મં છે કે પરદેશના જઈને હું રાત્રે નિરાંતે વિચારો કરી શકીશ. આથી મેં
મનને કહ્યું કે "હે મન! તું બધે પરદેશ જા; પરંતુ ત્યાં પણ તારે આવી જા
બસરો કરી આપના. તે કંઈક જાણે."

[illegible][illegible]

પોતેજ પથ્થાત્તાપ કરતા અને વિચારતા કે “હુંજ એવો પાપી કે મહારા સહવાસ-
ના દોષને લીધે આ માણસને આગ કરવું સૂઝયું ! માટે હવે તો મારે
પોતેજ વધારે પવિત્ર જનવું જોઈએ.” એમ વિચારીને તેઓ ઘણી કઠોર
સાધનામાં પ્રવૃત્ત થતા.

અણુ તોરાળનો એક સહચર ત્રણ દિવસસુધી બૂળ વેડયા પછી આખરે
એક માણસ પાસે તડબૂચ માગવા લાગ્યો. એ જોઈને તેઓ જોડ્યા કે “બા, તું
વૈરાગ્યધર્મને લાયક નથી. તારે તો જઈને જનરમાંજ બેસવું યોગ્ય છે. ત્યાંજ
અને ધંધો કરી ખા.” વળી તેમણે કહ્યું કે “મેં તો ઇશ્વરની પાસે સ્વીકારેલું છે
કે, જો હું કોઈ પણ અયોગ્ય વસ્તુ લેવા હાથ લંબાવું તો તે મને વૈરાગ્યરૂપી
સંપત્તિથી દૂર કરે.”

અણુ તોરાળ કહે છે કે, મારા મનમાં કરી પણ લૌકિક ઈચ્છા થતી નથી.
માત્ર એક વાર હું જંગલમાં ચાલ્યો જતો હતો. ત્યાં મને ઉની રાટી અને
શાક ખાવાની ઇચ્છા થઈ હતી. દેવચોગે હું માર્ગ બદલ્યો અને લમતાં લમ-
તાં ટેટલાકે માણસોનું ટોણું હાંતું ત્યાં જઈ ચલ્યો. મને જોતાંજ તેઓ મહારા-
પર ધસી આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, તુંજ અમારું ધન ચોરી ગયો છે.
તેઓનું ધન ચોરાયું પણ હાંતું. મને તેમણે ચોરતરીકે બાંધ્યો અને સોટી-
ઓના બસો ફટકા માર્યા. એટલામાં એ ટોળાનો એક વૃદ્ધ માણસ મહારી
પાસે આવ્યો અને મને ઓળખતાંજ તે સ્ત્રીસ પાટીને બોલ્યો કે “અરે !
અરે ! આ તપસ્વી તો આપણા મહાન શુર છે. વંદનીય મહાપુરુષ તરફ તમે
આ શો ભુલમ કર્યો ?” ત્યાર પછી તે સૌ માણસો પોતાની જૂલ અને અપરાધ-
ને બહુવાંજ આર્તનાદ કરી અધુપાત કરવા લાગ્યા અને નમ્રભાવે મહારી પાસે
હામામર્થના કરી. મેં કહ્યું કે “ભાઈઓ ! હું ઇસ્લામધર્મને નામે સોગંદ
લઈ કહું છું કે, આજના કરતાં મુખમય અવસ્થા મેં કદી અને ક્યારેય અનુ-
ભવી નથી. હું પણ કાળથી ઇચ્છતો હતો કે, કષ્ટકાળે મારે મન કેવું નિર્વિ-
ધારી રહે છે, તેનો મારે અનુભવ મેળવવો જોઈએ; તેથી આજે મને એ મહાન
અનુભવ મળ્યો.” ત્યારપછી એ વૃદ્ધ પુરુષ મને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને
મહારી અનુમતિ માગીને ઉની રાટી અને શાક મહારી પાસે લાગ્યો. તે લેવા-
ને હાથ લંબાવું છું ત્યાં તો મેં દેવી નાણી આંબળી કે “અણુ તોરાળ ! બસો
ફટકા ખાધા પછી તું એ ઉની રાટી અને શાક જમી લે. અંતઃકરણમાં તું જે
પણ વિષયની અભિલાષા કરીય, તે ફટકા ખાધાબિના વને પ્રાપ્ત થનાર નથી.”

અણુ તોરાળને કેટલાક છોકરા હતા. તે છોકરાઓ જીવતા હતા, ત્યારે આસપાસ સિંહોનો ઉપદ્રવ ઘણો હતો. ધીમે ધીમે તેમના એ પુત્રો સિંહો જ લોગ થયા હતા. એક દિવસ અણુ તોરાળ નમાજના આસન ઉપર બેસી હતા. તે વખતે સિંહ તેમના તરફ આવવા લાગ્યો. કોઈ માણસે એ વાત તેમને કહી; પરંતુ તેમણે તે તરફ ધ્યાનજ આપ્યું નહિ. સિંહ પણ આવ્યો તો ખરો, પરંતુ તેમના તરફ દષ્ટિ કરીને પાછો ચાલ્યો ગયો.

મક્કાની યાત્રા કર્યા પછી અણુ તોરાળ, મરુના જંગલમાં આવી પહોંચ્યા. તે સમયે તેમનો એક સંગાથી ઘણાજ તરસ્યો થયો. ત્યાં પાણી મળવાનો કશોજ સંભવ નહોતો. પછી અણુ તોરાળે એક સ્થળે બેસી જમીનમાં એક લીંટો તાણ્યો, તો તેમાં પાણી આવતું દેખાયું અને થોડીક જમીન ખેંચી તો એક જળપાત્ર દેખાવા લાગ્યું.”

મહર્ષિ અણુ તોરાળ કહે છે કે, હું એક રાત્રે જંગલમાં ચાલ્યો જતો હતો. રાત અંધારી હતી, જતાં જતાં રસ્તામાં મેં એક લાંબા પુરુષને થાંભલાની પેઠે સ્થિર ઉભેલો જોયો. એટલે ભય પામી ઉલ્કાથી મેં પૂછ્યું કે “જરે, તું કોણ છે? દૈત્ય છે કે માણસ?”

તેણે સામે પ્રશ્ન કર્યો કે “તું કોણ છે? મુસલમાન કે કાફર?”
મેં કહ્યું કે “મુસલમાન”

તે બોલ્યો કે “જો સાચો મુસલમાન હોય તે ઇશ્વરસિવાય બીજા કોઈની ધી ઉરે નહિ.”

આ સાંભળીને મારામાં ચેતન્યનો ઉદય થયો અને મેં ધાર્યું કે, શાંતિ આ કોઈ ઇશ્વરપ્રેરિત ફળ છે. પછી હું સ્વસ્થ થયો અને મદારા અંતરમાંથી ભય ચાલ્યો ગયો.

અણુ તોરાળ કહે છે કે, મેં એક ભક્તને જોયો. તે જંગલમાં વાહન અને ભાત્રાવિનાજ ચાલ્યો જતો હતો. મને વિચાર આવ્યો કે, ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા વિના આ રીતે સુસાફરી કરી શકાય નહિ. આ માણસના મનમાં કશું ઉપર કેટલો વિશ્વાસ છે? એ જોવા માટે મેં તેને પૂછ્યું કે “જરે તારાં મન સ્થાન વિકટ છે. વાહન અને ભાત્રાવિના સફર કરીશ તો મરી જઈશ.”

તે બોલ્યો કે “આચાર્ય! જરા આપ મારું હૃદયું કરી શકો. હૃદયું કઈ રીતે બીજું કશું દેખાય છે? હું તો બીજું કશુંજ જોતો નથી.”

મેં કહ્યું કે “જરે! પ્રભુપર તારો જેવો વિશ્વાસ છે, તેવો વિશ્વાસ મને

કોઈનામાં હું જોતો નથી. તું ઈન્છા રોય ત્યાં પુરોષી જા."

તે બોલ્યો કે "હું વીધ વર્ષથી આ પ્રમ.વેજ કરું છું. મેં કોઈની પાસેથી કંઈ પણ લીધું નથી."

મેં પૂછ્યું કે "જેવું કેમ કરીને આવે?"

તે બોલ્યો કે "કદાચ લેતો, તો તે ઈશ્વર પાસેથી જ લેતો; અને નથી લીધું તો પણ પ્રભુ પાસેજ નથી લીધું. જોકે દિવસ કોઈ મ.રી પાસે જતો ત્યાં આજ્યુ, પણ મેં તે લીધું નહિ. જ્યેમ કરવાના ક્યારેય ત્યાર પછી મારે ચોદ દિવસ મુખી બૂખવું હુઝા બોગવતું પડ્યું."

જોકે વાર કોઈએ મદધિં અથ તોરાળને કહ્યું કે "આપને મારી પાસે કંઈ માગવું છે?"

અથ તોરાળ— "ના બાઈ! તારી પાસે જોવી કોઈ પણ વસ્તુ નથી કે જે પ્રથુની પાસે માગી ન શકાતી હોય અને તારી પાસેથીજ તે મળી શકે તેમ હોય; મારે જ્યારે જરૂર પડ્યો, ત્યારે અખૂટ ભંડારવાળા પ્રભુ પાસેજ માગી લઉં."

બસરાના જંગલમાં અથ તોરાળ પરલોકવાસી થયા હતા. કેટલાંક વર્ષો પછી માણસોનું એક ટોળું ત્યાં મળીને નીકળ્યું અને જોયું તો મદધિં અથ તોરાળને દેહ કાળા વરફ મુખ કરીને ઉભેલા હતા. તેના હોઠ સૂકાઈ ગયેલા હતા, સામે જળપાત્ર પટેલું હતું, હાથમાં લાકડી પકડેલી હતી અને ફાટી ખાનારા જાનવરે તેમનું શબ ખાધું ન હતું.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-પ્રવૃત્તિના માર્ગમાં આવવા જેવું અનિષ્કારક સાધકને માટે બીજું કંઈ નથી. તેમાં પણ વળી અસત્યને માર્ગે આવવાથી સાધકની જેટલી દુર્ગતિ થાય છે, તેટલી બીજી કોઈ રીતે થતી નથી.

૨-અંતઃકરણમાં ટીપા જેટલું પણ સાંસારિક ચિંતન રાખ્યું હોય, ત્યાંમુખી માણસ ઈશ્વરની પ્રસન્નતા મેળવી શકતો નથી.

૩-જ્યારે ઈશ્વરલક્ષ સત્યનિષ્ઠાથી અનુષ્ઠાનમાં જોડાય છે, ત્યારે આ-રંભમાંજ અનુષ્ઠાનની મધુરતાનો સ્વાદ તેને અનુભવાય છે.

૪-જ્યારે સાધક વિશુદ્ધ પ્રેમપૂર્વક સાધનામાં જોડાય છે, ત્યારેજ તેને પ્રાપ્તિમાં મીઠાશનો અનુભવ મળે છે.

૫-તમે શાંતિ અને આનંદને શોધતા ફરો છો, પણ તે આ સંસારમાં-

થી તો તમને મળવાનાં નથી; કેમકે એ બંને વસ્તુઓ પ્રભુના બંધનમાં
બંધાયેલી છે.

૬-ઈશ્વરને પહોંચવાની નીસરણીનાં સિત્તર પગથીયાં છે. તેમાં સૌથી નીચેનું પગથીયું “પ્રભુ છે” જોમ સમજવું જો છે; અને સૌથી ઉપર પગથીયું પ્રભુપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવો તે છે.

૭-તમે તો પોતાને સાધનાના સાગરમાં જ ફેંકી દેજો-અર્થાત તમે તમારું હૃદય ઈશ્વરનાજ સ્મરણ-કીર્તનમાં દુણેણું રાખજો; અને તો પ્રભુ-પુણ્ય કે હુણ્ય-જે કાંઈ ગાયે, તેમાં પણ તમારું દ્વિતજ રહેણું સમજીને કૃપાળુ માનજો તમે ધર્મ ધારણ કરજો. એનું નામજ વિદ્યાસ છે.

૬-ચિત્તને પવિત્ર કરવા જેવી કલ્યાણકારક સાધના બીજી કોઈની નથી. કાનૂન જે ચિત્તન ચિંતામણિની પેઠે સર્વ પદાર્થને ઉપજાવનારી બની છે. તેના વિચારો અને ચિંતન પવિત્ર થાય છે, તેનાથી અપવિત્ર ક્રિયાઓ શકની નથી, પણ વિશુદ્ધ ક્રિયાઓ જ થાય છે.

૧-દરેક ધુનના તે ધારના છે કેને ખાસ ઉપયોગી થાત કદિયારને મને
પરનેકના તે ધુનના પરનેને શક્તિ આપે છે.

ਪਰ—ਤਪਸ਼ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਉਭਰ

[illegible][illegible]

વિચાર થઈ પડ્યો. પાતાની પાસે એવી કેઈ પવિત્ર જગ્યા નહોતી કે ત્યાં તે કહેતા અમવાય. જ્યારે તેઓ પાતાનું મુખ પરે તું કરી એ કામતો દુકેટા જગામાં ઉતારી બસા. એટલામાં તેમણે આવી દેવી વાળી સંગતી:-

“મનુર! મહારા નામ તરફ તે જે મનમનનો આવ પ્રદર્શિત કર્યો છે, તેથી હવે તરતજાનનાં દાદ આગળથી તારે વારને મુકો છે.”

ત્યારપછી કેટલોક કાળ તેઓ ધર્મપ્રાપ્તિમાં ભેગા થા દના અને છેડે ઉપદેશ કરવા પ્રવૃત્ત થયા હતા.

એક રત્નેશુભી મુવક પાતાના ભેગા કેટલોક મિત્રોને એકઠા કરીને હતા પ્રકારનો આનંદ લેતો હતો. તેણે પાતાના નોકરને ચાર મુદ્રાઓ આપીને કંઈક ખરીદવામાટે મોકલ્યો. રસ્તામાં તેને મનુર મળ્યા. તેમની સાથે એક ગરીબ સાધુ હતો તેને કંઈક અપાવવાની તેમની પાસળા હતી, તેથી તે નોકરને તેમણે પૂછ્યું કે “અહીં કોઈ ચાર મુદ્રાઓ આપે એવો માણસ છે? આ ગરીબ સાધુને માટે જરૂર છે. જે મને ચાર મુદ્રાઓ આપશે, તેને માટે હું પણ પ્રભુ પાસે ચાર પ્રાર્થનાઓ કરીશ.”

પેલો માણસ હતો તો નોકર, પણ સમજાવ્યામાં ને આચરણમાં ઉચ્ચ કાઢીને હતો; તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે, આ કરતાં વધારે દિતકારક બીજું શું હોઈ શકે? તેણે તરતજ ચારે મુદ્રાઓ તપસ્વી મનુરને આપી દીધી. મુદ્રાઓ તઈ-ને મનુર જોઈયા કે “બોલ, તું કેવી પ્રાર્થનાઓ કરાવવા ચાહે છે?”

નોકર—“પહેલું તો એ કે, મહારી દાસપણામાંથી મુક્તિ થાય, બીજું મહારા શેઠના જીવનમાં મુધારો થઈ નય, ત્રીજું આ ચારે મુદ્રાઓ પાછી આવી મળે અને ચોથું મહારા ઉપર, મહારા શેઠ ઉપર, શેઠના મિત્રો ઉપર અને આપના પોતાના ઉપર પણ ઈશ્વરની વિશેષ કરુણા થાય.”

મહર્ષિ મનુરે તે પ્રમાણે પ્રાર્થનાઓ કરી. પછી પેલો નોકર પોતાના શેઠ પાસે ગયો, ત્યારે શેઠે પૂછ્યું કે “આટલી બધી વાર કેમ લાગી? અને શું શું લઈ આવ્યો?”

આ સાંભળી નોકરે બધી વાત કરી; અને કહ્યું કે “ચાર પ્રાર્થનાઓમાટે મેં ચારે મુદ્રાઓ ખર્ચી નાખી છે.”

શેઠે ચારે પ્રાર્થનાઓની હકીકત પૂછી, તેથી નોકરે તે ચારે પ્રાર્થનાઓની વાત કરી. આ સાંભળીને તરત પેલો શેઠ જોઈયા કે “હું પ્રભુને સાક્ષી રાખી-ને કહું છું કે, તું આજે મહારા દાસત્વથી મુક્ત થયો છે. વળી હવેથી હું ઈશ્વ-

રી આજ્ઞાની વિરુદ્ધ આચરણ કરીશ નહિ; અને જો મહર્ષિ મન્સુર મને કઈ દર્શન આપશે, તો ચાર તો શું પરંતુ ચારસો મુદ્રાઓ તેમને આપીશ. મહારી શક્તિ પ્રમાણે મેં કયું છે. હા, જે મહારા હાથમાં નથી તે કરવાને હું સમર્થ નથી.”

તેજ રાત્રે એ યુવકને સ્વપ્ન આવ્યું અને તેમાં આવી દેવી વાણી સાંભળી કે “હે યુવક ! તારામાં ખામી હોવા છતાં પણ તારાથી જે કાંઈ બને તેમ હતું તે તે મહારે ખાતર કયું છે; તો હવે હું પણ મહારાથી તારે માટે બને તેમ હશે તે કરીશ—તારાપ્રત્યે, નોકરપ્રત્યે અને મન્સુરપ્રત્યે દયા કરીશ.”

એક વાર મહર્ષિ મન્સુર સભામાં ઉપદેશ આપતા હતા, તે વખતે એક માણસ એક કાગળનો ટુકડો તેમના હાથમાં મૂકી આવ્યો. તેમાં આજ્ઞા લાવતું એક અરબી વાક્ય લખેલું હતું:—“જે જાતે વૈરાગી ન હોવા છતાં બીજાને વૈરાગ્યનો ઉપદેશ આપે છે તે, કોઈ મહારોગી વેદ દરદીનું ઓઝ કરવા નીકળ્યો હોય તેના જેવો છે.”

મન્સુર આ વાંચીને બોલ્યા કે “ઓ ભદ્ર પુરુષ ! તું મહારા કહેવા પ્રમાણે વર્તન કર, એથી તારૂં ભલું થશે. મહારામાં આચરણની ન્યૂનતા હશે, તોપણ તને તો તેથી કાંઈપણ નુકસાન થવાનું નથી.”

પુરુષશ્રેષ્ઠ મન્સુર કહે છે કે, એક રાત્રે હું ચાલ્યો જતો હતો, ત્યાં એક મકાનમાંથી પ્રભુપ્રાર્થનાનો અવાજ સાંભળ્યો. હું ઉભો રહ્યો અને સાંભળવા લાગ્યો કે “હે પ્રભુ ! મેં તમને ન ગમે એવા આજ્ઞાળી જે જે અપરાધો કર્યા છે, તે તમારા તરફ મારો વિરોધી ભાવ હોવાથી નહિ, પરંતુ મારા નીચ આચરણને લીધેજ થયા છે. શયતાને દોરવવાથી હું પાપમાં પડ્યો છું. હવે જો આપ મારો ઉદ્ધાર નહિ કરો તો બીજું કોણ કરશે ? જો આપ ક્ષમા નહિ આપો તો બીજું કોણ આપશે ? હું એ અપરાધો સાથે ક્યાં જઈને ઉભો રહીશ ?”

આ સ્તુતિ સાંભળીને મારી આંખોમાં પાણી આવ્યાં અને હું કુરાનમાંનું લયસ્ત્રવક વચન બોલ્યો. બીજે દિવસે સવારે હું ફરી વાર એ મકાને ગયો અને જોયું તો ત્યાં રોવા—કકળવાનો મહારોર મચી રહ્યો હતો. મેં પૂછ્યું કે “શું થયું છે ?” એટલે એક માણસ ઘરમાંથી બહાર આવ્યો અને બોલ્યો કે “કાલે મારો પુત્ર ઈશ્વરની બીકે મરણ પામ્યો છે. કાલે રાત્રે આ ગલીમાં કોઈએ કુરાનનું લયસ્ત્રવક વાક્ય ઉચ્ચાર્યું, તે સાંભળીને આત્મનાદ કરીને મહારો પુત્ર ભોંચે લગી પડ્યો અને પ્રાણ છોડી દીધા.”

આ સાંભળીને હું બોલ્યો કે “ભાઈ ! તારા પુત્રને તો મેં જ માર્યો છે.”

એક વાર ખલિક હરૂન અલ રશિદે મહર્ષિ મન્સુરને કહ્યું કે “મારો આપને એક પ્રશ્ન છે. તેનો ઉત્તર આપવા માટે આપને ત્રણ દિવસનો અવકાશ આપું છું. પ્રશ્ન આ છે:—“મનુષ્યોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ જ્ઞાની કોણ ? અને સૌથી વધારે મૂર્ખ કોણ ?”

મહર્ષિ મન્સુર આ પ્રશ્ન સાંભળીને ચાલવા લાગ્યા; પણ થોડેથી જ પાછા વળી ખલિક સમીપ આવીને બોલ્યા કે “શબ્દ ! આ પ્રશ્નનો ઉત્તર હમણાં જ સાંભળી બોલ્યો. જનસમૂહમાં જે માણસ ઇશ્વરનો અનુયાયી છે અને પ્રભુથી સદા દૂરીને ચાલનારો છે, તે જ શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની છે; અને જે માણસ ઇશ્વરનો અત્યંત અપરાધી હોવા છતાં જે નિંદર બની રહે છે તે મહામૂર્ખ છે.”

તપસ્વી મન્સુર ઉમરનું મરણ થયા પછી તેમને સ્વપ્નમાં જોઈને તપસ્વી અબુલ હાસમ શેરાણીએ પૂછ્યું કે “મહર્ષિ ! પ્રભુ તમારી સાથે કેવું આચરણ કરે છે ?”

મહર્ષિ મન્સુર—“પ્રભુએ મને પૂછ્યું કે ‘મન્સુર ! તમે લોકોને વેરા-ગ્યની પાતો કહેતા, પરંતુ તમે પોતે તો તેવું આચરણ રાખતા નહિ તેવું કેમ ?’ મેં કહ્યું કે ‘પ્રભો ! તમે જે કહ્યું તે સત્ય છે; પરંતુ હું તો આપના પવિત્ર શુલ્કાનુવાદ કરીને અને પેગંબર સાહેબ(સં આં સં)નો આશીર્વાદ માગીને તે પછી જ ઉપદેશ આપતો.’ ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે ‘તું મયાય’ કહે છે.’ પછી પ્રભુએ દેવોને આજ્ઞા કરી કે, આને માટે એક સિંહાસન ગોઠવો અને જેવી રીતે આ સંસારમાં મારા શુલ્કાનુવાદ કરતો, તેમ સ્વર્ગલોકમાં પણ-દેવસમૂહમાં પણ મારાં શુલ્કીર્જન કરશે.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-સાધકો બે પ્રકારના છે:-પહેલા પ્રકારના સાધકો જગતને જ જોળખે છે અને તેથી તેની જ પ્રસન્નતામાટે કઠોર સાધનાઓ પાછળ લાગેલા હોય છે; ત્યારે બીજા પ્રકારના સાધકો પ્રભુને જોળખે છે અને તેથી તેની જ પ્રસન્નતા મામવા મમે છે.

૨-ઉત્તમ લોકો બે પ્રકારના છે:-જે માત્ર ઇશ્વરનો જ સાક્ષાત્કાર કરવા માગે છે અને બીજું કશું માગતા નથી તેઓ ઉચ્ચ ક્ષેત્રીના છે; અને જે લોકો દેહબંધી પણ આગળ પોતાની જરૂરીઆત દર્શાવવા નથી અને એમજ સમજે છે કે, નિર્વાહવિષે અને જીવન તથા મરણવિષે ઇશ્વર જે કંઈ નિર્ધારણ કરશે,

તે કોઈથી પણ ફરે તેમ નથી; તેથી તેઓ ઇશ્વરસિવાય ખીમ બધાને નિઃસ્પૃહ રહે છે.

૩-બચપણમાં તો સૌ કોઈ સ્વર્ગીય ગુણોથી ભરેલા હોય છે; પરંતુ જ્યારે તેમનાં અંતઃકરણોમાં સંસાર પેસતો જાય છે, ત્યારે તેઓના સર્વ ગુણો ઢંકાઈ જાય છે.

૪-હૃદયની પવિત્રતા અને વિનય એ ઇશ્વરભક્તોના ઉત્તમ ગોપાક છે અને પ્રભુ ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ એ પરમાત્મદર્શીઓના ગોપાક છે.

૫-જે માણસ લોકોનાજ સહવાસમાં રહ્યા કરે, તેને ઇશ્વરના સહવાસ માટે નાલાયક અથવા તો બેપરવાહ સમજવો.

૬-તમે સંસારિક કામનાઓ છોડી દેશો, તોજ શોક અને દુઃખોથી મુક્ત થઈ શકશો; અને સાચું સુખ તથા શાંતિ મેળવી શકશો.

પર-તપસ્વી અહમદ એન્ટાકી

તપસ્વી અહમદ એન્ટાકી મહાન સાધક, પવિત્રાત્મા અને તપસ્વી પુરુષ હતા. તેમણે લૌકિક તથા પારલૌકિક-આધ્યાત્મિક વિદ્યાઓમાં ઘણું પંડિત્ય પ્રાપ્ત કર્યું હતું. એન્ટાકીઆ નગરમાં તેમનો નિવાસ હતો. તેમના પિતાનું નામ ‘આસમ’ હતું. હજરત મહમદ સાહેબ(સં ૦ આં ૨૦)ના મહમદીય શિષ્યોનાં તેમણે દર્શન કરેલાં હતાં. મહર્ષિ મહાસળીના તેઓ શિષ્ય હતા. તેમજ તપસ્વી બસર તથા તપસ્વી સર્દી સકતી સાથે તેમનો સમાગમ થયેલો હતો. તેઓ પ્રતિભાશાળી પુરુષ હતા, તેથી અણુ સુલેમાન દારાથી તેમને “બલાસુન્નાહ હુગ” (અંતરનો દૂત) કહેતા. ઉંચાં આધ્યાત્મિક તરફની તેમણે પ્રચાર કર્યો હતો. તેમનાં વચનો પણ અતિશય મનોહર છે.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જે તમે તપસ્વીની સાધુઓના સહવાસમાં રહો, તો શ્રદ્ધા અને નિઃસ્વર્ગ રહેશે તોજ તેઓની દૃષ્ટા તમારા અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરીને તમને સન્માન સહવનનરૂપ થઈ રહેશે.

૨-વૈરાગ્યનાં ચાર લક્ષણો છે:- (૧) ઇશ્વરમાં વિશ્વાસ, (૨) સંસારથી દુઃખ, (૩) ઇશ્વરના ઉપર વિશુદ્ધ પ્રેમ અને (૪) ધર્મને અત્યંત કદરવું.

૩-આપકના અંતઃકરણમાં એ પ્રભુપ્રગ્ને દલ્લજા અને પ્રભુને બધા અપ્પ
એવામાં આવે, તો તે તેના અપ્પચાનનનું દક્ષણ છે.

૪-માણસ જેમ વધારે માની હોય, તેમ વધારે નીનિમાન અને પ્રભુ-
ભક્ત હોય છે.

૫-ત્યારે તમે તમારું આયુ' કલ્પવૃક્ષ સમજ્યો અને ગ્રોધગ્રે', ત્યારે તમે
તમારી નિર્જંગના પણ જાણ્યો અને મન તથા વાત્સલ્યના શ્રવ્યમર્મા પ્રભુની
સદાય માગશોજ.

૬-કયી દીનતા અધિક ઉપકાર કરનારી છે? જે દીનતાથી તમે ગંભીર
પ્રતિષાળા અને પ્રશન્ન ચિત્તવાળા થઇ શકો છો તે ઇશ્વરપ્રગ્નેની દીનતા,
લોકોપત્યેની નહિ.

૭-જે જ્ઞાન તમને દેવી સંપત્તિ તરફ દોરવે છે, ધર્મરત્ના ઉપકાર માનવા
પ્રેરે છે અને લૌકિક કામનાઓને ટાળવામાં સદાય કરે છે, તેનુંજ નામ
સાચું જ્ઞાન છે.

૮-જે ઇચ્છાઓ તમારામાંથી કપટબુદ્ધિ, કૃત્રિમ વાવો અને આડંબરોને
ફર કરે છે, તે દેવી ઇચ્છાઓજ તમારેમાટે ઉપકારક છે, લૌકિક ઇચ્છાઓ નહિ.

૯-જે માણસ નાનાં પાપોને નજીવો માનીને કયો જાય છે, તે મોટાજ
વપતમાં મોટાં પાપોમાં અને છેવટે મહાવિપત્તિમાં આવી પડે છે.

૧૦-ઉત્તમ માણસ અધ્યાત્મવિદ્યાના મુખસાગરમાં મહાલે છે, ત્યારે સા-
માન્ય મનુષ્ય આજસ અને અજ્ઞાનનાં કાંટાળાં જંગલોમાં ગંડાની પેઠે રવડે છે.

૧૧-જીજ્ઞાસુ તમામ કામો કરતાં અધ્યાત્મજ્ઞાન મેળવવું જીજ્ઞાસુ સર્વોપરિ-
ણમદાયક છે; કેમકે એ જ્ઞાન મેળવવું એ ઇશ્વરી કૃપા પામવા બરાબર છે.

૧૨-વિશ્વાસ એ એક એવી જ્યોતિ, છે કે જે અંતરમાં એક વાર પ્રકટી,
એટલે તેના પ્રકાશવટે પારલૌકિક જાણતો સહેજે સમજી શકાય છે; એટલુંજ
નહિ પણ તેની અને પરલોકની વચ્ચે આરાં આવતાં તમામ આવરણો, પાપો
અને વિમોને પણ એ જ્યોતિ જાળીને બરમ કરી નાખે છે અને તેથી પછી
પ્રભુને પોતાને પણ પામી શકે છે.

૧૩-જે તમે પ્રભુનાજ પ્રેમી હો, અથવા પ્રભુનીજ કૃપા મેળવવા માગતા
હો, તો તો ત્યારે પણ તમે કોઈ શુભ કાર્ય કરો, ત્યારે તેને માટે લોકો
તમારી વાહવાહ બોલે, તમને માન આપે અથવા તમારે સ્મારક કરે, એવો
લોકપ્રતિષ્ઠાનો ભાવ કે જીજ્ઞાસુ લૌકિક પદાર્થની ઇચ્છા તમે જરા પણ તમારા

૫૪-તપસ્વી અખડુલા ખવિઠ
 જે અખડુલા ખવિઠ

તપસ્વીમણિ અઠડહા ખવિકે તપસાગરમાં ઉડા ઉતરનારા તથા વિશ્વાસ
સમુદ્રના ઉદ્ભવણ સુમતાકુળસમાન હતા. તેઓ ધર્મવિધિઓના દંડ સ્થંભરૂપ
ભાવિકોમાં અશણીસ્વરૂપ અને એક મહાન સાધક હતા. વેરામ્યપૂણું કઠોર
સાધનાઓ અને મન તથા ઇન્દ્રિયોનો નિશ્ચક્ર એ તેમના જીવનનાં આભૂષણો
હતાં. ન્યાયપૂર્વક પ્રાપ્ત થયેલ પદાથેનોજ ઉપલોગ કરવો એમાં તેમની અ-
નન્ય નિષ્ઠા જણાઈ આવતી હતી. મહર્ષિ યુસફ આસ્ખાતનો તેમણે સમાગમ
સેવ્યો હતો. તેમનું જન્મસ્થાન દેશ નગર હતું. પછી તેઓ એન્ટાકિયા નગર-
માં વસ્યા હતા. તેઓ સુરિયાન સુરીના મતનું અવલંબન કરનારા હતા.
કાર્યોમાં તથા આચરણમાં તેમણે તેમનું જ અનુસરણ કર્યું હતું, છતાં તેમણે
માત્ર તેમના સાથીઓને જ જોયેલા હતા. સુરિયાન સૂરીનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવા
તેઓ સામ્યશાળી થયા નહોતા. તેઓ તમામ સુંદર રહસ્યોની વાતો કહેતા.
દેવેલ મોસલ્લી કહે છે કે, પહેલવહેલાં જ્યારે મારે તેમનો સમાગમ થયો, ત્યારે
તેમણે મને કહ્યું હતું કે "મોસલ્લી ! સુખ્ય વિષયો તો ચાર છે, વધારે નથી.
જહુ, જિહ્વા, મન અને વાસના. જે આપણને ઉપયોગી નથી, તેવી વસ્તુ ઉપર
કદી પણ દિશ્તિ કરવી નહિ; જેમ આપણા અંત કરણમાં તેની વિરોધના ભાવો
ભરેલા છે એવી વાત પણ જીભથી કદી બાતવી નહિ. લોકોને તુકસાન કરવાથી
તથા આપણા ધર્મજ ખુઆમયે નવું પ્રકાશિત કરવાથી મનને સદા હન્ગ
રાખવું અને અંગ કરણને હુનેય ઇ કામનાઓથી ખાલીજ રાખવું કામના-
ઓને અર્ધાન બની કાઢેજ દેશ થયા જતું નહિ જો તમે આવી દશા પ્રાપ્ત
કરી શકો. તે તમારું પેગમ. મનના ઉપર ખુજ નાખો, એજ બહેન છે, કેમકે
તમારું હુલાન્ય એથીજ દરબાર શકશે. આ સર્વની વધુ કડીકા મગતી નથી
આ મહામાનાં કેટલાંક વચનામૃત

મનમાં લાવશો નહિ. એતુંજ નામ સાચી સાત્વિકતા (અથવા નિષ્કામ કર્મ) છે.

૧૪-તમે સત્કાર્ય કરો તે એવી કાળજીથી કરો કે જાણે એ કાર્ય સમગ્ર જગતમાં માત્ર તમને એકલાનેજ સોંપાયલું છે, અને પ્રભુ પોતે એકલો એક શકે એવી શુપચૂપ રીતેજ કરવાને તે તમને સોંપાયલું છે.

૧૫-મનુષ્યના જીવનમાં હજી જે દિવસો બાકી છે તેનો પણ એ તેજો જ્ઞાનપૂર્વક સહુપયોગ કરે તો તેથી પણ પહેલાંની બધી ભૂલો અને પાપોને ઘોષ નાખી ક્ષમા મેળવી શકે.

૧૬-આંતરિક રોગનાં આ પાંચ ઔષધ છે:- (૧) સત્સંગ, (૨) ધર્મ-શાસ્ત્રનું અધ્યયન, (૩) અદ્વય આહારવિહાર, (૪) રાત્રિની અને પ્રાતઃકાળની ઉપાસના તથા (૫) જે પણ કરવું તે એકાગ્રતાપૂર્વક અને બધા બળપૂર્વક કરવાની પદ્ધતિ.

૧૭-સદાચરણના બે પ્રકાર-છે:- (૧) જનસમાજપ્રત્યે ધર્મથી અને નીતિ-પૂર્વક વર્તવું, એતું નામ બાહ્ય સદાચાર છે; અને (૨) પ્રભુપ્રત્યે ધ્યાન-ભજન, શ્રદ્ધા, પ્રાર્થના, સંતોષ, કૃતજ્ઞતા, દર્શનની આતુરતા, પ્રેમ, આજ્ઞા-પાલન ઇત્યાદિરૂપે જે આચરણ થાય તે આંતરિક સદાચાર છે.

૧૮-પ્રભુપ્રેમનાં આ લક્ષણો છે:- (૧) સાધનામાં આડંબરનો અભાવ, (૨) નિરંતર અધ્યાત્મચિંતન, (૩) એકનિષ્ઠ પ્રેમ અને (૪) મૌનભાવનું સેવન.

૧૯-જરો સાધક પ્રભુપ્રેમી બને ત્યાંસુધી લોકોને દેખા દેતો નથી, લોકો ઓલાવે તોપણ બોલતો નથી, વિપત્તિમાં ખેદ કરતો નથી, સંપત્તિથી કુલાઈ જતો નથી, ખડીતો પણ નથી અને ખડીવરાતો પણ નથી. વચન આપતો પણ નથી અને વચન માગતો પણ નથી.

૨૦-ભયનું ક્ષણ પાપથી દૂર રહેવું એ છે અને પરમાત્મશ્રદ્ધાનું ક્ષણ તેની શોધજોળ છે. જે માણસ પોતાને નીતિમાન કે ઉપદેશકતરીકે ઓળખાવે છે, છતાં પાપથી દૂર રહેતો નથી; તેમજ જે પોતાને શ્રદ્ધાળુ અથવા ભક્તતરીકે ઓળખાવે છે, છતાં નથી પ્રભુને શોધતો કે નથી તેની આજ્ઞા પાળતો, તે બંને પ્રકારના માણસો જૂઠા છે, મોટા પાળાંડી છે; અને મહાન ઠગ પણ છે.

૫૪—તપસ્વી અખદુસ્તા ખવિકે

તપસ્વીમણિ અખદુસ્તા ખવિકે તપસાગરમાં ઉડા ઉતરનારા તથા નિઘ્રાસ-
સમુદ્રના ઉચ્ચત્વળ મુકાદ્દમમાન હતા. તેઓ ધર્મવિધિઓના દૃઢ સ્થંભરૂપ,
ભાવિદેમાં અગ્રણીસ્વરૂપ અને ઓકે મહાન સાધક હતા. વેશવ્યપૂર્ણ કંઠોર
સાધનાઓ અને મન તથા ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ એ તેમના જીવનનાં આબૂપણો
હતાં. ન્યાયપૂર્વક પ્રાપ્ત થયેલ પદાર્થોનોજ ઉપભોગ કરવો એમાં તેમની અ-
નન્ય નિષ્ઠા જણાઈ આવતી હતી. મહર્ષિ મુચ્ચક આરણાતનો તેમણે સમાગમ
સેવ્યો હતો. તેમનું જન્મસ્થાન ક્ષેપ નગર હતું. પછી તેઓ એન્ડાક્રિયા નગર-
માં વસ્યા હતા. તેઓ સુદિયાન સૂરીના મતનું અવલંબન કરનારા હતા.
કાર્યોમાં તથા આચરણમાં તેમણે તેમનુંજ અનુસરણ કર્યું હતું, છતાં તેમણે
માત્ર તેમના સાથીઓનેજ જોયેલા હતા. સુદિયાન સૂરીનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવા
તેઓ ભાગ્યશાળી થયા નહોતા. તેઓ તમામ સુંદર સહચરોની વાતો કહેતા.
કેતેહ મોસલી કહે છે કે, પહેલવહેલાં જ્યારે મારે તેમનો સમાગમ થયો, ત્યારે
તેમણે મને કહ્યું હતું કે “ મોસલી ! મુખ્ય વિષયો તો ચાર છે, વધારે નથી.
અહુ, ગિર્દા, મન અને વાસના. જે આપણને ઉપયોગી નથી, તેવી વસ્તુ ઉપર
કદી પણ દષ્ટિજ કરવી નહિ; તેમ આપણા અંતઃકરણમાં તેની વિરુદ્ધના ભાવો
ભરેલા છે એવી વાત પણ જાણથી કદી બોલવી નહિ. લોકોને નુકસાન કરવાથી
તથા આપણા ધર્મજંદુઓપ્રત્યે ગર્વ પ્રકાશિત કરવાથી મનને સદા દૂરજ
સાખવું અને અંતઃકરણને દુનિયાઈ કામનાઓથી ખાલીજ રાખવું. કામના-
ઓને અધીન બની કાંઈજ શોધવા જવું નહિ. જે તમે આવી દશા પ્રાપ્ત ન
કરી શકો તો તમારા પોતાના મસ્તક ઉપર ધૂળ નાખો, એજ બહેતર છે; કેમકે
તમારે દુર્ભાગ્ય એથીજ દર્શાવી શકશો.” આ સંતની વધુ હકીકત મળતી નથી.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧—પરમેશ્વરે તેમનો મહિમા સમજવાને તથા સ્મરણ, મનન અને ચિંતન
દેવામાટે અંતઃકરણ આપેલું છે; છતાં જે માણસ એને બદલે કનિષ્ઠ
ખાળતોમાં રહે છે, તે દિવસે દિવસે તેમાંજ વધારે દુગતો ચાલે છે. ઈશ્વર-
પ્રત્યે ગાઢ અનુરાગ અથવા અત્યંત ભય ઉપજ્યા સિવાય માણસનું મન એવી
કનિષ્ઠ કામનાઓ અને ખાળતોને છોડી શકતું નથી.

૨-સાંખ્ય આશુચ્ય ઇન્દ્રિયનારને કહેવાનું છે, દુનિયાઈ લોક-લાલચોનો ત્યાગ કરીને પાપ-પ્રયત્નોથી તથા તુલ્ય પદાર્થોથી દૂર રહે, એટલે જીવનવૃત્તિ ઉપરાંત નવજીવનનો માર્ગ પણ તારેમાટે ખુલી જશે.

૩-આપમ આચરણના આગળ જીવન કરતાં શુભ આચરણનાથી હું જીવન સ્વતંત્ર દરજ્જે પાડેતર છે.

૪-આ દુનિયામાં દુઃખ વેડીને પણ પરલોકમાં શુભ થાય એવી નીતિ અને કામગીરી રાખજો. જે દુનિયાઈ શુભોના બદલામાં પરલોકમાં દુઃખ પામે એવાં શુભધર્મી તો સદા છેદાજ રહેજો.

૫-લયના પ્રકાર અનેક છે; માટે જે લાય તમને પાપથી દૂર રાખે, તેજ લયને ઇન્દ્રિય યોગ્ય સમજજો.

૬-આશાઓ અનેક પ્રકારની છે; પરંતુ જે આશા તમને ધર્મને સ્તેષ્ટ થાવે, તેજ આશાને મિત્રસમાન સમજજો.

૭-જે માણસ દુનિયાઈ વાતોજ સાંભળ્યાં કરે છે અને સંસારપ્રેમીઓમાં વસે છે, તેનું અંતઃકરણ ધર્મસાધનાનો સ્વાદ લઈ શકતું નથી.

૮-તમારામાંથી સાધુતા ઘટી જવા બદલ જો તમને કંઈ પણ લય અને દુઃખ ઉપજે તો તમારું અહોભાગ્ય જાણજો; કેમકે એથી કરીને તમે બાકીના જીવનમાં વધારે કાળજી રાખીને પવિત્ર જીવન ગાળી શકશો.

પપ-તપસ્વી અણુ સચિદ ખરાજ

તાપસપ્રવર અણુ સચિદ ખરાજ અત્યંત બુદ્ધિમાન, પ્રભુના પ્રેમમાં તરંગાળ થયેલા, સાધનારૂપી પર્વતના ઉંચા શિખરે પહોંચેલા અને ગંભીરતપ-સાગરના ઉંડાણમાં ઉતરેલા જગવિખ્યાત સાધુ હતા. તેમણે સાધકવૃંદના નેતાનું પદ ગ્રહણ કર્યું હતું. સૌ કોઈ તેમના જીવનની મહત્તા તથા પવિત્રતા સ્વીકારતા. તેઓ શમ, દમ, તિતિક્ષા અને અલૌકિકતાના ગુણોથી અલંકૃત થયેલા હતા. તેમણે આધ્યાત્મિક રહસ્યોમાં નિપુણતા અને વિવિધ વિદ્યાઓમાં પાંડિત્ય પ્રાપ્ત કર્યું હતું. શિષ્યોના ઉપર તેમની પ્રીતિ અસાધારણ હતી. લોકોએ તેમને “સંન્યાસ ધર્મની રસના” એવા લાવનું ઉપનામ આપેલું હતું; કેમકે સંન્યાસધર્મ સમજવવામાં તેઓ અદ્વિતીય હતા. આ વિષયનું જ્ઞાન આપવામાટે તેમણે ચારસો પુસ્તકો લખ્યાં હતાં. સાંસારિક બાળતોથી નિર્લેપ

રહેવામાં નથી નિઃશ્ચયતા એવવામાં તેઓ અદ્વિતીય હતા. તેમનો નિવાસ જગ-
દાદમાં હતો. મહર્ષિ જુનુનનાં તેમણે દર્શન કરેલાંદતાં તથા મહાત્મા સર્વશક્તી
અને મહાત્મા બધરનો સહવાસ પણ તેમણે કેટલોક સમય કરેલો હતો.

મહર્ષિ અગ્નિ સચિદના જનાવેલા અંધોનો મૃગ વિષય નિર્વાણ અને અમ-
રતા હતાં. ગૃહ તરવેની બાબતમાં કોઈ કોઈ ખંડિત તેમને માનતા નહિ,
તેમના કોઈક અંધનાં કેટલાંક વાક્યોને ખાતર તેમને ધર્મગ્રાહ હતાવનારા પણ
મળ્યા હતા. તે અંધનું નામ “કેતાબોરાર” (તરવઅંધ) હતું. લોકો એ
અંધનો મર્મ સમજી શકતા નહિ. એ અંધમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે:-
“ત્યારે ઇશ્વરભક્ત પ્રભુની સાથે ફરીથી મેળાપ કરે છે અને તેની સાથે રહે
જે, ત્યારે તે પોતાને અને ઇશ્વરનેજ સ્મરે છે; અને અન્ય તમામને ભૂલી જાય
કે. જો એ ભક્તને એમ પૂછવામાં આવે કે, તું કોણ છે ? અને શું ઇચ્છે છે ?
તો તે ‘ઇશ્વર’ એટલેજ ઉત્તર કરશે. આ સિવાય બીજો સરસ ઉત્તર
કોઈજ હોઈ શકે નહિ. આ માર્ગના અનુયાયીને કોઈ પૂછે કે, તમે શું ઇચ્છો છો ?
તો તે પણ ‘ઇશ્વર’ એટલેજ ઉત્તર કરશે; અને એ ઉત્તરની સાથે તેનાં
અંગો અને પ્રત્યંગોમાં પણ ‘ઇશ્વર’નોજ ધ્વનિ ગાજી ઉઠશે અને પ્રત્યેક
અવયવોમાં ઇશ્વરી જ્યોતિ પ્રકાશી નીકળશે. આવું થાય ત્યારેજ તે સાધક
પ્રભુસાક્ષિધને પ્રાપ્ત થઈ ઇશ્વરરૂપ બની રહે છે. આવે સ્થળે ઇશ્વરસિવાય
કશુંજ તેને જણાતું નથી. જ્ઞાનીના તમામ જ્ઞાનની અને ભક્તની સંપૂર્ણ ભક્તિ-
ની અહીં સમાપ્તિ થાય છે, જ્યાં અહીં પહોંચીને વિરામે છે.”

અગ્નિ સચિદ કહે છે કે, મેં ઘણાં વર્ગોસુધી મહર્ષિઓનો સમાગમ કર્યો
છે, તેમાં મારે કદી પણ તેઓ સાથે ઉચ્ચ મન કે વિદોષીલાવ થવાનો પ્ર-
સંગ આવ્યો નથી; કેમકે હું મારી પોતાની સાથે તેમજ તેમની સાથે સદ્-
બાળથીજ વર્ત્યો હતો. વળી તેઓ કહે છે કે, એક વાર સ્વપ્નમાં મેં જો દેવોને
સ્વર્ગમાંથી ઉતરતા જોયા. તેમણે મને પૂછ્યું કે ‘સત્ય શું ?’ મેં કહ્યું કે
‘વચનનું પાલન કરવું તે.’

આ ઉત્તર સાંભળીને તેઓ જોલ્યા કે “તમારું કહેવું સત્ય છે.” પછી
તેઓ સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા. બીજી વાર મેં પ્રેક્ષિત પુરુષને સ્વપ્નમાં જોયા.
તેમણે મને પૂછ્યું કે “તું મને ચાહે છે ?”

મેં કહ્યું કે “આજ દરજ્જે, ઇશ્વરપ્રેમ મને આપના તરફ પ્રેમ કરવા
રેતો નથી.”

સાંભળીને હું શરમાઈ ગયો.

મહર્ષિ અણુ સચિદ કહે છે કે, એક દિવસ હું વગડામાં જતો હતો. બુખ કંકડીને લાગી હતી, તેથી મનજીભાઈએ કહ્યું કે “પ્રભુ પાસે કંઈક માગો.” ત્યારે મેં કહ્યું કે “શ્રદ્ધાળુ માણસનું એ કાર્ય નથી.” આથી તેણે નિરાશ થઈને ખીજી રીતે પોતાનો પ્રપંચ શરૂ કર્યો અને તે બોલ્યું કે “જો અન્નની ભિક્ષા ન માગવી હોય તો ન માગો, પણ ધીરજની માગણી કરો.” પછી હું મંત્રિત ધૈર્યની માગણી કરવા તૈયાર થયો; પણ ઈશ્વરે મારો એ મનોભાવ જાણી લીધો અને મેં આવી દેવી વાણી સાંભળી કે “મારો એ જાંધુ (પરમાત્મા) કહે છે કે ‘ધીરજના સાગર નેવો હું તેની નજીકમાં નજીક છું, એ વાત નક્કી છે; છતાં પણ જે માણસ મારી પાસેથી ધૈર્ય માગે છે, તે માત્ર પોતાની નિર્જાતાજ દર્શાવે છે; કારણ કે તે એમજ ધારી લે છે કે, પ્રભુ પાસે માગણી કરીશ તોજ તે ધીરજ આપશે ને માગ્યા વગર આપશે નહિ—અર્થાત્ મેં વચન આપેલું છે કે, મારા મનનું યોગ્યેષ્ઠ હું વહન કરીશ અને તેને હું કદી પણ ત્રુકસાગ થવા દઈશ નહિ.’”

અણુ સચિદ કહે છે કે, એક વાર હું જાતા વગેરે સાધનવગરનો જંગલમાં આવ્યો જતો હતો. માર્ગમાં ખડુજ બૂખ્યો થયો. અકસ્માત્ એક ગામ-હું મારી નજરે પડ્યું. ત્યાં ખજુરીની વાડી હતી, તે જોઈને હું રાજ રાજ થઈ ગયો અને મારા મનમાં ધીરજ આવી; છતાં મેં સોગન લીધા કે, મારે ત્યાં જવું નથી. આથી એક ખાટો ખોદીને હું તેમાં જઈ બેઠો. એ પછી એક વે-પારીનું ટોણું મારી પાસે થઈને નીકળ્યું. તેમની દષ્ટિ મારા ઉપર પડી. મને આશ્ચર્ય કરીને તેઓ સાથે લઈ ગયા. મેં પૂછ્યું કે “તમે શાથી જાણ્યું કે, હું અહીં ખાટામાં છું ?” તેઓ બોલ્યા કે “અમને જાણે કાંઈ કહેતું હોય એવું અમને લાગ્યું કે એક ઈશ્વરપ્રેમી રેલીના ખાટામાં બેઠેલો છે, તમે જઈને તેને લઈ આવો, તેથી અમે અહીં આવ્યા.”

મહર્ષિ અણુ સચિદ કહે છે કે, કેટલાક સમયસુધી તો હું માત્ર એકજ વાર સોજન કરતો. એક વાર હું વિકેટ જંગલમાં જતો હતો ત્યારે ત્રણ દિવસના કડાકા થયા. ચોથે દિવસે તો મારું શરીર ધતુજ દુર્બળ બની ગયું અને મારું મન અત્યંત મેજબૂબ વ્યાકુળ બની ગયું. આથી હું એક સ્થળે તઈ બેઠો ત્યાં મેં આવી દેવી વાણી સાંભળી:—

“તું અત્યંત છે છે કે દુર્બળતા દૂર કરવાનું હવે છે ? એ બે ખામતો:—

માંથી ગમે તે એક વાતનો સ્વીકાર કર. ”

મેં કહ્યું કે “ પ્રભો ! હું બીજી વાત ઇચ્છું છું. ”

તરતજ મારા શરીરમાં બળનો સંચાર થયો અને અન્ન તથા પાણીના બાર દિવસસુધી મેં સુસાક્રી કર્યા કરી.

મહર્ષિ અણુ સચિદ કહે છે કે, એક વાર હું અરણ્યમાર્ગે જતો હતો, ત્યારે દશ ભયંકર કૂતરાઓ મારા તરફ ભસતા ભસતા દોડી આવ્યા. જ્યારે તેઓ મારી નજીકમાં આવ્યા, ત્યારે હું બેસી ગયો અને ઈશ્વરધ્યાનમાં જોડાઈ ગયો. એ કૂતરામાં એક ઘોળો કૂતરો હતો, તેણે બીજા બધા કૂતરાઓ ઉપર હુમલો કરીને તેમને મ્હારી પાસેથી નસાડી દીધા અને હું સહીસલામતીથી ફર ગયો ત્યાંસુધી તેણે માફ રક્ષણ કર્યું અને તે પછીજ તે અદૃશ્ય થયો.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જો કોઈ એમ ધારે કે, હું મ્હારાંજ સાધનોને બળે પ્રભુને પામી શકીશ, તો તે પોતાને મિથ્યાભિમાનના ખાડામાં નાખે છે; અને જે માણસ સાધન કર્યા વિનાજ પ્રભુને પામવા ઇચ્છે છે, તે દુરાશામાંજ ડબેલો છે.

૨-ઈશ્વર જ્યારે પોતાના દાસ ઉપર કૃપા કરે છે, ત્યારે તેને માટે સુખ-નુવાદનું દ્વાર ઉઘાડે છે, પછી તેને એકતાના મંદિરમાં લઈ જાય છે અને ત્યાં મહિમા તથા ગૌરવ તેની દષ્ટિએ પડે છે. જ્યારે એ પ્રમાણે થાય છે, ત્યારેજ તે અહંતા-મમતાથી પૂરેપૂરો છુટીને પ્રભુમાં-સન્નિધાનંદ પદમાં-સ્થિતિ કરે છે.

૩-જો માણસ અંતરમાં ગૂઢ જ્ઞાનજ્યોતિનું દર્શન કરે છે, તેજ ઈશ્વરની જ્યોતિનું દર્શન કરે છે; કેમકે જ્ઞાનના મૂળમાં પ્રભુ પોતેજ રહેલો છે. આ પ્રમાણે હોવાથી તેનામાં ભ્રમ કે પ્રમાદ તો ક્યાંથીજ પેસવા પામે, પણ એની વાણીમાંજ અજબ અસર આવી વસે છે.

૪-જેના હૃદયમાં તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉદય થાય છે, તે આ લોકમાં તથા પર-લોકમાં પ્રભુસિવાય બીજું જોતો નથી, સાંભળતો નથી અને તેનાસિવાય બીજાની આજ્ઞા કે કામગીરીમાં જોડાતો નથી.

૫-લક્ષ્મી બાબતમાં તેના કર્તાપણાની નિવૃત્તિ એજ તેના અસ્તિત્વની નિવૃત્તિ છે અને ઈશ્વરમાં તદ્દરૂપ બની રહેવું એજ તેના અસ્તિત્વનું સ્વાધીપત્ય અથવા અમરપણું છે.

૬-બીજી બધી વસ્તુસ્થિતિઓમાંથી અંતઃકરણને મુક્ત કરીને સન્નિધાનંદ પ્રભુમાંજ શાંતિ ને શોધવીને પામવી, એજ માણસજાનનો વાસ્તવિક ધર્મ છે.

૭-ઈન્દ્રનાશુભાનુવાદના ત્રણ પ્રકાર છે:- (૧) માત્ર હિમવટે જ શુભાનુવાદ ગવાયા કરે, અને અંતઃકરણ તેમાં જોડાયલું હોય નહિ. (૨) હિમવટે શુભાનુવાદ ગવાયા ઉપરાંત તેમાં અંતઃકરણ પણ જોડાયલું હોય છે. આવાજ શુભાનુવાદી પુરુષનો અંધાર અને પ્રભુકૃપા થાય છે. (૩) માત્ર અંતઃકરણ જ શુભાનુવાદ કરતું હોય, અને હિમ જરા પણ ફાટતી ન હોય. આ પ્રકારના શુભાનુવાદનું પુરુષ કેટલું મોટું છે તે તો પ્રભુના પોતાના સિવાય કોઈ પણ જાણે તેમ નથી.

૮-ત્યાંમુખી સાધક અસિદ્ધ દશામાં છે, ત્યાંમુખીજ તે કોઠાની પાસે સહાય માગે છે. જ્યારે તે સિદ્ધ દશા પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યારે તો તે તમામ સિદ્ધિઓથી નિષ્કામ બનીને સર્વભાવે શ્રીદરિનોજ બિંદુ યદ્ય રહે છે.

૯-જ્યારે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે, ત્યારે અંતઃકરણમાં અન્ય કોઈ પણ બાબતનો કે કોઈ પ્રકારના અસ્તિત્વનો આભાસ સુદાં થતો નથી.

૧૦-જે જ્ઞાન તમને તમારા ધર્મમાં અને સહચારમાં પ્રેરે છે, તેજ સાચું જ્ઞાન છે; અને જે વિશ્વાસ તમને પ્રભુપ્રત્યે વધારે નમ્ર બનાવે છે, તેજ સાચો વિશ્વાસ છે.

૧૧-સાધુતા જોટલે શું ? જ્યારે પ્રભુદર્શનથી નિર્મળ થવાય, તેની બધે-તિથી જરૂર થવાય અને તેના શુભાનુવાદમાં અપૂર્વ આસ્વાદ અનુભવી શકાય તે.

૧૨-શું સાધક કોઈ વાર આકંઠ પણ કરે છે ? ત્યાંમુખી તે સાધનામાં હોય ત્યાંમુખી તેનું આકંઠ ચાલે છે. જ્યારે તે પ્રભુદર્શન પામીને તેના સહ-વાસનો આસ્વાદ લે છે, ત્યારેજ તેનું આકંઠમટે છે.

૧૩-જેનામાં ઈશ્વરસિવાયની કોઈ પણ બાબત કે વસ્તુમાં અનુરાગ નથી, તેજ ખરેખરો મહાજન અથવા મહાપુરુષ છે.

પક-તાપસ અહમદ હૈયારી

મહાતપસ્વી અહમદ હૈયારી પરમ ધાર્મિક, ધાર્મિક મંડળીના ને
અને પ્રભુશ્રદ્ધાળુઓના સૂર્યસ્વરૂપ હતા. તે સમયના સાધુ-નક્ષત્રોમાં તેમ
તેજ અંદ્રમાની પેઠે પ્રકાશી રહ્યું હતું. તેઓ વિવિધ વિદ્યાઓના પંડિત, ધર્મ
શાસ્ત્રોના અસામાન્ય વક્તા અને ગૃહ વિષયોના સૂક્ષ્મદર્શી હોવાથી સૌના માનની
હતા. હદિસશાસ્ત્રોનું વ્યાખ્યાન કરવામાં તેમની નિપુણતા અદ્વિતીય હતી.
સમયના સર્વ સાધકો તેમને શરણે આવેલા હતા અને સર્વ પ્રભુલક્ષ્ણોમાં તે
મનાં અત્યંત વખાણુ થતાં હતાં. સામદેશની સાધુમંડળીના તેઓ અગ્રણી
હતા. મહર્ષિ બુદ્ધનેદ કહે છે કે, અહમદ હૈયારી એ શામદેશના મહાન શબ્દ
ગારૂડ રૂપ હતા. તપસ્વીપ્રવર સુલેમાન દારાથી પાસે તેમણે દીક્ષા લીધી હતી અને
તપોધન સુદ્ધિયાન સૂરીની સાથે તેમણે સહવાસ કરેલો હતો. તેમનાં વસ્ત્રો
લોકોના હૃદયમાં આશ્ચર્યકારક ઉત્સાહ અને ધર્મશ્રદ્ધા જગાડતાં. બાહ્ય
વસ્થામાંથી તેઓ વિદ્યાભ્યાસમાં ભેડાયા હતા અને અનેક ગ્રંથોનું અધ્યયન
કર્યું હતું; પણ જ્યારે તેમની ધાર્મિક વિષયમાં વિશેષ ઉન્નતિ થઈ, ત્યારે પછી
એ તમામ ગ્રંથો તેમણે નહીંમાં ડુખાવી દીધા હતા અને જોડ્યા હતા કે “આ
ગ્રંથો ગ્રંથો એક સમયે મને દોરવનાર અને માર્ગ દર્શાવનાર હતા; પરંતુ
લક્ષ્યભૂમિકાએ પહોંચ્યા પછી હવે તે નિષ્પ્રયોજન છે. લક્ષ્યસ્થાને પહોંચ્યા
પછી પણ માર્ગદર્શકને વળગી રહેવું એ (નહીંપાર ગયા પછી પણ નૌકાને
વળગી રહેવા જેવું) હાનિકારક છે. મુસાફર જ્યાંસુધી માર્ગે ચાલતો હોય,
ત્યાંસુધીજ તેને ભોમીઆની આવશ્યકતા છે, પણ જ્યારે પહોંચવાના સ્થાનપર
પહોંચે છે, ત્યારપછી ભોમીઆની આવશ્યકતા રહેતી નથી. આવા વિચારથીજ
તેમણે બધાં પુસ્તકો પાણીમાં ફેંકી દીધાં હતાં અને તેમ કરવાથી કેટલાક લોકો
તરફથી તેમને હુઝા પણ લોગવવું પડ્યું હતું. કેટલાક સાધુ પુરુષો કહે છે કે,
પુસ્તકોને જળમાં નાખવાની ક્રિયા તેમની ધર્મોન્નત દશામાં થઈ હતી.

અહમદ હૈયારી કહે છે કે, એક દિવસ મેં સ્વપ્નમાં એક પરમ સુંદર
યુવાન સ્ત્રીને જોઈ હતી. તેના મુખમંડળ ઉપર એક પ્રકારની વિચિત્ર ન્યોતિ
ઝળહળી રહી હતી. મેં કહ્યું કે “ સુવતિ ! તારું મુખ તો ઘણુંજ સુંદર છે ! ”
સુવતિ જોલી કે “ ભાઈ અહમદ ! મારું સૌંદર્ય તારે લીધેજ છે. મને

મરણ છે કે, અમુક રાત્રિએ તું રાતો હતો અને તારાં આંસુ લૂછી લૂછીને હું તારા મુખ ઉપર ચોપડતી હતી ! એ ભક્તિભાવભર્યાં આંસુના પ્રભાવથીજ મારું મુખમંડળ આટલું દેહીપ્યમાન બનેલું છે. ”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-ત્યાંસુધી મનુષ્ય પશ્ચાત્તાપ કરવાને તૈયાર ન થાય જ્યાંસુધી દામાની વાચના ન કરે અને જ્યાંસુધી તનમનપૂર્વક ઉપાસના ન કરે, ત્યાંસુધી નથી તો તેનું મન ખંદે રસ્તે ચઢી શકતું કે નથી તેનાં પાપો દૂર થતાં.

૨-જ્યારે માણસનું મન સંસાર તરફથી પ્રભુ તરફ વળે છે, ત્યારેજ તેને સાધનામાં પ્રીતિ, વેરાવ્યમાં આનંદ અને સત્ય તરફ નિષ્ઠા ઉપજે છે. સત્ય-નિષ્ઠામાંથીજ ઇશ્વરપ્રત્યે અનન્યાશ્રયતા ઉપજે છે. અનન્યાશ્રયમાંથી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તત્ત્વજ્ઞાનમાંથી પ્રભુપ્રેમનો પ્રવાહ પ્રકટે છે, પ્રભુપ્રેમમાંથી લજ્જા ઉપજે છે અને લજ્જામાંથી એવો ભય પ્રકટે છે કે, રખેને કોઈ કામથી તેની દૈવ્ય દશા અને ભાવનાઓ જતી રહીને ઇશ્વરદર્શનની આશા ભાગી પડે.

૩-અમુક જાળતો મારેમાટે નિષિદ્ધ છે, એવી જો પૂરેપૂરી સમજણ આપી હોય તો તેનાથી દૂર રહેવું સહજ બને તેમ છે.

૪-સંસાર એ તો કૃતરાંની ચાટ જેવો-અનેક કૃતરાંને એકઠાં થવાના સ્થાન જેવો છે; પરંતુ એમાં પણ જો મનુષ્ય સાંસારિક લોભવિકાસ્રમાં હમેશાં રચોપચો રહે છે, તે તો કૃતરાં કરતાંયે અધમ છે; કેમકે કૃતરાં તો ખાધું કે તરતજ ચાટથી દૂર ચાલ્યાં જાય છે અને માણસ તો ત્યાંનો ત્યાંજ ઉગો રહે છે.

૫-જો માણસ વાસનાની દહિથી સંસાર તરફ જોયા કરે છે, તેના અંતઃકરણમાંથી ઇશ્વરપ્રીતિ, દીનતા અને વેરાવ્યની જ્યોતિ દૂર થઇ જાય છે.

૬-દેવી સાધનોમાં પ્રેમ ઉપજવો એ પ્રભુપ્રેમનું પૂર્વરૂપ છે.

૭-પ્રભુસ્ત્રિવાય પ્રભુનો માર્ગ દર્શાવનાર બીજો કોઈ નથી; પરંતુ પ્રભુની આજ્ઞા અને સેવામાં જોડાયા પછીજ તે માર્ગદર્શકની આશા રાખજો.

૮-જો માણસ એવું ઇચ્છે કે, હું જો જો સત્કર્મો કરું તે લોકો બધે સે રીક; તે માણસ સત્કર્મોનું ઉત્તમ ફળ પામી શકતો નથી. જો માણસ પ્રભુપ્રીતિ-માટેજ સત્કર્મો કરે છે અને ઇશ્વરસ્ત્રિવાય તેની સેવા કોઈ જુએ-જાણે નહિ સંપૂર્ણ રીતે કામ કરે છે, તેજ ઉત્તમ જ્ઞાન મેળવી શકે છે.

એક દિવસે તપસ્વીપર મદ્મદ જોયાસા જાડો કાંબળો પહેરીને કતિખા નામના સ્તુત્ય પાસે ગયા. તેમને જોઈ કતિખાએ પૂછ્યું કે “ તમે આ સોફા કેમ પહેર્યો છે ?”

આ સાંબળી તેમણે કયો ઉત્તર આપ્યો નહિ, એટલે કતિખાએ ફરીથી પૂછ્યું કે “તમે ઉત્તર કેમ નથી આપતા ?”

મદ્મદ જોયાસા—“ ઉત્તર શો આપું ? જો હું જોમ કહું કે, મેં વેરા-અને લીધે સોફા પહેર્યો છે, તો તેથી મારી આત્મશ્રદ્ધા ઘાય છે; અને જો હું જોમ કહું કે હારિદ્રચને લીધે સોફા પહેરેલો છે તો તેથી મારા પ્રભુની નિંદા થાય છે. આથી હું કાંઈજ ઉત્તર આપતો નથી. ”

એક વખત મદ્મદ જોયાસાએ પોતાના પુત્રને શેફલેર લહેરમાં આલેતો જોયો, તેથી તેને પાસે બોલાવીને કહ્યું કે “લાઈ! તું સમજે છે કે તું કેણુ છે ? વારીજનેતાને મેં બસો મુદ્દા આપીને વેચાતી લીધેલી છે અને તારો પિતા હું પોતે પણ જોજ પ્રકારનો માણસ છું—અર્થાત્ ઈસ્લામસમૂહમાં મારા લેલો અધમ કોઈ પણુ નથી. હવે અમારા જેવાં આવાં અધમ માતા-પિતાનો પુત્ર જે તું તે શા ગર્વથી છેલ્લગટાઉ થઇને ફરે છે ?”

તપસ્વી મદ્મદ બસરાના નિવાસી હતા. તેમનો દેહાંત શી રીતે અને ક્યારે થયો, તેના કયોજ ઉલ્લેખ મળી શક્યો નથી.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-વેરાઅ લીધા પછી જો તમે સંસારીઓના ચાચક નહિ બને, તો સંસારીઓ પોતેજ તમારી પાસે (જ્ઞાન, કૃપા ઈત્યાદી) આશા કરતા આવશે અને કોઈ મોટા ધનવાન કે રાજાથી પણ વધારે ઈજ્જત પામશે.

૨-પૈસાનો ખરાબ ઉપયોગ અટકાવવા કરતાં ભૂલનો ખરાબ ઉપયોગ થતો અટકાવવો જો ધર્મજ કઠિન કામ છે.

૩-પ્રભુએ જેને દર્શન આપીને કૃતાર્થ કરેલો છે, તેનું આચરણ જોવું

ધારીને તરતજ નિત્યકર્મ પરવારીને જ્ઞાન-ભજનમાં જોડાઈ ગયા. આ પ્રમાણે તે દિવસે થોડા કલાક જ્ઞાન-ભજનમાં ગાળી શકવાથી તેમને વધારે જ્ઞાનદ આવવા ઉપરાંત વૃત્તિ પણ વધારે હૃદી ઉતરી જેથી ઉત્થાન થયા પછી તેમણે તારો (ગદે-દનો) ઉપગર પ્રજ્ઞ આગળ માન્યો અને તારૂં લાલું છત્તમું, તેથીજ તું જાટલો જલદી અને જાટલી સહેલાઈથી પ્રભુની પરમ કૃપા મેળવી શકી મહાન સંતની અરસા પામ્યો છે.

લિખુ-અખંડાનંદ

‘સ્વાદવાળું’ પીણું પીતા નહિ. એક દિવસ તેમની જનેતાએ કહ્યું કે “બેટા! સ્વાદિષ્ટ ખાનપાન લઈને તું તારા શરીર ઉપર દયાભર્યો વ્યવહાર કર.”

મહર્ષિ—“જે માણસ ઈશ્વરને ખાતર કેટલાક દિવસ કષ્ટ ભોગવે છે, તે પછી દીર્ઘકાળ સુધી સુખ ભોગવે છે.”

એક રાત્રે મહર્ષિ આતળા આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતા હતા:—

“હિ પ્રભો ! ક્ષમા કરજો. હું તમારા ઉપર પ્રેમ કરવાનોજ. તમે મને સન્ન કરજો, તોપણ હું તો તમને પ્રેમપૂર્વક ચાહવાનોજ.”

એક રાત્રે સ્વપ્નમાં મહાત્મા આતળાએ એક દિવ્ય કન્યાને જોઈ. તે તેમને કહ્યું કે “આતળા ! હું તમારા ઉપર આસક્ત થઈ છું, તેથીજ તમારો પાસે આવી છું; પણ તમે એવું કંઈ કરતા નહિ કે તમારી અને મારી વચ્ચે વિરોધ થાય.”

આતળા—“મેં તો સંસાર છોડ્યો છે. સંસાર તરફ હું ક્યારેય નથી; તો શું હું તમારી તરફ નજર નાખીશ?”

એક દિવસ મહર્ષિ જુનુન મિસરી અને મહમદ સમ્માક, તથા રાખીઆ પાસે બેઠા હતા. ત્યાં તો મહાત્મા આતળા પણ નવાં વસ્ત્રો પહેરીને છેલબટાઉ ચાલે ચાલતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમને જોઈને મહમદ સમ્માક બોલ્યા કે “આતળા ! આ શું?”

આતળા—“કેમ, આ પ્રમાણે ન ચલાય ? માફ નામ શુલામ અબ્બાર (જે જરૂરી પ્રભુનો દાસ) છે. મને શો વાંધો છે?” આટલું બોલીને તેઓ જમીન ઉપર ઢળી પડ્યા અને પ્રાણ તણ દીધા.

૬૦—તપસ્વી બશર હાશી

તપસ્વીશ્રેષ્ઠ બશર હાશી સાધનરૂપી અંબામબૂમિના વીરપુરુષ, તત્ત્વજ્ઞાન-રૂપી મંદિરના રહેવાસી, દેહધાણુકારક કાર્યશેત્રના કર્મવીર અને પુણ્યરાત્યના અધિકારી હતા. તેમણે કઠોર સાધનાઓ આધી હતી. જનસમૂહમાં તેમનું ઘણું માન હતું અને તેઓ સર્વમાન્ય નેતા ગણાતા. પોતાના મામા અદ્વિત હંસરમ પાસેથી તેમણે દીક્ષા લીધી હતી. કુરાન અને હદિસ શાસ્ત્રોમાં તેમજ બીજી વિદ્યામાં પણ તેઓ પંડિત હતા. તેમની જન્મબૂમિ મરખ શહેર હતું, પરંતુ પાછળથી તેઓ બગદાદમાં જઈ વસ્યા હતા.

બશર હાશીનું જીવન આ રીતે પલટાયું હતું:—પહેલાં તેઓ મદિરાપાન કરનાર દુરાચરણી પુરુષ હતા. એક દિવસ મદિરાપાન કરી ઢેકમાં ડોલતા ટોળા તેઓ માર્ગમાં ચાલ્યા જતા હતા.રસ્તે જતાં તેમણે એક કાગળને કુ-કડો ભેગો, તે તેમણે ઉપાડી લીધો. એ કાગળમાં “બિસ્મિલ્લા અર રહમાન અર રહીમ” એવાક્ય લખેલું હતું. તેમણે થોડુંક અત્તર વેચાતું લઈ એ કાગળને સુગંધિત કરી તેને સન્માનપૂર્વક કોઈ સારે સ્થળે મૂક્યો. તે રાત્રે એક સાધુ પુરુષને સ્વપ્ન આવ્યું, તેમાં કોઈએ તેને કહ્યું કે “જાઓ, બશરને જઈ કહો કે, તે મારા નામને સુગંધવાળું કર્યું છે, તેથી હું તારા હૃદયને પવિત્રતાની સુગંધથી સુગંધવાળું કરું છું.”

આ સ્વપ્ન જોયા પછી પેલો સાધુ પુરુષ વિચારવા લાગ્યો કે “અહો! એ જેનાં સંજોગો આ સ્વપ્ન જોયું તે માણસ તો ભયાનક દુરાચરણી છે. તેને વિષે આમ યતનું આસંભવિત છે. જરૂર, મારી આમાં કંઈ ભૂલ થાય છે.” આવો વિચાર કરતાં કરતાં તે અળુ કરીને નમાજ પઢ્યો. ત્યારપછી તેને ઉંઘ આવી. બીજી વાર પણ તેણે એવું જ સ્વપ્ન જોયું. આ રીતે ત્રણ વાર સ્વપ્ન આવ્યું. આથી સવારે તેણે બશરને તેડવા એક માણસ મોકલ્યો. તે માણસે આવીને ખગર આપી કે, બશર એક ઘરમાં કેટલાક માણસોની સાથે સુરાપાન કરે છે. એટલે પેલા સાધુપુરુષે પોતે તેને ઘેર જઈ બશરને ખૂબ મારી; પણ બાણ-વામાં આવ્યું કે, બશર તો ચક્રવૃત્ત થઈને પડેલો છે. સાધુના કહેવાથી કોઈએ બશરને કહ્યું કે, તમને બહાર બોલાવે છે, તમને કંઈક સમાચાર આપવું છે. બશરે પૂછ્યું કે “કેના તરફથી સમાચાર આવ્યા છે?”

[illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

$$x_1 = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2}$$

... ..

... ..

100-443887-100

1990

$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx$

... (1996) ...

... ..

[illegible]

...and the fact that the \mathcal{H}^1 -norm of \mathbf{u} is bounded by the \mathcal{H}^1 -norm of \mathbf{f} (see [10, 11]).

...and the fact that the system is not yet fully operational, the Commission has decided to postpone the final decision on the system until the end of 1991.

$\frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} f(x) e^{-x^2} dx$

Journal of Management Studies, 19(1), 67-80.

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

[illegible]

Journal of Management Education 30(6)br/>© The Author(s)
10.1177/0095647206288911
<http://jme.sagepub.com>

$$f_{\alpha} = \frac{1}{(2\pi)^d} \int_{\mathbb{R}^d} e^{i x \cdot \xi} f(\xi) d\xi$$
[illegible]

Journal of Management Education 36(7) 809–824

1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 26

[illegible]

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

the 1990s, the number of people in the world who are under 15 years of age is expected to increase from 1.1 billion to 1.5 billion. The number of people aged 65 and over is expected to increase from 250 million to 450 million. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion. The number of people aged 15 and over is expected to increase from 3.5 billion to 4.5 billion.

[illegible]

the 1990s, the number of people in the world who are undernourished has declined from 1.1 billion to 800 million. The number of people who are malnourished has declined from 1.5 billion to 1 billion. The number of people who are obese has increased from 100 million to 300 million. The number of people who are overweight has increased from 100 million to 300 million. The number of people who are obese and overweight has increased from 100 million to 300 million. The number of people who are obese and overweight has increased from 100 million to 300 million.

Journal of Management Education 37(6)>

Journal of Management Education 36(7) 809-824

$$f_{\text{eff}} = \frac{f_{\text{eff}}^{\text{max}}}{1 + \left(\frac{f_{\text{eff}}^{\text{max}}}{f_{\text{eff}}^{\text{max}} - f_{\text{eff}}^{\text{min}}} \right) \exp \left(- \frac{f_{\text{eff}}^{\text{max}}}{f_{\text{eff}}^{\text{max}} - f_{\text{eff}}^{\text{min}}} \right)}$$

દોડવા લાગ્યા. હું તેમની પછવાડે દોડ્યો અને તેમની પાસે જઈ બોલ્યો કે
“મહાત્મન! મને કાંઈ ઉપદેશ આપો.”

તેઓ બોલ્યા કે “ નિર્ધનતાને પ્રેમપૂર્વક લેટો, સહનશીલતાપૂર્વક
જીવન ગાળો અને લૌકિક તૃષ્ણાને શત્રુ જાણો. જોટલું કરશો તો પછી સહે-
લાઈથી ઈશ્વર પાસે પહોંચી શકશો.”

એક વાર તુર્કસ્તાનમાંથી કેટલાક યાત્રાળુઓ મહર્ષિ બશર પાસે આવ્યા
અને બોલ્યા કે “ અમે મકકે જવા તૈયાર થયા છીએ. આપ અમારી સાથે
મકકે આવશો ? ”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “જો ત્રણ સત્યોનું પાલન કરી શકો તો હું તમારો સાથ
કરી શકું. પહેલું એ કે, કશુંજ સાથે લેવું નહિ, બીજું કોઈની પાસેથી કાંઈ
પણ માગવું નહિ, ત્રીજું કોઈ આપે તોપણ લેવું નહિ.”

તેઓ બોલ્યા કે “પહેલી બે શરતોનું અમે પાલન કરી શકીએ; પરંતુ
કોઈ આપે તે પણ ગ્રહણ ન કરવાને અમે અશક્ત છીએ.”

બશર—“તમે હાજીઓએ સ્વીકારવાના નિયમો ઉપર વિશ્વાસ પાંધ્યો છે.
એક સાધુએ કહ્યું છે કે ‘જે માણસોના અંતઃકરણમાં એવો ભાવ છે કે, કોઈ
માણસ પાસેથી કદી કાંઈ પણ લેવું નહિ, તેઓજ ઈશ્વર ઉપર સાચો વિશ્વાસ
રાખનારા છે.’ મેં જે કંઈ કહ્યું છે, તે આ શબ્દોને વિસ્તારીને કહ્યું છે.”

બશર કહે છે કે, એક દિવસ હું મહારા ઘરમાં એક માણસને આવેલો
જોઈને બોલ્યો કે “તું કોણ છે ? રત્નાવિના ઘરમાં કેમ આવ્યો ?”

તે બોલ્યો કે “હું તારો બંધુ બેજર છું.”

મેં કહ્યું કે “આપ મને કાંઈ આશીર્વાદ આપો.”

તે બોલ્યા કે “પ્રભુ તમારે માટે તપસાધનાઓની સુગમતા આપે.”

હું બોલ્યો કે “હજી વધારે કહો.”

તે બોલ્યા કે “તમારી સાધનાઓને તે પ્રભુ સુખ રાખે.”

એક માણસ મહર્ષિ બશર પાસે સલાહ પૂછવા આવ્યો અને બોલ્યો કે
“મેં વ્યાજબી રીતે બે હજાર તામ્ર-સુદ્રાઓ લેગી કરી છે અને ઇચ્છા છે કે,
હજ કરવા મકકે જાઉં. આપ શું કહો છો ?”

મહર્ષિ—“તું આ પેસા લઈને આનંદ કરવા મકકે જાય છે; પણ જો તું
ઈશ્વરનેજ પ્રસન્ન કરવા ચાહતો હોય તો તો આ પેસા નિરાશ્રિત અનાયાને,
અનાથ અબળાઓને અને બૂખના હઃખથી પીડાતાં સદાચારી કુટુંબોને આપ.

૬-જ્યાંસુધી તમારું હૃદય તૃષ્ણાથી ખાલી ન થાય, ત્યાંસુધી તેમાં વેરાન વસી શકતો નથી.

૭-જે (ઇરાદાપૂર્વક ધારણ કરેલી) નિર્ધનતાદ્વારા મનુષ્યને ધૈર્ય, સહન-શીલતા અને તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તે નિર્ધનતા જગતનું સામાન્ય મળવા કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે.

૮-આ જગતમાં જો ઇશ્વર તરફના કોઈ ખાસ દેવદૂતો હોય તો તે માત્ર ઋષિઓજ છે; પરંતુ તેઓ એવા પ્રકારના છે, કે જ્યાંસુધી માણસ પ્રભુદર્શન પામ્યો ન હોય (અથવા પામવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા જાગી ન હોય) ત્યાંસુધી એવા દેવદૂતોને શોધવા, ઓળખવા અને માન આપવાનું તેનાથી બની શકતું નથી.

૯-જે માણસ સ્વતંત્રતારૂપી અમૃતનો સ્વાદ ચાખવા ઇચ્છે છે, તેણે પ્રથમ આંતઃકરણને વિશુદ્ધ કરવું જોઈએ. x

૧૦-નમન કરનાર પ્રત્યે અનાસક્તજ રહેજો અને સંસારપ્રેમીઓને તો તમે પોતેજ નવ ગજથી નમસ્કાર કરજો-અર્થાત્ છેટાજ રહેજો.

૧૧-જે માણસ પ્રભુને પામવા ઇચ્છે છે, તે લોકોનો સહવાસ રાખવામાં ભય જુએ છે.

૧૨-તમે ઇશ્વરના ઉપર વિશ્વાસ રાખવાના લાભ સમજી શક્યા હશે, તોજ ઇશ્વર જે કંઈ કરે તેથી સંતુષ્ટ રહી શકશો.

૧૩-જે માણસ પ્રભુના ધ્યાન-ભજનમાં રહ્યા કરે છે, તેજ ઉત્તમ સાધુ છે.

૧૪-જ્યાંસુધી શત્રુને ક્ષમા નહિ આપો, ત્યાંસુધી પૂર્ણતા નહિ પામે.

x વિદેશીઓ પાસે સ્વરાજ મળવાની દુરાશામાં ડૂબી રહેલાઓ આ મહર્ષિના ઉપદેશને અનુસરીને પ્રથમ તો પોતાપર, ઘર-કુટુંબપર અને નાતજાતપર તથા દેશ-વાસીઓ ઉપર ચઢી બેઠેલાં આંતરિક અજ્ઞાન અને અવગુણ-અનીતિના સામાન્યતે ઉચલાવી નાખે નહિ અને પોતાનાં અને ઓળખીતાઓનાં કળિયુગી શરીરોને બદલે મહર્ષિઓ અને મહાવીરોનાં શુભગાન કરે-કરાવે નહિ અને ચરિત્રો વાંચે-વંચાવે, આચરે-આચરાવે નહિ, ત્યાંસુધી દેશમાં ઉત્તમ ધર્મનીતિમય આત્માઓને આકર્ષવાનું અને પરાધીનતામાંથી છટાવું મુશ્કેલજ રહેશે. જેઓ માત્ર બાહ્યપદાર્થોમાંજ બધું આવી રહેલું જોઈ શકે છે, એવા દુઝી દૃષ્ટિવાળા અગ્રેસરોની સલાખાણો અને કલમખાણોમાંથીજ પ્રથમ તો છટવાની જરૂર છે. લિંબ ખરાબ લિંબુ

૬૧-મહર્ષિ મહમદ એળન સમ્માક

તપસ્વી મહમદ એળન સમ્માક (સમ્માકના પુત્ર મહમદ) પરમ વેરાગી, મહાન સાધક, કુરાનના વ્યાખ્યાતા, ભક્તમંડળીના આધારભૂત નેતા તેમજ સર્વમાન્ય પુરુષ હતા. તેમનાં વચનો મીઠાશવાણાં અને હૃદયના સંતાપ હરનારાં હતાં. સદુપદેશ આપવામાં તેઓ પ્રસિદ્ધ હતા. એમની અસરકારક વાતોથી તપસ્વી મારફ ગોરખીનાં હૃદયદ્વાર ઉઘડયાં હતાં. જગદાદનદેશ હરન અલ શિદ્દ તેમને પુષ્કળ માન આપતો. તે કહેતો કે “હે શ્રદ્ધાળુઓના નાયક ! આપનું ગૌરવ મહાન છે.”

સાધુ અહમદ હૈયારી કહે છે કે “એક વાર મહમદ એળન સમ્માક કાંઈક વ્યાધિથી પીડાતા હતા. તેમનો રોગ પરખાય તે માટે હું તેમનો પેથાબ લઈને એક અભિપૂજક હકિમ પાસે જતો હતો. માર્ગમાં જતાં મને એક નવાં વસ્ત્રવાળો સુંદર અને તેજસ્વી વૃદ્ધ પુરુષ મળ્યો. તેણે મને પૂછ્યું કે “ક્યાં જાઓ છો ?”

મેં તેને સઘળી હકીકત કહી ત્યારે તે વૃદ્ધ પુરુષે ઇશ્વરનું પવિત્ર નામ ઉચ્ચારીને કહ્યું કે “અરે અહમદ ! તું આ શું કરે છે ? ઇશ્વરપ્રેમીને માટે તું ઇશ્વરવિરોધીની સહાય લેવા જાય છે ? પાછો જા અને એળન સમ્માકને કહે કે ત્યાં આગળ વેદના જણાતી હોય, ત્યાં હાથ મૂકીને ‘નઉજ બેલાહ’ વગેરે વચનોનો પાઠ કરે.”

આ કથન સાંભળીને હું પાછો ફર્યો અને મહર્ષિને તે હકીકત નિવેદન કરી. તેમણે એ પ્રમાણે આચરણ કર્યું અને તેથી તરતજ તેમનો રોગ દૂર થયો. મહમદ એળન સમ્માકે લાંબા સમયસુધી બ્રહ્મચર્ય તપ પાળ્યું હતું. મરણકાળે તેઓ આમ બોલ્યા હતા કે “હે પ્રભો ! તું ત્યારે પાપકાર્યો કરવા પ્રવૃત્ત થયો હતો, તે સમયે પણ તમારા ભક્તો તરફ શ્રદ્ધા રાખતો હતો, તો તે પાપોની પણ કૃપા કરીને માર્ગી આપજો.”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-પૂર્વે એવા મહર્ષિઓ હતા, કે જેઓ પોતે પણ મહાન ઔપધરૂષ જણાતા; કેમકે તેમના પ્રતાપે રોગી માણસો આરોગ્ય ધર્ષ જતાં. હવે એ પુરુષો પોતે નથી; તો પ્રભુની સાથે પ્રેમ બાંધવામાં તેમના ચરિત્ર અને ઉપદેશમય

અંથને તમારા સાથી બનાવો.

૨-કોઈના ઉપર આપણી શ્રેષ્ઠતા દાખવવી નહિ, તેનું નામ વિનય.

૩-લોભ એ ગળામાં સાંકળ અને પગમાં બેડીસમાન છે, તેનો ખર્ચ ત્યાગ કરવાથીજ મુક્તિ પામશો.

૪-અત્યારે જેમ અનુધાન મહામુશ્કેલ થઈ પડ્યું છે, તેમ પહેલાં ઉપદેશ આપવો, એ મુશ્કેલ થઈ પડતું હતું. અત્યારે જેમ અનુધાન કરનારા થોડા છે, તેમ તે કાળે ઉપદેશ આપનારા થોડા હતા !

૬૨-તપસ્વી મહમદ તુરી

તપસ્વીવર્થ મહમદ એબન આસ્લમ (આસ્લમના પુત્ર મહમદ) ધર્મ અને સફળગુણરૂપી સંપત્તિમાં મહાધનાઢ્ય હતા. તેમનું જીવન ધણું પવિત્ર અને ઉત્કૃષ્ટ હતું. લોકો તેમને “લેસાનોર રમુલ” એટલે “પેગંબરની અમ” તથા “શહેનેય ખોરાસાન” એટલે “ખોરાસાનના શાંતિરક્ષક” કહેતા હતા. ખોરાસાનના તુસ નગરના તેઓ રહેવાસી હતા. ધર્માસાઓના પાલનમાં તેઓ અદિતીય હતા. તેઓ એક વાર મુસારેબના પુત્ર દમામઅલિ સાથે નેશાપુરમાં આવ્યા, ત્યારે બહરીઆ હંતલીનો દીકરો ધંસાક, હાથમાં દોરી લઈ તેમના ઊંટને નગરમાં દોરવી જતો હતો. તેમણે અંગ ઉપર ઉત્તરો ધાળ્યો. ઓઢ્યો હતો, માથે ઘાસની ટોપી પહેરી હતી તથા ખભે પુસ્તકની ઝાળી લટકાવી હતી. લોકો તેમને એવી સ્થિતિમાં જોઈને અશ્રુપાત કરવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે “ મહાત્મન ! આવી અવસ્થામાં અમે આપને જોવા અસમર્થ છીએ. ”

તેઓ ઉપદેશક હતા. તેમના પવિત્ર જીવન તથા સુંદર ઉપદેશના પ્રતાપે પચાસહજાર મનુષ્યો દુરાચરણ છોડીને પશ્ચાત્તાપપૂર્વક ધર્મમાર્ગે ચલ્યા હતા.

તપસ્વી મહમદ બે વર્ષ લગી દેદખાનામાં કેદીતરીકે રહ્યા હતા, કારણ કે તેમને કહેવામાં આવ્યું હતું કે “બોલો, કુરાન અનિત્ય છે અને માણસનું રચેલું છે.” પણ તેઓ એ પ્રમાણે બોલ્યા નહિ. દેદખાનામાં હતા ત્યારે પાંચ દર શુક્રવારે નહાઈ લઈને નમાઝ પઢવાનું આસન ખાતે મુઝી મસ્જિદમાં જતા ત્યારે દેદખાનાના ઠાણે એ આવતા અને પહેરેલી અઢકાવાન ત્યારે પાછા જતા અને કહેતા કે “હે પ્રભો ! માટે જે દર્શવ્ય હતું તે મેં

૪-જે શોક અને મંતાપથી નિર્લેપ રહે છે, તેજ પદેજરો પ્રભુભક્ત છે.
 ૫-જે માનુષ્ય પોતાની મેળે મોટો મધ્ય જાણે છે, તે વહેલા પડવાનો !
 ચોખ્ખતા નહિ છતાં માત્ર દુઃખ-વજ્રથી જ જે મોટાઈ મળવે છે, તે ઉચ્ચ સ્થાને
 વધારે દૃઢી થકનો નથી.
 ૬-નિર્વાદને માટે દુરાતો શ્રમ થાતી વાર ધર્મથી અને પ્રભુથી દૂર હોય
 અથવા છે અને પનતાણપોના ગુલામ બનાવી મૂકે છે.

૬૪-તપસ્વી અગ્નિ મહામહ રખીમ

તપસ્વીશ્રેષ્ઠ અગ્નિ મહામહ રખીમ તત્ત્વજ્ઞાનીઓમાં મહાજ્ઞાની, દેવી સંપત્તિ-
 માં મહાધનવાન, વિષયાત સાધુજનોમાં શ્રેષ્ઠ અને પ્રભાવમાં સૂર્યસમાન હતા.
 પ્રસિદ્ધ મહાતપસ્વીઓમાં તેમની ગણતરી થતી અને સૌ તેમની પ્રશંસા કરતા.
 જોએ એકમતે તેમનું નેતૃત્વ માન્ય થયું હતું. મહર્ષિ જુનેદના તેઓ પરમ
 મિત્ર હતા. દાઉદે પ્રવર્તાવેલા ધર્મશાસ્ત્રમાં તેમનું અદ્ભુત પાંડિત્ય હતું,
 દુરાનનું બ્યાખ્યાન કરવામાં તથા વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓમાં તેમનું અદ્ભુત
 કૌશલ્ય હતું. સર્વે લોકો અંશુલિનિર્દેશ કરી તેમને મહાપંડિતતરીકે દર્શા-
 વતા. તેઓ અનેક સફળ્યોના ભંડારરૂપ તથા અતિપ્રતિભાશાળી હતા. તેમણે
 દોઢર સાધનાઓ સાધી હતી, તેમજ અનેક ધર્મગ્રંથો બનાવ્યા હતા. માત્ર
 ઇશ્વર ઉપરજ શ્રદ્ધા રાખીને તેમણે પુષ્કળ તીર્થયાત્રા કરી હતી. રખીમ
 કહે છે કે, યીસ વર્ષ સુધી તો મહારા મનમાં સ્વાદૃષ્ટિજ ઉપજી નહોતી.
 એક વાર હું બગદાદ શહેરના એક ભાગમાં ચાલ્યો જતો હતો, ત્યાં મને
 ઘણી તરસ લાગી; તેથી એક ગૃહસ્થને દ્વારે જઈ પાણી માગ્યું, બારણું
 ઉઘાડીને એક બાળક બહાર આવ્યો અને જળભરેલી શીરોઈ મૂકેને આપી
 ગયો; પણ પાછો જતાં જતાં બોલ્યો કે “જુઓ, ત્યાગી બનેલા આ મહાત્મક
 દિવસે પણ જળપાન કરે છે !”

આ વચન સાંભળ્યું ત્યાર પછી મેં કદી પણ દહાડે જળપાન કર્યું નથી.
 મહર્ષિ રખીમની પાસે સાધુ અબ્દુલ્લા અફઝિદે એક વાર ઉપદેશ માગ્યો;
 ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “જીવનને સાધનના માર્ગે ચલાવવું એ કાંઈ કઠિન
 કાર્ય નથી; પણ જે એ રસ્તે ચલાવવા ચાહતાજ હો, તો તેને માટે કશોજ

દેખાવ કર્યાવિના શુભ રીતે આત્મસમર્પણ કરો. સુદ્ધિ લોકોએ ધારણ કરી આડંબરમાં તમે પડશો નહિ.”

પોતાના છેલ્લા જીવનમાં મહર્ષિ રળીમ સંસારી તેમજ વિષયી શુભભાવે રહ્યા હતા. કાળના કાર્યમાં જોડાઈ તેમણે ખલિકનો વિશ્વાસ મેળવ્યો હતો. છેલ્લું જીવન શુભ રીતે ગાળવું એવો તેમનો વિચાર હતો. મહર્ષિ પુનઃ જન્મે આ બાળતમાં કહે છે કે “અમે કૃકિર હોવા છતાં સંસારમાં ડૂબે જોવા છીએ અને રળીમ સંસારમાં રહેવા છતાં પણ ત્યાગી પુરુષ છે.”

ઘણે ભાગે મહર્ષિ રળીમ બગદાદમાં નિવાસ કરતા. તેઓ ક્યારે અને કેવી રીતે મરણ પામ્યા તે વિષે કશું જણાયું નથી.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જો તમારામાં કાર્યકુશળતા અને વાક્યાતુર્ય બને હોય તો તે તમારું પરમ સૌભાગ્ય છે. જો માત્ર એકલી કર્મનિપુણતાજ તમારામાં હોય તો તે પણ એક શુભ સંપત્તિ છે; પરંતુ જો એકલું વાક્યાતુર્યજ હોય તો તો તે તમારે માટે છેવટે વિપત્તિરૂપજ નિવડવાનું છે.

૨-સંસારી માનવો સાથે વસવા-ફરવાથી તમારામાં દુનિયાઈ હુશિયારી ભલે આવે; પરંતુ પુણ્યાત્મા સાધુઓના સમાગમથી તો તમારામાં સાદાઈ અને સદ્ગુણો આવશે.

૩-જ્યાંસુધી તમે મૃત્યુ ઉપર વિનય મેળવો નહિ, ત્યાંસુધી અપતા નહિ, ભોગ-વિલાસમાં પડતા નહિ અને વિપત્તિમાં પણ ધીરજ રાખજો.

૪-સાધુતાનો આધાર આ ત્રણ સદ્ગુણો ઉપર છે:- (૧) નિર્ધનતા-અસંત્રહૃત્તિ-જાળવી રાખવી, (૨) નિઃસ્વાર્થતા અને ઉદારતામાં દૃઢતા રાખવી અને (૩) લોકો ગમે તેટલી સ્તુતિ કે નિંદા કરે, તે તરફ બેદરકાર રહેવું.

૫-તે પરમાત્માની કૃપા મેળવવા ખાતર બીજી બધી બાબતો જતી કરવી અને સર્વભાવે પ્રભુપરાયણ થવામાં જો પણ અંતરાયો નડે તેનાથી દૂર રહેવું; એનુંજ નામ સાચી એકનિષ્ઠા છે અને તેદ્વારાજ મોક્ષપ્રાપ્તિ થઈ શકે છે.

૬-અહંતાનો લોપ થઈને માત્ર ઈશ્વરજ રહે, એનુંજ નામ સાચી એકતા છે.

૭-તત્ત્વજ્ઞાની અને બ્રહ્મનિષ્ઠ માનવીના હૃદયમાં એક એવું સ્વચ્છ દર્પણ રહેલું છે, કે જ્યારે પણ તે તેના તરફ જુએ છે, ત્યારે તે તેમાં પ્રભુનાં દર્શન કરી શકે છે.

૮-તત્ત્વજ્ઞાન જે પદાર્થ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, તે પદાર્થનું નામ પદાર્થ

સત્ય, પરમાત્મા, અનુપમ સુખ, પરમધામ કે સચ્ચિદાનંદ, જે પણ કહો તે છે.
૮-તમેજ આઠા ધરી રાખેલા તમામ પ્રકારના અંતરાયો દૂર કરો, એટલે પરમાત્માનો ધણી સાક્ષાત્કાર અથવા પરમપદ તો સદા અને સર્વત્ર તમારે-માટે તૈયારજ છે.

૧૦-ઈશ્વરસિવાય બીજું જે કંઈ છે, (તે બધું અનિત્ય, જડ અને દુઃખ-રૂપજ હોવાથી તેને તેવુંજ સમજીને) તેની પાછળ આયુષ્ય શુભાવવાનું છોડી દે છે, તેનામાંજ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુપ્રત્યે પ્રેમ પ્રકટે છે.

૧૧-પરમાત્માનાં શુભગુણ કરવા-સંભળવામાં જે અકંચનીય આનંદ અને મધુરતા રહેલાં છે, તેમાં પ્રભુપ્રેમ પણ રહેલો છે; કેમકે ઈશ્વરસિવાયનું બીજું ચિંતન દૂર થઈ પ્રભુમહિમામાંજ મન પરોવાઈ જતાં મનમાં જે દિવ્ય ભાવોનો ઉદય થાય છે, એનુંજ નામ પ્રભુપ્રેમ છે.

૧૨-સાચો પ્રભુપ્રેમ ભગ્યાવિના ઉચ્ચ આકાંક્ષાઓ ટકી શકતી નથી; અને અહંપદના ત્યાગવિના શિષ્યભાવ કે ભક્તિભાવ ટકી શકતો નથી.

૧૩-જે માણસ ચોતાની સાધનાઓ ગુપ્ત રાખે, ચોતાની નીતિ-રીતિ અને વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ ઉપર સદા દષ્ટિ રાખે અને ઈશ્વરરાજા સુખજ વંતો, તેજ સાચો સાધક છે.

૧૪-પોતાનાં તમામ સાધન અને શક્તિ વાપરીને પ્રભુનાં કાર્યો કરતા રહો, એનુંજ નામ સાચી કૃતજ્ઞતા અથવા આભારપ્રદર્શન છે.

૧૫-પાપને માટે પશ્ચાત્તાપ કરવો અને ફરીથી પાપમાં ન પડવું, એજ સાચું પ્રાયશ્ચિત્ત છે.

૧૬-ઈશ્વરવિના અન્ય જે કંઈ છે, તેનાથી જે સાવચેત અને દૂર રહે છે, તેજ ખરો પ્રભુપ્રેમી છે.

૧૭-જે તરફ નરક રહેલું હોય તે તરફ નહિ જતાં સ્વર્ગ તરફ ચાલવાનું માનવજાતીને ન કહેવું, એ મહાન દોષરૂપ છે.

૧૮-મનના મલિન ને ગુચ્છ આનંદો માણવાનું માંડી વાળીને સત્ય સુખ-મેજ વસ્તે ચાલવાનું ન કહેવું, એ પણ દોષરૂપજ છે.

૧૯-ગમે તેવાં મહાન સત્કાર્યો કરવા છતાં પણ અહીં કે સ્વર્ગમાં જાવો ન ઈચ્છવો, એનુંજ નામ સાચી નિસ્વાર્થતા અથવા વેરાગ્યવૃત્તિ છે.

૬૫-તપસ્વી ઓળન આતા

તપસ્વીવર્થ ઓળન આતા આધ્યાત્મિક પુરુષોના અગ્રણી, ઇશ્વરી તત્ત્વોના ભંડાર, પ્રેમ-રત્નાકરના ઉજ્જવળ રત્નસ્વરૂપ, સાધુસમાજના નેતા, વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓને જાણનારા અને સદ્ગુણોમાં દૃષ્ટાંતરૂપ હતા. શાસ્ત્રોના સૂક્ષ્મ વિચારોની મીમાંસામાં તેમજ કુરાનશાસ્ત્રના તાત્ત્વિક અર્થ સમજાવવામાં, તેમના જેવું પાંડિત્ય બીજા કોઈમાં નહોતું. વચન-માધુર્યને લીધે તેમણે સૌનાં મન હરી લીધાં હતાં. બધા પ્રકારના લોકો તેમને માન આપતા. મહર્ષિ અબુ શયિદ ખર્જીજ ઓળન આતાને ઘણું માન આપતા અને ઋષિ-ધર્મમાં તેઓ એકજ શ્રેષ્ઠ છે, એમ કહેતા. મહર્ષિ જુન્નેદના તેઓ મુખ્ય શિષ્ય હતા.

એક દિવસ કેટલાક લોકો ઓળન આતાનાં દર્શન કરવા તેમની ઝુંપડીએ ગયા. ત્યાં તેઓ રોતા હતા અને તેમની ગોઢી આંસુથી લીંબાઈ ગઈ હતી.

લોકોએ તેમને પૂછ્યું કે “આ શું ?”

મહર્ષિ જોડ્યા કે “આંતરિક ગ્સાનિથી મારામાં એક પ્રકારનું ભાવાંતર થયું છે, તેથી મને રડવું આવે છે અને રોતો રોતો આમતેમ ફરું છું.”

લોકોએ પૂછ્યું કે “આપને એટલું બધું આંતરિક દુઃખ શામાટે થાય છે?”

મહર્ષિ—“મેં નાનપણમાં એક માણસનું કબુતર ચાલ્યું હતું, તે સાંભરે છે. તે ગુન્હો માફ થાય તે બદલ મેં હજાર તામ્રમુદ્રાઓ ધર્મોદા વાપરી છે; પરંતુ હવે સુધી માફ મન સ્થિર થતું નથી. મારી યી દશા થશે, એ વિચારથી હું રડું છું.”

ટાંકાએ ઓળન આતાને પૂછ્યું કે “આપ દેજ કુગનનો કેટલો પાક કરો છો?”

મહર્ષિ—“પહેલાં હું ત્રાન્દિવસ થયેને એક પાક સમાપ્ત કરતો; પરંતુ પછી ચૌદ વર્ષથી હું કુરાન પઢું છું. એમાં તો ‘આનંદાત્મ સુતાન’ સુધી જ પહોંચું છું. મનઃકમ્પ કે, તે પહેલાં શિશ્નિજાએ અને જલદી જલદી કરતો હતો.”

ઓળન આતાને દશ મુદ્રા પુરે
જતા હતા. રહે તે કાલે તેમને

વાર તેમને લઈને તેઓ પ-દેશ
જા કહેશે. આંખે પાટ બાંધીને

તેમના એક, એક પુત્રનો વધ કરવા માંડયો; છતાં તેઓ કાંઈજ બોલ્યા નહિ અને આકાશ તરફ સુખ રાખીને જરા જરા હસતાજ રહ્યા. નવ પુત્રોને હર્યા પછી લૂંટારા જ્યારે દશમા પુત્રની હત્યા કરવાને પ્રવૃત્ત થયા, ત્યારે તે પુત્ર પિતા તરફ જોઈને બોલ્યો કે “તમે આશ્ચર્યકારક નિર્દય પિતા છો. તમારા નવ પુત્રોને હર્યા છતાં હર્યાજ કરો છો અને કાંઈજ બોલતા નથી?”

મહર્ષિ—“શું બોલું? હત્યા કરનારને હું વારી ચક્રું તેમ નથી, ઇશ્વર જીવુ જાણે છે અને જુએ છે. જો તેની ઇચ્છા હોય તો તે બચાવવાને પણ સમર્થ છે.”

આ વાત સાંભળતાંજ લૂંટારાનું મન ફેરવાઈ ગયું અને તે બોલ્યો કે “શુભર! આપ પહેલાં કેમ બોલ્યા નહિ? જો બોલ્યા હોત તો આપનો એક પુત્ર હણાત નહિ.”

એક દિવસ ઐખન આતાએ જીન્નેદને કહ્યું કે “દીનદીન લોકો કરતાં શ્રીમંત લોકો શ્રેષ્ઠ છે; કારણકે ધન ખર્ચવા માટે તથા જીવનનાં કાર્યો માટે શ્રીમંત લોકો પાસેથી પરલોકમાં હિસાબ માગવામાં આવશે અને તેમનાં અચોક્કસ કામમાટે તેમનો તિરસ્કાર થશે કે કંઈક સલાહ-સૂચના અપાશે.” અને બંધુબાને ગળતી સલાહ-સૂચના તો કલ્યાણકારી છે.

જીન્નેદ—“શ્રીમંત લોકો કરતાં નિર્ધન લોકોજ શ્રેષ્ઠ છે. પ્રભુ દીનદીન અને પાસેજ પ્રેમાલાપ કરશે અને એ પ્રેમાલાપ સલાહ-સૂચના કરનાં વિશેષ યોગ્યકર છે. સાધુ અહિં ઐખન ઉરમાન જીવતાંજ એક મુંદર વાત કહી છે કે ‘બંધુની સાથે તો તેની ત્રુટિ દર્શાવનાં પ્રેમ તથા એકાત્મભાવથી પ્રેમાલાપ કરાય અને તેની સાથે કંઈક વિરોધી ભાવ હોય તોજ સલાહ-સૂચના અપાય છે.’ આ રથને હું પણ કંઈક કહીશ. ‘દાસનું અયોગ્ય આચરણ ભવામાં આવે તો તેને સલાહ-સૂચના આપી શકાય છે; કારણકે દાસને પ્રભુજી ધનસંપન્ન કરેલો છે અને નહારી પ્રવૃત્તિઓને લીધેજ તે દાસચરણી થયેલો છે. તેથીજ દાસ એ પ્રભુના તિરસ્કાર અને સલાહ-સૂચનાને પાત્ર છે, પરંતુ દીનગ્રામાં તો ઇશ્વરનો કેમજ ભાવ પ્રકટ થાય છે. કેમકે રાહને તેજીજ દેખાવરયા આપેલી છે. દરિદ્રાને લીધે દાસને ક્ષેત્ર અને રાહોંડીઓ મેળવી છે, તેથી તેના વસ્ત્ર તો રિનનિજ દટે છે, એ રિનનિજ દક્ષ તરફથીજ આવે છે. એ મજસુ વધારે દીનદીન છે, તે ઈશ્વરમાં વિશેષ મનન થાય છે અને તેથીજ તે શ્રીમંત કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. મનમાં પણ

કહેલું છે કે “તમે ઇશ્વરમાટે જ દીનહીન થયા છો. તમારામાં જેઓ વધારે સહનશીલ છે, તેઓ પ્રભુ પાસે વધારે ગૌરવવાળા છે.” જેઓ ધનગર્વિષ્ઠ વધારે, તેઓ ઇશ્વરથી વધારે છેટા છે. જે ભક્ત પુરુષ અભિમાની શ્રીમંત પાસે સ્તુતિ-પ્રાર્થના કરે છે, તેના ધર્મનો ત્રીજો ભાગ નષ્ટ થાય છે. શ્રીમંતોનો ધર્મ એ ધનાભિમાનીઓનો ધર્મ છે. વાસ્તવિક રીતે તેઓ મરેલા જ છે, તેઓ દીનજનો કરતાં પાંચસો વર્ષ મોડા ઇશ્વરપ્રાપ્તિને માર્ગે ચલે છે. જે માણસ વિનતિનો અધિકારી છે, તે માણસ પાંચસો વર્ષ સુધી ઇશ્વરના આંતરિક યોગમાં નિમગ્ન રહેશે; જ્યારે પેલા લોકો પાંચસો વર્ષ રાહ ભેંસા કરશે. આવી રીતિમાં કહો. જોઈએ કે, દીનહીન જનો કરતાં શ્રીમંત શી રીતે શ્રેષ્ઠ? પ્રેરિત પુરુષ મહમદ સાહેબે પોતાનાં સંતાનો માટે દીનતા સિવાય બીજી કંઈ વ્યવસ્થા કરી નહોતી. ધર્મશ્રદ્ધાવગરના બીજા લોકોને તેમણે એવર્ણ આપ્યું હતું તો પછી શી રીતે કહી શકાય કે, દીનજનો કરતાં શ્રીમંત શ્રેષ્ઠ છે?”

કોઈએ એબન આતાને કહ્યું કે “સાધુ પુરુષોને શું થયેલું છે કે તેઓએ કેટલીક એવી વાતો શે.ધી કાઢી છે કે શ્રોતાઓને સમજાવી બહુ મુશ્કેલ પડે? તેઓ પ્રચલિત શબ્દોને બદલે એવા તો શબ્દો વાપરે છે કે જે શ્રોતાને સમજાવ. મુશ્કેલ થઈ પડે!”

એબન આતા આનો ઉત્તર આપતાં બોલ્યા કે “સાધુપુરુષો એટલા જ વારસે એમ કહે છે કે, પોતાની શ્રદ્ધાના લોકસિવાય તે બીજા કોઈના હૃદયમાં કિરમ નહિ. તેઓ કહે છે કે, અનધિકારી જનો આ ન સમજે તેજ ચોક્કસ છે. આ ધીજ તેઓ પ્રચલિત શબ્દો. તથા પ્રચલિત વાતોનો ઉપયોગ કરતા નથી અને પે ત ની પ રિત કે કેમ કે કેટલાક ખાસ શબ્દોજ વાપરે છે.”

એબન આતા કહે છે કે જ્યારે આદમનો અપરાધ ખુલ્લો થયો, ત્યારે જ માનવ પદ થોડા આદમન જેટલી જ ગણાવે અતર રોવા લાગ્યા; પરંતુ સોનું અને રૂપું જેવા નાક પ્રભુને તેમને પુછ્યું કે “તમે આદમમાટે કેમ રોવા લાગ્યા?” સોનું રૂપું જે નહોતું તમારા વિરુદ્ધ અત્યરણ કયું છે, તેમને કયો થય તેજ દેવ છે ને જનને કયું મટે રૂપું?”

પ્રભુ કહે છે કે - તમામ વસ્તુની કિંમત તમારે જોઈ જાય છે. તમે જાણો નહોતો તમારો મુકામ બદલો. એ તમને મદદો માટે નહોતો.

પ્રભુ કહે છે કે - તમે કહે છે કે “હું નિર્જનનો. આ શબ્દ કઈ?”

- ને) તો પૂર્ણ પવિત્ર (તદનરૂપ અને સરળ) રાખવાની પૂરેપૂરી કાળજી રાખજો.
- ૧૦-ઉગતી અવસ્થામાંજ જેની ગતિ પ્રભુ તરફ થાય છે, તે પ્રભુને પામે છે; જેની ગતિ-મતિ પ્રભુને પામવાની થાય છે; તે સ્વર્ગને પામે છે; અને જેની ગતિ-મતિ ધન તરફ થાય છે, તે તો જિગ્યાસ અધોગતિમાંજ રવડી જાય છે.
- ૧૧-જે પણ વસ્તુસ્થિતિ મનુષ્યોને પ્રભુથી દૂર રાખે, તેનું નામ સંસાર છે-કોઈનો સંસાર ઘર અને કુટુંબરૂપે હોય છે; કોઈનો સંસાર વેપારરોજ-માર છે; કોઈનો સંસાર સાંસારિક વિદ્યાઓ ભણી વિદ્યતા બતાવવામાં રહેલો હોય છે; કોઈનો સંસાર સભાઓ ભરવામાં, તો કોઈનો સંસાર વાસનાઓને પાવવામાં હોય છે. આ પ્રમાણે પ્રત્યેક માણસ પોતાની કાંઈ એક સીમા નક્કી કરીને તેમાંજ હ્રોધ થઈ રહે છે.
- ૧૨-શારીરિક અને આર્થિક અવસ્થાઓ તરફ મોહ-મમતા રાખવી અને કાર્યના બદલાની આશા રાખવી, એ પ્રભુને પામવામાં વિઘ્નકર્તા છે.
- ૧૩-સંસારી લોકોનો શોખ મિષ્ટાન્નમાં હોય છે અને પ્રભુપ્રેમીઓનો શોખ આંતરિક સાધના અને પ્રભુકીર્તનમાં હોય છે.
- ૧૪-લક્ષ અને પ્રભુવચ્ચે ત્રણ પ્રકારની આપ-લે થાય છે:-(૧) લક્ષ પ્રભુ તરફ આવે છે, તો પ્રભુ દોડતો સામે આવે છે; (૨) લક્ષ સહાયતાજ માગે છે, તો પ્રભુ અનુકૂળતાઓ ઉપરાંત સૂચનાઓ પણ આપે છે; (૩) લક્ષ તો માત્ર હાસતરીકેનાજ ધર્મ બબલે છે, તો પ્રભુ પોતાની મોટપ મજાગનો ધર્મ 'પિતાઈ' પોતાપણું સુદાં લક્ષને આપી દેવાનો વાત્સલ્ય સ્વભાવ બગતવીને તિ ન ઇચ્છે તોપણ) તેને લોક-પરલોકમાં ગૌરવ આપે છે.
- ૧૫-જે માણસ સાધુઓની લૌકિક નીતિ પાળે છે, તે અલૌકિક સાધુતા પણ અવશ્ય પામે છે; જેમકે જે યોગીજનોની (કર્મયોગ, ભક્તિયોગ કે જ્ઞાન-યોગની) ઉત્તમ નીતિ પાળે છે, તે પ્રભુદર્શિ સાધુ (ઋષિ) બની રહે છે; જે સત્યનું પાકન કરે છે, તે પ્રભુપ્રેમીતરીકેની સાધુતા પામે છે અને જે માણસ ધર્મ-નીતિને ચૂકે છે, તે પ્રભુના પંથથી દૂરનો દૂર રહ્યા કરી અધોગતિ પામે છે.
- ૧૬-ઇશ્વરથી દૂર રહેલા લોકોની ભૂલો અને અપરાધો કરતાં પ્રભુપ્રેમીઓ-થી થતી ભૂલો ને અપરાધો વધારે ગંભીર છે. અજ્ઞાનીઓને તો દામા આપી પ્રકાશ; પણ જ્ઞાનીઓ તો વધારે અપરાધી ગણાય છે.
- ૧૭-એકેશ્વરવાદીઓ ત્રણ પ્રકારના છે:-પહેલા પ્રકારના એકેશ્વરવાદીઓ સમય અને સ્થિતિ તરફ જોઈને આવે છે; બીજા પ્રકારના એકેશ્વરવાદીઓ

પરિણામ તરફ દષ્ટિ રાખીને ચાલે છે અને ત્રીજા પ્રકારના એકેશ્વરવાદીઓ તે માત્ર પ્રભુ અને સત્ય તરફ જ લક્ષ્ય રાખે છે.

૧૮-તેજ સાચી અને તીવ્ર અભિલાષા છે, કે જે કોઈ પણ અંતરાયથી નરમ પડતી નથી અને જેને સંસાર સાથે કશો સંબંધ હોતો નથી.

૧૯-સ્વાર્થત્યાગમાં પ્રેમીનું જીવન છે, અશ્રુપાતમાં અનુરાગીનું જીવન છે, ગુણાનુવાદમાં તત્ત્વજ્ઞાનીનું જીવન છે, અભેદાનુભવમાં અભેદવાદીનું જીવન છે, પાર્થિવ પદાર્થોમાં માનાભિલાષીનું જીવન છે અને મરણમાં સ્વર્ગાભિલાષીનું જીવન છે.

૨૦-યથાકાળે જે કાંઈ આવી મળે, તેનેજ પ્રભુએ પહેલેથી નિર્ધારિત સમજવું; અને જે કાંઈ તેણે નિર્ધારિત હોય, તેજ પોતાને માટે હિતાવહ અને ઉત્તમોત્તમ સમજવું, એ પણ ઇશ્વરાધીનપણું છે.

૨૧-ધર્મકાર્યના આરંભમાં તત્ત્વજ્ઞાન અને અંતમાં અભેદતા હોય છે.

૨૨-સર્વોત્તમ સાધન કયું? પળેપળ પ્રભુનું જ સ્મરણ-ચિંતન કરવું તે.

૨૩-વ્યાકુળતા થાય ત્યારે શું થાય? વિરહાગ્નિના ભડકા.

૨૪-પ્રભુપ્રેમ શ્રેષ્ઠ કે વ્યાકુળતા શ્રેષ્ઠ? બંને શ્રેષ્ઠ છે; કેમકે પ્રેમ એ થઈ છે અને વ્યાકુળતા એ ડાળ છે. (અને પરમાત્મદર્શન એ ફળ છે.)

૬૬-દાહિદ રકિના પુત્ર તપસ્વી ઈબ્રાહીમ

તપસ્વીવર્ય ઈબ્રાહીમ વિરકતોના અગ્રેસર, પુણ્યાત્માઓના આદર્શ અને આત્મભાન ભૂલેલાઓને શાશ્વત જીવનનો માર્ગ જતાવનાર મહાન સાધુ અને સૌના સન્માનપાત્ર હતા. તેમણે કઠોર સાધનાઓ સાધીને અનેક ગૃહ સ્ત્રીઓ પ્રાપ્ત કર્યા હતાં. કેનાન દેશના સાધુઓમાં તેઓ અગ્રેસર હતા. તેમના પિતાનું નામ દાહિદ રકિ હતું. મહર્ષિ બુન્નેદના મિત્ર સાધુ એજન જવહાના તેઓ મિત્ર હતા. તેમણે આયુષ્ય પણ લાંબું ભોગવ્યું હતું.

કેક સાધુ અરણ્યમાં ગયો હતો, ત્યાં એક વાઘ તેના ઉપર ધસી આવ્યો; પણ પાસે આવતાં તેમણે તેના તરફ નજર નાખી એટલામાં નો ને વચનીયું પાડું કરી ગરીબ ગાય જેવો બનીને ચાલ્યો ગયો. આ જોઈને તે નરકમાં ચિંતિત થયો. તેણે પોતાના શરીર તરફ જોયું તો તપસ્વી ઈબ્રાહીમનું ચરિત્ર

નો એક દુકડો પોતાના વસ્ત્રમાં હતો, એટલે તે સમજી ગયો કે, આ દુકડા-
નેજ પ્રતાપે વાધ ચાલ્યો ગયો છે.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-ત્યારે મનુષ્યમાં પ્રભુપ્રેમ પ્રકટે છે, ત્યારે તેનો આંતરિક પ્રભાવ વધી જાય છે; અને બાહ્ય નયનો મીંચાઈને બધી બાબતોમાંથી વૃત્તિ ઉડી જાય છે.

૨-જે માણસ લૌકિક ઇચ્છાઓને છૂટવા અચક્ત છે, તે સમ્રાટ હોય તોપણ હુબળા માણસ છે; અને જે છૂટવાને સમર્થ છે, તે સુકલકડી હોય તોપણ વીર પુરુષ છે.

૩-જે માણસનું ધ્યેય સાંસારિક પદાર્થો હોય, તે કાટયાધિપતિ હોય, તોપણ તેનું કાંઈજ મૂલ્ય નથી; અને જેનું ધ્યેય પરમાત્મા છે, તેની પાસે કોડી પણ નહિ છતાં તેનું મૂલ્ય કોઈથી અંકાય તેમ નથી.

૪-યાચના નહિ કરનારજ સંતોષ મેળવી શકે છે. અને જેમ યાચના વધારે તેમ સંતોષનો ઘટાડો !

૫-લૌકિક તેમજ અલૌકિક-દરેક પ્રકારની જરૂરી ચીજ પૂરી પાડવાની પ્રભુએ કપૂલત આપેલી હોવાથી સર્વ બાબતમાં તેનાજ વિશ્વાસે રહેવું, એનુંજ નામ નિર્ભરતા અથવા નિશ્ચિંતપણું છે.

૬-જો તમારી પ્રજામાં શ્રદ્ધાજ હશે, તોપણી જેમાં તમારું હિત હશે, તે વગરમહેનતેજ તમારી પાસે આવશે.

૭-અણુસમજી ધનવાનો પોતાનું હિત(નર્કાગારમાં નંખાવનારાં)ધન-ધામ-માંજ માને છે, ત્યારે સાધુ પુરુષો (સચ્ચિદાનંદ પદને પમાડવાવાળા) વિશુદ્ધ જ્ઞાનચારિત્રમાંજ મહાન હિત સમાયલું જુએ છે.

૮-જે માણસ ઈશ્વરસિવાયની બીજી વસ્તુઓ મેળવવામાં ગૌરવ માને છે, તે અધોગતિમાંજ ઉતરતો ચાલીને છેવટે ખાલી ખખ બની જાય છે.

૯-આ ભૂમંડળમાં જે બાબતો પત્રાંદ કરી છે:-(૧) ગરીબોનો સંગ શખવો અને (૨) પ્રભુપરાયણ સંત-સાધુઓને સન્માન આપવું.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-વિનયનાં આચરણ નીચે મુજબ છે:-૧-તમે જહાર નીકળો ત્યારે જેને પણ દેખો તેને તમારાથી શ્રેષ્ઠ માનજો. ૨-કોઈ ગમે તેમ જોલે, તોપણ તમારે તો તેમાંથી માત્ર સત્ય અને હિતકારક જણાય તેજ પ્રકણ કરવું. ૩-અત્યંત નીચ સાથે પણ નમ્રતા રાખવી. ૪-પદવીમાં કે ગૌરવમાં શ્રેષ્ઠ હોય, તેનું સન્માન કરવું. ૫-જ્યાં પણ જાઓ ત્યાં ધનવાન અને સત્તાવાનથી દૂર અને પ્રભુપરાયણ રહેજો.

૨-થોડો પણ સમય પુષ્કળ કામકાજ સૂઝાડે છે, તેમ થોડો પણ વિનય સાધનામાં સામાનો જહોજો અનુભવ અને સહાનુભૂતિ પૂરી પાડે છે.

૩-પાપનિવૃત્તિનાં આ લક્ષણો છે:-(૧) પાપાંડી લોકોથી દૂર રહેવું, (૨) અસત્યનો ત્યાગ કરવો, (૩) અહંકારીઓથી દેટા રહેવું, (૪) પ્રભુ તરફ આગળ વધવું, (૫) કદ્યાણુનેજ માર્ગે ચાલવું, (૬) અધર્મ, અનીતિ અને પાપક્રમ છોડવાની દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરવી, (૭) થયેલાં પાપો દૂર કરવા માટે પ્રયત્નશીલ રહેવું અને (૮) નાલાયક સાથે નાલાયક ન થવું.

૪-વૈરાગ્યનાં આ લક્ષણો છે:-(૧) સાંસારિક પ્રવૃત્તિ અને વસ્તુસ્થિતિનો ત્યાગ કરવો, (૨) તજેલી કે નાશ પામેલી વસ્તુને યાદ પણ ન કરવી; (૩) ઉપાસ્ય પ્રભુનું જ સ્મરણ-સેવન કરવું, (૪) પ્રભુપ્રાપ્તિને ખાતર બીજા સર્વ સ્વાર્થોનો ત્યાગ કરવો, (૫) અંતઃકરણને પવિત્ર બનાવવું, (૬) પ્રેમપાત્ર પ્રભુને પ્રિય થવાય જોવું જ દરેક આચરણ કરવું, (૭) આહાર અને નિદ્રા બંને તેટલું કમી કરવાં. (૮) વૈરાગ્યનું આ પણુ એક લક્ષણ છે કે, સાધક જો ઇશ્વરમાંજ શાંતિ ન મેળવી શકે, તો તેનામાં સાચો વૈરાગ્યજ નથી.

૫-સાત્વિકતાનાં લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:-(૧) જે વાત કોઈ શુભ રાખવા ઇચ્છે તે જણવા ઇચ્છા ન કરવી, (૨) સંદેહવાળી વસ્તુઓથી દૂર રહેવું અને સારા-ખોટાનો વિચાર કરવો, (૩) લાભની ચિંતા ન કરવી, (૪) લાભહાનિમાં સમાનતા રાખવી, (૫) બીજા જાળતો જવા દઈ પ્રભુનીજ પ્રસન્નતા તરફ ધ્યાન રાખવું, (૬) રાજસ અને તામસ જ્ઞાનપાનો અને સહવાસોથી દૂર રહેવું, (૭) અશહેલા દ્રવ્યનો સદુપયોગ કરવો અને (૮) પોતાનું ગૌરવ દર્શાવવાથી દૂર રહેવું.

૬-ધીરજ ધારણ કરવાનાં આવાં લક્ષણો છે:-(૧) કનિષ્ઠ પ્રવૃત્તિપર અંકુશ રાખવો, (૨) મેળવેલા જ્ઞાનને દૃઢ કરી આચરણમાં લિટારવું, (૩) પ્રભુપ્રેમ

મેળવવા પાછળ મંડયા રહેવું, (૪) ગભરાટ અને ઉતાવળ ન કરવાં, (૫) સાત્વિકતાને અનુસરવાની અભિલાષા હોવી, (૬) સાધનો સાધવામાં દબા હોવી, (૭) યોગ્ય બાળતોમાટે પૂરો પ્રયત્ન કરવો, (૮) આચાર-વ્યવહારમાં સાચી નિષ્ઠા-સત્યપરાયણતા રાખવી, (૯) શુભ પ્રયત્ન કર્યાજ કરવો અને (૧૦) અશુદ્ધિ-અપવિત્રતા-દૂર કરવી.

૭-સત્યનિધાનાં કેટલાંક લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:-(૧) જેવું અંતરમાં હોય તેવું જ મોઢેથી બોલવું, (૨) વાણી અને વર્તન એક રાખવાં; (૩) લોકપ્રતિષ્ઠાની લાલસા છોડી દેવી, (૪) કર્તાપણના અહંભાવથી દૂર રહેવું, (૫) આ લોક કરતાં પરલોકની શ્રેષ્ઠતા વધારે સમજવી અને (૬) પ્રવૃત્તિને કાબુમાં રાખવી.

૮-નિર્ભરતાનાં કેટલાંક લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:-(૧) ઇશ્વર જે બાબત માટે જામીન થયેલો છે, તે બાબતનું ચિંતન ન કરવું, (૨) જે કાળે જે કાંઈ પ્રાપ્ત થાય તેમાં સંતોષ રાખવો; (૩) તન-મન-ધનને સદા પ્રભુનીજ સેવા સાધનામાં જોડી રાખવાં; (૪) પ્રભુતાનો (માલિકીનો) પરિત્યાગ કરવો; (૫) 'હું'પદ' છોડી દેવું; (૬) સાંસારિક સંબંધો છોડી દેવા; (૭) મન, વાણી અને કર્મથી સત્યનેજ અનુસરવું; (૮) તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું અને (૯) સંસારીઓ તરફની આશા છોડી દઈ નિરાશાજ પકડવી.

૯-જે માણસને પાકી ખાત્રી થઈ ગઈ હોય કે, સદાચરણસિવાય છૂટકો જ નથી, તે માણસ જેવાં સત્કર્મ કરે, તેવાંજ સત્કર્મ તમે પણ કરો.

૧૦-પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર પામેલો માણસ જેમ ખાત્રી રાખે છે કે, પ્રભુએ જે કાંઈ નિર્માણ કર્યું છે તેજ બનવાનું છે ને તેજ મળવાનું છે, તેવી રીતે તમે પણ પ્રભુ ઉપર એકનિષ્ઠ, શ્રદ્ધાવાન અને નિર્ભર-નચિંત બનો.

૧૧-ઇશ્વરપ્રેમીનાં કેટલાંક લક્ષણો આ છે:-(૧) એકાંતમાં નિવાસ, (૨) સંસારમાં ડૂબી જવાનો ભય, (૩) પ્રભુના ગુણાનુવાદમાં સુખ-આસ્વાદ, (૪) સાધન-ભજનમાં સુખનું ભાન અને (૫) ઇશ્વરી આદેશ પ્રમાણે આચરણ.

૧૨-લજ્જાનાં કેટલાંક લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:-(૧) માનસિક શરમ, (૨) વિચાર કરીનેજ બોલવું, (૩) જે કરવાથી ક્ષમા માગવી પડે એવાં કાર્યોથી સવેળાજ દૂર રહેવું, (૪) જે કરવાથી લજ્જા ઉપજે તેવા વિચારોથી પણ દૂર રહેવું, (૫) નેત્ર, કાન અને રસનાને કાબુમાં રાખવાં, (૬) લોભનમાં સાવધાનતા રાખવી, (૭) શબ, કબરસ્તાન અને સ્મશાનનું સ્મરણ કરવું.

૧૩-અનુરાગનાં કેટલાંક લક્ષણો આવાં છે:-(૧) સુખમાં પણ મૃત્યુને

આદ્ય, (૨) આરોગ્ય ઇત્યાં પણ જીવનને શત્રુ માનવું, (૩) ઇશ્વરના કથા-ક્રીડન તરફ પ્રીતિ અને રમણ-ચિંતનમાં આસક્તિ રાખવી અને (૪) એ સિવાય બીજી રીતે વખત બાંધ તે ઉપર અણગમો આવવો.

૧૪-કેઇએ સંયોગ અને વિયોગવિષે પ્રશ્ન પૂછ્યો, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે ઇશ્વરનાજ અવલુચિતનાદિમાં તુદયને જોડી રાખવું એ સંયોગ છે; અને તે સિવાયની બીજી બાબતોમાં ચિત્તને રાહી રાખવું એનું નામ વિયોગ છે.

૬૮-તપસ્વી અખુ યાકુળ નહરજેરી

તપસ્વી અખુ યાકુળ નહરજેરી ઇશ્વરમાંજ રમણ કરનારા એક અપૂર્વ પુરુષાત્મા હતા. તેમનું ગૌરવ અને માહાત્મ્ય સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ થયું હતું. તેમણે સાધનાઓ અને ધ્યાન-ભજન પ્રુષ્કળ કર્યું હતું, તેથી તેમનાં વચનો સૌને બહુજ અમર કરતાં હતાં. તેમના જેવો તેજસ્વી સાધુ બીજો કેઇ તે સમયે નહોતો. તેઓ મહામાં વસતા હતા. મહાત્મા ઉચ્ચર એળન ઉચ્ચમાનનો તેમને સમાજમ-લાભ મળ્યો હતો. મહામાંજ તેઓ સ્વર્ગવાસી થયા હતા. તેમના પિતાનું નામ ઇસાક હતું.

અખુ યાકુળ એક પણ વાર પણ ભજન-સાધનથી નિવૃત્ત થતા નહિ. એક વખતે હઃખ આવી પડતાં આર્તનાદ કરીને તેમણે પ્રાર્થના કરી, ત્યારે આવી દેરી વાણી સંભળાઈ હતી:—

“અખુ યાકુળ ! તું તો પ્રભુનો દાસ છે. દાસને આમોદ-પ્રમોદનું શું પ્રયોજન છે ?”

અખુ યાકુળને એક માણસે કહ્યું કે “હું મ્હારા મનનું હઃખ મટાડવામાટે ચલ કરું છું. તેને માટે પૂછતાં અમુક સાધુએ મને કહ્યું કે ‘તમે રાજા રહો એટલે તમારું હઃખ મટી જશે,’ અને બીજાને પૂછતાં તેણે તીર્થ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો. મેં એ બન્ને કાર્યો કર્યા, પરંતુ મારા ક્લેશની નિવૃત્તિ થઇ નથી. હવે મારે શું કરવું ? તે વિષે આપ ઉપદેશ આપો.”

અખુ યાકુળ—“તને ઉપાય બતાવવામાં તેમણે ભૂલ કરી છે. તારેમાટે એકજ ઉપાય છે કે, લોકો બ્યારે સમ જાય, ત્યારે તારે મસ્જીદમાં જવું; અને આર્તનાદ કરીને કહેવું કે ‘હે પ્રભુ ! હું આપની રચનાઓ, સા-

મથ્યો અને મહિમાથી આશ્ચર્યચકિત થાની ગયો છું. તમે મહારો હાથ પકડે પેલે માણસે તેમ કયું અને તેથી તેના કલેશોની નિવૃત્તિ થઇ.

બીજા એક માણસે અણુ યાકુળને પૂછ્યું કે “હું ઉપાસના કરું છું; તેમાં મને રસ પડતો નથી.”

આ સાંભળીને મહર્ષિ જોડ્યા કે “ઉપાસનાસમયે તારૂં ચિત્ત બી બાળતો ઉપર દોડ્યા કરે છે; તેથી તને ઉપાસનામાં મિષ્ટતા જણાતી ના એક મુસાફર જે પોતાના વાહનને જે તરફ જવું હોય તે તરફ ધ્યાન રાખી લઇ જાય નહિ અને ગમે તેમ ચાલવા દે, તો તો એનો રસ્તો ખૂટે નહિ ને પહોંચવાના સ્થળે પહોંચે પણ નહિ. તેવુંજ આ બાળતમાં છે.

મહર્ષિ અણુ યાકુળ કહે છે કે, મેં એક દિવસે એક કાણુ માણસને જોયે તે માણસ કાળા મંદિરની પ્રદક્ષિણા કરતો હતો અને બોલતો હતો કે “પ્રભો! હું હવે આપનેજ શરણુ છું, આપનોજ આશ્રય લઉં છું.”

મેં તેને પૂછ્યું કે “આ કેવી જાતની પ્રાર્થના ?”

તે માણસ—“મેં એક દિવસે એક સ્ત્રી ઉપર કુદૃષ્ટિ કરી; તેને જોઇને ઘણું આનંદ થયો, પણ એવામાંજ અકસ્માત્ ક્યાંકથી એક આંખ ઉપર ઘા લાગ્યો અને તેથી તે આંખ કુટી ગઇ ! જે આંખે મેં કુદૃષ્ટિ કરી હતી, તેજ આંખ કુટી અને તેજ વખતે મેં આવી આકાશવાણી સાંભળી:—

“જેયું, તેં એક વાર પાપ કર્યું તો તને એક ફટકો લાગ્યો. વધારે પાપ કર્યું હોત તો વધારે આઘાત લાગત.”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-સંસાર એ સમુદ્ર છે. એનો એક છેડો સ્વર્ગ તરફ ને બીજો છેડો ન તરફ છે. સાચા સ્વર્ગ તરફ જવા ઇચ્છનાર મુસાફર માનવીમાટે અધર્મ-ન નીતિની નિવૃત્તિ ઉપરાંત વિષયનિવૃત્તિ પણ અગત્યની હોડી છે.

૨-જે અન્નમાંજ તૃપ્તિ માને છે, તે ભુખડી ખારસ છે; જે ધનમાંજ સર્વસ્વ માને છે, તે નિર્ધન છે; જે લોકો પાસે માગ્યા કરે છે, તે લિખારી અને જે પ્રભુનો ચાચક અને પ્રભુપર નિર્ભર થઇ શકતો નથી, તે કમનસીબ છે

૩-તમે જે પણ સંપત્તિ મળવા બદલ પ્રભુપ્રત્યે ઉપકાર દર્શાવવાની જરૂર સમજશો અને દર્શાવશો, તે સંપત્તિનો વિનાશ થતો નથી; અને જે સંપત્તિ માટે તેનો ઉપકાર નહિ માનતાં પોતેજ મોટા પરાક્રમી માની બેસો છો, તે

સંપત્તિ ટકી શકવાની નથી. x

૪-જ્યારે સાધક પૂરેપૂરો શ્રદ્ધાળુ બને છે, ત્યારે વિપત્તિ પણ તેને માટે સંપત્તિ બની જાય છે; અને સંસાર ઉપર ભરોસો રાખવો, એ તો તેને માટે વિપત્તિનું જ કારણ થઈ પડે છે.

૫-અરૂપ ભોજન, અરૂપ વાતચીત, થોડી નિદ્રા અને કામનાઓનો ત્યાગ, એ જ ખરો સંયમ છે.

૬-સાધક જ્યારે પોતાનું જ્ઞાન ભૂલી જાય છે-અહંતામભતામાંથી મરી જાય છે, ત્યારે જ તે ઇશ્વરી સ્વરૂપમાં જીવતો યાય છે.

૭-જો માણસ સંતોષકારક સાધના સાધી શકતો નથી અને 'સાધનામાં મરણ થાય તો તે પણ જીવન પ્રાપ્ત કરવા બરાબર છે' એવો નિશ્ચય ને રાખતો નથી, તે સાધનાની બાબતમાં માત્ર મિથ્યાભિમાની જ છે.

૮-ખરેખરે આનંદ ત્રણ બાબતોમાં છે:- (૧) ઇશ્વરની પૂજા-ઉપાસના કરવામાં, (૨) પ્રભુસાથે સંબંધ બાંધવા-વધારવામાં અને લોકસંબંધ ટાળવા-પટાવવામાં તથા (૩) ઇશ્વરના સ્મરણમાં અને સંસારના વિસ્મરણમાં.

૯-ઇશ્વરી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાનાં ત્રણ સાધન છે:- (૧) સર્વભાવે ને એક નિઃસ્પર્શ સાધન-ભજન, (૨) સંસાર અને સંસારીઓથી દૂર રહેવું અને (૩) ઇશ્વરસિવાય બીજા કશાનું સ્મરણ ન થાય તેવો પ્રયત્ન કરવો.

૧૦-જો કાંઈ અધ્યાત્મવિદ્યાના ધોરણથી કરાય છે, તેમ કાંઈ ઉત્તમ છે.

૧૧-સાધક જેમ જેમ ઇશ્વરને વધારે ઓળખતો જશે, તેમ તેમ ઇશ્વર-થી વધારે ને વધારે આત્મચકિત બનતો જશે.

૧૨-ઇશ્વરજ્ઞાની ઇશ્વરસિવાય બીજાં કશું પણ વસ્તુ જોતો નથી કે જોનામત્યે કંઈ પણ યાચના, કૃતિયાદ કે આશીષ તે કરી શકે.

૧૩-સંસાર તરફ એવું દૃષ્ટિ બેસે કે, તે અસ્થાયી અને નાશવંત છે.

x પ્રાપ્તિ પાતિ અને વધુ મેળવવાની સંપત્તિ માટે પ્રયત્ન: ઉત્તમ માનવો એકે એક મુંઝે તે પણ બીજાં વચનોમાં શ્રેવાવધુ જણાવે-અથવા ને તો ન-દરેકી પ્રભુ રાજી રાજી નદિ કલકલ્ય કે શિપિયે પાકી ફેલાવું નજરમાં ન રાત્રિનાં કંવા-શી અને વિપત્તી માનવોમાં વિશ્વ કે જામ.ટાના વિષયનું કે નિઃકલેષ મેળવવાની નદિ કોળવાઈ વળે. એ જ્ઞાન પણ દરેકે ખાસ જ્ઞાનને સમજાવે છે. કેટલા પ્રત્યક્ષરૂપ રાત્રિવનો એક દેર બનતો પણ વાલેન કોઈના અર્થે ના મતાપત્ત કરતા વધે સદાન સ્વર્ગ મળે પો? ને ને. રાત્રિનાં વળે ના વળે સમજાવે તેમ છે.

૧૪-પ્રભુલક્ષ્મીનું યોગક્ષેમ વહન કરવાનું પ્રભુએ પોતેજ માથે લીધેલું હોવાથી તેને અન્નપાણી પણ તેજ મોકલી આપે છે અને તેથીજ તે સંસારીઓની નોકરી કે મજૂરી કર્યાંસિવાય અન્નપાણી પામી શકે છે.

૧૫-ઈશ્વરના આશ્રિતને જેનાદ્વારા જે કંઈ અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થાય છે, તેની તે સ્તુતિ પણ કરતો નથી અને જેનાદ્વારા પ્રતિકૂળતા પ્રાપ્ત થાય છે, તેને કટુ શબ્દો પણ કહેતો નથી; કેમકે તે તો સર્વ કંઈ ઈશ્વરનીજ ઇચ્છાથી થતું જુએ છે.

૧૬-વિશ્વાસુ ભક્તોની એક એવી પણ અવસ્થા છે કે જે અવસ્થામાં આવ્યા પછી તેને અશ્મિમાં નાખવાથી કે વિંધી નાખવાથી પણ તેને દુઃખનું જ્ઞાન થતું નથી. વળી તેની એક બીજી એવી પણ અવસ્થા છે કે જે અવસ્થામાં એકાદ મચ્છરથી પણ દુઃખ થાય છે અને થોડો પણ પવન લાગતાં તે ધ્રુજ ઉઠે છે.

૧૭-પરમેશ્વર પાસે પહોંચવાનો રસ્તો કયો? સંસારીઓનો સંસર્ગ અને માર્ગ છોડી દઈ પ્રભુપદના અનુભવીઓનો માર્ગ અને સમાગમ સાધવો તતા મળેલું જ્ઞાન આચરણમાં ઉતારવું અને સદા તેનાજ સ્મરણ-અજનમાં મશગૂલ રહેવું.

૬૯-તપસ્વી સમ્મુન મોહિજન

તપસ્વી સમ્મુન મોહિજન ભયરહિત, મહાપ્રેમી, મહાજ્ઞાની અને ઈશ્વર પ્રકાશના પતંગીઆરૂપ હતા. પ્રભુના સંમિલનરૂપી પ્રાતઃકાળમાટે તેમનો અંતરાત્મા સદા વ્યાકુળ રહેતો. તેઓ પ્રકૃતિએ સ્વસ્થ હોવા છતાં પ્રભુદર્શન માટે અસ્થિર તથા પ્રેમમાં મસ્ત રહેતા હતા. તે કાળના ભક્તસમૂહ અને સાધુમંડળમાં તેઓ આભૂષણરૂપ હતા. પ્રભુ ઉપરના ગાઢ પ્રેમને લીધે લોકોએ તેમને ‘મોહિજન’ એટલે ‘પ્રેમી’ ની ઉપાધિ આપી હતી. તેઓ પોતે તો પોતાનું નામ “સમ્મુન કેન્દ્રજન” એટલે “સમ્મુન જુગુ” કહેતા. તેમણે ઘણાં ચિંતાકર્ષક ગૂઢ તત્ત્વો પ્રકાશિત કર્યાં છે. તેમનો પ્રભુપ્રેમ આદર્શનરૂપ હતો. મહર્ષિ સરી સંકેતીનો તેમણે સહવાસ કર્યો હતો. મહર્ષિ દેવ તેમના સમકાલીન હતા. પ્રેમ, પ્રેમ અને પ્રેમ, એ તેમનો મુખ્ય વિષય

હોતો. તત્વજ્ઞાન કરતાં પ્રભુપ્રેમને તેઓ શ્રેષ્ઠ માનતા. તેઓ કહે છે કે “પ્રેમજ્ઞ
જોઈ મૂળ છે અને ઈશ્વરપ્રાપ્તિનો ઉપાય પણ પ્રેમજ્ઞ છે. આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ-
ની બધી અવસ્થાઓ પ્રભુપ્રેમની વૃદ્ધિ ઉપરજ આધાર રાખે છે.”

ન્યારે હેબજથી મહર્ષિ સમુદન પાછા ફર્યા, ત્યારે માર્ગમાં કોઈ સ્થળના
હોકાએ તેમને એવો આમહ કર્યો કે “સલામાં આપ અમને કાંઈકે
બોધ આપો.”

મહર્ષિએ એ વાત કબૂલ કરી; પરંતુ કરાવેલા સમયે કોઈ પણ શ્રોતા
હાજર થયો નહિ; એટલે તેઓએ જનસંન્ય સલામાં આમતેમ જુલતા હીપકે
તરફ લક્ષ્ય કરીને બોલ્યા કે “હું તમારી સાથે પ્રેમની વાતો કરૂં છું.”

આ પ્રમાણે કહીને તેમણે બ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું. કહેવાય છે કે, તેમના
બ્યાખ્યાનના પ્રભાવથી બધાં હીપકપાત્રો કંપવા અને નૃત્ય કરવા લાગ્યાં તથા
સામસામાં પછડાઈ ભૂકે ભૂકા થઈ ગયાં !

બીજી વાર તેમણે પ્રેમવિષે બ્યાખ્યાન આપ્યું, ત્યારે એક પક્ષી તેમના
મસ્તકપર આવી બેઠું. પછી મસ્તક ઉપરથી નીચે ઉતરી હાથ ઉપર અને
ત્યાંથી જોળામાં બેઠું, છેલ્લે જોળામાંથી ઉતરી લોંચે બેઠું અને વારંવાર લોંચે
ચાંચો પછાડવા લાગ્યું ! પછી તેની આંજોમાંથી લોહી ઝરવા લાગ્યું અને
છેલ્લે તેણે પ્રાણ છોડ્યા.

તપસ્વી સમુદન છેલ્લી જીંદગીમાં ધર્મસહચારિણી કરવામાટે એક સ્ત્રીને
પસંદ કર્યા. તે સ્ત્રીએ એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. એ પુત્રી ત્રણ વર્ષની થઈ. મહર્ષિ-
પિતે તે કન્યા અત્યંત વહાલી લાગતી. એક દહાડો તેઓ સૂતા હતા, ત્યારે
સ્વપ્નમાં તેમણે જોયું કે એક પતાકા ઉડી રહી છે અને તેની બાજુમાં એક
આસ સંપ્રદાયના મહાપુરુષો બેઠેલા છે તથા એ પતાકાનું તેજ આખા જંગલ-
ને પ્રકાશ આપી રહેલું છે.

મહર્ષિએ પૂછ્યું કે “આ પતાકા કયા મંડળની છે ?”

ઉત્તર મળ્યો કે “શ્રી પ્રેમીજનોની છે, કે જે પ્રેમીઓવિષે શાસ્ત્રમાં
ધણં વખાણ કરેલાં છે અને કહ્યું છે કે, પ્રભુ તેના ઉપરજ પ્રેમ રાખે છે, કે જેઓ
પ્રભુપર પ્રેમ રાખે છે.”

મહર્ષિ સમુદન તે મંડળમાં જઈ ઉભા રહ્યા, એટલે એક જણ તેમને
ત્યાંથી બહાર કાઢવા તત્પર થયો. આથી તેઓ આર્તનાદ કરીને બોલ્યા કે
“મને શામાટે અહીંથી આપો કરે છે ?”

કે, હું ને સદન કરીશ. "

તપસ્વી તેમને જેવાજ અંધ ચંદ્ર પ્રયોગી અને ગજાના મગજના નેત્રો મેઝા તરફ મૂકી અને જાણકારને કહ્યું કે "તમે સૌ મળી આ વચ્ચેના વૃક્ષ મહામાટે પ્રાર્થના કરો કે તેને પ્રભુ આરોગ્ય આપે. "

સાધુ પ્રભુ મહામહા આચાર્યશ્રી કહે છે કે, હું સમુન માંગે જગદમાં જન્મી હતો. આશીશદંતર તાત્કાલિકો તેમણે ત્યાંના દુષ્ટોને આપી, પણ અને કોઈજ આપ્યું નહિ; અને મને કહ્યું કે "મારો, આપણે એક ઠેકાણે જન્મ્યો વહેંચાય છે ત્યાં જન્મી અને તે દરેક મુશ્કેલી માટે એક એક રકાત નમાજ પડીએ." પાત્રી એક ઠેકાણે જન્મી અને જાણીશદંતર રકાત નમાજ પડી.

શુભમ ખલિત્ર નામનો એક માણસ જગદમાં હતો તે ત્યાંના અધિપતિ પાસે પોતાનું દંડી ઋષિપત્ર દર્શાવીને સંસારી મુખોને ખાતર ધર્મ વેચતો હતો. રાજાની સમક્ષ એ ખલિત્ર બધા મહર્ષિઓ તથા સત્પુરુષોના ઢોળો મારતો. એમાં ઉદ્દેશ એ હતો કે, સૌ તપસ્વીઓ ઉપર રાજાની અપ્રીતિ થાય, તેમાંના કોઈને પોતાની પાસે બોલાવેજ નહિ અને પોતાનું સન્માન ઓછું થાયજ નહિ; પરંતુ સમુન ત્યાંસુધી જગદમાં રહ્યા, ત્યાંસુધી તેઓ લોકોમાં પુષ્કળ સન્માનપાત્ર ગણાતા. તેમની ખ્યાતિ સર્વત્ર ફેલાઈ હતી. શુભમ ખલિત્રને તે સાંભળીને ઘણાજ ક્રોધેશ થતો. તેમના ઉપર એ વિવિધ કલંકો આરોપ્યા કરતો. એક વાર એણે 'જન્મ' કહે, એક શ્રીમંતની સ્ત્રી મહર્ષિ સમુનની પાસે પહોંચી અને એકાંતની માગણી કરી. સમુનને તેની માગણી નકારી, એટલે તે સ્ત્રીએ સાધુપ્રવર જીનેદ પાસે જઈને કહ્યું કે "આપ મહર્ષિ સમુનને કહો કે, તેઓ મને મહર્ષિ કરે. "

જીનેદે પણ તેની વાત ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ, ત્યારે તે સ્વચ્છંદી સ્ત્રી શુભમ ખલિત્રની પાસે ગઈ અને સમુનવિષે નિંદા વાતો કહેવા લાગી. શુભમ ખલિત્ર એથી ખુશ થયો અને પછી લાગ જોઈને તેણે જગદાદ-નરેશને સમુનવિરુદ્ધ ઉદ્દેશી મૂક્યો. રાજાએ સમુન તથા જહાદને હાજર થવાનો હુકમ કર્યો. સમુનને હાજરમાટે રાજાએ વારંવાર જહાદને આજ્ઞા કરવા ધાર્યું; પરંતુ તેની જાજર તાળવે ચાંટી ગઈ. એક શબ્દ પણ તેનાથી બોલી શકાયો નહિ. રાજા રાજા ઉંચ્યો, ત્યારે સ્વપ્નમાં તેણે એક વાક્ય સાંભળ્યું કે "સમુનની હાજરા કરીશ, તો તારા રાજ્યપાટ ક્યાંનું ક્યાંય આજ્યું જશે."

સવારે રાજાએ સમુનને તેણી ક્ષમા માગી અને ઘણુંજ સન્માન કરીને

વિદાય આપી. આ જોઇને સમુદન પ્રત્યે શુલામ ખલિલ ખૂબ ઇર્ષ્યા રાખવા લાગ્યો. ત્યારબાદ તેની છેલ્લી અવસ્થામાં તેને કોઠ નીકળ્યા હતા.

કોઇએ આ વાત ઉત્તત તપસ્વીઓને જણાવી અને કહ્યું કે, શુલામ ખલિલ કોઠીઓ થયો છે; ત્યારે તેમાંનું કોઇક બોલ્યું કે “જરૂર તે ધર્મરાજ્યનો માણસ નહોતો. જો તે ધર્મરાજ્યનો મનુષ્ય હોત, તો તેને ઉંચો અભિલાષ ઉપજ્યો હોત અને સત્કાર્યો કર્યા હોત. એણે તો તપસ્વીઓને દુઃખ આપ્યું છે. તપસ્વીઓનો એ મોટો વિરોધી હતો, છતાં ઈશ્વર તેને આરોગ્ય આપે.”

કોઇએ શુલામ ખલિલની પાસે જઈ તેને આ વાત કહી. આ સાંભળતાં જ એ દુરાત્માત્માના જીવનનું પરિવર્તન થયું. પોતાનાં દુષ્કૃત્યોને માટે તે પશ્ચાત્તાપના અગ્નિમાં બળવા લાગ્યો. પોતાની પાસે સંપત્તિમાં જે કંઈ હતું તે તમામ તેણે ગરીબો અને સાધુઓને આપી દીધું. તપસ્વીજનોએ તો તેનું કશું જ લીધું નહિ. એ શ્રેણીના લોકોનો તો એવો નિર્લેપ લાવજ હોય છે. આ પ્રમાણે છેવટે પણ એ પાપીનું હૃદય પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા તરફ વળ્યું. લોકો કહે છે કે, સાધુજનોનું કોઈ પણ અનિષ્ટ કરી શકતું નથી, એ વાત સત્ય છે.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-સદાય ઈશ્વરનાજ ધ્યાન-સજન અને શુણાતુવાદમાં પ્રીતિ રાખવી, એ વિશુદ્ધ પ્રભુપ્રેમનું લક્ષણ છે. ઈશ્વર કહે છે કે, સર્વભાવે મહાદ્વંચિંતન-સ્મરણ કરનારાઓ આ લોક તથા પરલોકમાં ખાસ ગૌરવ પામે છે. પેગંબર સાહેબે પણ કહ્યું છે કે, જે ઈશ્વર ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તેનીજ સાથે ઈશ્વર રહે છે; અને તેથીજ સમજદાર માણસો આ લોકમાં તેમજ પરલોકમાં પ્રભુ તરફ વધારે ધ્યાન આપે છે.

૨-જે વસ્તુ બહુજ સૂક્ષ્મ અને અત્યંત કોમળ હોય, તેનું વર્ણન કરી શકાતું નથી અને પ્રેમ જેવી સૂક્ષ્મ તથા કોમળ વસ્તુ બીજી નહિ હોવાથી પ્રેમનું પણ વર્ણન શી રીતે કરી શકાય ?

૩-જે સ્થિતિમાં પ્રભુવિના બીજી કોઈ પણ વસ્તુ તમારી હોતી નથી અને તમે પણ કોઈ વસ્તુના તાબામાં હોતા નથી, એજ સ્થિતિમાં ખરું ઋપિત્વ રહેલું જાયજો.

૪-“પ્રેમને વિપત્તિઓથીજ વિંટેલો શામાટે બનાવ્યો હશે ?” “કર્મ-હીન માણસો વગરલાયકાતે ઉમેદવાર ન બને તે માટે.”

૫-“ખરેખરો વિરક્ત કેવો હોય ?” “અજ્ઞાની લોકો જેટલો પ્રેમ ધન

તો તે કેટલો વિસ્મિત થાય ? જાહુ વારસુધી તો તે સૂર્ય સામે જોઈ શકશે પણ નહિ. પછી ક્રમે ક્રમે અભ્યાસ થાય, ત્યારેજ તેનામાં સૂર્ય વિષયક જ્ઞાનનો સંચાર થાય; અને એ જ્ઞાનદ્વારાજ તે સૂર્યનું તત્ત્વ જાણી શકે. જગતવાસી જનોની પણ પ્રભુસંજ્ઞાથી એવીજ દશા છે.

૨-મને આશ્ચર્ય થાય છે કે, મનુષ્યો પોતાના સ્વછંદીપણાને શામાટે છુદી નાખતા નથી ? કેમકે તેમ કરશે ત્યારેજ તેઓ પ્રભુનાં દર્શન પામી શકશે.

૩-જે માણસ સાંસારિક ઉપાધિઓથી મુક્ત રહે છે તથા તમામ પ્રકારનાં લૌકિક દાનો સ્વીકારવામાં સંકુચિત રહે છે, તેપણુ ઋષિજ થવાનો છે.

૪-સાંસારિક કામનાંઓ અને વ્યવહારોથી છટવામાંજ શાન્તિને મુક્તિ છે.

૫-જ્યારે સાધક સંસારને હૃદયમાં સ્થાન આપે છે, ત્યારે તે ઝાઝી વાર સાધનાના માર્ગ ઉપર ટકી શકતો નથી.

૬-આ ચારમાંનું કોઈ પણ કામ કરનારને ધર્મ છોડી જાય છે:-(૧) જે જાણતનું જ્ઞાન હોય તે જાણતમાં પણ તે જ્ઞાન પ્રમાણે ચાલતો નથી; (૨) જે જાણતનું જ્ઞાન નથી, તે જાણતમાં પણ કામ કરવા ઘુસે છે, અથવા બેઝોખાં બની બેસે છે; (૩) પ્રાપ્ત જ્ઞાનને છુપાવી રાખીને યોગ્ય માણસને પણ શીખવતો નથી અને (૪) બીજાઓ જ્ઞાન આપતા-લેતા હોય, તેમાં એટકાવ નાખે છે.

૭-પ્રભુપ્રેમની ચાર સ્થિતિઓ છે:-(૧) ઇશ્વરગુણાનુવાદમાં પ્રેમ અને આનંદ ઉપજે; (૨) અંતરમાં પણ પ્રભુના ગુણાનુવાદ થયા કરે, (૩) વિષય-પ્રીતિનો નાશ થઈ ઇશ્વરથી દૂર રાખનારી અથવા વિયોગ કરાવનારી તમામ જાણતોથી દૂર રહેવાય, (૪) પોતાના પંડ કરતાં તથા આ લોક અને પરલોકમાં ઇશ્વરસિવાયનું બીજું જે કંઈ હોય, તે જાધા કરતાં પ્રભુનેજ શ્રેષ્ઠતા અપાય.

૭૧-તપસ્વી અબુલ હુસેન બેશકી

તપસ્વી અબુલ હુસેન બેશકી કાર્યક્રુશળ, સત્યનિષ્ઠ, હુઃખસહિષ્ણુ, મહા-પ્રેમી અને એકેશ્વરવાદી હતા. બેરાસાનના ધર્મવીર પુરુષોમાં તેમની ગણના થતી. તે સમયના તપસ્વી-મંડળમાં અબુલ હુસેન અત્યંત માનપાત્ર અને દૃઢ નિષ્ઠાવાળા હતા. અબુ ઉસ્માન એબન આતા અને અબુ ઉમર મકલ સાથે તેમનો સમાગમ થયો હતો. બેશક નામના સ્થાનમાં તેમનો નિવાસ હતો; છતાં તેઓ બેશક છોડી ઘણાં વર્ષસુધી ઇરાકમાં રહ્યા હતા અને પછી સ્વદેશ-

પાસે ગયો અને પ્રભુ પાસે સાંસારિક ઉન્નતિ કરવામાટે પ્રાર્થના કરી. ત્યાર પછીની રાત્રે તેણે સ્વપ્નમાં અબુલ હુસેનનાં દર્શન કર્યાં. સ્વપ્નમાં તેમણે તેને કહ્યું કે “લાઇ! મહારા સમાધિસ્થળે આવીને તું સાંસારિક પદાર્થોમાટે પ્રાર્થના કરીશ નહિ. જો સાંસારિક સંપત્તિ માગવી હોય તો કોઇ શ્રીમંતની કબર પાસે જઈ પ્રાર્થના કરજે. મહારા સમાધિસ્થાન પાસે તો ઐહિક અને પારલૌકિક બંધનોમાંથી મુક્ત થવાનીજ પ્રાર્થના કરવી હોય તો કરજે.”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જે માણસ પોતાને નીચો સમજે છે, તેને ઈશ્વર ઉચ્ચતા-શ્રેષ્ઠતા-આપે છે; અને જે પોતાને ઉચ્ચ માને છે, તેને ઈશ્વર નીચે પાડે છે.

૨-તમારી સન્મુખ જેવી પણ રોટી આવે તેવી મળવા બદલ તમે પ્રભુને ઉપકાર માનજો અને તેના નાના નાના ડોળીઆ કરીને તથા સ્થિરચિત્તે ખૂબ આવીને ખાજો; અને ખાત્રી રાખજો કે, તમારેમાટે જે કંઈ નિર્ધારેલું છે, તેમાં કોઈથી પણ વધઘટ થાય તેમ નથી.

૭૨-તપસ્વી અબુ બક્રર ઈરાક

તાપસવર અબુ બક્રર ઈરાક વિદ્વત્તા અને બુદ્ધિમત્તાના ભંડાર તથા ધૈર્ય અને ગાંભીર્યના સાગરરૂપ હતા. તેઓ વૈરાગ્યવાન, પુણ્યાત્મા અને સાધુઓના અગ્રણીતરીકે ગણાયા હતા. શ્રદ્ધા અને સાત્વિકતામાં તેમણે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી હતી. નિઃસંગતા અને નિર્ગનતા ઉપર તેમને ઘણોજ સ્નેહ હતો. નીતિપાલનમાં તેમના સમાન કોઈ નહોતું. તેમને “મહદે-બોલ ઝોલિયા” અર્થાત્ “મહર્ષિઓના નીતિશિક્ષક”નું ઉપનામ અપાયું હતું. મનોનિવ્રત્ત કરીને તેઓ મહાપુરુષની અવસ્થાએ પહોંચ્યા હતા. તેમણે તપસ્વી મહમદ હકિમને સમાયન જોયો હતો. બજા શહેરમાં તેઓ રહેતા હતા. તપસ્વી ખજરૂયાના તેઓ બંધુ હતા. તેમણે નીતિ તથા સાધન-તત્ત્વો વિશે ઘણું કંઈ લખ્યું છે. પોતાના અનુયાયીઓને દેશપર્યટન કરવાની તેઓ ના પાડતા અને કહેતા કે “કૌટિક વાસનાને વશીકૃત કરવી એજ બધી ઉન્નતિની કુચી છે. જ્યારે તમારી વાસનાઓ શુદ્ધ સાત્વિક પ્રકારની થશે, ત્યારેજ તમારી ઉન્નતિને મારું પુઠું થશે.”

મહર્ષિ અથુ બક્ષર ઇરાક ઘણા યમયથી ધર્મશુભ પિતૃનાં દર્શન કરવા ઇચ્છતા હતા. રાજ તેઓ કુમશાનભૂમિમાં જતા અને જતાં-આવતાં કુરાનમાંથી કંઈક કંઈક બોલવા કરતા. એક દિવસ તેઓ ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યા કે તરતજ એક તેજસ્વી વૃદ્ધ પુરુષે આવી તેમને મલામ કરી અને પૂછ્યું કે “શું તમે મારો સદવાચ ઇચ્છો છો ?”

અથુ બક્ષર—“હા, હું ઇચ્છું છું.”

એટલે તે વૃદ્ધ પુરુષ તેમને સાથે લઇને આવ્યા અને જતાં જતાં વાત-ચીત કરવા લાગ્યા. પછી અથુ બક્ષર પાછા ફરવા લાગ્યા, ત્યારે તે વૃદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે “તમે દીર્ઘકાળથી મને મળવા ઇચ્છતાં હતા, આજે મારો સંગ થતાં કુરાનનો પાઠ કરવો મૂંઝી દીધો, એ શું કર્યું ? પિતૃના સંગથી પણ આમ બન્યું, તો બીજા લોકોના સંસર્ગથી તો કેણુ જાણે કેવી અવસ્થા થશે; માટે આટલું સમજી રાખજો કે, એકાંતમાં રહેવું અને માણસોનો સંસર્ગ ન રાખવો, એજ બીજાં સર્વ કામો કરતાં ઉત્તમ છે.”

મહર્ષિ અથુ બક્ષરને એક પુત્ર હતો. પાઠશાળામાં તે ભણવા જતો. એક દિવસ જોયું તો તે બાળક રુએ છે અને તેનું મોં ફિક્કું પડી ગયું છે.

મહર્ષિએ તેને પૂછ્યું કે “વત્સ ! તને શું થયું છે ?”

બાળક—“મને શિક્ષકે કુરાનનું એક ભયજનક વાક્ય શીખવ્યું છે, તેથી મ્હારી આ દશા થઈ છે.”

આટલું કહીને તે વાક્યના ભયથી બાળક રોગગ્રસ્ત થયો અને મરણ પામ્યો. તેની કબર પાસે રહેન કરતા પિતા અથુ બક્ષર આ પ્રમાણે બોલતા હતા કે “અરે અથુ બક્ષર ! માત્ર એક આયત પઢવાથીજ તારા સંતાને પ્રાણ-ત્યાગ કર્યો, તો પછી તું ઘણાં વર્ષોથી આખા કુરાનનો પાઠ કરે છે તોપણ તારા જીવનમાં કેમ ફેરફાર થતો નથી ?”

ત્યારે અથુ બક્ષર ઇરાક નમાજ પઢીને ઘર તરફ જતા, ત્યારે એવી ગતિથી ચાલતા કે જાણે ચોરી અથવા કોઈ મહાન અપરાધ કર્યો ન હોય ! એક માણસ એક દિવસ અથુ બક્ષરનાં દર્શન કરવા ગયો. ઉઠતી વખતે તેણે વિનંતિ કરી કે “આપ મને કાંઈ ઉપદેશ આપો.”

મહર્ષિ—“ગરીબીમાં હોવાથીજ હું આ લોકનું તથા પરલોકનું મંગળ પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું; અધિક સંપત્તિથી તથા લોકોના અધિક સહવાસથી આ લોકનું તથા પરલોકનું અમંગળજ પ્રાપ્ત થયું છે. એક વાર હું મક્કા જતો

પહેલા બની રહે છે. જે માણસ આવે હોય, તેજ માણસ ધારે તો પોતાની જાણ કરી શકે.

૪-પરમાર્થદર્શી લોકોનું મૌન પણ દિતકારી ને વાણી પણ મુખકારી છે. ૫-લોકોની પાસેથી પ્રભુ આ આક જાળતો ચાહે છે:-ઈશ્વરાજાપ્રત્યે પૂજ્યભાવ અને પ્રભુએ ચરણેલા તમામ જીવોપ્રત્યે પ્રીતિભાવ, આ બે જાળતો અંતઃકરણ પાસે ઈચ્છે છે; એકેશ્વરવાદનો સ્વીકાર અને લોકો સાથે મધુર વાણી, આ બે જાળતો જીવ પાસે ઈચ્છે છે; ઈશ્વરાજાનું અનુસરણ અને પ્રભુપરાયણોની સેવાનો ઉત્સાહ, આ બે જાળતો દેહ પાસે ઈચ્છે છે; ઈશ્વરેચ્છામાં ધીરજ અને લોકોપ્રત્યે ગંભીરતા, એ બે જાળતો તે ચરિત્રદારા ઈચ્છે છે. ૬-જે માણસ દુનિયાઈ જીવન ઉપર આસક્ત રહે છે, તેના ઉપર અહંકાર ઈર્ષ્યા અને દુર્ગતિ પણ આસક્ત થઈ રહે છે.

૭-જે એ આસક્તિ-શક્તિને પૂછવામાં આવે કે, તારા પિતાનું નામ શું? તો તે કહેશે કે “ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં સદેહ એ મારો પિતા છે.” જે આસક્તિને પૂછવામાં આવે કે “તારી સીમા ક્યાં સુધી છે?” તો તે કહેશે કે “નિરાશા-અનાસક્તિ (અર્થાત ઈશ્વર ન સમજતાં રક્ષણ પડે ત્યારેજ રસ્તે આવવું) એ મારી સીમા છે.”

૮-કોઈ સાધુપુરુષે કહ્યું છે કે, શયતાન બોલ્યો કે “હું કાંઈ એવો મૂર્ખ નથી કે વિશ્વાસુ લોકોને સૌ પહેલાં ઈશ્વરવિરુદ્ધ ચાલવાની સલાહ આપું. પ્રથમ તો હું એને વાજબી રીતે મેળવેલા પદાર્થો ઉપર આસક્ત થવા સમજાવું છું; કારણકે જ્યારે તે તેમાં આસક્ત થાય ત્યારેજ લૌકિક પ્રવૃત્તિ તેના ઉપર ચઢી બેસે છે, અને તેમ થાય ત્યારેજ આગળ જતાં તેનામાં પાપકાર્યમાં પડવાનું સાહસ આવે. અને એટલું થયા પછીજ હું તેને ઈશ્વરવિરોધી થવાની સલાહ આપું છું.”

૯-નીચેની પાંચ જાળતો હમેશાં તમારા સંગમાંજ રહે છે:-(૧) પરમેશ્વર, (૨) દુનિયાઈ જીવન, (૩) પાપવાસના અથવા શયતાન, (૪) ઘર સંસાર અને (૫) જનસમાજ. એમાં ઈશ્વર સાથે મેળાપ સાચવવો, અને તેણે જે કાંઈ કહ્યું છે અને જે કાંઈ કહે તે સુજળ વર્તવું; સાંસારિક જીવનથી વિરુદ્ધ ચાલવું; શયતાન (મલિન પ્રેરણાઓ)ની સાથે શત્રુતા કરવી; સંસારના સંબંધમાં ધીરજ રાખવી અને જનસમાજપ્રત્યે દયાળુ આચરણ રાખવું. જે તમે આ પ્રમાણે કરવા સમર્થ થશો, તો તમે પણ સુજ્ઞાત્મા થશો; અને નહિ કરો તો અધો-

ગતિના ઉંડા ખાડામાં જઈ પડશે. જાને માર્ગ મોકળા છે-ફાવે તે પકડે.

૧૦-જ્યાંસુધી તમે દુનિયાઈ આસક્તિને કતલ કરી નથી, ત્યાંસુધી પ્રભુને પામવાની કેશીજ આશા રાખશો નહિ.

૧૧-જ્ઞાનને અનુસરવાની ઇચ્છા હોય તોજ જ્ઞાનીજનોનો સંગ કરજો.

૧૨-દુનિયાને બદલે પ્રભુમાં પ્રીતિ કરવી હોય, તોજ વિરકતોનો સંગ કરજો.

૧૩-અત્યંત સહનશીલતા રાખી શકો તોજ મૂર્ખ લોકોનો સંગ કરજો.

૧૪-પેગંબર અથવા અવતારી પુરુષો પછી તત્ત્વજ્ઞાનીનો વર્ગ છે. વર્ગના મહાત્માને પરમાત્મ દર્શન થયા પછી પરમાત્મામાં નિષ્કાસિવાય પ્રીતિ હોઈ કર્તાવ્ય રહેતું નથી.

૧૫-તત્ત્વજ્ઞાન દઢ થતું ચાલે છે; તેમ આચરણમાં પણ પવિત્રતા અને દૃઢતા વધતી ચાલે છે.

૧૬-તત્ત્વજ્ઞાનનું પહેલું લક્ષણ મૌન અથવા પ્રયોજન જેટલોજ ઉચ્ચાર છે.

૧૭-હું એટલા ઉપરથીજ સમજી જાઉં છું કે, કયો માણસ ધર્મનીતિ પૂર્વક ખાય છે અને કોણ અનીતિપૂર્વક ખાય છે. જે હમેશાં પ્રાતઃકાળમ ઉઠીને પ્રભુના સ્મરણ-કીર્તનમાં, કે પ્રાર્થનામાં જોડાતો હોય તે ધર્મનીતિને ખોરાક ખાય છે; અને જે જીભને જૂઠાંમાં, નિંદામાં કે અશ્લીલ શબ્દોમાં વાપરે છે, તે અનિતિપૂર્વક ખાતો હોય છે.

૧૮-તમારી અને ઇશ્વરની વચ્ચે જે સાધન અને સહાયક હોય, તેન તરફ પૂજ્ય અને પવિત્ર લાવ રાખો; અને તમે તથા તમારી જાહ્ય પ્રવૃત્તિ વચ્ચે જે કાંઈ સાધન વગેરે રહેલું હોય, તેના તરફ સહનશીલતા રાખો.

૧૯-નિશ્ચયાત્મક જ્ઞાન એ એક એવી દિવ્ય જ્યોતિ છે કે જેને પ્રાપ્ત કરવાથી માણસ તેજસ્વી થાય છે; સાધુતાની ખીલવણી થાય છે; અંતઃકરણ નિયમિત થાય છે.

૨૦-પ્રાપ્તસંપત્તિ પ્રભુપ્રીત્યર્થે વાપરવી, તથા તેવે રસ્તે વધારાના બદલ પ્રભુનો હૃદયપૂર્વક ઉપકાર માનવો, એનુંજ નામ પ્રભુપ્રત્યે કૃતજ્ઞ બનવું છે. નહિ કે મારા મોઢેથી ચાર શબ્દો બોલી જવાતે.

૨૧-જે માણસ તમામ કાર્યોનાં કારણ સ્વર્ગમાં અર્થાત્ સર્વેશ્વરમાં રહેલાં જુએ છે, તેજ ધૈર્ય ધારણ કરી શકે છે; અને જે માણસ તમામ કાર્યોનાં કારણો આ દુનિયામાં રહેલાં જુએ છે, તે તો ચિંતાતુરજ રહ્યા કરે છે.

૭૩-તપસ્વી અબ્દુલ્લા મનાજેલ

તપસ્વર અબ્દુલ્લા મનાજેલ અનેક પ્રકારના અફગુણાળા હતા. સાત્ત્વિક કદાચ જનોમાં તેઓ અમળી ગણાતા. વિષયસંપત્તિ ઉપર તેમને જેવો વિશ્વ હતો, તેવોજ વિરાગ-લોક-સંસર્ગ માટે પણ હતો. આથી તેઓ સાધારણ જોના નિંદાપાત્ર બન્યા હતા. અબ્દુલ્લા મનાજેલ હમદુન કરસારના શિષ્ય હતા. બાદ્ય તથા અધ્યાત્મવિદ્યામાં તેમણે પાંડિત્ય પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેમણે અનેક હદિસો લખી તથા સાંભળી હતી. તે કાળમાં તેમનાથી વધારે ચર્ચિયાતો કેમ વેશબધવાન અને નિર્વેષ પુરુષ નહોતો.

એક દહાડો અબુ અહિલ સકરી કયા કહેતા હતા તે વખતે અબ્દુલ્લાએ તેમને કહ્યું કે “અબુ અહિલ ! મૃત્યુ માટે તૈયાર થાઓ; તેનાથી બચવાનો બીજો કેમ રીકાય નથી.”

અબુ અહિલ—“તમેજ તે માટે તૈયાર થાઓ.”

આ વાત સાંભળી અબ્દુલ્લા હાથ ઉપર માથું ટેકવી બોલ્યા કે “જુઓ, મારે મૃત્યુ થયું.”

એ વચન પછી તેમણે તરતજ પ્રાણત્યાગ કર્યા !

અબ્દુલ્લા મનાજેલની તરફ અબુ અહિલ વિરોધભાવે જોતા, જોકે તેમના પ્રતિપક્ષી થવાની અબુ અહિલમાં તાકાત નહોતી. અબુ અહિલ સંસારબદ્ધ હોવા, ત્યારે અબ્દુલ્લા મુક્ત પુરુષ હતા. અબુ અહિલો ઉપદેશ પોતાનો સ્વાર્થ સંધવા માટે હતો, લોકોના કલ્યાણ માટે નહિ; તેથીજ અબુ અહિલ અબ્દુલ્લાથી વફા પછી ગયા હતા—વિરોધી બની ગયા હતા.

કોઈ માણસે પૂછવાથી તપસ્વી અબ્દુલ્લાએ ઉત્તર આપ્યો. ત્યારબાદ પેલા માણસે કહ્યું કે, એ વાત આપ એક વાર ફરી કહો. એટલે મહર્ષિ બોલ્યા કે વિશ્વગીર છું કે, તમારી સાથે એક વાર પણ બોલ્યો છું.

એક માણસે અબ્દુલ્લાને એવો આશીર્વાદ આપ્યો કે, તમારી આશા પ્રભુ પૂર્ણ કરે. ત્યારે મહર્ષિ બોલ્યા કે “જે તત્ત્વજ્ઞાન પછી પણ કોઈ પ્રકારની આશા રહે તો તત્ત્વજ્ઞાન કયા રહ્યું?”

અહમદ એબન આસાદિદ કહે છે કે, મેં સ્વપ્નમાં કોઈને આ પ્રમાણે બોલતાં સાંભળ્યું કે “અબ્દુલ્લાને કહો કે, તે પોતાનાં કાર્યો સમાપ્ત કરે. આ વર્ષ પૂરે થતાં તેમનું મરણ છે.”

- ૧૩-તમામ પદ્ય રસેષામાં દુઃસ્વાર્થનું કરવા નેજા ચાલી જમી છે.
- ૧૪-દાસ બાંધુકી કેહવું પણ વસ્તુની અભિજ્ઞતા પાતાને માટે ન કરે, તમુખીય તે પ્રજાના દાસ રહે છે. જ્યારે તે પાતાને માટે કાંઈ પણ ઇચ્છા કરે છે, ત્યારે તે પ્રજાના બાળ મરી દુનીયાનો બાળ બની જાય છે.
- ૧૫-પ્રજાની બળિમાં કે પ્રાર્થનાની દીનતામાં જે મહુરતા રહેલી છે, તેને જે બહુભવ દરી શકેતો નથી, તે ધાર્મિક બાળ નથી પણ બગ બાળ છે.
- ૧૬-જો સાધક આરાધના સિવાયનો પાતાની અધર્મી અવસ્થાઓમાં અને જ્યાં જ્યાંમાં રહેલા અપરાધ જોઈ શકે છે, તેજ બધી જાળમાં પ્રભુ પાસે જમા થાયો શકે છે, અને મેજવો શકે છે.
- ૧૭-કાંઈ પણ સાધના ન કરતાં નિર્જન બળિમાં વૃથાજ નિવાસ કરવો, તેના કરતાં તો સંસારમાં રહેવું, જોજ બહેનર છે.
- ૧૮-જો માણસ દુર્જન દોષા છતાં પણ પ્રજાના કાર્યમાં જોડાય છે, તેને જે બળ પણ મળીજ રહેશે; અને જે જળવાન છતાં પણ લૌકિક સ્વાર્થોમાંજ સ્થોપનયો રહે છે, તે તો ઉવટે બદલીન અને વાંચિતજ બને છે.
- ૧૯-માણસ જે સમગ્ર જીવનમાંથી એક રાજ પણ પ્રજાપત્યે પૂર્ણ વિશ્વાસ અને સરજના દર્શાવી શકે તો તેટલું પણ તેને ઉવટમુખી લાલ આપ્યા કરે છે.

૭૪-તપસ્વી અદિ સહલ ઈસ્પહાની

તપસ્વી અદિ સહલ મહાન ત્યાગી, ગૃહ તરવદર્શી અને રહસ્યોના ભાં-
ગરૂપ હતા. મહર્ષિ જુનેદ સાથે તેમને સમાગમ થયો હતો અને તેઓ
પરસ્પર સ્નેહભર્યા પત્રવ્યવહાર ચાલ્યો હતો. તેઓ અણુ તોરાળના સાથી અને
મહર્ષિ જુનેદના બંધુ હતા. સાધનામાં તેમણે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી હતી.
ધર્મિક વિષયોમાં આંતરશુદ્ધિ થાય તથા જો શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય એવીજ
વાતો તે કહેતા. ઇરાનદેશમાં આવેલા ઈસ્પહાન નગરમાં તેમનો નિવાસ
રહ્યો. ઈસ્માનનો પુત્ર ઉમ્મર તેમનાં દર્શન કરવા ગયો હતો અને ઉમ્મરનું ત્રીસ
રૂબર પાંચમુદ્રાનું દેવું તપસ્વી અદિ સહલે ભરી આપ્યું હતું.
અદિ સહલ કહે છે કે “મહાર્ મરણ તમારી પેઠે થશે એવું તમે ધારો
છો? તમને તો રોગો થાય છે અને અનેક માણસો તમારી સેવા-ચાકરી કરવા
ગમે છે; શું મહારે માટે પણ જો પ્રમાણે થશે? કદી પણ નહિ. મને તો તે

એકાએક બોલાવશે અને હું પણ તરતજ ચાલ્યો જઇશ.”

એક દહાડો તેઓ રસ્તામાં ચાલ્યા જતા હતા, એટલામાં “ભગ્વેડ” એટલે “તમારી પાસે આવું છું” એવું ઉચ્ચારણ કરી તેમણે મસ્તક લોંબે મૂક્યું તે મૂક્યુંજ. અણુલ હુસેન મજૈયન નામનો સાધુ કહે છે કે, આ વખતે હું તેમની પાસે હતો.

મેં તેમને કહ્યું કે “તમે અશકદો અનૂસા ઇલાહા ઇલિલલાહ” બોલો.

મહર્ષિ મંદ સ્મિત કરીને બોલ્યા કે “તું મહને કલ્મો પઢવાનું કહે છે તેના મહિમાના સોગંદ ખાઈને હું કહું છું કે, મહારી અને તેની વચ્ચે મહિમાના આવરણસિવાય બીજો કશો પડદો નથી.”

આટલું બોલીને તરતજ તેમણે દેહ છોડ્યો. ત્યારપછી અણુલ હુસેન બોલ્યો કે “મહારા જેવો એક હજમ ઇશ્વરપ્રેમી સાધકને શિખામણ કેમ લાગે, એ કેટલી શરમની વાત!” આટલું કહીને તે રોવા-કકળવા લાગ્યો.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-સાધના સાધવામાં બળ અને ત્વરા આવે એ પ્રભુની કૃપા થવાનું લક્ષણ છે, અને ગૃહ બાળતો ઉપર પ્રેમ ઉપજવો એ આંતરિક ચેતના ખીડ્યાનું લક્ષણ છે.

૨-નિશ્ચયાત્મક આત્મજ્ઞાન કરતાં સાક્ષાત્કાર ઘણોજ વધારે શ્રેષ્ઠ છે. સાક્ષાત્કાર કરનારા લોકો પરમાત્માની નિકટમાં નિકટ-પરમ ધામમાં પ્રવેશી શકે છે; ત્યારે નિશ્ચયાત્મક જ્ઞાનીઓ તો હજી દરવાજામાંજ ઉભેલા છે.

૩-જ્ઞાનીજનો ઇશ્વરી આજ્ઞા પ્રમાણે જીવન ગાળે છે, પ્રભુપ્રેમીઓ સુખ-નુવાદમાં જીવન ગાળે છે ત્યારે સાક્ષાત્કાર પામેલાઓ તો ખુદ પ્રભુમાંજ જીવન ગાળે છે.

૪ મેં સપ્તિની પ્રાર્થના કરી તો તે તત્ત્વજ્ઞાનના રૂપમાં ફળી છે; મૌનની પ્રાર્થના કરી તો તે વેદાન્યના રૂપમાં ફળી છે; સુખની પ્રાર્થના કરી, તો તે ત્યાગના રૂપમાં ફળી છે; દોષો દાખવાની પ્રાર્થના કરી હતી, તો તે મૌનભાવના રૂપમાં ફળી છે અને આંતિની પ્રાર્થના કરી, તો તે સ્વચ્છપતિ નિરાકારના રૂપમાં ફળી છે.

છું” એવો ઉત્તર આપતા. પાછળથી પેલો ઘરઘણી દુઃખિત અને શરમિંખની જતો. કેમે કેમે તેમણે આ મહર્ષિનાં બુદ્ધિ, જ્ઞાન, વિનય, સત્યનિ અને ગૂઢ સાધનાં જોયાં; ત્યારે તો તે છેકજ શરમિંદો બની ગયો અને જોઈ કે “મેં ભૂલ કરી છે. તમે મારા નોકર થવાને લાયક નથી; પણ હું આપને નોકર થવાને લાયક છું. આપની ઇચ્છા હોય ત્યાં પધારો.”

ત્યારપછી તેઓ મક્કામાં ગયા અને ત્યાં ઘણું ઉંચું પદ પામ્યા. જુન્ને કહે છે કે, જ્યારે લોકો તેમને ‘ખયર’ એ નામથી યોદ્ધાવતા, ત્યારે તેઓ રાજી થતા; અને કહેતા કે, એક મુસલમાન ધર્મખંધુએ મને જે નામ આપેલ છે, તે ફેરવવા હું ચાહતો નથી. ‘ખયર’ નામનો અર્થ મંગળ છે.

કહેવાય છે કે, ખયર નરસાજમાં એવી અલૌકિક શક્તિ હતી કે તેઓ જ્યારે નદીતીરે આવતા, ત્યારે સાંછલાં તેમની પાસે કંઈ ને કંઈ ભેટ લઈ આવતાં

ખયર કહે છે કે, એક દહાડો રાત્રે હું મારા ઘરમાં હતો. મારા મનમ થયું કે, જાણે મહર્ષિ જુન્નેદ ખારણે ઉભા છે; પણ મારી બ્રાંતિ હશે, એમ સમજી મેં એ ભાવ મારા મનમાંથી કાઢી નાખ્યો. આમ ત્રણ વાર થયું એટલે હું ઘરબહાર નીકળ્યો અને જોઈ છું તો બહાર જુન્નેદ ઉભેલા છે ! તેઓ યોદ્ધા કે “તમને પહેલી વાર વિચાર આવ્યો, ત્યારે કેમ બહાર આવ્યા નહિ?”

ખયર નરસાજ કહે છે કે, હું એક દહાડો મસ્જિદમાં હતો, ત્યાં એક સાધુએ આવી વ્યાકુળપણે મારો આશરો લીધો અને કહ્યું કે “મહાત્મન ! આપ મારા ઉપર કૃપા કરો. હું મહાસંકટમાં પડ્યો છું; મારે ત્યાં સુખ-સંપત્તિ આવી છે અને વિપત્તિ રીસાઈ ગઈ છે ! તો તે પાછી આવે તેમ કરો.”

તપસ્વી શેખ ખયર નરસાજ એકસો વીસ વર્ષ જીવ્યા હતા. સાંજની નમાજ વખતે તેઓ મરવાની તૈયારીમાં હતા. ત્યારે કહેવાય છે કે, ફિરસ્તા-એ-એ-દેવહતોએ તેમના ઉપર છાંયડો કર્યો હતો. એ વખતે ઉશીકા ઉપરથી માથું ઉંચું કરીને તેમનાપ્રત્યે તેઓ યોદ્ધા કે “પ્રભુ તમને ક્ષમા આપે; તમારું કાર્ય કરવામાં થોડી વાર વિલંબ કરો. તમે પણ પ્રભુના દાસ છો અને હું પણ પ્રભુનો દાસ છું. મારો પ્રાણ લેવાની આપને જેમ આજ્ઞા થઈ છે, તેમ મને પણ આજ્ઞા થઈ છે કે, વખતસર નમાજ પઢજે. તમને જે આજ્ઞા કરી છે તે તો ફરી શકશે નહિ; પરંતુ મારાપ્રત્યે થયેલી આજ્ઞા જો હું નમાજ ન પઢી લઉં તો ખાતલ જાય છે; માટે તમે થોડી વાર થોડી જાણો.” ત્યારપછી તેમણે અબ્જુ કરીને નમાજ પઢી અને નમાજ પૂરી થતાં તેમનો દેહ છૂટ્યો.

આ મહાત્માનું એક વચનામૃત

૧-શ્રેષ્ઠ આચરણ કોનું હોય છે ? જેઓ પોતાના આચરણ માં ભૂલો અને ક્ષમાશીલતા બીજાં જોતા, બોલતા, કે ચોધતા નથી તેવું.

૭૬-તપસ્વી અથુ હમ્મ ખોરાસાની

તપસ્વી અથુ હમ્મ સાધુમંડળના અગ્રણી, સાધનામાં દૃઢ નિશ્ચયવાળા અને અત્યંત શ્રદ્ધાળુ પુરુષ હતા. તેમનો નિવાસ ખોરાસાનમાં હતો. ત્યાં તેઓ બધા લોકોને પ્રિય હતા. જ્ઞાનમાં તથા શુભ સાહસમાં તેમનો મુકાબલો કરી શકે એવો તે સમયે બીજા પુરુષ ન હતા. નિઃસંગતામાં અને શ્રદ્ધાળુતામાં તેમણે ઘણી દૃઢતા દર્શાવી હતી. કઠોર સાધનાઓ સાધવામાં અને અલૌકિક શક્તિ સંપાદન કરવામાં તેઓ ઘણાજ વિખ્યાત હતા. તેમનામાં સફળતા અશ્વમ્બ હતા. પોતાનો ઘણો સમય તેઓ નિર્જન સ્થાનમાં ગાળતા. મહર્ષિ જુનેદ તથા અથુ તોરાણની સાથે તેમનો સહવાસ થયો હતો.

અથુ હમ્મ એક વ.ર.ધૃત્યર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીનેજ વિશાળ જંગલ ઉદ્ગ્રંથવા પ્રવૃત્ત થયા. તેમણે એવો સંકલ્પ કર્યો કે, રસ્તે જતાં કોઈની પાસેથી કંઈ પણ લેવું નહિ તથા કોઈના તરફ જોવું પણ નહિ. દોરી અને જળપાત્ર પણ તેમની સાથે ન હતા; પરંતુ એક રૂપાનો સિંકો હતો. એ સિંકો તેમની બહેને આપેલો હતો. અકસ્માત તેઓ નિર્જનતા-નિર્જિતાધિવિષે મનમાં વિચારવા લાગ્યા અને મનોમન કહેવા લાગ્યા કે “હમ્મ! તને શરમ આવતી નથી? આખા નભો-મંડળને અને પ્રજાંતને જે વગરથાંભલે અદ્ધર રાખે છે, તે સરજનહાર પ્રભુ શું પેલા રૂપાના સિંકાસિવાય તારૂં પેટ નહિ ભરે?” તરતજ અથુ હમ્મએ એ રૂપાનો સિંકો જંગલમાં ફેંકી દીધો અને આગળ ચાલવા માંડ્યું. રસ્તે એક કૂવો આવ્યો, અચાનક તેઓ કુવામાં પડી ગયા; પણ પ્રભુમાં પરમ વિશ્વાસ એટલે જરા પણ આઘાત થયો નહિ. થોડી વાર થઈ ત્યાં મન આર્તનાદ દેવા લાગ્યું; પણ મહર્ષિ બહારથી તો ચૂપજ દેશા. કોઈ મુસાફર એ માર્ગે યાત્રે જતો હતો તે કુવા પાસે આવ્યો. તેણે વિચાર્યું કે, રસ્તામાં આવેલ મુસાફર કુવો છે તો જરૂર બૂલેચકે કોઈ અદ્ધર પડી જશે; માટે આ કુવાનું

મોહું ઢાંકી દેવું ચોખ્ય છે.” આવો વિચાર કરીને ઝાડની ફેટલીક ડાળીઓ કાપીને તેણે તેવડે કુવાનું મોહું ઢાંકી દીધું ! હવે તો અણુ હમ્મનું મન બહુજ વ્યાકુળ થઈ ગયું અને તે બોલ્યું કે, પ્રભુએ કહ્યું છે કે “તમે પોતાની મેળે મૃત્યુને ભેટશો નહિ.” અણુ હમ્મ બોલ્યા કે “ક્ષુદ્ર જીવન બચાવવા માટે કોઈની ખુશામત કરીશ નહિ તથા દીન વચનો બોલીશ નહિ. પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ હું ગુમાવીશ નહિ. વિશ્વાસ એજ શ્રેષ્ઠ સામગ્રી છે. જે કુવાની ઉપર રક્ષા કરનારો છે, તેજ કુવાની અંદર પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ છે.” આ પ્રમાણે મનને સમજાવી તેઓ શાંત થયા. ફેટલીક કાળ ચાલ્યો ગયો. તેઓ તદ્દન નિરાધાર દશામાં હતા છતાં તેમનો વિશ્વાસ દબજ રહ્યો. એક વાર અકસ્માત્ કોઈ મોટો સિંહ ત્યાં આવ્યો અને કુવા ઉપર થઈ ચાલવા લાગ્યો. ત્યાં કુવાના મોઢા ઉપર ઢાંકેલી ડાળીઓની વચમાં તેના બે પગ ભરાઈ ગયા અને આગળના બે પગોવડે કુવાનો કાંઠો સખત પકડી રાખ્યો. આ જોઈ અણુ હમ્મ બોલ્યા કે “હું આશ્રય આપવા કોઈને પણ વિનવીશ નહિ.” એટલામાં આવી આકાશ-વાણી સાંભળી. “ભલે, તું કોઈને ન વિનવજે, પણ પ્રભુ-ઈચ્છાની વિરુદ્ધ થઈશ નહિ. લટકતા સિંહના આ બે પગ તું હાથવડે પકડ.” પછી તેમણે પેલા સિંહના બે પગ હાથવડે પકડ્યા અને તેઓ કુવાની બહાર નીકળી ગયા. ત્યાં બીજી વાર આવી આકાશવાણી સાંભળી કે “અણુ હમ્મ ! જ્યારે તે મારા ઉપર વિશ્વાસ મૂક્યો છે, ત્યારે તને બચાવવો એ મારી ફરજ છે. જો, જેના હાથથી માણસોનું મૃત્યુ થાય છે, તેનાજ હાથથી હું તારો ઉદ્ધાર કરું છું.” ત્યાર પછી પેલા સિંહ ત્યાંથી નીચે મોઢે ચાલ્યો ગયો.

કહેવાય છે કે, મહર્ષિ ગુન્નેદે એક દિવસ જોયું કે માણસોના બહા ઉપર શયતાન છત્રંગ મારીને ચઢી બેસે છે. તેને જોઈને મહર્ષિ ગુન્નેદે બોલ્યા કે “અરે દુરાત્મા ! હજારો માણસો તને જુએ છે, છતાં તને લજ્જા આવતી નથી?” શયતાને કહ્યું કે “બધા કાંઈ માણસો નથી. જેઓ મસ્જિદમાં બેઠેલા છે, તેઓજ માત્ર માણસ છે. તેમણેજ મને નિરાશ કરીને મારું મન દુભાવ્યું છે.”

પછી મહર્ષિ ગુન્નેદે મસ્જિદે જઈ જોયું, તો ત્યાં અણુ હમ્મ ધ્યાનમગ્ન દશામાં બેઠેલા હતા.

અણુ હમ્મ અંગ ઢાંકવાને માત્ર એક કામગીરી રાખતા અને આખા વરસમાં તેઓ બહાર નીકળતા. નેશાપુર નગરમાં તેમનો પરલોકવાસ થયો હતો. તપસ્વી અણુ હમ્મની સમાધિ પાસે તેમની સમાધિ કરવામાં આવેલી છે.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-ઈશ્વરના ઉપર પ્રેમ ઉપજે, તે પછી પણ જો પાછું લોકોનાજ સહ-
જનમાં જીવન ગાળવામાં આવે, તો તો પછી હૃદય પાછું સંકુચિતજ થઈ જાય છે.

૨-પરમેશ્વરનો પરિચય પામવા તરફ જેનો ઝોટલો જાયો અનુરાગ જાગ્યો,
તે કે જેથી શૂદ્ધકૃત્તિ અને ધનવૈભવ તરફ પણ જેને અરુચિ પ્રકટી નીકળે,
તેથી માણસ દુર્લભ છે-વિરલ છે.

૩-જેઓ નાનાં નાનાં પ્રાણીઓ ઉપર પણ પ્રેમ રાખે છે, તેનાજ ઉપર
હોનથી મહાન પ્રભુ પ્રેમ કરે છે.

૪-મહાયાત્રાનો વિશાળ પ્રદેશ હજી તમારે વંટાવવાનો બાકી છે; માટે
શતાની તૈયારી સારી થેઠે અને સારામાં સારી કરો, કે જેથી આગળ આકૃત
હિતી પડે નહિ.

૭૭-તપસ્વી અહમદ મશરૂફ

તાપસવર અહમદ મશરૂફ તેમના સમયના એક યુગિ હતા અને પુષ્કળ
બાહ્ય પામ્યા હતા. તેઓ જોરાસાનની સાધુમંડળીના આજુબજુરૂપ હતા અને
જગતમાં જન્મેલા હતા. પછી તેઓ બગદાદમાં જઈ વસ્યા હતા. કુતુબ મદાર-
ની સહવાસમાં તેઓ રહ્યા હતા. તેમણે ચાળીસ સાધુપુરુષોની સેવા કરી હતી
જને તેથી તેમના જીવનમાં ઘણું લાભ થયો હતો. આધ્યાત્મિક વિદ્યામાં અને
લૌકિક વિદ્યાઓમાં તેઓ સમર્થ પંડિત હતા. સાધનાઓ સાધવામાં તથા
કાલિક વૃત્તિઓને પોષવામાં તેમણે અપૂર્વ દૃઢતા પ્રદર્શિત કરી હતી. તાપસ-
વર મહાસત્ત્વી તથા સર્વોં સકલીની સાથે તેમને સમાગમ થયો હતો.

નૃસિંહ અહમદ મશરૂફ કહે છે કે, એક દિવસ કોઈ વૃદ્ધ પુરુષ મહારી
પાસે આવ્યો અને સરસ વાતો કહેવા લાગ્યો. તેની વાતો મધુર તથા અંતરને
આનંદ આપે તેવી હતી. છેલ્લે તે બોલ્યો કે “તમારા મનમાં જે વિચાર ઉદ-
ભવ્યો હોય તે મને કહો.”

મહારા મનમાં થયું કે, આ માણસ ચાહુરી છે. આ વાત મેં બંધુવર જૂરીર-
ને કહી. તેઓ કુખી થયા અને બોલ્યાં કે “તો આ વિચાર તમારે જો વૃદ્ધ
પુરુષને કહેવો હતો ને ?”

મેં કહ્યું કે “તેમને કહ્યાવિના તો હું રહી શકીશજ નહિ. પછી મેં તે વૃદ્ધને કહ્યું કે ‘આપે’ મને કહ્યું છે કે, તમારા મનમાં જે જે વિચાર ઉપજે, તે તમે મને કહેજો;’ એટલે હું કહું છું કે, મને એમ લાગ્યું કે આપ એક યાદુશી છે.”

આ સાંભળીને તે વૃદ્ધ પુરુષ કેટલીક વાર નીચું જોઈ રહ્યો અને પછી મુખ ઉઘું કરીને-બોલ્યો કે ‘આપ સત્ય કહો છો.’ એમ કહીને તે દીક્ષા-વચનો બોલીને ઇસ્લામધર્મમાં દાખલ થયો. પછી તેણે કહ્યું કે “હું મુસ્લીમ દેશોમાં ભ્રમણ કર્યા પછીજ આપની પાસે આવ્યો છું અને આપનાજ સહ-વાસથી સત્યને સમજી શક્યો છું.”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જે માણસ ઈશ્વરને ભૂલી જઈ અન્ય જાણતોમાં આનંદ લે છે, તેના બધા આનંદોનું પરિણામ દુઃખમાં આવે છે. ઈશ્વરની સેવા-પૂજામાં જેને પ્રીતિ ઉપજતી નથી, તેની બીજી બધી પ્રીતિઓનું પરિણામ લયમાં આવે છે; અને જે પ્રભુમાં હૃદય જોડે છે, તેને સર્વ હરકતોથી પ્રભુ બચાવી લે છે.

૨-પ્રભુનું સન્માન કરવામાં પ્રભુના ભક્તોનું પણ સન્માન આવી જાય છે; પણ પ્રભુભક્ત-હરિજનોનું સન્માન કરવામાં તો પ્રભુના સન્માન ઉપરાંત પ્રભુને પામવાનો મહત્વપૂર્ણ દરવાજો પણ ખુલી જાય છે.

૩-સંસાર અનેકવિધ જોખમ અને લયથી ભરેલો છે તેથીજ સમજદાર મનુષ્યોની પ્રીતિ ઈશ્વર તરફ રહે છે અને સંસાર તરફ નથી રહેતી.

૪-જે નરકથી બહીતો નથી, તેનામાં સ્વર્ગમાં જવાની ગતિમતિ શાની હોય?

૫-તત્ત્વજ્ઞાનરૂપી વૃક્ષ ઉપર ચિંતનરૂપી જળ સિંચવાનું છે, પશ્ચાત્તાપ-રૂપી વૃક્ષ ઉપર પ્રાયશ્ચિત્તરૂપી પાણી સિંચવાનું છે અને પ્રેમરૂપી વૃક્ષ ઉપર યોગરૂપી વારિ સિંચવાનું છે.

૬-જેના ઉપર ઈશ્વરસિંચાય બીજનો અમલ ચાલી શકે નહિ, તેજ મહાપુરુષ છે.

૭૮-તપસ્વી અબ્હુક્ષા અદમદ મગરખી

તપસ્વી અબ્હુક્ષા અદમદ ધર્માચાર્ય મંડગના નેતા, પુણ્યાત્મા, પવિત્રતાની તથેવિદેષ અને તપસ્વીઓના બૂવણરૂપ હતા. તેમના જીવનની પ્રથા વિચિત્ર હતી. સાધકોને શિક્ષણ આપવામાં તેઓ ઘણા નિપુણ હતા. જાનર અને બાહ્યદ્રવ્યોમાં તેમજ નિઃશંખતામાં એ સમયે તેમના જેવો સાધક કોઈ નહોતો. ઋષિવર્ચ ઇંદ્રાદીમ ઐયાસ અને ઇંદ્રાદીમ શયણાની-એ તેમના શિષ્ય બનીને જીવનને ઉત્તમવળ બનાવ્યું હતું. આ જાને ઇંદ્રાદીમોએ મુક્તકંઠે અબ્હુક્ષા અદમદનું માહાત્મ્ય ગાયું છે. તેમનાં વચનો સુકિત-થી ભરેલાં, હૃદયસ્પર્શી અને સચોટ પ્રમાણયુક્ત હતાં. તેઓ એકસોવીસ વર્ષ જીવ્યા હતા, તેમજ આશ્ચર્યજનક કાર્યો કરેલાં છે. માત્ર આડનાં કૃષ્ણ-મૂળ-નું જ તેઓ ભક્ષણ કરતા, બીજા પ્રકારના લોજનને અડતા નહિ. તેમના શિષ્યો મૂંઢે જૂંઢે સ્થળેથી મૂળીઆં એકઠાં કરીને તેમને મોકલતા, તેથી તેમને નિર્વાહ આવતો. હજ કરનારાઓ પહેરે છે, તેવો પોપાક પહેરીને તેઓ સહચરો સાથે દેશમાં ફર્યા કરતા.

અબ્હુક્ષા અદમદ કહે છે કે, મને વારસામાં એક ઘર મળ્યું હતું. મેં પચાસ મુદ્રાથી તે વેચી નાખ્યું અને એ મુદ્રાઓ કેડમાં રાખીને હું જંગલમાં ગઈ જતો હતો; રસ્તામાં એક લૂંટારો મળ્યો અને બોલ્યો કે “બોલ, તારી પાસે શું છે ?” મેં કહ્યું કે “પચાસ મુદ્રાઓ છે.”

લૂંટારો—“લાવ, તે મ્હને આપ.”

મ્હેં તેને મુદ્રાઓ આપી દીધી. મુદ્રાઓ ભેંધને તે વિચારમાં પડ્યો. પછી પોતાના જાંટને નીચે બેસાડી તે મને કહેવા લાગ્યો કે “આ જાંટ ઉપર બેસી જાઓ.” હું જાંટ ઉપર બેઠો. એટલે પેલી મુદ્રાઓ તેણે મ્હને પાછી આપી.

મ્હેં પૂછ્યું કે “કેમ, પાછી ચામાટે આપો છો ?”

લૂંટારો—“તમારી સંખ્યાએ ભેંધને મ્હારી છુદ્ધિ કરી ગઈ છે.”

પછી તે પશુ મ્હારી સાથે મક્કા આવ્યો અને ઘણો કાળ મ્હારા સહવાસમાં રહ્યો. ઉલ્લે તે એક પ્રભુત્રેખી સાધુપુરુષ બન્યો.

વળી તેઓ કહે છે કે, એક દહાડો હું મોટા જંગલમાં ગયો જતો હતો. ત્યાં મેં એક દૃષ્ટપુષ્ટ શરીરવાળો સુવક જોયો. તે કાંઈ પણ જાણપોતાવિના

૭૮-તપસ્વી અણુ અલ્પિ ગુરુઓની

તપસ્વી અણુ અલ્પિ ગુરુઓની સાધુઓના શિરોમણિ, સોના શ્રદ્ધાપાત્ર અર્થે અને અલૌકિક પ્રભાવવાળા પુરુષ હતા તેઓ યોગાત્માની કપિ-સંતોષોના એક હતા; તેમજ સાધનમાર્ગમાં વીરપુરુષ હતા તેમણે ઘણા મહેતો કરીને કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી છે. તેઓ હકિમ તરબોળના શિષ્ય હતા.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-તપુ જામતો એકેવરવાદમાં સમાયલી છે:-(૧) ભય, (૨) આશા અને (૩) પ્રેમ, પ્રભુની સદાય સર્વ તરફ દૃષ્ટિ છે અને અધર્મમાં પડવાથી સ્વલ્પ થાય છે, એવો વિચાર આવવાથી ભય ઉપજે છે; અને એ ભયજ પાપ વ્રજવાના કારણ બને છે. આનો કામ બદલ પ્રભુ ઇનામ પણ આપે છેજ, એવી આશા ઇશ્વરથી સંકારો તરફ ઉત્સાહ બને છે; પ્રભુ દયાળુકારી છે, એવો વિચાર ઉપજવાથી પ્રભુપ્રત્યે પ્રેમ બને છે અને તેથી પ્રભુનો મહિમા વધારે સમજાવે તેના દર્શનની આતુરતા વધી જાય છે.

૨-ભય પામેલો માણસ પાપથી દૂર રહેવામાં અટકતો નથી, આશાવાળો પ્રભુ પ્રભુમાર્ગનામાં વિશ્રામો લેવા માગતો નથી અને પ્રભુપ્રેમી પ્રભુના સંસ્પર્શમાં રહેલો આનંદ લેવાં ધગતો નથી; કારણ કે પ્રભુનો ભય એ પ્રશ્ન-લિ અગ્નિ જેવો છે, ઇનામની આશા પ્રતીજ્ઞ જેવો છે અને પ્રભુપ્રેમ એ પ્રવૃત્તિની પણ જ્યોતિ જેવો છે.

૩-સાધકના સૌભાગ્યનાં ચાર ચિહ્ન છે:-(૧) સાધનોની સહેજે સમજણ પડે, (૨) ધર્મ પાળવામાં મહેનત ન જણાવી, (૩) સાધુઓનો તરફ રસદાગરુ અને (૪) સર્વ સાધિ સદાયરક્ષકો વગર.

૪-જો માણસ બહુરે રીતે પાપચરણ કરે છે અને સુલ પામે છે, છતાં પણ જો તેને બુદ્ધિ જાય છે, તે સર્વથી વધારે કમનમીજ પ્રાપ્તો છે.

૫-જો સાધુએ પે.ત.ના પ્રાણો પ્રભુમાંજ સ્થાપેલા છે, જે સા.પુત્ર પાપિવ દેવદ પડતાં જાય છે અને જેણે ઈશ્વરદર્શનથી અમૃતજ પ્રેમ કરેલું છે, તેનાં તમામ કાર્યોમાં પ્રેરક, માલિક, કર્તા અનેનેતા પદ પ્રભુજ દેવ છે, પ્રેરક તેની પે.ત.ની પાતે તે. તેણે જરા પણ કનંબ,કનંપણ કે મ.લિકા જેવું કશુંજ નહીં હોય નથી.

૬-જેણે પોતાનું સમગ્ર હૃદય પ્રભુને અર્પણ કરેલું છે અને દેહને લોક-સેવામાં જોડેલો છે, તેજ ખરો ત્યાગી, દાતા અને તત્ત્વજ્ઞાની છે.

૭-ઇશ્વરનો વધારે પરિચય થાય છે, તેમ તત્ત્વજ્ઞાન પણ વધારે ઉંડું અને દઢ થતું ચાલીને ઘણીજ ઉંચી અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે. દેહલાવે પોતાને કનિષ્ઠ માનવો, એ પણ તત્ત્વજ્ઞાનનું જ પરિણામ હોય છે.

૮-તમે પ્રભુમય રહેવામાંજ શ્રેષ્ઠતા સમજો. લૌકિક અસાધારણતાના કે અમત્કારોના અભિલાષી થતા નહિ. કેમકે એવી ઇચ્છા જાગી, એટલે પછી તમારી ચિત્તવૃત્તિ પ્રભુના માર્ગમાં સ્થિરજ રહેવાની નહિ, કે જે સ્થિરતા તમારામાં આવેલી જોવાને ઇશ્વર ઇચ્છે છે. આધીનતા (એટલે કે પ્રભુની આજ્ઞા અને ઇચ્છાને આધીન રહેવું-થવું) એ પ્રભુલક્ષિતનું ધામ છે, ધીરજ એ તે ધામમાં પેસવાનું દ્વાર છે અને આત્મવિસ્મર્ગન એ તે મંદિરનો અંદરનો ભાગ છે કે જે ધામમાં સદાને માટે સર્વોત્તમ સુખ, ચેતના અને શાંતિજ શાંતિ રહ્યા કરે છે !

૮૦-તપસ્વી અખુ બકર કેતાની

તપસ્વી અખુ બકર કેતાની દઢ વ્રતવાળા તથા સાધકમંડળના મહાન આચાર્ય હતા. વળી તેઓ દયા અને દાક્ષિણ્યની જ્યોતિર્રૂપ, શૂદ્ર તત્ત્વજ્ઞાનની ભૂમિકા-રૂપ તથા પરમ આધ્યાત્મિક પુરુષ હતા. તેઓ તીર્થભૂમિ મસ્જીના ધર્માચાર્ય તેમજ વૈરાગ્ય, પ્રભુઆશ્રય અને સાત્વિકતામાં અદ્વિતીય હતા. કેતાની સાધુ-પ્રવરોમાં હાજીતરીકે ગણાતા હતા. તેઓ સત્કર્મશીલ વિવિધ વિદ્યાઓમાં પરિણત, સાધન-ભજનમાં અગ્રણી અને ઋષિધર્મમાં શ્રેષ્ઠ ગણાતા હતા. મહુર્ષિ બુન્નેદ, અખુ શયિદ, ખરીજ અને નુરીના સમાગમનો લાભ તેમણે લીધો હતો. તેઓ ‘ચેરાગે હરમ’ અર્થાત્ ‘કાબા મંદિરના દીપક’ ગણાતા. તેઓ મસ્જીમાંજ રહ્યા હતા અને ત્યાંજ પન્હોડવાસી થયા હતા.

મહુર્ષિ અખુ બકર રાત્રિથી આરંભીને સવારસુધી નમાજ પઢતા અને આખું કુરાન પઢી જતા. કાબામંદિરની બારહુલ્લર પ્રવેશિલાઓ તેમણે કરી હતી. ત્રીસ વર્ષસુધી તેઓ પાણી તથા દૂધ ઉપરજ રહ્યા હતા અને તેથી રાત્રિવસ્ત્રમાં મધને માત્ર એકજ વાર અલુ (અંગુરુકાં) કરવી પડતી તથા

જોના જેવી નિયમિત નિદ્રા પણ લીધી નહોતી.

આરે તેમજે દજ દરવાજાની જનેતા પાસે રત્ન માગી, ત્યારે માતાએ તો આપી; પરંતુ તે છતાં પણ માર્ગમાં તેમને ઠીક નહિ લાગતાં ઉત્તેજ થવા લાગ્યો અને તેથી સ્નાન દરવાજી જરૂર જણાઈ. આથી તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, મેં ઉત્તમ સંકલ્પપૂર્વક આ યાત્રા શરૂ કરી નથી, માટે ઘેર જઈએ. ઘેર પાછા આવો જ્યુ તો જનેતા બારણા પાછળ ગ્રોકાતુર ચહેરે બેઠી છે. અમુ બકર બોલ્યા કે “માતૃશ્રી! તમે મને રત્ન નહોતી આપી?”

જનેતા—“હા, રત્ન તો આપી હતી; પરંતુ તારાવિના ઘરમાં પેસવા-દબ મને ગમ્યું નહિ, તેથી હું તો પછી અહીં આ બારણાનીજ પાછળ બેઠી છું અને સંકલ્પ કર્યો છે કે, મ્હારો પુત્ર પાછો આવતાંમુધી અહીંજ બેઠી રહીશ.”

પછી જનેતા જીવતી રહી ત્યાંમુધી અમુ બકર ઘેરજ રહ્યા અને તેના પરલોકવાસી થયા પછીજ તેઓ યાત્રાએ નીકળી પડ્યા.

સાધુ અમુલ હુસેન મઝીબન કહે છે કે, હું ભાતાવિના માત્ર વિશ્વાસ ઉપરજ જંગલમાંથી પસાર થતો હતો. રસ્તામાં એક નાનકડું સરોવર આવ્યું, હું તેને તીરે જઈ બેઠો અને વિચારવા લાગ્યો કે, ભાતાપોતાવિનાજ હું આટલું જંગલ વટાવી ગયો, એ મેં કેવું મોટું કાર્ય કર્યું છે! એટલામાં સરોવરને સામે કાંઠેથી કોઈએ ઉચે સ્વરે મ્હને કહ્યું કે “અરે હજામ! કેવા મોટા સંકલ્પો કરે છે?”

મેં વાહીને જોયું તો અમુ બકર કેતાનીને જોયા. મને ઘણો પસ્તાવો થયો અને પછી ઇશ્વર તરફ ધ્યાન લગાડ્યું તથા અહંભાવ છોડી દીધો.

અમુ બકર કેતાની કહે છે કે, એક વાર મ્હને મ્હારા શરીરમાં તથા મનમાં ઘણીજ દુર્બળતા જણાવા માંડી. મેં ધ્યાનું કે, આમ ને આમ કાળાની પ્રદક્ષિણા કર્યો પછીજ દુર્બળતા મટવા માટે પ્રાર્થના કરે. પછી પ્રદક્ષિણા કરતાં કરતાં હું દીનવાપૂર્વક પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, એટલામાં ઇશ્વરની નિકટતાએ મને પ્રાર્થના કરતો અટકાવ્યો અને મેં દેવી વાણી સાંભળી કે:—

“મેં તને મ્હારા પોતાનો કરી લીધો છે. હવે તું શામાટે મ્હારાસિવાય બીયું કાંઈ ચાહે છે?”

અમુ બકર કહે છે કે, ઘડાણ મંડળીના નેતા અદિલના ઉપર મને દ્રેષ રહેતો હતો. જે ઘરમાં હું રહેતો હતો, ત્યાં મને એક રાત્રે આ પ્રમાણે.

આખું, તેણે પાદ ભરીને તેની આંખો ફાટી નાખી. એટલે અગ્નિ બકર બોલ્યા કે “તેના ઉપર સ્વર્ગીય પ્રકાશ અને આધ્યાત્મિક ભાવ ઉતરવા લાગ્યો હતો; છતાં તેના તરફ દૃઢતા કરીને એણે મંદિર તરફ દિશ્યાવી, માટે જ તેને તે શિશુ થઈ છે. ન્યાયે મંદિરનો સ્વામી પોતે જ હાજર થતો હોય, ત્યારે તેના તરફ દિશ્યા ન કરતાં મંદિર ઉપર જ દિશ્યા કરવી, એ ગેરવ્યાજબી હતું.”

એક વાર એક વૃદ્ધ પુરુષે અગ્નિ બકરને આવીને પૂછ્યું કે “બદ્ધ પુરુષ ! આપ કેમ ઇશ્વારીય-મરજીમાં જતા નથી ? ત્યાં ધણા તોડો બેઠીને સદિસ સાંભળે છે. એ આપ પણ ત્યાં જાઓ તો તેનું શબ્દ કરી શકો. એક મહાન આચાર્ય આવેલા છે અને તે ધણી મુંઝવે અને ઉંચી વાતો કહે છે.”

અગ્નિ બકરે મસ્તક ઉંચું કરીને પૂછ્યું કે “ઇશ્વારીય-મરજીમાં આવેલા એ વૃદ્ધ આચાર્ય કેનાં વચનો બોલે છે ?”

વૃદ્ધ—“એ આચાર્ય, અબદુલ રહેમાન જહરી અને અગ્નિ હોરયરાનાં સચેત્રાં સદિસનાં વિવરણો તથા હજારો સાહેબની કહાણીઓ વર્ણવે છે.”

મહર્ષિ—“મહાશય ! આપ બહુ છેટા સમયની વાતો સાંભળો છો; પણ હું તો અહીં હાલની જ વાત સાંભળી રહ્યો છું.”

વૃદ્ધ—“આપ અત્યારે કેની પાસેથી અને શી બાબતની વાતો સાંભળો છો ?”

અગ્નિ બકર—“મારા અંતરદ્વારા ઇશ્વરી વાણી સાંભળી રહ્યો છું.”

એક દહાડો ખલે ઉત્તરીય વચ્ચે મૂકીને અગ્નિ બકર નમાજ પઢતા હતા, એવામાં એક ચોર ખસેથી એ વચ્ચે ઉપાડીને આવ્યો ગયો. તે બજાર તરફ વેચવા સાફ જતો હતો, પરંતુ તરતજ તેના હાથ જડ જેવો બની ગયો. x આથી ચોરે તરતજ પાછાં આવીને એ ઉત્તરીય વચ્ચે મહર્ષિના ખભા ઉપર પાછું મૂક્યું. મહર્ષિ તો નમાજમાં તહીન થયેલા હતા, એટલે ચોર પણ આવીને એક પાગુપર બેસી ગયો. પછી ન્યાયે મહર્ષિ નમાજમાંથી મુક્ત થયા, ત્યારે તેણે શાવા માંડ્યું.

* મહાના કાનામંદિર પાસે એક સ્થળે ઇશ્વારીયના પગલાં છે, તે સ્થળે ઇશ્વારીય-મરજી આવેલી છે.

x જેઓ પ્રભુને અને પ્રભુમક્તાને વિશે પૂરતી માહિતી ધરાવના નથી, તેમને શાવા બતાવેલા ભાગેજ સાચા ભાગ્યે; કેમકે તેમની અસહ્યમાં જડતાદ ઈં પૂજા-પરવા ભરાઈ ગયેલું હોય છે.

સિં ખરાજ વિમુ-અખરાનંદ

અબુ બકરે પૂછ્યું કે “તું શામાટે રહે છે ? તને શું થયું છે ?”

ચોરે બધી હકીકત બહાર કરી. મહર્ષિ જોલ્યા કે “પ્રભુના મહિમા અને ગૌરવના શપથ ખાઈને હું કહું છું કે, તેં ઉત્તરીય વસ્ત્ર લીધાની કે મૂંઝાની મને ખબર પણ પડી નથી.”

પછી તેમણે પ્રભુને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે “હે પ્રભો ! આ ચોરે જેમ ચોરેલી વસ્તુ મને પાછી આપી છે, તેમ તું પણ એનું જે લીધું હોય તે પાછું આપ.” પછી તરતજ ચોરનો હાથ હતો તેવો નિરોગી થઈ ગયો !

અબુ બકર કહે છે કે, મેં સ્વપ્નમાં એક મહારૂપવંત પુરુષને જોયો.

મેં પૂછ્યું કે “તમારું નામ શું ?”

તે પુરુષ—“મારું નામ અનન્યાશ્રય.”

મેં પૂછ્યું કે “તમે ક્યાં રહો છો ?”

તે જોલ્યો કે “હું ધાર્મિક મનુષ્યોના હૃદયમાં વાસ કરું છું.”

વળી ત્યાં મેં એક કફરૂંપી કાળી સ્ત્રીને દીડી.

મેં તેને પૂછ્યું કે “તું કોણ છે ?”

તે બોલી કે “હું પાપી પ્રવૃત્તિ છું.”

મેં પૂછ્યું કે “તું ક્યાં રહે છે ?”

તે બોલી કે “હું વિલાસપ્રિય લોકોમાં રહું છું.”

ત્યારપછી હું જાગૃત થઈ ગયો; અને મેં સંકલ્પ કર્યો કે, હસવાનો ભાવ અત્યંત પ્રબળ ન થાય, ત્યાંસુધી મ્હારે કદીપણ હસવું નહિ.

તાપસવર અબુ બકર કહે છે કે, મેં એક રાત્રે સ્વપ્નમાં પેગંબર મહમદ સાહેબ(સંઆંસં)ને જોયા અને પૂછ્યું કે “કેવા પ્રકારની પ્રાર્થના કરવાથી પ્રભુ મહાના અંતઃકરણમાંથી વાસનાઓને દૂર કરશે ?”

પેગંબર સાહેબ—“દોઝ આળીસ વાર કહેવું કે, હે સચ્ચિદાનંદ પ્રભો ! તમારા સિવાય અન્ય કોઈ મ્હારો આશ્રય પણ નથી અને ઉપાસ્ય પણ નથી. મારા પર એવી કૃપા કરો કે જેથી મ્હારું હૃદય સદા આપના રહસ્ય અને શુભગુણથી પ્રકાશિત અને વિદસિત રહે.”

અબુ બકર કહે છે કે, એક દિવસ કોઈ ગરીબ સાધુ મ્હારી પાસે આવી અશ્રુપાત કરીને જોલ્યો કે “દશ દિવસથી કશું ભોજન નહિ મળવાથી મેં કોઈ બંધુની પાસે આ હુળની કથા કરી હતી અને ઇશ્વરનિંદા પણ કરી હતી. પછી હું બજારમાં ગયો. ત્યાં લોચપર પડેલી એક તામ્રસુત્રા જોઈ તેને મેં

કપાડી લીધી અને જોયું તો તેના ઉપર આ પ્રમાણે લખેલું હતું:--“શું પ્રભુ તારી મૂખની હકીકત બાજુતો નથી કે તું તેની નિંદા કરે છે?”

જ્યારે અથુ કેતાનીનું મરણ નજીક આવ્યું, ત્યારે કોઈએ આવીને તેમને પૂછ્યું કે “જીવનપર્યંત આપે કેવું આચરણ રાખેલું કે જેને લીધે આપ આવી ઉચ્ચતા પામી શક્યા?”

તેઓ જોડ્યા કે “મહાર્ મૃત્યુ પાસે નહિ આવે, ત્યાં સુધી એ વાત હું કહી શકું.” પછી જ્યારે છેલ્લી ઘડી આવી, ત્યારે જોડ્યા કે “હું આખીસ વર્ષ સુધી મહારા અંતઃકરણનો પહેરેગીર રહ્યો હતો. ઇશ્વરસિવાય બીજો જે કંઈ વિચાર અંતરમાં આવતો, તેને હું પાછો ધક્કેલી મૂકતો. આથીજ મહારા હૃદયમાં પ્રભુ-સિવાય બીજું કશું રહી શક્યું નહિ.”

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જે પ્રભુને તમે તમારો કરવા માગો છો, તેના પ્રથમ તમેજ યદ્ય રહો.

૨-સંસારીઓ સાથે સંબંધ રાખવો, એ પાપ સાથે પરિચય રાખવા જેવું છે. એ દુર્ગતિ તરફ દોરવી જનારું છે.

૩-અન્નપાણી ન મળે ત્યારે જે વધારે પ્રકુદ્ધ રહે છે અને મરતાં સુધી સાધન-ભજનમાંજ મગ્ન રહે છે; વળી જે દુઃખને પણ પ્રભુની કૃપા મમજી શકે છે અને મૃત્યુપ્રસંગે પણ જે હસતો દેખાય છે, તેજ ખરો વિશાળી છે.

૪-જેની પ્રકૃતિ જેટલી વધારે ઉન્નત, તેટલો તે વધારે સરળ હોય છે.

૫-પુણ્યાત્મા ઋષિઓ દેહભાવેજ પ્રભુના દાસ હોઈ આત્મભાવે ગુમાજ બનેલા હોય છે.

૬-પ્રેમપાત્રને માટે સ્વાર્થ છોડી દેવો એમાંજ સાચો પ્રેમ રહેલો છે.

૭-પ્રાયશ્ચિત્ત એ એકે એકજ શબ્દ છે, તોપણ તેમાં આ છ ભાવો રહેલા છે:-(૧) પૂર્વ કરેલાં પાપોમાટે ખેદ, (૨) ફરીથી પાપમાં પ્રવૃત્ત ન થવાય તે માટે સાવધાની, (૩) ઇશ્વરમાટે અચરવાના કર્તવ્યોમાં જે ખામીઓ પડી હોય તે દૂર કરવી, (૪) અન્ય લોકો તરફ જે અપરિત અચર્ય થઈ ગયું હોય તેનો ભરદો વાળી આપવો, (૫) સર્વજ્ઞના હેતુ-માસ જે અપરિત એ તરીકે વધારો હોય તેનો હાય કરવો અને (૬) જે અને જેની મનુષ્યના અખી છે, તે મનને સાધનાની દરવાજા પણ અખાડવી.

૮-ઇશ્વરની સાધનાએજ ઇશ્વરી જ્ઞાનની પૂર્વજ રહેલી છે, મન કુસ્ત્રનો ભણવામાં કે મોટી મોટી વાતો કરવાનો નહિ.

અબુ બકરે પૂછ્યું કે “તું શામાટે રહે છે ? તને શું થયું છે ?”
ચોરે બધી હકીકત જાહેર કરી. મહર્ષિ જોલ્યા કે “પ્રભુના મહિમા અને
ગૌરવના શપથ ખાધને હું કહું છું કે, તે ઉત્તરીય વસ્ત્ર લીધાની કે મૂંઝાની
મને ખબર પણ પડી નથી.”

પછી તેમણે પ્રભુને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે “હે પ્રભો ! આ ચોર જેમ ચોરલી
વસ્તુ મને પાછી આપી છે, તેમ તું પણ એનું જે લીધું હોય તે પાછું આપ.”
પછી તરતજ ચોરનો હાથ હતો તેવો નિરોગી થઈ ગયો !

અબુ બકર કહે છે કે, મેં સ્વપ્નમાં એક મહારૂપવંત પુરુષને જોયો.

મેં પૂછ્યું કે “તમારું નામ શું ?”

તે પુરુષ—“મારું નામ અનન્યાશ્રય.”

મેં પૂછ્યું કે “તમે ક્યાં રહો છો ?”

તે જોલ્યો કે “હું ધાર્મિક મનુષ્યોના હૃદયમાં વાસ કરું છું.”

વળી ત્યાં મેં એક કદરૂપી કાળી સ્ત્રીને દીડી.

મેં તેને પૂછ્યું કે “તું કોણ છે ?”

તે જોલી કે “હું પાપી પ્રવૃત્તિ છું.”

મેં પૂછ્યું કે “તું ક્યાં રહે છે ?”

તે જોલી કે “હું વિલાસપ્રિય લોકોમાં રહું છું.”

ત્યારપછી હું જાગૃત થઈ ગયો; અને મેં સંકલ્પ કર્યો કે, હસવાનો ભાવ
અત્યંત પ્રણય ન થાય, ત્યાંસુધી મહારે કદીપણ હસવું નહિ.

તાપસવર અબુ બકર કહે છે કે, મેં એક રાત્રે સ્વપ્નમાં પેગંબર મહમદ
સાહેબ(સંઆંસં)ને જોયા અને પૂછ્યું કે “કેવા પ્રકારની પ્રાર્થના કરવાથી
પ્રભુ મહારા અંતઃકરણમાંથી વાસનાઓને દૂર કરશે ?”

પેગંબર સાહેબ—“રોજ ચાળીસ વાર કહેવું કે, હે સચ્ચિદાનંદ પ્રભો!
તમારાસિવાય અન્ય કોઈ મહારો આશ્રય પણ નથી અને ઉપાસ્ય પણ
નથી. મારાપર એવી કૃપા કરો કે જેથી મહારૂં હૃદય સદા આપના રહસ્ય અને
શુણગાનથી પ્રકાશિત અને વિકસિત રહે.”

અબુ બકર કહે છે કે, એક દિવસ કોઈ ગરીબ સાધુ મહારી પાસે આવી
અશ્રુપાત કરીને જોલ્યો કે “દશ દિવસથી કશું ભોજન નહિ મળવાથી મેં
કોઈ બંધુની પાસે આ હુખની કથા કહી હતી અને ઇશ્વરનિંદા પણ કરી હતી.
પછી હું જાનરમાં ગયો. ત્યાં ભોંયપર પડેલી એક તામ્રમુદ્રા જોઈ તેને મેં

૮૨-તપસ્વી અમુ ઉમ્મર ઈયબ્બલ

તપસ્વી અમુ ઉમ્મરમદાન ઉવમી, કાર્યકુશળ, દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાન, નિવૃત્તિ-
પ્રસન્ન અને દેશમાન્ય મદાનગાની આચાર્ય હતા. પવિત્ર ચારિત્ર્યતાળા
અધિષ્ઠાતાએ તેઓ પ્રસિદ્ધ થયા હતા. તેઓ તત્ત્વજ્ઞાન, આત્મિકતા, અલો-
કિતા અને સાધન-ભજનના આદર્શરૂપ હતા. ખોરાસાનમાં આવેલા નેશાપુર
નગરમાં તેમનો નિવાસ હતો. તેઓ તાપસ્યવર અમુ ઉમ્મરના શિષ્ય હતા.
મહર્ષિ જુનેદનાં તેમણે હયાં કર્યાં હતાં, તેમની આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિ બહુજ
મૂલ્યમ હતી.

શેષ અમુલ્ય કાસમ નસરાળાદી એક દિવસ સંગીત સાંભળતા હતા, તેમને
ઉમ્મરે પૂછ્યું કે “તમે સંગીત શામાટે સાંભળો છો?”

નસરાળાદી બોલ્યા કે “ભેગા થઇને બીજી-ત્રીજી કુથલી કરવી-
સાંભળવી તેના કરતાં તો (ધર્મનીતિનું કે પ્રભુકીર્તનનું) સંગીત સાંભળવું
ધણુંજ સાચું છે.”

અમુ ઉમ્મરે એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી કે “ચાળીસ વર્ષસુધી મ્હારે
પ્રભુ પાસે તેના સંતોષસિવાય બીજું કંઈજ માગવું નહિ.” તેમને એક પુત્રી
હતી. તેને અઠ્ઠલ રહેમાન સદમી નામના આચાર્ય સાથે પરણાવી હતી. તે
પુત્રી કલેરાન્તા રોગે પીડાતી હતી. અનેક વૈદ્યાની દવાઓ કરી, પણ દરદ
મટ્યું નહિ, ત્યારે તેને તેના પતિએ કહ્યું કે “આ રોગનું અકસીર ઔષધ
તારા પિતાની પાસે છે.”

ત્રી—“શું ઔષધ?”

પતિ—“જો તારા પિતા એક પાપ કરે તો પરમેશ્વર તારે દરદ દુરત
મટાડી દે.”

પત્ની—“આ તો ભારે નવાઇની વાત!”

પતિ—“તારા પિતાની પ્રતિજ્ઞા છે કે, ચાળીસ વર્ષસુધી પ્રભુ પાસે માત્ર
તેના સંતોષવિના કંઈ પણ માગવું નહિ. જો એ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરીને
તારા આરોગ્યમાટે તેઓ પ્રાર્થના કરે, તો જરૂર પ્રભુ તને નિરોગી બનાવે.”

આ સાંભળી અઠ્ઠલ રહેમાનની સ્ત્રી સાંજે ટાળીમાં બેસીને પિતાને
ધેર ગઈ. તેને જોઈ અમુ ઉમ્મરે કહ્યું કે “વીસ વર્ષથી તું એક વાર પણ અડી”

આવી નથી અને આજે શાથી આવી?”

પુત્રી—“તમારા જેવા મારે પિતા છે અને અબ્દુલ રહેમાન જેવા ધર્મ-
ચાર્ય પતિ છે, તેથી માફ જીવન મને વહાલું લાગે છે; કારણકે એ
જીવતી હોઈ તો એવા ધર્માત્મા પતિની સેવાનો લાભ વધારે ઉઠાવી શકું
અને આપ જેવા પિતા પાસે પ્રભુસંબંધી ગૂઢ રહસ્યો વધારે સાંભળી શકું
અને તેમ થવાથી પ્રભુના ધ્યાન-ભજનમાં વધારે રહેવાઈ પ્રભુની કૃપા વધારે
મેળવી શકું. આવી સમજણને લીધે વધારે જીવવાની મારી ઇચ્છા છે અને
તેથીજ હું આપની પાસે યાચના કરવા આવી છું કે તમે પ્રભુપ્રત્યે યાચના
નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા મૂકી દઇને મારા આરોગ્યની પ્રાર્થના કરો. જો આપ
એમ કરો, તો જરૂર પ્રભુ મને નિરોગી કરે.”

અબુ ઉમ્મર—“પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવો યોગ્ય નથી. વહેલું કે મોડું
સૌને મરવાનું તો છેજ; તો પછી હે સમજદાર પ્રિય પુત્રી! તું પાછી તારે
ઘેર જા, મને પાપમાં નાખીને તું માફ કુસંતાન બનીશ નહિ.”

પુત્રી—“ભલે, હું વિદાય માગું છું. મને લાગે છે કે, મરણ હવે નજીક છે.”

મહર્ષિ—“બેટા! જો એમજ થશે, તો તારી અંતિમ ક્રિયામાં હું પણ
જઈશ અને નમાજ પઢીશ.”

પછી તે કન્યા રજા લઇને પોતાને ઘેર ગઇ. ઇશ્વરેચ્છાથી ત્યાં તરતજ
તેનો રોગ જતો રહ્યો અને તદ્દન સારી થઈ ગઈ તથા તેના પિતા કરતાં પણ
આળીસ વર્ષ વધારે જીવી શકી!!+

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-જ્યાંસુધી માણસ પોતાના એકેએક દુનિયાઈ કામકાજને પ્રપંચ,

+ જ્યાં પ્રભુ તરફજ આગળ વધવાની ઇચ્છા રહેતી હોય, જેનો પિતા ભીષ્મ-
પિતા જેવો અડગરેડી હોય, પવિત્ર ધર્મચાર્ય જેનો પતિ હોય અને એવાંઓની
સેવા અને સમાગમમાટે જે બાકી જીવવા માગતી હોય; તથા પરમભક્ત પિતાને
મળીને એ ઇચ્છા અને કારણો દર્શાવી આવી હોય; તો પછી એવા ભક્તાત્માની
પુત્રી ઉપર આવે પ્રસંગે પ્રભુ આટલી કૃપા વગરમાગ્યે પણ ન કરી શકે, તો તો
પછી બિચારાં અસ્પૃશ-અસ્પૃશક માનવીઓ આગળ આવ્યા બતાવો! પણ ક્યાંથીજ
રહુ થયા હોત? અને હમ્મરો-સાબોમાંના કોઈ કોઈ માનવી પણ તેનો મદિમ
કેમ કરીને જાણી શકત? સામાન્ય સંસારી માનવો! આગળ આવી એવપ્રદ દર્શી-
કરો! ક્યાંથી રહુ દેવા પામત?

અર્થ અને નાસ્તિકતાથી ભરપૂર સમજી શકતો નથી અને પોતાના લૌકિક મનોભાવને અહંતા-મમતાયુક્ત જોઈ શકતો નથી, ત્યાંસુધી કેઈ પણ સાધનાથી તેનું ચિત્ત શુદ્ધ થઈ શકતું નથી. જે મનોભાવમાં પ્રભુપ્રેમ કે તત્ત્વજ્ઞાનનો પ્રકાશ હોતો નથી, તે ભાવ ખીલ રીતે ગમે તેટલો મહાન હોય, એપણુ તેથી પ્રભુના માર્ગમાં તો હાનિનોજ સંભવ વધારે છે.

૨-જે માણસ ઇશ્વરે ફરમાવેલાં કાર્યો યોગ્ય વખતે કરતો નથી, તે માણસ તે કાર્યની મધુરતા પણ અનુભવી શકતો નથી.

૩-જે માણસ અહંભાવમાંજ ગૌરવ માને છે, તે સહેજે પાપી થાય છે.

૪-જેના વિચારો પવિત્ર છે, તેની વાત પણ પવિત્ર હોય છે અને તેનાં કાર્યો પણ સાત્વિક હોય છે.

૫-જે કેઈ માણસ એમ પૂછે કે “તત્ત્વજ્ઞાનથી ઈશ્વરદર્શન કેટલુંક છેડું દૂર છે?” તો તેને કહો કે “મનન-ચિંતન, સેવા-પૂજા અથવા ધ્યાન-સ્મરણ વખતે પણ તેનાથી ઈશ્વરો પ્રતાપ અથવા પ્રભુનો પ્રભાવ જેટલો છેટો રહેતો હોય, તેટલું છેડું છે.”

૮૩-તપસ્વી જાફર જલિલ

તપસ્વી જાફર જલિલ સત્કાર્યોમાં સાહસવાળા, જ્ઞાનના સાગરરૂપ, ગંભીર વાના અથગ પર્વતરૂપ, શાશ્વત ધનથી શ્રીમંત અને તે કાળના સાહકોમાં આચાર્યરૂપ હતા. તેઓ અદ્વિતીય જ્ઞાની અને વિવિધ વિદ્યાઓમાં નિપુણ હતા. મહર્ષિ હુન્નેદના તેઓ ખાસ સાથી અને વૃદ્ધ મહાત્મા હતા.

મહર્ષિ જાફર જલિલ સાઠ વાર મક્કે હજ કરવા ગયા હતા. હુઝુર અલ્લિહ નામનો તેમને એક શિષ્ય હતો. એક રાત્રે એ શિષ્ય પોતાને ઘેર જવા વેધાર થયો.

જાફર—“આજની રાત્રિ તું અહીં આંજ રહે.”

પરંતુ પેલા શિષ્યની ઇચ્છા ઘેર જઈ અજ્ઞ દાંપતીને પોતાનાં ભૂખ્યાં છેઃકરને ભવગવવાની હતી. આથી શુરુની આજ્ઞા થતાં તે વિચારવા લાગ્યો કે “એ હું અહીં રાત રહીશ તો કાલે પ્રજાનની નમાજ પૂરી થતાંસુધી શુરુ પાસેથી જવાશે નહિ; અને ઘેર જાણકો ભૂખ્યાં રહેશે; તેથી તે ફરીથી બેઠવો કે ‘આયો! હું આઈ છું.’”

૮૭-તપસ્વી ઉમ્મર ઝોળન ઉસ્માન મક્કી

તપસ્વી ઉમ્મર ઝોળન ઉસ્માન મક્કી ઋષિકુળના ભૂષણ, જગતના જ્યોતિર્-રૂપ, મહાતીર્થ મક્કાના ગૌરવરૂપ અને સર્વશ્રેષ્ઠ પુરુષ હતા. વિવિધ સં-ગ્રહોમાં અને સાધુતામાં તેઓ તેમના સમયમાં શ્રેષ્ઠ ગણાયા હતા. સાધનાઓમાં તથા સાત્વિકતામાં તેમણે વિશેષતા મેળવી હતી. તેમણે અનેક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રંથો રચેલા છે. મહર્ષિ જીન્નેદનું તેમણે અનુસરણ કર્યું હતું અને છેલ્લે તેમને સાધુ અણુ શયિદ ખર્નાજનો મેળાપ થયો હતો. મક્કા તીર્થના તેઓ ધર્માચાર્ય હતા. ઘણાં વર્ષ સુધી ત્યાંજ સ્થિતિ કરી તેમણે એકાંતમાં સાધનાઓ સાધી હતી. એક વાર તાપસવર ઉમ્મરે કાળામંદિરથી મહર્ષિ જીન્નેદ જુરીરી અને શબલીના ઉપર આવી મતલબનો પત્ર લખ્યો હતો:-

પત્ર

વહાલા ખિરાદરો,

આપ ઋષિકના ધર્માચાર્યો તથા માનવંત લોક છો. ઋહીજગની તથા કાળામંદિરની સુંદરતાનાં દર્શન કરવા જેઓ ઇચ્છે છે તેમને કહેજો કે, તેઓ અનેક બાલદુઃખો તથા અક્યણો ભોગવ્યાવિના દર્શન કરી શકશે નહિ; પણ જેઓ ઈશ્વરની સાન્નિધ્યમાં તેના ગૌરવભર્યા મંદિરમાં જવા ચાહે છે, તેઓ તો આધ્યાત્મિક કલેશો ભોગવ્યાવિના જઈ શકશે નહિજ.

સિંઠ તમારો ઉમ્મરના વંદન

‘મહર્ષિ ઉમ્મરે કાગળના છેવટના ભાગમાં લખ્યું હતું કે “આપનામાં જેઓ ઉચ્ચ સાહસી પુરુષો હોય, તેમને કહેજો કે, બેહબર જવાળામુખી પર્વતો અને બેહબર ભયંકર સમુદ્રો જ્યાં જતાં માર્ગમાં આવે છે, તે રસ્તે તમે આવો. જે એટલો ઉચ્ચ ભાવ ન હોય તો તમે ઇચ્છા કરશોજ નહિ; કેમકે માત્ર એકલી ઇચ્છાથી કશું વળવાનું નથી.”

મહર્ષિ જીન્નેદની પાસે આ પત્ર પહોંચ્યો, ત્યારે તેમણે ઈરાકના ખીજા

* અરબી ભાષામાં “ઈરાક” શબ્દવડે “નદીકાંઠો” અથવા “જંગલનો પ્રદેશ” એવું સમજાય છે. જે ભાગ અરબસ્તાનમાં ફજલા નદીને કાંઠે આવેલો છે, તેને ઈરાક કહે છે; અને તેમાંજ બગદાદ શહેર આવેલું છે. તુર્કસ્તાનમાં જયહુન નદીના કિનારાને પણ ‘ઈરાક’ કહેલ છે. આ પ્રમાણે અરબસ્તાન તથા તુર્કસ્તાનમાં જે ઈરાકપ્રદેશો છે. આ સ્થળે અરબસ્તાની ઈરાકસંબંધી ઉલ્લેખ છે.

× અરબસ્તાનમાં મક્કા, મદિના અને તાયીફ, એ ત્રણે સ્થાનની વચ્ચે આવેલો પ્રદેશ નેમજ નજદ અને ઘોર પ્રદેશમાં જે ભૂમિ આવેલી છે, તેને હીજાઝ કહે છે.

ખર્ચાઓને બોલ્યા અને તેમની સમક્ષ આ પત્ર વાંચ્યો, ત્યારે સૌ આશ્ચર્ય-ચકિત થયા. પછી જુનેદ બોલ્યા કે “કહો, જવાબાગુબી પર્વતોનો મર્મ શો?” જોતાં જો બોલ્યા કે “એનો મર્મ અહંપદનો નાશ છે. જ્યાંસુધી મનુષ્યો બે હજાર વાર અહંપદનો વિનાશ કરે નહિ અને બેહજાર વાર આત્મવિચાર કરે નહિ, ત્યાંસુધી તે ગૌરવવાળા મંદિરમાં પ્રવેશ કરી શકે નહિ.”

જુનેદ કહે છે કે “મદારાશી આ બેહજારમાંથી એક વાર પણ તે કાર્ય શક્ય નથી.”

જુરીરી બોલ્યા કે “તોપણ તમે તો કાંઈક ધર્મસંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી છો અને આ રસ્તાનું ટેકલુંક અંતર કાપ્યું છે; પરંતુ હું તો હજુસુધી ત્રણ પગલાંથી વધારે આવી શક્યો નથી.” ત્યારે શળલી રોતા રોતા બોલ્યા કે “હાય હાય, તમે તો એક પર્વતનું પણ ઉદ્ભવન કર્યું છે; પરંતુ મેં તો હજુસુધી તે પર્વતને દૂરથી પણ જોયો નથી.”

ત્યારે ઉમર ઇસ્પહાનમાં આવ્યા હતા, ત્યારે ત્યાં એક યુવક પીડાવશ-યથ પધારીમાં પડ્યો હતો. તેની ખબર કાઢવા તેઓ એક વાર ગયા. પેલા યુવકે કહ્યું કે “આપ કોઈ કલાવત ગવૈયાને કહો, એટલે તે આવી મહને એક સ્ત્રી સંભળાવે.”

મહર્ષિએ ગવૈયાને એક અરબી કવિતા સંભળાવીને કહ્યું કે “તું આ કવિતા સરસ રાગથી અને આલાપપૂર્વક તેની પાસે ગાજે.” આ કવિતા ગવાયા. પછી પેલો યુવક તરતજ સાંભળે થઇ ગયો.

આથી આશ્ચર્યચકિત થઇ તેના પિતાએ એ યુવકને ઉમરના હાથમાં સોંપ્યો. છેલ્લે એ યુવક એક સાધુ પુરુષ બન્યો.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-ત્યારે સાધકની દષ્ટિમાં ઇશ્વરી જ્ઞાન અને ઇશ્વરદર્શનનું મહત્ત્વ વધારે દેખાય છે, ત્યારેજ તેનું મન સુષ્પની પેઠે ખીલે-ખુલે છે; અને તેમ થયા પછી તેના દષ્ટિમાર્ગમાં બીજું જે કંઈ આવે છે, તેના તરફ તે દષ્ટિ પણ કરતો નથી.

૨-પ્રભુપ્રેમીઓના બાવાવેશની દશા વર્ણવી શકાય નહિ. શ્રદ્ધાળુઓની સ્થિતિ તેના કરતાં ઉતરતી હોવાથી તેમનાથી પણ એ દશા જરાજર સમજી શકાતી નથી; છતાં પણ નિઃસ્વાત્મક જ્ઞાન અને તેના નિદિધ્યાસનદ્વારા અનુભવાતા આંતરિક બાવો, એ તો માત્ર સાક્ષાત્કારની શરૂઆતનીજ અવસ્થા હોય છે.

૮૮—તપસ્વી મમ્શાદ દનયરી

તાપસ્વર મમ્શાદ દનયરી પ્રયુગેગી, મર્મવીર, જગતના સંપત્તિ. પુરુષદ્રેષ્ટ અને પુણ્યાત્મા મંડળીના મંદાન આગાર્ય હતા. સદ્ગુણુચારિત્રમાં, સાધન-બજનમાં, શેવામાં અને શાસ્ત્રમાં તેમની મહાન હતી. અનેક સાધુપુરુષોનો તેમણે સહવાસ કર્યો હતો. દનયર આમ તેમનો નિવાસ હતો, માટે તેઓ 'દનયરી' કહેવાયા છે.

તપસ્વી મમ્શાદ પોતાની ઝુપડીનું બારણું બંધજ રાખતા; દ્વારમાં દ્રાઇ આવે તો અંદરથી પૂછતા કે “તું પ્રવાસી છે કે નિવાસી છે? નિવાસી હોય તો ભલે આવ; અને પ્રવાસી હોય તો આ કુટિરમાં તને જગા મળશે નહિ. કારણ કે તું થોડાક દિવસ રહીને ચાલ્યો જશે, ત્યારે તારા વિયોગની પીડા સહેવાને હું સમર્થ નથી.”

એક માણસે મહર્ષિ મમ્શાદ પાસે આશીર્વાદ માગ્યો, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “ચાલ્યો જ, ઈશ્વરી માર્ગનો મુસાફર થા. મમ્શાદના આશીર્વાદની તારે જરૂર નથી.”

તે માણસે પૂછ્યું કે “ઈશ્વરનો માર્ગ કયી તરફ છે?” તેઓ બોલ્યા કે “જ્યાં તું રહેતો નથી તે તરફ.” આ ઉત્તર સાંભળીને તે માણસ ચાલ્યો ગયો અને લોકસંસર્ગ છોડી દઇને નિર્જનતાનો આશ્રય લીધો. સાચા મનથી પ્રભુને ઈચ્છનાર અને ણીજ બધી બાળતો અને સગવડો તજી દેનાર માટે બનવું આવ્યું છે તેમ તે સાચી અને સર્વોપરિ સંપત્તિ તેને પણ પ્રાપ્ત થઈ. પ્રભુમાં તદ્લીન બનીને પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત કરી. મહાત્મા મમ્શાદ કહે છે કે, એક દહાડો એક સાધક મહારી પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે “મહાશય ! મહારી ઈચ્છા છે કે, આપ મહારેમાટે કાંઈક મિદાન્ન તૈયાર કરવાનું કહો.” ત્યારે અકસ્માત હું બોલી ઉઠ્યો કે “ઈચ્છા અને મિદાન્ન?” સાધક આ ઉત્તર સાંભળીને સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને “વાસના અને મિદાન્ન” “વાસના અને મિદાન્ન” એમ બોલતો બોલતો જંગલ તરફ ચાલ્યો ગયો અને એમ બોલતાં બોલતાંજ તેણે પ્રાણ છોડ્યો.

મહર્ષિ મમ્શાદ કહે છે કે, કેટલુંક દંબું થતાં મહારૂં મન ચિંતાતુર બન્યું. પછી સ્વપ્નમાં મ્હને કોઈ આ પ્રમાણે કહેતું સંભળાયું કે “ઓ કરક-

શરીયા માણસ! એટલું તો હું સહેજે ભરી દઈશ. તું એ વિષે ફિકર-ચિંતા કરતો નહિ. મહારી પાસે માગી લે. મહારો આપવાનો ધર્મ છે અને તારો લેવાનો ધર્મ છે.”

આ સાંભળ્યા પછી હું બેફિકર બની ગયો. પછી હું જે કાંઈ શાકપાંદકું કે રોટી વગેરે લેતો, તેની સાથે કથોળ હિસાળ નહિ ગણતાં એ જે કાંઈ માગે તે આપી દેતો.

મરણકાળે તેમને સગાંસંબંધીઓએ પૂછ્યું કે “તમને રાગની પીડા કેવીક યાય છે?”

મહર્ષિ બોલ્યા કે “રાગવિષે મ્હને કશું પૂછા નહિ, ઇલિલ્લલાહ બોલો.” પછી તેઓ ભીંત તરફ સુખ દેરવીને બોલ્યા કે “હિ પ્રભો! માફ બધુંજ મેં તમારામાં ડૂબાવી દીધું છે. જે માણસ તારા ઉપર ગ્રેમ કરે છે, તેનું એ પ્રમાણેજ ધાય છે. ત્રણ વર્ષથી મારી પાસે સ્વર્ગ આવી ઉભું છે, પણ મેં તેના તરફ દૃષ્ટિપાત પણ કર્યો નથી. ત્રીસ વર્ષથી મેં માફ હૃદય બોલ્યું છે, તે પાછું મેળવવાની મેં ઇચ્છા કરી નથી. તમામ ગ્રેમીઓ એવુંજ ઇચ્છે છે કે, સત્યસ્વરૂપ પ્રભુમાંજ અમે હૃદય અર્પીએ-હૃદય બોધએ! તો હું શામાટે પાછો એ હૃદયને શોધવા ભાઉ?”

આ પ્રમાણે બોલતાં બોલતાં તેમણે દેહ છોડ્યો. કેવું અહોભાગ્ય! કોઈ કહે છે કે, હીન્દરી સન ૨૬૬ માં ત્યારે કોઈ કહે છે કે હિન્દરી સન ૨૬૬માં તેઓ પરલોકવાસી થયા.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-ઈષ્ટદેવતાઓના અનેક પ્રકાર છે. કોઈનો ઈષ્ટદેવ સાગરપ્રજ્ઞ હાયનો માણસ હોય છે, તો કોઈના ઈષ્ટદેવ બાળગોપાળ છે! કોઈનો ઈષ્ટદેવ ધનસુપતિ છે, તો કોઈનો ઈષ્ટદેવ પત્ની છે! કોઈનો ઈષ્ટદેવ ધંધો-રાજમાર છે, તો કોઈનો ઈષ્ટદેવ લોકકીર્તિ વગેરે હોય છે. દરેક માણસ કોઈને કોઈ પદારથને ઈષ્ટતા આપીને ઉપાસે છે. અને સાચી સમજણ આવનાંકુપી આવડી સમજણે ગળામાં નાખેલી આવી તેવી ઈષ્ટતાઓ અને જટ પ્રતિમાઓ ઉપરની આસક્તિ દૂર થવી મુરકેલ છે.

૨-જે માણસ સાંસારિક પદાર્થો ઉપર આસક્ત થતો નથી, એટલુંજ નહિ પણ ઉઘટો પોતાના દેહ અને આધુષ્યને તુલ્ય દુઃખરૂપ અને દોષમય સમજીને તેના ઉપર પણ અસંતુષ્ટ રહે છે, તેજ સાચો ચિરંતી-ચિત્તનંદી છે.

૩-સદાચારી ધર્મોપદેશક અને ધર્માચાર્યનું સન્માન કરવું, માન સાચવવું, સંદેહવાળી વસ્તુ લેવા હાથ ન લાંબાવવો, ધર્મની આચરણમાં ઉતારવી અને લૌકિક પ્રવૃત્તિઓથી સદા દૂર રહેવું, એ સાધકોની નીતિ છે.

૪-મારા જ્ઞાનને અને અહંભાવને બાબત મૂકી શકું તેમ હોઉં, ત્યારે હું ધર્માચાર્યનો ઉપદેશ સાંભળવા જતો અને શુભ પરિણામ તથા પ્રજ્ઞાની આશા રાખતો.

૫-જે માણસ અહંભાવ તથા ચંચળ ચિત્ત સાથે ધર્માચાર્ય પાસે જાય છે, તે માણસ સત્સંગ અને સહયોગને સાચો લાભ ઉઠાવી શકતો નથી.

૬-સાધુ(સારા માણસો)ના સંગથી સાધુતા આવે છે અને અસાધુના સંગથી અસાધુતા આવે છે.

૭-જ્યાંસુધી તમારું અંતઃકરણ સાંસારિક બાબતોથી ઉપરામ થઈને પ્રભુના માર્ગમાં આસક્ત અને સ્થિર થાય નહિ તથા પરમેશ્વરે આપી રાખેલા કોલ-કબુલાતમાં તમને દૃઢ વિશ્વાસ આવે નહિ, ત્યાંસુધી તમે ગમે તેટલી ક્રિયાઓ, ઉપાસનાઓ, નમાજો, અપવાસો અને રોજાઓ વગેરે કર્યા કરો; કથા-કીર્તન સાંભળ્યા કરો; તથા ગમે તેટલી બાબતોનું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન એકઠું કર્યા કરો, પણ ઋષિઓની કૃપા, આચરણ, અવસ્થા કે પદવી તમે પામી શકવાના નથી.

૮-આ ત્રિવિધ ઉપાયોથી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે:-(૧) પ્રભુએ રચેલા અદ્ભુત પદાર્થો(અનેકવિધ પ્રાણીઓ, પદાર્થો, સૂર્યો, તારાઓ, બ્રહ્માંડો)ની વિચારણા અને ચર્ચા કરવાથી; (૨) સદા અને સર્વત્ર વ્યાપી રહેલા ચૈતન્યનો અને નિયમોનો પરિચય અને મનન કરવાથી અને (૩) પોતાના પડંની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પરિણામવિષે તપાસ અને વિચાર કરવાથી.

૯-માણસ પ્રભુને પામવામાટે જે કાંઈ કરે છે તેનું નામ યોગ અને તે સિવાયની જે પણ બાબતો અને માર્ગોમાં ભેડાવું એનું નામ વિયોગ.

૧૦-પ્રભુને પામવાનો માર્ગ લાંબો પણ છે અને ટૂંકો પણ છે; સહેલો પણ છે અને અઘરો પણ છે.

૧૧-આંતરિક પવિત્રતા બળવતી, ઈશ્વરેચ્છા પ્રમાણે વર્તવું અને નાહુટકે-જ સાધારણ લોકોને મળવું, એ પણ ઋષિપણ છે.

૧૨-પોતાના શુભ અને જ્ઞાન દર્શાવવાથી દૂર રહેવું, લોકો બુદ્ધિ બલે

૧-પ્રથમ નદિ, એવો રહેલો-કરવી રાખવી; અને ખાસ જરૂરિયાતની
 ૨-મધ્ય ભાગનોથી દૂર રહેવું, એ પણ અપિયત્ત છે.
 ૩-કોઈક વિચાર, પ્રવૃત્તિ તથા મુખ-સ્વાદને વિદાયગીરી આપવી;
 ૪-પ્રભુપર વિશ્વાસ હોવાનું અથવા નિર્ભર રહેવાનું લક્ષણ છે.

૮૬-તપસ્વી અથુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ શયખાની

તપસ્વર અથુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ મહાન તપસ્વી અને સર્વમાન્ય આચાર્ય
 હતા. ઇત્રિયનિમ્લમાં, ધ્યાન-ભજનમાં અને વૈરાગ્યમાં તેમણે પરાકાષ્ઠા
 બતાવી હતી. તેમના પિતાનું નામ શયખાન હતું. સાધુ અબ્દુલ્લા મુબારક
 કહેતા કે, અથુ ઇસાક પવિત્ર સાધકોમાં અને નીતિમાન લોકોમાં ઈશ્વરી
 પ્રભાવ જેવા છે. તેમનું જીવન ભાવપ્રધાન હતું અને તેઓ સદા ધ્યાન-ભજન-
 માં નિમગ્ન રહેતા.

અથુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ કહે છે કે, ચાળીસ વર્ષ સુધી હું મધ્યા શહેરમાં
 અબ્દુલ્લા મગરબીની સેવામાં રહ્યો ત્યાંસુધી મેં લોકોના જેવો સામાન્ય
 ખોશક લીધો ન હતો; કાખા મંદિરની અગાશી નીચે સૂઈ જતો અને કોઈ
 વાર પણ લોહપતાવથ થઈને ખાધું ન હતું. માત્ર એકજ વાર એવું બન્યું છે.

તુર્કસ્તાનમાં એક વાર મસુરની દાળ ખાવાની ઇચ્છા થવાથી એક વાસણ
 બરીને તે ખાધી. પછી હું બજારમાં ગયો. ત્યાં એક સ્થળે મેં મોટાં મોટાં
 પાત્રો જોયાં. એ વખતે કોઈએ કહ્યું કે, આ બધાં પાત્રો મદિરાથી ભરેલાં છે,

આ સાંભળી મને વિચાર આવ્યો કે, રહારે એ બદલ સજા કરવી જોઈએ.
 પછી મેં લાકડીવટે એ બધાં પાત્રો ભાગી નાખ્યાં. મદિરા વેચનાર પહેલાં તો
 મને કોઈ અમલદાર ધારીને છાનોમાનો જોઈ રહ્યો. પણ પછી મને સામાન્ય
 મુખ્યતરીકે જણતાંજ તે લાકડી લઈને મારાપર ફેદી પડ્યો, અને બસો ફટકો
 માર્યો પછી કેદખાનામાં પણ મોકલ્યો. ત્યાં કેટલોક કાળ હું કેદીતરીકે રહ્યો.
 અથુ અબ્દુલ્લા મગરબીએ એ વાત જણતાં લાગવગ વાપરીને છોડાવ્યો. પછી
 તેમની પાસે જતાં તેમણે પૂછ્યું કે “બાઈ! તમારી આવી દયા શાથી થઈ?”

મેં કહ્યું કે “મસુરની દાળ ચેટ બરીને ખાધી તેથી મનમાં જોશ આવી
 ગયો. તેની સજાતરીકે બસો ફટકો ખાધા અને જેલખત્રા કરી.”

પુરુષશ્રેષ્ઠ અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ ન્યારે મક્કાની હજ કરવા જતા, પ્રથમ મદિના જતા અને ત્યાં હજરત મહમદ સાહેબ(સં આં કબરનાં દર્શન કરીને પછીજ મક્કા જતા અને હાજીવતનું પાલન ત્યાંથી પાછા મદિના આવતા અને “અસ્સલામ અલયકમ્ યા રસુલિ એમ કહીને સલામ કરતા; એટલે હજરત સાહેબ(સં આં સં)ની થી “અલયકમ્ સલામ્ યા ઇબ્ન શય્યાન” અર્થાત્ “હે શય્યાનના પુત્ર તને સલામ” એવો અવાજ આવતો.

અણુ ઇસાક ઇબ્રાહીમ કહે છે કે, હું એક દિવસ જળાશયમાં સ્નાન કરતો હતો, ત્યારે મેં એક ચંદ્ર જેવી શાંતિ અને કાન્તિવાળો યુવક જોયો. તે મને જોઈને ઉચ્ચ સ્વરે બોલ્યો કે “બાહ્યજળથી ક્યાંસુધી નહાયા કરીશ? હવે અંતઃકરણને પણ ધોવાની મહેનત કર, કે જેથી તારો ઉદ્ધાર થાય.”

મેં પૂછ્યું કે “તમે દેવ છો, મનુષ્ય છો કે કોણ છો?”

તેણે કહ્યું કે “હું એમાંનો કોઈ પણ નથી. પરમાત્માની ચરણરજમાંને એક કણમાત્ર છું.”

મેં કહ્યું કે “ત્યારે તો આપ સ્વર્ગીય સ્વારાજ્ય પામેલા જણાઓ છો.”

તેણે કહ્યું કે “ઇબ્રાહીમ ! તું પણ બાહ્ય પ્રદેશમાંથી ચિત્ત ઉઠાવી લઈ તેને અંતરપ્રદેશમાં વાળી દે, એટલે તું પણ એ રાજ્ય અવશ્ય પામી શકીશ.” કોઈએ અણુ ઇસાક પાસે ઉપદેશની માગણી કરી, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “ઈશ્વરનુંજ સદા સ્મરણ કર્યા કરો; અને તેને ભૂલો ત્યારે મૃત્યુનું સ્મરણ કરો.”

આ મહાત્માનું વચનામૃત

૧-એક ઈશ્વરમાંજ વિશુદ્ધ અને પૂરો પ્રેમ રાખી તેનાજ ધ્યાન-લગનમાં જોડાઈ રહેવાથી આધ્યાત્મિક જ્ઞાનનો ઉદય અને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. આ સંસારમાં પરમાત્માસિવાય બીજું જે કંઈ છે તે તો બધું તમને અધર્મમાં અને ભ્રાંતિજનકમાંજ નાખી દેનારું અને દ્વિસાવી રાખનારું છે.

૬૦-તપસ્વી અબુલ ખંચર ઓકતા

પ્રપન્થી અણુલ ખચર આકતા ધર્મત્રેમીઓના માર્ગદર્શક, અંગગણ્ય
જ્ઞા અને મહાન આચાર્ય હતા. તેઓ મગરણનિવાસી હતા. તેમણે તપસ્વી
જીવન શુદ્ધતાના સહવાસનો લાંબ લીધો હતો. વનનાં પશુપંખીઓ પસુ તેમના
વ્રતક પ્રીતિ રાખતાં. સર્પ અને સિંહોનો પણ તેઓ સહવાસ રાખતા. અનેક
પ્રકારનાં પ્રાણીઓ નિર્ભયતાથી તેમની સમીપ આવતાં.

તેઓ જે પર્વતમાં રહેતા ત્યાં એક સમયે એક રાજા ગયો, તેને પ્રત્યેક દિશિને એકેક મહોર આપી, તેમ અંબુલ ખચર પાસે પણ મૂકી. તેઓ વીસ હાથ ઠર ઉભેલા એક ફકીર તરફ તે મહોર ફેંકી દઈને નગર તરફ આજ્યા ગયા. એક વાર હેવથોગે એણે 'અન્યુ' કે, અંબુ કર્યા વિનાજ તેમણે કુરાન હાથમાં લીધું. પછી તેઓ બજારમાં ગયા. બજારમાં ચોરી થયેલી તેથી લોઠા મારને ચોખના હતા. અંબુલ ખચરને જ્ઞતાંજ "ચોર, ચોર" કરી માણસો તેમને વિંટાઈ વળ્યાં. અંબુલ ખચરની સાથે કેટલાક સાધકો હતા તેમને પણ લોઠાએ પકડ્યા.

અબુલ ખાયર બોલ્યા કે “કું આ લોકોનો ઉપરી છું, તેઓ નિર્દોષ
જોવાથી એમને ઊંચી મૂકેા, હું તમારી સાથે આવવા તૈયાર છું.”

પણી સાધકોને તેમણે કહ્યું કે “આ લોકો કદં નેમ કરવા દેજો; યોગના નરિ.”

મહર્ષિને લોકો રાજદરબારમાં લઈ ગયા અને ત્યાં લોકોના માત્ર અનુમાન-
બધો દમન ઉપરથીજ સમગ્રરીકે તેમના હાથ કાપી નાખવામાં આવ્યા ! તેમને
દામયજરના બનીને આવેલા જોનાંજ સાથેકે વ્યાકૃત બની વિદ્યાપદરવા લાગ્યા.

મહર્ષિ—“શોક શામાટે કરો છો? આ તો ખુશી થવા જેવી બાબત છે. જો તેમજો હાથ ન કાપનાં માથું કે હૃદય કાપ્યું તે તો કેવી દશા થાત? વાઘપગ પ્રાયાવિનાજ પવિત્ર કુવનનો કપશં દગ્ગને આવીજ મળ્યા થયો થશે.” આ કથાનાં શબ્દોને અર્થ અનુગતીમાં ‘કપાયત્તા દાકિવત્તે.’ તે વાક્યો જો પડી તેઓ ‘આકેતા’ કરેવાવા લાગ્યા.

મહર્ષિ કાલુકા ખપરના: દા.સ. ઉપર કે.સ. જણના પત્રોમાં મેં જણાવ્યું છે. તેથી નાખવાની જરૂર પડ્યાથી; પણ તેમણે ના પાડી આથી મિત્રોને મેં કહ્યું કે "મહર્ષિ" નામાજ પાઠના દો.પ. તે જખતે તે જ ના.ક.પ.ક. દેવોને આપી. તથા ૪૫૧.૬૬ નામના નામજા જરૂર. હવે, જુદાં હરિજનોને તેમજ જા.પ. દે.પી.નાખવા: એ સમયે મહર્ષિ કાલુકા ખપરને મુકે કે, પણ તેથી નહિ.

આ મહાત્મા ઈબ્નનાં વચનામૃત

૧-જીવાનીમાં જે પ્રભુઆજ્ઞા પાળતો નથી, તે વૃદ્ધાવસ્થામાં દુઃખી થાય છે.
૨-જે માણસ પ્રભુપ્રેમ, તત્ત્વજ્ઞાન ઇત્યાદિવિષે વાતોજ કરી બાણે છે અને વર્તી જાણતો નથી, તેનું પોલ વહેલે-મોડે ખુલીજ જાય છે.

૩-જ્યાંસુધી પ્રભુની મહત્તા સમજાય નહિ અને ચિંતવાય નહિ, ત્યાં સુધી માણસનું અંતઃકરણ પવિત્ર થઈ શકતું નથી.

૪-જે માણસ સાચા સંત-સાધુનાં સેવા-સમાગમ કરતો નથી, તે પોતાના પાંડિત્યમાં અને મિથ્યાભિમાનમાંજ ડૂબતો ચાલીને છેવટે ધિક્કારજ પામે છે.

૫-વિશ્વાસ, એ પ્રભુ અને ભક્ત વચ્ચેની એક એવી અજબ બાબત છે કે જેનું પૂર્ણ રહસ્ય તો પ્રભુસિવાય કોઈ પણ જાણી શકતું નથી.

મહાત્મા અબુ બકર સિદ્દીકનીનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-તમે પરમેશ્વરમાંજ અંતઃકરણને જોડી રાખો અને તેમ ન કરી શકો ત્યારે ધ્યાન-ભજન માં રહેનારા ભક્તાત્માઓનો (સાધકો અથવા સિદ્ધાત્માઓનો) સમાગમ સેવા.

૨-જે માણસ જ્ઞાન તો મેળવે છે, પણ નિષિદ્ધ કામોથી દૂર રહેવાની કાળજી રાખતો નથી, તેને છૂટવાનો કશો ઉપાય નથી.

૩-પૃથ્વી ઉપર જેટલાં માણસો છે, તેટલા ધર્મમાર્ગ છે અને તે દરેક માર્ગ ઈશ્વરથીજ શરૂ થાય છે; નહિ કે માણસોથી.

૪-તમે એવોજ પ્રયત્ન કરો કે જેથી સર્વે અવસ્થામાં પોતાની ખામીઓ અને પ્રભુના ઉપકારો તથા મહત્તા યાદ રહી શકે.

૫-તત્ત્વજ્ઞાન તો જ્યાં ત્યાંથી મળી આવશે, પરંતુ જેટલા પ્રમાણમાં સાચી જિજ્ઞાસા અને સાધુતા આવી હોય, તેટલાજ પ્રમાણમાં માણસ તે જ્ઞાનને ખરા અર્થમાં સમજી શકે છે અને પચાવી-પાલન કરી શકે છે.

૬-હું એવું ઇચ્છું છું કે, સાધકની પ્રત્યેક કૃતિ અને સ્થિતિ પ્રભુનેજ ખોમવાના ઉદ્દેશથી થાય. એવા ઉદ્દેશવિનાની જે પણ કૃતિ અને સ્થિતિ થશે, તે સર્વ વૃથાજ નશે.

૭-જે માણસ પ્રયોજન જેટલીજ વાત કરે છે અને નિપ્રયોજન બોલવાથી દૂર રહે છે, તેજ ખરો બુદ્ધિમાન છે.

૮-સાચા સાધકનું સુખ્ય લક્ષણ એજ છે કે, તે બીજા બધાઓથી દૂર રહી સાચા સંત-સાધુનેજ સહવાસ-સમાગમ સેવે છે.

રહે છે. ઢોંગી સાધુનાં લક્ષણો આથી ઉલટાજ પ્રકારનાં હોય છે.

૪-જ્યારે અન્ન મળતું નહિ ત્યારે મારી જાતને હું કહેતો કે, આ અપ-
વાસ તને ઇશ્વરી બક્ષીસરૂપે મળ્યા છે. વિચાર કરવાથી પણ મને એમજ
જણાતું કે, તે અપવાસના દિવસોથી જોટલો મને લાભ થયો છે, તેટલો લાભ
જમવાના દિવસોથી થયો નથી. કેમકે અપવાસને દિવસે મન સ્વસ્થ રહેવાથી
મને સાધન-લગ્નમાં ખૂબ આનંદ આવતો.

૯૨-તપસ્વી અખુ અહિલ અહમદ રૂઢખારી

તાપસવર અખુ અહિલ અહમદ ધૈર્ય તથા ગાંભીર્યમાં પર્વત જેવા અને
પાંડિત્યમાં રત્નાકર જેવા હતા. તેઓ સદા ઇશ્વરનાજ ધ્યાન-ચિંતનમાં રહેતા.
તેમણે તપાદિ સાધનો પુષ્કળ સાધ્યાં હતાં. તેઓ ચતુર ધર્માચાર્ય અને સદા-
ચરણમાં કુશળ હતા. બગદાદ તેમની જન્મભૂમિ હતું. તેઓ મિસરમાં જઈ
રહ્યા હતા. ગૂઢ તરવોની ચર્ચા કરતાં તેઓ ઘણી ઉચ્ચ વાતો કહેતા. મહર્ષિ
જુનેદ તથા અખુ હુસેન જુરીનો સહવાસ સેવવા ઉપરાંત ઘીલ પળ અનેક
સંત-સાધુઓના દર્શન-સમાગમનો લાભ તેમણે લીધો હતો.

તેમણે કહ્યું છે કે, એક વાર એક ફકિરનું મરણ થયું, ત્યારે તેને કબ્રસ્તાનમાં
લઈ ગયા અને ઉંઘે મોઢે દફનાવવા ગોઠવણ કરવા માંડી. એમ કરવાથી મરનાર
ઉપર ઇશ્વરની વિશેષ દયા થયે, એવી માન્યતા હતી. એટલામાં પેલા શત્રે
આંખો ઉઘાડીને કહ્યું કે “જે ઇશ્વર મહારા ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તેની પામે તમે
મને ખરાબ અવસ્થામાં શામાટે મૂકે છે ?” આ અવાજ સાંભળીને મેં પૂછ્યું
કે “મૃત્યુ પછી પણ શું જીવન હોઈ શકે ?” પુન તેણે કહ્યું કે “પ્રભુના બધાજ
પ્રેમીઓ જીવતા છે.”

અખુ અહિલ અહમદ કહે છે કે, ઘણાં વર્ષ સુધી મને માન શરીરની પવિત્રતા-
માટે શંકા રહ્યા કરતી હતી. એક દિવસ એક ઠેકાણે હું અનિયાર વાર
નાહ્યો અને સૂર્યોદયસુધી જોડી થયે; તોપણ શુદ્ધિ બદાખર થયેલી હતી નહિ.
આથી મેં પ્રાર્થના કરી કે “હ પ્રભો ! મને શાંતિ આપો.” એટલે મેં જી વાતી
સંભળાઈ કે “શાન્તિ તો પરમાત્માના જ્ઞાનમાં અને નિઃકામમાંજ રહેલી છે.”

મન્વલસમયે મરતક તે :

જોગમાં હતું ત્યારે તેને નિવડ્યા.

એ સાંભળીને શિષ્યો બોલ્યા કે “હેવ! અમે અણુ હસ્તને પ્રેમી સાધુ અને એકેશ્વરવાદી બનીએ છીએ.”

સારેશ મહાત્માની—“હા, હું પણ એમજ બન્યું છું. પરંતુ તેણે અનેકેશ્વરવાદીઓના જેવું કાર્ય કેમ કર્યું? માત્ર એકલા પંખીનાજ અવાજમાં તેમણે પરમેશ્વરની વાણી દેવી રીતે સાંભળી? કેમકે ઈશ્વર કંઈ એકજ જગ્યાએ રહેલો નથી. પ્રણુ અને તેના બંદાઓની કથાસિવાય પ્રભુપ્રેમીને બીજા કશાથી શાંતિ વગતી નથી અને તેની આધીનતા આત્મા સિવાય કશો ભાવાવેશ પણ આવી શકતો નથી. સાંસારિક જમીનવસ્તુઓ પ્રણુના માર્ગમાં આવરણરૂપ એટલા માટે ગણાય છે કે તે દોર ત્યાંસુખી તે પ્રણુમાં એકનિષ્ઠ અને તદ્દલીન થઈ શકતો નથી.”

અણુ હસ્ત—“હું પહેલાં તો યોગ્ય માર્ગ ઉપર હતો, પરંતુ મારું આ કાર્ય બુદ્ધિતા સુસાક્ષર જેવુંજ થયું છે, તેથી અને માટે હું પશ્ચાત્તાપ કરું છું.”

અણુ હસ્તએ એક વાર કહ્યું હતું કે, મેં પ્રણુનાં દર્શન કર્યાં છે. ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે “અણુ હસ્ત! તું શયતાનની છંતરપીંડીનું અનુકરણ કરીશ નહિ.”

પછી ઉપલી વાત સામાન્ય લોકોની જાણમાં આવતાં તેમણે મહર્ષિ અણુ હસ્તને ઘણુંજ દુઃખ આપ્યું હતું.

મહર્ષિ અણુ હસ્ત કાનને મધુર લાગે એવીજ વાતો કહેતા. એક દિવસે એમણે એવી દેવી વાણી સાંભળી કે “અણુ હસ્ત! બ્રેશક તું ઘણી ઉત્તમ રીતે બોલી શકે છે; પરંતુ મૌન રાખવું એ તેના કરતાં પણ વધારે ઉત્તમ છે.”

એ પછી તેમણે મૌન લીધું હતું અને એજ અડવાડીઆમાં હીજરી સન ૧૮૯૬માં એક શુક્રવારને દિવસે તેમને કંઈક વાગવાથી પાટ ઉપરથી પડી ગયા અને દેહ છૂટી ગયો.

આ મહાત્માનાં ચૌદાંક વચનામૃત

૧-હુઃખીઓ અને ત્યાગીઓ સાથે લાઇખંધી કરવી એ કડણ કામ છે. સત્યનિષ્ઠ અને સદાચારી સિવાય બીજાથી તે બની શકતું નથી.

૨-પ્રણુ જેને સ્વાદ કે બોલવાની લોહુપતા વગરની જીભ, સંતોષી હૃદય અને અસંત્રહી સ્વભાવ, એ ત્રણ વાનાં આપે છે, તેજ સર્વ આફતોથી બચી શકે છે.

૩-સાચા સાધુનાં લક્ષણો આ પ્રમાણે છે:-દુનિયાઈ ગૌરવ પ્રાપ્ત થતાં તે ચોતાને ગૌરવહીન થયેલો માને છે; શક્તિ અને દૈવી સંપત્તિ હોવા છતાં પણ તે નિર્જાળ ને ગરીબની પેઠે રહે છે અને પ્રસિદ્ધિ મળે તોપણ શુપ્તની.

પેકે રહે છે. ઢોંગી સાધુનાં લક્ષણો આથી ઉલટાજ પ્રકારનાં હોય છે.

૪-જ્યારે અન્ન મળતું નહિ ત્યારે મારી જાતને હું કહેતો કે, આ અપ-
વાસ તને ઇશ્વરી બક્ષીસરૂપે મળ્યા છે. વિચાર કરવાથી પણ મને એમજ
જણાતું કે, તે અપવાસના દિવસોથી નેટલો મને લાલ થયો છે, તેટલો લાલ
જમવાના દિવસોથી થયો નથી. દેમકે અપવાસને દિવસે મન સ્વસ્થ રહેવાથી
મને સાધન-ભજનમાં ખૂબ આનંદ આવતો.

૯૨-તપસ્વી અખુ અલિ અહમદ રૂદખારી

તાપસવર અખુ અલિ અહમદ ધૈર્ય તથા ગાંભીર્યમાં પર્વત જેવા અને
પાંદિત્યમાં રત્નાકર જેવા હતા. તેઓ સદા ઇશ્વરનાજ ધ્યાન-ચિંતનમાં રહેતા.
તેમણે તપાદિ સાધનો પુષ્કળ સાધ્યાં હતાં. તેઓ ચતુર ધર્માચાર્ય અને સદા-
ચરણમાં કુશળ હતા. જગદાદ તેમની જન્મભૂમિ હતું. તેઓ મિસરમાં જઈ
રહ્યા હતા. ગૂઢ તત્ત્વોની ચર્ચા કરતાં તેઓ ઘણી ઉચ્ચ વાતો કહેતા. મહર્ષિ
જીનેદ તથા અખુ હુસેન તુરીનો સહવાસ સેવવા ઉપરાંત ખીજ પણ અનેક
સંત-સાધુઓના દર્શન-સમાગમનો લાભ તેમણે લીધો હતો.

તેમણે કહ્યું છે કે, એક વાર એક ફકિરતું મરણ થયું, ત્યારે તેને કબ્રસ્તાનમાં
લઈ ગયા અને ઉપે મોટે દફનાવવા ગોઠવણ કરવા માંડી. એમ કરવાથી મરનાર
ઉપર ઇશ્વરની વિશેષ દયા થશે, એવી માન્યતા હતી. એટલામાં પેલા શબે
આંખો ઉઘાડીને કહ્યું કે “જે ઇશ્વર મ્હારા ઉપર પ્રેમ રાખે છે, તેની પાસે તમે
મને બરાબ અવસ્થામાં શામાટે મૂકો છો ?” આ અવાજ સાંભળીને મેં પૂછ્યું
કે “મૃત્યુ પછી પણ શું જીવન હોઈ શકે ?” પુનઃ તેણે કહ્યું કે “પ્રજુના બધાજ
પ્રેમીઓ જીવતા છે.”

અખુ અલિ અહમદ કહે છે કે, ઘણાં વર્ષ સુધી મને મારા શરીરની પવિત્રતા-
માટે શંકા રહ્યા કરતી હતી. એક દિવસ એક ઠેકાણે હું અગિયાર વાર
નાહ્યો અને મૃત્યોદયસુધી ખોટી થયો; તોપણ શુદ્ધિ બરાબર થયેલી લાગી નહિ.
આથી મેં પ્રાર્થના કરી કે “હિ પ્રભો ! મને શાંતિ આપો.” એટલે ગેળી વાણી
સંભળાઈ કે “શાન્તિ તો પરમાત્માના જ્ઞાનમાં અને મેળાપમાંજ રહેલી છે.”

મરણસમયે મરણકે તેમની બહેનના ખોળામાં હતું ત્યારે તેઓ નેત્ર ઉઘા-

ડીને યોદ્યા હતા કે, ક્રિસ્તાઓને (દેવહૂતોને) નજરે લેઉં છું. તેઓ કહે છે કે 'ચાલો, તમને એવે સ્થળે લઈ જઈએ કે જ્યાં પરીઓ-અખસરાઓ તમારી રાહ લેતી ઉભી છે' પરંતુ મહાદ્ અંતઃકરણ એમ કહે છે કે 'હિ પ્રભો! તમારા-સિવાય બીજા કશા તરફ હું દષ્ટિ કરનાર નથી. જેને ગ્રાહ કરવામાટે આખું જીવન ગાળ્યું છે, તેનેજ જઈ મળવાનું મૂકીને વચમાં-સ્વર્ગના સુખવિલાસ-માં-મહારે ફસાઈ પડવું નથી.' આટલું કહીને તેમણે શરીર છોડ્યું. હિજરી સન ૩૨૮ માં તેમનો દેહાંત થયો.

આ મહાત્માનાં કેટલાંક વચનામૃત

૧-આપણે ધારેલા સમયે સાચા સંત-સાધુનો મેળાપ થવો, તેમજ મેળાપ થયા પછી ધારેલા સમયે તેમનાથી છૂટા પડી શકાવું, એ બંને બાબતો મુશ્કેલ છે.

૨-એક કાંબળો, કષ્ટસાધ્ય ભોજન, સંસારનું વિસ્મરણ, ધર્મનું પાલન અને પેગંબર તથા મહાપુરુષોનું અનુસરણ, એ સાચા જ્ઞાનીઓની નીતિ હોય છે.

૩-જે સાધક પાંચ દિવસના કડાકાથી કંકળી ઉઠે, તેને તો પાછો બજારમાંજ વિદાય કરી દેવો કે જ્યાં માગી ખાય.

૪-મેળાપની પ્રતિજ્ઞા લઈને પરમ સખા(પરમાત્મા)નેજ આંગણે અડી લગાવી ખેસવું; તેનાજ ઉંબરામાં માથું મૂકી રાખવું અને સેંકડો વાર તરછોડે તોપણ ત્યાંથી ખસવું નહિ, એ સાચા જિજ્ઞાસુની નીતિ હોય છે.

૫-પાસે કશુંજ નહિ છતાં જે કોઈ પાસે કશું માગતો નથી; અને કોઈ વગરમાગ્યે આપે, તોપણ તેને નહિ સંઘરવામાં જે અડગ રહે છે; તેજ ખરો આસ્તિક ને એકનિષ્ઠ જ્ઞાની છે.

૬-જે જ્ઞાન પ્રભુને સૌથી શ્રેષ્ઠ અને મહાન દર્શાવે છે અને બીજા તમામ પદાર્થોને હુદ્ર દર્શાવી તેમનો મોહ ત્યજવા પ્રેરે છે તથા પાપપ્રત્યે ભય અને પ્રભુપ્રત્યે આશા ઉપજાવે છે, તેજ જ્ઞાન તમો-સાધકો-માટે ઉપયોગી બનજી.

૭-સાચો સાધુ પોતાના અલૌકિક ગુણોને ગુપ્ત રાખે છે અને અવ-ગુણોજ લોકો આગળ પ્રકટ કરે છે, એ વાતની માહિતી પણ તેમને પોતાનેજ હોય છે.

૮-ધર્મવરે પણ પોતાની પેઠે પોતાના બંદાઓની પણ યોગ્યતા ગુમજ રાખવાની વ્યવસ્થા કરી છે; અને તેથીજ તેવા મહાજનો તરફ બંધાઓની

જવા પામતી નથી, અને ક્ષય તોપણ તેમને લાગી ન પડે. આથી જ
 ૬-માણસનું મન ક્યારે સંસાર તરફ પૂરેપૂરું આકર્ષિત થાય છે, ત્યારે જ
 હૃદયમાં ગુદ જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે; મનમાં સ્વર્ગીય રસરસો પ્રકટ થાય
 અને આચરણમાં સેવાભાવ પ્રકટ થાય છે. આ ત્રણ બાબતો તેનામાં પ્રકટ
 થતી આ ત્રણ બાબતો તેનાથી જની શકે છે:- (૧) ચોતાની ખામીઓ
 મળતી છે, (૨) અલૌકિક ઇશ્વરી રસરસો સમજાય છે અને (૩) બાહ્યવ્યવહાર
 તેને જ અનુસરતો થાય છે.

૧૦-ક્યારે સંગીતને ક્ષીણ હૃદયમાં ઉચ્ચ જાગૃતિ આવેશ થાય છે, ત્યારે
 પ્રેમપાત્ર પ્રભુનાં ગુદ રસરસો તેના આગળ પ્રકટ થાય છે.
 ૧૧-ઇશ્વરે ચોતાને માટે જે કંઈ નિર્માણ કર્યું હોય તે સિવાય બીજું
 કંઈ પણ જે ઇચ્છતો નથી તે સાધુ પુરુષ છે; અને જે પ્રભુસિવાય આ લોકની
 કે પરલોકની કોઈપણ વસ્તુસ્થિતિ ઇચ્છતો નથી તે વીરપુરુષ છે.
 ૧૨-ખરાણ મનુષ્યો સાથે સમય ગાળવો પડે, એ તો પરીક્ષામાં બેસવા
 જેવું અથવા તો કસોટીમાં કસાવા જેવું છે.

૯૩-તપસ્વી અખુલ ફઝલ હુસેન સરખસી

તપસ્વી અખુલ ફઝલ હુસેન પુબ્બ સત્કાર્ય કરનારા, હુન્ગ્રી જનોનો
 હંખભાર વહેનારા, સૌના શ્રદ્ધાપાત્ર અને શ્રેષ્ઠ ધર્માચાર્ય હતા. સાત્વિકતા,
 આધ્યાત્મિકતા, પ્રભુપ્રેમ અને પુરુષાર્થની જાળવતમાં તેઓ ઉચ્ચતમ અવસ્થા-
 એ પહોંચેલા હતા. તેઓની વાણી મધુર છતાં તેમાં જ્ઞાન પણ સંપૂર્ણ દેખાઈ
 આવતું. સરખસ નામનું સ્થાન તેમની જન્મભૂમિ હતું. તપસ્વી અખુલ સંપદના
 તેઓ માર્ગદર્શક હતા. અખુલ સંપદને કંઈ પણ મુશ્કેલી આવતાં તેઓ અખુલ
 ફઝલની દબર આગળ જઈને તેની પ્રદક્ષિણા કરતા, તેથી તેમની મુશ્કેલી
 દૂર થતી. તેમનો જે પણ શિષ્ય દર્શ કરવાનું મન લેતો, તેને તેઓ કહેતા
 કે “તું પ્રથમ અખુલ ફઝલ હુસેનની સમાધિનાં દર્શન કરીને તે પછીજ દર્શ
 કરવા જાજે, કેમકે અંધી તારી ધારણા નિર્વિનિ સફળ થશે.”
 એક દિવસ કોઈએ અખુલ સંપદને પૂછ્યું કે “તમે આવી યોગ્યતા ક્યાંથી
 પ્રાપ્ત કરી ?” ત્યારે અખુલ સંપદે કહ્યું કે “હું એક વાર નદીને કિનારે કિનારે
 જતો હતો, ત્યારે સામે કિનારે મહાત્મા અખુલ ફઝલ હુસેન આવતા હતા.

તેમની મીઠી નજર મહારા ઉપર પડી, તેથીજ હું આ રસ્તે આગળ વધી શક્યો.”

ઈમામ ખાલેમી કહે છે કે, નાનપણમાં એક દિવસે હું એક ઝાડ ઉપર તેની ડાળ કાપવા ચઢ્યો, એવામાં આચાર્ય અબુલ ફઝલ ત્યાં આવ્યા; હું ઝાડ ઉપર હોવાથી તેમણે મ્હને દીઠો નહિ અને એકાંત સમજીને ઈશ્વર-ધ્યાનમાં મગ્ન થયા તથા દેહલાન પણ ભૂલી ગયા. કેટલીક વાર એ સ્થિતિમાં રહ્યા પછી તેઓ મસ્તક ઉઠ્યું કરીને પ્રકુલ અંતઃકરણે બોલ્યા કે “હે પ્રભો ! હજમને આપવા બેગી બુજ રકમ પણ તું મને આપતો નહિ અને બીજા તારે રસ્તે ચાલનાર મારા બંધુઓને પણ આપતો નહિ.”

ઉપલી પ્રાર્થના કરી રહ્યા પછી તરતજ મેં એ વૃક્ષનાં તમામ પાંદડાં અને ડાળો સુવર્ણમય બની ગયેલાં જોયાં અને મહર્ષિને પણ એવુંજ જણાયું; એટલે તેઓ બોલ્યા કે “અહો, કેવો વિચિત્ર બનાવ ! પ્રભો ! તારી આટલી બધી અવકૃપા શામાટે ? હું તાંબાની પાઇ પણ આપવાની ના કહું છું, ત્યારે તું તો ચાતરફ સોનુંજ સોનું દર્શાવે છે ! તને તો બસ કશું કહેવાયજ નહિ !”

સરખસમાં એક યુવક હતો. તે સદા પ્રભુપ્રેમમાંજ મસ્ત રહેતો અને નમાજ પઢતો નહિ. એક વાર લોકોએ તેને પૂછ્યું કે “તું નમાજ કેમ પઢતો નથી ?”

યુવક—“પાણી ક્યાં છે તે હું અબુ કરું ?”

લોકો તેનો હાથ પકડી તેને એક હોજ પાસે લઈ ગયા અને જળથી ભરેલું પાત્ર બતાવ્યું. તે યુવક તો પુષ્કળ સમય સુધી હાથમાં તે પાત્ર લઈને જડની પેઠે ત્યાંજ ઉભો રહ્યો ! પછી મહર્ષિ અબુલ ફઝલે કહ્યું કે “આને તો ઘેર પહોંચાડવો એજ કર્તવ્ય છે, કારણ કે ધર્મવિધિઓથી એ પર થયેલો—આગળ વધી ગયેલો છે.”

એક દિવસે સરખસનિવાસી લુકમાન, મહર્ષિ અબુલ ફઝલ પાસે આવ્યો અને જોયું તો એક રંગેલું વસ્ત્ર હાથમાં લઈને તેઓ બેઠા હતા.

લુકમાને પૂછ્યું “આપ આ રંગેલા વસ્ત્રમાં શું શોધો છો ?”

મહર્ષિ—“તમે એનાથી દૂર રહીને જે શોધી રહ્યા છો તેજ.”

લુકમાન—“આવા વિપરીત લાવનું શાથી કહો છો ?”

મહર્ષિ—“‘શું શોધો છો ?’ એવો વિપરીત લાવ—કટાક્ષભરેલો પ્રશ્ન તો તમારોજ છે. તમે જરા મિથ્યાભિમાનની મોહનિદ્રામાંથી જાગો, કે જેથી તમારા અંતરમાંની અવળી માન્યતાઓ દૂર થાય અને આપોઆપજ જાણી શકો કે, તમે અને હું શું શોધી રહ્યા છીએ !”

એક દિવસે કોઈ માણસ અબુલ ફઝલ પાસે આવ્યો અને બોલ્યો કે

“ગઈ તને સ્વપ્નમાં મેં જોયું કે, આપનું મૃત્યુ થયું છે અને અંતિમ કિયાની તૈયારીઓ ચાલી રહી છે.”

મહર્ષિ—“છાનો રહે. આ સ્વપ્ન તો તેં તારેજ માટે જોયેલું જાણજે; કારણ કે ઈશ્વરમાં જીવનારનું મૃત્યુજ થઈ શકતું નથી.”

મહર્ષિ અણુ સંઈદ કહે છે કે, હું સરખત સંહેરમાં એક વાર મહાત્મા અણુલ ફઝલ પાસે ગયો હતો. રાત્રિ પડતાં તેઓ બોલ્યા કે “તું ઉપદેશક બન અને હું ચોતા થાઉં.”

ત્યારે હું ધર્મશંકામાંનું એવા ભાવનું એક વાક્ય બોલ્યો કે, તે (પ્રભુ) તેમને આહે છે અને તેઓ તેને (પ્રભુને) આહે છે.

પછી અણુલ ફઝલે એ વચનના સાતસો અર્થો દર્શાવે અને તોપણ તેમાં લેશ પણ પુનરુક્તિ આવી ન હતી ! અમારી આખી રાત્રિ એજ બાબત પાછળ વીતી ગઈ અને પ્રભાત થયું, ત્યારે તેઓ બોલ્યા કે “આલો, બીજી ત્રીજી દશી પણ કુધલોવિના આપણી રાત્રિ નીકળી ગઈ ! અને તોપણ આપણી વાત તો પૂરીજ થઈ નહિ ! વાતજ લાંબી રહી, ત્યાં જિયારી રાત્રિનો પણ ચો વાંક !”

મહર્ષિ અણુલ ફઝલનું મૃત્યુ નજીક આવ્યું, ત્યારે લોકોએ કહ્યું કે “ન્યાં જોતિયાઓની સમાધિ છે, ત્યાં આપણી સમાધિ કરીશું” ત્યારે મહર્ષિ બોલ્યા કે “હું જોવો કોણ કે જોવા મહાયુરુષોની પાસે મ્હારી સમાધિ કરે ? અમુક કુંગર પાસે દારૂડીઆ અને પૂતું લોકોની કબરો છે, ત્યાંજ દારો જોવી ઈચ્છા છે; કારણ કે ભૂખ્યા-તરસ્યા અને દીન-દુઃખીઓનેજ મહાપાણીનાં દાન અપાય છે; અને પાપને ખુલ્લાં સ્વીકારે, તો પાપી પણ પ્રભુની સમાનતા પામે છે.”

આ મહાત્માનાં યોગાંક વચનામૃત

૧-મૃતકાગને સંભાળ્યા કર્યો નહિ અને ભવિષ્યની વાત જેમ મિચી રહેશે નહિ; પણ થાય તેટલો વર્તમાનનોજ વધારે સહુપયોગ કરી લેજો.

૨-પ્રભુની કૃપા પામવા માટે આ બે બાબતો કરવી જોઈએ—(૧) દીનજાવે પ્રભુપ્રાર્થના અને (૨) પેશંબર સારેઆચાર આઠ મેઠાં)નું અનુસરણ. કે

અ દરેક ધર્મના માનવો માટે પેનદે ને પેન નરે અને એ નિષ્કેશનાં આત્મજીવન બુદ્ધિને અદેશ આ પંચેના કુમર તો સર્વ કૈલે કૈ પુત્રો છે. તેજ ને કૈલેની તેજ અનુનંદની પ્રેમજા દેવ દેવ અને ઉદ્યોગી, અસંગ, સપકલ એવા દાતા, મોક્ષી વગેરે કે કેવળજીવે અનુ રેખે રહે. નથી એટલાં મજા દેવા; તેને મરે તે. આરે રહેથી પ ન રહી મરે કાને ને પડે, એ આ કિસ્મતે તે; મરે વપરે દરેક પડે છે કેને.

વિઃ અનુજિ

જેથી જિવારા સંસારીઓ પાસે કાંઈ પણ પદાર્થ કે ગદ્યો માગવાની છૂટ તમારામાં રહેવા પામે નહિ.

૯૪—તપસ્વી અણુલ અળખાસ સૈયારી

તાપસપ્રવર અણુલ અળખાસ સૈયારી ધર્મના ખજાનારૂપ, વિધાસની ખાણરૂપ, રૂઢ સાધક, તજસ્પર્શી તત્ત્વવેત્તા અને ઠંકાયેલા સૂર્યસમાન હતા. વળી કર્મકાંડમાં પરિત અને મહાન ધર્માચાર્ય હતા. એમણે અનેક સંતસાધુઓના સહવાસ-સમાગમ સેવ્યા હતા. પ્રથમ મરુતનગરમાં તેમણે આધ્યાત્મિક તત્ત્વોનો પ્રચાર કર્યો હતો. ધર્મશાસ્ત્રમાં પણ તેઓ બહુ નિપુણ હતા અને સુંદર ત્યાજ્યાનો આપતા. અણુગકર ગોયાસતીના તેઓ શિષ્ય હતા.

તેમની પ્રથમની અવસ્થા આ પ્રમાણે હતી:—તેમના પૂર્વજે શ્રીમંત અને અમલદાર હતા. મરુતનગરમાં તેમના જેવું ખાનદાન કુટુંબ બીજું નહોતું. પરિણામે વારસે તેમને મળ્યો હતો, પરંતુ તે બધા તેમણે ધર્મકાર્યમાં ખર્ચી નાખ્યો હતો. હજારો મહામહા પયગંબર(સૌ આઠ સૌ)ના જે વાળ તેમની પાસે હતા. કહેવાય છે કે, તેઓ એ વાળનાજ પ્રતાપે ધર્મને રસ્તે ચઢ્યા હતા અને સાધુસમૂહના આચાર્ય બન્યા હતા. એ સમૂહનાં માણસો 'સૈયારી'ના ઉપનામથી વિખ્યાત છે. તપસ્વી અણુલ અળખાસે જનસાધનમાં પરાકાષ્ટ દર્શાવી હતી.

એક વાર અણુલ અળખાસ અખરોટ ખરીદવા મટે કાળ વેચતાની હકાને નવા અને એક રૂપાનો ચિટ્ટો આપ્યો.

કાળ વેચતાને તેમના તરફ એક બોલ્યો કે "અજ્ઞાની કદીર કરતાં તો આ અખરોટ વેચી કાઢે કહેવડા."

અણુલ અળખાસ—"આખરે કે વેચવા છે, કરતાં તું એવું કાચી કહે છે?"

કાળ વેચતા—"તું તો વસને માન મળે નેટલા સડકડકા."

મહારિ અણુલ અળખાસ—"એ હા. વસને કમરે હું આપણાં કાચી

કાચી નહિ." આ વહુ કહીને કાળ વેચતાને જ મહારિ અણુલ અળખાસ તરફ

સાંકળ વેચી દેવાને તેમને કહ્યું કે "જાવના તિરે દેવી દેવી મહારાજ"

તેમને મહારાજે તરફે જઈ ખાવતાં કમરે લેવાને મોજ વગર કાચી

મનને દોડાવ્યા કરે છે, તેઓ જે કંઈ મળવાનું હોય તે પણ ખોઈ બેસે છે; અને જેઓ આવી મળેલા જરૂરોમાં પદાર્થમાં પણ સડોય વેડીને બીજાઓ તરફ ઉદાર રહે છે, તેઓને માટે તો પ્રભુ પણ એવો ઓહો દોહો બની જાય છે કે તે નિર્મિત કરતાં પણ વધારે પદાર્થ તેના તરફ મોકલી આપે છે.

અજુલ અજ્ઞાસ મરતી વખતે બોલ્યા હતા કે “હજરત મહમદ પયગંબર શાહેન(સ૦ આ૦ સ૦)ના વાળો મહારા મુખમાં મૂકજો.” આથી તે મુગળ કરવામાં આવ્યું હતું. હજુ પણ તેમની સમાધિ મરળ નગરમાં છે.

આ મહાત્માનાં થોડાં વચનામૃત

- ૧-સન્માન મળવાથી જેવો સંતોષ થાય છે, તેવોજ સંતોષ અપમાનથી પણ ન થાય, ત્યાંમુધી સાધકે પ્રભુપર પોતાનો પુરો વિશ્વાસ બેઠેલો માનવો નહિ.
- ૨-જે માણસ પોતાનું અંતઃકરણ પ્રભુમાં જોડી રાખે છે અને સત્યનું રક્ષણ કરે છે, તેનાજદ્વારા પ્રભુ પોતાનો મહિમા અને જ્ઞાન-પ્રકાશ ફેલાવે છે.
- ૩-ધર્મીયાર્થોના થોડા પણ દુરાચારથી ઘણા લોકો ખરાબ રસ્તે દોરવાય છે.
- ૪-તમે પ્રભુની પાસેથી શું માગશો ? બિશુક વળી બીજું શું માગે ? માત્ર એટલું જ કહી શકે કે, તમારી મરણ પડે તે આપો !

૪-ઈઝરાઈલનાં બચ્ચાંઓને અમારો આદેશ છે કે, મનુષ્યવધના અગર દેશમાં રમખાણ મચાવવાના અપરાધીસિવાયના કોઈ પણ જીવાત્માને જે કોઈ કતલ કરશે, તેણે આખી ઈન્સાન જાતને કતલ કર્યા બરોબર ગણાશે; અને જે કોઈ એક જીવાત્માને પણ જીવતો બચાવશે, તેણે આખી માનવ જાતની જીવંતીઓને બચાવ્યા બરોબર મનાશે. (પ્રકરણ ૫)

૫-ખુદાને તમારા સોગંદતું સાધન ન બનાવજો, કે જેથી તમે ન્યાયપરાયણ અને પ્રભુપરાયણ રહી શકશો; અને ઈન્સાનની સાથે સુલેહ કરજો, કેમકે ખુદા તો એ છે કે જે સાંભળે છે અને જાણે છે. (પ્રકરણ ૨)

કોમી મહોબ્બતનાં સૂત્રો

૧-તમારાં માતાપિતા, સગાંવહાલાં, નિરાધાર બાળકો, ગરીબો, તમારાં કુટુંબી-પાડોશીઓ તેમજ અજાણ્યાં પાડોશીઓ, તમારા દિલોજન દોસ્તો તેમજ વટેમાર્ગીઓ અને તમારે જમણા હાથે કેદ પડેલાં પ્રાણીઓ (ભલે પછી તેઓ ગુલામો હોય, ઘોડા હોય, ચા ઘરનાં પશુઓ હોય, તે તમામ) પ્રત્યે દયા દાખવો. ખુદાને આવાં મનુષ્યોજ પ્યારાં છે. મગરૂઓ અને મિથ્યા-ભિમાનીઓ કે જેઓ (સત્તા ને દોલતના) ભૂખ્યા છે તેમજ બીજા માણસોને એવી ભૂખ તરફ દોરે છે, તેઓ ખુદાને પ્યારા નથી.

૨-ઓ સાચા આસ્તિકો! ખુદાની સામે સાહેદતરીકે ખડા થાઓ ત્યારે ઈન્સાફની રાહ ચાલજો. કોઈ પણ ઈન્સાન તરફના ધિક્કારથી દોરાઈને ગેર-ઈન્સાફ ન કરજો. અદલ વર્તન રાખજો. અદલને રસ્તેજ તમે પ્રભુતાની નજીક પહોંચશો. ખુદાનો ખોફ રાખજો; કેમકે ખુદા તમારા દરેક કૃત્યથી વાકેફ છે. (પ્ર. ૧૧-૧૨)

૩-ખુદાનાં પ્રાણીઓનું ભલું કરજો; કેમકે ભલું કરનારાઓ ખુદાને પ્યારા છે. (પ્ર. ૨-૯૧)

૪-લલાઈનાં અને સાધુતાનાં કાર્યોમાં લોકોને તમારી મદદ અને દિલ-સોજ દાખવજો, પણ પુરાઈ અને ધિક્કારના કામમાં કોઈને મદદ ન કરશો.

૫-પોતાના બાંધવ ઈન્સાનના હક્કોનું ઉત્થાપન કરનાર માણસને ખુદાની એકતા ઉપર યકીનજ ન હોઈ શકે.

૬-તમારામાંનો કોઈ પણ ઈન્સાન જ્યાંસુધી પોતાના લલાની માફક પોતાના બંધુ ઈન્સાનનું પણ ભલું ચાહતો નથી, ત્યાંસુધી એ ખુદામાં ન માનનારો નાસ્તિકજ છે. (‘સૌરાષ્ટ્ર’ તા-૧૨-૬-૨૬ ના અંકમાંથી)

२-हनुमन्त मोदम्भद सादण (सख.) और हसीमा

हमने इस विद्वत्मान को ज्ञानमय मान लिया। भक्तवत्सल रहने दें। लालने दें। ये लोग होलका। इसके भानने दें। मैं मे लेन मुसलीम पथ' भानने दें और अर्धने भूमवत्सल रहने दें। मुकदमान होय होय मेरे अर्धरे हो की भानने दें। आगे हनुमन्त मोदम्भद सादण (सख.) को उनका पैरानर (होकर हा हन) समझते हैं। मुदम्भद पथ' मोदम्भद सादण (सख.) की ने असापा दे. आपका जन्म लम्बम १२०० पत्रम पथ' अर्धरे देण के भक्ता नमर में दुआ मर. आपके पिता का नाम जण्डुका और भाना का नाम अमीना था. आप जिस जगति में पैदा हुये थे, वद हुंम कदमानि थी. वद जगति भक्ता नमर और उनके आसपास के प्रदेश में जसनी थी. वद, जगति अरुणभर में सग जगियों में जद मद कर थी. अरुण कोम कल जगियाओं का जग आहर करते थे.

यहां हम गुहरे मोदम्भद सादण (सख.) की अके अम्मी कदानी सुनाते हैं. हुंम जगति हा जगियों में वद निरुम था कि वे जन्मे के पैदा होने के बाद उसे पावने-पावने के लिये भक्ता के बादर की किसी स्त्री को सोप देती थी. इससे वद साज होना था कि जन्मा भक्ता की जड़ी दवा से जयना और भरसक की अम्मी दवा भिक्षने से न'दुरस्त हो जना था. अमीना ने भी नन्दे से मोदम्भद में हसीमा नाम की स्त्री को सोप दिया.

हसीमा जरीसद जगति की थी. वद हनुमन्त मोदम्भद (सख.) का भक्ता से बादर अपने स्थान को ले गछ. हसीमा मोदम्भद को अपना हथ पिताली और जडे प्यार से उनका पासन-पावण करती थी. जण मोदम्भद सादण (सख.) की उम्र हो जरस की हो गछ और हुंमने हथ पीना छोड़ दिया. तब हसीमा हुंम ले कर अमीना के पास गछ. भरसक की दवा भिक्षने से मोदम्भद सादण (सख.) भूख मोटे ताने हो गये थे. अमीना हुंमके देण कर जदत पुत्र दूध. हुंमने हसीमा से कहा 'जहिन! मैं भक्ता की दवा से जदत उरती हूं; अगर भेटे का तुम थोड़े दिन और अपने ही पास रहो तो जड़ी कृपा होगी. मैं तुम्हारी जड़ी लकाध मानूंगी.' हसीमा शो हो गछ और मोदम्भद सादण (सख.) को फिर अपने यहाँ ले गछ. जण वे चार जरस के हो गये और किसी तरह का अटका न रहा, तब अमीना ने हुंम अपने पास लुसवा लिया.

मोदम्भद सादण (सख.) हसीमा को जदत सादते थे और उसका भाना के समान समझ कर उसका जगदी आहर करते थे. वे हसीमा को कभी न जलते थे, उसका सेवा के लिये हमेशा तैयार रहते थे. अके जार अरुण में भारी अकाल पडा. लोग भूमों भरने लगे. जेयारी हसीमा पर भी आकृत आध. तब वद

એવા જખમ પડે છે કે આગળ ઉપર પણ હવે કદી હિંદુ-મુસલમાન ઇતેહાદ થશે કે નહિ તે સવાલ ઉભો થાય છે. આ ઇતેહાદમાં તફરકો નાખવાનો જુમ્મો, ઓ મૌલવી સાહેબાનું ! આપના સર ઉપર છે.

હું આપને અરજ કરું છું કે, મારા મુસલમાન ઊરાદરાનું ! આપ હિંદુ-ઓ સાથે મળો અને એમના વિચારોનું જ્ઞાન જુઓ. જેમ આપણા પાક દીનપર જૂઠાં ઇસ્લામ આવવાથી આપણા દિલપર જખમ થાય છે, તેમ તેમને પણ થાય છે. ઇબ્ન સાઉદે કુળા અને મકરનાઓ તોડ્યા, તેથી આપણા દિલમાં કેવી આગ ફેલાઈ ગઈ હતી ! મુસલમાન આલમમાં કેવી બદઅમની ફેલાઈ ગઈ હતી ! તો હિંદુઓ પર આ જુલમ વર્તાવવાનું આપને કેમ ઝાચેઝલાગે છે ? સાહેબાનું ! ફરીથી કહું છું કે, સખતી માફ કરજો, આ આપણાજ સાદા લોહીનો લોળપણનો નતીજો છે.

આપનો-સિકંદરઅલી શીરવી

(“હિંદુસ્થાન” તા-૧૦-૬-૧૯૨૬ ના અંકમાંથી)

૪-સ્ત્રીજાતિવિષે મુસ્લીમ ધર્મનો ઉપદેશ

(કુરાને-શરીફ અને હદીસનો ઉપદેશ-“સૌરાબ્દ” તા-૧૨-૬-૨૬)

તારી જનનીને ચરણે સ્વર્ગ ખડું છે. સ્ત્રીઓના અધિકાર પાક લેખજે. તારી ઓરતોને મસ્જીદમાં આવવાની મના ન કરીશ. પત્નીપ્રત્યે અને કુટુંબ-પ્રત્યે જે સૌથી વફાદાર રહેશે, તે ખુદાનો પણ ખદો ગણાશે અને કીસ્તારની સુદ્ધિમાં એનું સ્થાન અજોડ રહેશે. સફગુણી પત્ની એ માનવીની ઉમદા દોલત છે. ઓરત સાથેના વર્તાવમાં તું ખુદાની ખફગીનો ખ્યાલ રાખજે. એ તો તારી સહાયિકા છે, સહધર્મચારિણી છે. તેં એને પરવરદિગારના વિશ્વાસપર સ્વીકારી છે. ધણીના ધરમાં ધણીઆણી ગૃહરાસી છે. પવિત્ર અને પતિવ્રતા સ્ત્રી માનવજીવનનો અણમોલો શણગાર અને પરમાનંદ છે.

સ્ત્રીઓ પુરુષોની અર્ધાંગના છે. જનનીએ તને જન્મ આપ્યો છે, માટે તેને તું ભજજે. તેનું સન્માન કરવું એ ખુદાની અર્ચના કરવા સમાન છે.

પરાઈ પત્ની ઉપર કામી નજર નાખવી એ આંખનો વ્યભિચાર છે; અને મનાઈ ફરમાવેલાં વચનો ઉચ્ચારવાં એ વાણીનો વ્યભિચાર છે. ખુદાના સોગન્દ ખાઈને કહું છું કે, ખુદા વ્યભિચારસમાન બીજા કોઈ પાપને ધિક્કારતો નથી.

પ-સમવિષે કુરાનની આજ્ઞા

ઈસ્લામે ક્યા સંજોગોમાં બહુપંતીવતની છૂટ આપી છે ?

મુસ્લીમ દીનવિષે ગેરસમજીત દેશવતો પાઠરીઓ

‘ધી યંગ ઇસ્ટ’ માસિક પત્રના ઓક્ટોબરના અંકમાં મિ. ડી. કીમુરા જણાવે છે કે “મહમદે ઈસ્લામીઓને પાંચ કે છ સ્ત્રી કરવાની છૂટ આપી છે ?”

અત્યારના આંધણ નેતિક સિદ્ધાંતો જોતાં આ જાતની પરવાનગી નીતિની સાધનાને શિથિલ કરનારી ઢેખાય છે.

ગરી વાત એમ છે કે, મહમદ સાહેબ (સં આં સં) અને ઈસ્લામવિષે સદીઓ થયાં ખ્રિસ્તી પાઠરીઓ ખોટી અને આડે માર્ગે દોરવાની દફીકતો રજુ કરતા આવ્યા છે. આ ખ્રિસ્તી મીશનરીઓ ચારી રીતે જાણે છે કે, ઈસ્લામના હકાપલુમદેલા બોધ સામે તેમનો ધર્મ ટકી શકે તેમ નથી, તેથી પોતાના અનુયાયીઓ અમશ ઈસ્લામના ઉન્નત અને સ્વચ્છ સિદ્ધાંતો રજુ કરવાને બદલે આ મીશનરીઓ મુસ્લીમ ધર્મનાં ખોટાં દેખાવિયો રજુ કરે છે, કે જેની માર્ગે જોડું મળુ ગમે નહિ. મીશનરીઓ ઈસ્લામના સમના કાયદાઓપર હુમલો કરી જણાવે છે કે ‘મુસ્લીમ ધર્મમાં સ્ત્રીઓની હાલત ચારી નથી’ એમ બનાવીને તેઓ જણાવે છે કે, ઈસ્લામમાં બહુ સ્ત્રી કરવાની છૂટ છે. આ ખ્રિસ્તી પાઠરીઓએ સમજવું જોઈએ કે, પેગંબર મહમદ સાહેબને ઈસ્લામ ધર્મ અને નેમનું કુરાનનો આદેશ આપ્યો. એ કુરાન જ્યાંયુપી દસ્તીમાં છે, ત્યાંયુપી ઈસ્લામની વિરુદ્ધનો દોષ પણ દાખલો ટકી કે શકી શકે તેમ નથી. કેટલું પણ ખાજુક પવિત્ર કુરાન વાંચી શકે તેમ છે અને તેમાં સ્ત્રીઓને કેટલું અને કેવા દરજો આપેલા છે તે પોતે જાણે જોઈ શકે તેમ છે. દિલ્લીની વાત એ છે કે, ઈસ્લામની વિરુદ્ધની સમજવમા જાણના લોકો પણ ફતવા છે, કાનૂન કે આપાનીસોને ઈસ્લામવિષેની મહિની ખ્રિસ્તી મીશનરીઓ આપેલ માર્ગ છે.

મજકુર સમાજમાં તેનો વિરુદ્ધ જાણનારો જાણનારો છે કે, ઈસ્લામમાં બહુ સ્ત્રી કરવાની છૂટ છે. પણ તે બંને જરૂર નથી. ઈસ્લામ આજે જાણનારો ધર્મ છે અને દરેક દેશ અને દેશનારને અનુકૂળ તે ધર્મ છે. પવિત્ર કુરાનની આજ્ઞાઓની સાથે તે મારેનો મર્દ બદલી રહેલો પણ દેવ છે.

પેગંબર સાહેબના જાણનારો દરેક દેશને બહુ સ્ત્રી કરવાની છૂટ દલીલ અને

મોટી મોટી ઇમારતો ઉભી કરવામાં શુદ્ધતાન બની ગયા છે ? એ તો તમારા વખતની ઇરબાદીનો સામાન છે. તમો તો કબ્રમાં x x x સૂવા માટે પેદા થયા છે, અને તેમાં તમારા માટે જે ઉમદા ઉમદા ઇમારતો ઉભી કરે છે, તે તો એક દિવસે તમારાં મનથી નકામી અને ઇરબાદ થઈ પડશે.”

છેવટે હજરત અલી(રદી.)એ કહ્યું છે કે “અય લોકો ! ઇબ્રાહીમ અને કે હુનિયા આખરે કાની થનાર એક મુસાફરખાના સમાન છે. હમેશ રહેનાર તો આખેરત છે; માટે આ મુસાફરખાનાથી કાંઈ એવો નેક અમલ કરો કે આખેરતનું ભાતુ થાય.” અય મુસલમાનો ! જે ખુદાની સામે તમારાં તમામ કામો ખુદલાં છે, તેની આગળ શામાટે પરદો કરો છો અને શામાટે તેના જુલમગાર બંદાઓથી ખોટી રીતે ડરી જઈને ખુદાનો ડર રાખવાથી દૂર રહો છો ? અય મુસલમાનો ! ડરો તો ખુદાથીજ ડરો અને તેના જુલમ બંદાઓની સહેજ પણ દરકાર કે ડર રાખો નહિ.”

(તા. ૫-૮-૨૭ ના ‘હિંદુસ્તાન અને પ્રજામિત્ર’માં લખનાર “મો-મી-ન.”)

૭-શાહે અકબરના અમાનુષ્ટાહનાં અમર વચનો

(“સૌરાષ્ટ્ર” તા-૨૪-૧૨-૧૯૨૭)

“તમારા દેશમાં કોમ કોમ વચ્ચે વેર-ઝેર છે, એમ હું સાંભળું છું. ખુદાને મારી બંદગી છે કે, હિંદુસ્તાનમાં તે કોમી એળલાસ વર્તાવે. હિંદુ અને મુસલમાન, બંને એક ખુદામાં માને છે; અને તો તો એ ખુદાની આ આલમમાં હિંદુ અને મુસલમાન વચ્ચે લડાઈ શામાટે હોય ? હિંદુઓ તેમનાં દેવાલયોમાં તેમને કીક લાગે તેમ ખુદાની બંદગી કરવાને આજાદ હોવા જોઈએ અને મુસલમાનોને તેમની મસ્જિદોમાં અલલાહની નમાજ પઢવાની પૂરે પૂરી સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ. ઇન્સાન ઇન્સાનની બિરાદરીનો હું પૂજક છું અને હિંદુસ્તાનના હિંદુ અને મુસલમાનો આપસઆપસમાં બિરાદરીનો વર્તાવ રાખે, એ જોવાની મારી દિલની સુરાદ છે.

“જો તમે (મુસલમાનો) હિંદુઓની ધાર્મિક લાગણીઓને માન આપશો તો તેઓ (હિંદુઓ) પણ, તમારા મઝહબ પ્રત્યે માનવાદ બતાવશે. બીજી કામોની ધાર્મિક માન્યતાઓની મજાક ઉઠાવવાથી તમે તમનીજ ધાર્મિક માન્યતાઓની મજદરી કરવાનું બીજાને નિમંત્રણ કરી રહ્યા છો-અને એટલુંજ નહિ પણ એથીજ વધારે તમે તમારા અસહિષ્ણુતાના પ્રભુત્વથી ખુદ તમારા પોતાના પેગંબરનાં પાક વચનોને અપમાન આપી રહ્યા છો.”

૮-મુસ્લીમ ભાઈઓની ઈદ મુબારક

ઇસ્લામની ઉદારતા અને ખિરાદરીના ખુલ્લું ખ્યાલ

‘મુસ્લીમ ખિરાદરોને ઈદ મુબારક ! પાક ઇસ્લામમાં ઈદ-ઉલ-શીતનો... દિવસ થોડો પવિત્ર અને મહત્વનો છે. હિંદુ કેમ થાવળ માસને જેમ પવિત્ર મણે છે, તેમ હીને ઇસ્લામમાં માનનારાઓ રમજાન માસને પાક ગણી તે માસમાં રોજ રાખે છે; અને તે ખતમ થતાં ચંદ્રદર્શન કરી બીજે દિવસે ઇદનો-આનંદનો-દિવાળીનો દિવસ ઉજવી, ઇસ્લામી ધર્મની જે ઉદારતા છે તેના તથા મુસ્લીમોમાં ખિરાદરીના જે ખુલ્લું ખ્યાલ છે, તેના પરિચય કરાવે છે. રમજાન ઇદને પાક દિને નાના-મોટા કે ગરીબ-તવંગરનો બિલકુલ લેહભાવ રાખ્યા વગર આખી કેમ શહેરખંદાર ખુલા મેદાનમાં કે ઇદગાહમાં પાક પરવરદિગારની સાથે મળીને બેઠી કરે છે; અને ખાસ નોંધ લેવા જેવી બાબત તો એ છે કે, ઇદની નિમાજ પઢતાં પહેલાં દરેક ઇમાનદાર મુસ્લીમે અલીશેર ઘડે કે અનાજ ગરીબોને દાનમાં આપવું જોઈએ, એવું મજહૂબી ફરમાન છે. ખુદા-તઆલાના હરબારમાં ગરીબ-તવંગરનો લેહભાવ નથી, એવો નિમાજ પઢતા મુસ્લીમ ખિરાદરોને જોતાંની સાથેજ આપણા મનમાં ખ્યાલ આવ્યા-વગર રહેતો નથી અને “ગરીબોં ચે દયા રખો-તવંગર દો તો વેસા દો” વાળી ગઝલ પણ તેમની સખાવત જોતાં યાદ આવી જાય છે ! કુરાને પાકમાં રમજાન ઇદ કે બકરી ઇદને દિવસે ખયરાત કરીને સવાળ (પુણ્ય) હાંસીક કરવા ઉપરાંત, દરેક સાચા મુસ્લીમે પોતાની ચોખ્ખી આવકના અઢી ટકા, ‘જકાત’ તરીકે બ્રહ્મા દાદીને મુસ્લીમ, વાચ્યાર, અપંગોને દાન કરવું જોઈએ, એવું ફરમાવ્યું છે. વળી તવંગરોએ વ્યાજ ખાવું એ પંજ હરામ છે, એવો હીને ઇસ્લામનો સિદ્ધાંત છે, અને ખયરાતના, વ્યાજ નહિ ખાવાના તથા ‘જકાત’ના સિદ્ધાંતને સાથે લઈને જોતાં આખી એમ ખાત્રી થાય છે કે, ઇસ્લામી મજહૂબ ઉદાર છે, ખિરાદરીના તેના ખ્યાલો ઉચા છે અને સુદી તથા મલુરવાદનાં ત્રાજવાં સમતોલ રાખવાની તેમાં અજબ કરામત રહેલી છે ! આજે સમાજવાદ તથા સામ્યવાદના પ્રચારમાટે મુધરેલા દેશોમાં પ્રખર ચળવળો ચાલો રહી છે; પણ એક મુસ્લીમ બેરીસ્ટર એક વખત વિલાયતના એક મલુર પત્રમાં ‘ઇસ્લામ અને સમાજવાદ’નો લેખ લખીને બાજબી રીતે બનાવી આપ્યું હતું કે. પાક રસુલ પેગંબર મહંમદે સમાજવાદના ધણાઉત્તમ સિદ્ધાંતો-

ને ઇસ્લામમાં આમેજ કરી દીધા છે ! વારસા હિસ્સાની જાળતમાં તેમજ બીજા સામાજિક હક્કોની જાળતમાં સ્ત્રીઓને પણ ઇસ્લામમાં ઘણા આદા દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે અને પરદાનો રિવાજ જે ઘણો અનિષ્ટ અને હાનિકારક મનાય છે, તે પણ પાછળથી દાખલ થયાનું કેટલાકો કહે છે; અને જિલાફતના મુખ્ય ધામ સમાન ગણાતા તુર્કીમાંથી તો તેને ક્યારની રૂખસદ પણ આપી દેવામાં આવી છે ! સામાજિક જા'ધારણમાં પણ ઇસ્લામની ઉદારતા વખાણવા યોગ્ય છે. “લા ઇલા ઇલલા મહમદુર રસુલ અલ્લાહ” નો પાક કલમો પઠી ઇસ્લામનો અંગીકાર કરનારો માણસ મુસ્લીમ સમાજમાં સમાનતાને પ્રાપ્ત કરે છે અને તેની સાથે ‘રાટી વ્યવહાર’ રાખીશું પણ ‘ઘેટી વ્યવહાર’ નહિ કરીએ, એમ કોઈ કહેતું નથી; કેમકે તે ઇસ્લામની ઉદારતા અને બિશ-દરીના ખુલાંદ જ્યાલથી જરખીલાફ છે !

રમજન ઇદની મહત્તાને ઇસ્લામી ધર્મમાં અગત્યનું સ્થાન મળે એ પણ સ્વાભાવિકજ છે; કેમકે માહે રમજનમાં રોજ પાળવાનું જે ફરમાન છે, તેમાં ઘણા ઉમદા હેતુઓ રહેલા છે. આવા રોજ-અપવાસો કરવાથી ગરીબોને ભૂખનું દુઃખ કેવું વેડવું પડતું હશે તેનો શ્રીમંત-તવંગરોને પણ જ્યાલ આવે છે; આજે અપવાસથી રોગો મટાડી, શરીરને નિરોગી બનાવવાનો તબીબી સિદ્ધાંત દુનિયાભરમાં મનાવા લાગ્યો છે. અમેરિકા જેવા આગળ વધેલા દેશો તો તેની ઉપર ખૂબ લાર દે છે; અને જરખર ખુશી થવા જેવી વાત તો એ છે કે, કહેવાતા સુધરેલા દેશો જેને જંગલી કે પછાત આરખો ગણે છે, તેઓને ત્યાં તો અપવાસનો મહિમા પહેલેથીજ બાણવામાં આવ્યો છે અને ધાર્મિક માન્યતાની સાથે તેને એવો તો ઓતપ્રોત કરી દેવામાં આવ્યો છે, કે જેથી મુસ્લીમ દુનિયા તેનો પ્રયોગ બાખુશી પોતાની ફરજ સમજીને કરે છે ! આરખ પ્રજાની તાંદુરસ્તીને કારણેજ ઇરાનથી ત્યાં ગયેલા ચાર હકીમોને નકામા બેસી જગાસાં ખાઈ પાછું ફરવું પડ્યું હતું ! રોજનો સૌથી વધારે લાભ તો તનની સાથે મન પણ તેથી શુદ્ધ બને છે અને મજહૂબ માટેનો ચકીન તેથી દઢ બને છે તે છે. રમજન માસના રોજ પાળવામાં લશ્કરી તાલીમનો પણ સમાવેશ થઈ ગયા વગર રહેતો નથી. આખો દિવસ લડીને રાત્રે જેમ લશ્કર છાવણી નાખી અનાજ-પાણી લે, તેમ રમજન માસમાં કરવામાં આવે છે અને પાક ઇસ્લામના પ્રચારમાટે પાક પેગંબર મહમદનાં પુત્રી બીબી ફાતમાના પુત્રો ઇમામ હસન અને હુસેનને કરજલાની જે મોટી લડાઈ લડવી પડી હતી, તેની પ્રાથમિક તૈયારી માટે આવી તાલીમની યોજના થઈ હોય તો તે પણ તદ્દન

બનવાલોગ છે. ધર્મ-યુદ્ધની તૈયારીને પશુ, ધાર્મિક કર્મજી ગણી શકાય, એટલે લશ્કરી હેતુ હોય તોપણ માહે રમજાનની મુખ્ય ભાવના તો ધર્મનીજ રહે છે. ઈદ-ઉલ-પ્રીતમાં ઉપર કહ્યા મુજબ ધણાં ધર્મતત્ત્વો સરેલાં છે. અને તે ઈસ્લામી બંધુઓનો પવિત્ર-તહેવાર હોવાથી તેમને અંતઃકરણપૂર્વક મુબારક-આદી ઇન્દ્રિયાની સાથે આજે મુસ્લીમ-જગત ઉપર જે શિયાહ વાદળો ઘેરાઈ રહ્યાં છે તે પશુ ખુદ પાકની રુઝમદિલીથી સત્વર વીખેરાઈ જાય, એવું અમે બનોભગરથી ઇચ્છીએ છીએ. આજે ઇરાનની સત્તા ઉપર ત્રાપ મારવાનો પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે; ઇજીપ્ત, અરબસ્તાન અને ઇરાકમાં પણ ભય ઝંઝૂની રહ્યો છે; સરહદપર લશ્કરી તૈયારીઓ થતી જોઈને શાહે અફઘાન પણ શંકાશીલ બન્યા છે અને તુર્કીના મુલકો તકડાવવા માટે યુરોપનું લુચું શિયાળ ગણાતું ઇટલી ટાંપી રહ્યું છે. ઇસ્લામની ખાતર મઝહબી મોમીનોએ ધણાં દુઃખ વેળાં છે, રમજાન માસની ધણી તપશ્ચર્યાઓ કરી છે; ઇદની જલ્દી, ગિરાહરી અને ખંચાતવડે આત્માની બુલંદી-પ્રાપ્ત કરી છે અને કોઈ પણ વખતે દીનદાર મુસ્લીમ પોતાના દેશ અને ધર્મને ખાતર પોતાના જાન સહકે કરવામાં કે સર્વસ્વની કુરબાની કરી દેવામાં પાછો ન પડે, એ વાત નિર્બિવાદ છે. કેટલાક કમનસીબ અપવાદોને બાદ કરતાં, હિંદની સ્વતંત્રતાની ખાતર મુસ્લીમ બિરાદરો જે ખત અને સ્ત્રીવટ બતાવે છે, તે તેમની ઉત્તમ મઝહબી માન્યતાઓનેજ આભારી હોવાથી, હિંદની સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરવા કાળે આ દેશની સઘળી દેમો હાથમાં હાથ મિલાવી એકદિલીથી કામ કરે એવું ઇચ્છી, આજના ઇદના પાક દિને અમારા મુસ્લીમ બિરાદરોને અમે ફરી ફરીને મુબારકબાદી આપીએ છીએ. ઇત્યેમ.

(સં. ૧૯૮૪ના ચંત્ર મુદ્દા ૩ ને યનિવારના દૈનિક 'દિ ફુરવાન'માંથી)

૯—મુસ્લીમ ખિરાદરોને ભલામણ

ખિરાદરો ! આજે તમારો વરસમાંનો એક મહત્વનો તહેવાર છે. આ તહેવારનું મૂળસ્વરૂપ ધ્યાનમાં આણો. હિંદુઓના પિતૃપક્ષ, પારસીઓનાં ડોસઘાં તેવાજ તમારા મોહરમનો તહેવાર છે. દરેક તહેવાર સાથે ભૂતકાળના ઇતિહાસની દાલક કે ઉલ્લાસક સ્મૃતિ રહેલી હોય છે; તેમ તમારા ખુઝર્ગોના દુઃખદાયક અંતનું સ્મરણ કરાવનારો આ તહેવાર હોવાથી અત્યારે તમારે મનની એકાગ્રતા અને શાંતિ જાળવવી જોઈએ.

લીલાપર લાલ ડાઘા

લાલ તો કોમી રમખાણોના અગ્નિકુંડમાં દેશ હોમયક્ષો છે, રોજ રોજ કંઈ ને કંઈ ખરાં ને ખોટાં તોફાનો, મારામારી, ગંભીર ઇજ્જતો અને ખૂનના ચોકાવનારા સમાચાર મળ્યાજ દરે છે. મોહરમનો તહેવાર શરૂ થયો એટલે તો ઉત્તર-હિંદમાંથી તોફાનના સમાચાર આવી પહોંચ્યા ! ખિરાદરો ! તમારા ધાર્મિક જંડાને રંગ લીલો છે. ઇસ્લામ એટલે શાંતિધર્મ, એ તમારો ધર્મ છે. લીલો રંગ એ તો સૃષ્ટિની લીલાતરી જેવો નજરને દંડક અને આહ્વાદ આપનારો તેમ મનને પ્રસન્નતા અને સોજનવક્તતા આપનારો છે; પણ કંઈક કારણસર ઉપરાછાપરી તે પર માનવી લોહીના છાંટા ઉડે છે અને તેની આહ્વાદકતા તથા પ્રસન્નતા ઝાંખી પડી જાય છે. ધર્મનું નિશાન લોહીથી ખરકાવવું એજ ખુઝર્ગોનો આદેશ હોત, તો તેમણે તે લાલ રંગનું જ બનાવ્યું હોત, લીલા રંગનું નહિજ. પરંતુ જ્યારે સૃષ્ટિની અનુપમ પ્રસન્નતા દર્શાવનાર લીલા ઝુંડાપર વારેવારે નજરને ત્રાસ આપનાર અને હૃદયમાં કમકમાટ ઉપજાવનાર લાલ લોહીના છાંટા ઉડાવવામાં આવે, ત્યારે સહેજે વિચાર કરવો પડે છે કે, શું આખા જગતને આનંદમય બનાવવાના હેતુઓ ધરાવનાર ખુઝર્ગોની આપણે આવીજ કદર કરતા હોઈશું ?

તોફાનો કેમ થાય છે ?

તો પછી આપણે વિચારવું જોઈએ કે, આ તોફાનો કેમ થતાં હશે ? ઉપર-ટપકે જણાવવામાં આવે છે તે શું ખરું હશે કે તોફાનમાં લાગ લેનારા બધાજ હિંદુઓ અને બધાજ મુસલમાનો ગુંડા હોય ? અને તેમને બસ આટકીની માફક મારકાડમાંજ મઝા લાગતી હોય ? ના, ના ! મનુષ્ય પ્રાણી આવું હલકટ અને નીચ મનોદશાવાળું તો નજ હોય; તો પછી તોફાનો શાને થતાં હશે ? એકજ દેશમાં સદીઓથી વસતા અને એકજ ભૂમિના ખોળામાં ઉછરેલા ભાઈ ભાઈઓ આમ વેરીલા બની લોહીનું છંટાણુ શાને કરતા હશે ?

આનાં બે કારણો છે:-એક તો પ્રથમ રાષ્ટ્રીયી પ્રગ્નનાં વિનાશમાંજ પોતાનું ઇવન નભાવી રાખવાની ક્ષમ્ભા રાખતી સરકાર આપણામાંનાં સાદાં બોળાં માણસોને બોળવી કંકારા કરાવે છે. તેઓ એ વાત બરાબર સમજી ગયા છે કે, હિંદુમુસલમાનોની એકસાંપીમાં આ મદાન દેશની આઝાદી છે, તેમ તેમનો વિનાશ છે. તે માટે તેઓ આપણને લડાવી મારે છે; અને બીજું કારણ એ કે, આપણામાંના જે માણસોનું નેનાઓ છે, તે અંગ્રેજોનાં હાથમાં પડાવરા બની નાચી રહ્યા છે. બિરાદરો! દિનભર મહેનત ખેડી પસીનો ઉતારનારા તમારા-મારા જેવાં મરીખોનાં આ કહેવાનાં નેનાઓ દુસ્મન છે. અંગ્રેજો તેમને માનચાંદની કે હોદ્દા-શીરપાવની કે બીજી આર્થિક લાઘવો આપે છે અને તેના બદલામાં તેઓ જેમાનનાં અને દેશનાં દુસ્મન બની આપણી ગરદનો કપાવે છે! આજના આખા રાજતંત્રનું રક્તચ્ચ એ છે કે, તેમાં એક અમુક માલદાર વગનોજ લાભ રહ્યો છે; અને આ વર્ગ પોતાનો લાભ જળવી રાખવા સરકાર સાથે ધારાસભાઓમાં તેમ વ્યાપારી ક્ષેત્રમાં સદકાર કરીને આપણને લૂંટે છે. બિરાદરો! તમે જ્યારે તેમની ભયંકર પ્રપંચજળ સમજતા થશો, તમારા ને-મારા જેવા મરીખ પણ પ્રમાણિક કામદારોને પણ નીચે ચઢી મોખી લૂંટવાનાં તેમના અનેરા પ્રયાસો તમે બરાબર જાણી લેશો, તો તમને આગેવાનો કહેવાતા મેતાનો સામે પૂરેપૂરો દ્વેષ થશે. આજે હિંદુ અને મુસલમાન કામદારોને તેમના માલદાર નેનાઓ જાણી-જાણીને લડાવી રહ્યા છે; તેનું રક્તચ્ચ એ છે કે, આપણી સ્થિતિ કોઈ પણ રીતે ના સુધારતાં, આપણને જિખારી રાખીનેજ તેમને ગાદીપોડાને મોટરો દોડાવવી છે.

આ દાખલો જુઓ

દાખલાતરીકે એક વાન કહું. ધર્મને નામે બોળા બાધાઓના દિવમાં ખોટી અનુન પેદા કરી આપણા નેતાઓ આપણને લડાવી મારે અને આપણે મારામારી કરી પોલીમના પંજમાં સપડાઈ જેલ જઈએ. આ બધું આપણે આ નેતા કહેવાતાં પ્રાણીની ઉકેરણીથી ક્યું; પણ આપણા જેલખોમવટા પડી આપણાં જે કુટુંબીઓ પાછળ રહ્યા તેમનું આ નેતાઓને જરાય ખાન છે? બસ નેતાઓના બોળવવાથી અવારનુવાન જેઓ રમખાણ કરી જેલમાં ગયા, તેમના બાધામાં કે બાધબચ્ચાની બરદાસ્ત આ નેતા કહેવાના પ્રાણીએ કદી લીધી છે કે તેમણે પોતાના મોંમાંના કાળાઓ તમારા આજના અવસરમાં તમારી આજના ધર્મનું તમને યાદ છે? કદીજ નહિ; કેમકે તમને લડાવી માર્યાં કે તેમનો અર્થ મરી મર્યો!

બાળબચ્ચાઓ તરફ જુઓ

એજ રીતે સહેજ સહેજમાં મારામારીપર ઉતરી પડી પંચીતમાં સપડાએ અને જેલ જતું પડે તો તમારા બાળબચ્ચાઓની સી વસે શું? તેમને ખાવા કોણ આપશે? તમારી ગરદાનરીમાં થતું જાદું ચરે ને થરવે; તેમને પરમાંથી

૧૧—મહારાજા અશોકનો શિલાલેખ

૨૪૨

“દેવાનાં પ્રિય પ્રિયદર્શી રાજા (અશોક) સર્વ ધર્મના સાધુઓ તથા ગૃહસ્થોને દાનવડે તેમજ અન્ય વિવિધ પ્રકારે પૂજે છે; પણ રાજા દાન અને પૂજાને એટલું મહત્ત્વ નથી આપતો, જેટલું સર્વ પંથની સારવૃદ્ધિને આપે છે. સારવૃદ્ધિ અનેક પ્રકારની છે; પણ તેનું મૂળ તો વાણીનો સંયમ એજ છે. વાણીનો સંયમ એટલે શું? આપણે આપણી ભાષા ઉપર એવો કાબુ રાખવો જોઈએ કે જેથી પોતાનો પંથનીજ સ્તુતિ અને પારકાના ધર્મની નિંદા ન થાય. ધર્મચર્યા જેવા ગંભીર પ્રસંગસિવાય ગમે તે વખતે પોતાના ધર્મની સુંદરતા અને બીજાના ધર્મની એજ બતાવવા બેસવાથી આપણને હીણપત લાગે છે. જે વખતે જેવો પ્રસંગ હોય તે વખતે તે તે પ્રકારે પરધર્મીનો આદરજ કરવો ઘટે છે. આમ કરવાથી માણસ પોતાના ધર્મને ખૂબ વધારે છે અને બીજાના ધર્મની પણ સેવા કરે છે. એમ નહિ કરવાથી માણસ પોતાના ધર્મને પણ તોડે છે અને બીજાના ધર્મને પણ નુકસાન પહોંચાડે છે.”

“માણસ પોતાના ધર્મનાં વખાણ કરે છે અને પરધર્મની નિંદા કરે છે, તે તો પોતાના ધર્મની ભક્તિથીજ કરવા જાય છે. તેને થાય છે કે, ચાલો આપણે આપણા ધર્મને સુંદર કરી બતાવીએ; પણ તેમ કરતાં તે પોતાના ધર્મનેજ ભારેમાં ભારે નુકસાન પહોંચાડે છે, પોતાના ધર્મનોજ ભારે ઘાત કરે છે. બધા ધર્મોમાં પ્રેમભાવ હોય, બધા દળીમળીને રહે, જાણે કુંકુળ એજ સારું છે; એટલે જુદાજુદા પંથવાળા લોકો ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળે અને તેનું પાલન કરે.”

“અશોક રાજાની ખાસ ઇચ્છા છે કે, સર્વ પંથના લોકો બદુશ્ચુત થાઓ અને તેમનું જ્ઞાન કલ્યાણકારી નીવડે. (ધર્મ ધર્મ વચ્ચેના ઝગડા ત્યારેજ શમે કે જ્યારે બદુશ્ચુત થવાથી માણસના વિચારની અવધતા મરી જાય અને માણસની વિકૃત સમાજને કલ્યાણ તરફ દોરે.) આ વાત જેમને પસંદ હોય તેમણે લોકોને સમજાવવું જોઈએ કે, અશોક રાજા દાન કે પૂજાને એટલું મહત્ત્વ નથી આપતો, જેટલું સર્વ ધર્મોની સારવૃદ્ધિને—એટલે કે કલ્યાણ કરવાની શક્તિને આપે છે. એટલે મારેજ તેણે ધર્મ—મદામાત્રો નીમ્યા છે, સ્ત્રીઓને મારે ઉપદેશકો નીમ્યા છે, ગ્રામ-ભૂમિદો નીમ્યા છે અને બીજી સભાઓ પણ રચાવી છે. આનું ફળ એ છે કે, દરેકના ધર્મની પણ વૃદ્ધિ થઈ જાય અને ધર્મનો વિજય થાય.”

(“રાષ્ટ્રસક્તિ” તા. ૨૪-૭-૨૭ નું મુખપૃષ્ઠ)

૧૨-અકબર-દિલી અથવા વિશાળ હૃદયનો મહિમા

“उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुंबकम्”

(સ્વામી સમવીરે શ્રેષ્ઠ યોધામાંના એક હેખનો સારાંશ-શ્રેષ્ઠ રોપનપૂર્વક)

આપિ-મુનિઓ અને ઔઘોઝાઓનો ઈશ્વર અને ઈશ્વર ઉપરનો વિશ્વાસ-પ્રેમ, એ જ્યારે અમારો પોતાનો ઈશ્વર-ને વિશ્વાસ-પ્રેમ બની રહે; જ્યારે આપણો પૂર્ણ વિશ્વાસ-મંત્રી આપણા એકજ પ્રીતિપાત્રમાં ઘેરાઈ ન રહેતાં સંપૂર્ણ ઈશ્વરીય જનનની સાથે, બ્યવહારમાં મૂકાય, ત્યારે આપણું મિત્ર જપાની સાથે એકમિત્ર થઈ જાય છે. માતા જે દૃષ્ટિથી પોતાના બાળકને દેખે છે, તેજ દૃષ્ટિથી પ્રાણીમાત્રને જ્યારે આપણે આપણાં દેહ-પ્રાણ જેવાં સમજવા માંડીએ છીએ; જેવી રીતે સુખ તમામ ધરોનો દીધો છે, તેવી રીતે આપણું હૃદય નમત્તમ વહવાની સામગ્રીઓ અનુભવવા માંડે છે; ત્યારેજ આપણને પવિત્ર “વિશ્વબ્રાહ્મી પ્રેમ”થી મદદન વિમુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. એ પવિત્ર પ્રેમ પ્રાપ્ત થયો, એટલે પછી એને મારે એવો કંપા અમારાર છે, કે જે જન્મ-ભવિત દોષ ? એવો કંપા અમારાર છે, કે જે એને મારે બાળકની રમત જેવો ન બની જાય ? આજ આપણે એ પવિત્ર વિશ્વબ્રાહ્મી પ્રેમનું નામ અકબર દિલી રાખીએ છીએ.

આ અકબરદિલીથી શું ન થઈ શકે ? “આને અકબરી” નામના પુત્રનામાં શબ્દનું છે કે, જ્યારે અકબરનું આત્મજન્ય એટલું જાણું વાંચી મળું અને પાશુપત તે જ્યારે “કથા નામા તથા ગુણાઃ” એટલે કે મદદન મિત્રનાં અર્થેનાં વિશાળ સુવિશાળ હૃદયવાળો બની ગયો; ત્યારે તેા પછી એની (અકબરની) દરિયાવર્તી જ રોશી સારા કથા માટે, અકબરનું નામ ફેરવીજ મોરોની અભિવ્યક્તિ સાથે કથા માટી અને દૂર દુરની વાતો અકબરના હૃદયમાં પ્રવેશ કરવા મળી.

“હાક હો રાજ્ય કરામત ન હો કથા માને,

હકરે-દરિયાદ દી સજ બાદ ન હો કથા માને”

આવીજ સાચો પ્રેમ પ્રવેશ કરવા પછી એકાદરે અને બીજા બીજાને કેમ ન કરવું એ કાલ નથી લગત નહીં. દરજત અદમ્ય, રત્નિવદ્ધ હૃદયનો અભિવ્યક્તિ થઈને જોના તબક્કામાં એનું નકા બનવું ! એને કદાચ જાણી શકે ન, એ જે એવા અનોખો દયાળ છે, કે એમને કેવળી જાણી શકે ન, એને અનુભવ મળે આવનારવના અર્થે કાલ પછી પ્રવેશ કરવું. એ પ્રવેશના કાલ જાણી શકે ન, એને નાશિતકતા કરવા પછી વિરેલ અનુભવ કરવું છે.

“ભીષ્મ એકે ન બુદ્ધિ છે, ન દેહ છે, ન હૃદય છે,

પૂરુષ પદ એકે અવન છે, વાદ્ય કે અવન છે,

આજ નોતર જમ અવન ન જાણે કે કદા અવન છે, ન જાણે

... ..

ચતુઓને ! નિઃશયથી એનકીજ રહે તમારી બચા !! મારા પ્રાણ ! તમારાં વિદ્વાં દર
વાઓ ! મારીનાં જડ દેહમાં પણ અન્નનું બીજ કુદરતી રીતે ઉગી નીકળે છે, તો
પછી શું તમે મનુષ્યોની સાથેજ પરમાત્માને મરકરી કરવી છે કે તમારા હૃદયની
કામળ ભૂમિમાં પણ અકબર-દિલીનું બીજ નહિ ઉગી નીકળે ?

યુદ્ધસેવને હતી લેવું, એ તો તમારા એકવાનાં દાયની વાત નથી, પરંતુ મનને
હનવું, એ તો તમારું પોતાનું જ કામ છે; અને સાચી વાત તો એજ છે કે, જે મનને
માલિક બન્યો, એ સંસારનો, પણ માલિક છે.

મારના દિલકા સમજતા હું જિહ્વાદે અકબર,

વહ હી ગાઝી હે ગડા જિસને યહ કાફિર મારા.

અર્થ:-મનને મારવું એજ મદાન ધર્મયુદ્ધ છે; અને જેણે એ કાફિર-નાસ્તિક
મનને માર્યું, તેનેજ હું ગાઝી-ધર્મવીર સમજું છું.

દિલ બદલ્યા આવર કિ હજારે અકબર અસ્ત,

અજ હજારો કાળા યકદિલ જેહતર અસ્ત.

અર્થાત:-મનને પોતાને તાણે કરી લેવું એજ મોટામાં મોટી દબાવ અથવા યાત્રા
છે; અને દબાવે તીર્થ કરતાં સર્વ સાથે એકચિત્ત થવું એજ ઉત્તમ તીર્થભૂમિ છે.

બાળસામ્રાજ્ય તમને પ્રાપ્ત ન થાય, પણ કમમાં કમ એક સ્થાનપર તો તમે પૂરા
ઘાસક બની શકો તેમ હો; અને એ સ્વદેશ તે કયો ? પોતાનું મન અથવા અંતઃકરણ.

દિલપર બી કાબુ ન હો મદાનગી કયા હે ?

ધરમે ન હો મુફ્તહ તો ફર્જનગી કયા હે ?

સાચો બાદશાહ તો એજ છે, કે જે દુરુબોને પોતાના ચિત્તમાં ફરકવાજ ન દે.

અબર તનશ ન બાશદ દિલ મુનબર જેર બાકશ કુન,

ન બાશદ હર શનિસ્તાં ઈજાતે ફાનુસ ખાલી હા.

અર્થ:-જો તારા મદીરમાનું હૃદય નિર્મળ ન હોય તો એને જમીનમાં દાડી
દે; કારણ કે રાખના અધારમાં દીવાવગરેના ફાનસની કાંઈજ કિંમત નથી.

શક્તિસ્ત્રોત્ર

સફળ એકના (બેળ) તો કેવળ (નિસ્વાર્થ) બક્ષમનસાવરેજ થઈ શકે
છે. ઉદ્વિગ્ના સુલામ દોષા છનાયે જે લોકો ઉન્નતિની આસા રાખે છે અને
પોતાનાં અવિદ્યા-અજ્ઞાનને શિથર ગણવાને સારજ જેઓ મેગ-સંપ-એકના કરે
છે, તેઓ તો એક રીતે રેતીનાંજ દોરડા વણે છે. એવા લોકોને વિકાસવાદનો બાવ
અને ઈશ્વરેન્દ્રનું દયાળુ અનુસાદની નદીમાંજ દૂબારી દે છે. સક્તિ તો કેવળ
પવિત્રતામાંજ છે, એ એક એવા ઈશ્વરી નિવસ છે, કે જેની આંખોમાં કોઈ મૂળ
નથી નાખી શકતું. સૌંદર્યની સનની કવિતાઓમાં સર એવાદેઃ કરે છે કે “દસ
નવજુવાનોની મારામાં સક્તિ છે; કારણ કે મારું હૃદય નિર્મળ છે.”

જો શેરો પણ અનુભવ મળ્યો હોય તો તમારા અંતઃકરણને પૂછવાથી માલુમ

છે ? નહિ, તેણે આપણાજ લક્ષ્યને સાડ સુલેહ રાખવાનું કહેલું છે. એ માટે સુર ૪ થીની આયાત ૬૪ માં કહેલું છે કે:—

“જે ખીમ્મઓની ઉપર જીલમ કરે છે, તે પોતે પોતાનાંજ ઉપર જીલમ કરે છે.”

અને જે પોતે પોતાની ઉપરજ જીલમ કરે, તેનું ભુંડું થાય તેમાં શું નવાઈ માટે એવી ખરાખીમાંથી બચવા સારું ખુદાએ સલાહ-સંપ રાખવાનું ફરમાવેલું છે; કારણ કે:—

તોફાન કરનારાઓ ખુદાને ગમતા નથી.

એ માટે સુરા ૩ છની આયાત ૨૦૫ માં કહેલું છે કે:—

“જેથી ખેતીનો અને ઢોરોનો નાશ થાય એવાં તોફાનો ન કરો; કારણ કે એવાં તોફાનો ખુદાને ગમતાં નથી.”

એ પછી સુરા ૩ છની આયાત ૫૭ માં તથા સુરા ૫ ની આયાત ૬૪ માં કહેલું છે કે:—“ખુદા જીલમગારોને ચાહતો નથી.”

આ પ્રમાણે ખુદાને કજીઆ ગમતા નથી અને કજીઆખોરોને ખુદા ચાહતો નથી; એટલુંજ નહિ પણ એથી આગળ વધીને હવે એ પણ આપણે જાણવું જોઈએ કે, સુલેહ રાખનારને શું ફાયદા થાય છે ?

સુલેહ રાખનારને થતા ફાયદા

એ વિષે કુરાને શરીફમાં કહેલું છે કે:—માણસોની ઘણી ખરી વાતોમાં (પ્રીતિ-મહેરબાનીમાં) કાંઈ સાર નથી, પણ ખુદાની (મધિરની) પ્રીતિ મેળવવા માટે જે કાંઈ દાન આપવાનું, અથવા સારાં કામ કરવાનું અથવા તો માણસોમાં સમાધાની કરવાનું કામ કરે છે, તેઓને જલ્દીથી ખુદા મોટો બદલો આપે છે. :

(સુરા ૪, આયાત ૧૪૪)

આ ફરમાન ઉપરથી વિચાર કરવો ઘટે છે કે, જે સમાધાની કરનારા છે તેઓને જલ્દીથી બદલો મળે છે; એટલુંજ નહિ પણ મોટો બદલો મળે છે. સમાધાની કરનારને—દલાલને પણ જ્યારે આટલો બધો મોટો લાલ મળે છે, ત્યારે ખુદા સુલેહ રાખનારને પોતાને કેટલો બધો લાલ મળતો હશે, એ જરા ખ્યાલ તો કરો !

સુલેહ રાખવા માટે ખુદાનાં આવાં વચનો જેના અંતરમાં જામી ગયાં હોય તેવા લક્ષ્મીમાં પછી કેટલી બધી શાંતિ આવી જાય, એ તમને ખબર છે ? એ માટે પવિત્ર કુરાને શરીફમાં સુરા ૫ ની આયાત ૨૮, ૨૯ માં કહેલું છે કે:—

“મને મારી નાખવા માટે જો તું તારો હાથ મારા તરફ લાંબો કરે, તોપણ તને મારવા માટે હું મારો હાથ લાંબાવનાર નથી; કારણ કે સર્વ સૃષ્ટિના પાવક ખુદાથી હું સાચેસાચો ડંડું છું. ખરેખર, હું એમ ઈચ્છું છું કે, મારાં પાપ હું ભોગવું

અને તારાં પાપ તું બોલવ, કે જેથી જે આગમાં રહેનારા છે તેઓ માંદેયો તું પણ થાય. કારણ કે જુલમગારો માટે એજ સગ છે. "

આ આપાતમાંથી જે જાગત શીખવાની મળે છે. એક તો એ કે, જેઓ ખરેખરા મૂમને સમજવાવાળા બકતો છે, તેઓ જુલમ સાંખી જાય છે, પણ કોઈની ઉપર જુલમ ચાલતરના નથી. અને બીજું એ કે, જુલમગારોને આગમાં રહેતું પડે છે, માટે કોઈની પણ ઉપર જુલમ ન કરવો જોઈએ અને સલાહ-શાંતિ રાખવા જોઈએ.

બીજાઓ આપણી ઉપર જુલમ કરે, તે ખમી ખાવાની ધીરજ કેમ રહે ? એવી ધીરજ રહેવી એ આપણને બહુ મુશ્કેલ લાગે છે; પણ જે ધર્મચુરત માણસ હોય તે ખાત્રીપૂર્વક એમ સમજે છે કે—

જુલમ જુલમગારોને જાણનાર છે.

એ માટે પવિત્ર કુરાને સરીકમાં સુરા ૨ ની આપાત ૯૫ માં, તથા સુરા ૨ ની આપાત ૨૪૬ માં તથા સુરા ૩ ની આપાત ૬૩ માં કહેલું છે કે, જુલમ જુલમગારોને જાણનાર છે. મતલબ કે, જુલમગારોને તેઓના જુલમમાટે જુલમ કોઈ જાણી જાય તેમ નથી; પણ અનેક પ્રકારે અનેક બાબતોમાં જુલમ તેમને સગ કરી શકે તેમ છે; એટલુંજ નહિ પણ જુલમગારોને આપણે જેટલી સગ કરી શકીએ, તે કરતાં પણ જુલમ ઘણીજ વધારે સગ કરી શકે તેમ છે અને તે એક રીતે નહિ પણ અનેક રીતે કરી શકે છે. જેમકે:—

જુલમ કરનારાઓને જુલમ જ્ઞાન મળતું નથી.

એ માટે કહેલું છે કે, જે જુલમગાર હોય તેને જુલમ રસ્તો દેખાડતો નથી. (સુરા ૨, આપાત ૨૫૮)

એજ મુજબ સુરા ૫, આપાત ૫૨ માં પણ કહેલું છે; એટલુંજ નહિ પણ એથી પણ આગળ વધીને સુરા ૩ ની આપાત ૮૬ માં કહેલું છે કે, જે કોઈ જુલમગાર હોય, તે કોઈને પણ જુલમ રસ્તો બતાવતો નથી.

એટલુંજ નહિ પરંતુ એથી પણ આગળ વધીને જુલમ કહે છે કે:—

“માફ વચન, (મારો કોઠ, મારા હુકમો, મારી પ્રેરણાઓ અને મારા તરફનું ઉપદેશકપણું) જુલમગારોને મળશે (પહોંચશે) નહિ.” (સુરા ૨, આપાત ૧૨૪.)

જુલમગારોને જુલમ રસ્તો દેખાડતો નથી અને તેને જુલમ વચન મળતું નથી; એટલુંજ નહિ પણ જે જુલમ કરનાર છે, તેઓની ઉપર જુલમ બહુજ દેવ છે. નેથી એથી પણ આગળ વધીને સુરા ૨ ની આપાત ૨૭૦ માં તથા સુરા ૩ ની આપાત ૧૮૨ માં કહેલું છે કે—જે જુલમ કરનાર છે, તેને કોઈ મદદ કરનાર નથી.”

તોફાન કરનારા તુક્યાન પામશે.

જુલમ કરનારને, તોફાન કરનારને કોઈ મદદ કરનાર નથી; એટલુંજ નહિ.

પણ ખુદાએ સુરા ૨ ની આયાત ૨ માં કહેલું છે કે:—

“ખુદાએ સૌને હળીમળીને રહેવા માટે ફરમાવ્યું છે અને એ કરાર નક્કી થયેલો છે; માટે ખુદાના એ કરારને જે માણસ તોડે છે અને પૃથ્વીમાં ફિસાદ કરે છે, તેઓજ તુકસાન ખમનારા છે.”

તોફાન કરનારને થતી શિક્ષા

તોફાન કરનારા તુકસાન ખમશે, એટલુંજ નહિ પણ તેઓને કેટલું બધું તુકસાન ખમવું પડશે, એ માટે કુરાને શરીફમાં સુરા ૨ ની આયાત ૨૭૬ માં કહ્યું છે કે:—

“તમે જુલમ કરો નહિ, એટલે તમારી ઉપર જુલમ કરવામાં આવશે નહિ.” ચતુર્થ છે, જે જુલમ કરે છે તેની ઉપર જુલમજ થાય છે; માટે આમાંથી જે સમજવાનું છે તે એજ છે, જે પોતાની ઉપર જુલમ કરવાની મરજી હોય તોજ ધીજીજીની ઉપર જુલમ કરવો.

જુલમ કરનાર માટે ખુદા કેવો સખત છે એ માટે સુરા ૨ ની આયાત ૧૬૫ માં કહેલું છે કે:—

“જેઓએ જુલમ કર્યો છે, તેઓને જ્યારે શિક્ષા થશે ત્યારે તેઓ જાણશે કે, શિક્ષા કરવામાં ખુદા ખરેખરો સખત છે અને સર્વ શક્તિ ખુદાનીજ છે.”

જે તોફાન કરનારા છે અને જુલમ કરનારા છે, તેઓને શિક્ષા કરવામાં ખુદાને કાંઈ મુશ્કેલી પડે તેમ નથી. એ માટે સુરા ૪ ની આયાત ૨૬ તથા ૩૦ માં કહેલું છે કે—

“કેટલું હુશયનું જાએ! નહિ અને કોઈને મારી નાખે નહિ. જે કાજ હુશમતને લીધે અથવા જુલમગારપણાને લીધે એમ કરશે, તેને ખુદા આવમાં કેટલા દેસે અને એમ કરવું એ ખુદાને માટે કહેલું છે; કારણ કે જુલમગારોને એની શિક્ષા કરવામાં ખુદાને કાંઈ મુશ્કેલી પડે તેમ નથી.”

‘જુલમગારોને ખુદા શિક્ષા કરશે’ એમ કહેવાથી પણ કેટલાક તોફાની માણસો ઘણા તમજ નહિ અને તોફાન કરવાનું જારી રાખે, તેથી તેઓને માટે સુરા ૫ ની આયાત ૩૩ માં કહેલું છે કે:—

“જેઓ દબરેલી સામા કાઢી કરે, અથવા તેના મોઢેલો મનહાએની સામે કાઢી કરે (અર્થાત્ દબર અને તેના પેચાંજરના કાંઠેવાની વિરુદ્ધ માણે) અને ધુનિયામાં ફિસાદ કરે, તેઓ માટે સજા માગ એ છે કે, તેઓને મારી નાખવા અથવા કાતલિ મરવાવવા, અથવા તેઓને ફોજાલિકા કરવા. આ તેઓને મારે આ ધુનિયામાં એક વલકાટ મરેલી શિક્ષા છે અને તેમને માટે અવરની હાંસીમાં મોટી સજા છે.”

તે હાન કરનારાઓને તથા જુલમ કરનારાઓને આવી રીતે પૃથ્વીમાં શિક્ષા થતી છે; એટલુંજ નહિ પણ એકી આવશ્યક વસ્તીને સુરા ૨ ની આયાત ૨૬ માં કહેલું છે કે—

“મુદા કહે છે કે, જેઓ જીવન કરના દના, તેઓની ઉપર અમે આકાશી સિક્ષા ઉતારી; કારણ કે તેઓ પાપ કરતા દના.”

મુદા(પ્રજુ)નાં આ વચનમાં ધણુએ સમજવા જેવું છે. તેમાં પહેલું એ જીવન કરવો, કહ્યો કરવો, તોફાન કરવું કે હુલ્લુ કરવું એ પાપ છે અને બીજું એ કે, તેઓની ઉપર આકાશમાંથી સિક્ષા ઉતરે છે.” આ વાત બહુ વિચારવા જેવી છે. જીવન કરનાર સાથે પ્રજુ પોતે આવી સખ્તાઈથી વર્તે છે; એટલુંજ ન પણ જીવન કરનારને વશ રાખવા માટે અને તોફાન કરના અટકાવવા માટેથી પણ આગળ વધીને મુદાએ (સુરા ૨, આવાન ૧૬૩ માં) કહેલું છે કે: “જીવન કરનારસિવાય બીજા કોઈ સાથે દુસ્મનાઈ કરવી નહિ.”

મનસબ કે, જીવન કરનાર સાથે દુસ્મનાઈ રાખવી; કારણ કે મુદાને તોફાનમાં નથી, તેથી તે દયાળુ તોફાન કરનારાઓને કાળુમા રાખવા માટે આ બોધનાં કુદરો આપે છે.

આટલું આટલું છતાં પણ માણસો દંટ-ફિસાદ કરનાં અટકનાં નથી. મુદા પોતે લગાઇ અટકાવે છે, એ કુરાને શરીફમાં સુરા ૫ ની આવાત ૬૪ મ કહેલું છે કે:—“જ્યારે તેઓએ લગાઇને માટે અગ્નિ સજાઓ, ત્યારે મુદાએ તે બોલવી નાખ્યો.” કારણ કે:—

“લગાઇ કરનારા ક્રેટલાક માણસોને મુદાએ બીજા ક્રેટલાક માણસોવડે અટકાવ્યા ન હોત તો જરૂર પૃથ્વીનો નારા થઈ ગયો હોત; પણ મુદા આખા જગત ઉપર ફેલાયું છે.” (સુરા ૨, આવાત ૨૫૧)

આવી રીતે મુદા પોતેજ દંટ-ખખેડા તથા લગાઇઓ અને તોફાનો થતાં નિરંતર અટકાવે છે; ત્યારે ધાર્મિક માણસોએ પણ મુદાનો દુક્કમ માનીને તોફાનો અટકાવવાં જોઈએ તે સલાહ રાખવી જોઈએ, એમાં તો નવાઈજ શું? કારણ કે શાન્તિ રાખવી અને કોઈ પણ જીવને જરા પણ હર્મિ કરવી નહિ, એજ ધાર્મિક માણસોની મુખ્ય ફરજ છે ને એમાંજ મુદા રાજ છે.

પવિત્ર કુરાને શરીફમાં સુલેદ રાખવા માટે આવાં મેંકડો વચનો છે; પણ તે બધાં કોઈ બાજ ને બાજ આ ક્રેટલે લખી ચકાસ નહિ. આ તો માત્ર પાંચ પ્રકરણોમાંથી લેધેલી મુખ્ય મુખ્ય બાબત છે; પણ કુરાને શરીફમાં તો ૧૧૪ પ્રકરણ છે અને તેમાં સુલેદ રાખવા માટે મેંકડો ફરમાનો છે. એ બધાં ફરમાનો કોઈ વખત પરમાત્માની મરજી દરો તો વાંચનાર બાઇબેલી દલુરમાં રલુ કરીય.

(પવિત્ર કુરાને શરીફના આવાંદે ૨૦ વેલ અમૃતવાસ મુંદરજ પદિયારે “જારન-અવન”માં ૧૫-૨૦ વાંપર લખેલા લેખમાંથી)

દેવકી ધરમાં તીજોરી

આપણા ચોરો હુશિયાર થવા લાગ્યા છે અને તીબ્બેરીઓ ફાડવા માંડી છે, એ સૌ કાંઈ જાણે છે. એવા ચોરોની ચાલાકીથી બચવાને ગાદરેજે નવી નતની પોતાની પેટન્ટ કરેલી શોધની ચોરનાં હુશિયાર તેમજ આગ સામે ટકે એવી તીબ્બેરીઓ બનાવવા માંડી છે. એ તીબ્બેરી માપમાં ૧૪ ઇંચ ઉંચી, ૧૮ ઇંચ પહોળા અને ૧૫ ઇંચ ઊંડી છે. ચોર તેમજ આગસામે ટકે એવી હોવા કિંમત રૂ. ૬૦) છે. દરેક ઘરમાં વપરાય એવા હેતુથી મોટી સંખ્યા બનાવવામાં આવે છે અને તે કારણે નાની કિંમતે વેચી શકાય છે. એ તીબ્બેરીઓની અંદર રાખી શકાય એવી છે. એ તીબ્બેરીઓ તેમજ હાલ બનાવવા માંડેલી પેટન્ટ કરેલી શોધની મોટી સાડા છ ફુટ ઉંચી બે દરવાજાની શોભાયમાન લોખંડની કબાટ બેનાર કાલકજ એવા હોય છે કે ખરીદવાનું મન કરે નહિ.

गोदरेजनुं जारआनुं । जारआनुं जेन जेपनी पासो-परेन-मु'अर्थ
हुनन-विश्व सरीना नारे-जालआदेवी

ગોદરેજનો કપડાં ધોવાનો સાબુ

अनु लोपा अनुलय पञ्चा मे ... किंम
सस्ते लोवा साधे सारा विज्ञापना ...
पञ्च. दरेक नालीनः दृष्टान्तः ...

ગોદરેજનું ઘર રંગવાનું ખસતેલ

આમાં ઘાલનેટ પ. બ. સુ. રૂ. ૧૦૦/- નો નોંધ લેવા તૈયાર
આખામાં ઉચામાં ઉચા વિશ્વવિદ્યાલયના વિભાગમાં
વિશ્વવિદ્યાલયની રૂ. ૨૦૦/- કમી લેવા જે નોંધ લેવા તૈયાર

સાદરે આપનો આભાર. આપનો મિત્ર, મહેશભાઈ પટેલ

